

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Матеріали XLV науково-технічної конференції
підрозділів Вінницького національного
технічного університету (НТКП ВНТУ–2016)

02-11 березня 2016 року

Збірник доповідей

УДК 001
М34

Видається за рішенням Вченої ради Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України

Головний редактор: В. В. Грабко
Відповідальний за випуск: С. В. Павлов

Робоча група з підготовки конференції:

Голова робочої групи: проректор з наукової роботи ВНТУ Павлов С. В.;

Заступник голови робочої групи: начальник НДЧ ВНТУ Богачук В. В.;

Члени робочої групи:

заступники деканів факультетів з наукової роботи;

заступник директора ІнЕБМД з наукової роботи;

директор ІРВЦ Власюк А. І.;

начальник відділу з питань інтелектуальної власності Кондратьєва Л. М.;

провідний інженер відділу з питань інтелектуальної власності Петросюк Т. А.

М34 Матеріали XLV науково-технічної конференції підрозділів Вінницького національного технічного університету (НТКП ВНТУ–2016) [Електронне мережне наукове видання] : збірник доповідей. – Вінниця : ВНТУ, 2016.

ISBN 978-966-641-743-8

Збірник містить тексти доповідей XLV регіональної науково-технічної конференції професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів та студентів Вінницького національного технічного університету з участю працівників підприємств м. Вінниці та Вінницької області з загально-інженерних, технічних, гуманітарних та фундаментальних наук.

НТКП ВНТУ проводиться у вигляді конференцій навчальних інститутів, факультетів, конференції Головного центру виховної роботи та конференції гуманітарних підрозділів. Кожна конференція має власну тематику, оргкомітет, строки проведення пленарних та секційних засідань, та складається з однієї або кількох секцій.

УДК 001

ISBN 978-966-641-743-8

© Вінницький національний технічний університет, укладання, оформлення, 2016

Зміст

НТК ВНТУ. Гуманітарні підрозділи	29
Пленарне засідання	
<i>Анастасія Ковбасюк, Аліна Тесьолкіна</i> ТЕОРІЯ СТИЛІВ МЕНЕДЖМЕНТУ І. АДІЗЕСА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В МЕНЕДЖМЕНТІ	30
<i>Василь Володимирович Овчарук, Віра Григорівна Овчарук</i> ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ	33
<i>Анатолій Іванович Теклюк</i> НЕЙРОГЕЙМІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ І НОВІ ВИМІРИ БУТТЯ ЛЮДИНИ	41
<i>Ірина Зозуля</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ	44
<i>Анна Владиславівна Волкова</i> СУЧАСНИЙ УНІВЕРСИТЕТ: МІСЦЕ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ ЧИ ІНТЕЛІГЕНТІВ?	49
Секція філософії	
<i>Ірина Олегівна Головащенко</i> ЗМІНИ ПАРАДИГМИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ СІМ'Ї ЗА ЕЛІЗАБЕТ РУДИНЕСКО	52
<i>Владислав Олександрович Шлюсар, Віталій Вячеславович Сахаров</i> ФІЛОСОФСЬКА ВІЗІЯ ГРИ ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЕФЕКТУ	55
<i>Олена Андріївна Свентух</i> АПОЛОГІЯ КОХАННЯ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР	57
<i>Даніель Анатоліївна Янова</i> ФІЛОСОФСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТОСУНКІВ ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА У СУЧАСНОМУ КІНОМИСТЕЦТВІ (НА ПРИКЛАДІ ФІЛЬМУ «ФОРРЕСТ ГАМП»)	59
<i>Юлія Олегівна Мисько, Юлія Вікторівна Бадя</i> ФІЛОСОФІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІСТЬ	62
<i>Каріна Віталіївна Закревська</i> СИМВОЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРУ В КУЛЬТУРІ І ЧЕРЕЗ КУЛЬТУРУ (СИМОНА ДЕ БОУВАР «ДРУГА СТАТЬ»)	65
<i>Ольга Сергіївна Гримайло</i> СУТНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ СВОБОДИ ЗА ДЖОЗЕФОМ РАЗОМ	69
<i>Роман Сергійович Бухтіяров</i> ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	72
<i>Сергій Юрійович Давидов, Сергій Юрійович Давидов</i> АБСТРАКЦІЯ ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЇ СВІДОМІСТЮ СУСПІЛЬСТВА	75
<i>Володимир Сазонович Ратніков</i> СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД, ЕГО ИСТОЧНИКИ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС	77
<i>Євген Миколайович Скопов</i> ЛІБЕРАЛІЗМ І СПІЛЬНОТА ВЛАСНИКІВ	79
<i>Зоріслав Юрійович Макаров</i> ПРОБЛЕМА ДЕТЕРМІНІЗМУ ПІСЛЯ П. С. ЛАПЛАСА	82
Секція культурології	
<i>Олена Андріївна Свентух</i> РОЗВИТОК ВІННИЦЬКОГО КВК	85
<i>Юлія Олегівна Мисько, Юлія Вікторівна Бадя</i> СВІТАНОК ТВОРЧОСТІ МОЛОДИХ УКРАЇНСЬКИХ ВИКОНАВЦІВ	88
<i>Ірина Сергіївна Каплун</i> СОФІЙНІСТЬ МИСТЕЦТВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ	90
<i>Донат Васильович Мельник</i> ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ КРИМУ	93
<i>Олександр Сергійович Хоменко</i> КЛЯШТОР БОСИХ КАРМЕЛІТІВ - ВИЗНАЧНА ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ БАРОКО В УКРАЇНІ	96
<i>Даніель Анатоліївна Янова</i> ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО МИСТЕЦТВА	99
<i>Артур Олегovich Бричанський, Олена Володимирівна Гречановська</i> УКРАЇНСЬКИЙ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИЙ КІНЕМАТОГРАФ ЯК ВИД МИСТЕЦТВА.	101
<i>Максим Тарасович Мусійчук, Олена Василівна Зінько</i> КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ М. П. ДРАГОМАНОВА	105
<i>Євген Крекотень</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ» У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	107
<i>Іван Олексійович Воробійов</i> КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ М. О. МАКСИМОВИЧА	110
<i>Вікторія Сергіївна Міронова</i> ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОГО ФОЛЬКЛОРУ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	113
Секція етичних і психологічних проблем ділових відносин та менеджменту	
<i>Марина Вікторівна Янович</i> ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА: ТЕОРІЇ КЕРІВНИЦТВА (ЛІДЕРСТВА)	116
<i>Олена Анатоліївна Бардадин</i> ГАРВАРДСЬКИЙ (ПРИНЦИПОВИЙ) МЕТОД ВЕДЕННЯ ПЕРГОВОРІВ	119
<i>Марія Олександрівна Гайдей</i> ЗАСОБИ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	122
<i>Марія Ігорівна Черодиченко</i> ГЕНДЕРНІ ЗАСАДИ ДІЛОВИХ ВІДНОСИН	125
<i>Денис Сергійович Каковкін</i> ЕМОЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЛЮДИНИ	128
<i>Вероніка Сергіївна Ревенко</i> НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ: ЯК РОЗПІЗНАТИ ОЗНАКИ БРЕХНІ	130
<i>Ірина Олегівна Тисячук</i> УПРАВЛІННЯ ДІЛОВИМИ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ	135
<i>Олексій Володимирович Гутов</i> ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКИ	137
<i>Ірина Ігорівна Околіта</i> ПСИХОЛОГІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ НОВОВВЕДЕНЬ	139
<i>Юлія Сергіївна Чайка</i> ПРОЦЕСІЙНІ ТЕОРІЇ МОТИВАЦІЇ В МЕНЕДЖМЕНТІ	141
<i>Анна Олександрівна Марчук, Микола Дем'янович Прищак</i> МЕНЕДЖМЕНТ СПРИЯТЛИВИХ УМОВ ПРАЦІ ЛЮДИНИ ЯК ГОЛОВНА ФУНКЦІЯ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІ	144
<i>Віолета Сергіївна Комаркова</i> ОСНОВИ ЛІДЕРСТВА: УРОКИ ВИДАТНИХ ПІДПРИЄМЦІВ	148
Секція етичних, психологічних та педагогічних проблем	
<i>Віра Андріївна Петрук, Віра Андріївна Петрук</i> ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕРИ	151
<i>Інна Зозуля</i> АКЦЕНТУАЦІЯ ХАРАКТЕРУ ОСОБИСТОСТІ	153
<i>Юлія Павлівна Носковенко</i> СТРЕС ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ	156

<i>Донат Васильович Мельник</i> ВПЛИВ МУЗИКИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	159
<i>Олена Борисівна Аврамчук</i> ВНУТРІШНІЙ КОНФЛІКТ ОСОБИСТОСТІ	162
<i>Юлія Тарасівна Лихогляд</i> СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	165
<i>Ольга Костянтинівна Казакова</i> ВПЛИВ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ УЛАДУ ПЛАСТОВОГО НОВАЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ	169
<i>Олександра Юрійвна Стадній</i> ПСИХОЛОГІЧНІ МЕЖІ ОСОБИСТОСТІ	174
<i>Анастасія Олександрівна Вінницька</i> НЕВЕРБАЛЬНЕ СПЫЛКУВАННЯ: ПОГЛЯД ЛЮДИНИ	177
Секція соціології	
<i>Олена Валеріївна Чумаченко</i> СТУДЕНТСЬКА ОЦІНКА СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	185
<i>Антоніна Віталіївна Письменна, Анатолій Володимирович Слободянюк</i> СТАВЛЕННЯ ДО РЕЛІГІЇ	188
<i>Анатолій Володимирович Слободянюк, Юлія Леонідівна Нестерук</i> ОЦІНКА ЖИТЛОВИХ УМОВ СТУДЕНТІВ.....	190
<i>Валентина Годлевська, Анастасія Баран</i> СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ	193
<i>Анатолій Володимирович Слободянюк, Юлія Вікторівна Сіденко</i> МАТЕРІАЛЬНІ ТРУДНОЩІ СТУДЕНТІВ	196
<i>Ксенія Володимирівна Івченко</i> КОМП'ЮТЕР В ЖИТТІ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ	199
<i>Лідія Альбертівна Rogozina</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗДОРОВ'Я ТА ПАЛІННЯ	202
<i>Анатолій Володимирович Слободянюк, Ірина Русланівна Зубар</i> ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	205
<i>Анатолій Володимирович Слободянюк, Катерина Сергіївна Філатова</i> СУЧАСНА ЖІНКА: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ	208
<i>Катерина Пиндик</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ	211
<i>Антон Євгенійович Косарев</i> ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА МЕНТАЛЬНУ МОДЕЛЬ СВІТУ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА	214
<i>Лариса Віталіївна Косарева</i> ОСОБЛИВОСТІ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	217
<i>Микола Юрійович Свіргун</i> ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ В КОЛЕКТИВІ.....	221
Секція мовознавства	
<i>Оксана Володимирівна Аврамчук</i> ЖАНРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	226
<i>Лариса Євстахіївна Азарова</i> ДВОМОВНІСТЬ: ПРИЧИНИ Й НАСЛІДКИ	232
<i>Тетяна Миколаївна Пустовіт</i> МОДЕЛЮВАННЯ ЧАСОПРОСТОРУ ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІЇ У РОМАНІ Д. БАЛАШОВА «СИМЕОН ГОРДИЙ»	236
<i>Сантьяго Гальєгос</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ.....	238
<i>Александр Негрете</i> ЕТИМОЛОГІЯ НАЗВ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИХ ТАНЦІВ	240
<i>Юлія Позорань</i> РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ДЕСКРИПТИВНА» ТА «ПРЕСКРИПТИВНА» МОВНА НОРМА	242
<i>Юлія Білостегнюк</i> ГЕНЕЗА ТА ЖАНРОВІВ МОДИФІКАЦІЇ ВІНКА СОНЕТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	244
<i>Алла Стадній</i> ДО ПИТАННЯ КОНОТАТИВНОЇ СЕМАНТИКИ	247
<i>Людмила Володимирівна Горчинська</i> МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З КРАЇНОЗНАВСТВА ДЛЯ СЛУХАЧІВ ПІДГОТОВЧОГО ВІДДІЛЕННЯ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН	251
<i>Жеронімо Йомбо</i> АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ	254
<i>Ганна Володимирівна Троян</i> НЕПРЯМА НОМІНАЦІЯ ПРЕДМЕТІВ ПОСУДУ В УКРАЇНСЬКОМУ РОЗМОВНОМУ МОВЛЕННІ.....	257
<i>Ірина Зозуля</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ.....	262
<i>Вікторія Варакса</i> КОМПЛІМЕНТ У СПІЛКУВАННІ УКРАЇНЦІВ	267
<i>Юлія Біліченко</i> ПОДАРУНКИ У ДІЛОВИХ ВІДНОСИНАХ	269
<i>Надія Скородемок</i> ПОНЯТТЯ ІМІДЖУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ДІЛОВИМУ СПІЛКУВАННІ	271
<i>Сімба Бенвінду</i> МОВНА КАРТА АНГОЛИ	273
<i>Катерина Андрощук</i> ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ ПРИЗВИСК СЕЛА КОПИТЕНЦІ ЛЕТИЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	275
<i>Ярослав Драченко</i> СТАВЛЕННЯ ДО МОВИ (ЗНАЧЕННЯ МОВИ І МОВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННІ ЛЮДЕЙ)	277
<i>Анастасія Кушнір</i> ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	279
<i>Анастасія Марчук</i> ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОСІБ ЖІНОЧОЇ СТАТІ	282
<i>Джесіка Гавіланес</i> СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ СТУДЕНТСЬКОГО СЛЕНГУ.....	285
<i>Марія Миколаївна Мошноріз</i> ВИКОРИСТАННЯ ПАРЕМІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ	288
<i>Олеся Присяжна</i> ПОЕТИКА ЛІРИКИ ДМИТРА МАКОГОНА	291
<i>Абдулазіз Ба Елаіан</i> ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОЇ СИНОНІМІЇ АРАБСЬКОЇ МОВИ	297
<i>Ярослав Наконечний</i> ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРМІНОЛОГІЇ	299
<i>Наталія Ольшанська</i> КОМП'ЮТЕРНИЙ ЖАРГОН	303
<i>Людмила Анатоліївна Радомська</i> СИНОНІМІЙНІ ВІДНОШЕННЯ В ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ІМЕННИКАХ-ЮКСТАПОЗИТАХ	306
<i>Вікторія Тямушева</i> ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ	309
<i>Марія Миколаївна Мошноріз</i> ПАРЕМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ, ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ МОВ	312

<i>Ілля Черніков</i> ТОПОНІМІЧНІ НАЗВИ ДОНЕЧЧИНИ	315
<i>Катерина Тітова</i> ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗВОРОТИ В МОВІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ	319
<i>Ольга Бородай</i> ІНТЕРФЕРЕНЦІЙНІ ЗОНИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	323
<i>Анастасія Володимирівна Кушнір</i> COMPUTER JARGON INFLUENCE ON LITERARY LANGUAGE	326
Секція іноземних мов	
<i>Марина Святославівна Фурман, Світлана Олександрівна Медведєва</i> HANDWRITTEN NUMBER RECOGNITION BY NEURAL NETWORKS	238
<i>Оксана Василівна Столяренко</i> НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОМУ СПІЛКУВАННЮ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР І ТОЛЕРАНТНОСТІ	330
<i>Дмитро Русланович Ільчук</i> AN ANALOG LINEARIZER BASED ON AMPLITUDE MODULATION WITH EVEN HARMONIC SIGNALS	332
<i>Світлана Олександрівна Медведєва</i> E-LEARNING AS A WAY FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT	335
<i>Людмила Едуардівна Габрійчук</i> TEACHING FOR TECHNOLOGY	337
<i>Лідія Альбертівна Рогозіна, Людмила Едуардівна Габрійчук</i> FULLY AUTOMATED PHASE NOISE MEASUREMENT SYSTEMS	339
<i>Максим Сергійович Горбатенко</i> BISANG FOR ADC WITH SINGLE POLAR REFERENCE VOLTAGE	343
<i>Ольга Василівна Ковтун, Світлана Олександрівна Медведєва</i> SOFTWARE TESTING TYPES	345
<i>Людмила Магас</i> ГЕНДЕРНА АСИМЕТРІЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	347
<i>Антоніна Віталіївна Письменна, Людмила Едуардівна Габрійчук</i> МОДЕЛЮВАННЯ МИМО СИСТЕМИ З ПРОСТОРОВО-ЧАСОВИМ БЛОКОВИМ КОДУВАННЯМ В SIMULINK І MATLAB	349
<i>Марія Валеріївна Польова, Людмила Миколаївна Магас</i> РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛОГІСТИЦІ	351
<i>Володимир Вишневецький, Людмила Магас</i> INTERNET SLANG AND ITS INFLUENCE ON ENGLISH LANGUAGE	353
<i>Ксенія Володимирівна Івченко, Людмила Миколаївна Магас</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СПОРТІ	355
<i>Світлана Сергіївна Девідчук</i> ОПТИЧНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ СИМВОЛІВ	357
<i>Владислав Ігорович Кушнір</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІГРОВИХ ДВИЖКІВ UNITY ТА UNREAL ENGINE	359
<i>Людмила Едуардівна Габрійчук</i> НАВЧАТИ ДЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ	361
<i>Галина Валеріївна Абрамович, Іван Ігорович Байдюк</i> БЕЗПРОВІДНІ ЗАРЯДНІ ПРИСТРОЇ	363
<i>Наталія Миколаївна Гадайчук, Юлія Михайлівна Назаренко</i> HOW TO MAKE STRESS YOUR FRIEND?	366
<i>Андрій Андрійович Глуценко</i> THE WILDLIFE STUDY AND ANALYSIS USING CAMERAS AND REMOTE ACCESS DEVICES	368
<i>Вікторія Магуран</i> RADIO-CONTROLLED AIRCRAFTS	370
<i>Тетяна Шуліка</i> DEVELOPING LEADERSHIP IN PROJECT WITH THE USE OF VERBAL LEARNING AND VISUAL INFORMATION	372
<i>Катерина Олександрівна Біла</i> SUSTAINABLE ENERGY	375
<i>Вадим Михайлович Вавішко</i> INNOVATIONS IN MODERN ENERGETIC	377
<i>Лідія Ігорівна Гриник</i> DEFORESTATION AND ITS EFFECT ON THE ENVIRONMENT	380
<i>Ольга Анатоліївна Маринчук, Світлана Олександрівна Медведєва</i> THE APPLICATION OF AUTOMATION IN THE CONSTRUCTION OF SMART HOUSES	382
<i>Людмила Володимирівна Тульчак</i> HOW THE GERMANIC LANGUAGES INFLUENCE EACH OTHER	384
<i>Віталій Олександрович Тимошенко, Оксана Василівна Столяренко</i> MODERN BUILDING MATERIALS	386
<i>Ілля Павлович Малініч, Оксана Вячеславівна Зубенко</i> SOFTWARE SOLUTIONS FOR D RENDERING IN THE CLOUD	388
<i>Дмитро Станіславович Кудрявцев, Ірина Сергіївна Степанова</i> НЕЙРОННІ МЕРЕЖІ	390
<i>Ірина Сергіївна Степанова</i> ПРАГМАТИЧНІ ТА НАРАТОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ	393
<i>Альона Олегівна Мельник, Ірина Сергіївна Степанова</i> АРХІТЕКТУРА СИСТЕМИ КОМАНД. СТЕКОВІ АРХІТЕКТУРИ	395
<i>Олена Вікторівна Дажура, Оксана Вячеславівна Зубенко</i> ТЕМНА МЕРЕЖА	397
<i>Ірина Сергіївна Бевз, Світлана Олександрівна Медведєва</i> OVERRELIANCE ON AUTOMATION	399
<i>Катерина Валеріївна Поліщук, Ірина Сергіївна Степанова</i> ФІЛОСОФСЬКА ОЦІНКА ВПЛИВУ НАУКИ І ТЕХНІКИ НА СУСПІЛЬСТВО	402
<i>Анастасія Миколаївна Щуровська</i> З ІСТОРІЇ ПЕРШИХ КОМП'ЮТЕРІВ	404
<i>Наталія Ольшанська</i> ADA LOVELACE – THE FIRST PROGRAMMER	406
<i>Ярослав Анатолійович Янковецький</i> THE BENEFITS OF NUCLEAR ENERGY	409
<i>Дмитро Олександрович Поліщук</i> НІКОЛА ТЕСЛА І ЙОГО ВІНАХОДИ В ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ	413
<i>Людмила Володимирівна Тульчак, Андрій Ігорович Булига</i> GRAPHIC USER INTERFACE	415
<i>Людмила Володимирівна Тульчак, Анастасія Олександрівна Марчук</i> HISTORY OF PYTHON	417
<i>Володимир Сергійович Павлов</i> СЕНСОРИЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – ТРЕТЯ ІНДУСТРІАЛЬНА РЕВОЛЮЦІЯ	419
<i>Марія Сергіївна Костяєва, Світлана Степанівна Никипорець</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОНЯЧНОЇ І ВІТРОВОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	433
<i>Вікторія Максимівна Тямусеева</i> ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SOLE PROPRIETORSHIP	435
<i>Аліна Сергіївна Бушинська</i> WHAT IS A BIOCHIP?	437
<i>Андрій Іорданов</i> PORTFOLIO MANAGEMENT	439
<i>Ярослав Анатолійович Янковецький</i> THE BENEFITS OF NUCLEAR ENERGY	441
<i>Олександр, Владислав Борисович, Олегівич Білик, Шаталюк</i> NEW HYBRID JUMPER FOR REMOTE RADIO HEADS	445
<i>Олександр, Владислав Борисович, Олегівич Білик, Шаталюк</i> IEEE P: A NEW STANDARD FOR WAVEGUIDE ABOVE GHZ	449

Секція технічного перекладу

<i>Марія Сергіївна Костяєва, Тетяна Григорівна Рудницька</i> ПРОЕКТУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕЛЕКТРИЧНОЇ МЕРЕЖІ	454
<i>Юлія Вікторівна Сіденко</i> ЯК ПРАВИЛЬНО РОЗПОДІЛЯТИ ЧАС	456
<i>Надія Борисівна Мусієнко</i> INFLUENCE OF THE FACTORS OF PRODUCTION ON THE SOLUTIONS IN THE WORLD OF BUSINESS. ВПЛИВ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА НА РІШЕННЯ В СВІТІ БІЗНЕСУ	459
<i>Олена Андріївна Свентух, Даніель Анатолійович Янова</i> BUDGET SYSTEM IN POLAND: RESEARCH AND COMPARISON WITH UKRAINIAN SYSTEM	461
<i>Вікторія Анатоліївна Ясинська, Анна Сергіївна Ткач</i> REALITIES AND PROSPECTS OF SOLAR ENERGY IN VINNYTSIA REGION	463
<i>Олена Валеріївна Чумаченко</i> ROBOTS ARE OUR FUTURE	465
<i>Анна Марчук</i> DIRECT AND INTERACTIVE MARKETING	468
<i>Вікторія Сергіївна Міронова</i> PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ECONOMY	470
<i>Ірина Ігорівна Околіта</i> INNOVATION MANAGEMENT	472
<i>Ангеліна Вікторівна Белан</i> MARKETING COMMUNICATIONS: SENSORY MARKETING	474
<i>Свєній Данилюк</i> USING OF STANDARDIZATION AND CERTIFICATION IN INDUSTRY	476
<i>Катерина Володимирівна Волчаста</i> STRATEGIC MANAGEMENT IN MODERN ORGANIZATIONS	478
<i>Марія Сергіївна Ратушняк</i> INFORMATION SECURITY BY MEANS OF STEGANOGRAPHIC METHODS	480
<i>Оксана Олександрівна Глінчук</i> PERSONNEL MANAGEMENT	482
<i>Володимир Поплавський</i> HYBRID AND ELECTRIC VEHICLES	484
<i>Vladyslav Novak</i> GOOGLE SELF-DRIVING CAR	486
<i>Дмитро Янович</i> COMPUTER TECHNOLOGIES IN CARS	488

Секція історії України

<i>Валентина Годлевська</i> КЕНГІР: ПОВСТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ В'ЯЗНІВ СТЕПОВОГО ТАБОРУ	490
<i>Олег Артемчук</i> КОЗАКІ–ХАРАКТЕРНИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ.....	492
<i>Максим Нікітюк</i> ОПЕРАЦІЯ «ВІСЛА» – АКТ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ	494
<i>Алла Борисівна Пономаренко</i> ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ	497
<i>Алла Борисівна Пономаренко</i> ВАЛЕНТИН ОТАМАНОВСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ ДОСЛІДНИК ПОДІЛЛЯ	500

Секція політології і права

<i>Ксенія Володимирівна Івченко, Світлана Георгіївна Денисюк</i> ВПЛИВ ХУДОЖНЬОГО КІНО НА ПРОЦЕС ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	503
<i>Анастасія Валентинівна Денисюк</i> СПІВПРАЦЯ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ.....	506
<i>Марія Валеріївна Польова, Світлана Георгіївна Денисюк</i> ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ І ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ТА ДОСВІД СУСІДІВ	509
<i>Максим Білик</i> ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ СУЧАСНОСТІ	512
<i>Григорій Тодорашико</i> ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	515
<i>Сергій Петрович Годний</i> ЛОБІЗМ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	518
<i>Валерій Олександрович Корнієнко</i> ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	520
<i>Ольга Борисівна Жара</i> МІСЦЕ І РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА	523
<i>Людмила Володимирівна Ладняк</i> ЯК ОНОВИТИ ДЕМОКРАТІЮ В ЕПОХУ ІНТЕРНЕТУ	525
<i>Тетяна Миколаївна Олійник</i> ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР ЯК СТАБІЛІЗУЮЧИЙ ФАКТОР СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	527
<i>Олена Леонівна Живелюк</i> ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЯК ВПЛИВОВИЙ ФАКТОР НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ.	529
<i>Олег Анатолійович Горобчук</i> ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД: ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	531
<i>Тарас Миколайович Закусило</i> ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	535
<i>Ірина Даниїлівна Похило</i> НАЦІЯ І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА	539
<i>Юрій Вікторович Гоцуляк</i> «НАУКОВА ОСВІТА» ЯК СВІТОВА ТЕНДЕНЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ	543
<i>Вероніка Сергіївна Ревенко</i> ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	547
<i>Дмитро Яворський</i> ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛЮСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ	553
<i>Інна Сельська</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СТРАЙКІВ В УКРАЇНІ	557
<i>Богдана Олександрівна Лозан</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК В УКРАЇНІ	559
<i>Ілля Павлович Малініч</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ІНТЕРНЕТ-СПІЛЬНОТ	563
<i>Дмитро Олександрович Левченко</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВІДПУСТОК	566
<i>Валерій Аркадійович Довбиш</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІТЧИЗНЯНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ	568
<i>Дмитро Ігоревич Гарбуз</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	571
<i>Марія Юріївна Москвічова, Віктор Васильович Кавка</i> ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ПЕТРА ПОРОШЕНКА	575
<i>Віктор Васильович Кавка</i> МАРГІНАЛІЗАЦІЯ ТА КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УРАЇНИ	578

XLV Науково-технічна конференція гуманітарних підрозділів

Оргкомітет

Голова оргкомітету

С. Г. Денисюк, ВНТУ, Україна

Члени оргкомітету

А. І. Теклюк, ВНТУ, Україна

Т. Б. Буяльська, ВНТУ, Україна

А. В. Слободянюк, ВНТУ, Україна

М. Д. Прищак, ВНТУ, Україна

І. С. Степанова, ВНТУ, Україна

В. О. Корнієнко, ВНТУ, Україна

О. І. Хома, ВНТУ, Україна

І. О. Головашенко, ВНТУ, Україна

Л. Є. Азарова, ВНТУ, Україна

М. Г. Прадівляний, ВНТУ, Україна

Секції

Пленарне засідання

Секція культурології

Секція етичних і психологічних проблем ділових відносин та менеджменту

Секція етичних, психологічних та педагогічних проблем

Секція філософії

Секція соціології

Секція мовознавства

Секція іноземних мов

Секція технічного перекладу

Секція фізичного виховання та спортивного менеджменту

Секція історії України

Секція політології і права

ТЕОРІЯ СТИЛІВ МЕНЕДЖМЕНТУ І. АДІЗЕСА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В МЕНЕДЖМЕНТІ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті зроблена спроба аналізу теорії стилів менеджменту І. Адізеса як методологічної основи системного підходу в менеджменті. Увага акцентується на дослідженні суті та змісту теорії стилів менеджменту, розгляді питань лідерства, командування та конфліктів.

Ключові слова: системний підхід, функції менеджменту, стилі менеджменту, неправильні стилі менеджменту, лідерство, командування, взаємодоповнювальна команда, конфлікти.

Abstract

The article attempts to analyze the theory I. Adizes management styles as methodological basis of the system approach to management. Attention is focused on the study of the nature and content of the theory of management styles, consideration of leadership, team building and conflict.

Key words: systemic approach, management functions, management style, wrong style of management, leadership, teambuilding, complementary team, conflicts.

Вступ

Розвиток будь-якої науки, на певному етапі її розвитку, потребує винайдення методологічних основ системного підходу та формування на їх основі відповідної наукової системи. У другій половині ХХ ст., в результаті розробки П. Друкером [1] теорії про організацію як відкриту систему, постало питання формування системного підходу до розвитку менеджменту та психології менеджменту зокрема.

Значний крок, на цьому шляху, зробив І. Адізес. Зупинемось на короткому аналізі «теорії стилів менеджменту» [2, 3, 4] як методологічної основи розробленого ним системного підходу до менеджменту.

Основна частина

І. Адізес розглядає стилі менеджменту (відповідно типи менеджерів), в контексті чотирьох функцій, які повинен виконувати менеджмент в будь-якій організації.

- **Producing (P) – виробництво результатів**

Перша і найважливіша функція, яку менеджмент повинен виконувати в будь-якій організації – це виробництво результатів (P), заради яких і існує дана компанія або структура. Чому люди звертаються до вашої компанії? Для чого ви їм потрібні? Які послуги їм потрібні? Організація повинна створювати продукт чи надавати послуги.

Тому, справа Виробника (P) – задовольнити потреби клієнтів і тим самим забезпечити результативність організації в короткостроковому аспекті.

- **Administering (A) – адміністрування**

Функція потрібна, щоб забезпечити чіткість, порядок, контроль в системі виробництва та організаційних процесів загалом: компанія повинна робити правильні речі в правильній послідовності та з правильною інтенсивністю.

Тому, завдання Адміністратора (A) – забезпечити ефективність діяльності системи як організації у короткостроковому аспекті.

- **Entrepreneuring (E) – підприємництво**

Мета функції підприємництва (E) – аналіз змін навколишнього оточення, значущих для

організації, планування та визначення курсу організації з урахуванням цих змін.

Тому справа Підприємця (Е) – творчість, інноваційність, готовність ризикувати. Підприємець – це свого роду провидець, який визначає напрямок, якого повинна дотримуватися організація. Така людина за своєю натурою здатна на попереджувальні дії в ситуації постійних змін. Якщо організація успішно справляється з виконанням цієї функції, її послуги і / або продукти будуть користуватися попитом у майбутніх клієнтів, а значить, вона буде результативною в довгостроковій перспективі.

Але менеджер (Е) – не зовсім підприємець. Щоб стати підприємцем, який створює організації і забезпечує їх розвиток, потрібно одночасно мати розвинені Р-навички. Того, хто націлений головним образом на Е-завдання і задовільно, але не блискуче справляється з Р-функцією, Адізес називає *Генератором ідей*. Генератор ідей не може створити організацію без допомоги сильного Р-керівника. Він буде безупинно кидатися від однієї ідеї до іншої, не доводячи жодна справа до кінця.

- ***Integrating (I) – інтеграція***

Метою функції інтеграції (I) є взаємодія. Якщо ця функція виконується добре, люди працюють як одна команда і можуть впоратися з будь-яким завданням.

Тому завданням Інтегратора (I) є заохочення потреб у взаємодії та формування команди. Чутливе реагування на потреби і прагнення людей, на основі поваги та довіри об'єднує індивідів в згуртовану самобутню групу, забезпечує створення такої атмосфери і системи цінностей, які змусять людей діяти спільно і не дадуть нікому стати незамінним, що робить організацію ефективною в довгостроковій перспективі.

При вирішенні проблем кожна функція націлена на конкретний тип завдань:

Р: Що? А: Як? Е: Коли? І: Хто?

Якщо ви приймете остаточне рішення, не відповівши на всі ці питання, воно буде “напівсирим”.

Якщо ви досягаєте бажаних результатів і успішно здійснюєте адміністрування, Р і А забезпечать результативність та ефективність у короткостроковому аспекті, але компанія буде рентабельна лише в найближчій перспективі. Якщо ви займаєтеся тільки підприємництвом та інтеграцією, Е та І забезпечать результативність і ефективність в довготерміновій перспективі на шкоду короткотерміновим результатам.

Щоб компанія була рентабельною в найближчій і довгостроковій перспективі, потрібно успішно виконувати всі чотири функції.

Кожна функція необхідна, а в сукупності вони достатні для успішного управління. “Необхідність” функцій обумовлена тим, що, якщо хоча б одна з функцій не виконується, ми маємо справу з певною моделлю неправильного менеджменту.

Ці чотири функції необхідні для успішного управління будь-якою організацією, незалежно від технології, культури та масштабів (некомерційна організація, сім'я та ін.).

Будь-яка комбінація виконуваних функцій формує відповідний стиль менеджменту (приклад: Раеі, рАеі, раЕі, раеІ та ін.).

Якщо носій даного стилю нездатний виконувати одну або кілька функцій, ми маємо справу з неправильним стилем менеджменту (приклад: Рае-, --Еі, Р--- та ін.).

Якщо всі функції виконуються принаймні на задовільному рівні, управління можна вважати успішним (приклад: раеі, Раеі та ін.).

І нарешті, якщо менеджер блискуче справляється з інтеграцією (I) і ще хоча б з однією функцією, а всі інші функції виконуються задовільно, можна говорити про те, що перед нами не просто керівник, а лідер (приклад: РаеІ, рАеІ та ін.).

Що вийде, якщо звести воєдино всі позитивні властивості різних стилів менеджменту? Ми отримаємо РАЕІ-тип менеджера – тип ідеального менеджера. Але на практиці це неможливо. Один менеджер чудово справляється з плануванням (Е), інший – неперевершений організатор (А), третій вміє надихати людей (І) і т. д. Але неможливо знайти того, хто блискуче виконує всі чотири функції – тобто бездоганного (РАЕІ) менеджера. Таких не буває. Навіть кращі лідери компаній не можуть блискуче виконувати всі чотири функції.

Якщо ідеального керівника (РАЕІ менеджера) не існує, невже керівник приречений на неправильне управління?

На думку Адізеса, менеджер повинен блискуче справлятися з однією або декількома функціями, задовільно виконуючи інші.

Керівник, який не справляється з окремими функціями, управляє неправильно. Менеджер повинен виконувати хоча б одну функцію на неперевершеному рівні і володіти необхідним мінімумом

знань і навиків для задовільного виконання інших. Чому? По-перше, він повинен бути готовий, в разі необхідності, взяти на себе будь-які обов'язки, а по-друге, йому потрібно вміти спілкуватися з тими, хто блискуче справляється з завданнями, які важко даються йому самому. Не можна створити команду з чотирьох осіб, які мислять однаково. Члени команди повинні дотримуватися різних підходів і при цьому знаходити спільну мову.

Функції виробника, адміністратора, підприємця та інтегратора повинна виконувати взаємодоповнювальна команда, оскільки жодна людина не справиться з ними поодиноці. Окремі функції мають виконувати різні люди. Щоб успішно управляти, потрібно зібрати разом керівників з різними підходами і способом мислення, зібрати тих, хто доповнює його самого як різні пальці доповнюють один одного, що і робить руку рукою.

Керівник повинен навчитися не сприймати незнайомий підхід як загрозу, а використовувати його собі на благо, повинен навчитися приймати правильні рішення і втілювати їх у життя, працюючи з командою людей, які дотримуються інших стилів, ніж він сам.

Проблема взаємодії полягає також в тому, що Адміністратор конфліктує з підприємцем: консервативний А любить тримати все під контролем, а Е прагне змін. Виробник і підприємець конфліктують, оскільки Р потрібна віддача в короткостроковому аспекті, а Е орієнтований на результати в довгостроковій перспективі. Підприємець та інтегратор конфліктують, так як Е тягнуть перетворення, які загрожують конфліктами, а І прагне гармонії. При цьому кожному стилю притаманна особлива манера спілкування, а одні і ті ж слова в устах носіїв різних стилів часто мають протилежне значення. Все це веде до непорозумінь і суперечок.

Але завдяки атмосфері взаємної довіри та поваги у взаємодоповнювальній команді неминучі конфлікти між її членами носять конструктивний, а не деструктивний характер. Надзвичайно важливо визнати, що конфлікти і розбіжності – неминучий і навіть бажаний аспект управління, якщо навчитися спрямовувати їх у конструктивне русло.

Висновки

«Стилі менеджменту» є методологічною основою системного підходу до проблеми формування та розвитку організації. Ключовими питаннями, які І. Адізес системно розглядає в своїй теорії менеджменту є: етапи розвитку організації, функції менеджменту, зміст менеджменту, якості менеджерів, лідерство, командоутворення (взаємодоповнювальна команда), ефективність прийняття рішень, ефективність реалізації рішень, комунікація, конфлікти в організації та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Друкер П. Ф. Практика менеджмента / Друкер П. Ф. – М.: «Вільямс», 2003. – 397 с.
2. Адізес І. К. Идеальный руководитель: Почему им нельзя стать и что из этого следует / Адізес І. К. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – 262 с.
3. Адізес І. К. Развитие лидеров: как понять свой стиль управления и эффективно общаться с носителями иных стилей / Адізес І. К. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 259 с.
4. Адізес І. К. Стили менеджмента – эффективные та неэффективные / Адізес І. К. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2009. – 199 с.

Анастасія Миколаївна Ковбасюк – студентка групи МОФ–15(сп), факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail:

Аліна Олександрівна Тесьолкіна – студентка групи МОФ–15(сп), факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Науковий керівник: *Микола Дем'янович Прищак* – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Kovbasyuk Anastasia M. – student of MOF-15 (SP), Faculty of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail:

Tesolkina Alina A. – student of MOF-15 (SP), Faculty of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa. Supervisor: *Pryschak Nicholai D.* – candidate. ped. Sciences, Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa.

Формування здоров'язберігаючого середовища для студентів ВНЗ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано основні поняття здоров'язберігаючого середовища, визначено його сутність, розглянута проблема збереження та зміцнення здоров'я студентів, функції здоров'язберігаючого середовища, принципи та пріоритети здоров'язберігаючої діяльності.

Ключові слова: студенти, здоров'я, здоровий спосіб життя, здоров'язберігаюче середовище, ВНЗ.

Abstract

The article analyzes the basic concepts of healthy environment, defined its essence, the problem of preservation and strengthening of health of students, the function of healthy environment, principles and priorities of healthy activities.

Keywords: student, health, healthy lifestyle, health environment, institute of higher.

Студентство в сучасній Україні – кількісна група в соціальній структурі населення і найбільш активна частина молоді.

У соціально-економічному плані студентство слід розглядати, в першу чергу, як резерв корпусу фахівців, працівників розумової праці більшості професій. Протягом останнього десятиліття спостерігається зростання контингенту студентів вузів, що відбувається випереджаючими темпами порівняно зі структурою системи професійної освіти. Це зростання було викликане розвитком вищої школи в бік розширення можливостей для задоволення права на отримання вищої освіти і зацікавленістю вузів у збільшенні обсягу платних освітніх послуг через недостатність бюджетного фінансування.

Студенти – це найбільш динамічна громадська група, що знаходиться в періоді формування соціальної та фізіологічної зрілості, яка добре адаптується до комплексу факторів соціального і природного оточення і, разом з тим, в силу ряду причин, схильна до високого ризику порушень у стані здоров'я.

Проблема здоров'я студентів стає все більш актуальною у зв'язку з труднощами соціально-економічного характеру, які переживає в даний час Україна. Соціальна захищеність студентів невелика, між тим як специфіка віку та навчальної праці вимагає наявності адекватних соціальних гарантій (медичного обслуговування, повноцінного харчування, матеріального, спортивно-оздоровчого забезпечення та ін.)

Ослаблений найчастіше ще до вузу стан організму і психіки, екологічні проблеми, недостатнє харчування, гіпонамія, невисокий в цілому рівень валеологічної культури обумовлюють те, що більше половини студентів нездорові, багато з них знаходяться в передхворобливих станах.

Важливість вивчення впровадження здоров'язберігаючого середовища у вищій школі обумовлена тим, що однією з основних проблем студентської молоді є середній рівень успішності у зв'язку з високим відсотком захворюваності. Як відомо, здоров'я підростаючого покоління формується під впливом біологічних і соціальних факторів. Від нормального фізичного розвитку, функціонування органів і систем студентів залежить здатність їх організму зберігати стійкість до екзогенних факторів, адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища. Зростаючий потік інформації, потреба більш глибоких знань від фахівців вимагає і вимагатиме все більше зусиль від студентів. У зв'язку з цим перед вищою школою виникає ряд завдань щодо вирішення питань раціонального поєднання праці і відпочинку студентів, необхідності вдосконалення методики викладання.

Великий інтерес представляє питання співвідношення фізичного розвитку та успішності. Однак ясності в цьому питанні досі немає. Багато авторів знаходять зв'язок між порушенням геодинаміки студентів і погіршенням успішності. На успішності можуть позначатися і інші вади фізичного розвитку. Так, Б.Г. Ананьєв і його дослідження показали, що психічні особливості невстигаючих

студентів виникають на тлі порушень центральної нервової системи і ослабленого соматичного статусу. Інші ж автори пов'язують успішність студентів в основному з індивідуальними особливостями вищої нервової діяльності студентів. В.Г. Бауер вказує на те, що фізична культура і спорт не просто основні елементи розвитку, соціально значущі конструкти. М.Я. Віленський стверджує, що підвищення виховного освітнього потенціалу фізичної культури безпосередньо впливає на формування особистості спеціалістів всіх профілів. На думку Є.М. Козіна, при виборі майбутньої професійної діяльності людини необхідно враховувати її стан здоров'я. Паралельно цією проблемою займалися такі автори, як: Н.В. Тверська, А.Ю. Петров, Т.М. Резер, В.І. Бондін. Аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі здоров'я студентської молоді, показує, що за останні роки вона стала ще більш актуальною. У роботах відзначається, що кількість студентів спеціальної медичної групи збільшилася з 10 до 20–25%, в деяких ВНЗ сягає 40%. За час навчання у вузі здоров'я студентів не покращується, ряд авторів відзначають його погіршення. До другого курсу кількість випадків захворювань збільшується на 23%, а до четвертого – на 43%. Четверть студентів переходить у більш нижчу медичну групу.

Здоров'я — безцінне надбання не тільки кожної людини, але і всього суспільства. При зустрічах, розставаннях із близькими і дорогими людьми ми бажаємо їм доброго і міцного здоров'я, тому що це — основна умова і застава повноцінного і щасливого життя. Здоров'я допомагає нам виконувати наші плани, успішно вирішувати основні життєві задачі, переборювати труднощі, а якщо прийдеться, то й значне перевантаження. Добре здоров'я, що розумно зберігається і зміцнюється самою людиною, забезпечує їй довге й активне життя.

Здоров'я людини як складова людського розвитку набуває настільки глобального значення, що може розглядатись як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання, як додатковий капітал, як індивідуальна і суспільна цінності, динамічне явище системного характеру, що постійно взаємодіє з оточуючим середовищем.

Поняття здоров'я є ключовим у нашій роботі, оскільки саме воно є і кінцевою метою здоров'язберігаючої діяльності, і визначальною передумовою будь-якої людської діяльності взагалі. Стан здоров'я є одним із вирішальних чинників формування особистості молоді людини. Він певною мірою визначає вибір майбутньої діяльності, можливість усебічного розвитку особистості, її соціального ствердження. Стан здоров'я також впливає на загальну підготовленість людини, її духовний і фізичний розвиток, майбутні досягнення у сфері професійної діяльності.

В наш час розуміння здоров'я як категорії, значущої для життя суспільства, знаходить все більше розповсюдження.

Учені різних галузей знань [1, 2, 3, 4] сходяться на думці, що здоров'я формується під впливом ряду факторів і значною мірою залежить від способу життя індивіда.

Зважаючи на різноаспектність розуміння поняття здоров'я, ці вчені виділяють кілька його видів:

1. Фізичне здоров'я – рівень розвитку й функціональних можливостей органів і систем організму. Основу фізичного здоров'я складають морфологічні й функціональні резерви клітин, тканин, органів і систем органів, що забезпечують пристосування організму до впливу різних факторів;

2. Соматичне здоров'я – життєвий стан органів і систем органів людського організму. Основу соматичного здоров'я складає біологічна програма індивідуального розвитку людини;

3. Психічне здоров'я – стан психічної сфери людини. Основу психічного здоров'я складає стан загального душевного комфорту, що забезпечує адекватну регуляцію поведінки. Цей стан зумовлюється потребами біологічного й соціального характеру й можливостями їхнього задоволення;

4. Моральне здоров'я – комплекс характеристик мотиваційної та інформаційної основи життєдіяльності людини. Основу морального компонента здоров'я людини визначає система цінностей, настанов і мотивів поведінки індивіда в соціальному середовищі. Цей компонент пов'язаний із загальнолюдськими істинами добра, любові й краси. Цей вид здоров'я значною мірою зумовлюється духовністю людини, її знаннями й вихованням

Так, за даними П.А.Виноградова, А.П.Душанина, В.І.Желдака [5], загроза здоров'ю людини більше ніж на 50-55 % залежить від способу життя (Таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Групи факторів ризику для здоров'я людини

Сфери	Значення для здоров'я (приблизно)	Групи факторів ризику
1	2	3
Умови й спосіб життя людей	50-55%	Шкідливі умови праці, погані матеріально-побутові умови, стресові ситуації, гіподинамія, неміцність родини, низький освітній і культурний рівень, надмірно високий рівень урбанізації, незбалансоване харчування, паління, шкідливі
Стан навколишнього середовища	20-25%	Забруднення повітря й води, ґрунтів, різка зміна атмосферних явищ. Підвищені геліо-космічні, магнітні аномалії й бурі
Генетичні фактори	18-22%	Схильність до спадкових захворювань
Діяльність установ охорони здоров'я	10-11,5%	Неефективність індивідуальних гігієнічних і громадських профілактичних заходів, низька якість медичної допомоги, несвоєчасність її надання

Визначень здоров'я існує дуже багато, і кожен може трактувати його по-своєму. Але загальноприйняте поняття про здоров'я відомо нам ще зі школи: *здоров'я* – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад (Преамбула Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), 1948 рік). За сучасними уявленнями здоров'я розглядають не як суто медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення. Тобто здоров'я визначається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорія, як індивідуальна і суспільна цінність.

Загальновідомо, що ефективним засобом збереження і зміцнення здоров'я є *здоровий спосіб життя* – певний стиль життєдіяльності особистості, який ґрунтується на культурних нормах, цінностях, формах і способах діяльності, що зміцнюють здоров'я і сприяють гармонійному фізичному, духовному і соціальному розвитку. Здоровий спосіб життя включає такі основні елементи: раціональний режим праці і відпочинку, викорінення шкідливих звичок, оптимальний руховий режим, особисту гігієну, раціональне харчування тощо.

Як відомо, здоровий спосіб життя (ЗСЖ) є найважливішим фактором формування й зміцнення здоров'я студентської молоді [6, 7, 8]. Використання компонентів ЗСЖ в побуті є важливим засобом забезпечення фізичної дієздатності студентів. Доведено, що здоров'я людини на 50% залежить від її способу життя. Визначаючи чільне становище молоді, неодноразово підкреслюється, що поняття ЗСЖ є не новим і сприймається як загальноприйняте поняття. У середовищі студентської молоді єдиною думкою про структуру цього поняття не існує.

Серед молоді розповсюджено невірне судження про те, що захворювання приходять в старості, коли активне життя вже позаду. Роль молодих людей у підтриманні і зміцненні власного здоров'я сьогодні мінімальна. Формується зовсім необґрунтована впевненість в тому, що здоров'я гарантовано само по собі молодим віком, що будь-які навантаження, грубі порушення харчування, режиму дня, недостатня фізична активність, стреси й інші фактори ризику «по плечу» молодому організму, що він справиться з усіма випробуваннями що випали на його долю. Однак це зовсім не так, і сьогодні у молоді все частіше й частіше спостерігаються захворювання, які раніше були долею осіб більш старшого віку. Сама думка про те, що здоров'я не втрачається, залишається непорушним, народжує абсолютно неправомірне заспокоєння і наносить шкоду здоров'ю молоді.

Подальше прискорення соціально-економічного розвитку нашої держави висуває до здоров'я молоді підвищені вимоги. Потрібні більш інтенсивні міри по його відновленню, збереженню та зміцненню. Враховуючи, що у витоків виникнення багатьох захворювань лежать фактори ризику, пов'язані із способом життя людини і керовані нею (тобто, які піддаються цілеспрямованим змінам), необхідно зробити важливий висновок: ми можемо впливати на своє здоров'я, зберігати його і зміцнювати шляхом формування відповідного способу життя. Ми маємо вести боротьбу за здоров'я здорових, за здоровий спосіб життя всієї молоді.

Найбільш часто під ЗСЖ розуміють відмову від шкідливих звичок, раціональне харчування, використання різних харчових добавок, вживання вітамінів, та ін.. Це, звичайно, необхідні, але зовсім не достатні умови.

Виходячи з цього, важливо визначити, що ж таке здоровий спосіб життя (ЗСЖ).

Здоровий спосіб життя є важливою складовою культури, сприяє формуванню здоров'я майбутнього спеціаліста. Його вагомою рисою є гармонійне виявлення фізичних і духовних можливостей студентів, пов'язаних зі соціальною та психологічною активністю в навчально-трудовій, суспільній та інших сферах діяльності.

Г.П. Апанасенко під здоровим способом життя розуміє такі форми повсякденного життя, які відповідають гігієнічним принципам, розвивають адаптивні можливості організму, сприяють успішному відновленню, підтримці і розвитку його резервних можливостей, повноцінному виконанню особистістю соціально-психологічних функцій [9].

На думку Б.Н.Чумакова [10], під здоровим способом життя, варто розуміти типові форми й способи повсякденної життєдіяльності людини, які зміцнюють і вдосконалюють резервні можливості організму, забезпечуючи тим самим успішне виконання соціальних і професійних функцій незалежно від політичних, економічних і соціально-психологічних ситуацій.

Досить повно поняття здорового способу життя розглядається в роботах педагогів та психологів. Так, М.Я. Віленський та М.М. Борисов визначає це поняття як типову сукупність форм і способів повсякденної культурної життєдіяльності, яка об'єднує норми, цінності та результати цієї діяльності, що зміцнюють адаптивні можливості організму та сприяють повноцінному виконанню навчально-трудових, соціальних і біологічних функцій [11, 12].

Фахівці в галузі педагогіки, зокрема П.А. Виноградов, А.П. Душанин, В.І. Жолдак, [5], Б.Ф. Ломов [13] та ін. вважають, що для збереження здоров'я важливою є мотивація до здорового способу життя і що головна причина його дотримання чи порушення криється в свідомості людини, її психіці. Вони дають таке визначення: „Здоровий спосіб життя – сукупність духовних цінностей і реальних видів, форм і сприятливих для здоров'я ефектів діяльності, спрямованих на забезпечення оптимального задоволення потреб”. Ці вчені розглянули проблему використання засобів масової інформації в пропаганді фізичної культури і зазначили, що здоровий спосіб життя – це все те, що в діяльності людей має відношення до збереження і зміцнення здоров'я, все, що через діяльність оздоровлює умови життя – працю, відпочинок, побут, спосіб життя, допомагає виконанню людиною соціальних функцій у найсприятливіших для її здоров'я умовах. На їх думку, здоровий спосіб життя - це також діяльність, активність особистості, групи людей, які використовують надані їм можливості в інтересах соматичного і психічного здоров'я, морального, духовного і фізичного розвитку.

Аналіз компонентів здорового способу життя показує, що дотримання його вимог в основному залежить від особистої поведінки студентів. Для нашого дослідження важливим у теоретичному і методичному аспектах є визначення складових здорового способу життя студентів. Найважливіші з них – харчування (в тому числі якісна питна вода, необхідна кількість вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, спеціальних продуктів і харчових добавок), побут (якість житла, умови для пасивного і активного відпочинку, рівень фізичної і психічної безпеки на території життєдіяльності), розумний розпорядок праці і відпочинку (безпека не лише у фізичному, а й у психічному аспектах, наявність стимулів і умов професійного розвитку), оптимальна рухова активність (використання засобів фізичної культури і спорту, різноманітних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його підтримку, відновлення після фізичних і психічних навантажень); інформованість; відсутність шкідливих звичок (утримання від тютюнопаління і зловживання спиртними напоями, відмова від наркотичних і токсичних речовин та згубної для людини поведінки), установка на пріоритетну цінність здоров'я тощо.

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що здоров'я людини є складним станом, що включає біологічний (фізіологічний), психологічний і соціальний рівні й реалізується за допомогою двох основних механізмів: збереження здоров'я й підвищення його резервів. Аналіз літературних джерел дає підстави для висновку, що ефективність цих механізмів залежить від багатьох факторів (екологічної й економічної ситуації в країні, умов побуту й трудової діяльності, культурного рівня самої людини тощо).

За останні роки визначилась стійка тенденція росту кількості студентів з послабленим здоров'ям, у багатьох студентів, відмічені початкові стадії захворювань. За період навчання стан здоров'я студентів погіршується. З кожним роком збільшується кількість студентів, що відносяться до спеціальної медичної групи [14]. Серед студентів як перших, так і старших курсів зустрічається несерйозне відношення до особистої фізичної підготовки, стану свого здоров'я, небажання застосовувати засоби фізичної культури і спорту у повсякденному житті. Багато випадків виявлення медичних довідок про звільнення студентів від фізичних навантажень за станом здоров'я в той час, коли студент відноситься до основної медичної групи. Основними причинами такого відношення до занять фізичними вправами у студентів є: зниження здоров'я студентів; шкідливі звички; нестача часу для підготовки до інших занять; немає бажання займатись фізичною культурою; немає умов для занять фізичною культурою [15, 16]. У нинішніх умовах життя спостерігається стійке погіршення стану здоров'я та фізичного розвитку студентської молоді. Прослідковується загальне збільшення кількості серцево-судинних захворювань, погіршення функціональних резервів організму, системне порушення постави, наявність різних вад опорно-рухового апарату, зниження рівня фізичної підготовленості тощо. Науковці визначили, що за останні роки спостерігається збільшення контингенту, що відноситься до спеціальних медичних груп на початку навчання у ВНЗ та їх поповнення до останнього року викладання фізичного виховання. Така тенденція відбувається на фоні низького рівня фізичної підготовленості студентів, послаблення функцій нервової системи впродовж навчання та в період сесії, що негативно впливає на формування здоров'я майбутніх фахівців [17]. Здоровий спосіб життя є важливим фактором формування і зміцнення здоров'я студентської молоді, яке від нього залежить на 50% і більше. Найактивнішими компонентами здорового способу життя виступають: раціональна праця студентів, раціональне харчування, раціональна рухова активність, загартування, особиста гігієна, відмова від шкідливих звичок. Покращенню стану здоров'я студентів певною мірою сприяє фізичне виховання. Його розглядають з позиції формування відношення до свого здоров'я як людської цінності та принципів здорового способу життя. Фізичне виховання у ВНЗ – це складний педагогічний процес, метою якого є формування фізичної культури особистості, здатного самостійно організувати й вести здоровий спосіб життя. Це єдина навчальна дисципліна, яка вчить студентів зберігати та зміцнювати своє здоров'я, підвищувати рівень фізичної підготовленості, розвивати і удосконалювати життєво важливі фізичні якості та рухові дії.

Власне, для порівняння, за даними досліджень останнього десятиріччя, зокрема, моніторингу здоров'я і гігієнічної поведінки молоді в Європейському регіоні «Health behaviour schoolage children», Україна належить до країн, де учнівська молодь також дала низьку оцінку своєму здоров'ю: поганим чи задовільним його вважають 63,1% дівчат і 31,5% хлопців 15-річного віку (близького до віку першокурсників). За даними опитування, проведеного Держкомстатом України (2012 р.), 73–60% чоловіків і жінок віком 18–29 років оцінювали стан свого здоров'я як добрий [18]. Результати проведеного анкетування У ВНТУ свідчать, що лише 7% опитаних студентів вважають себе цілком здоровою людиною і 93% такими себе не вважають. У дослідженні взяли участь студенти 1-4 курсів у кількості 326 осіб: 248 – хлопців та 78 – дівчат. Анкетування проводилось анонімно, що давало змогу усунути вплив викладачів на відповіді студентів.

Отже, показники здоров'я молоді, зокрема студентської, привертають увагу, а значить потребують вивчення і його фактори. На це орієнтують і невтішні результати міжнародного дослідження «European Social Survey», проведеного у 24 країнах Європейського Союзу та Україні у 2005р.: частка тих людей, хто оцінював своє здоров'я як «погане» та «дуже погане» в нашій країні виявилась найвищою (в порівнянні, наприклад, зі Швейцарією вона більша майже в 9 разів, з Польщею – майже у двічі) [19].

Сьогодні Україна переживає не тільки глибоку економічну кризу, а й стикається з такими демографічними процесами, які призводять не лише до зменшення населення (в середньому на 0,3 млн. за рік), але й до зміни якісного його складу.

Критичний рівень здоров'я, фізичного розвитку студентської молоді внаслідок зниження рухової активності при зростаючому статичному (до 72 відсотків навчального часу) і психоемоційному напруженні процесу навчання, впровадження комп'ютерних технологій у повсякденний побут, несприятливі екологічні умови, зростання антисоціальних проявів серед учнівської молоді, висувають перед державними органами, педагогічною громадськістю першочергове завдання – збереження та зміцнення здоров'я студентів, формування у них навичок здорового способу життя та активного відпочинку. В умовах навчання у вищому навчальному закладі необхідно пам'ятати, окрім підготовки дипломованих фахівців і про підвищення рівня їх фізичного здоров'я. Саме сьогодні, в умовах реформування національної освіти, інтеграції її до європейського освітнього простору такий підхід до виховання майбутнього України, як ніколи, стає актуальним. Уже розпочато процес реформування освіти в Україні. Належне місце в ній посідає проблематика, пов'язана з формуванням, збереженням і зміцненням здоров'я населення України.

Сучасним суспільством затребувані не тільки підвищення якості освіти та вдосконалення його структури, але й зміцнення здоров'я студентів і забезпечення психологічного комфорту учасників педагогічного процесу. Тому метою сучасної освіти є розвиток не тільки мислячої, діяльнісної, творчої, але головне - здорової особистості. У зв'язку з цим в основу процесу навчання і виховання покладено принцип здоров'язберігаючого підходу, метою якого є створення єдиного простору для формування особистості, гармонійно розвиненої фізично і психічно. Одним із способів вирішення проблеми погіршення стану здоров'я студентів є суворе реалізація здоров'язберігаючого середовища в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Під здоров'язберігаючим середовищем розуміється комплексна програма, яка базується на відповідній соціальній інфраструктурі певного типу і включає в себе освітні, виховні, медичні, адміністративно-управлінські та інші форми роботи щодо забезпечення здоров'я молодого покоління в процесі навчання.

Навчання – найбільш значимий фактор за тривалістю і за силою впливу на здоров'я студентів. Інтенсифікація навчального процесу, використання нових технологій навчання призвело до значного зростання кількості студентів-першокурсників, не здатних повністю адаптуватися до навантажень. Тому кожен навчальний заклад, крім вирішення педагогічних завдань, повинен співвідносити навчальне навантаження і методи викладання, сприяти охороні та зміцненню здоров'я.

Головною метою сучасної освіти є досягнення заданого освітнього результату в навчанні, харчуванні та розвитку: наукою доведено, що здоров'я і навчання взаємопов'язані і взаємозумовлені. Чим міцніше здоров'я студента, тим продуктивніше навчання, а отже, чим вище активність і протистояння можливому негативному впливу ззовні, тим успішніше протікає адаптація до умов середовища.

Мета здоров'язберігаючого середовища – забезпечити студентську молодь високим рівнем реального здоров'я, озброївши їх необхідним багажем знань, умінь і навичок, необхідних для ведення здорового способу життя, і виховати у них культуру здоров'я. Якщо турбота про здоров'я студентів є одним із пріоритетів роботи всього педагогічного колективу і здійснюється на професійному рівні, то тільки тоді можна говорити про реалізацію у вищій школі здоров'язберігаючого підходу і про здійснення послідовності в освіті, і результатом їх впровадження буде захист здоров'я молодого покоління від впливу негативних факторів. Кінцевим результатом своєї діяльності здоров'язберігаюче середовище бачить компетентність дій в інтересах свого здоров'я і здоров'я суспільства. Вчити і навчати, не втрачаючи здоров'я можливо. Для цього необхідно здійснити перехід від традиційних форм навчання до здоров'язберігаючих.

Підготовка до здійснення професійної діяльності у валеологічно обґрунтованому режимі є однією з важливих проблем теорії та практики вищої школи. На жаль, це питання до теперішнього часу залишається предметом не тільки недосить розробленим, а й представляє певну проблему з позицій методології вихідних даних, організації та навчально-методичного забезпечення самого навчального процесу в здоров'язберігаючому режимі.

Метою реалізації здоров'язберігаючого середовища у вузі, є розкриття інноваційної суті навчально-виховного процесу як відкритої системи та формування у особистості рефлексорного, творчого, морального ставлення до особистого життя і здоров'я у співвідношенні з життям інших людей.

При виявленні системи педагогічного розуміння волеологічної культури та її кінцевого результату – здорового способу життя, слід також враховувати структуру навчально-виховного процесу ВНЗ.

Отже, найбільш оптимальними умовами реалізації здоров'язберігаючого середовища будуть наступні:

- 1) цільові (формування ціннісного ставлення до здоров'я);
- 2) змістовні (валеологізація змісту освіти та виховного процесу ВНЗ);
- 3) технологічні (педагогічний моніторинг);

Навчальний процес, спрямований на формування здоров'язберігаючого середовища, нерозривно пов'язаний з формуванням і розвитком уявлень студентів про здоровий спосіб життя, а також покликаний забезпечити підготовку випускників в цьому напрямку. Цей процес є динамічною системою з педагогічним змістом.

Педагогічні умови волеологізації освітньої та виховної діяльності ВНЗ вимагають комплексної роботи, починаючи з управлінського компонента, закінчуючи змістом і структурою дисциплін та організацією освітнього і виховного процесів.

У процесі формування здоров'язберігаючого середовища студенти повинні знати не тільки, що таке здоров'я, здоровий спосіб життя, спосіб його ведення, а й формувати такі здібності, як:

- володіння комплексом статичних і динамічних вправ;
- вміння раціонально організувати свій режим відпочинку і праці;
- володіння прийомами психоемоційного врівноваження;
- володіння знаннями гігієнічно обґрунтованого харчування;
- володіння знаннями про способи загартовування організму;
- вміння надавати необхідну самопомічу в екстремальній ситуації;
- здійснення збору та проведення аналізу інформації про стан свого здоров'я, вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей розвитку.

Головним результатом формування здоров'язберігаючого середовища у вищому навчальному закладі, як результат діяльності всього механізму, повинні стати зростання творчих і освітніх досягнень студентів і викладачів та підвищення рівня здоров'я всіх учасників навчально-виховного процесу.

Зростаюча інтенсифікація навчального процесу, використання нових форм і технологій навчання, призводять до зростання числа студентів не здатних без особливої напруги та сторонньої допомоги адаптуватися до учбових навантажень, відповідних вимог та правил внутрішнього розпорядку. Нагальною стає реформування освіти зі спрямованістю на здоров'язбереження нації. Зрозуміло, що нова якість освіти, яка має забезпечувати розвиток сучасного суспільства, може бути досягнута лише при створенні певних умов організації такого навчально-виховного процесу, який не зашкодить здоров'ю молоді і буде спрямований на збереження, зміцнення і формування здоров'я учасників навчально-виховного процесу. А це вимагає від педагогів застосування своєрідних підходів в освіті і вихованні на основі здоров'язбереження і здоров'язберігаючих технологій [20].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лисицын Ю. П. Образ жизни и здоровье // Сов. Здравоохранение. – 1982. – № 7. – С. 3 – 9.
2. С.В. Попов «Валеология в школе и дома: О физическом благополучии школьников. – С.Пб.: Союз, 1977. – 256 с.»
3. Колбанов В.В. Методологические и организационные основы педагогической валеологии // Валеологическое образование (проблемы, поиски, решения): Сб. науч. трудов. – Липецк: Межвузовск. центр валеологич. образования, 1996. – С. 55–61.
4. Чумаков Б.Н. Валеология: Учебное пособие. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 407 с.
5. Виноградов П.А., Душанин А.П., Жолдак В.И. Основы физической культуры и здорового образа жизни. – М.: Советский спорт, 1996. – 592 с.
6. Волков В.Ю. Здоровье и образ жизни студентов: Учеб. пособие / В.Ю. Волков, Д.Н. Давиденко, Ю.В. Новицкий и др. – СПб. – К.: СПб ГПУ, 2005. – 157 с.
7. Раевский Р.Т. Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни студентов / Р.Т. Раевский, С.М. Канишевский: под. общ. Ред. Р.Т. Раевского. – О.: Наука и техника, 2008. – 556 с.
8. Белых С.И. Формирование здорового образа жизни в учебном процессе по физическому воспитанию / С.И. Белых, А.Г. Рыбковский // Опыт и современные технологии в развитии оздоровительной физической культуры, спортивных игр и туризма: матер. междунар. науч.-практ. конф. – Мн.: БГУФК, 2009. – с. 44–46.

9. Апанасенко Г.П. Методика оценки уровня физического здоровья по прямым показателям // Социальная гигиена, организация здравоохранения и история медицины: Респ. межвед. об. – К., 1988. – Вып. 19. – С. 28–31.
10. Чумаков Б.Н. Валеология: Учебное пособие. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 407 с., С.–28.
11. Виленский М.Я. Социально-психологические детерминанты формирования здорового образа жизни / М.Я. Виленский // Теория и практика физической культуры. – 1994. – №9. – с. 9.
12. Борисов М.М. Формирование здорового образа жизни будущих учителей в процессе физического воспитания: дис. кан. пед. наук / М.М. Борисов. – М., 1993. – 16с.
13. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1994. - 444 с.
14. Долженко Л.П. Захворюваність і рухова активність студентів з різними рівнями соматичного здоров'я / Л.П. Долженко // Теорія та методика фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 1. – С. 21–24.
15. Грибан Г.П. Аналіз стану здоров'я студентів вищих навчальних закладів / Г.П. Грибан, Т.Б. Кутек // Спортивний вісник Придніпров'я – науково- теоретичний журнал Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту. – 2004. – № 7. – С. 130–132.
16. Грибан Г.П. Життєдіяльність та рухова активність студентів / Г.П. Грибан. – Житомир : Рута, 2009. – 594 с.
17. Дубогай О.Д. Фактори, які визначають ефективність фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи / О.Д. Дубогай // Актуальні проблеми розвитку руху "Спорт для всіх" у контексті європейської інтеграції України: мат. наук.- практ. конф. – Тернопіль, 2004. – С. 370–374.
18. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Головаха Є. Україна та Європа: результати міжнародного порівняльного соціологічного дослідження / Є. Головаха, А. Горбачик, Н. Паніна. – К.: Ін-т соціології НАНУ, 2006. – 142 с.
20. Реалізація здоров'язберігаючих технологій в процесі підготовки фахівців економічного профілю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/2305>

Овчарук Василь Володимирович – старший викладач кафедри фізичного виховання, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Овчарук Віра Григорівна – викладач кафедри фізичного виховання, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Ovcharuk Vasyl V. – Senior Teacher, Department of Physical Education, Vinnitsia National Technical University, Vinnytsia

Ovcharuk Vira G. – Lecturer, Department of Physical Education, Vinnitsia National Technical University, Vinnytsia

НЕЙРОГЕЙМІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ І НОВІ ВИМІРИ БУТТЯ ЛЮДИНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація В статті розглядається сутність нейрогеймінгових технологій, їх вплив на життя людини. Здійснюється спроба позначити, які наслідки будуть від широкого впровадження таких технологій у повсякденний побут людини, як зміниться суспільне життя, які перспективи та загрози постануть. Аналізується вплив нейрогеймінгових технологій на сфери буття людини.

Ключові слова: нейрогеймінг, буття, людина, технологія

Abstract In the article the essence neuroheyminhovyh technologies and their impact on human life. Attempting to indicate what the consequences would be widespread introduction of such technologies in the everyday life of the person, the change in social life, prospects and threats that arise. Influence neuroheyminhovyh technologies in the sphere of human existence.

Keywords: neuroheyminh, being, people, technology

Математики знову й знову не займаються доведенням, наприклад теореми Піфагора, фізики не проводять експерименти для підтвердження вірності закону Ома чи Ампера, оскільки це вже є з'ясованим, перевіреним знанням. Воно не потребує нових досліджень. Дещо інша ситуація у філософії, нові покоління філософів, не просто використовують здобутки своїх попередників, як представники природничої науки, а знову осмислюють відповідні проблеми, феномени, стосунки. Філософи в черговий раз ставлять питання «Хто така людина?», «Як людині ліпше жити в світі?». Такий стан речей зумовлений не тим, що філософи неспроможні до ефективного дослідження, яке приносить результати, котрі можуть отримати статус істинного знання, а тим, що об'єкт і предмет їх досліджень не є статичним, раз і назавжди фіксованим.

Філософія досліджуючи передусім відносини людини зі світом змушена постійно доповнювати попередні спроби осмислення цих відносин. Це зумовлено тим, що світ не залишається тотожним, він як і людина змінюється. Людина завдяки своїй пізнавальній, практичній, соціальній діяльності видозмінює світ, породжує принципово нові об'єкти, яких раніше не було. Ці об'єкти в свою чергу впливають на людину, виникають складні відносини, нові перспективи та загрози. Це все потребує осмислення, щоб з'ясувати, як людині бути за нових умов, чого остерігатись, як зменшити негативні наслідки й досягнути покращення. Це означає, користуючись термінологією Томаса Куна, що закінчується період «нормальної науки», тобто «дослідження, яке міцно опирається на одне або декілька минулих наукових досягнень – досягнень, які протягом деякого часу визнаються певним науковим співтовариством як основа для його подальшої практичної діяльності [1, 34].

Поява принципово нових об'єктів у світі, нових форм соціальної взаємодії, стосунків людини з цими новими об'єктами вимагає виходу за межі звичних усталених поглядів, потребує «розриву шаблону».

Взаємодія людини зі світом визначається передусім характеристиками людського організму, що він може сприймати, як реагувати на ті чи інші впливи. Але з іншого боку людина є унікальною істотою серед інших істот нашого світу, вона може (і робить це) посилювати чи послаблювати сприйняття світу, його вплив на себе. Це здійснюється за рахунок інструментів, приладів і навіть таких простих речей як одяг і т. п. людина використовуючи прилади для дослідження об'єктів світу значно розширює горизонт, того, що вона може сприйняти. Збільшувальне скло, а потім мікроскоп відкрили такий вимір світу про який попередні покоління навіть близько не здогадувались. Такі відкриття стали не просто додатковим знанням про світ, а безпосередньо вплинули на життя людини, яка почала свідомо взаємодіяти (часто захищатись) з новими об'єктами. Людина по-інакшому стала ставитись до світу, наприклад, остерігаючись хвороботворних бактерій і т. д.

Кінець ХХ – початок ХХІ століть ознаменовані бурхливим розвитком інформаційних технологій, їхнім проникненням у всі сфери життя людини. «Незабаром усі мешканці Землі будуть на

зв'язку одне з одним. Коли до віртуального світу долучиться ще п'ять мільярдів людей, бурхливий розвиток цифрового зв'язку піде на користь ефективності виробництва, охоронні здоров'я, освіти, якості життя та ще сотням різних галузей реального світу – і це відчує кожен: від вихідців із суспільної верхівки до тих, хто перебуває на дні економічної піраміди» [2, 19].

На початку 90-х років ХХ століття Марк Вейзер в Силіконовій долині розмірковував, «що колись чіпи стануть такими дешевими і їх буде так багато, що вони будуть розкидані всюди по середовищу – вони будуть у нашому одязі, в меблях, у стінах, навіть у нашому тілі, і всі вони будуть під'єднанні до Інтернету й обмінюватимуться даними, роблячи наше життя приємнішим, стежачи за всіма бажаннями. Хоч би куди ми пішли, чіпи вже будуть там, щоб беззвучно виконувати наші бажання. Середовище буде «живе»» [3, 37].

Сьогодні ми вже бачимо, як мрії Вейзера швидко реалізуються в нашій дійсності. Це принципово нова ситуація для людини, яка передбачає специфічні стосунки з навколишнім світом, з об'єктами наділеними штучним інтелектом.

Одним із специфічних виявів комп'ютеризованого світу є нейрогеймінгові технології, які забезпечують особливий спосіб взаємодії людини з об'єктами навколишнього середовища. «На основі нейротехнологій створюються пристрої, здатні розпізнавати думки, мотиви, помисли, а також працюють над поєднанням живої та неживої матерії в єдине ціле. ... це може продовжити життя пошкодженій матерії і замінити її на високо технологічну штучну. [4].

У травні 2015 року в Сан-Франциско на конференції по нейрогеймінгу фахівці даної галузі розмірковували про створення пристроїв доповненої реальності, про технологію доповненої реальності, її можливому розвитку, про перспективи застосування в соціальній сфері. Учасники конференції вважають, що доповнена реальність стоїть на порозі глобального застосування і розповсюдження [детальніше дивись 5]

Важливою характеристикою пристроїв, що базуються на нейрогеймінгових технологіях, зокрема пристрої доповненої реальності звільнюють нас від постійного спостереження за екраном, ми при цьому можемо бути цілком активними й при цьому бути на зв'язку. Це неминуче призведе до нових умов людського життя, нових покращень, але й нових викликів.

Нейрогеймінгові пристрої мають перспективу швидкого розповсюдження й тенденцію до урізноманітнення. Використання людиною подібного роду пристроїв є надзвичайно важливим. Тому що, «коли людина грає, використовуючи для управління елементами гри команди головного мозку і стани свідомості, то вона паралельно вчиться курувати своєю свідомості, своїм розумом. Мозок стає більш пластичним, більш ефективним. Людина з таким навиком легше долає стреси, оптимально концентрується в необхідні моменти, усвідомлено користується ресурсними станами свого розуму» [6]

Отже настає час, коли людина може здійснити цілеспрямований вплив на об'єкти світу зусиллями мислительної діяльності. Активності роботи мозку. Через відповідний інтерфейс сигнали нашого мозку транслюються на певні пристрої і ми отримуємо запланований результат. Виникає своєрідний «магічний вплив» на дійсність.

Нейрогеймінгові технології будуть мати серйозне відображення в усіх основних сферах буття людини. Тілесність як одна з фундаментальних сфер буття людини отримає значне розширення. В недалекій перспективі людина зможе безпосередньо сприймати ряд випромінювань, які зараз недоступні органам її сприйняття. Як такі зміни відобразяться на людині важко сказати, ми лише ступаємо на шлях відповідних досліджень.

Свідомість, як ще одна сфера буття людини, отримає легкий доступ до величезної бази знань, знову ж невідомо, як на це буде реагувати людська пам'ять, як вона справиться з велетенським масивом знань.

Зміни, які торкнуться тілесної і свідомої буття людини знайдуть своє продовження в соціальній і духовній сфері, з'являться нові специфічні професії і види взаємовідносин в соціумі, нові пріоритети в духовній сфері.

Нейрогеймінгові технології ведуть до появи специфічних мистецьких виявів і їх естетичної оцінки. Але чи не найважливіші проблеми будуть у сфері етики, що припустимо, а що ні, де межа між людиною та роботом?

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERECES

1. Кун Т. Структура наукових революцій: Пер. С англ. / Т. Кун; Сост. В.Ю. Кузнецов. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 608 с.

2. Ерік Шмідт, Джаред Коен. Новий цифровий світ / Переклала з англ.. Ганна Лелів. – Львів: Літопис, 2015. – 368 с.
3. Мічіо Кайку. Фізика майбутнього. / Переклала з англ.. Анжела Кам'янець. – Львів: Літопис, 2013. – 432 с.
4. <http://shkolazhizni.ru/school/articles/73595/>
5. <https://i-look.net/news/experts-thoughts-on-the-future-of-augmented-reality.html>
6. <http://neuromatix.ru/neurogaming.html>

Теклюк Анатолій Іванович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Ел. адреса: gcvr216@gmail.com

Tekliuk Anatolii – Phd of philosophy, associate professor of the Philosophical Department in Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

E-mail: gcvr216@gmail.com

Основні аспекти полікультурного виховання іноземних студентів в Україні

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті охарактеризовано основні аспекти полікультурного виховання іноземних студентів в Україні. Встановлено, що одним з найважливіших аспектів полікультурного виховання іноземних студентів є формування у них навичок міжнаціонального спілкування та толерантності. З'ясовано, що залучення іноземних студентів до активної участі в культурному житті вищого навчального закладу є ще одним важливим напрямком їхнього полікультурного виховання.

Ключові слова

Полікультурне виховання, міжнаціональне спілкування, толерантність, іноземні студенти.

Abstract

The main aspects of foreign students' multicultural education in Ukraine are described in the article. It is established that one of the most important aspects of foreign students' multicultural education is forming their communication skills and inter-ethnic tolerance. It was found that attracting foreign students to the active participation in the cultural life of the university is another important area of their multicultural education.

Keywords

Multicultural education, international communication, tolerance, foreign students, higher educational establishment.

Становлення полікультурності як інтегративної якості особистості, як вищого показника відкритості культурній розмаїтості – це складний, поступовий процес. Особистість розвивається під одночасним впливом різних факторів: глобальних і факторів мікросередовища, соціальних, культурних, політичних, економічних і т.д. Як і інші якості соціально орієнтованої особистості, полікультурність є результатом, з одного боку, об'єктивних умов впливу соціального середовища, а з іншої – цілеспрямованого виховання. Це означає, що можна і необхідно створювати відповідні умови для розвитку цієї інтегративної якості особистості в межах відповідної полікультурної виховної системи.

Полікультурна виховна система – це цілісне утворення, що відображає наступність цілей, змісту, середовища міжкультурних комунікацій, форм організації студентських співтовариств та забезпечує становлення у студентів професійних і світоглядних компетенцій, комунікативної культури й громадянської зрілості, почуття поваги до цінностей інших культур на основі загальнокультурних і національних цінностей. Метою полікультурної виховної системи є формування відкритої, розуміючої й приймаючої позиції людини при спілкуванні з різними

культурами, формування поважливого ставлення до свого та інших народів за допомогою засобів матеріальної й духовної культури.

Орієнтирами виховання полікультурності іноземних студентів вищого технічного навчального закладу, опорою його практичної роботи є принципи. У цьому випадку важливе значення при організації полікультурного виховання має інтегральний принцип полікультурності. Він передбачає визнання унікальності кожної етнічної чи соціальної культури, орієнтує особистість на взаємодію з іншими людьми як носіями цінностей свого народу, стимулює до міжкультурних комунікацій і пошуку цивілізованих діалогових способів досягнення згоди. Дотримання цього принципу сприяє збереженню культурних цінностей, допомагає забезпечити розуміння молодими людьми культурної розмаїтості сучасних суспільств, неминучості культурних відмінностей між людьми. Основними складовими полікультурного принципу є також: принцип людяності (гуманізму), принцип справедливості, принцип релігійної терпимості, принцип рівності людей і культур, принцип індивідуальності, принцип культуродоцільності та принцип діалогу.

Серед педагогів склалося кілька поглядів на основні аспекти полікультурного виховання іноземних студентів в Україні. Зокрема, О. Моляко називає такі: 1) створення позитивної педагогічної атмосфери в навчальному закладі, спрямованої на формування високоморальної особистості; 2) організація та здійснення процесу навчання на основі поліцентричного підходу в загальній освіті; 3) стимулювання формування й розвитку культурологічних знань міжетнічної та міжкультурної взаємодії, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей у процесі позаурочної роботи [6, 12].

Дослідник П. В. Степанов вважає, що найбільш ефективні засоби виховання толерантності такі: ознайомлення з іншими культурами (виявлення їхньої різноманітності), міжкультурний діалог (заочні й безпосередні зустрічі із представниками інших культур), організація групової комунікації (дискусії, рольові ігри та ін.) [7, 153].

У зарубіжних країнах використовують різні підходи до організації полікультурного виховання. Зокрема, у США впроваджують різні курси та програми, наприклад, університетські курси вивчення різних регіонів нашої планети, закордонної політики та міжнародних відносин. У цій країні часто використовують двомовні програми: предмети викладаються англійською мовою та мовою певної етнічної групи. Практику двомовного викладання використовують і в європейських школах. Зокрема при вивченні таких предметів, як історія, географія, використовують іноземну мову. В свою чергу різні інтегровані мовні курси дозволяють студентам набути навичок спілкування в межах простих ситуацій. При вивченні цих інтегрованих курсів іноземцям пропонується спочатку вивчити мову та історію, потім – основні категорії граматики та видатні архітектурні пам'ятки [4, 46-48].

З урахуванням напрацювань відомих вчених щодо організації полікультурного виховання, особливостей виховного процесу іноземних студентів у вищих навчальних закладах однією з умов полікультурного виховання іноземних студентів ми визначили створення сприятливого полікультурного середовища у навчальному закладі. У нашому дослідженні полікультурне середовище вищого навчального закладу – це система цінностей, прийнятих у вищому навчальному закладі, які впливають на формування полікультурного мислення іноземних студентів, актуалізують цінності толерантності, поваги до представників інших націй та культур. На думку Ю. О. Карягіної, у виховному полікультурному просторі освітнього закладу є такі фактори, що активізують процес розвитку полікультурності студентів. Це: 1) *навчальний матеріал* (зміст дисциплін, ідеї, міжпредметні зв'язки); 2) *педагогічні технології* (ігрові, проблемні, проєктивні, інтегровані, діалогові та ін.); 3) *спекурси*; 4) *класні години* (бесіда, анкетування, спільна робота з полікультурної тематики); 5) *дослідницька діяльність учнів*; 6) *загальношкільні конкурси* (віршів, плакатів, малюнків з питань полікультурності); 7) *комунікативні тренінги* (вправи, заняття із психологами школи); 8) *додаткова освіта в межах школи* (клуби, кружки) [5, 103].

Педагог О. Н. Джуринський підкреслює, що у полікультурному вихованні одним з головних способів організації є відповідне вивчення тих або інших навчальних дисциплін. Наявність полікультурного компонента в навчальних дисциплінах дозволяє вирішувати подвійне завдання: стимулювати інтерес студентів до нового знання й одночасно пропонувати різні точки зору на навколишній світ [3, 95].

Дослідники полікультурної освіти вказують на важливість діяльнісного підходу, зазначають, що чужу культуру можна засвоїти тільки в процесі діяльності, у нашому випадку – навчальній. Саме

гуманітарні предмети повинні дати відповіді на найважливіші питання життя, які є важливими для студентів у період навчання у ВНЗ.

З урахуванням того, що метою полікультурного виховання є прилучення до культури свого та іншого етносоціуму (а, виходить, збереження національних культур), навчання спілкуванню, засобами їхньої реалізації в навчальному закладі стають предмети етноциклу, а також навчальні дисципліни на зразок етнології, етнопсихології, культурології, українознавства та ін.), української мови й культури.

Дослідниці В. С. Болгаріна та І. Ф. Лощенова підкреслюють, що, враховуючи те, що полікультурність є елементом загальної культури, ядром полікультурності є знання особливостей культури інших народів, вміння сприймати найкраще з них і цим збагачувати власну культуру. Потенційні можливості для цього закладені, по суті, в усіх навчальних предметах, але найбільшою мірою в предметах гуманітарного профілю. Особлива роль належить історії, літературі й іноземним мовам, якщо їх вивченню надати справжньої полікультурної спрямованості [1, 3]. Саме знання мови може допомогти сформувати в іноземних студентів іншу картину світу, полікультурну свідомість.

Мова є одночасно елементом культури і засобом вивчення цієї культури. Про мову як феномен духовної культури нації писали відомі філософи, антропологи та філологи, зокрема В. Гумбольдт, О. О. Потєбня, М. О. Максимович, І. І. Огієнко, Л. А. Булаховський, М. Хайдеггер, В. Вінтгенштейн, П. Ф. Фортунатов. Дослідники К. Леві-Строс, С. Уї, М. Гріоль, М. Феррі вивчали питання відображення у мові уявлень народу про світ. Саме мова дозволяє пізнати культуру свого народу та культуру інших народів, загальнолюдських і національних цінностей, умінь і навичок позитивної міжетнічної та міжкультурної взаємодії. Учені однакові в тому, що вивчення мови не тільки служить комунікації, але й дозволяє прилучатися до інших способів мислення, поведінки. Полікультурне виховання у цьому випадку не можливе без вивчення іноземними студентами української мови, історії та культури. Наявність полікультурного компонента в навчальних дисциплінах за таких умов дозволяє пропонувати різні точки зору на навколишній світ.

Проблему викладання української мови для іноземних студентів почали досліджувати порівняно недавно. Питанням інтенсифікації процесу навчання українській мові іноземців присвятила увагу М. В. Луцюк, Т. І. Дементьева, О. О. Євдокімова, А. К. Солодка. Як зазначають Є. М. Верещагін та В. Г. Костомаров, за допомогою мови можна пізнати весь світ; сутність мови полягає не тільки в тому, щоб бути засобом передачі думок від однієї людини до іншої, але й бути носієм і зберігачем думки, всього знання в індивідуальній та колективній свідомості людини [2, 9]. На думку вчених, саме при вивченні мови людина засвоює не тільки ще один код для вираження думки, але й духовне багатство носіїв цієї мови [2, 11].

Отже, з урахуванням особливостей навчання іноземних студентів, мети полікультурного виховання, зокрема необхідності пізнання української культури, прилучення до її цінностей, визначених критеріїв сформованості полікультурної вихованості іноземних студентів, ми визначили одним з напрямків формування полікультурної вихованості іноземних студентів вивчення ними української мови.

Особливе значення для полікультурного виховання іноземних студентів має поєднання вивчення мови з презентацією України. Аналіз країнознавчих матеріалів з різних підручників для навчання мови іноземних студентів дозволяє зробити висновок про найбільш ефективні методичні прийоми, що допомагають залучити інформацію про Україну у процес навчання мови. Зокрема, як прийом презентації матеріалів, що відображають особливості української культури, можна використовувати діалог двох персонажів – «іноземця» та «українця». Ще один прийом – включення текстів країнознавчого характеру в розмовне мовлення. У цьому випадку має значення відпрацювання повсякденних побутових тем на матеріалах нової для адресата національної культури. Країнознавчі матеріали можна також використовувати при вивченні граматики – через введення країнознавчих даних через семантику фразеології та мовної афористики; тлумачення українських слів з національно-культурним компонентом в семантиці; створення спеціальних країнознавчих речень; використання ілюстрацій на країнознавчу тему; звернення до художньої літератури [2, 25-26].

Окрім української мови, великі можливості для формування полікультурної вихованості іноземних студентів має історія України. Історія подає величезний фактичний матеріал, що сприяє зрозуміти процеси становлення та розвитку полікультурного середовища. Щодо викладання історії у вищих навчальних закладах, на сьогодні увиразнилося декілька важливих підходів. Автори одних підручників вважають за доцільне оповідати спершу про владу, а потім про суспільство, інші,

навпаки, – передусім про суспільство, а вже потім про владу, яка має йому, цьому суспільству, слугувати. На думку Н. М. Яковенко, яка однією з перших звернула увагу на важливість врахування полікультурного принципу при викладанні історії України, так званий державницький підхід в підручниках є на сьогодні анахронізмом, бо там за головного героя історії прийнято вважати суспільство, хоча влада і держава мають служити людині, а не навпаки. Дослідниця підкреслює, що, розглядаючи підручник з історії як річ, яка гарантує національну безпеку, слід виходити із засади, що вона може бути досяжною лише тоді, коли суспільство в злагоді й дивиться у майбутнє з оптимізмом. Авторка наводить афоризм Цицерона: «Non scholae, sed vitae discimus» (Ми вчимося не для школи, а для життя). Йдеться не просто «для життя», а для життя в суспільстві. І в цьому полягає головна функція гуманітарного підручника – чи то з історії літератури, чи з історії: формування певних життєвих позицій, які тут і тепер, сьогодні й завтра, мають бути співзвучні потребам суспільства. У цьому, на думку Н. М. Яковенко, головна відмінність гуманітарного підручника від підручників хімії, фізики чи математики, що не мають такої мети. Саме підручник історії пропонує ту модель поведінки людини в суспільстві та в різноманітних колізіях соціального життя, яку суспільство хотіло б бачити від майбутнього громадянина. Отже, зазначає дослідниця, надзвичайної значущості набуває питання про те, що «вибрати з історії» та під яким кутом зору препарувати. Щодо цього є також важливою думка французького історика Етьєна Франсуа: «Вибираючи спосіб увічнити минуле, нація водночас вибирає своє майбутнє». Як підкреслює Н. М. Яковенко, «те, що ми подаємо в підручнику – це ті сценарії, моделі поведінки в кризових і мирних ситуаціях, оті певні суспільні преференції, є відповіддю на те, якою ми хочемо бачити молоду людину завтра» [8].

Історик Н. М. Яковенко вважає, що теперішній підручник з історії України демонстративно етноцентричний. Він ігнорує історично складену багатоетнічність і поліконфесійність України, яка завжди (як, зрештою, і простір усієї Центрально-Східної Європи) була етнічно строкатою територією. Для зменшення надмірної націоцентричності підручників авторка пропонує доповнити навчальні тексти інформацією про решту народів та етносів, які здавна проживали/проживають на території України, і т.д. Напрацювання Н. М. Яковенко мали важливе значення для організації роботи з виховання полікультурної вихованості іноземних студентів.

Дослідники проблем полікультурного виховання вказують на велике значення позанавчальної роботи у полікультурному вихованні. Розглядаючи шляхи впровадження ідей полікультурного виховання в практику освітніх закладів США, П. Рамсей вказує на важливість використання педагогічних методів і форм, що розвивають пізнавальну та творчу активність студентів. Вчений підкреслює, що у цьому випадку важливо використовувати потенціал позанавчальних форм полікультурного виховання: кооперативне навчання, екскурсії, зустрічі з представниками інших етнічних груп або їхнє моделювання, дискусії, рольові ігри, драматизації тощо. Саме за таких умов, на думку дослідника, студенти можуть краще засвоїти культурний досвід інших народів, прилучитися до діалогу культур [2, 222]. Отже, можемо припустити, що залучення іноземних студентів до активної участі в культурному житті ВНТЗ є ще одним важливим напрямком їхнього полікультурного виховання у вищому навчальному технічному закладі.

Таким чином, зважаючи на те, що ядром полікультурності є знання особливостей культури інших народів, вміння сприймати найкраще з них і цим збагачувати власну культуру, *створення сприятливого полікультурного середовища у навчальному закладі як одного з аспектів виховання полікультурності передбачає введення полікультурного компонента в такі навчальні дисципліни, як українська мова та історія України*. При викладанні української мови у вищому навчальному закладі важливо насамперед зосереджувати увагу на розвитку діалогічного та монологічного мовлення студентів з використанням комунікативного підходу та відповідного підбору вправ. При викладанні історії важливо висвітлювати вклад різних народів у становлення української держави, забезпечити засвоєння іноземними студентами специфіки і тенденцій розвитку як української держави взагалі, так і окремих національностей, що проживали і проживають на її території.

Отже, зважаючи на те, що полікультурне виховання у вищому навчальному закладі повинне допомагати долати бар'єри, що заважають нормальному спілкуванню й розвитку студентів з різних етнічних і культурних груп і встановленню між ними гуманних відносин, *одним з найважливіших аспектів полікультурного виховання іноземних студентів є формування у них навичок міжнаціонального спілкування та толерантності* через відповідний підбір методів та прийомів навчальної діяльності, насамперед історичної розповіді, евристичної бесіди, вирішення ситуативних завдань, дискусії, «круглого столу» чи прес-конференції.

Напрямами подальших розвідок з проблеми полікультурного виховання іноземних студентів вищих навчальних закладів можуть стати розробка структурно-функціональної моделі зазначеного процесу, а також визначення діагностичного апарату для проведення діагностики полікультурної вихованості іноземних студентів.

Список використаної літератури

1. Болгаріна В. С., Лощенова І. Ф. Культура і полікультурна освіта / В. С. Болгаріна // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2 – 6.
2. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура // Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Русский язык», 1983. (Библиотека преподавателя русского языка как иностранного). – 269 с.
3. Джури́нский А. Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития / А. Н. Джури́нский // Педагогика. – 2002. – № 10. – С. 93–96.
4. Дубовик О. В. Полікультурна освіта: сучасні теорії та концепції / О. В. Дубовик // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – № 4. – С. 40 – 50.
5. Карягина Ю. А. Воспитание поликультурности подростка в образовательном процессе : дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». – Оренбург. гос. пед. ун-т. – Оренбург, 2007. – 188 с.
6. Моляко О. О. Функціональна модель формування полікультурної компетентності школярів / О. О. Моляко // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 10–12.
7. Степанов П. В. Толерантный человек: как его воспитать? / П. В. Степанов // Народное образование. – 2001. – № 6. – С. 152 – 156.
8. Яковенко Н. М. Концепція нового підручника [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.polit.ru/science/2009/11/17/yakovenko.html>

Відомості про автора

Зозуля Ірина Євгеніївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, irazozulya@yandex.ru

Zozulia Iryna Yevgeniyivna, senior researcher of Pedagogics, cathedra of linguistics of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia city, *irazozulya@yandex.ru*

СУЧАСНИЙ УНІВЕРСИТЕТ: МІСЦЕ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ ЧИ ІНТЕЛІГЕНТІВ?

Вінницький національний технічний університет

Анотація Розглядається місце і роль університету в сучасному світі, які функції він має виконувати передусім, кого має готувати університет: інтелектуалів чи інтелігентів?

Ключові слова: університет, інтелектуал, інтелігент, освіта

Abstract The place and role of the university in the modern world, which functions it should perform above who has to prepare university: intellectuals or intellectuals?

Keywords: university, intellectual, intelligent, education

Хто володіє інформацією - володіє світом.

Перші університети з'явилися в Європі ще в часи Середньовіччя. Університети в Європі це вищі школи, завданням яких було не лише надання певної інформації, а її осмислення та самостійне знаходження. Перші університети були доступні лише вищим заможним класам суспільства. В тогочасних університетах в основному вивчалась риторика, граматики, логіка, філософія та теологія.

Найстаріші європейські університети створювались за підтримки католицької церкви - як школи при кафедральних соборах або загальні школи. Вони мали наддержавний статус середньовічних цехових корпорацій, діяльність яких охоплювала весь католицький світ, і навіть були іноді одним з інструментів церкви в боротьбі за верховенство з правителями тогочасних держав. На початковому етапі університети займалися підготовкою управлінців, лікарів, священників, юристів та нотаріусів. Але згодом все важливішим напрямом їхньої діяльності стають дослідження в сфері природничих та суспільних наук. Втім, як зазначав Ортега-і-Гассет, головною метою середньовічних університетів все ж були не професіоналізація та дослідження, а загальна культура. Її розуміли як певну систему життєвих уявлень про світ і людство - тобто сукупність принципів, покликаних ефективно спрямовувати діяльність людини. Основними завданнями університетів були збереження, розвиток і передання наступним поколінням цієї культури.

Основна функція університету забезпечити своєму випускникові відповідний теперішньому часу рівень інтелектуального розвитку людини, що забезпечує його здатність орієнтуватися в соціальному хаосі. ХХ століття стало століттям науки, що в свою чергу поклало на університет додаткові завдання. Університет стає гарантом, механізмом такої соціальної потреби, як стабільний, сталий розвиток суспільства. К. Ясперс стверджував, що університет дає не специфіковані знання, а освіченість. Професію дають інститути, технікуми, ПТУ, врешті-решт спеціалізовані курси. Освіченість, на думку ученого, означає розширення горизонтів, можливість побачити і, отже, увійти до сфери нових предметностей, освіченість дає можливість створити простір, в якому зможе відкритися нове. Ми вважаємо, що університет, як і раніше, залишиться багатофункціональним. Тобто він функціонуватиме як навчальний заклад, що здійснює не тільки навчання студентів, але й організує процес безперервного навчання для дипломованих фахівців з вищою освітою. Крім того, підвищуються вимоги до здатності його співробітників створювати нове знання. Нарешті, університет збереже роль механізму „соціального ліфта” для представників різних соціальних шарів, дозволяючи їм дістати більш престижний соціальний статус завдяки університетській освіті. Причому, враховуючи тенденцію до масовізації вищої школи, ця функція університету набуватиме все більшої ваги.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що місії університетів у сучасному світі є комплексними і охоплюють принаймні такі головні цілі:

- формування світогляду і виховання молоді;
- професійну підготовку та перепідготовку фахівців;
- фундаментальні та прикладні наукові дослідження, збереження й структурування наявних знань,

інноваційну діяльність у різних сферах;

- соціалізацію молоді та інших уразливих соціальних груп (пенсіонерів, інвалідів, безробітних тощо);
- проектування суспільного розвитку на глобальному, регіональному та місцевому рівнях, побудову відповідних прогнозів та сценаріїв;
- розробку і реалізацію глобальних, регіональних і місцевих програм в сфері просвітництва, культури, здоров'я людей, спорту тощо.

Університет формує два типи знань: знання як наука і знання як культура, тобто університет сприяє як соціокультурному розвитку, так і розвитку промислових технологій.

В XXI столітті змінилась не лише кількість університетів, їх спеціалізації та методи викладання, насамперед змінилось ставлення до знань. Якщо в минулому столітті люди отримували вищу освіту для того щоб бути кращими, то сьогодні для того щоб не бути гіршими за решту. Наше ставлення до інформації в певній мірі визначає наш соціальний статус і дає змогу зрозуміти чи є випускник університету інтелектуалом чи інтелігентом.

На території Російської імперії, а потім - СРСР, а відтак і на території України розповсюджена точка зору про необхідність розрізняти інтелектуала і інтелігента, вбачаючи різницю у тому, що інтелектуал є (певною мірою «вузьким») спеціалістом у конкретній галузі науки або інженерії, в той час як інтелігент вирізняється широкою ерудицією у науці і техніці, а також *одночасно* є надзвичайно освіченим у культурі (у тих питаннях, що належать до духовної культури) та, бажано, є «моральним авторитетом».

У постіндустріальних суспільствах — в країнах Західної Європи та Північної Америки - поняття «інтелектуал» має радше культурологічне ніж соціологічне значення. Під цим словом розуміють не стільки людей зайнятих розумовою працею у сфері культури, мистецтва та науки, скільки в значно більшій мірі - творчих персон, схилених до рефлексії, розмірковування. Це в першу чергу публіцисти, журналісти, письменники, мистецтвознавці - провідні діячі культури та масмедіа.

Слово «інтелігенція» по латині означає: розуміння, пізнавальна сила, знання, а інтелігент - розумний, розуміючий, той, що знає. Це суспільний прошарок людей, які переважно займаються творчою працею, поширенням культури, науки і т.д. На відміну від інтелектуала, інтелігент не обов'язково займається розумовою працею, тим більше зараз, коли багато інтелігентів позбулися роботи і змушені заробляти собі «на хліб насущний» не професією. Однак вони залишаються інтелігентами, тому що інтелігент - це поняття не професійне, а морально-етичне, це людина, що володіє рисами і якостями «інтелігентності».

Інтелігентність - це набір особистісних якостей, таких, як чуйність, допитливість, відповідальність, скромність, критичність, самостійність думки. Інтелігенція існує тому, що у неї є об'єктивна соціальна функція - функція зберігача культури, критики (аналізу), генератора передових ідей і стратегічного духовного управління суспільством. Тому її обов'язок - говорити правду, якою б неприємною і «незручною» вона не була, а на владі лежить відповідальність - слухати чи не слухати, приймати чи не приймати плоди духовних пошуків інтелігенції. У певному сенсі інтелігенція є «органом» суспільної свідомості.

За останні декілька десятиліть, наше суспільство зробило величезний стрибок у розвитку новітніх технологій. Те, що для наших дідів здавалось неможливим, про що наші батьки тільки мріяли, для нас вже повсякденність. Нові комунікатори, мікропристрої, чутливі протези, майже живі роботи тварини. І це далеко не повний перелік справжніх чудес у наш час. Пересічній людині може бути досить складно розібратись в таких «розумних» пристроях, головна мета існування яких – полегшити, а не ускладнити наше життя. Зробити його більш комфортним.

Це свідчить про те, що базових знань про світ через опанування шкільної програми вже недостатньо. Розквіт наукових інновацій потребує і відповідно підібраних фахівців. Виникають нові робочі місця, для яких потрібні висококваліфіковані фахівці нового покоління, яких можуть випускати тільки ВУЗи, що йдуть у ногу з часом. На фоні шаленого темпу розвитку гостро постає питання про доцільність широкого спектру дисциплін які викладаються в університетах для загального розвитку студентів. Пропонується скоротити кількість дисциплін до вузького профілю який передбачається спеціальністю, це допоможе скоротити час навчання, але чи піде даний експеримент на користь розвитку студента та суспільства в цілому?!

Волкова Анна Владиславівна, студентка групи РА-12, факультету радіотехніки, зв'язку та приладобудування

*Науковий керівник Теклюк Анатолій Іванович кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.
Ел. адреса: gcvr216@gmail.com*

Anna Volkova Vladislavovna, student group RP-12, Department of Radio Engineering, Communications and Instrumentation

Supervisor Tekliuk Anatolii – Phd of philosophy, associate professor of the Philosophical Department in Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

E-mail: gcvr216@gmail.com

Зміни парадигми: філософський аналіз феномену сім'ї за Елізабет Рудинеско

Вінницький національний технічний університет

Анотація В статті досліджуються філософські питання розвитку сім'ї та їх відбиття в сучасній філософії та психоаналізі. Трансформація європейської сім'ї, перехід до нуклеарної сім'ї викликані часом. Доводиться, що немає засад для занепокоєння щодо тотальної кризи сім'ї як такої. Але в той же час слід зауважити, що сімейні стосунки між людьми протягом великого історичного проміжку часу змінюються під впливом суспільства. На цьому аспекті робиться змістовний наголос у статті.

Ключові слова: влада, сім'я, гендер, стать, емансипація, глобалізація

Abstract The article investigates the philosophical issues of the family and their reflection in contemporary philosophy and psychoanalysis. The transformation of the European family, the transition to the nuclear family due time. It is proved that there is no basis for concern about the total crisis of the family as such. But at the same time it should be noted that family relationships between people over great historical interval change under the influence of society. This aspect is emphasized in Article meaningful

Keywords: gender, sex, emancipation, power, family, globalization

Філософські дискусії, що точаться навколо проблеми сім'ї і мають багато різних інтерпретацій висвітлили в сучасному Західному світі багато різних проблем. Відома дослідниця Елізабет Рудинеско у своєму дослідженні «Розладнана сім'я» пропонує звернути увагу на філософські, соціально-психологічні та навіть психосоціальні проблеми сучасної сім'ї. Питання природи сім'ї та її перспектив цікавило багатьох філософів ще з античної історії [1, 248-251] аж до мрій про можливість скасувати сам інститут сім'ї. Інші заперечують: «Без батьківського порядку, без символічного закону знівечена сім'я постіндустріальних суспільств виявляється, як кажуть, викривленою в самій своїй функції базового осередку суспільства» [2, 13].

Для відповіді на питання про долю сімейних відносин можна перелічити три періоди в еволюції сім'ї. Історично першою сформувалась традиційна сім'я. Її функцією було забезпечення передачі надбання. Така сім'я влаштовується батьками: афективне життя подружжя, що формується на таких засадах, не береться до уваги. Сім'я патріархатна, базується на світоустрої, що підпорядкований батькові, що трансліює владу божественного права [3, 145]. Новітня сім'я (другий етап розвитку) спирається на афективну логіку, базуючись на романтичному коханні. Йдеться про період кінця XVIII та початку XX ст. Безумовно, така сім'я затверджує розподіл праці між подружжям. Дитина стає суб'єктом, яку має виховувати нація; питання влади стає способом поділу її між державою і батьками, між матерями й батьками. А потім виникає постновітня сім'я: вона поєднує людей, що прагнуть стосунків і розквіту в сфері приватного життя. Основним висновком такої форми сімейних відносин об'єктивно стає проблематичність приналежності влади. Тобто питання влади корегується кількістю розлучень і перетасовки сімей.

Е. Рудинеско вважає, що «західна сім'я ... у XVIII ст. відчула виклик у вигляді вторгнення жіночого... основним теоретиком ... нового сімейного ладу став Фройд, переглянувши історію Едипа і Гамлета, розпочався процес емансипації» [4, 14].

Аби розібратися в питанні сімейних відносин в сучасному світі та її перспектив слід згадати, що теоретична розробка стосунків між чоловіками та жінками полягає в тому, щоб перетворити суспільну

стать (гендер) на володаря одного роду над іншим. Захоплюючими дослідженнями гендерних відносин стали праці Джудіт Батлер [5].

Якщо аналізувати співвідношення між гендером і статтю, слід зауважити, що іще в XVII столітті прихильники примату універсальності та адепти примату різниці зійшлися в суперечці. Перші вважали, що тільки універсальність роз'єднувального логосу, в якому змішуються рід і стать, може зробити умови рівними. На думку адептів примату різниці, навпаки, тільки наголошення на різниці, якою стать відділяється від роду, може сприяти поліпшенню стану індивідуальних свобод. Свідомством такого погляду стала праця Франсуа Пулена де ла Бара (1673 р.) «Про рівність статей», де він застосував метод картезіанського сумніву [6, 161] до упередження про нерівність.

Розвідки філософів щодо статі та гендеру узагальнив Фройд. Його теорія єдиного лібідо була близька до юридичної теорії Кондорсе [7, 59-63]. За століття до віденського вченого французький філософ хотів показати, що сферу жіночого слід мислити як невід'ємну частину людського універсального. Фройд висловлюється в моністичному дусі: незбігання між психологічним та анатомічним визнає справедливою ідеєю, і тим самим приєднується до ідеалів філософії Просвітництва. З позиції психоаналізу, питання різниці можна розглядати лише з огляду на екзистенціальне пережите. Фройд руйнує звичні категорії антропології і соціології. Для психоаналізу сім'я – це історія сім'ї, подібна до шекспірівських героїв або братів Карамазових. В розумінні Фройда сім'я виводить чоловіків, жінок, дітей в поле несвідомого. Вони діють, за Фройдом, несвідомо як трагічні й злочинні персонажі. Народжені, вони бажають спокути лише ціною сублімації своїх поривів.

Принциповою роботою у питанні різниці статей стала книга Симони де Бовуар «Друга стать», що вона її видала в червні 1949 року. Симона де Бовуар започаткувала новий спосіб ставити питання про різницю статей. Більшість праць американських авторів / авторок щодо гендеру та статі взяли за вихідний пункт саме книгу Симони де Бовуар. В той час, коли жінки у Франції щойно домоглися права голосу, вона проклала зв'язок між різними теоріями жіночої сексуальності, породженими з перегляду доктрини Фройда та боротьбою за емансипацію. Бовуар досліджувала сексуальність жінок у всіх її формах, урахувуючи біологічну, соціальну та психічну реальність. Сюди ж вона додала аналіз міфів, що створювали різницю, додавши підхід до приватного життя. Бовуар стверджувала існування другої статі: «Жінкою не народжуються: нею стають. Її становлення в суспільстві як людської особини жіночої статі не визначають ні біологічні, ні психічні, ні економічні чинники зокрема. Лише сукупність усіх, сказати б, ознак цивілізації творить ... жінку» [8, 216].

Дослідження гендеру і статі примушує міркувати про майбутнє сім'ї у дуже й дуже змінених обставинах. Елізабет Рудинеско стверджує: «Позбавлений прикрас своєї колишньої сакральності, шлюб перебуває у стані постійного занепаду й став способом афективного подружнього життя, яким члени подружжя – інколи не бажаючи бути батьками – захищаються від можливих посягань своїх родин або від безладу зовнішнього світу. Він може бути запізним, обміркованим, святковим або доцільним, і йому часто передує період вільного союзу, співжиття чи різноманітної практики спільного або самотнього життя» [9, 222].

Принцип влади, на якому завжди ґрунтувалася сім'я в західному суспільстві перебуває у стані кризи. Цей принцип протистоїть реаліям об'єданого світу, що глобалізований, й провокує горизонтальний вимір людини. За поєднання елементів тиранії та все більш руйнівної ринкової економіки сім'я постає як єдине об'єднання для індивіда, здатне сприйняти конфлікт і народитися заново. Сім'я «видається здатною опору органічній трибалізації глобалізованого суспільства... за умови, що зуміє підтримувати як основоположний принцип рівновагу між одиничним і множинним» [10, 224].

Спираючись на знакові для філософії та психології сім'ї, гендеру джерела, зокрема, професорки Елізабет Рудинеско, слід відзначити, що сучасний філософський дискурс багато в чому генерує парадигми взаєморозуміння між людьми, зокрема в сім'ї, на переосмисленні психоаналізу, екзистенціалізму та різних видів феміністичних теорій.

Зовсім не випадково пошуки Рудинеско ґрунтуються на історико-філософських дослідженнях теми генеалогій від Фрідріха Ніцше до Мішеля Фуко, що уможливило розглянути тему сучасної сім'ї як пошуку / втрати ідентичностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERECES

1. Платон. Государство / собрание сочинений в четырех томах. Том 3. – Москва : Мысль, 1994. (Научно-исследовательское издание библиотеки «Философское наследие» в 117 т. / общая редакция Лосева А. Ф., Я. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. Перевод с древнегреческого С. С. Аверинцева, А. Н. Егунова, Н. В. Самсонова. Примечания А. А. Тахо-Годи. – 647 с.
2. Елізабет Рудінеско. Розладнана сім'я / пер. з фр. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 232 с. – (Серія «Зміна парадигми»; Вип. 6)
3. Головашенко І. О. Історія становлення теорії гендеру: дослідницька практика та міждисциплінарність. – Sententiae: наукові праці Співки дослідників модерної філософії (Паскалівського товариства) XVI-XVII – Вінниця, ВНТУ.– 2012. – с. 143-151
4. Елізабет Рудінеско . Розладнана сім'я / пер. з фр. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 232 с. – (Серія «Зміна парадигми»; Вип. 6)
5. Judith Butler, Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity. New York, Routledge. 1999.
6. Слова чоловіків (1790–1793) / Кондорсе, Прюдом, Гійомар... ; Упорядниці Е. Бадентер. Пер. з фран. О. Хоми – К.: Альтерпрес, 2006. – 400 с.
7. Слова чоловіків (1790–1793) / Кондорсе, Прюдом, Гійомар... ; Упорядниці Е. Бадентер. Пер. з фран. О. Хоми – К.: Альтерпрес, 2006. – 400 с.
8. Симона де Бовуар Друга стаття / пер. з фран. – К.: Основи, 1994: у 2-х томах. Т 1. – 390 с.
9. Елізабет Рудінеско . Розладнана сім'я / пер. з фр. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 232 с. – (Серія «Зміна парадигми»; Вип. 6)
10. Елізабет Рудінеско . Розладнана сім'я / пер. з фр. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 232 с. – (Серія «Зміна парадигми»; Вип. 6)

Головашенко Ірина Олегівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Ел. адреса: iroelho@gmail.com

Holovashenko Iryna – Phd of philosophy, associate professor of the Philosophical Department in Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

E-mail: iroelho@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКА ВІЗІЯ ГРИ ЯК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЕФЕКТУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розглядається значення гри як інтелектуального ефекту, зазначена проблема відсутності чіткої дефініції терміну «гра». В процесі дослідження гри було розглянуто з філософської точки зору. Зроблено спробу виявити причину появи ігор на основі досліджень принципово різних типів гри : дитячої гри, гри на біржі, гри в театрі та тваринної гри. Зроблено висновок про філософське значення гри.

Ключові слова: *гра; інтелектуальний ефект; філософія; філософська візія; сенс гри.*

Abstract

In the article the meaning of the game as intellectual effect indicated an absence of a definition of the term "game". In research process game was considered from a philosophical point of view. An attempt to identify the cause of the appearance of games based on research different types of games, children's games, stock market game, play theater games and animal's games. The conclusion about the philosophical significance of the game.

Keywords: *game; intellectual effect; philosophy; philosophical vision; sense of the game.*

Гра є невід'ємною частиною людського життя. Вона відома всім людям без виключення. Грають як діти так і дорослі. Але при спробі дати дефініцію цього поняття виникають труднощі, адже жодне з відомих означень не дає вичерпної характеристики цього складного явища. Неможливість дати дефініцію терміну «гра» обґрунтував зокрема Людвіг Вітгенштейн у своїй роботі «Філософські дослідження». Він доводить розпливчастість цього поняття, порівнюючи різновиди гри, і характеризує його як ряд «родинних подібностей» [1]. Проте відсутність єдиного всеохоплюючого означення зовсім не означає необхідності відмовитися від дослідження гри, так як відсутність єдиного розуміння числа не заважає людям займатися математикою.

Тому найкращим буде зосередитись саме на ознаках гри. Нідерландський філософ Й. Хьойзінга в праці «Homo Ludens» розтлумачує гру наступним чином: «Гра – це добровільна дія або заняття, яка здійснюється всередині встановлених меж місця та часу за добровільно прийнятими, але абсолютно обов'язковими правилами з метою, що міститься в ньому самому і супроводжується почуттям напруги і радості, а також усвідомленням «іншого буття», ніж «повсякденне життя»» [2]. Як вже було зазначено вище, цю дефініцію не можна вважати остаточною, але як і Хьойзінг ми обмежуємо нею предмет дослідження.

Слід згадати також і німецького філософа Ойгена Фінка з його твердженням: «Грати може тільки людина. Ні тварина, ні Бог грати не можуть» [3]. За Фінком, гра – «феномен людського буття».

Необхідно визнати, що гра все ж присутня у тварин, але лише у деяких формах. Такі форми гри передбачають навчання та встановлення соціальних навиків поведінки. Проте людська гра цим не обмежується. Для прикладу розглянемо маскаради. Вони передбачають те, що під час самого дійства всі його учасники знаходяться в масках, а це означає, що за скоєне під час гри людина не буде нести наслідків. Неможливо не згадати Венеціанські карнавали на якому зрівнювались в правах простолюдини, аристократи і сам великий дож. З появою онлайн-ігор, в які здатні грати десятки мільйонів людей, це набуло глобального характеру і потребує окремих досліджень філософів, психологів та соціологів.

Зовсім іншим типом є азартні ігри. Сама їх назва походить від французького слова *hazard*, яке означає випадок. Люди, які страждають лудоманією, навіть знаючи про теорію ймовірностей продовжують спроби знайти закономірність в послідовності вигравів та програшів. Вони перебувають в постійному пошуці сенсу гри, спробах зрозуміти її сутність, розкрити її таємницю.

Що ж об'єднує всі види гри? На нашу думку, таким об'єднуючим фактором є створення нової суспільної одиниці, певної відокремленої структури, яка має певні правила та цілі. Але з якою метою відбувається це створення? Аналізуючи сутність гри, можна дійти висновку, що не зважаючи на її

чітку відмінність від реального буття, гравець під час гри підсвідомо порівнює події, які відбуваються в грі зі своїм реальним життям. Наприклад, первісна людина виконуючи певні ритуали в ігровій формі бачила в них певний магічний сенс. Переносючи свої дії на реальний світ, вона створює міф і таким чином пояснюючи своє місце у світі.

Це можна спостерігати і в дитячому віці, коли дитини під час гри починає пізнавати навколишній світ, і під впливом саме цієї отриманої інформації знаходить своє місце в ньому, а в майбутньому ці на перший погляд, дитячі забавки можуть мати великий вплив на вибір професії, чи навіть коханої людини.

Схожа ситуація з тваринами. Коли маленькі хижачки починають гратися в так зване «полювання» зі своїми братами або сестрами, вони починають розуміти свою природу хижачки. Це можна легко довести тим фактом, що тварини, які в дитинстві росли не в дикій природі, потім там жити не зможуть, адже вони не знають свого місця в тих диких умовах.

Але що ж можна сказати про гру на фондовій біржі, коли гравцями виступають дорослі люди? Ставки в такій грі є вже не просто якісь дрібниці, а мільярди доларів або навіть людські життя. Дипломатія, політика і навіть війни – це лише форми гри. Чому ж люди готові поставити на кін власне життя та життя інших? Безумовно, в цих іграх можна виграти великі статки, отримати ресурси, але цими ж ресурсами люди нехтували під час гри, досить легко витрачаючи їх. Для пояснення цього феномену необхідно згадати про «російську рулетку» в якій переможців не буває, а бувають лише ті, хто програли. Сенс цієї гри полягає зовсім не у виграші, а у ризиці. Люди грають в «російську рулетку», розчарувавшись в своєму житті, не бачачи в ньому ніякого сенсу і таким чином намагаючись знайти в собі волю до життя. Гра в такому випадку – бунт проти власного існування, проти беззмістовності буття.

Висновки

Виходячи з вище наведеної інформації, можна зробити наступні висновки.

1. Гра виникає тоді, коли людина зустрічається з невідомим. У дитячому віці невідомим є весь світ, інші люди. У дорослому житті невідомим можуть виступати інші соціальні ролі (карнавали, онлайн-ігри), закономірності (азартні ігри) або навіть власний сенс життя («російська рулетка»).
2. Метою гри є пояснення невідомого. Якщо людина не може дати відповіді або відмовляється її прийняти (лудоманія) гра перетворюється на залежність.
3. Гра – двигун людського прогресу. Саме у грі створюється мистецтво, всі моделі поведінки людини беруть початок в грі. Це свідчить про важливу гносеологічну роль гри.

Отже, сама суть гри поєднує її з філософією. Гра є підсвідомим філософуванням, намаганням людини знайти своє місце у світі або певній системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Витгенштайн Л. Философские исследования / Л. Витгенштайн ; [пер. с нем. Л. Добросельского]. – М. : АСТ : Астрель, 2011. – 347 с.
2. Хейзинга Й. Homo ludens. В тени завтрашнего дня / Й. Хейзинга [пер. с нидерл., общ. ред. и послесл. Г. М. Тавризян]. – М. : Издательская группа "Прогресс", "Прогресс-Академия", 1992. – 464 с.
3. Финк Е. Основные феномены человеческого бытия / Е. Финк // Проблема человека в западной философии / [под общ. ред. Ю. Н. Попова]. – М., 1998. – 387 с.

Слюсар Владислав Олександрович – студент групи МОФ-14б, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Сахаров Віталій Вячеславович – студент студент групи МОФ-14б, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Науковий керівник: *Головащенко Ірина Олегівна* – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Slyusar Vladyslav – student of MOF-14b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Sakharov Vitaliy – student of MOF-14b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: *Holovashenko Iryna* – Phd of philosophy, associate professor of the Philosophical Department in Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Апологія кохання: філософський вимір

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У роботі розглядається питання філософії кохання, відмінності між різними видами особистого кохання, дослідження чи існує любов.

Ключові слова: кохання, філософія, любов.

Abstract. This work examined the problems of love in philosophy, difference between some kinds of love, study the existence of love

Keywords: love, philosophy, amour.

Постановка проблеми. Кохання складний та неоднозначний процес. Важливо знати та розуміти різницю між видами любові.

Актуальність дослідження. Дана галузь філософії існує досить давно. Питання кохання таке ж важливе, як розуміння сенсу життя.

Виходячи з цього **метою дослідження** є відображення процесу пізнання кохання та усвідомлення особистістю важливості даного феномену.

Виклад основного матеріалу. Любов є провідною потребою людини, головною можливістю укорінитись у суспільстві. Людина саме завдяки коханню перестала жити тваринним життям..

У своїй праці «Пристрасті душі» Рене Декарт відносить любов до перших шести пристрастей. У цій же роботі робиться спроба дати наукове пояснення феномену кохання. У роботі Еріха Фромма любов розглядається як мистецтво, яке необхідно постійно вдосконалювати. Одним з найвизначніших філософів, яких цікавила проблематика кохання був Платон. «Коханням називається жага до цілості та прагнення до неї» так визначає поняття кохання мислитель [1]. У своєму діалозі «Бенкет» філософ окреслює різноманіття питань, які виникають при осмисленні феномену кохання та намагається пояснити з наукової точки зору. Один з учасників вважає Ерота найдавнішим Богом. Аристофан, інший учасник діалогу, трактує кохання як первісне прагнення до цілості. [2] Е. Берн визначає кохання як найбільш благородне і повне з усіх відносин, і як таке що включає в себе найкраще з усіх інших видів стосунків: повагу, захоплення, пристрасть, дружбу та інтимність.

Незважаючи на постійний інтерес до дослідження феномену любові, її визначення, механізм розгортання, функції, які вона виконує, залишаються не до кінця зрозумілими. Адже, любов є не унітарним, одновимірним станом, а швидше складним багатоликим феноменом, що має місце у максимально широкому діапазоні людських взаємин.

Стародавня Греція славиться своїми легендами, одна з них вигадана Аристофаном, стосується кохання. Герої легенди мали сферичну форму, містили в собі 2 тіла, мали по 2 голови та подвійний комплект кінцівок. Окрім того, особи були трьох статей: чоловік + чоловік, жінка + жінка та чоловік + жінка. Міф пояснює природу виникнення традиційної й нетрадиційної орієнтацій. . Отож, кожен з нас – це половина людини, розрізана навпіл, яка усе своє життя шукає відповідну половину. Якщо

комусь все ж вдається зустріти подібного собі, то особу одразу ж охоплює дивовижне відчуття кохання, привязаності.

Незважаючи на вищесказане, відомі різні типи кохання. Відмінності між різними типами кохання обумовлені об'єктом кохання. Ф. Бекон визначає що подружнє кохання створює людський рід, дружнє кохання удосконалює його, а розпуснє кохання його знищує. [1] Проте, незважаючи на простоту та приземленість статевого кохання, воно не можливе без глибокого діалогізму.

В.С. Соловйов стверджує що суть материнського кохання криється у самопожертві матері, адже цей тип кохання не може гарантувати повної взаємності, пов'язано це з тим, що батьки та діти належать до різних поколінь. Материнське кохання закладає в людину усі таланти та ставлення до життя загалом. З.Фрейд висував таку думку, що усі діти у певному віці закохуються у своїх батьків, такі феномени отримали назву комплексу Електри та Едіпового комплексу (пов'язані з грецькою міфологією). Згідно з Едіповим комплексом хлопчик відчуває потяг до матері, а батька оцінює як свого суперника. Комплекс Електри відбиває таке саме ставлення з боку дівчинки до своїх батьків.

Дружнє кохання може замінити особистості статево кохання. Людина відчуває близькість, прив'язаність та теплоту без довгострокових зобов'язань та почуття сильної пристрасті.

Важилівою передумовою до самого себе, існування особистості є любо.. Крім того, "якщо хтось любить ближнього, але не любить себе, це доводить, що любов до ближнього не є справжньої," - пише Е.Фромм. А тому що любов "заснована на твердженні й повазі, те якщо людина не випробує цих почуттів у відношенні до самого себе, означає що їх і зовсім не існує." [3]

Висновки: Отже, кохання – це почуття глибокої прихильності до іншої особи, викликане хімічними та фізичними процесами, пов'язане з сексуальним тяжінням. Існують різні види кохання, які варіюються в залежності від об'єкта кохання та від ставлення людини до самої себе.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Філософія любови: Москва. Издательство политической литературы, 1990.
2. Платон. Банкет [Електронний ресурс]- http://www.e-reading.club/bookreader.php/1001335/Admin_-_PLATON.html .Дата звернення: 22.02.2016
3. Бичко І. Філософія: Підручник для студ. вищих закладів освіти. — 2. вид., стер. — К. : Либідь, 2002. — 408с.

Олена Андріївна Свентух – студентка групи МОз-14(б), факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: s-helen-a@yandex.ru

Науковий керівник: **Головащенко Ірина Олегівна** - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету

Sventuh Olena A. – Department of Management, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.
Supervisor : Holovashenko Iryna O. Phd of philosophy, Associate professor of the Philosophical Department in, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.

Філософське дослідження стосунків особистості та суспільства у сучасному кіномистецтві(на прикладі фільму «Форрест Гамп»)

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У цій роботі розглянуто проблеми пристосування людини, як окремого індивіда у суспільстві та філософська рефлексія цього процесу на прикладі персонажу Форрест Гамп.

Ключові слова: соціалізація, індивід в суспільстві, соціум

Abstract. This article the problems of adaptation of man as an individual in society and the theory of the process by the example of the character Forrest Gump.

Keywords: socialization, the individual in society, the society.

Постановка проблеми. Процес пристосування особистості в суспільстві складний і суперечливий. Важко пристосувати свій спосіб життя, свої цінності до суспільних норм і звичаїв.

Актуальність дослідження. Процес соціалізації у кожного індивіда відбувається по-різному. Пристосування кожної особистості супроводжується окремим рядом проблем і питань. Соціалізація - процес входження особистості в суспільство. Під час соціалізації в людині формуються соціальні і суспільні якості, навички, характеристики і вміння, що допоможуть стати повноцінним членом суспільства.

Виходячи з цього **метою дослідження є** відображення процесу пристосування індивіда у суспільстві на прикладі персонажу Форреста Гампа з однойменного фільму.

Виклад основного матеріалу. Загалом соціалізація є процесом розвитку людини від індивідуального до соціального під безпосереднім чи опосередкованим впливом ряду факторів соціального середовища, таких як сукупність ролей і соціальних статусів, соціальні спільноти, в межах яких індивід може реалізувати певні соціальні ролі й набути конкретного статусу в суспільстві; системи соціальних цінностей і норм, які домінують у суспільстві й унаслідуються молодшими поколіннями від старших; соціальні інститути, що забезпечують виробництво й відтворення культурних зразків, норм і цінностей та сприяють їх передачі й засвоєнню тощо [1, с.57].

Теорія соціалізації породжується з того, що людина як активний член суспільства є одним з чинників, що створює умови і обставини для власного і суспільного життя в цілому. Дії людини впливають на механізм функціонування різноманітних соціальних систем. Особистість — об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії. Взаємодія соціальної системи і особистості здійснюється за допомогою певних механізмів впливу як на соціальні якості індивіда з боку соціальних систем, так і навпаки.

Перша група трактується як механізм соціалізації індивіда, друга — як механізм зміни соціальної системи [2, с.45].

На процес інтеграції особистості в певну соціальну роль істотно впливають «очікування» і «вимоги» її оточення. У систему особистості немовби включаються спеціально вироблені засоби поведінки, які відповідають вимогам соціальної системи і формують соціальний характер особистості. Вплив соціальної системи, переломлюючись крізь внутрішнє «Я» людини, виявляється у зміні її поведінки. Починається вона з порушення рівноваги, потім переходить у стадію адаптації до особливостей даної системи і завершується стабілізацією, але вже на новому рівні. Механізми динаміки соціальної системи виявляються в появі або зникненні певних елементів, у зміні внутрішніх і зовнішніх зв'язків між ними. Чинниками соціальних змін є об'єктивні передумови (передусім економічні), індивідуальні особливості особистості, специфіка її взаємодії із соціальною системою. Пояснення пристосування людини в соціумі досліджували такі вчені як Альберт Бандура і Джуліан Роттер, Талкотт Парсонс. В своїх дослідженнях Парсонс сформував теорію так званої «соціальної дії». Суть її в тому що сукупність стійких взаємодій між людьми позначається вченим як система дій. Як і будь-яка інша відкрита система, вона повинна виконувати ряд функцій, найбільш значущими серед яких виступають адаптація, пристосування в колективі. Функція адаптації в суспільстві реалізується соціальною системою. Під соціальною системою, згідно парсоновській моделі, розуміється система, утворена станом і процесами

організованої соціальної взаємодії між діючими суб'єктами. Її структуру складають чотири основні компоненти: цінності, норми, колективи і ролі [Зс.25].

На прикладі Форреста можемо бачити, що йому важко було пристосуватися в соціумі, знайти друзів, тому що в нього були інші цінності, норми, які сформували його відмінність від інших, єдиним другом у школі у нього була Джені Каррен, а під час служби в армії він потоваришував тільки з Бабітом і лейтенантом Деном. Таким чином, персонажами, які знаходять спільну мову з Гампом, стають люди, які теж перетворилися на забракованих членів суспільства. Проблема в тому що Форрест не може змінюватись, тому що його цінності незмінні. Тому сюжетна лінія Форреста – не стільки лінія змін, скільки варіантів. Це герой, який відправляється в подорож з набором цінностей і переконань, які в середині фільма стикаються з неприйняттям в суспільстві, з тим що його переконання і його принципи не працюють, і не приведуть до бажаної цілі. Проте до кінця фільму він отримує підтвердження - в це варто вірити, і так варто жити - і знову знаходить віру. (У цьому контексті смерть матері стає особливим випробуванням для героя. Померла не тільки найближча людина, але і ціннісний орієнтир Форреста. Саме цей момент можна назвати кульмінацією сюжету.)

Також інший вчений Альберт Бандура створив обґрунтовану теорію, на протигагу точці зору Парсона, в якій індивідуум розглядався як пасивний відповідач на зовнішні стимули або жертва неусвідомлених спонукань. Автор показує, що поведінка пояснюється в термінах безперервної реципрокною інтерактивності, в якій особистісні, ситуаційні та поведінкові фактори взаємодіють між собою як взаємозалежні показники [4,с.9]. В рамках цього підходу найважливішу роль відіграють символічні, непрямі і саморегулюючі процеси. Знову повернемося до фільму, якщо брати дану теорію, то причини по яким Форрест не міг влитися в колектив були не в його особистості, а в суспільних процесах які навколо нього відбувались. Люди не могли прийняти його відмінність, їм здавалися дивними його дитяча наївність і не серйозне сприймання важливості навколишніх проблем. Проте саме такий не стандартний підхід Гампа допомагає йому досягти швидкого успіху. Важливо: ще йому допомагає в цьому набутий друг, лейтенант Ден. Таке визначення бажань і потреб Форреста теж сприяє глядацької ідентифікації. Знайти друзів, стати рівноцінним членом суспільства, не змінюючи своєї індивідуальності - хіба не цього ми всі хочемо? На прикладі Форреста особливо яскраво виявляються ці процеси тому що він уособлює усі найкращі людські риси з усіма його проблемами, негараздами, життєвими цінностями і традиціями, дивлячись на Форреста кожен впізнає себе. [5,с.67]

Висновки. Отже, соціалізація особистості є специфічною формою привласнення нею тих суспільних відносин, що існують в усіх сферах суспільного життя. Основою соціалізації є освоєння індивідом мови соціальної спільноти, мислення, форм раціональності й чуттєвості, сприйняття індивідом норм, цінностей, традицій, звичаїв, зразків діяльності тощо. Індивід соціалізується, включаючись у різноманітні форми соціальної діяльності, засвоюючи характерні для них соціальні ролі. Тому соціалізацію особистості можна розглядати як сходження від індивідуального до соціального. Водночас соціалізація передбачає індивідуалізацію, оскільки людина засвоює існуючі цінності вибірково, через свої інтереси, світогляд, формуючи власні потреби, цінності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Життєва компетентність особистості: науково – методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
2. Дворніченко, Л. Професійна самореалізація особистості в суспільстві ризику: шанси і обмеження [Текст] / Л. Дворніченко // Світогляд – Філософія – Релігія: зб. наук. праць. – Вип. 3 / за ред. д-ра філос. наук, проф. Мозгового І. П. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 36–43.
3. Парсонс Т. (1968а) Структура соціальної дії: Том І. Нью-Йорк: Вільна преса.
4. Бандура А., Макдоналд Ф. Дж «Вплив соціальне підкріплення, і поведінці моделі в моральних суджень». Журнал Аномальні і соціальної психології, 1963, 67: 274-281.
5. Інтернет – ресурс :http://lib.ru/INPROZ/GRUM/forest_gamp.txt

Янова Даніель Анатоліївна – ст. гр. МО-146, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: danielyanova@gmail.com

Науковий керівник: **Головашенко Ірина Олегівна** кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Вінницького національного технічного університету, Вінниця.

Yanova Daniel Anatolivna Department of Building Menegment, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: danielyanova@gmail.com

Supervisor: **Holovashenko Iryna** Phd of philosophy associated professor of the Philosophical Departament of Vinnytsia Technical University/

ФІЛОСОФІЯ СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІСТЬ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Питання розвитку та виникнення культури та філософії Стародавньої Індії є досить актуальними і зараз. В останні десятиліття успіхи Індії у сфері комп'ютерних технологій вражають. І тому, нам цікаво було звернутися до історії цієї давньої країни, а саме до історії індійської філософії.

Ключові слова: Індія, філософія, ІТ-технології, філософські вчення, Давньоіндійська філософія.

Abstract

The issue of development and the emergence of culture and philosophy of ancient India is very relevant today. In recent days, the success of India in the field of computer technology are impressive. So we was interested in history of this ancient country, namely the history of Indian philosophy.

Keywords: India, philosophy, IT technologies, philosophies, ancient Indian philosophy.

Вступ

Ще з давніх часів існує думка, що Індія і зараз залишається країною "третього світу". Але насправді це застарілий міф. Ця країна надзвичайно швидко розвивається та за деякий час здатна перегнати за рівнем економіки навіть Китай.

А щодо Стародавньої філософії Індії, то вона є одним з найбільш глибоких і оригінальних явищ людської культури. Склавшись у надрах цивілізації Давньої Індії, філософія виразила глибинні сутнісні риси цієї цивілізації і зробила колосальний вплив на її подальший духовний розвиток. Однак її роль і значення виходять далеко за границі власне індійського ареалу.

Основна частина

Індія закриває сімку найбільших країн світу, і при цьому вона є 2-ю за чисельністю населення країною в світі. З того часу, як в 1950 році Індія стала демократичною республікою, вона весь час поступалася за темпами розвитку іншим азіатським країнам. Але до 2015 року в світі склалася така ситуація, коли Індія, нарешті, може стати країною, що найбільш бурхливо розвивається. Згідно з оцінками МВФ, зростання індійської економіки в 2015 і 2016 роках досягне 7,5%, в той час як в 2014 році він становив 7,2%. Таким чином, Індія семимильними кроками обжене Китай.

На сьогодні Індія - не тільки одна з країн світу, що найбільш динамічно розвиваються, також вона є лідером серед наймолодших націй, в той час як в інших великих країнах населення тільки старіє. Кількість молодого працездатного населення вражає - зараз половині громадян Індії менше 25 років. За прогнозами в 2020 році середньому індійцеві буде 29 років, демографічна група від 15 до 34 років стане найбільшою в країні, а 64% населення країни буде в працездатному віці.

Уряд Індії, ще багато десятиліть тому зробив основну ставку на розвиток освіти і плекання висококваліфікованих кадрів. Наприклад, у 1950 році в Індії було 25 університетів і 700 коледжів, а в середині 1990-х рр. вже налічувалося 172 університети і 7000 коледжів. Індія займає одне з провідних місць в світі за кількістю кваліфікованого науково-технічного персоналу і професійних програмістів.

Індійські технологічні інститути є для Індії аналогом Массачусетського технологічного інституту: в останні роки це дуже просунуті дослідні центри, особливо в Бомбеї (Мумбаї), Мадрасі та Канпурі, які можуть запропонувати гідну наукову базу. Завдяки внутрішнім інкубаторам, партнерства з фондами та іншими організаціями, кращі випускники можуть знайти надійне перспективне співробітництво і можливість стрімкого кар'єрного росту. Індійські інститути менеджменту також беруть участь в

глобальному освітньому процесі, наприклад, інститут менеджменту в Ахмедабад - лідер бізнесу інкубаторів в Індії. В даний час тут функціонує близько 850 науково-дослідних центрів, в яких працює 195 тис. інженерів. Наявність такої великої кількості талановитих інженерів, підприємців другого покоління і хороші фінансові показники багатьох стартапів дозволяють говорити про можливість їх подальшого розвитку поряд з місцевими багатонаціональними науково-дослідними центрами. Індійські підприємці, які жили, працювали або вчилися закордоном, з великим ентузіазмом повертаються до Індії для того, щоб почати свою справу з використанням досвіду і знань придбаних за межами батьківщини.

В 2010 році Індію стрімко захопила течія Інтернет-технологій, за 5 років в країні з'явилося близько 200 млн. нових інтернет користувачів. З тих пір безліч світових іноземних інвесторів все частіше поглядають у бік цієї країни. Всі вони, безумовно, вражені наповал об'ємом індійського ринку. Багатьох зачаровує думка про колосального прибутку, про населення в 1,28 млрд. чоловік і 400 мільйонів представників швидко зростаючого середнього класу. З іншого боку, технологічна екосистема Індії тільки почала розвиватися, і іноземний інвестор добре знає, що індійські ІТ підприємці поки не навчилися діяти або мислити досить широко. Нові ІТ компанії все ще можуть брати те, що працює в інших країнах світу, «індіанізувати» це і отримувати стабільний прибуток від подібних продуктів. Звичайно, тут не обійтися без коригувань існуючих бізнес-моделей і адаптації їх до життя досить неординарних індусів.

На сьогоднішній день ІТ ринок Індії залучив понад \$ 50 млрд. Інвестицій від світових інвесторів. І з впевненістю можна сказати, що це тільки початок, оскільки ринок не заповнений - в перспективі він буде розвиватися все динамічніше, а боротьба серед інвесторів за стартапи і «місце під сонцем» в стартап екосистемі буде тільки посилюватися.

Звісно, всьому вищесказаному передували десятки століть неповторної Давньоіндійської культури та філософії.

Давньосхідна філософія зароджується в середині I тис. до н.е. на основі розвинутої міфологічної та релігійної традицій.

Особливостями давньосхідної філософії є: вплетення у складний комплекс моральних та релігійних вчень, неможливість виокремлення окремої суто філософської лінії; домінування загального над одиничним, суспільного над індивідуальним; розвинена моральна та суспільна проблематика і відсутність систематичних вчень про світобудову; визнання наявності всезагального природного закону, якому слідує все у світі, включаючи людину; спрямованість на самопізнання та самовдосконалення (так як природний світ перетворювати не потрібно, він вже впорядкований).

Традиційно в історії індійської філософії виділяють кілька періодів: ведичний період (1500-600 роки до н. е.), епічний (600-200 роки до н. е.) третій період — створення сутр, канонічних творів, четвертий період — реформування класичної філософії Індії (XIX ст.). Сформульовані тоді ідеї створили теоретичні передумови сучасної індійської філософії.

Перші філософські вчення виникли приблизно в один і той самий час, в VI столітті до нашої ери у трьох центрах древніх цивілізацій: Греції, Індії та Китаї. В першому з них було закладено основи, так званої, «західної» цивілізації. Другий і третій об'єднують поняття «Древнього сходу» (поруч із цивілізаціями близького сходу). В цих центрах склались суспільства різних типів і їх відмінності започаткували проблему «захід- Схід», що обговорюється особливо інтенсивно зважаючи на сучасну кризу цивілізаційного західного типу й суспільні проблеми на сході.

Про початковий період філософії в Індії можна судити з найдревнішого пам'ятнику писемності – Вед. Перші, наближені до філософії, думки знаходяться в Упанішаді (бесіди з учителем). Тут відмічаються основні теми і поняття всієї традиції індійської філософії: вчення про переселення душ (реінкарнація); карма, як верховний закон про воздаяння; відмова від бажань, як шлях до спасіння (мокші); тотожність душі (атмана) й абсолюта (Брахмана); містичне розуміння світу й людини.

Кінцева мета людини полягає в подоланні ілюзії багатоманітності й поверненні до першопочаткового єдиного, абсолюта, Брахмана. Головне вирішальне знання, яке повинна виконати людина – усвідомити єдність із Богом. І у Ведах, як і пізніших буддистських текстах (Тіпітака або Тріпітака), містяться радикально песимістичні погляди на людське існування.

Староіндійська філософія розвивалась у школах, так званих «даршанах». Існували даршани астиків і даршани нестиків. Ці даршани проповідували різко полярні ідеї, які групувались на визнанні або запереченні Вед.

«Веда» — це збірник текстів на честь богів. Одним з найдавніших ідеалістичних вчень був брах-

манізм. Його прихильник вважали, що світ складається з невидимого, непізнаного, незмінюваного духу «брахмана», що не має ні початку, ні кіш З точки зору представників цієї школи слід розрізняти душу і тіло. Тіло — це зовнішня оболонка душі. Душа вічна, безсмертна.

Загальні риси філософських шкіл Стародавньої Індії полягають у наступному: навколишній світ і особистість тісно пов'язані; філософія Стародавньої Індії звернена всередину людини; життєві принципи - аскеза, самоаналіз, самозаглиблення, недіяння; філософія носить абстрактний характер, вирішує проблеми першопричини, Абсолюту, розмірковує над тим, що володіє душами; вчення про переродження, вічний кругообіг життя і смерті; вчення про Карме - сумі злих і добрих справ кожної людини.

Таким чином, давньоіндійська філософія спрямована не на зміну зовнішніх умов існування, а на самовдосконалення.

Висновки

В Індії до теперішнього часу сильні кастові забобони. Відповідно до найдревнішого міфу про гігантську космічну людину, яка створила Всесвіт, людей і громадський порядок, індуси чітко визначають свій соціальний статус. Стародавні брахмани розділили індійське суспільство на чотири стани (варни). Перша і вища варна - брахмани (священнослужителі), друга - раджі (заможні громадяни, нащадки колишніх правителів і воїнів), третя - вайш'ї (землероби, тобто селяни) і четверта - шудри (слуги). Існує ще шар так званих недоторканих, тобто людей, що виконують найбрудніші громадські роботи. Це саме знехтувані в суспільстві стан. Проблема індійського суспільства полягає в тому, що становий розподіл підтримується досить жорстко, закріплюється релігійними традиціями і доповнюється поруч морально-філософських понять, що мають принципово важливе значення для розуміння людини в системі східних громадських зв'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. - К.: Книга, 2005. - 528 с.
2. М.Ф. Альбедиль. Индия. Беспредельная мудрость — М.: «Алетейя», 2003.
3. Х.А. Ливрага. Введение в мудрость Востока. — М.: «Новый Акрополь», 2005.
4. Уолперт С. Индия: история, культура, философия. / Стенли Уолперт.. – 320 с.
5. Петрушенко В. Л. Історія світової філософії. Фундаментальні проблеми філософії. / Віктор Леонійович Петрушенко. – Львів, 2001.

Юлія Олегівна Мисько — студентка групи ІУБ-146, факультет Менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: yulia_mysko@i.ua;

Юлія Вікторівна Бадя — студентка групи ІУБ-146, факультет Менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: yula_b@i.ua;

Науковий керівник: **Ельвіра Іванівна Чухрай** - старший викладач кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Mysko Yulia O. — Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: yulia_mysko@i.ua;

Badya Yulia V. — Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: yula_b@i.ua;

Supervisor: **Chuhray Elvira I.** — Senior Lecturer, Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Символізація гендеру в культурі і через культуру (Симона де Бовуар "Друга стать")

Анотація. У статті досліджуються філософські питання жіночої долі, призначення і ролі жінки у суспільстві. Спроби пояснити читачу що таке жіноча доля, чи здатна жінка відбутись як повноцінна особистість, які умови обмежують свободу жінки та як їх подолати. Як стало відомо, становлення жінки та її сучасне становище викликані впливом історичних умов. Також засвідчується нерівність і насаджувана силоміць "інакшість" жінок. Дослідження питання, що постало із спроби видатної жінки з'ясувати свою суть та своє призначення є актуальним і в наш час і є шляхом до звільнення від стереотипів пов'язаних з жінкою. Адже те, що суспільство розуміє під жінкою є нічим іншим ніж соціальним конструктом.

Ключові слова: патріархальний, стать, екзистенціалізм, фемінізм, «сильна стать», «інша», вторинність, жінка, чоловік.

Abstract. The article deals with the philosophical question of women's fate, purpose and role of women in society. Attempts to explain to the reader what the fate of female or if woman is able to take place as a complete person, provided that restrict the freedom of women and how to overcome them. It is learned that becoming a woman and her current situation caused by the influence of historical conditions. Also certified inequality and implanted by force "otherness" of women. Research questions that arose from attempts to outstanding women find out their content and their purpose is relevant in our time is the way to liberation from the stereotypes associated with women. After that society understands the woman is nothing more than a social construct.

Keywords: patriarchal, sex, existentialism, feminism, "stronger sex", "other" secondary, woman, man.

Світ, який постає зі сторінок численних праць Сімони де Бовуар – це світ переважно жіночий, точніше побачений, розкритий з погляду жінки. Проте тут усі цінності, «жіночі» інтереси і соціальні ролі виявляються не такими, якими їх прийнято бачити у патріархальному суспільстві. Саме традиційні уявлення (турботлива й покірна господиня, віддана коханка, хранителька домашнього вогнища тощо), ідеї містифікуються як силоміць нав'язані жінці «сильною» статтю. Опіраючись на екзистенціалістські підходи й категорії, авторка «Другої статі» змогла показати тотальну відчуженість жіночого існування як постійного, незмінного існування в ролі «іншої», підлеглої, не самодостатньої. Дана книга (1949) ніби теоретично підсумовувала цілий етап у розвитку феміністичної ідеології й жіночого руху загалом [1,5].

В останні десятиліття XIX і на початку XX століття у літературі, мистецтві неодноразово піднімаються питання про жіночі проблеми. Для того щоб спростувати численні міфи та приписи, які узаконювали нерівноправність статей, викрити «багатотомне глупство», всілякі вигадки, розповсюджені з початку століття про життєве призначення жінок авторка використовує різні підходи. Сімона де Бовуар у своїй праці поєднала риси наступальної феміністичної публіцистики і строгого наукового дослідження.

Одним з підходів є дослідження зв'язку долі людини з біологічними особливостями її організму. Сімона де Бовуар заперечує патріархальне переконання ніби статеве життя жінки, дитородні функції, які часто суперечать її особистому існуванню, духовному становленню і самовдосконаленню, не дозволяють жінці бути повноправною господинею своєї долі. Так як біологічні прикмети вказують лише на різницю між статями, але не пояснюють, чому жінка приречена на вторинність, на підлеглу, обслуговуючу роль. Також варто відзначити, що анатомічні ознаки можуть сприяти привілейованому становищу лише за певних історичних умов.

У патріархальному суспільстві чоловіки трактують жінку як іншу, як проміжну опосередковану ланку між мертвою природою, що її підкорює, самостверджуючись, чоловік, і вищою духовною сутністю, носіями якої представники «сильної статі» визначають лише себе. Поняття «Іншої» дуже важливе для розуміння всієї концепції Сімони де Бовуар.

Слід взяти до уваги те, що спочатку народжується індивід, який розвиваючись обирає і приймає самого себе, свою власну сутність, що і є вищим проявом свободи. Екзистенційне буття є буттям спрямованим на самого себе, на пізнання себе, а відтак і світу. Тому думки про те, що жінку характеризує те, що відрізняє її від чоловіка, тобто він головний, а вона – другорядна, вважаються проблемними, до того ж власна свідомість, початок становлення жінки при цьому теж не враховувався.

Інший підхід - історичний. Відомо, що жінка посідала визначне становище у землеробську добу, її наділяли магічними здібностями задобрювати потойбічні сили, які, як вважалося сприяли визріванню врожаю, проте політична управлінська влада належала чоловікам, які завойовували світ, природу. Згодом, з розвитком техніки, знарядь праці шанобливе ставлення до жінки поступово зникало. Жінку шанували доти, доки чоловік був рабом своїх страхів(сил природи). Проте техніка поступово усуває причину статевої нерівності в суспільстві. Саме участь у виробництві поступово змінює становище жінки, але її еволюція ніколи не була прогресивною, тому що здобуті права не закріплювалися в законах. Авторка робить висновок, що історію жіноцтва «зробили чоловіки», утвердивши свій престиж на фізичній силі, чоловіки створили мораль, релігію, ієрархію цінностей. Жінку було позбавлено можливості зреалізувати свої здібності у діяльності, спрямовані на вдосконалення себе і світу навколо себе.

Ідеал жіночої краси був мінливим у різні історичні епохи і в різних народів. У період економічних спадів, промислових криз зростає потік захоплень жіночою красою, здатністю берегти родинне вогнище, у період тоталітарного суспільства з'являються заклики бути сильною та мужньою.

Досить цікавим є розділ в якому Сімона де Бовуар аналізує численні міфи, які представляють жінку з точки зору чоловіків. Історія твориться чоловіками, міфи героїзують їх. Виникає стійка асоціація жіночого – з тілесним (тілним) і чоловічого з духовним (вічним). Вторинність жінки особливо відслідковується в християнстві. Сама легенда про постання світу служить цьому. Жінку Бог створив з Адамового ребра і подарував йому, аби розвіяти його самотність. Таким чином чоловік з'явився як цінність, боже творіння, а жінка після нього, з його плоті і заради нього. У християнстві він одержує владу і над її душею.

У періоди розчарування у розумі і у необхідності світового порядку посилюється культ жіночності й вічної краси. Так було у романтизмі початку 20 ст., після краху просвітницьких ідеалів. Патріархальна свідомість стверджує, що жінка не може творити, їй не доступна трансцендентність і активність у перетворенні світу, але вона надихає творця, вона як даність, ідол. Жінка усвідомлює себе і самостверджується аж ніяк не у покірній відповідності до чоловічих уявлень про неї. Вона це робить володіючи свободою і рівними правами.

Також Сімона де Бовуар намагається розглянути всі стадії розвитку й становлення жінки, виходячи не з якихось вічних уявлень, а з сучасного стану речей. Ще з дитинства на виховання впливають обставини за яких формується дівчинка і саме вони є прокляттям, що тяжіє над жінкою. При вступі в шлюб саме дружині, вихованій у відповідності з традиційними патріархальними уявленнями, важче вдається, ніж її партнеру, міняти спосіб життя, звички. Привчена рости серед опіки, їй важко впоратись з обов'язками, що лягають на її плечі у сімейному житті. Беручи, для прикладу, казки, можна побачити, що активна роль у них відводиться принцам, лицарям, молодим сміливцям, тобто особам чоловічої статі. Такі героїні як Спляча Красуня, Попелюшка ж лише пасивно чекають своєї долі. Можна також відзначити, що вчення минулого людства насправді було історією лише половини людства, так як домінувала постать чоловіка, саме його думка мала значення. Тому славнозвісна Попелюшка зберігає притягальну силу. Усе спонукає молоду дівчину до того, щоб, не домагаючись самотужки тяжкої і непевної перемоги, зачекати «чарівного принца», котрий забезпечить їй статки й щастя. Ці сподівання страшенно шкідливі, бо розпорошують сили і прагнення жінки, вона втрачає ґрунт під ногами. Орієнтуючи доньку на заміжжя, батьки менше дбають про її розвиток.

Упередження, нав'язані в дитинстві, визначають усе доросле життя жінки, яка боїться вийти за межі усталеного, взяти на себе непритаманну їй суспільну роль. С. де Бовуар показує, що з перших самостійних кроків, розбіжність між сформованими вихованням запитами і цілковито невідповідними життєвими ситуаціями буває дуже болісною для молодої жінки. Вирвавшись з-під влади батьків, вона безініціативна, наповнена дивовижними ілюзіями, не може як слід скористатися одержаною свободою. Дівчина переконана, що від неї мало що залежить, що власні зусилля не будуть винагороджені, а хтось має подарувати їй її майбутню долю. Так з

найбагородніших міркувань прищеплена пасивність, покірливість обертається часом найбезчеснішим споживацтвом.

Як відомо безліч стереотипів ще не достатньо подолано. Через це відбувається постійний конфлікт між службовими і родинними, материнськими обов'язками, який часто травмує і виснажує жінку, породжує у неї комплекс вини. Але виробнича необхідність, і досягнення феміністського руху спричинили посилення державної уваги до проблем материнства, догляду за дітьми, таким чином надавши їй певну допомогу.

У праці Симони де Бовуар можна відзначити і те, що трактування чоловіками жінок як істот вторинних є суто думкою стороннього спостерігача, а не тим якими вони постають самі для себе. Проаналізувавши творчість кількох класиків європейської літератури дослідниця переконливо показала, що навіть поборник жіночих прав Стендаль іноді піддається розповсюдженим ілюзіям про жіночу психіку. Проблема полягає в тому, що жінка не може адекватно пізнати себе, бо майже вся література представляє чоловічий досвід і чоловічі уявлення як загальнолюдські, абсолютні, а жіночі – знову ж таки другорядними. Про це також свідчать результати лінгвістичних досліджень. Дані свідчать, що є дуже мало словосполучень, фразеологічних зворотів, які жінка може вживати від самої себе, в основному вони спрямовані на неї і знову ж таки як на об'єкт.

Авторка назвала заключний розділ своєї монографії «До визволення», закодувавши у ньому рух до нескінченного становлення та вдосконалення. Шлях до визволення, до гармонійного співіснування двох статей у вільному суспільстві лежить через подолання нав'язаних історією стереотипів. Нав'язування все тих же вторинних, принизливих ролей рекламою телебачення є перенесенням, відображенням минулих стереотипів, які поновлені у сьогоденні. Модним стає образ супержінки, компетентної економічно незалежної, жінки, яка робить блискучу кар'єру – і водночас продовжує залишатися бездоганною господинею, ніжною дружиною, чарівною коханкою. Вона поступово виборює собі права рівні з чоловічими. Тобто жінка намагається все ж таки пробитися, заявити про себе, проте тягар все ще лежить на ній. Владність, самодисципліна й самоповага, фізична втома мусять зоставатися десь у робочому кабінеті, а вдома слід якимось дивом перетворитись на покірне й усміхнене створіння, перейнятися інтересами родини і чоловіка. Це рекламне кліше знов-таки проектує на жінку чоловічі вимоги і запити, не враховуючи її власної позиції.

Монографія Сімони де Бовуар цікава своєю універсальністю, увагою до всіх аспектів жіночого існування. Проблеми, яких вона торкається, це не лише жіночі проблеми. Сучасні наукові дослідження переконують: ототожнення чоловічого з загальнолюдським приводить до того, що представник сильної статі також стає бранцем нав'язаних стереотипних ролей і боїться вийти за рамки примітивно описаної «мужності», боїться видатись фемінним, надміру м'яким чи ніжним. Він погано уявляє, які вимоги насправді ставить до нього жінка, що її приваблює чи відштовхує. Ідеал дужого й брутального самця-завойовника, годувальника сім'ї залишився в минулому, а що приходить йому на зміну, не зовсім зрозуміло. Це обопільне незнання приводить до непорозумінь.

Оглянувши в загальних рисах історію жіноцтва, можна дійти до певного висновку: всю цю історію зробили чоловіки. Більшість жінок, не ремствуючи, мовчки коряться своїй долі, ті ж, котрі будь-коли намагалися щось змінити, прагнули подолати обмеженість жіночого світу, а не увічнити її. До світового перебігу подій вони долучалися за згодою чоловіків і як складова чоловічих задумів [1,20].

До рівності статей ще далеко. Обираючи шлях незалежності, жінка мусить докласти більших моральних зусиль, ніж чоловік. Сучасність запрошує, навіть зобов'язує жінок до праці й водночас зваблює їх райськими картинками байдикування та утіх: і ці «райські пташки» вивищуються над тими, хто лишається на грішній землі [2,104].

У праці Сімона де Бовуар порівнює жінок з чоловіками. Незважаючи на феміністичний напрямок її праці вона відносить жінок до соціальної сфери якій бракує самостійності. Вона цитує окремі, вочевидь сартрівські, думки про цілісну досконалість чоловічого тіла, і погоджується в тому, що „злочасній анатомії” жінки ”бракує самодостатньої значущості”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERECES

1. Сімона де Бовуар. Друга стать/Перекл. З французької Н. Воробйової, Я. Собко: В 2 т. Том 1.- К.: Основи, 1994.-390 с.
2. Головащенко І. О. Становлення теорії гендеру. // Основи теорії гендеру. - К.: "К.І.С.", 2004. - с. 79-109.

Закревська Каріна Віталіївна – студентка факультету менеджмент групи МОЗ-14(б) Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця. Ел. адреса: karina2002st@mail.ru

Науковий керівник: Головащенко Ірина Олегівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Zakrevska Karina V. - student of management faculty Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. E-mail: karina2002st@mail.ru

Supervisor: Holovashenko Iryna – Phd of philosophy, associate professor of the Philosophical Department in Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Сутність політичної свободи за Джозефом Разом

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто важливі питання моралі й політики, природи свободи і влади, моральні засади прав, рівності, свободи особи. Доктрина свободи, сперта на ідею автономії, припускає принцип шкоди. Так само, як і цей принцип, вона приводить до висновку, що насильство застосовувати можна тільки з метою запобігти шкоді. Презумпція свободи затушовує проблеми, що їх породжує ліберальна позиція. Це означає, що тягар доказу тисне на тих, хто обстоює обмеження свободи. Тому дуже важливо для кожного з нас розуміти сутність політичної свободи. Таким чином зазначене підтверджує актуальність даних досліджень.

Ключові слова

Політична свобода, презумпція, лібералізм, влада, політика, образ свободи.

Abstract

The important issues of morality and politics, the nature of freedom and the power of human moral principles, equality and freedom. The doctrine of freedom, an idea supported by the autonomy principle involves damage. Just as this principle, it leads to the conclusion that violence can only be used to prevent damage. Presumption of freedom obscures the problems of generating a liberal position. This means that the burden of proof puts pressure on those who advocate restricting freedom. It is therefore important for each of us to understand the essence of political freedom. Thus stated confirms the relevance of these studies.

Keywords

Political freedom, presumption, liberalism, government, politics, freedom image.

Політична свобода має відношення до теорії лібералізму. Лібералізм – політична традиція, яка стала однією з провідних політичних сил у так званому західному світі.

Для того, щоб зрозуміти сутність політичної свободи, потрібно розглянути також важливість політики. Для зручності Джозеф Раз розділяє політичну теорію на дві частини: політичну етику й теорію інституцій. Політична етика полягає в засадах, які повинні спрямовувати політичну дію. Теорія інституцій полягає в тому, що цими інституціями являються саме держава та її органи, тобто не всі політичні організації. Також Джозефом Разом доведено, що загальне політичне гасло «свобода» не пов'язане з лише однією цінністю.

Дуже важливим питанням є сутність презумпції свободи. Іноді її вважають основним спільним принципом для всіх прихильників свободи. Більша частина суспільства проінформована лише про презумпцію невинності, яка надає докази щодо невинності людини в скоєному злочині. Проте презумпція є набагато глибшим поняттям. Іноді її вважають не мрією про свободу, а справедливістю, рівністю та певним переліком прав, за які ведуть запеклу боротьбу. Один елемент складності презумпції – тягар наведення доказів, який застосовується тоді, коли одна зі сторін спору або незгоди, звільняється від обов'язку допомогти встановити істину, або тоді, коли вона неспроможна цього зробити. Деякі політичні теоретики прагнуть покладатися на презумпцію свободи, яку вважають напрямним принципом політичних інституцій.

Є ще й друге значення слова «презумпція». Наприклад, презумпція смерті. Її суть полягає в тому, що коли про людину багато років ніхто не має ніяких відомостей, її вважають мертвою. Це означає, що дана презумпція дає дозвіл діяти так, неначе той чи інший факт є доказом, хоча певних підстав вважати, що факт – це доказ, немає. Іноді презумпція може діяти так, що забороняє дію на підставі тієї чи іншої версії, навіть якщо вона підкріплена певними доказами. Саме так діє презумпція невинності. І навіть якщо хтось має вагомі підстави вважати людину винною, якщо він шанує цю презумпцію, то він зобов'язаний ставитися до тієї людини як до невинної. Ця існуюча презумпція підтримує аргументи на користь свободи.

Розглянемо третє значення презумпції, яке вживається в повсякденній практиці. Зазвичай воно свідчить про існування незаперечної підстави вірити в щось, що цілком досить, аби виправдати віру. Проте важливо враховувати всі фактори, що впливають на ситуацію, але це не можливо, тому підстава вірити є, але не остаточна, потрібно трохи часу, аби в ній впевнитися.

Але в деяких випадках презумпція виступає загальним поняттям. Повернемося до того, що свобода не є однією чіткою цінністю, як і презумпція не являється чимось конкретним. Вона не надає більшої ваги нашій відданості ідеї створити сім'ю, ідеї релігійної свободи, свободи слова порівняно з бажанням мати свободу вчинити злочин. Все це різні свободи, і презумпція не надає їм однакової ваги, не ототожнює їх, не говорить, які з них важливі, а які ні, і чому. Її принцип занадто розмитий та не чіткий, і це призводить до випущення з поля зору проблем, які ставлять за мету утвердження свободи. Через цей принцип проблеми не вирішують, а обходять.

Презумпцію свободи часто плутають з консервативною презумпцією, яка вказує на те, що потрібна причина для якихось змін, а не для їхньої відсутності. Вона є слабкою та показує, що будь-які зміни можуть бути небажаними через те, що вони не принесуть користі чи не виправдають втрати, не компенсують їх. Також вона припускає, що пропозиція, яка обмежує свободу, не повинна прийматися, якщо для цього не надано вагомих причин, підстав. Тому цей принцип не є принципом.

Чи можна просто заявити, що свобода є цінною? Джозеф Раз назвав це «Простим принципом». Він пояснює те, що є підстава заперечувати будь-яке обмеження свободи, тому що політичний акт, який обмежує свободу, вимагає обґрунтування та підтвердження, яке спростовує ту підставу чинити такі дії. Також потрібно пам'ятати, що обмеження важливіших свобод – це більше обмеження свободи, ніж обмеження менш важливих. Цей момент є ключовим. Він пояснює чому деякі свободи є важливими, а інші – ні. Запереченням свободи вважають і примушення когось діяти у певний спосіб. Ясне формулювання теорії політичної свободи полягає великою мірою у відборі різних відповідей на запитання щодо того, чи примус є обмеженням свободи і чи ми не самі створюємо собі певні обмеження. Це можна спостерігати в різних ситуаціях, наприклад, коли нам говорять, що нас очікує небезпека в парку чи іншому місці, нас ніхто не тримає та не забороняє нам йти туди, але ми самі створюємо собі такі обмеження свободи, хоча нас не змушують ні до чого, але страх виграє.

Необхідно розглянути і зв'язок між автономією та свободою. Автономія – це складова частина доброго життя, якщо воно є власним творінням. Наприклад, Жан Поль Сартр вважає свободу людини здатністю до автономії. Але Джозеф Раз вважає, що свобода має чіткі межі, як і автономія. Наприклад, в деяких країнах право голосу не має такого символічного значення, як у нас. Позбавлення особи такого права – тривіальна справа. Такі чинники не применшують важливості негативної свободи, вони ускладнюють її оцінку. Автономія має цінність не лише в тому випадку, якщо вона спрямована на добро, а й коли здійснює поганий вибір. Особиста автономія – необхідний елемент нормального життя.

В чому ж полягає образ свободи? Доктрину свободи відносно ідеї автономії характеризують три основні риси. Перша з них – стимулювання та захист позитивної свободи, описаної як здатність до автономії. Друга – обов'язок держави не тільки оберігати свободу від утисків, а й стимулювати її, створюючи необхідні для неї умови. Третя – не домагатися якоїсь мети шляхом обмеження автономії людини, якщо такий вчинок не викликаний потребою захистити або стимулювати автономію тих чи інших осіб. Також доктрина свободи пов'язана з автономією припускає принцип шкоди. Це призводить до висновку, що застосовувати

насильство можна лише з метою запобігання шкоді. Але цей погляд відрізняється від ліберальних суджень.

Свобода, яка формується на страхіві перед громадянським конфліктом, як і свобода відносно ненадійності урядів, залежить від доктрини «ідеальної свободи». Ці доктрини свободи дають нам свободу недосконалістю, непідвладністю урядовим рішенням, отже, це засвідчує, що повна свобода – недосяжна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

[Раз Джозеф «Моральні засади свободи» Пер. з англ. В. Василюка та О. Тереха. – К.: Веселка, 2001. – 431с.]

<http://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12854/> – Філософська концепція свободи Жана Поля Сартра

<http://subject.com.ua/philosophy/osnovi/88.html> – Концепція Жана Поля Сартра

<http://techtrend.com.ua/index.php?newsid=5655> – Технічна енциклопедія Tech Trend. Політична свобода

http://gazetaslovo.at.ua/news/politichna_svoboda/2013-03-23-294 – Газета «Слово». Політична свобода.

Гримайло Ольга Сергіївна, студентка Вінницького національного технічного університету факультету менеджменту, м. Вінниця, olichka.lialka@gmail.com, МОз-14(б).

Науковий керівник: Головашенко Ірина Олегівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, місто Вінниця.

Olia Hrymailo, a student of Vinnytsia National Technical University Institute of Management, s. Vinnytsia, olichka.lialka@gmail.com, Moz-14(b).

Supervisor: Iryna Holovashenko - PhD, associate professor of philosophy and humanities Vinnytsia National Technical University, the city of Vinnytsia.

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В цій статті сформульовано два головні філософські питання, пов'язані з таким явищем, як штучний інтелект, і описано два основні різновиди штучного інтелекту – сильний і слабкий. Також, наведено сім основних підходів до проблеми створення штучного інтелекту й відзначено основні сучасні досягнення у сфері технологій штучного інтелекту. Автор стверджує, що розвиток штучного інтелекту пов'язаний не лише з користю для людства, але й із загрозами. Запобіжники від цих загроз потрібно створювати вже сьогодні.

Ключові слова: комп'ютер, навчання, штучний інтелект

Abstract

This article formulates two major philosophical questions related to the phenomenon of artificial intelligence (AI), and also describe two main types of AI: the strong and the weak AI. The Author describes seven basic approaches to AI and marks the major advancements in the field of contemporary AI technologies. The article argues as a result that the development of AI is related not only to the benefit of mankind, but also to the threats. Protection from these threats should be created today.

Keywords: computer education, artificial intelligence

Дискусії щодо проблеми штучного інтелекту не вщухають із середини ХХ століття, ба більше, вони лише набирають обертів. Після виникнення самого поняття “штучний інтелект” перед філософами (і не лише філософами) постали такі питання:

«Що таке Штучний Інтелект (далі - ШІ), чи можна його створити і якщо так, то в який спосіб?» та «Які наслідки створення ШІ постануть перед людством?»

На розгляді цих питань ми й зупинимся.

Що таке ШІ?

Якщо оперувати науковими термінами то ШІ – це наука і технологія створення машин, інтелектуальних комп'ютерних програм, які здатні виконувати творчі функції, що традиційно вважаються прерогативою людини.

Хоча більшість людей розуміють це так ШІ – це робот або програма, яка може замінити людину в будь-якій діяльності. Тобто ШІ може намалювати картину, підтримати розмову з людиною, виконати завдання, які потребують креативності, індивідуальності, інтуїції та інші.

Це визначення може насторожити адже, якщо машина може все те саме, що й людина і навіть більше, то навіщо потрібні люди?

Через це виділяють два види ШІ – сильний і слабкий.

Термін «Сильний Штучний Інтелект» запровадив філософ Джон Серль, визначивши, що це програма, яка «буде не просто моделлю розуму, вона в буквальному розумінні слова сама й буде розумом, в тому самому розумінні, в якому людський розум – розум»

Термін «Слабкий Штучний Інтелект» розглядають лише як інструмент, який дозволяє розв'язувати задачі, які не потребують повного спектру людських пізнавальних здібностей.

Отже, остерігатися треба лише сильного ШІ, адже він може повною мірою замінити людину, а слабкий ШІ лише полегшить повсякденне життя.

Чи можливе створення ШІ?

На даний момент створенню ШІ приділено багато уваги. Існують такі підходи до цієї проблеми:

1) Символьне моделювання розумових процесів; мета – створення машини, яка приймає задачу та видає її розв'язок. Передбачається виконання ШІ таких завдань, як доведення теорем, прийняття рішень, планування, прогнозування.

2) Робота з природними мовами – в рамках цього напрямку передбачено таку обробку природної мови, результатом якої буде здатність ШІ отримувати знання самостійно, через читання тексту, що існує в інтернеті. Деякі прямі застосування: інформаційний пошук, машинний переклад.

3) Представлення та використання інформації – об'єднує задачі отримання знань з простої інформації, їх систематизацію й подальше використання

4) Машинне навчання – проблема цього напрямку закладається в процесі самостійного навчання системи. До цієї області входить розпізнавання символів, рукописного тексту, мови, аналіз текстів. Також сюди входить комп'ютерний зір [1].

5) Біологічне моделювання ШІ – відрізняється від загального розуміння ШІ. Вважається, що феномени людської поведінки, здатність до навчання, адаптація є наслідком саме біологічної структури та особливостей її функціонування. До цього напрямку відносять Нейронні мережі – використовуються для розв'язання нечітких задач (розпізнавання геометричних фігур) та Генетичний алгоритм – алгоритм, що може стати більш ефективним, використавши кращі характеристики інших алгоритмів.

6) Роботехніка та ШІ тісно зв'язані через те, що роботам потрібна інтелектуальність, щоб маніпулювати об'єктами, виконувати навігацію та планувати рух.

7) Машинна творчість – природа людської творчості вивчена ще менше, ніж інтелект. Тим не менш, ця область існує, і тут постають задачі написання комп'ютером музики, літературних творів тощо.

Якщо досягти прориву в усіх цих галузях, то створення ШІ можливе.

Який ШІ вже існує ?

ш.

Watson – перспективна розробка, здатна розуміти людську мову. Для демонстрації роботи Watson прийняв участь у грі «Jeopardy!», аналог російської гри «Своя Игра». Машині вдалося виграти в обох іграх.

MYCIN – система, яка могла діагностувати невеликий набір захворювань.

ViaVoice – системи такого типу можуть самі обслуговувати користувачів завдяки розпізнаванню розмовної мови.

Такі досягнення показують успіхи у цих областях, хоча це не є показником створення ШІ. Для тестування ШІ було зроблено спеціальний «Тест Тюринга», який має виявити чи дійсно програма наділена ШІ.

Тест має проходити так:

У трьох кімнатах знаходяться дві людини й одна машина. Одна людина розмовляє з іншою й із машиною, не маючи зорового контакту. Якщо після розмови людина не змогла виявити машину, то тест вважається пройденим[2].

Хоча багато вчених вважають цей тест не повним і хочуть доповнити його іншими випробуваннями.

Які наслідки створення ШІ постануть перед людством?

Найближчі наслідки будуть позитивними: полегшення життя людей, перекладення великої частини роботи на роботів тощо. Хоча згодом можуть виявитися й погані наслідки, як от: витіснення людей з робочих місць, заміщення людини в спілкування і, найголовніше, домінування ШІ, адже ми не можемо прогнозувати рішення ШІ.

Що ж, сподіваюся, я хоча б трохи окреслив можливі на головні питання. Для створення ШІ ще треба багато чого зробити але обмеження слід розробляти вже зараз, щоби потім не мати проблем з расою, яка володіє таким самим розумом, як і ми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Создание искусственного интеллекта для игр — от проектирования до оптимизации [Электронный ресурс] / Доступ <https://habrahabr.ru/company/intel/blog/265679/>.
2. Люгер Дж.Ф. Искусственный интеллект. Стратегии и методы решения сложных проблем. М., 2003.

Бухтіяров Роман Сергійович - студент групи 1 ПІ-14 б, факультету інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: b.romesh@yandex.ru;

Науковий керівник: **Чухрай Ельвіра Іванівна** – старший викладач, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Bukhtiyarov Roman Sergeevich - a student of group 1 PI-14 b, of the faculty of information technologies and computer engineering, Vinnytsia national technical University, Vinnytsia, e-mail: b.romesh@yandex.ru;

Supervisor: **Chukhrai Elvira Ivanovna** – senior lecturer of Vinnitsa national technical University, Vinnitsa.

Абстракція як засіб маніпуляції свідомістю суспільства

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Автор застосовує загальні тези статті Гегеля «Хто мислить абстрактно?» до сучасної практики маніпуляцій свідомістю в Україні. Наведено приклади маніпуляцій історичною і політичною свідомістю, засновані на створенні однобічних образів. У підсумку визначено, що лише різнобічне мислення убезпечує від маніпулятивного впливу.

Ключові слова: абстракція, абстрактне мислення, маніпуляція, маси, Гегель.

Abstract

The Author applies the general thesis of the Hegel's article «Who Thinks Abstractly?» to the contemporary practice of manipulation of consciousness in Ukraine. The paper shows some examples of manipulation of historical and political consciousness based on the creation of unilateral images. As a result, the Author determines that only the many-sided thinking protects from manipulative influence.

Keywords: abstraction, abstract thinking, manipulation, the masses, Hegel.

У сучасному світі існує досить багато інформаційних ресурсів. І начебто суспільство має можливість бути достатньо поінформованим. Але чому ж не все так добре, як хотілося? Чому існує багато людей, які не сприймають жодної інформації, крім однобічно нав'язаної? Відповідь досить проста – ці люди навчилися мислити, а краще сказати жити абстрактно.

Як часто ви бачили таку картину – стоїть велика черга, осіб десь на пів сотні. Перша ваша думка – чому? Ви підходите й запитуєте найближчу до вас людину: «За чим ви стоїте?» Її у відповідь чуєте: «Не знаю, щось має бути». Цей феномен, на перший погляд, поширений лише на території колишнього Радянського Союзу. Але, ні! І в європейських країнах, і в Америці зустрічаються схожі приклади. Зокрема, мені запам'ятався діалог з американського серіалу «Сімпсони»: «Чому ми стали в таку велику чергу? – Бо, якщо така велика черга, то має бути щось класне». Хоча корені проблеми зовсім різні, але результат однаковий – утворюється група людей, яка вірить, «що мільйони мух не можуть помилятися». Це давно помітили усі провідні товарні виробники. Щоб ефективно продати товар вони створюють ажіотаж. І для цього, маркетологи мають нав'язати покупцю деякі настанови, по-перше: «кількість товару обмежена» і, по-друге: «без цього товару ваше життя неможливе». Тобто спонукати їх до абстрагування в необхідному річизі (звісно, у правильному для виробника). Це досить розповсюджений приклад того, як людьми маніпулюють за допомогою абстракції [1]. Але маніпуляції можуть набувати різних форм...

«Добрий день, Вас турбує співробітник міліції. Ваш син зараз у нашому відділенні...». Так зазвичай починається найрозповсюдженіший вид телефонного шахрайства. Головна задача таких шахраїв підтримувати в жертви думку, що насамперед треба зробити все, що вимагається, бо ваша рідна людина у скрутному становищі. З відгуків осіб, які потрапляли на гачок до таких шахраїв, їх стан нагадував гіпнотичний. В голові була лише одна думка: «Треба скоріше перевести гроші, врятувати». В такому випадку може допомогти лише втручання іншої людини. Чи ваша обізнаність. Щоби виявити таких шахраїв і змінити відношення до ситуації досить «взяти паузу на роздуми», запропонувати декілька конкретних питань стосовно обставин ситуації, ідентифікації особистості – картина зміниться. Як правило, аферисти, які не зможуть повернути ситуацію у вигідне їм русло, перед тим як кинуть слухавку скажуть декілька «ласкавих» слів. Та це не так страшно, як можлива втрата грошей і нервових клітин [2].

Існує визначення абстракції (від лат. abstractio — відвернення, відволікання) як одієї з основних операцій мислення, а також методу наукового дослідження, що полягає в тому, що суб'єкт, відокремлюючи які-небудь ознаки об'єкта, що вивчається, відволікається від інших, не враховуючи як неістотні. Якщо говорити просто: абстракція – це зосередження на головному.

Але, що є головним? Часто це визначаємо не ми. Нам просто нав'язують завдяки засобами масової інформації те головне, якому ми маємо приділяти увагу. Втім, зараз я хочу поговорити про неоднозначність абстракції. Наприклад, Георг Вільгельм Фридрих Гегель у своїй статті «Хто мислить абстрактно» наводив приклад із вбивцею, якого вели на страту й різні люди бачили в ньому щось своє, а натопт лише те що він убивця [3]. Хоч тут абстракція вже спрямована в «правильний» бік (визначною характеристикою людини стало переважаюче в її особистості), з цим ще можна до деякої міри погодитися.

Але є приклади не настільки однозначні. Припустимо, Микита Хрущов. З одного боку, людина, яка провела десталінізацію, за правління якої був перший політ у космос і грандіозний науковий прорив, деяка демократизація в суспільстві. З іншого, це була людина, безграмотна в царині дипломатії й уперта, до того ж вельми непослідовна [4]. Що переважає в цій персоні: негатив чи позитив? Досить складно визначити. Навіть пам'ятник на могилі Хрущова, створений талановитим скульптором Ернстом Неізнаним, є біло-чорним, що підкреслює цю двоїстість. Але, якщо акцентувати увагу на чомусь одному, то ситуація буде більш однозначною.

Але повернімося до наших реалій. У біографії будь-якого українського політика є темні плями. Але якщо правильно підкреслювати його незначні позитивні справи, іноді, навіть, зроблені спеціально, з пропагандистською метою (в українській політиці й таке можливе), то можна створити гарний імідж в очах виборців. Чи, навпаки, підкреслюючи щось погане, – негативний. Складається таке уявлення, що маніпулювання народними масами – ідеально відпрацьована технологія української політики. Наприклад, цікава ситуація з прем'єр-міністром України Арсенієм Яценюком. Ще пів року тому він уважався розумним освіченим чоловіком, що завдав на свої плечі важкого тягаря. А зараз активно створюється імідж неефективного управлінця, хабарника, поплічника олігархів тощо. Причому ті самі люди, що говорили про позитивні якості, тепер зайняли іншу позицію. І дуже багато наших політиків в очах електорату перетворювалися з ворогів народу на героїв країни. І, чесно кажучи, такі метаморфози вже набридли.

У підсумку, щоб не бути жертвами маніпуляцій не треба мислити лише абстрактно-однобічно. Розглядати проблему слід з різних боків. І пам'ятати, що нічого однозначного в нашому непостійному світі немає. Завжди існує інший бік медалі. І якщо приймати лише один бік справи, то це майже гарантія стати жертвою маніпуляцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Томіленко, Д. Вплив інформації на людську підсвідомість. Зомбування // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mskod.com/vpliv-informatsiyi-na-lyudsku-pidsvidomist-zombuvannya/>
2. Гуфельд, К. Телефонні аферисти «вирішать» усі ваші проблеми – тільки платіть // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ilikenews.com/article/telefonni-aféristi-virishat-usi-vashi-problemi-tilki-platit>
3. Гегель, Г.В.Ф. Кто мыслит абстрактно? // *Знание – сила*, 10 (1973), с. 41-42.
4. Медведев, Р. Н.С. Хрущёв: Политическая биография.

Давидов Сергій Юрійович, студент групи 2 КН-14 б, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: b.romesh@yandex.ru

Науковий керівник: Чухрай Ельвіра Іванівна, старший викладач, кафедра філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: elvica888@gmail.com

Davydov Sergii Yuriyovich, a student of group 1 PI-14 b, of the Faculty of IT and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: b.romesh@yandex.ru;

Supervisor: Chukhrai Elvira Ivanovna – senior lecturer, Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: elvica888@gmail.com

Синергетический подход, его источники и методологический статус

Винницкий национальный технический университет

Аннотация

Автор исследует синергетику в системе научного познания современности, направленного на создание целостной научной картины мира. Акцентируя при этом особое внимание на методологической составляющей синергетического подхода в современной эпистемологии. Научный потенциал которой раскрывается исключительно в условиях трансдисциплинарного подхода, как единственного возможного пути преодоления редукции физикализма, что в конечном итоге является утверждением альтернативности(предметной поливариантности) синергетического подхода(знания), и актуализирует необходимость формирования мета-синергетики.

Ключевые слова : синергетика, синергетический подход, синергетическая картина мира, метанаучные исследования, теории самоорганизации.

1. К настоящему времени массив исследований в области синергетики - как конкретно-научных, так и философско-методологических - разросся настолько, что трудно обозреть его в целом, определить его предметные границы. Например, что имеется в виду, когда утверждают: «Синергетика является концептуальной основой новой научной картины мира (или новой парадигмы)»? В чём суть её новизны, а также в чём состоит методологическая сущность новизны синергетического подхода (далее кратко - СП)? Чем синергетическая картина мира отличается, например, от обновлённой (за счёт активного включения нелинейных способов описания) квантово-релятивистской картины мира?

2. Порою затруднительно осуществлять научную коммуникацию в рамках синергетических исследований, и прежде всего вследствие трудностей адекватного и эффективного “перевода”, интерпретации идей синергетики в иные области знания и адаптации этих идей в соответствующих конкретно-научных областях, и особенно в области социогуманитарного знания. Эти трудности, а также всё чаще встречающиеся разночтения и серьезные смысловые неопределенности в используемом концептуальном аппарате, вызывают потребность навести порядок в логико-концептуальном и методологическом “хозяйстве” синергетики. Тем более, что это “хозяйство” (прежде всего, предметная область и способы её научной репрезентации) имеет в современной науке и другие имена – “нелинейная динамика”, “неравновесная термодинамика открытых систем”, “теория детерминированного хаоса”, “наука о сложном”. Иными словами, настало время активизировать **метанаучные** исследования, призванные осмыслить эпистемологический статус синергетики и СП, их статус в современной методологической культуре, их роль в обновлении традиционных идеалов и норм научной рациональности; т.е. настало время формирования **мета-синергетики**.

3. В первом приближении СП мы здесь трактуем как такой способ описания (научной репрезентации) реальности, который базируется, по крайней мере, на следующих принципах:

– **Принцип нелинейности:** самоорганизующийся объект – это прежде всего нелинейный объект, и репрезентируется он посредством нелинейных же способов описания.

– **Принцип универсальности самоорганизации.** Вследствие **неравновесности** самоорганизация является также “началом” эволюции системы как цепи бифуркаций.

– **Принцип открытости** рассматриваемых систем. Ибо именно такие системы (а не замкнутые и изолированные) способны к самоорганизации, к саморазвитию.

При рассмотрении СП имеет смысл напомнить три его источника: а) математический (нелинейные способы описания с новыми понятиями: “бифуркация”, “детерминированный хаос”, “аттрактор” и т.п.), б) физический (термодинамика открытых неравновесных систем) и в) системно-кибернетический, (теория систем, идеи целостности, управляемой сложности и организации).

Отмеченные источники по-разному влияли на формирование каждого из приведенных выше принципов. Делая акцент на математическом источнике, СП можно рассматривать как конкретизацию нелинейной динамики (т.е. как конкретизацию соответствующих нелинейных способов описания), вплоть до ее физических, химических, психологических, социологических, экономических моделей. Нередко это не модели-репрезентации, а модели-интерпретации, т.е. теоретические системы меньшей степени общности и меньшей абстрактности, нежели та система аксиом (или принципов, или фундаментальных уравнений), которой удовлетворяют упомянутые теоретические системы как модели-интерпретации. Однако в этих моделях есть некие общие, трансдисциплинарные черты.

4. Значительная часть обсуждаемых выше вопросов действительно оказываются методологическими и эпистемологическими, требующими глубокой и серьезной философской рефлексии. Это, как отмечалось, вопросы предметной определенности синергетического знания, границ СП вообще. Здесь может по-прежнему актуализироваться вопрос: в какой мере экспансию синергетики в другие, нефизические области можно рассматривать как **физикализацию**, и насколько этот процесс можно уподобить ставшей уже в науке привычной математизации? И тогда вновь может встать проблема границ процесса такой физикализации: в какой мере применимы к сфере человеческого бытия (например, к социальным, психологическим, культурологическим системам) те общие закономерности самоорганизации сложных нелинейных систем, которые были найдены синергетикой?

5. Наряду с трудностями, связанными с осмыслением статуса СП, до сих пор нельзя четко сказать, доминирует ли в синергетических исследованиях ориентация на приумножение теоретических **моделей**, либо ориентация на построение общей (фундаментальной?) **теории** самоорганизации. В этом плане СП иногда рассматривают как альтернативу фундаментально-теоретической стратегии физики, нацеленной на построение единой физической теории – типа “теории всего”, в качестве которой, как предполагается, могла бы стать обновлённая теория суперструн или ещё какое-либо обобщение теории квантованных полей. Альтернатива здесь имеется в виду в том смысле, что как в синергетике, так и при использовании СП, не фигурирует явно одна какая-либо фундаментальная физическая теория.

Ратніков Володимир Сазонович - доктор філософських наук, професор, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sozon1948@mail.ru

Ratnikov Vladimir Sazonovych, Doctor of Philosophy Science, Professor, Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: sozon1948@mail.ru

Лібералізм і спільнота власників

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Автор розглядає процес становлення європейської політичної, неконфесійної спільноти в добу раннього модерну. Зосереджуючи, здебільшого, увагу на зміні підстав соціальних практик і трансформації ідеологічних засад політичної взаємодії. Підтвердженням чого слугує політична теорія Дж. Лока. В межах якої окреслюється держава, влада, і право як похідні від невідчужуваного права власності. Як наслідок, європейська соціально-політична модель Нового часу репрезентує нову політичну модель оновленої політичної спільноти.

Ключові слова: лібералізм, Respublica Christiana, Реформація, толерантність, commonwealth.

Abstract

The Author explore the process of establishing European political and religious community in the early modern. Concentrating mostly on changing of principles of the social practices and the transformation of the ideological foundations of political interaction. In particular example as a confirmation of the political theory of John Locke. Within the framework defined by the state authorities and law as derived from the inalienable proprietorship. As a result, European social and political model of modern times represents a new political model of renewed political community.

Keywords: Liberalism, Respublica Christiana, Reformation, tolerance, commonwealth.

Лібералізм виник у вигляді напрямку соціально-політичної думки з метою захисту прав людини, проте досить швидко трансформувався у нову доктрину європейської єдності, втраченої внаслідок кризи, породженої Реформаційними перетвореннями початку 16 століття. Ідеї лібералізму стали відповіддю на запит дезінтегрованого «Західного світу», який потребував нових політичних програм та орієнтирів. Відправною позицією у формуванні нової політичної доктрини, власне лібералізму, слід вважати проголошення фундаментальних цінностей, основними з яких є:

- природне невідчужуване право на життя, власність, свободу, як політичну так і релігійну;
- правова та юридична рівність громадян.

Реалізація цих принципів позиціонувалась як єдиний шлях до порятунку європейського культурного універсуму від політичного та культурного самогубства.

Західнохристиянський світ у культурному, релігійному і політичному вимірі являв собою своєрідний моноліт. Даний феномен – це Respublica Christiana. Самоідентифікація «середньовічного європейця» відбувалась за ознакою віросповідання і приналежністю до римської курії. І при всій своїй неоднорідності і контрастності християнська спільнота чітко усвідомлювала себе як єдність. [1]

Церква як тип єдності громади утвердила комплекс світоглядних орієнтирів, цінностей та поведінкових доміант, якими підтримувались взаємовідносини між усіма рівнями феодального ієрархізованого суспільства. Єдина система цінностей та «вічних істин» підтримувала цілісність соціальної структури, урегульовуючи конфлікти завдяки безапеляційному авторитету Риму.

Встановлений лад проіснував пів-тисячоліття, однак все змінилось з початком Реформації, яка розколола єдність західнохристиянського культурного поля.

Кардинальні перетворення стосувались зміни пріоритетів у християнській доктрині спасіння і вчення про Церкву. Традиційна картина світу із приматом стосунків Церква – Бог була замінена на парадигму Людина – Бог, що позначилось на апостольській церкві у житті християнської політичної єдності. Втрата Римом виключного права останньої інстанції в питаннях віри неминуче призвела до дискредитації авторитету Святого Престолу і позбавила його вселенських амбіцій. Позбавлена авторитетного провідника з правом арбітражу, європейська політична єдність була дезінтегрована.

Відтепер на політичну авансцену виходять конфесійні громади, які намагаються перебрати на себе духовні і політичні функції Риму.

Спроби відновити авторитет Святого Престолу і повернути йому право на духовне лідерство над християнським світом штовхнули Європу у нескінченну серію кровопролитних конфліктів. Внаслідок цього довготривалого і безрезультатного протистояння та неспроможності жодної із сторін на остаточну перемогу зароджується новий принцип європейського злагодженого і мирного співжиття – толерантність. Однак бажаного результату досягти не вдалось: європейська єдність не була відновлена, а мир виявився тимчасовим.

Толерантність у питаннях віросповідання та визнання свободи совісті стали прецедентом для легітимізації усіх подальших відцентрових тенденцій. Християнська Європа розпочала рух до суспільства атомарних особистостей із повною внутрішньою автономією і незалежністю від жодних людських чи божественних законів. Наслідки породженої толерантністю тенденції до автаркії індивідуума (індивідуалістичної автаркії) наблизили європейську спільноту до загибелі. Гранична атомізація кожного члена суспільства загрожувала зникненням самого поняття «людина», яка за визначенням істота соціальна.

Проте за крок від катастрофи відбулося відновлення втраченої єдності. Реформаційні зрушення початку 16 ст. призвели до зародження в європейському універсумі стійких форм соціальної і політичної взаємодії на підставі нового поведінкового імперативу, що послугував утвердженню принципово нових засад єдності.

Посилення індивідуалістичних тенденцій внаслідок трансформації християнських догматів про спасіння і вчення про Церкву сформували новий образ чеснотливого християнина. Зведення святості у систему, внутрішній аскетизм, щохвилинна відповідальність перед Богом і зосередженість на праці як випробовування обраності, стали тим фундаментом, на якому формувалась морально-етична система і розбудовувалась капіталістична модель соціально-економічної взаємодії. Збагачення перетворюється у обов'язок перед Богом, що неможливо простежити серед моральних принципів і чеснот середньовічної доби.[2]

Зазначені зміни значною мірою вплинули на становлення капіталістичного ладу, ідейною програмою якого і став лібералізм.

Відтак центральною позицією лібералізму як напрямку соціально-політичної думки стає право власності. Зокрема, політична теорія Лока, як одна із найвдаліших політичних моделей Нового часу, репрезентує людину як власника над власним життям та результатами особистої праці. І саме право власності стає передумовою для виникнення правової держави із верховенством закону, іншими словами - єдності без насилля.

У новій системі цінностей успіх стає мірилом людської гідності, а власність - підставою набуття громадянських прав. Розбудова політичної спільноти в умовах гострої кризи європейської єдності могла відбуватись за умови наявності неконфесійних, релігійно нейтральних і одночасно загальноновизнаних цінностей. Саме тому увага акцентується на власності. І зрештою власність перетворюється в універсальну загальноєвропейську цінність. Як наслідок, виключним природним невідчужуваним правом людини виступає право власності. Саме ж суспільство формується внаслідок об'єднання людей задля обміну товарами і послугами (власністю) з єдиною метою – забезпечити взаємовигоду через взаємозбагачення. Задоволення потреб вільного обміну здійснюється органами державної влади, сам факт появи яких є результатом мирної домовленості усіх учасників обміну з метою створення загальноновизнаного арбітражу у майнових конфліктах. [3]

Людина в лібералістичних концепціях розглядається виключно як власник, а спільнота - як commonwealth.

Власність як виключне право людини забезпечувати свої потреби гарантує людині особисту свободу і підтримує юридичну рівність членів спільноти. Свобода отримала вигляд можливості вільно розпоряджатись власністю на власний розсуд, а юридична рівність розумілась як рівність можливостей працювати і примножувати статки. Визнання виключності права власності слід вважати початком розбудови правової держави і справжнім витоком європейського конституціоналізму.

Окрім прав та свободи, які є похідними від природного права власності, власність перетворюється у механізм соціальної інтеграції.

Людські потреби виступають гарантією права на власність, вони ж підштовхують людину до обміну, а відтак і формують суспільство як політичну єдність. Спільнота власників створена обміном, який виникає внаслідок існування різниці потреб та у спробах їх задовольнити і посилюється

внаслідок всенаростаючої спеціалізації. Поштовхом до посилення спеціалізації слід вважати формування постреформаційної європейської ментальності з орієнтацією на імператив: звершувати служіння Богу шляхом зосередженості на виконанні власних (зокрема професійних) обов'язків. Відтак група власників утворює єдність на підставі взаємозалежності учасників обміну від власності «ближнього», взаємообмін з яким відповідає інтересам усіх учасників економічної взаємодії в силу задоволення потреб. Спеціалізація виконує соціалізуючі функції, утримуючи в цілісності соціальний організм. Вона забезпечує не лише якість і достаток в процесі виробництва, а й перетворює спільноту власників у єдність взаємозалежних, юридично рівних та особисто вільних громадян. Засадничим положенням нової європейської політичної спільноти стала породжена ліберальною ідеологією спеціалізація.

Закладаючи в фундамент розбудови політичної єдності невідчужувані індивідуальні права, серед яких право власності посіло виключне місце. Лібералізм досить швидко перетворився в ідейне обґрунтування капіталістичного ладу, зародження якого у середньовічному феодальному суспільстві викликало бурю потрясінь і ледь не згубило західноєвропейську цивілізацію. Однак саме соціально-політична теорія лібералізму відповідала потребам нової доби, утвердивши набір світоглядних орієнтирів, послуговуючись якими, західнохристиянський світ утворив *нову* єдність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Гуревич А.Я. Индивид и социум на средневековом Западе. М., РОССПЭН, 2005. – 424 с.
2. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. - М., 2003. – 673с.
3. Локк Дж. Два трактата про врядування. - К.: Основи, 2001. - 265 с.

Скопов Євген Миколайович, викладач кафедри Філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету
e-mail: scopoff@gmail.com

Skopov Evgen Mykolayovych, lecturer, Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: scopoff@gmail.com

ПРОБЛЕМА ДЕТЕРМІНІЗМУ ПІСЛЯ П.С. ЛАПЛАСА

Вінницький національний технічний університет

Анотація Дана стаття присвячена філософським передумовам сучасних трансформацій детермінізму в контексті німецького ідеалізму, ірраціоналізму та прагматизму. Проводиться співставлення актуальних проблем ймовірного підходу і післялапласівського детермінізму в контексті наукового постнекласичного образу світу.

Ключові слова: детермінізм, випадковість, наукова методологія, нелінійні теорії, раціональність

Abstract Given article is devoted philosophical preconditions of modern transformations of a determinism in the context of German idealism, irrationalism and pragmatism. Comparison of actual problems of the probability approach and postLaplace determinism in a context of the scientific postnonclassical image of the world.

Keywords: determinism, chance, scientific methodology, nonlinear science, rationality

Актуальність даної проблеми викликана активним переглядом стереотипів класичного наукового мислення, заснованого на лапласівському детермінізмі, що заперечує позитивну випадковість. Це зумовлено рефлексивною тенденцією нестабільності у засадах і перспективах науки і пов'язано чи не з основною суперечністю феномена постіндустріальної науки, коли вражаючі успіхи засобів розрахунку та управління перекреслюються «складними» об'єктами (дисипативні структури, фрактали, вакуумні флуктуації, системи штучного інтелекту, екосистеми тощо), до яких ті застосовуються. Засоби кібернетики, теорії інформації, комп'ютерного моделювання, теорії автоматів та ін., що ніби вже запанували як загальнонаукові, випробовуються мінливими та унікальними явищами та процесами та їх соціокультурними додатками. Через свою неоднозначну чутливість навіть до таких факторів пізнання як суб'єктивні настанови, об'єкти передової науки часто називають «людиномірними», а саму науку, слідом за В.С. Стюпіним, такою, що вийшла на «постнекласичний» етап свого становлення [1].

Звісно, фундаментальні властивості зазначених об'єктів, що роблять їх такими революційними, поволі досягаються провідними теоріями. Більше за те, усе більшого розголосу отримують нові, власне породжені цими властивостями і проблемами, «нелінійні» теорії – теорія динамічних систем, теорія детермінованого хаосу, теорія катастроф, синергетика та ін., що мають переважно досить строкате міждисциплінарне походження. Попри те, що вони сприяють утвердженню уявлень про об'єкти матеріального світу як систем різних рівнів організації і складності, щодо їх детермінації бракує філософсько-методологічних студій особливо з огляду на різноманітний історичний досвід реалізації та долання лапласівського детермінізму.

Почалося з того, що антиклерикальний дух Просвітництва разом з елімінацією трансцендентного проблематизував й гарантії універсального й необхідного методу пізнання як метафізичні, догматичні та суперечливі. У спробах замінити їх «природно-розумними» просвітники поверталися переважно до математики, інтерпретуючи її вже як інструментальні форми всезагальної моралі, що випробовують теоретичні гіпотези на «науковість». Після поєднання на цьому шляху механістичного редукціонізму експериментального ньютоніанства з раціоналістичною ідеєю «повного аналізу» й виникає фігура «усемогутнього розуму» П.С. Лапласа: «ум, якому були б відомі для будь-якого даного моменту всі сили, що одушевляють природу, і відносне положення усіх її складових частин, якби на додаток він виявився достатньо обширним, щоб підпорядкувати ці дані аналізу, охопив би в одній формулі рух найбільших тіл Всесвіту нарівні з рухами найлегших атомів: не залишилось би нічого, що було б непересвідченим, і майбутнє, так само як і минуле, постало б перед його поглядом» [2, 8-9].

Таким чином, в магістральній науці на довгий час була дискредитована онтологія випадковості. Разом із тим, мало не одразу ж під враженням міждисциплінарних досягнень феноменологічного природознавства отримали виправдання якісні спекулятивні «науковчення», «умоглядна фізика», «натурфілософія» та ін., в зв'язку з чим поновилася альтернативна метафізика «телоса». Звідси більш або менш декларативна реабілітація категорії випадковості як об'єктивного дисбалансу в процесі дійсної (змістовної) реалізації цілей. Зокрема, Г. Гегель надає традиційному архетипу «скалі істот»

процесуального вигляду спільної динаміки понятійно-категоріальних структур. Її шукана необхідність («ідея») перевершує загальні форми та закони попередніх метафізики й науки тим, що діалектично містить у собі й особливу «реальну» випадковість [3, 218-321].

У волюнтаризмі А. Шопенгауера зростання в пізнанні випадкових емпіричних елементів, що не піддаються редукції до розумних «підстав», свідчить про наближення до об'єктивно-істинних «уявлень». Наука ж як «посередня справа» повинна довести «уявлення» до несесітарних взаємовідносин («законів природи»), відтворюючи експериментально на своєму рівні загальний ноумен всепримуючої світової Волі. Ця негативна необхідність для неklasичного суб'єкта А. Шопенгауера дорожча за випадковість як об'єктивний, але епістемологічно та практично нікчемний критерій реальності [4, с. 218].

Аналогічний індетермінізм Ч.С. Пірса, є менш суб'єктивним, оскільки спирається на гарантії наукового методу, що самокоректується. Хоча дискурсивний вираз реальності та механістичний детермінізм разом із нею, за прагматистом – не більш, ніж ілюзія, вченим до снаги звести досвідні величини до інтерсуб'єктивних сталих значень. Тоді логіко-психологічна ймовірність наукового знання може бути інтерпретована як закони ймовірності об'єктивно випадкового світу [5].

З іншого боку, вправління індуктивізму (Дж.С. Міль, У. Уевел, У. Джемс) в інструментальних наукових формах надали особливого пріоритету їх передбачувальній функції, а з нею й ймовірнісному паліативу причинності – цілісному (без аналізу і наочності) обсягу можливих значень. Так, зовнішній силовій «причинній» детермінації стали протиставляти «непричинні» – на зразок внутрішнього зв'язку станів Л. Больцмана. Для визнання ймовірнісності, онтологічної прописки та узгодження цих різнорідних факторів детермінації природознавству довелося скористатися концепцією рівнів детермінації від філософського ірраціоналізму. Потім, завдяки квантовій механіці, вона була переведена до статусу методологічних принципів, що регулюють неklasичне відношення теоретичного й емпіричного уже як онтологічно різнорідних.

Однак в обрії подальшої деконструкції соціального та наукового детермінізму, що досягла кульмінації за постіндустріальної доби, така автономізація сторін пізнання заклала специфічну проблему репрезентації, позбавленої гарантій відповідності самоідентичної онтології. Якщо перші хвили ймовірнісної революції (статистична фізика, неklasична теорія ймовірностей, генетика, квантова механіка) значною мірою пройшли критику і асиміляцію у філософських засобах, то теперішня, що вводить до низки фундаментальних такі ймовірнісні властивості як хаос, флуктуація, фазовий перехід, нелінійність, стохастичність, ще далека від остаточного усвідомлення. Передусім вона уособлює перегляд класичних канонів детермінізму й раціональності, оскільки слугує основою синтезу статистичних і динамічних засобів опису.

Висновки

Як свідчить огляд післялапласівського детермінізму, послідовна об'єктивація трансцендентального суб'єкта в німецькому ідеалізмі повернула випадковість у переважно об'єктивний статус, аналогічний до гілеоморфічної комунікації цілі й дійсності, що підпорядковуються філософському і науковому рівням детермінації відповідно. Методологічні рефлексії немеханістичного природознавства призвели до інструментально-прагматичного складання рівнів детермінації у ймовірнісно-статистичні «способи наукового опису».

Виявлення в «системних об'єктах» сучасної науки різноманітних способів і видів детермінації, відповідальних за закономірний рух вимірюваних властивостей, веде до розширення концепції детермінізму («синтетичний детермінізм»). В ній тепер віднаходять своє місце традиційно індетерміністські категорії, а деякі, на зразок хаосу чи нелінійності, переймають на себе провідну роль. Спільним знаменником для всіх цих смислів слугують способи наукової репрезентації реальності і узагальнений зміст постнеklasичної картини світу, що формується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ/ REFERECES

1. Степин В.С. Саморазвивающиеся системы и постнеклассическая рациональность / В.С. Степин // Вопросы философии. — 2003. — № 8. — С. 5—17.

2. Лаплас П. С. Опыт философии теории вероятностей. Популярное изложение основ теории вероятностей и ее приложений. Введение / П. С. Лаплас; [перев. с франц.] — М. : 1908. — 206 с.

3. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. В 3-х тт.: [пер. с нем. / отв. ред. Е.П. Ситковский] / Г.В.Ф. Гегель. — М.: Мысль. — 1974—1977. — Т. 1. — 1974. — 452 с.

4. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление / А. Шопенгауэр; [пер. с нем.]. — М.: Харвест, 2007. — 844 с.
5. Peirce Ch. Collected Papers. Vol. I-VIII. / Ch. Peirce. — Cambridge (M): UP, 1958—1960. — v. VI.

Макаров Зоріслав Юрійович кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Ел. адреса: philomag2009@rambler.ru

Makarov Zorislav – Phd of philosophy, associate professor of the Philosophical Department in Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

E-mail: philomag2009@rambler.ru

РОЗВИТОК ВІННИЦЬКОГО КВК

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано сучасний стан «Клубу Веселих та Кмітливих» у місті Вінниця, роботу громадської організації «Вінницький КВН» та ліги КВН «Винни(ца) Пух».

Ключові слова: КВН, КВК, Клуб Веселих та Кмітливих, Вінниця.

Abstract

The current state of «KVK» in Vinnitsia, work of NGO «Vinnitsia KVN» and league of KVN «Vinni(tsia) Puh».

Keywords: KVN, KVK, Vinnitsia.

КВК (Клуб Веселих і Кмітливих) — популярна естрадна інтелектуально-гумористична гра двох або більше команд за попередньо підготовленими та імпровізаційними конкурсами на задану тему з метою визначення переможця.

У КВК грають за різними правилами, часом вони можуть змінюватися прямо під час гри, що відбувається навіть в найголовнішій вищій лізі. Однак є правила, яких дотримуються в будь-якому випадку у всіх лігах, що і робить КВК впізнаваною грою.

По-перше, в КВН грають командами. Традиційно команда повинна містити не менше двох членів (найменші команди, які виступали - «Збірна малих народів» з Москви, «Збірна блондинок України» з Харкова, Детективне агентство «Місячне сяйво» з Білгорода - дві людини на сцені), хоча в нетелевізійному КВНі нерідко зустрічаються монокоманди, сценічний склад яких-одна людина. У кожній команді повинен бути капітан. Капітан КВН також повинен представляти свою команду на конкурсі капітанів, якщо його включили в програму гри. Більшість команд виступають в оригінальних костюмах, що відрізняють гравців цієї команди від чужих гравців. Костюми всередині однієї команди можуть бути однаковими, витриманими в одному стилі, або персональними, неповторними для кожного члена команди.

По-друге, гра повинна бути поділена на окремі конкурси. Зазвичай кожному конкурсу дається, крім номінального («Розминка», «Музичний конкурс»), оригінальна назва, що задає тему всього виступу. Сама гра теж отримує оригінальну назву, що визначає загальну тему гри. Кожен конкурс має оцінювати журі на чолі зі своїм головою.

Привітання (Візитна картка) — цей конкурс зазвичай проводиться на початку гри. У ньому учасники команди представляють себе і свою команду. Привітання складається в основному з текстових жартів і мініатюр. Класичне вітання — це «лінійка» (5-8 осіб на авансцені обличчям до залу) та в однакових костюмах.

Розмінка — конкурс, в якому команди за тридцять секунд повинні придумати смішну відповідь на запитання, які задаються іншими командами, залом, журі або ведучим.

СТЕМ (студентський театр естрадних мініатюр — короткий конкурс, який був придуманий в 1995 році. Основний принцип конкурсу — на сцені має бути одночасно не більше трьох гравців КВК, проте іноді це правило не дотримується.

БРІЗ (Бюро раціоналізації та винаходів — короткий літературний конкурс, в якому командам потрібно представити якийсь винахід чи явище.

Музичний конкурс — конкурс, в якому увага приділяється музичним номерам — пісням, танцям або гри на інструментах. У 1995 році був придуманий Конкурс однієї пісні (КОП), в

якому можна використовувати тільки одну мелодію, а в 2003 році — Музичний фінал або Конкурс фінальної пісні, в ньому командам потрібно написати красиву і смішну фінальну пісню.

Біатлόν — конкурс, придуманий в білоруському КВК. Учасники команд «стріляють» жартами, а журі після кожного кола знімає з дистанції менш вподобану команду.

Переможець отримує 1 бал, а в разі нічиєї — 0,9 балів кожному з фіналістів конкурсу.

Домашнє завдання — довгий конкурс, грається в кінці гри. У відсутність «музикалки» грається іноді як «Музичне домашнє завдання».

Фрістайл — вільний конкурс, в якому командам дозволяється грати в будь-якому стилі і показувати будь-які номери. Конкурс був придуманий в 2003 році.

Кіно-конкурс — конкурс, в якому потрібно зняти кліп або озвучити відомий фільм.

Капітанський конкурс — індивідуальний конкурс для капітанів команд, що змагаються. У конкурсі не зобов'язаний брати участь капітан команди, іноді замість нього виступає фронтмен або інший актор команди. Крім цих конкурсів, є й інші, які граються набагато рідше, або не граються більше. Серед них можна відзначити конкурси «Добро поскаржитися», «Триатлон», «5 жартів про...», «Виїзний конкурс» та інші.

Імпровізація- відносно новий конкурс, завдання на нього видають у день гри за кілька годин і команди повинні підготувати смішну замальовку на задану тему.

За свої виступи команди отримують бали. Для кожного конкурсу є свій бал-максимум, яку ведучий нагадує для журі перед виставленням оцінок. Після того, як всі члени журі визначаються з оцінками, підраховується середнє арифметичнє оцінок за все журі, яке і йде в офіційний протокол зустрічі. Потім ці середні арифметичні за кожен конкурс складаються в загальну суму для кожної команди-учасниці, по якій і визначаються підсумкові місця. Фінали 1997 і 2007 років були відзначені нестандартним підрахунком оцінок - в 1997 році середні бали округлювалися до сотих часток, а в 2007 році середні бали не обчислювалися і оцінки просто склалися. Оцінювання проводиться журі, що складається в основному з ветеранів, редакторів Ліги, досвідчених діючих гравців КВН, кількістю 5 і більше осіб за десятибальною системою.

КВН у місті Вінниця розпочинався 1 грудня 1962 року зі змагань учнів 10 класу школи №29. Уже 15 грудня змагання пройшло на рівні школи між учнями 9-их класів. 16 лютого 1963 року відбувся перший КВН між школами. 6 лютого обласна молодіжна газета «Комсомольське плем'я» надрукувала статтю "Клуб Веселих і Дотепних".

«Нещодавно збірна школи запросила до себе в гості комсомольців Вінницького гарнізону.

Нікому з учасників вечора не відомі тексти вікторин і конкурсів, ніхто з них не може передбачити завдання. Тому доводиться швидко імпровізувати і без підготовки, експромтом, давати відповіді. Починається розминка, так звана "гімнастика розуму"

Пропонується за три хвилини приготувати номер художньої самодіяльності .

Команди виділяють по два учасники для термінового завдання: придумати епіграму і намалювати карикатуру на базіку. Строк -10 хвилин. А поки що – літературна вікторина.

Цікаві, оригінальні відповіді дають і учні і воїни. І напруження ще більше зростає, коли пропонується конкурс: описати політ на Місяць, передати свій маршрут в малюнках.

Команда складається з трьох чоловік. Для творчості відведені спеціальні кімнати. Дано старт. Команди повинні повернутись через 20 хвилин.

Ми не дарма так докладно зупинилися на одному з вечорів КВД. Нам думается, що подібні вечори з успіхом можна провести в кожній комсомольській організації.»

12 травня 1963 року відбувся фінал першого міського чемпіонату КВН.

Обласна громадська молодіжна організація в 1993 році створила першу на планеті КВН міську лігу КВН "Вінні (ца) Пух", яка проводить у Вінниці та регіоні різні турніри та фестивалі. Серед іншого Чемпіонату, Кубок міста на призи мера, шкільну ЕЛІТЛІГУ, КОЛЕДЖЛІГУ. У 2016 році планується БУРСАЛІГА для учнів ПТУ.

Ліга найстаріша в Україні. Перший свій сезон вона провела в 1993 році. Уже тоді Ліга була відкритою і першим переможцем стала команда зі Жмеринки. Ігри проходять на призи міського голови.

Команди для ігор у всіх турнірах в Лізі "Вінниця) Пух" відбираються організаторами на щорічному фестивалі КВН "Святий Валентин на КВНі", який проходить 13-14 лютого. У кожен з цих днів проводяться попередні гри на зал з учасників фестивалю в два-три конкурси (візитка, розминка з залом, біатлон новин). За підсумками цих ігор вибирається матеріал для виступу на вечірньому гала- концерті. Фіналісти минулорічних турнірів Ліги від відбіркових фестивальних ігор звільняються.

Ліга постійно експериментує з конкурсами. Уперше почали грати фоторозминку, конкурс демотиваторів і багато інших імпровізаційних конкурсів. Обов'язковими завжди були капітанські конкурси за схемою "текст і питання від опонентів". Капітан, який набрав за 4 гри найбільше очок для своєї команди нагороджується окремою номінацією "Кращий капітан Ліги" Вінні (ца) Пух".

Протягом останніх 5 років обов'язковим є відеоконкурс різного формату: від "самозйому" до "Відеохуліганства". Це пов'язано з тим, що Ліга є організатором проведення Вінницького фестивалю комедійного та пародійного кіно.

Обов'язковими є імпровізаційні конкурси, які видаються в день гри максимум за 6 годин - мінімум на сцені.

Традиційно на фіналах називалися окремо номінації Містер Гумору КВН Вінниці і Міс Гумору КВН Вінниця. З 1993 року введена номінація Кращий капітан команди. З цього року 1 квітня організований КВН-Оскар Вінниці, на якому будуть введені нові номінації, наприклад, кращий звукооператор, відеооператор, кращий актор-актриса і т.д.

Два роки поспіль чемпіонами міста з КВНу ставала команда з ВНТУ. У 2015 році- команда «В.І.Н.С. (Вам і не снилось)», у 2016- команда «Все буде добре».

Висновки

Проаналізувавши стан КВК у місті Вінниця, дійшли до висновку, що даний клуб зробив значний внесок у розвиток міста та сприяє формуванню культури у молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ/ REFERENCES

1. А.П. Чивурин, М. Марфин . «Что такое КВН?» [Електронний ресурс]-Издание 3-А специально для сайта Amik.ru .- Режим доступу <http://kvn.ru/static/intro>. Дата звернення: 21.02.2016
2. Сайт КВНу в Вінниці – Режим доступу <http://kvn.vn.ua>. Дата звернення: 21.02.2016
3. Вікіпедія- вільна енциклопедія. Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/>. Дата звернення: 21.02.2016

Олена Андріївна Свентух – студентка групи МОз-14(б), факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: s-helen-a@yandex.ru

Науковий керівник: **Олена Василівна Зінко** - кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Sventuh Olena A. – Department of Management, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.

Supervisor : Zinko Olena. V.- Can. H., Assistant Professor, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.

СВІТАНОК ТВОРЧОСТІ МОЛОДИХ УКРАЇНСЬКИХ ВИКОНАВЦІВ

Вінницький національний технічний університет;

Анотація

Проаналізовано стан сучасної української музики, роботу та діяльність молодих українських гуртів і виконавців, які гідно представляють українське музичне мистецтво не тільки на теренах нашої держави, а й закордоном.

Ключові слова: українські виконавці, музика, сучасні гурти, Onuka, The Maneken, The Erised, Brunettes Shoot Blondes, The Hardkiss, DaKooka, Один в каное.

Abstract

The state of modern Ukrainian music, work and activities of young Ukrainian bands and singers, representing the Ukrainian musical art in our country and abroad.

Keywords: Ukrainian singers, music, contemporary groups, Onuka, The Maneken, The Erised, Brunettes Shoot Blondes, The Hardkiss, DaKooka, Odun v canoe.

Вступ

На сьогодні існує велика кількість молодих, надзвичайно талановитих та перспективних гуртів та виконавців, які варті уваги. Деякі з них вже популярні по всій Україні та закордоном, деякі – підкорюють інтернет-простори, а деякі лише починають свою професійну кар'єру.

Стильної української музики набагато більше, ніж ми могли собі раніше уявити. Цих виконавців не часто можна почути на радіо чи побачити в телевізорі, але вони роблять дійсно якісний продукт, яким Україна може пишатися. Важко повірити, але все це - українська музика. Тож ми склали добірку маловідомих українських груп, які активно підкорюють серця українців своєю творчістю.

Основна частина

Насправді, як виявилось, творчості кожного гурту та виконавця вже можна присвятити цілу доповідь, але ми виконали колосальну роботу та обрали найцікавіших, на нашу думку, артистів.

Український електронний гурт Onuka завоював прихильність завдяки вплетенню українських народних мотивів та інструментів в електронну музику.

Колектив гурту The Erised створює музику світового рівня, їх композиції створюються в самому центрі світової музичної індустрії - Лондоні. Ще одною особливістю групи є гармонійне поєднання джазу, r&b, фанку, драм'н'бейсу, сучасної поп-музики та класики.

«Один в каное» – зовсім молода львівська команда, проте це не заважає їм з першого погляду захоувати слухачів у свою музику. Троє людей, що звучать як один цілісний організм: мінімалізм в інструментах, прекрасний чаруючий голос вокалістки і красиві меланхолійні тексти.

Da Kooka співачка та піаністка, автор та виконавиця власних пісень в стилі fusion. Trip-hop, indie-rock, experimental, pop і electronic майстерно поєднані в одне ціле. Живий звук клавіш та вокалу в поєднанні з електронним саундом перетворює її лайв виступи в щось дивовижне та нове.

Група Brunettes Shoot Blondes стали світовою сенсацією завдяки кліпу "Knock Knock". Основна "фішка" кліпу - в використанні розрізнених екранів пристроїв компанії Apple (iPhone, iPad, MacBook) для демонстрації однієї анімованої історії. Розробкою ідеї та виробництвом кліпу займалися самі музиканти, а режисером виступив фронтмен гурту.

Під маскою The Maneken - найкосмічнішого диско 2008 року, ховається Євгеній Філатов, перспективний електронний музикант та діджей інтелектуал, що несе в своїй творчості глибину та різноманітність електронної музики. The Maneken – проект, активно прогресуючий серед естетико-витончених

представників молоді, проповідує музичний синтез найсмівливіших та непередбачуваних ідей, вміло поєднуючи їх з живим вокалом та потужною інструментальною підтримкою.

Група The HARDKISS — українська англомовна музична група, створена в 2011 році. Авторство всіх пісень належить її учасникам - Юлії Саніній та Валерію Бебко. Кожний концерт The Hardkiss — це нові емоції, нова історія життя, які наповнені драйвом, драматизмом та лірикою в єдиній сукупності. Родзинкою гурту є яскраві образи та перуки солістки.

Висновки

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна з впевненістю сказати, що майбутнє українського музичного мистецтва в надійних руках цих молодих виконавців. Оскільки кожний з них надзвичайно здібний і талановитий у своїй справі, це не може не викликати захоплення. Той факт, що ці молоді гурти вже тільки на світанку кар'єри збирають величезну кількість прихильників своєї творчості на концертах, передбачає їх подальший успіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Музичний гурт ONUKA [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.onukamusic.com/>
2. Музичний гурт The Maneken [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.themaneken.com/>
3. Музичний гурт Brunettes Shoot Blondes [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://brunettesshootblondes.org/>
4. Музичний гурт The HARDKISS [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.thehardkiss.com/>
5. Музичний гурт The Erised [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://vk.com/theerised>
6. Музичний гурт Один в каное [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/odynvkanoe/>
7. Музичний гурт DaKooka [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.vk.com/dakooka/>

Юлія Олегівна Мисько — студентка групи ІУБ-146, факультет Менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: yulia_mysko@i.ua;

Юлія Вікторівна Бадя — студентка групи ІУБ-146, факультет Менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: yula_b@i.ua;

Науковий керівник: **Олена Василівна Зінко** — кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Mysko Yulia O. — Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: yulia_mysko@i.ua;

Badya Yulia V. — Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: yula_b@i.ua;

Supervisor: **Zinko Olena V.** — Dr. Sc. (Eng.), Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

СОФІЙНІСТЬ МИСТЕЦТВА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній статті описано та досліджено культуру Київської Русі, її культурні пам'ятки та надбання. Розглянуто скульптуру, архітектуру, художнє та музичне мистецтво. Особливу увагу приділено символу Київської Русі – церкві Святої Софії. Київська Русь – це своєрідне поєднання давньоруського колориту, майстерності та вишуканості культури.

Ключові слова: Київська Русь, Софія Київська, архітектура, скульптура, живопис, іконопис, декоративно – прикладне мистецтво, музичне мистецтво.

Abstract

In this work the culture of K.R. is described and researched. The sculpture, architecture, music and art are described. Main attention is focused on the symbol of K.R.- the St.Sofia church. K.R. is an unusual composition of the antic colourit and the refinement of culture.

Key words: K.R., Sofya kuivska, architecture, art, iconography, decorative and applied art and music.

Вступ

Мистецтво Київської Русі — це складова частина світової культурної спадщини країни. Руські митці за короткий проміжок часу не тільки опанували найкращі світові мистецькі традиції, а й внесли чимало нового, власного у світову художню культуру, стали не лише її учнями, а й творцями. Це мистецтво розвивалось на основі художніх традицій давньоруського народу та його споконвічних навичок художньої творчості. Значну роль у формуванні мистецтва Київської Русі відіграла давньослов'янська мистецька спадщина. Створені в період Київської Русі всі види мистецтва мали в основному релігійний характер. Радісне і піднесене почуття новонаверненого народу, що причастився до віри Христової, знайшло свій вияв у архітектурі та образотворчому мистецтві. Мистецтво Київської Русі розвивалося в загальному руслі середньовічної європейської культури і було нерозривно пов'язане з церквою і християнською вірою. У той же час слов'янські майстри мали свої стійкі, вікові традиції язичницького мистецтва. Тому, сприйнявши багато чого з Візантії, вони виробили самобутній, неповторний стиль і створили справжні шедеври архітектури, живопису, прикладного мистецтва.

Основна частина

Софія Київська

Перлиною давньоруської архітектури стала церква Святої Софії, будівництво якої було започатковано 1037 р. й тривало 5-7 років поспіль. Вона також зводилася візантійськими майстрами, хоча до будівництва залучалися й місцеві сили. За задумом, Свята Софія мала символізувати Дім Премудрості Божої, Небесної Софії, яку уособлювали і вселенська християнська Церква як зібрання вірних, і як її прообраз – Матір Божа. Ідею цього храму було підказано центральним собором Константинополя, але за проектом він належав до іншого типу споруд. Розміщена під одним

грандіозним куполом, величезна царгородська Софія була типовим базилікальним храмом. Київська Софія мала дещо менші розміри й будувалася за хрестово-купольною моделлю. [1]

Архітектура

Серед культурних надбань Київської Русі особливе місце належить архітектурі. Перлиною давньоруської архітектури стала церква Святої Софії, будівництво якої було започатковано 1037 р. й тривало 5-7 років поспіль. Вона також зводилася візантійськими майстрами, хоча до будівництва залучалися й місцеві сили. За задумом, Свята Софія мала символізувати Дім Премудрості Божої, Небесної Софії, яку уособлювали і вселенська християнська Церква як зібрання вірних, і як її прообраз – Матір Божа. Ідею цього храму було підказано центральним собором Константинополя, але за проектом він належав до іншого типу споруд. Розміщена під одним грандіозним куполом, величезна царгородська Софія була типовим базилікальним храмом. Київська Софія мала дещо менші розміри й будувалася за хрестово-купольною моделлю. [2]

Скульптура

В оздобленні давньоруських храмів значну роль відігравало пластичне мистецтво та різьбярство. Східнохристиянська церква, переслідуючи язичницькі вірування, заборонила об'ємну скульптуру, тому пластичне мистецтво розвивалося у вигляді рельєфів. Для різьбленого оздоблення монументальних споруд використовувався мармур та рожевий шифер. Значна кількість рельєфних орнаментальних прикрас збереглася у храмах Києва. [3]

Живопис

З культовою архітектурою був тісно пов'язаний монументально-декоративний живопис, що значною мірою ґрунтувався на візантійській традиції. Вирішальну роль відіграли історичні і соціальні потреби Київської Русі та глибокі традиції народної культури.

У Київській Русі візантійський живопис поширився у формі монументальних настінних розписів — мозаїк і фресок. Настінні мозаїки застосовувалися у спорудах Київської Русі з кінця X до початку XII ст. Технологія виготовлення різнокольорової смальти (особливо золотої) була дуже складною і дорогою, а саме мистецтво мозаїки вимагало великого уміння. У Києві мозаїками були оздоблені інтер'єри князівських палаців і культові споруди часів Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Мозаїками здебільшого прикрашали увігнуті та вигнуті поверхні — апсиди, куполи, склепіння, арки. [4]

Іконопис

Разом з будівництвом храмів розвивався і такий вид мистецтва, як культовий станковий живопис. Якщо мозаїки і фрески втілювали тріумф християнства, то ікони насамперед були поклонними. До них молилися, у них сподівалися знайти зцілення і допомогу в житті. Ікона підносила святого, зображеного на ній, над повсякденністю, підкреслювала його харизматичність. За уявленням віруючих, освячена ікона не замінює святого, а свідчить про його присутність, має властивості благодаті, захищає і зцілює. Образи, втілені в іконах, вважалися взірцем моральної чистоти й одухотвореності.

Декоративно-прикладне мистецтво

Активно розвивалося декоративно-прикладне мистецтво. Вироби з дерева, металу, кістки, каменю, глини не просто задовольняли потреби людей, але й прикрашали їх життя. Характерним для творів прикладного мистецтва був рослинний орнамент, на відміну від геометричного візантійського.

Особливо вражають високою естетикою і технікою виконання ювелірні вироби. Були відомі і застосовувалися чорніння срібла, лиття з дорогоцінних металів, карбування, інкрустація, техніка скані (узори з тонких металевих ниток) і зерні (прикраси з напаяних дрібних металевих кульок).

Вершина ювелірного мистецтва - техніка перегородчатої емалі. Прийшла вона з Візантії, але незабаром київські майстри перевершили вчителів. [5]

Музичне мистецтво

Складовою частиною мистецтва Русі було музичне, співоче мистецтво. У «Слові о полку Ігореві» згадується легендарний сказитель-співак Боян, що «напускав» свої пальці на живі струни і вони «самі князям славу рокотали». На фресках Софійського собору ми бачимо зображення музикантів, що грають на дерев'яних духових і струминних інструментах - лютні і гусях. З літописних повідомлень відомий талановитий співак Митус у Галичі. У деяких церковних творах, спрямованих проти слов'янського поганського мистецтва, згадуються вуличні блазні, співаки, танцюристи; існував і народний ляльковий театр. Відомо, що при дворі князя Володимира, при дворах інших видних руських владарів під час бенкетів присутніх розважали співаки, розповідачі казок, виконавці на струнних інструментах. [6]

Висновки

Ввібравши і творчо переробивши різноманітні художні впливи - візантійське, південнослов'янське, навіть романське, - Київська Русь створила своє самобутнє мистецтво, культуру єдиного феодальної держави, визначила шляхи розвитку мистецтва окремих земель і князівств. Мистецтво Київської Русі-недовгий за часом, але один з найбільших періодів у вітчизняній культурі. Саме тоді набув поширення хрестово-купольний тип храму, який проіснував аж до XVII століття, система стінопису і іконографія, які лягли в основу всього живопису Стародавньої Русі. Але ж ми знаємо тільки малу частину того, що було створено в цей час. Не виключено, що в київській землі під будівлями сьогоденного дня або під побілкою соборів збереглися пам'ятники архітектури і живопису тієї великої пори і вони ще будуть відкриті в якій-небудь щасливий для вітчизняного мистецтва і науки день.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ерасов В.С. Социальная культурология. Учебник для студентов высших учебных заведений. 2- ое изд. испр. и доп. М.: АспектПресс, 2006. - 591 с.
2. Культурология /под ред. А.А.Радугина. М.: Центр, 2006. - 400 с.
3. Петров М.К. Самосознание и научное творчество. Ростов-на-Дону: изд-у РГУ, 2012. - 268 с.
4. Рождественский Ю.В. Введение в культуроведение. - М.: ЧеРо, 2006. - 288с.
5. Скворцова Е.М. Теория и история культуры: Учебник для вузов. М.: ЮНИТИ, 2009. - 406 с.
6. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій. Київ: Либідь, 2013. - 390 с.

Ірина Сергіївна Каплун – студентка групи 2УБ-14б, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: irka_kaplun@mail.ru

Науковий керівник: **Олена Василівна Зінко** - кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Iryna Serhiivna Kaplun - student of 2UB-14b group, faculty of management, Vinnitsa technical university, Vinnitsa, e-mail: irka_kaplun@mail.ru

Supervisor: **Zinko Elena Vasil'evna** - candidate of historical Sciences, associate Professor of philosophy and human Sciences, Vinnitsia national technical University, Vinnitsa.

Проблеми збереження культурно-історичних пам'яток України в умовах окупації Криму

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено питання збереження культурно-історичних пам'яток в умовах воєнного конфлікту та окупації Кримського півострова.

Ключові слова: культурно-історичні пам'ятки, культурні цінності, музейні установи, міжнародні документи, культурна спадщина.

Abstract

The issue of preservation of cultural and historical monuments in conditions of armed conflict and occupation of the Crimean peninsula are discovered here.

Keywords: cultural and historical monuments, cultural values, museum, international documents and cultural heritage.

Вступ

В умовах окупації Криму великого значення набуває проблема збереження культурно-історичних пам'яток України. За даними Державної служби статистики України, на початку 2013 р. в Автономній республіці Крим діяло 34 музейні установи, в Севастополі – 5 музейних установ. В АР Крим зберігаються 917 477 предметів державної частини Музейного фонду України, а в Севастополі – 320 163 музейних предмети державної частини того самого фонду [1]. Зважаючи на складну політичну ситуацію сьогодні, актуальною є проблема щодо розробки концепції збереження української спадщини під час військових конфліктів.

Результати дослідження

Дані питання перебувають у полі зору Міністерства культури України, музейників, культурної громадськості. Так, у 2015 році відбулася міжнародна конференція «Культурні цінності Криму та Донбасу: питання переміщення, повернення, супроводу, експертизи, збереження та музеєфікації», на якій обговорювалися питання щодо вимог підготовки спеціалістів та експертів із супроводу культурних цінностей в умовах збройного конфлікту, актуальність проблеми музейної практики щодо захисту культурних цінностей в умовах АТО [2]. Піднімалися питання щодо створення державного реєстру національного культурного надбання і державної паспортизації музейних предметів, які б мали унеможливити спекуляції з культурними цінностями України. Учасники конференції обговорили низку проблем, пов'язаних із правовим статусом культурних цінностей на анексованих територіях, позицію України у міжнародних інституціях, надали практичні рекомендації щодо уніфікації правовстановлюючих документів та утворення єдиної електронної бази даних культурних цінностей. Науковці підтримали ідею створення єдиного культурно-гуманітарного простору, який би надав інформацію про культурну спадщину різних регіонів.

Події, які відбувалися на теренах європейських держав упродовж ХХ ст., показали проблему збереження цілісності музейних збірок та архітектурних пам'яток під час військових дій і спонукали світову спільноту розробити низку міжнародних документів щодо захисту культурних цінностей під час воєн.

Серед цих документів: Конвенція про закони і звичаї сухопутної війни; Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни; Договір про захист художніх і наукових закладів та історичних пам'яток; Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту з виконавчим регламентом до цієї Конвенції та Протоколом про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту [3].

Згідно з цими документами спеціальний захист надається культурним цінностям шляхом внесення їх до «Міжнародного реєстру культурних цінностей, охоплених спеціальним захистом»,

який веде Генеральний директор Організації Об'єднаних Націй з питань виховання, науки і культури.

Першим міжнародним документом з охорони культурних цінностей став Договір щодо охорони художніх і наукових закладів та історичних пам'яток, так званий Пакт Реріха від 15 квітня 1935 р. Цей документ заклав основи законодавчого забезпечення охорони пам'яток у випадку військового конфлікту на міжнародному рівні. 4 листопада 1946 р. було створено спеціалізовану установу при ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), яка є міжнародною міжурядовою організацією. Діяльність ЮНЕСКО щодо культурної спадщини зокрема охоплює сфери стосовно збереження та відродження матеріальної і нематеріальної культурної спадщини, сприяння поверненню втрачених культурних цінностей країнам їхнього походження. Важливою функцією ЮНЕСКО є її нормотворча діяльність. Організацією розроблено 22 міжнародні конвенції та багатосторонні договори, а також 34 рекомендації та декларації, що регулюють міжнародну діяльність у сферах освіти, науки, комунікації, обміну та збереження культурних цінностей. Україна є членом ЮНЕСКО з 12 травня 1954 р [4]. За цей час було ратифіковано значну кількість міжнародних документів щодо охорони пам'яток. Координацію співпраці національних інституцій з ЮНЕСКО покладено на Національну комісію України у справах ЮНЕСКО.

1992 р. з метою заохочення приєднання країн до Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини, схваленої ЮНЕСКО 1972 р., та більш ефективного її застосування, був створений Центр усесвітньої спадщини. Основним завданням Центру є вироблення комплексного підходу до збереження культурної та природної спадщини, що має визначне універсальне значення, відповідно до директив, ухвалених Комітетом всесвітньої спадщини та Генеральною асамблеєю країн-учасників конвенції. Основними міжнародно-правовими документами ЮНЕСКО щодо охорони культурної спадщини у випадку збройного конфлікту є Гаазька конвенція із захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту ратифікована УРСР 1957 р. Конвенцією було визначено поняття культурних цінностей і задекларовано положення щодо їхньої поваги, охорони та захисту. Подальший розвиток міжнародного законодавства з охорони культурних цінностей врегулював і таке важливе питання як ввезення, вивезення та повернення культурних цінностей [5].

Україна повинна негайно домагатися переміщення культурних цінностей із Криму, безпека яких не гарантується. Для цього, як свідчить вищевикладене, є надійна правова база, що дозволяє домогтися збереження культурної спадщини, яка опинилася під загрозою в умовах окупації Криму. Це завдання, насамперед, Національної комісії України у справах ЮНЕСКО. Необхідно терміново скласти списки культурної спадщини, які знаходяться в кримських музеях та з'ясувати історію їхнього походження та правовий стан. Переміщення повинно здійснюватися під міжнародним контролем. Із цією метою Україна, за сприяння Генерального директора Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, або на свій розсуд, повинна запропонувати російській стороні скликати нараду представників влади, на які покладено захист культурних цінностей, можливо на нейтральній, належним чином вибраній території, та укласти спеціальні угоди з усіх питань, які врегулюють статус культурних цінностей Музейного фонду України. Це нелегке завдання, з огляду на те, що в Україні немає цілісної системи обліку музейних предметів, а облік ведеться кожним музеєм окремо.

Висновки

Таким чином, перед Україною постає нелегке завдання збереження своїх культурних та історичних цінностей які знаходяться на території Кримського півострова. Для цього держава має докласти чимало зусиль, зокрема залучити міжнародні організації, які є гарантами збереження культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Херсонес Таврійський. Департамент інформації та комунікацій з громадськістю КМУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?arm_id.
2. «Про охорону культурної спадщини»: Закон України від 8 червня 2000 р. № 1805-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39. – С. 333.
3. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО від 16.11.1972, ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР від 04.10.1988 №6673-XI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_089.

4. Проект Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку культури і мистецтва на період до 2017 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minkult/kmu.gov.ua/minkult/ua/publish/artikle/288397?search_param.

5. Співробітництво України та ЮНЕСКО. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesco.mfa.gov.ua/ua/ukraine-unesco/cooperation>.

Донат Васильович Мельник — студент групи О-14б, факультет автоматики та комп'ютерних систем управління, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: don.melnik@gmail.com.

Науковий керівник: **Тетяна Іванівна Сідлецька** — канд. мистецтвознавства, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Donat V. Melnik — student, Department of Automation and Computer Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : don.melnik@gmail.com.

Supervisor: **Tetyana I. Sidletska** — Cand. Sc. Study of Art, Assistant Professor of Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

КЛЯШТОР БОСИХ КАРМЕЛІТІВ – ВИЗНАЧНА ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ БАРОКО В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті висвітлюються основні етапи історії Кляштору Босих Кармелітів у Бердичеві – визначної пам'ятки архітектури бароко в Україні.

Ключові слова: Кляштор Босих Кармелітів, архітектура бароко, фортеця, верхній костел, нижній костел.

Abstract

In the article the main stages of the history of the Monastery of the Barefoot Carmelites in Berdichev – sights of Baroque architecture in Ukraine.

Keywords: Monastery of Barefoot Carmelites, architecture baroque castle, upper church, lower church.

Наша держава з кожної історичної епохи успадкувала велику кількість культурних пам'яток. Значний інтерес викликають пам'ятки архітектури бароко, що яскраво характеризують тогочасну добу. До таких пам'яток належить Кляштор Босих Кармелітів у Бердичеві.

Метою статті є висвітлення основних етапів історії Кляштору Босих Кармелітів у Бердичеві – визначної пам'ятки архітектури бароко в Україні.

Історія кляштору сягає 1627 р., коли генеральний староста київського краю Януш Тишкевич заснував монастир Босих Кармелітів як обітницю за звільнення з татарського полону. У 1630 р. він дарує замок католицькому ордену «босих кармелітів» [1].

Із 1634 р. бердичівські «босі кармеліти» розбудовують замок – закладають дольний (підземний) Маріїнський костел, будують торгівельні склади, крамниці та інші господарські будівлі, закладають мури фортеці. Монастирські будівлі, обнесені валом з підйомним мостом і гарматами, представляли собою добре укріплену фортецю, в якій постійно знаходився гарнізон для захисту монастиря від нападів татар та козаків. Фортеці дається назва «фортеця найсвятішої Марії Діви» [1].

Варто зазначити, що на долю кляштору вплинули історичні події того часу, що відбувалися на Правобережжі. У ході національно-визвольної війни 18 липня 1648 р. повстанці під проводом Максима Кривоноса штурмом взяли фортецю і майже повністю її зруйнували. Кармеліти, залишаючи Бердичів, вивезли до Львова образ Матері Божої і протягом 73 років ікона перебувала в монастирі сестер кармеліток босих. У 1663 р. ченці ордену повернулися до Бердичева і почали відбудовувати понищений монастир. За роки царату і радянської влади кляштор неодноразово зазнавав руйнувань, змін і реконструкцій [2]. У 1991 об'єкт було передано релігійній громаді та монахам.

Монастир Босих Кармелітів побудовано в стилі бароко з великим центральним куполом та двома бічними високими вежами. Костел вирізнявся вражаючою пишністю інтер'єру, його прикрашали позолота, ліпнина, різьблення та фресковий живопис, де барокова основа гармонійно поєднана з стилем рокайль.

Кляштор споруджено на пагорбі над річкою Гнилоп'ять. Ансамбль монастирських будівель був оточений оборонними мурами з бійницями, наріжними вежами та новоіталійськими укріпленнями, збудованими під керівництвом архітектора Яна де Вітте в середині XVIII ст.

Первісно головним входом у фортецю слугувала невелика брама з напівокруглою перемичкою, яка була розташована у східній частині фортеці між двома бастіонами, оточеними мурами. Згодом по обидві сторони брами, з внутрішньої сторони східних фортечних мурів, було збудовано два прибрамних корпуси, поєднаних між собою вежею, яка стала над первісною брамою.

Відтоді головний вхід до фортеці здійснювався через проїзд у цій двоповерховій надбрамній вежі, накритій куполоподібним дахом з гербом ордена на верхівці. На стіні головного фасаду вежі, на рівні другого поверху, розміщений намальований образ Матері Божої Бердичівської на тлі картуша з дванадцятьма напівкруглими кутами. Над цією композицією зберігалися гарматні ядра, які позастрявали у цеглі твердині у 1768 р. Завершувала фасад вежі кам'яна статуя Св. Архангела Михаїла. Вежа ця, частково зруйнована під час німецької навали, збереглася до наших днів [3].

Зведений у архітектурних формах бароко, костел у своїй об'ємно-просторовій композиції поєднав принципи побудови базилікального та хрещатого храмів. Купол костелу завершено світловим ліхтарем. До верхнього костелу ведуть кам'яні сходи, які з обох сторін оточують вхід до нижнього костелу. До середини верхнього костелу ведуть три прямокутної форми портали з кам'яними обрамленнями. Над середнім порталом – гербовий картуш – плита з дарчим написом, яка не збереглася, та балкон з балюстрадою [2].

Над бічними порталами розташовано декор з монограмами «IHS» і «MARIA» в овальних обрамленнях та декоративних віночках у формі серця. Колони та пілястри підтримують фриз із тригліфами, лавровими віночками з пальметами, та профільований розкрепований горизонтальний карниз. Фасад вінчає фронтон з хвилястим карнизом у стилі бароко. У центрі фронтона знаходиться кам'яний барельєф Матері Божої Бердичівської. Нижче – балкон з балюстрадою для сурмачів, які у XVIII ст. щоденно вранці грали релігійні пісні на честь Матері Божої. На фронтоні – кам'яна скульптура Непорочного Зачаття Пресвятої Диви Марії з канделябрами з боків. На цоколях звивів карнизу – статуї Св. Терези в ім'я Ісуса і Св. Івана в ім'я Хреста, учителів Церкви.

По обидві сторони фасаду костелу підносяться триярусні годинникові вежі з ліхтарями, оздобленими у просвітах отворів золоченими гірляндами. Одна з веж слугувала для сторожової охорони фортеці, а друга була дзвіницею. У ній до першої світової війни висіли три дзвони, дзвін яких лунав на відстані до 20 км. Вежі, купол костелу та його дахи вкриті міддю.

У цокольній частині головного фасаду, під вхідним ганком, розташований вхід до нижнього костелу. При будівництві нижнього костелу та прилеглих до нього келій було використано частину мурів та приміщень замку Тишкевичів. Про це свідчать товсті стіни, величезні підземелля, засипані тунелі, а особливо нижня частина вежі з входом до келій, яка первісно могла бути замковою вежею. Інтер'єр нижнього костелу має центральну наву, яка нижче від бічних і накрита циліндричним склепінням з розпалубками. Після спорудження верхнього костелу нижня святиня слугувала для відправ за померлими [3].

Верхній костел збудований за проектом архітектора Яна де Вітте. Його стіни вкривав фресковий живопис, споруда мала мармурову підлогу. Вівтарна частина верхнього храму – традиційна для католицьких храмів, де можна спостерігати образ Божої Матері (наново написана ікона Матері Божої Бердичівської), а також надписи «IHS» та «REGINA DÉCOR CARMELI», які засвідчують винятковий вплив ордену на долю кляштору.

Нині на території комплексу споруд кляштору також знаходяться музей, художня й музична школи. Кляштором опікується польська громада та кармелітанський орден. Вони виділяють кошти на проведення реставраційних робіт. Особлива увага приділяється мурам, оскільки існує постійна загроза обвалу. Так, 5 березня 2015 р. обвалилася одна зі стін фортеці. Попри це, Кляштор Босих Кармелітів у Бердичеві залишається культурним осередком, де проводяться релігійні та світські польсько-українські заходи.

Таким чином, архітектурні споруди, які є частиною нашої історії і несуть у собі відлуння й естетику минулих епох, які були свідками наших історичних вдач і поразок, пробуджують ретроспективне бачення й культурну саморефлексію. Прикладом такої споруди епохи бароко є Кляштор Босих Кармелітів у Бердичеві. Величність та історія цього храму уособлює бароковий світогляд, барокове мислення, граційність й трагізм, що демонструє винятковість та історичну цінність храму як пам'ятки архітектури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Санктуарій Матері Божої Шкаплерної у Бердичеві. – Видавництво Отців Кармелітів Босих. – Краків. – 1998. – 55 с.

2. Комплекс споруд Кармелітського монастиря. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://my.berdychiv.in.ua/images/pam/g056.htm>
3. Бердичів. Кляштор Босих Кармелітів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainaincognita.com/zhytomyrska-oblast/berdychivskyi-raion/berdychiv/berdychiv-klyashtor-bosykh-karmelitiv>

Хоменко Олександр Сергійович – студент групи 13В-14б, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: homenko.1996@ukr.net.

Науковий керівник: **Тетяна Іванівна Сідлецька** – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Alexander S. Khomenko – student group 13V–14b , Faculty of Engineering and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: **Sidletska Tetyana I.** – Cand. Sc. of study of Art, Assistant Professor of department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Тема : Особливості художнього мистецтва.

Вінницький національний технічний університет

Анотація. В статті розглянуто художнє мистецтво як окремий, особливий, самобутній вид творчості. Увага акцентується на дослідженні таких технік як живопис і графіка.

Ключові слова. мистецтво, живопис, графіка.

Abstract. In this article of art considered as a separate, special, unique kind of creativity. Attention is focused on research techniques such as painting and graphics.

Keywords. art, painting, drawing.

Постановка проблеми. Характеристика живопису і графіки, як самобутніх видів мистецтва..

Актуальність дослідження. Художнє мистецтво залишається одним з найцікавіших видів творчості і завжди відображає справжні емоції і переживання художника.

Метою дослідження є техніки виконання і вплив художнього мистецтва на суспільство.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво завжди було частиною розвитку суспільства, воно змінювалось і вдосконалювалось у різноманітних його проявах. Всі прояви художнього мистецтва відображають не тільки бачення художника, його особисті риси, а й усе, що оточує в найрізноманітніших характеристиках і відтвореннях.

Живопис — зображення фарбами (барвниками) на площині предметів та явищ реального світу, перетворених творчою уявою художника. Вплив живопису базується на найбільш ефективному естетичному відчутті — відчутті кольору, перетворюючи його в один із найважливіших засобів художнього освоєння світу. Основним образотворчим та естетичним засобом живопису є система кольорових поєднань (колорит). Ефект живопису зумовлений тим, що він яскраво, виразно, барвисто передає явища і події, що досить часто не доступні прямому спостереженню (наприклад, батальні сцени, історичні події). Проте йому притаманна така риса, яку водночас можна розглядати як його і ваду, і перевагу: він фіксує дійсність у якусь мить, яка далі вже не змінюється. Проте, ця мить є досить умовною, оскільки в реальності все змінюється в часі. Живопис розділяють на монументальний і станковий. Основними його жанрами є пейзаж, натюрморт, сюжетно-тематичні картини, портрет, мініатюра і т.д. Сучасний (або авангардний) живопис суттєво відрізняється від класичного, оскільки відмовляється від натуралістичних форм дійсності, від її наочних виявлень. Такий живопис має цілу низку напрямів, які вимагають тою чи іншою мірою вміння підходити до дійсності концептуально, тобто вміння сприймати дійсність через певні ментальні конструкції. Живопис - площинне образотворче мистецтво, специфіка якого полягає в представленні за допомогою фарб, нанесених на поверхню, зображення реального світу, перетвореного творчою уявою художника. [4]

Живопис підрозділяється на:

- Монументальну - фреска (від італ. Fresco) - живопис по сирій штукатурці фарбами розведеними на воді, і мозаїка зображення з кольорових каменів, смальти (смальта - кольорове прозоре скло.), керамічних плиток.

- Станкову (від слова "верстат") - полотно яке створюється на мольберті.

Живопис представлено різноманітними жанрами:

Художнє, воно історично склалося, як внутрішній підрозділ у всіх видах мистецтва:

- Портрет - основне завдання передати уявлення про зовнішній вигляд людини, розкрити внутрішній світ людини, підкреслити його індивідуальність, емоційно-психологічний образ.

- Пейзаж - відтворює навколишній світ у всьому різноманітті його форм. Зображення морського пейзажу визначається терміном маринізм [1,с.25].

- Натюрморт - зображення предметів побуту, знарядь праці, квітів, фруктів. Допомагає зрозуміти світогляд і устрій певної епохи.

- Історичний жанр - розповідає про історично важливі моменти життя суспільства.

- Побутовий жанр - відображає повсякденне життя людей, вдачу, звичаї, традиції того чи іншого етносу.

- Іконопис (у перекладі з грецької "молитовний образ") - основна мета направити людину на шлях перетворення.

- Анімалізм - зображення тварини, як головного героя художнього твору.

У ХХ ст. характер живопису змінюється під впливом засобів технічного прогресу (поява фото- і відео апаратури), що призводить до появи нових форм мистецтва.

Графіка заснована на однотонному малюнку і використовує в якості основних образотворчих засобів контурну лінію, крапку, штрих, пляму. Залежно від призначення вона ділиться на станкову, прикладну і друкарську: малюнок, гравюра, літографія, офорт, ілюстрація, карикатура тощо. [2,с.43]

Графіка (у перекладі з грецької - "пишу, малюю") - це, перш за все малюнок і художні друковані твори (гравюра, літографія). Вона заснована на можливостях створення виразної художньої форми шляхом використання різних за забарвленням ліній, штрихів і плям, що наносяться на поверхню листа. Графіка передувала живопису. Спочатку людина навчилася запам'ятовувати обриси і пластичні форми предметів, потім розрізняти і відтворювати їх кольори і відтінки. Оволодіння кольором було історичним процесом: не всі кольори були освоєні відразу. Специфіка графіки - лінійні співвідношення. Вона, відтворюючи форми предметів, передає їх освітленість, співвідношення світла і тіні і т. д. Живопис знімає реальні співвідношення фарб світу, в кольорі і через колір вона відображає істотність предметів, їх естетичну цінність, перевіряє їх суспільне призначення, їх відповідність чи протиріччя навколишнього середовища. [3,с.65]

У процесі історичного розвитку в малюнок і в друковану графіку став проникати колір, і тепер вже до графічного мистецтва також відносять і малюнок кольоровою крейдою - пастель, і кольорову гравюру, і живопис водяними фарбами - акварель і гуаш. У різній літературі з мистецтвознавства існують різні точки зору з приводу графіки. В одних джерелах графіка - це вид живопису, а в інших - це окремий підвид образотворчого мистецтва.

Висновок : Живопис і графіка є самотніми видами художнього мистецтва і як і кожен його вид мають свої методики і особливості, які відображаються в різних напрямках і аспектах впливаючи на глядача, його естетичне бачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Небесник І. Культурологія. Образотворче мистецтво і художня освіта Закарпаття.
  2. Зінко О.В. Нариси з історії української культури. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів /2-ге вид.-Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД»,2014-248с.
  3. Л. О. Сморж. Естетика. Навчальний посібник. Київ Кондор 2009
  4. Електронна бібліотека.
- Режим доступу: <http://bo0k.net/index.php?bid=8179&chapter=1&p=achapter>. Дата звернення:23.02.2016

Янова Даніель Анатоліївна – ст. гр. МО-146 ,факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: danielyanova@gmail.com

Науковий керівник: **Олена Василівна Зінко** - кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Yanova Daniel Anatoliivna Department of Building Menegment, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: danielyanova@gmail.com

Supervisor: **Zinko Olena. V.** – Can. H., Assistant Professor, Vinnitsia Natoinal Technical University, Vinnitsia.

Український мультиплікаційний кінематограф як вид мистецтва.

Вінницький національний технічний університет

Анотація. В статті розглядається передісторія виникнення мультиплікації як виду мистецтва та історія української мультиплікації, її розвиток та етапи становлення.

Ключові слова. мистецтво, мультиплікація, анімація, кіномистецтво, образотворче мистецтво.

Abstract. In the article the background of the emergence of animation as an art form and history of Ukrainian animation, its development and stages of development.

Keywords. Art, cartoon, animation, cinematography.

На даному етапі розвитку суспільства, коли відбуваються складні процеси у нашій державі, зумовлені суперечностями соціального, економічного та політичного становлення, одним з основних завдань освіти є формування культурної особистості ХХІ століття.

Для сучасної молоді телевізор та Інтернет стали своєрідним засобом доступу до необмеженої загальної культури, тому, вплив кіномистецтва, як і в загальному мас-медіа на молодь, не можливо недооцінювати. Потрібно також відзначити, що з розвитком засобів масової комунікації зв'язок молоді з кіномистецтвом постійно розширюється. Велике значення має кабельне та супутникове телебачення, вільний доступ молоді до кінотеатрів, продаж відеоматеріалів та різноманітної відеотехніки, перегляд кінофільмів через Internet в режимі On – line. Кількість та різноманітність фільмів, що демонструється, не обмежена в тематиці та жанрах: від мультиплікаційних фільмів до фільмів жахів.

Одним із популярних видів кіномистецтва є анімація (з лат. anima — душа і похідного фр. animation — оживлення), мультиплікація (з лат. multiplicatio — розмноження, збільшення, зростання). Давайте звернемося до історії виникнення даного жанру. Першоджерелами мистецтва будь-якого виду мультиплікації можна вважати історію театру маріонеток. Сам термін «маріонетка» не точний, оскільки він визначає лише один з різновидів видовища. Тут взаємодіють театр тіней, вистави за участю вигаданого фольклорного персонажа «Петрушки», знаменитий «король веселощів Полішинель» і все те, що заслуговує своїм самобутнім змістом на детальне вивчення культурологами та етнографами [1, с. 130].

Принцип анімації знайшли задовго до винайдення братами Люм'єр кінематографу. Бельгійський фізик Жозеф Плато, австрійський професор-геометр Симон фон Штампфер та інші вчені і винахідники використовували для відтворення на екрані зображень, що рухались внаслідок обертання диска чи стрічки з малюнками, систему дзеркал і джерело світла — ліхтар. 30 серпня 1877 року вважається днем народження мальованої анімації — був запатентований винахід Еміля Рено, який винайшов основи технології виготовлення анімаційних фільмів, які лишилися незмінними до винайдення комп'ютерних технологій: «покадрова зйомка» малюнків або іншого матеріалу — за фазами руху. Еміль Рено називав свої фільми «світловими пантомімами», «оптичними виставками».

На сьогоднішній день є чотири види мультиплікації:

- 1) мальована мультиплікація (показ намальованого середовища та персонажів на екрані з допомогою кольорових та графічних замальовок на целулоїдних форматах);
- 2) об'ємна мультиплікація (створена за допомогою скульптурних елементів, де персонажі приводяться в рух за допомогою акторів перед знімальною камерою);
- 3) силуетна мультиплікація (театр тіней, або графічна заливка силуетів на целулоїдних форматах);
- 4) комп'ютерна анімація (створення анімаційних стрічок за допомогою комп'ютерних 3-D технологій). [2].

Наше дослідження присвячене розвитку української мультиплікації, так як сучасна молодь не особливо обізнана в даному жанрі українського мистецтва.

Радянська анімація почала розвиватися в 1920-х рр. в Москві, поступово поширюючись по всіх союзних республіках. Рання анімація Радянського Союзу мала яскраве національне забарвлення, залежно від республіки, в якій вона створювалася. Українські мультфільми за своєю образотворчою та сюжетною побудовою суттєво відрізнялися від мультфільмів інших союзних республік СРСР [3, с. 141].

В Україні перший мультиплікаційний фільм був створений у 1927 р. на Одеській кіностудії. Це була «Казка про солом'яного бичка» режисера В'ячеслава Левандовського. На той час було створено лише 10 мультфільмів. Події 30-х років, які пішли слідом за хвилею - Друга світова війна, а потім і голод - практично знищили цю галузь мистецтва.

Після тривалої перерви, зумовленої роками війни, українська мультиплікація продовжила свій розвиток наприкінці 1950-х років. На базі студії «Київнаукфільм» було створено Об'єднання художньої анімації. Молоді художники-аніматори та режисери, що прийшли сюди працювати, стали засновниками української національної школи мультиплікації: Є. Пружанський, В. Дахно, Н. Василенко, В. Гончаров та ін. їхня творчість визначила жанрову палітру українського анімаційного кінематографа.

До 1959 року на Київській кіностудії було випущено всього кілька десятків мультфільмів, серед яких «Заборонений папуга», «Тук-Тук і його товариш Жук», «Тук-Тук на городі» та ін. Найчастіше створювалися т.зв. «болти і гайки в томаті». Мультиплікатори дали таке прізвисько мальованим для науково-популярних і навчальних фільмів о хімічних і фізичних процесах: рух молекул газів, проникнення однієї речовини в іншу і т.п. [4].

До середини 1970-х років в українському анімаційному кінематографі остаточно сформувалася національна школа, головною ознакою якої став тісний зв'язок із рідною культурою, народними традиціями у мистецтві. Цей час можна назвати періодом розквіту української анімації, оскільки саме тоді відбувалися найвизначніші творчі досягнення художників студії «Київнаукфільм», активний пошук нових форм, тем, образотворчих рішень і технік. Творчий колектив студії поповнився новими художниками й режисерами, які підняли українську анімацію на новий, надзвичайно високий професійний рівень. Основним джерелом став народний фольклор. Це проявилось в сюжетах творів, образах персонажів, особливостях художньої мови. Чимало творів української анімації створені на основі народних казок та легенд, зокрема «Чарівник Ох» (реж. Д. Черкаський), «Івасик Телесик», «Колосок» (реж. Л. Зарубін), «Кривенька качечка» (реж. А. Грачова), «Котигорошок» (реж. Б. Храчевич). Величезної популярності набула «козацька» серія, яку створили художники А. Вадов, Є. Кирич, Г. Уманський та І. Будз під керівництвом видатного українського режисера В. Дахна. У яскравих мультиплікаційних образах козаків Тура, Грая та Ока, надзвичайно близьких до героїв народних казок, утілено риси українського характеру: патріотизм, кмітливість, винахідливість, гумор. Окрім «Козаків» українські мультиплікатори створили ще кілька анімаційних серіалів, які увійшли до золотого фонду вітчизняної мультиплікації: «Пригоди капітана Врунгеля» й «Лікар Айболить» (реж. Д. Черкаський, худ. Р. Сахалтуєв), «Аліса в Країні чудес» і «Аліса у Задзеркаллі» (реж. Є. Пружанський, худ. І. Смирнова та Г. Уманський). Про талановитість українських мультиплікаторів свідчить і повнометражний твір анімаційного кінематографа «Острів скарбів» — дійсно високохудожня стрічка, у якій органічно переплелися елементи комедійного німого кіно, відеокліпу, циркової буфонади [5].

На початку 90-х рр. минулого століття в зв'язку з розпадом СРСР архів Київської студії науково-популярних та анімаційних фільмів було повністю знищено. Через непрофесіоналізм чиновників Міністерства культури загинули майже всі артефакти, що свідчили про багаторічну і багатогранну працю величезної кількості українських мультиплікаторів. Декілька десятків целулоїдних форматів, фонові заставки та поодинокі ескізи до вже відзнятих стрічок та сценаріїв майбутніх — це все, що залишилося від мистецького спадку української анімації [2].

Правонаступником «Київнаукфільму» по анімаційному напрямку стала студія «Українафільм», яка внаслідок світової економічної кризи в 2008 році стала на межу банкрутства в 2009-му. Незважаючи на потужний творчий потенціал, в Україні не існує жодної великої мультиплікаційної студії. Корифеями української анімації вважаються київські студії «Борисфен-С» і «Українафільм». Певну популярність здобули «Новаторфільм», Одеська студія мультиплікації, «Фарс», Running Pictures, Marcus Studio, ToonBuster, Art Production, Antistatic Pictures, Animatix 4D. Перший український повнометражний мультфільм був народжений 10 учнями луганської школи мультиплікації «Фантазери» (наймолодшому на момент зйомок було 11 років). Стрічка «Наші»,

намальована хлопцями в 2012 році, розповідає про життя і боротьбу «Молодої гвардії», якій в 2012 виповнилося 70 років.

Також в Україні створено два повнометражні проекти. Це мальований фільм «Пригоди бравого солдата Швейка» кіностудії «Ялта-Фільм». Робота над ним тривала два роки і коштувала його авторам два мільйони доларів. Другий проект — перший український 3D-мультфільм «Микита Кожум'яка» виробництва студії «Олівець» (2006 р.), створення якого зайняло півтора року. Витрати на роботу над цим проектом становили три мільйони євро. 23-го січня 2012-го рр. київський режисер та сценарист Олексій Шапарев зняв у форматі 3-D 26 серій мультфільму «Ескімоска» по 5 хв. кожна. Мульт фільм був створений на Столичній Студії дитячих і юнацьких фільмів ім. О.О. Ханжонкова. Створення цього анімаційного серіалу частково профінансувала держава. Фільм купили телеканали США, Канади, Індії та Китаю. За роки Незалежності це перший комерційний анімаційний проект, який вийшов на закордонний медіа-ринок [6].

У 2013 році радянський мультфільм «Коровай» був адаптований для незрячих дітей. Він став першим українським мультфільмом такого роду і був показаний у Львові. Народна артистка України Олександра Бонковська озвучила його за допомогою тіфлокоментаря (аудіодескрипція) - способу супроводу відеоряду, відмінного від субтитрів або аудіокниги. У 2012 році почалися зйомки першого державного тривимірного анімаційного проекту, який носить назву «Хто боїться дядечка Бабая». Над ним працює гранд національної мультиплікації Давид Черкаський. Серйозним досягненням в сучасній анімації України стало визнання мультсеріалу «Народна мудрість» - перше місце у номінації «Кращий мультиплікаційний короткометражний фільм» на Універсальному полікультурному фестивалі кіно в Лос-Анджелесі в 2013 році. Режисерами виступили Степан Коваль та Володимир Задорожний. Серця глядачів завоювало те, як за допомогою приказок і прислів'їв впродовж 50 серій зображується український побут [4]. Як бачимо, українська мультиплікація, не зважаючи на складні періоди, розвивається та має успіх і у зарубіжних глядачів.

Для того, щоб з'ясувати, наскільки наша молодь обізнана із даним жанром в українському мистецтві, нами було проведено анонімне опитування, в якому прийняли участь 47 респондентів, які дали відповідь на запитання «Чи знаєте ви історію виникнення мультиплікації?» результати опитування представлені діаграмою (рис. 1.)

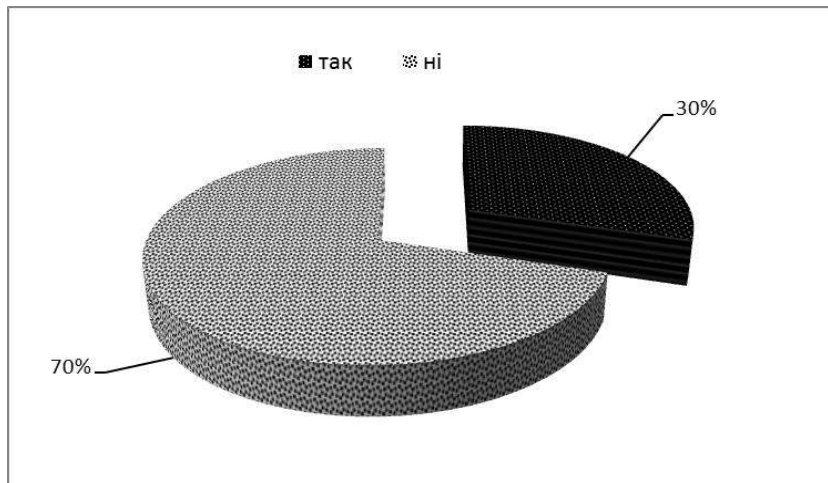
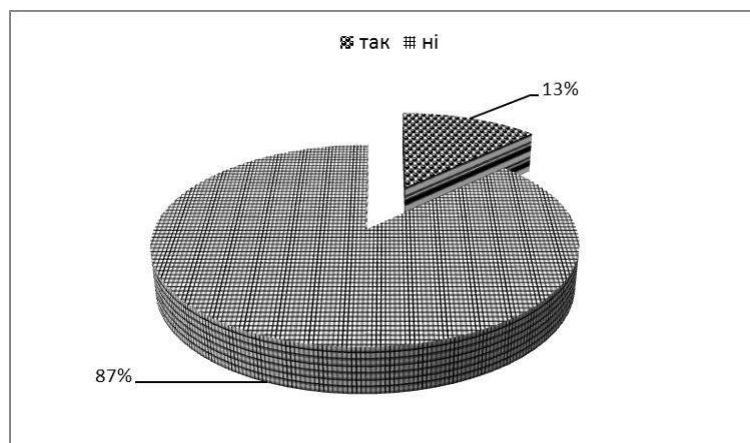

Рис. 1. Діаграма результату опитування

Аналізуючи діаграму ми бачимо, що, серед опитуваної молоді знання про історію виникнення мультиплікації має доволі високий відсоток – 70%, в порівнянні з тими студентами хто знає дану інформацію – 30%, отже, знання з історії виникнення мультиплікації в студентів є недостатніми.

Для того, щоб дізнатися чи цікавляться студенти історією виникнення української мультиплікації, було проведено опитування. Результати відповідей представлено на рисунку 2 .

Рис. 1. Діаграма результату анкетування.

З діаграми бачимо, що інтерес до історії виникнення української мультиплікації лише у 13% опитуваних, тоді як 87% - не зацікавлені в даній інформації.

Мультиплікація, на сьогоднішній день, є доволі розповсюдженим видом кіномистецтва і в Україні також відбуваються процеси для покращення та вдосконалення даної індустрії. Мультиплікаційні фільми є невід'ємною частиною нашої культури, що і потрібно донести до сучасної молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Юткевич С.И. Кино — это правда 24 кадра в секунду / С.И. Юткевич. — М. : Искусство, 1974. — 327 с.
2. Колодко А. Українська мультиплікація як самобутній вид образотворчого мистецтва / А. Колодко. Народознавчі зошити. № 5 (119), 2014. С. 1027-1034
3. Крижанівський Б.М. Мальоване кіно України / Б.М. Крижанівський. — К. : Мистецтво, 1968. — 152 с.
4. Історія української анімації <http://ukraine.ui.ua/ua/teatr-kino/istoriya-ukrainskoy-animatsyi>
5. Художня культура 10 клас <http://subject.com.ua/textbook/art/10klas/index.html>
6. Українська анімація. «Ескімоска» реж. Е. Шапарєв / HANZHONKOVFILM, 2012 р./www.ukranimation.blogspot.com.

*Бричанський Артур Олегович, ФБТЕГП, БМ-14
Гречановська Олена Володимирівна
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук
Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця
elena.kot0405@mail.ru*

*Hrechanovska Elena
Ph.D., assistant professor of philosophy and humanities
Vinnytsia National Technical University
Vinnitsa
elena.kot0405@mail.ru*

О.В.Зінько

М.Т. Мусійчук

Культурологічний аспект життя та творчості

М.П. Драгоманова

Вінницький Національний Технічний Університет

Анотація

В статті розглядається культурологічний аспект творчості М.П. Драгоманова.

Ключові слова: культура, українська культура, історик, філософ, літературознавець, фольклорист.

Abstract

This article analyse cultural aspects of life Dragomanov.

Key words: culture, Ukrainian culture, historian, philosopher, literary critic, folklorist.

Вступ

Оцінки діяльності Драгоманова були неоднозначними. Це було пов'язано з різнобічністю, неординарністю і суперечливістю його поглядів, особливо на культуру та цивілізацію. Про нього більше писали як про історика, філософа, політика. Тому у доповіді зроблена спроба розглянути деякі аспекти культурологічної думки Михайла Петровича.

Основна частина

Драгоманов Михайло Петрович народився 18 вересня 1841 в Гадячі Полтавської губернії. Український публіцист, історик, філософ, економіст, літературознавець, фольклорист, громадський діяч. Використовував псевдоніми: Толмачев, Українець, Волинець, Чудак та ін. Один із організаторів "Старої громади" у Києві. Доцент Київського університету (1870-1876). Після звільнення за політичну неблагонадійність емігрував до Женеви, де очолював осередок української політичної еміграції (1876-1889). Професор Софійського університету (1889–1895). Представник відомого роду українських громадських і культурних діячів Драгоманових. Брат письменниці та громадської діячки Олени Пчілки, дядько Лесі Українки [1].

Формування філософських, суспільно-політичних поглядів М. Драгоманова, його світогляду, відбувалося під впливом ідей Т. Шевченка, історіософських поглядів М. Костомарова, праць Герцена, Сен-Симона. Себе він вважав еретиком по відношенню до всіх ортодоксій, в тому числі й соціалістичних. Завжди підкреслював свою належність до соціал-федералізму. У листі до Івана Франка Драгоманов зазначав: «Принципи сучасної всесвітньої цивілізації найбільш відповідні поступові: лібералізм в його найпослідовнішій формі, федералізм – в справах державних, демократизм – в справах соціальних, раціоналізм – в справах письменництва, наукових» [2].

Михайло Драгоманов зробив вагомий внесок в розробку науково-теоретичних проблем культурного процесу. Все життя залишався вірним загальнолюдським ідеалам, обстоював надважливість і первинність гуманістичних принципів, в тому числі і в політиці. Драгоманов вірив у духовний поступ людства, загальний прогрес, в широку можливість вдосконалення людини. Сам постійно і наполегливо вчився, бо вважав, що прогрес залежить від безперервного розумового розвитку.

На думку Драгоманова, людство має організовуватися не за державами, а за націями, бо людини взагалі, на його думку не буває. Кожна людина пов'язана з своєю нацією, без якої неможливе об'єднання людей в органічні спільності. Він доказував, що загальнолюдське і національне – поняття нерозривно пов'язані та взаємозумовлені. Національне органічно пов'язане з життям усього людства, з загальнолюдським, а духовний розвиток людства в цілому здійснюється через розвиток національних культур.

Як просвітителю Драгоманов виступав за розумне співжиття націй, за внесення певного контролю в міжнаціональні відносини та взаємодопомогу націй в боротьбі за визволення. Був закоханий в Україну, тому в радянські часи вважався «націоналістом». Драгоманов намагався об'єднати українську інтелігенцію в єдиний потік, доказуючи, що політичні розбіжності не так важливі, як важливо єднання всіх всередині української нації в ім'я загальної національної автономії. В роботі: «Чудацькі думки про українську національну справу» робить висновок, який фактично стає гаслом гуманізації кінця ХХ ст., що треба осмислити культуру України в європейському контексті, з орієнтацією на вселюдські цінності: «вся практична мудрість людська може бути в тому, щоб убачити напрямок руху світового, його міру і закон і послужитися цим рухом, інакше той рух піде проти нас, розчавить нас»[3].

Висновки

Актуальність ідей Драгоманова полягає в тому, що сьогодні, в умовах глобалізації українцям треба усвідомити себе як світову націю, яка приймає виклик часу, тоді є шанс, що загроза деградації інтелектуального ракурсу нас обмине.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. [https://uk.m.wikipedia.org/wiki/ Драгоманов Михайло Петрович](https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Драгоманов_Михайло_Петрович); Дорошенко В. Життя і діяльність М. П. Драгоманова: Короткий життєписний нарис. — Мюнхен, 1963. — 21 с.
2. Михайло Петрович Драгоманов – велит української нації. Бібліографічний покажчик. – Полтава, 2011. – С.32.
3. Зінько О.В. Нариси історії української культури «Нілан-ЛТД» - 246 с.; Андрусак Т. Шлях до свободи (Михайло Драгоманов про права людини). — Львів: Світ, 1998. — 192 с.; Депенчук Л., Лук М. Історіософія та соціальна філософія Михайла Драгоманова. – К.: Український центр духовної культури. – 1999. – 210 с.

Олена Василівна Зінько — кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Максим Тарасович Мусійчук – студент групи БС – 14б, факультет інформаційних технологій, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: 123artur123@list.ru

Zinko Olena V. — Dr. Sc. (Eng.), Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Maxim Tarasovych Musiychuk - BS student group - 14b, Faculty of Information Technologies, Vinnytsia National Technical University. Vinnitsa.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ" У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній статті досліджено питання актуальності вивчення дисципліни "Історія української культури" у вищих навчальних закладах. Розглянуто мету та завдання курсу. Наголошено на тому, що знання історії культури свого народу є надзвичайно важливо для кожного громадянина.

Ключові слова: історія, культура, вищий навчальний заклад, держава, народ.

Abstract

This article investigated the relevance of the discipline "History of Ukrainian culture" in higher education. The purpose and objectives of the course. It is noted that knowledge of the history of their culture is extremely important for every citizen.

Keywords: history, culture, University, state, nation.

Вступ

Мета викладання дисципліни «Історія української культури» – формування системи знань про закономірності культурного процесу українського народу; національну культуру як специфічний та унікальний феномен людства. Розгляд української культури у розвитку, в єдності та суперечності різноманітних процесів і тенденцій європейської та світової історії [1].

Основна частина

На початку вивчення дисципліни «Історія Української Культури» мене зацікавила проблема розуміння актуальності її вивчення сучасною молоддю. Причиною такої зацікавленості стали дискусії стосовно необхідності даного курсу між студентами нашого ВНЗ. Отже, я спробував знайти відповідь на питання: «Чи потрібно вивчати Історію Української Культури і, зокрема, студентами технічного ВНЗ».

Як виявилось, близько 70% опитуваних мною студентів не розуміють значення даного предмету. Кожен висловив особисту думку і я не маю права її засуджувати, але можу висловити позицію, яку підтримую сам.

Григорій Сковорода писав: «Рослина без коріння всихає, людина без минулого не живе». У 17 столітті, коли європейські митці та науковці почали активно вивчати історичну спадщину своїх народів задля доведення самобутності й оригінальності культури кожного з них, ці слова стали символічними. Сьогодні, у 21 столітті, вони надзвичайно актуальні для українців, бо, напевно, небагато у світі націй, які так погано знають свою історію.

Ця проблема виникла не на сучасному етапі. Відтоді, як Україна опинилася під владою Польщі, Литви, Угорщини, Росії, її історія почала замовчуватися, а очевидні факти ідеологічно перекручувалися. Такі процеси тривали багато століть, і лише нині, у незалежній країні, стало очевидним, що незнання національної історії - справжня трагедія українського народу, який досі не визначив свого місця серед інших народів світу, не усвідомив своєї значущості.

Питання необхідності вивчення українцями вітчизняної історії піднімалося багатьма культурними діячами нашої країни. Уперше це зробили поети-романтики, збирачі фольклору, етнографи, фольклористи. Усі вони наголошували на тому, що знання історії – це духовна сила кожного громадянина, яка, за висловом Михайла Максимовича, здатна вивести людину із «тьми на світ Божий». Лише маючи таку силу, український народ зможе протистояти поневоленню й відстоювати своє право на незалежність.

Якщо народ не знає своєї історії і не несе за це відповідальності, то будь-хто може скористатися такою слабкістю і висвітлити історичні факти по-своєму, задля своїх інтересів, що досить часто сьогодні й відбувається. Усі ці непорозуміння (а вони інколи набувають величезних масштабів!) є наслідком незнання громадянами нашої країни історичних фактів, яке робить їх відкритими для будь-яких ідеологічних впливів. Кожен із нас повинен знати історію свого народу, своєї культури, держави. Освічена людина завжди розуміє, що без минулого немає сучасного, без традиційного немає нового, без колишнього немає теперішнього.

Сьогодні українські освітяни та науковці приділяють велику увагу «історичній освіченості» молоді, запроваджують у навчальних закладах спеціальні курси, організують заходи, спрямовані на виявлення рівня знань про історичні події, відгомін яких викликає резонанс у сучасному суспільстві. Головна мета історичної освіти полягає у «навчанні вчитися» на помилках своєї країни, адже лише вміння усвідомлювати й аналізувати історичні помилки допоможе запобігти їх повторенню. Саме це, на мою думку, є однією з головних передумов успішної розбудови нашої держави.

Завданням курсу є розвинути у студентів почуття патріотизму, національної свідомості, високого рівня духовності, адже саме навернення людей до культури у її глибокому розумінні сприяє утвердження загальнолюдських цінностей. Як і інші гуманітарні дисципліни, вона допомагає формувати наш світогляд, сприяє розвитку мислення та духовності, створює необхідний базис для засвоєння спеціальних дисциплін. Курс «Історія української культури» має велике практичне значення для удосконалення культурологічної підготовки студентів. Він покликаний формувати науковий світогляд студентської молоді; сприяти творчій активності майбутніх фахівців; виховувати моральні якості майбутнього спеціаліста, готового до примноження матеріальних і духовних цінностей народу. Власне на цих чинниках ґрунтується життєва та суспільна активність людини [2].

Із запровадженням у вищій школі курсу поглибленого вивчення історії української культури не ставиться завдання зробити наших студентів професіоналами у царині літератури, образотворчого мистецтва, вокалу, музики, моралі, етики тощо. Однак не може бути кваліфікованим фахівець, який не має поняття про справжню культуру виробництва, дизайну, культуру управління, мовлення тощо. Розуміння і пізнання історії вітчизняної культури водночас сприяє інтелектуальному, морально-етичному, естетичному та емоційному розвитку суспільства в цілому і окремого індивіда, його душі, свідомості, інтуїції [3].

Висновки

Отже, загальним завданням курсу «Історія української культури» є сприяння всебічному розвитку студентів як особистостей, підготовка фахівців з високою естетичною культурою, розвиток розумових здібностей та високих моральних якостей, ознайомлення у найбільш концентрованій формі із духовними надбаннями українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Навчально - методичні поради з курсу «Історія української культури» для студентів заочної форми навчання / Укл. Н. М. Божко. – Львів, 2011 – 21с.

2. Етнічна самосвідомість [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://lektsii.net/> /

3. Предмет і завдання курсу «Історія української культури [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://studopedia.org/>

Євген Геннадійович Крекотень – студент групи РА-14б, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: ra14b.krekoten@gmail.com.

Науковий керівник: **Олена Василівна Зінко** – кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Evgeniy Gennadievich Krekoten – student group RA-14b, faculty of radio engineering, communications and instrumentation, Vinnytsia national technical University, Vinnytsia, e-mail: ra14b.krekoten@gmail.com.

Supervisor: **Zinko Elena Vasil'evna** – candidate of historical Sciences, associate Professor of philosophy and human Sciences, Vinnytsia national technical University, Vinnitsa.

О.В.Зінько

І.О.Воробйов

Культурологічний аспект життя та творчості

М.О. Максимовича

Вінницький Національний Технічний Університет

Анотація

В статті розглядається культурологічний аспект творчості М.О. Максимовича.

Ключові слова: культура, українська культура, ботанік, історик, філолог, етнографія, фольклорист.

Abstract

This article analyse cultural aspects of life M. Maksymovych.

Key words: culture, Ukrainian culture, botanist, historian, philologist, ethnographic, folklorist.

Вступ

У діяльності Максимовича простежується перетворення молодого вченого, відомого природознавця на гуманітарія й історика, київського ректора та захисника самобутності української мови та культури в цілому.

Основна частина

Максимович Михайло Олександрович народився 3 (15) вересня 1804 на хуторі Тимківщина (нині Черкаської області). Вчений-енциклопедист, фольклорист, історик, філолог, етнограф, ботанік, поет зі старшинського козацького роду Полтавщини, перший ректор Університету Св. Володимира в Києві [1].

Формування поглядів Михайла почалось ще у дитинстві: його прадід був сотником Бубновської сотні, про яку Михайло Олександрович оповів у своїй однойменній праці. Від юнацьких років він перебував під благодатною опікою родичів-українців — дядьків Тимківських, кар'єра яких успішно склалась в російських урядовій та академічній сферах [2].

Життя Максимовича можна поділити на дві доби – московську (1919-1934 рр.) та київську (1934-1945 рр.) До 1921 року він навчався на словесному відділенні Московського університету, яке обрав, як припускають, за наполяганням свого дядька Р. Тимківського, що був відомим дослідником «Слова о полку Ігоревім» і прищепив своє зацікавлення обдарованому племіннику. Завдяки дядьку був запрошений у якості перекладача творів Горация. Михайло Максимович захоплювався романтичною літературою, філософією. Так склалися обставини, що викладаючи в університеті російську словесність, досліджував україністику, історію, фольклор. Результатом стає збірка

«Малоросійських пісень». Саме з Максимовича починається українська фольклористика як наука. Він проаналізував особливості українських пісень у порівнянні з російськими. Зробив висновок, що українська мова – це самостійна мова. «Малоросійські пісні» стали каталізатором хвилі етнографічних дослідів, з якою пов'язують початок ери українського романтичного народництва XIX ст. Любив повторювати, що «Дурість, варварство і невігластво не поважає минулого, плазуючи перед теперішнім» [3].

Втім, юнацькі мрії стати ботаніком взяли гору. 1821 р. М. Максимович перейшов на фізико-математичне відділення Московського університету. Протягом 1820-х років відбувається зміна світогляду Михайла, що супроводжується біологічною діяльністю. Вже в серпні 1833 р. він стає професором на кафедрі ботаніки Московського університету. На той час йому виповнилося лише 29 років. За Московський період Максимович виступав не тільки в ролі академічного вченого-природника, популяризатора, етнографа, критика та полеміста, а навіть як видавець-редактор: протягом 1830—1834 рр. він видав літературний альманах «Денница» (три випуски). На сторінках цього видання знаходимо чимало славетних імен, переважно письменників, поетів та критиків пушкінської плеяди. Згодом фольклорні праці Максимовича викликали інтерес до українського фольклору не лише серед інших слов'янських народів (зокрема, росіян, поляків, чехів), а навіть в Англії й Америці.

У київську добу свого життя Максимович виступає на науково-освітній ниві як представник загальноросійських культурних і академічних практик. Вони були скеровані на змагання з польським соціальним і культурним впливом у південно-західному краї імперії та спиралися на ідею осягнення руського народного духу, але в місцевому, українському контексті. Такої орієнтації М. Максимович тримався і як ректор-адміністратор (липень 1834 - грудень 1835), і, пізніше, як професор Університету св. Володимира. Основна діяльність Максимовича у 30-х роках пов'язана зі спростуванням «общерусской концепции»: він вступив у публічну полеміку з М. Погодіним, категорично спростувавши твердження останнього, які зводились до того, що після зруйнування Києва Батием усі південні землі Київської Русі цілком знелюдніли і тому подальше існування тамтешнього народу в державних формах було неможливим, населення відійшло на Північний Схід, в орбіту Москви, та й попередня основа творення колишньої Київської держави - ті ж самі росіяни. Максимович слушно вказував, що масштаби відходу корінного населення з Києва після вторгнення Батия дуже й дуже перебільшені Погодіним. Слід зазначити, що «російська словесність» як сфера діяльності перетиналася або включала багато інших соціогуманітарних дисциплін із зародковою на той час інституціоналізацією (філологія, мовознавство, фольклористика, етнографія та ін.). Відтак вона давала можливість Максимовичу реалізувати своєрідну «мовну концепцію» романтизму, зокрема показати мистецько-естетичні, духовно-етичні, комунікативні, етносоціальні й інші властивості та функції мови[4].

Як мовознавець Максимович опублікував низку статей про класифікацію слов'янських мов (1838, 1845 і 1850), у яких широко користувався даними з української мови. Максимович був автором етимологічного правопису «максимовчівки». Як літературознавець Максимович вивчав «Слово о полку Ігоревім», яке переклав українською мовою. Йому належить видання і дослідження найдавніших літературних пам'яток Київської Русі — «Руської Правди», «Повісті минулих літ». Був автором праці «История древней русской словесности» (1839 р.), про козацькі літописи.

Навіть під кінець життя він не покидав свою справу. Він доводив, що козаки сформувалися з народних мас у результаті тих соціальних процесів, що відбувалися в Україні, а не з волі польського короля, який організував їх для захисту кордонів від татар. Історично відомими, вважав Максимович, козаки стали вже після 1471 року, коли Київське князівство було перетворене на воеводство й

розвинулося під началом старости черкаського і канівського Євстафія Дашкевича з 1508 по 1536 роки. Захищав український вчений козацтво і від польських аристократів, що дивилися на запорозьке лицарство як на холопство, бидло та розбійників. Водночас він показав у своїх дослідженнях, зокрема у «Сказанні про Коліївщину», масові насильства шляхти над українським народом. Це дослідження заборонила цензура, й лише після смерті автора, 1875 року, воно побачило світ. Максимович був першим істориком стародавнього Києва, присвятивши йому двадцять п'ять статей. Він уперше показав роль Петра Могили в будівництві української культури, розповів про історію створення багатьох кийвських пам'яток, зокрема Трьохсвятительської, Воздвиженської, Іоаннівської церков, Хрещатика, Золотих воріт, міських валів, узвозів. Обороняючи рідну культуру від нападок імперських науковців, він у листах до князя Вяземського знову рішуче виступає проти панславізму з російським обличчям, а фактично проти русифікації української культури, ігнорування української мови як мови великого окремого народу[5].

Висновки

Праці Максимовича сприяли зародженню історико-філологічної школи Київського університету. Головним висновком його робіт була думка про те, що українська мова – це самостійна мова. Максимович перший подав усі найвиразніші прикмети української мови, розкритикував “общерусскую концепцію”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібліотека Української Літератури [Електронний ресурс] - Режим доступа: <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=201>
2. Енциклопедія «Черкащина». Упорядник Віктор Жадько.— К., 2010.— С. 558–559
3. Зінько О.В., Зінько Ю.А. Нариси історії української культури. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. /2-ге вид.: доповн., перероб. – Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 248 с.
4. Жовтобрюх М. А. Мовознавчі погляди М. О. Максимовича. "Мовознавство". - 1989. - №5
5. Бойко Н.І. Михайло Максимович - навіки з рідним краєм. – Черкаси, Брама, 2004. – 248 с.

Олена Василівна Зінько — кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Воробйов Іван Олексійович – студент групи БС – 14б, факультет інформаційних технологій, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: v310807@ukr.net

Zinko Olena V. — Dr. Sc. (Eng.), Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Vorobyov Ivan O. — BS student group - 14b, Faculty of Information Technologies, Vinnytsia National Technical University. Vinnytsia.

Дослідження народного фольклору у Вінницькій області

Вінницький національний технічний університет

Анотація: Проаналізовано стан українських народних пісень у селах Вінницької області та витіснення його естрадною музикою.

Ключові слова: фольклор, пісні, народна творчість.

Abstract: The state of Ukrainian folk songs in villages of Vinnytsia region and ousting its by pop music.

Keywords: folklore, songs, folk art

Для проведення дослідження за основу були взяті села Малі Крушлинці – Вінницького району Вінницької області [1], Ставниця - Летичівського району Хмельницької області, Сорока – Іллінецького району Вінницької області та в місто Липовець - Липовецького району Вінницької області.

Село Малі Крушлинці багате на пісенну творчість, саме тут вдалося зібрати багато ліричних пісень. Надзвичайно велику кількість пісень місцеве населення пам'ятає зі своїх юнацьких років. В селі працює музичний клуб, де вони часто виступають, вшановуючи українські традиції.

Дослідження показало, що найбільш поширеними є пісні про кохання та народно-побутові пісні(приблизно 25% від загальної маси пісень). Саме через наспівність та легкість виконання, гарній мелодиці та гарно заримованим словам пісні і досі передаються з вуст в уста.

Також з'ясувалось, що люди старшого віку ще виконують давні пісні, але їх репертуар поступово потісняє естрадна музика, до якої вони відносять не з великою приязню . Джерелом знань фольклорних творів є спогади самих людей, рукописні пам'ятки, а також місцеві традиції.

Найбільше використовуються весільні, ліричні пісні та твори зимового циклу. Майже не виконуються, але пам'ятаються веснянки, гаївки, русальські, жнивварські пісні [2,3] . До зовсім забутих жанрів відносяться царинні, косарські, гребовицькі пісні, балади, небилиці.

Вдалося зібрати багато матеріалу пов'язаного з весільною обрядовістю. Старі традиції і обряди шанують та виконують і тепер. Випікають весільний коровай, майструють гільце, заплітають косу, викупляють молоду, при цьому виконують пісні. Також пам'ятають купальські пісні, які співають на свято Івана Купала, стрибають через вогнище і плетуть вінки.

Одна з жительок села поділилася великою кількістю казок, оповідань, легенд, лічилок а також анекдотів.

Ще досі в селі підтримуються українські традиції, які вже перейняла молодь. У художній самодіяльності приймають участь переважно школярі та ансамбль «Світанок», до складу якого входять жінки старшого віку. Школярі виступають переважно із творами календарно – обрядової творчості, а пенсіонери із ліричними піснями.

Сьогодні активно продовжує функціонувати такий жанр фольклору для дітей, як колискові. Ці лагідні, милозвучні пісні співають своїм діткам та онукам батьки. Часто зустрічається образ котика, місяця, голубів та Дрімоти.

Український фольклор – переважно селянський, бо «колискою творення» фольклору є сільське середовище. Це те «общинне» коло, в якому проходить життєвий шлях людини, з яким вона узгоджує дії свого особистого та громадського побуту, формує цілу систему обрядів, ритуалів, які стають для людини нормою поведінки. Це не означає, що місто не бере участі у творенні фольклору. Усередині фольклорного середовища перебувають і доярка, і вишивальниця, і майстриня, і поштарка, і гурт колишніх колгоспниць співають для себе.

Висновки

Дослідивши фольклор на території Вінницької області виявилось, що велика кількість пісенної творчості зараз забувається, хоча витoki її ідуть з глибокого минулого. На сьогодні популярними є побутові пісні, пісні про кохання колядки та щедрівки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ/ REFERENCES

1. Сайт Малокрушильницької СЗШ – Режим доступу http://mlk.vnedu.vn.ua/storya_sela.html Дата звернення: 19.02.2016
2. Давидюк В. Національна культура в умовах плебеїзації // Фольклористичні зошити: Зб. наук. праць. – Вип. 7. – Луцьк, 2004. – С. 3–12.
3. Вікіпедія- вільна енциклопедія. Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/>. Дата звернення: 19.02.2016

Міронова Вікторія Сергіївна – студентка групи МОз-14(б), факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vsmironova@yahoo.com

Науковий керівник: *Олена Василівна Зінко* - кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Mironova Viktoriya S.. – Department of Management, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.

Supervisor : Zinko Olena. V.- Can. H., Assistant Professor, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА: ТЕОРІЇ КЕРІВНИЦТВА (ЛІДЕРСТВА)

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розглянуто теорії керівництва (лідерства). Виділено підходи, концепції щодо вивчення лідерства

Ключові слова: керівник, концепція, теорії та підходи керівництва (лідерства), управління, професіоналізм керівника.

Abstract

The article discusses the theory of leadership. Highlighted approaches to study the concept of leadership

Keywords: head, concepts, theories and approaches to leadership, management, professionalism leader.

Вступ

Постать керівника стала об'єктом інтенсивного дослідження психологів у 70-ті роки ХХ ст. - період революції в управлінні, яка розширила його сферу за межі економіки і промислових підприємств; сприяла вдосконаленню, оновленню управлінських методів і технологій тощо. Усе це ставило нові вимоги до керівників та їхньої управлінської діяльності [1].

Необхідність постановки проблеми психології особистості управлінця сьогодні викликана рядом причин.

Найважливіше для удосконалення управління, що може запропонувати психологія управління, це детальна інформація про дію об'єктивних законів функціонування й розвитку психіки, яка дозволяє зрозуміти особливості й мотиви поведінки людей і позитивно впливати на них.

Завдання психологічної науки - запропонувати рішення, суть яких у загальному вигляді - у визначенні напрямів реалізації наших інтелектуально-психологічних резервів і конструювання їх «включателів», починаючи з ядра особистості управлінця

Основна частина

Теорію і практику особливо цікавить проблема створення механізму управлінської кар'єри: прогнозування професійного розвитку, розроблення принципів ділового росту керівників і теоретичних моделей планування кар'єри.

Загалом сучасний етап розвитку психології кар'єри характеризують: значне відставання теорії від практики; широкий контекст досліджень, що охоплюють такі сфери, як сім'я, культура, суспільство; орієнтація на ранній кар'єрний досвід; перевага прикладних досліджень, орієнтованих на внутрішній ринок праці, кар'єрні переміщення тощо.

У галузях психології (соціальної психології, організаційній психології, психології праці та ін.) ще на початку ХХ ст. стосовно керівництва (лідерства) було розроблено чимало концепцій (підходів, теорій).

Теорія рис (харизматична теорія). Основні положення теорії рис зводяться до обґрунтування особливих особистісних якостей, необхідних керівнику для успішної його діяльності. У надрах теорії рис зародилася харизматична концепція, згідно з якою людина народжується із задатками керівника (лідера), керівництво (лідерство) послане окремим особистостям, як благодать, “харизма” (грец. charisma – дар, милість Бога).

Управління – це не лише наука, а своєрідне мистецтво, стверджують прихильники цієї теорії. Управлінець – це свого роду артист, діяльність якого засновується на його природженому таланті. “Ніхто не може навчитися керувати, і ми не віримо, щоб цьому можна було навчити, – стверджував

американський психолог Д. Бойд – Мистецтво керівництва не є чимось, чому можна навчитися ззовні, воно йде від вашого серця і власної сили”.

Конкурентний підхід. Передбачає наявність у керівників особливих особистісних властивостей, які відрізняють їх від інших людей. Пошук цих властивостей здійснюють шляхом порівняння груп керівників і осіб, що до них не належать, а також успішних і неуспішних керівників різних посадових рівнів.

Конкурентний підхід, як і теорія рис, керуються тим, що зовнішнє середовище є незмінним, а можливості розвитку особистості керівника в діяльності обмежені. У межах цих підходів розробляють ідеальні, еталонні моделі керівника, проте за своєю суттю вони статичні, негнучкі, містять абсолютизовані, а інколи й недостатньо аргументовані формулювання. Крім того, у практиці здійснення керівництва було немало випадків, коли особи, що не володіють “найважливішими рисами”, успішно справлялися зі всіма функціями лідера. Навпаки, наявність цих рис не завжди перетворювала людину на ефективного лідера. Наприклад, твердження, що “ідеальний” керівник повинен мати енциклопедичні знання, визначні особистісні якості, знижує самооцінку багатьох реальних керівників.

Парціальні концепції. Вони передбачають психологічне дослідження і корекцію особистісних способів та методів орієнтації керівника у середовищі, націлені на зміну поведінки й самооцінки керівників, орієнтують на перебудову їх мислення.

Концепція «сила особистості». Ця концепція означає почуття відповідальності, впевненість у власних силах, прагнення до керівництва і лідерства, вміння переконувати, суспільну активність. Доповненням є концепції “почуття внутрішньої погодженості” та “Я-ефективності”. Високий рівень погодженості передбачає розуміння власного “внутрішнього світу”, осмисленість і усвідомленість діяльності керівника. Якщо його робота сповнена сенсу і він переконаний у своїй здатності досягти поставлених цілей --“Я - ефективність”.

Факторний підхід. Він передбачає аналіз окремих чинників та їх вплив на розвиток особистості керівника. Одну їх групу створюють виробничі, організаційні й соціальні чинники (структура і тип організації, система комунікацій, ієрархія влади, масштаб контролю, характер інформаційного забезпечення), іншу індивідуальні особливості розвитку особистості керівника (адаптаційна мобільність, контактність, стійкість до стресу, чинник інтеграції соціальних функцій, ролей і лідерство, рівень підготовки і обсяг знань) [2].

Ситуаційна теорія. Ця теорія не заперечує теорії рис повністю, однак стверджує, що керівництво (лідерство) є продуктом ситуації. Різні ситуації групового життя виокремлюють у групі конкретних осіб, які мають переваги над іншими хоча б в одній якості. А оскільки ця якість необхідна в конкретній ситуації, то наділена нею людина стає керівником (лідером). Відкинувши ідею про вродженість якостей, представники цієї теорії визнають можливість керівника-лідера краще за інших актуалізуватися у певній ситуації.

Риси розглядаються лише як одна з “ситуативних” змінних. До інших належать: розмір і структура організації, вид виконуваної діяльності, індивідуальні особливості членів організації (зокрема, їх очікування), час ухвалення рішень, психологічний клімат організації і ін. У одних умовах від лідера потрібна одна лінія поведінки, в інших – зовсім інша.

Поведінковий підхід. Його представники вважають, що лідером (керівником) стає людина, наділена потрібною формою поведінки. Тобто ефективність керівництва (лідерства) визначається не так особистими якостями індивіда, як стилем його поведінки стосовно підлеглих. При цьому абсолютизувався якийсь один стиль керівництва, ефективність якого залежала від конкретної ситуації: змінювалася ситуація -- змінювався і стиль. Попри численні дослідження в межах цього підходу, вчені відмовилися від нього і повернулися до ситуаційного підходу [1].

Висновки

Одним із основних чинників розвитку особистості керівника є його здатність до засвоєння соціального, морального, професійного досвіду, перетворення абстрактної можливості на реальне володіння соціальним, моральним, професійним статусом, функціями та якостями. Виявляється це в процесі утвердження і самоутвердження особистості як суб'єкта управлінської діяльності. Цей нерівномірний і поступальний процес починається з елементарного самовизначення, орієнтації

переважно на зовнішні регулятори, а з часом виходить на рівень саморегуляції, самовияву, самоактуалізації.

Розвиток особистості керівника передбачає його входження в систему управлінських відносин і самостійне їх відтворення, здійснюється як під впливом цілеспрямованих зусиль, так і під безпосереднім впливом соціуму за його активного вибіркового ставлення до норм, цінностей середовища, взаємодії з оточенням.

Отже, дослідження керівника з позицій різних теорій, концепцій та підходів необхідне для отримання системи знань про його психологічні особливості, що дозволить впливати на них з метою ефективної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Хмельницька В. В. Керівник як об'єкт психологічного дослідження / В. В. Хмельницька – м. Київ, НТУУ «КПІ», 2014. – 105 с.

2. Прищак М. Д. Психологія управління в організації: навчальний посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько– Вінниця: ВНТУ, 2013. – 142 с.

Марина Вікторівна Янович — студентка групи МОв-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: *Прищак Микола Дем'янович* — кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач секції гуманітарних наук кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Marina Victorivna Yanovych – student group MOp-12, Department of Management, Vinnytsia, National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: *Pryschak Mykola Demyanovich* – candidate of Education Sciences, docent, Head of the Humanities Section of Philosophy and Human Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ГАРВАРДСЬКИЙ (ПРИНЦИПОВИЙ) МЕТОД ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті досліджуються теоретичні аспекти використання Гарвардського(принципового) методу ведення переговорів. Увага акцентується на аналізі основних принципів ведення переговорів.

Ключові слова: Гарвардський (принциповий) метод, позиції, інтереси, «мозковий штурм».

Abstract

In the article the theoretical aspects of Harvard (principal) method of negotiation. Attention is focused on the analysis of the basic principles of negotiation.

Keywords: Harvard (principle) method, positions, interests, "brainstorming."

Вступ

Розвиток світової економіки призвів до зростання бізнесу, що завжди прагне до збагачення. Ділові люди вже давно вирішують свої проблеми за «круглим столом», але часто виникають непорозуміння. Вирішення яких потребує використання нових методів ведення переговорів.

Метою роботи є дослідження особливостей принципового методу проведення переговорів та виявлення доцільності його використання в сучасних умовах ведення бізнесу.

Основна частина

Розробкою принципового методу ведення переговорів займалися Р.Фішер, В.Юрі та Б.Паттон. Роджер Фішер - керівник Гарвардського переговорного проекту, неодноразово консультував урядовців та бізнесменів з питань вирішення конфліктів. Вільям Юрі та Брюс Паттон були посередниками та радникам на багатьох переговорах.

Гарвардський (принциповий) метод переговорів ґрунтується на чотирьох принципах, які можна використовувати практично в будь-яких умовах. Кожен принцип зв'язаний з базовим елементом переговорів і дозволяє чітко уявити собі, як варто діяти [1].

1. **Люди:** Відокремлюйте людей від проблеми.
2. **Інтереси:** Концентруйтеся на інтересах, а не на позиціях.
3. **Варіанти:** Винаходьте взаємовигідні варіанти.
4. **Критерії:** Наполягайте на використанні об'єктивних критеріїв.

На відміну від активного відстоювання своїх позицій метод принципів переговорів, зосереджений на основних інтересах сторін, взаємовигідних варіантах і справедливих стандартах, що, як правило, призводить до розумного рішення. Цей метод дозволяє вам поступово досягти згоди, що задовольнить ваші інтереси, а не відстоїть зайняті спочатку позиції.

Розробники принципового методу акцентують увагу на тому, що необхідно відокремлювати людей від проблеми.

1. **Відокремлюйте людей від проблеми.** Учасники переговорів –в першу чергу люди. У людей є емоції, системи цінностей, точки зору. Всі вони абсолютно унікальні та непередбачувані, проте, варто пам'ятати, що інтереси кожного учасника переговорів діляться на два види: матеріальні та

пов'язані зі взаємними відносинами. Обидві сторони сприймають один одного у взаємозв'язку з обговорюваною проблемою.

Для того щоб розібратися у величезній безлічі суто людських проблем, Р.Фішер, В.Юрі розділяють їх на три основних категорії [2]:

- 1) сприйняття,
- 2) емоції,
- 3) спілкування.

Здатність побачити проблему з точки зору іншої сторони, яким б складним не здавалась вам це завдання, є однією з найважливіших навичок ведення переговорів. Поставте себе на місце іншого, адже ваше сприйняття світу залежить від вашого місця в ньому. Для кращого взаєморозуміння потрібно обговорити сприйняття один одного, шукати можливість взаємодіяти з сприйняттям іншої сторони. Важливо дозволити опоненту в будь-якій ситуації «зберегти обличчя»: зробіть так, щоб ваші пропозиції не суперечили цінностям іншої сторони.

Повне порозуміння передбачає визнання наявності емоцій у всіх учасників переговорів та розуміння їх природи. Тому варто обговорити з усіма учасниками переговорів їх емоції з приводу проблеми, дати можливість іншій стороні випустити пар. Не варто реагувати на емоційні спалахи [2].

Для вирішення основних проблем, що виникають в спілкуванні варто активно слухати співрозмовника і підтверджувати все почуте. Якщо ви звертаєте увагу на слова партнерів по переговорах і ставите запитання, щоб переконатися в тому, що ви правильно їх зрозуміли, то справляєте на іншу сторону сприятливе враження. Але не варто також забувати, що ви самі повинні говорити так, щоб вас розуміли. За жодних обставин не оцінюйте опонента. Якщо вголос ви висловите оцінку іншої сторони, з якою вона не згодна, то опоненти або проігнорують ваші слова, або розізляться.

2. Концентруйтеся на інтересах, а не на позиціях. Маючи на меті виробити розумне рішення, враховуйте інтереси, а не позиції. За протилежними позиціями криються спільні і цілком сумісні інтереси, а не тільки конфліктуючі.

Щоб досягти розумного рішення, необхідно примирити інтереси, а не позиції. Зрозумійте, що у іншої сторони безліч інтересів. Найбільш потужні інтереси – це основні людські потреби: безпека, економічне благополуччя, почуття приналежності, визнання, контроль над власним життям.

Якщо ви хочете, щоб інша сторона враховувала ваші інтереси, поясніть, у чому вони полягають. Спробуйте переконати іншу сторону в тому, що ваші інтереси полягають у встановленні законності та підтвердьте, що інтереси іншої сторони є частиною загальної проблеми. Думайте про те, що ваші інтереси можна задовольнити по-різному [1].

Будьте тверді у відношенні проблеми і м'які з людьми. Якщо ваша атака на проблему здається іншій стороні загрозою її інтересам, то противник займе оборонну позицію і відмовиться вислуховувати ваші аргументи. Атакуйте проблему, але не докоряйте людям.

3. Винаходьте взаємовигідні варіанти. Мати багато варіантів дуже цінно, однак люди, залучені в переговори, рідко відчують у цьому потребу.

"Мозкова атака" покликана генерувати найбільше ідей, що допоможуть вирішити вашу проблему. Основним правилом тут є відмова від будь-якої критики і оцінки ідей. Група просто висуває ідеї без зупинки для аналізу їх цінності, їх реальності чи нереальності [2]. Без цих стримуючих моментів одна ідея повинна стимулювати іншу, подібно до вогнів феєрверку. Ще один спосіб розробки численних варіантів полягає в тому, щоб розглянути проблему з точки зору різних професій і дисциплін. Розробіть безліч варіантів перед тим, як почати процес вибору. Спочатку придумайте, потім вирішуйте. Намагайтесь знайти спільний інтерес і погоджувати інтереси, що різняться, намагайтесь полегшити іншій стороні процес прийняття рішень.

4. Наполягайте на використанні об'єктивних критеріїв. Принципові переговори виробляють розумні угоди на дружній і ефективній основі. Чим послідовніше ви керуєтесь у вирішенні тієї чи

іншої проблеми нормами справедливості, ефективності або науковими критеріями, тим більшою є ймовірність того, що ваш фінальний пакет домовленостей буде розумним і справедливим. Чим частіше ви й ваш опонент будете звертатись до досвіду та практики, тим більше у вас шансів отримати користь.

Проведення принципових переговорів включає в собі два питання: як розробити об'єктивні критерії і як застосовувати їх у переговорах?

Об'єктивний критерій повинен бути незалежним від бажань сторін, бути законними і практичними. Об'єктивні критерії повинні підходити, принаймні теоретично, для обох сторін [1].

Після того як об'єктивні критерії знайдені слід обговорити їх з іншою стороною.

В процесі обговорення необхідно пам'ятати такі основні моменти:

1. Підготуйте кожну проблему для спільного пошуку об'єктивних критеріїв.
2. Міркуйте і будьте відкриті для доводів, до яких принципи можуть бути застосовані найефективніше. Обміркуйте, яким чином це можна здійснити.
3. Ніколи не піддавайтесь тиску, лише принципу. Зосередьтесь на об'єктивних критеріях, будучи твердими, але і гнучкими.

Висновки

Встановлено, що розроблений Р.Фішером, В.Юрі та Б.Паттоном принциповий метод ведення переговорів має ряд переваг. Переваги даного методу дозволяють не просто дійти компромісу, а задовільнити інтереси сторін. Враховуючи складність сучасних умов ведення бізнесу, що викликана неузгодженістю інтересів, варто спробувати застосовувати принциповий метод ведення переговорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фишер Р. Переговоры без поражения. Гарвардский метод / Р. Фишер, У.Юри, Б.Паттон. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2014 - 272с.
2. Фишер Р. Путь к согласию, или переговоры без поражения / Р.Фишер, У.Юри : [пер. с англ.]. – М.: Наука, 1990 – 158с.

Бардадин Олена Анатоліївна – студентка групи МОФ-14мс, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Науковий керівник: **Прищак Микола Дем'янович** – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Barbadyn Elena – Building of Management, Vinnytsia National Technical University. Vinnitsa, email: bardadynhelena@gmail.com

Supervisor: **Nicholas Prysach Demyanovich** – Cand. Sc. (Eng), Assistant Professor of Building Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University. Vinnitsa.

ЗАСОБИ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті уточнено значення понять «комунікація» та «ефективна комунікація». Наведена класифікація засобів ефективної комунікації та короткий опис кожного з них.

Ключові слова: комунікація, ефективна комунікація, засоби комунікації.

Abstract

The article specifies the definitions of "communication" and "effective communication." The classification means effective communication and a brief description of each.

Keywords: communication, effective communication, means of communication.

Вступ

Вивчення різних видів комунікації дозволяє зробити висновок, що успіх або невдача комунікації залежить від засобів та способів передачі інформації. З двох видів міжособистісної комунікації невербальна є найдавнішою, проте вербальна є продуктивним та універсальним інструментом людського спілкування. Дослідники мовного спілкування дійшли висновку, що вивчення процесу комунікації буде надзвичайно плідним за умови, якщо вербальна поведінка людини досліджуватиметься у взаємозв'язку з невербальними засобами, оскільки при передачі будь-якої інформації безпосередньо беруть участь лінгвістичні та паралінгвістичні засоби.

Метою роботи є визначення самого поняття комунікації та аналіз основних засобів її ефективного здійснення

Основна частина

Комунікація (від лат. Communication — повідомлення, передача) виникла з потреб індивідів у спільному житті, а тому суспільна за своєю природою. Це спілкування між людьми, в процесі якого вони обмінюються повідомленнями, власними і чужими думками та почуттями за допомогою мови чи інших знаків [1]. Встановлення контакту з співрозмовником (невербальні способи, навички вербального контакту) становить головний зміст першої фази спілкування або комунікації. Під контактом розуміється наявність симпатії між співрозмовниками, бажання взаємодіяти, довіру і щирість. По-іншому це можна назвати умінням сподобатися співрозмовнику, особистою чарівністю.

Ефективна комунікація є цілеспрямованою взаємодією, яка орієнтована на розуміння співрозмовника, а її засоби сприяють встановленню та розвитку контактів, встановленню позитивних взаємовідносин, вивченню особистісних особливостей і т.д. При цьому, молекулою спілкування – є не вміння «відправити» вербальний або невербальний сигнал, а вміння організувати ансамбль власних «сигналів» та сприймати ансамбль «сигналів» партнера.

Загалом засоби комунікації можна розділити на нейтральні, такі, що заважають ефективній комунікації та допомагають їй [2].

До нейтральних належать:

1) поради - якщо нас попросили про пораду - пораду слід дати. Але в інших випадках поради завжди сприймаються дуже і дуже насторожено і часто викликають у партнера відчуття протесту;

2) запитання (на які не потрібно або неможливо відповісти). Будь-яке питання передбачає відповідь - але ці питання відповіді не вимагають. Передбачається, що партнер сам зрозуміє, як ви злі, ображені, засмучені, як ви хвилюєтесь. Але він-то якраз в цій ситуації навряд чи буде намагатися вгадати ваші почуття. Він сам почне ставити питання, не чекаючи ніякої відповіді на них;

3) підтакування - супроводжується висловлювання партнера реакціями типу: «так-так», «угу» і т. д. Те, наскільки ця техніка сприяє контакту і комфортна для партнера, залежить від ступеня включеності підтакуючого співрозмовника. Якщо таке підтакування носить формальний характер і

робиться з відсутнім видом, то ця техніка виявляється близька до техніки ігнорування, коли, зберігаючи «світськість» поведінки, один співрозмовник показує іншому, як він цінує його висловлювання. Така реакція не сприятиме встановленню атмосфери довіри і рівності в контакті. Але якщо «так-так», «угу» вимовляє людина, все по поведінка якої свідчить про пильну увагу до співрозмовника, то такий супровід висловлювань партнера буде говорити йому про підтримку його позиції, про згоду співрозмовника, спонукає розповідати далі. Якщо партнер бачить з боку співрозмовника участь, співпереживання, то таке підтакування оживляє контакт, надає йому характер діалогу.

До заважаючи засобів комунікації належать:

1) негативна оцінка або ярлик - партнера цікавить не наша оцінка, а його власні почуття, бажання, враження, його власний внутрішній світ. Всі люди різні, тому наша оцінка (якою б вірною вона не була) навряд збігається з точкою зору партнера. Партнер зреагує на сам факт оцінки і швидше за все, стане заперечувати або саму оцінку або ваше право її висловлювати в оціночному стилі;

2) наказ - це насильство в тій чи іншій мірі, оскільки бажання двох людей збігаються дуже і дуже рідко. Наказ (навіть якщо він абсолютно виправданий і справедливий) завжди викликає почуття протесту і бажання його оскаржити;

3) ігнорування - співрозмовник не бере до уваги того, що говорить партнер, нехтує його висловлюваннями. За допомогою ігнорування можна принизити людину не тільки словами, а й без слів. Цей прийом надзвичайно болюче для людини і залишає довгу образу, особливо, якщо застосовується в присутності інших. Недарма одним з найсильніших впливів на особистість є бойкот з боку групи, суспільства. Психологічний сенс цієї техніки в тому, що людина наче зникає в очах інших, перестає існувати;

4) егоцентризм - співрозмовник намагається знайти у партнера розуміння лише тих проблем, які хвилюють його самого. Егоцентризм може бути породженням егоїзму, небажання розуміти проблеми іншого але може бути і наслідком невміння стати в позицію іншу людину, відсутності досвіду проникнення в чужий світ. Егоцентризм може бути усвідомленим. Іноді людина не бажає поступатися з боязні втратити переваги в контакті. Найчастіше егоцентризм є неусвідомленим[3].

Засоби комунікації, які допомагають:

1) Перефразування (ехо-техніка) - співрозмовник своїми словами передає висловлювання думки і почуття партнера: «Якщо я вас правильно зрозумів ...», «Іншими словами ...» і т. д. Головна «технічна» мета перефразування - уточнення інформації. Для цього вибираються найбільш істотні, важливі моменти повідомлення. При «поверненні» репліки не варто що-небудь додавати «від себе», інтерпретувати сказане, але в той же час ваша фраза не повинна бути буквальним повторенням слів співрозмовника. Якщо ці правила не дотримуватися, то можуть виникнути перешкоди в бесіді, створиться відчуття, що насправді ви не слухаєте співрозмовника. Чудовою особливістю цієї техніки є те, що вона особливо корисна в тих випадках, коли мова співбесідника здається зрозумілою і ми не збираємося задавати питань для уточнення. Часто така «зрозумілість» виявляється ілюзією, і істинного з'ясування обставин справи не відбувається. Перефразування легко і невимушено вирішує цю проблему.

2) розвиток ідеї - співрозмовник виводить логічний наслідок з слів партнера або висуває припущення щодо причин висловлювання: «Ви так вважаєте, мабуть, тому, що ...», «Якщо виходить з того, що ви сказали, то ...» Цю техніку часто плутають з попередньою, але вона принципово відрізняється від неї наявністю елемента інтерпретації. «Розвиток ідеї» має багато переваг: дозволяє уточнити зміст сказаного, швидко просунути вперед в бесіді, дає можливість отримати інформацію без прямих запитань і т. П. У багатьох випадках «розвиток ідеї» абсолютно необхідний. Однак потрібно пам'ятати про небезпеку зробити неправильний висновок з висловлювання співрозмовника, що може ускладнити плин бесіди. Тому, по-перше, потрібно уникати поспішності у висновках, а по-друге, про всяк випадок «підстелити соломки» під своє висловлювання[4].

3) резюмування - співрозмовник відтворює висловлювання партнера в скороченому, узагальненому вигляді, коротко формулює найголовніше в них: «Вашими основними ідеями, як я зрозумів, є ...», «Отже ...». Резюмування допомагає при обговоренні, розгляді претензій, коли необхідно вирішити будь-які проблеми. Воно особливо ефективно, якщо обговорення затяглося, йде по колу або виявилось в глухому куті. Резюме дозволяє не витратити час на поверхневі, що не

відносяться до справи розмови. Резюмування може бути дієвим і необхідним способом закінчити розмову із занадто балакучим співрозмовником (в тому числі і по телефону) [5].

4) Повідомлення про власне самопочуття - ви повідомляєте партнеру, як ви себе почувате в цій ситуації, наприклад: «Я засмучений тим, що ви мені не вірите», «Мені дуже прикро це чути», «Я просто щасливий, що все так вдало складається». Сказати про свій власний стан нерідко корисно, особливо в емоційно напружених ситуаціях. Це дозволяє подолати негативні наслідки нашої звички постійно контролювати свої почуття: недостатньо-точність їх усвідомлення і труднощі їх вираження, втрату емоційного контакту, сухість і формальність бесіди. Навіть якщо ви говорите про свої негативні почуття, це може розташувати до вас співрозмовника, так як покаже вашу чесність, відсутність лицемірства і висловить прямо те, що все одно відчувалося і давило на вас обох. Звичайно, відображення почуттів має бути максимально делікатним і ввічливим, інакше може виникнути конфлікт.

Висновки

Аналізуючи специфіку ефективної комунікації необхідно також урахувати, що у взаємодії завжди приймають участь принаймні дві особистості, кожна одночасно і впливає і підлягає впливу.

Знання та володіння засобами ефективної комунікації дозволяє здійснювати більш продуктивну, цілеспрямовану професійну чи особистісну діяльність, що, у свою чергу, забезпечуватиме ефективність та успішність в цілому в житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Макеєва С.О. Соціологія: навч. посіб. / С.О. Макеєва. — К.: Т-во "Знання", КОО, 2005. — 455 с.
2. Холод О.М. Соціальні комунікації: навч. посібн./ О.М.Холод. — Львів: ПАІС, 2011. — 288 с
3. Колшанский Г. В. Паралингвистика / Г. В. Колшанский. — М. : КомКнига, 2010. — 96 с.
4. Лапуста М.Г. Определение характера финансовой устойчивости предприятия / М. Г. Лапуста // Финансовый менеджмент 2008. - № 8. - С. 15-17.
5. Шевцова Е. Е. Технологии формирования интонационной стороны речи. Учеб. пособие для студентов пед- вузов / Е. Е. Шевцова, Л. В. Забродина. — М. : АСТ: Астрель, 2009. — 224 с.

Марія Олександрівна Гайдей – студентка групи МОф-15м, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: gaidei.mascha@yandex.ua

Науковий керівник: **Прищак микола Дем'янович** – канд. псих. наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Haidei Mariy O.- Department of finance, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: gaidei.mascha@yandex.ua

Supervisor: **Pryschak Mykola D.**— Cand.. psycho. Associate Professor, Department of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ГЕНДЕРНІ ЗАСАДИ ДІЛОВИХ ВІДНОСИН

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена аналізу теоретичних аспектів гендерної рівності в Україні. Розглянуто основні риси притаманні жінкам-керівникам. Досліджено статистичну інформацію гендерного розвитку в Україні.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, гендерний розвиток, ділові відносини

Abstract

This article analyzes the theoretical aspects of gender equality in Ukraine. The basic characteristics of women leaders. Researched statistical information for gender development in Ukraine.

Keywords: gender, gender equality, gender development, business relations.

Вступ

Дослідниками гендерної проблематики охоплюються всі нові соціальні інститути, групи, класи людей, колективи, у яких існування стереотипів обумовлюється взаємодією людей, що належать до протилежних гендерних категоріям. Вчені ґрунтуються, як правило, на твердженні, що в українському суспільстві переважає гендерна нерівність.

Щоб урівноважити становище чоловіків і жінок, необхідно повністю змінити всі традиційні стереотипи в суспільній свідомості, але це відбудеться не скоро, тому що велика частина суспільства продовжує використовувати стереотипи минулого. Тим не менш, в останні роки спостерігається гнучкість гендерних норм, цінностей, установок, особливо в поведінці та свідомості молодого покоління. У зв'язку з цим вивчення гендерних стереотипів буде актуально до тих пір, поки суспільство повністю не подолає традиціоналістські погляди на чоловіків, жінок і взаємини між ними.

Основна частина

Проблеми гендерної рівності присутні також в Україні. Діюча Конституція України надає рівноправність чоловікові і жінки у всіх сферах соціального життя, але в дійсності перевага залишається на боці чоловіків.

Слід лише згадати такі сфери життя як сім'я, політика й бізнес (особливо великий бізнес), де домінуючу роль у наш час відіграють представники сильної половини людства.

Існує достатньо факторів невідповідності між юридичними правами й умінням жінок ними користуватися:

- недостатня участь чоловіків у підвищенні ролі жінки в суспільстві;
- недолік (відсутність) політичної волі;
- недостатнє визнання цінності внеску жінок у розвиток суспільства;
- недостатній облік особливих потреб жінок при економічному плануванні;
- недостатнє число жінок на керівних посадах;
- недостатня кількість послуг, що сприяють участі жінок у житті країни: кооперативи, дитячі ясла і сади, установи кредитування;
- загальний недолік фінансових ресурсів;
- недостатнє усвідомлення жінками доступних їм можливостей.

У діловому житті жінка стикається з тим, що практично всі норми, прийняті в суспільстві – чоловічі. Чоловіки, що займають керівне становище, підсвідомо вважають, що бути діловою людиною – означає бути чоловіком.

Володіючи підвищеним почуттям відповідальності, жінки демонструють меншу спрямованість до командних висот. Якщо більшість чоловіків віддають перевагу командному стилю управління, заснованому на наказах, зверненні до особистих інтересів, прийнятті раціональних рішень і заохоченні, то жінки воліють співробітництво, прагнуть мотивувати підлеглих, делегуючи їм повноваження, пов'язані з цілями і інтересами організації. Для них характерна орієнтація не на цілі, а на процес, що визначає відсутність владолюбства. Тому жінки-начальники, які задоволені роботою і відчують, що до них добре ставляться, створюють набагато менше проблем з керівництвом на своєму рівні, ніж начальники-чоловіки.

Завдяки більш розвиненій увазі жінки часто отримують роботу, відмінну від тієї, яка перепадає їх колегам-чоловікам. Якщо робоче завдання має бути виконано швидко і без зайвих питань, його отримує чоловік. Але якщо завдання складне, розраховане на тривалий термін, то перевагу віддають жінці. Завдяки своїм інтуїтивним здібностям вона вбачає безліч недоліків і протирич, що, звичайно, подовжує шлях до мети (час виконання).

За даними geobe.se станом на 2015 рік в Україні проживає близько 44 млн людей, причому жіночого населення – 54%, а чоловічого – 46%. Окрім того, серед українок рівень смертності набагато нижчий, ніж серед українців: у жінок на 1000 осіб – 114 смертей, у чоловіків – 295.

Чинне скликання українського парламенту має у своєму складі рекордну кількість жінок – 12%, однак у цьому показнику Україна все одно відстає від більшості країн Європейського Союзу.

Найгірші позиції у гендерній рівності Україна займає у сфері політичних прав (107 місце). Зокрема, за співвідношенням жінок до чоловіків у парламенті Україна має індекс 0,14; щодо розподілу посад міністрів – 0,12, у той час коли рівність вимірюється одиницею (таблиця 1.1)

Таблиця 1.1 – Індекс гендерного розвитку в Україні за 2015 рік

Індекс гендерного розвитку в Україні за 2015 рік	Позиція в рейтингу	Індекс (1,00 = рівність)
Економічна участь та можливості	40	
Співвідношення участі жінок до чоловіків у робочій силі	53	0,85
Рівність оплати праці жінок та чоловіків за аналогічну роботу	56	0,66
Співвідношення очікуваного заробітку жінок до заробітку чоловіків	61	0,64
Співвідношення жінок до чоловіків серед законодавців, високо посадовців та управлінців	27	0,62
Співвідношення жінок до чоловіків серед професійних та технічних робітників	1	1,74
Рівень освіти	30	
Співвідношення жінок до чоловіків за рівнем грамотності	51	1,00
Співвідношення жінок до чоловіків, що отримують початкову освіту	1	1,02
Співвідношення жінок до чоловіків, що отримують середню освіту	1	1,00
Співвідношення жінок до чоловіків, що отримують вищу освіту	1	1,19
Здоров'я та тривалість життя	42	
Співвідношення статей при народженні (жінки/чоловіки)	99	0,94
Співвідношення жінок до чоловіків за очікуваною тривалістю здорового життя	1	1,14
Політичні права	107	
Співвідношення жінок до чоловіків в парламенті	113	0,14
Співвідношення жінок до чоловіків на посадах міністрів	111	0,12
Співвідношення жінок до чоловіків за кількістю років перебування на посадах Прем'єр-міністра та Президента (за останні 50 років)	34	0,06

Згідно з індексом економічних можливостей, українські жінки «програють» чоловікам як за рівнем середнього заробітку за годину, так і за кількістю вищих керівних посад. Фіrm в Україні, які очолюють жінки – 11%, а чоловіки – 89%[1]. Також невтішна ситуація складається із зарплатою: чоловіки в середньому за годину отримують 18,73 грн, а жінки – 15,14 грн.

Психологи віддають перевагу керівникам-жінкам, обґрунтовуючи це тим, що:

- з жінок виходять кращі керівники, тому що вони вміють думати відразу про декілька справах і, одночасно, складати плани на майбутнє, тоді як чоловіки здатні концентруватися на одному питанні, вважаючи за краще вирішувати питання послідовно;
- жінки за своєю природою більш організовані і здатні діяти ефективно, тому що вони матері. Брати на себе відповідальність – це в природі жінки;
- жінки цілеспрямованіші і послідовніші чоловіків, краще помічають, аналізують і враховують нюанси в роботі;
- жінки менеджери перевищують своїх колег чоловіків практично у всіх показниках. Вони більш комунікабельні, краще використовують можливості вирішувати питання зворотного зв'язку, їм властиво довірче поведінку;
- жінки керівники краще знають «шифр до сейфу» користувачів продукцією свого бізнесу, орієнтовані на клієнта, на новий продукт (послугу), якого потребує ринок.

Однак психологи вказують також на тіньові сторони жінки-керівника:

- їй доводиться демонструвати суто «чоловічі» риси, зокрема, агресивність і жорсткість;
- як керівник жінка найчастіше позбавлена масштабності, властивою чоловікам;
- влада псує жінку набагато більше ніж чоловіка;
- чоловік скоріше зрозуміє, що вимагає від нього діловий партнер і швидше включиться в роботу;
- зосередження жінки на кар'єрі, віддача улюбленій справі часто шкодить добробуту сім'ї.

Висновок

Звичайним жінкам приклади успішності інших жінок стереотипно видаються чимось недосяжним, що вимагає великих фізичних і вольових зусиль, або супутньою чоловічої підтримки.

Не можна стверджувати, що в сучасному суспільстві всі жінки поневолені чоловічій владою і що всі чоловіки сильні і компетентні. Як і у всіх соціальних групах, тут існують винятки з стереотипних норм.

Тим не менш, завдяки соціальній схожості можна говорити про те, що чоловіки і жінки під впливом оточення чи джерел масової інформації, маючи в собі певну частку мужності чи жіночності, можуть пристосуватися до тієї зовнішньої гендерної обстановки і рольовим установкам, які позитивно вплинуть на стереотипи в цілому і конкретні образи зокрема.

Отже, можна сказати, що гендерна нерівність в Україні присутня, велика частина суспільства продовжує використовувати стереотипи минулого. Але, в останні роки спостерігається гнучкість гендерних норм, цінностей, установок, особливо в поведінці та свідомості молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ukraine / GlobalGenderGapReport 2015.–[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015>

2. Прищак М. Д. Психологія управління в організації: навч. посібник/ М. Д. Прищак, О. Й. Лесько. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – 142 с.

Марія Ігорівна Чередниченко — студентка групи МОВ-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: *Прищак Микола Дем'янович* — канд.пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Maria Ihorivna Chrednychenko – student group MOP-12, Department of Management, Vinnytsia, National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: *Pryshchak Mykola Demyanovich* – candidate of Education Sciences, docent, Head of the Humanities Section of Philosophy and Human Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ЕМОЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЛЮДИНИ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

У даній статті висвітлено механізми виникнення емоцій у людей, досліджено різні теорії походження емоцій.

Ключові слова: емоції, свідомість, підсвідомість.

Abstract

In this article highlights mechanisms of appearance emotions in the people, studied various theories of the origin of emotions.

Keywords: emotions, consciousness, unconscious.

Вступ

Емоції визначають якість нашого життя, ми виявляємо наші емоції на роботі, при відносинах з друзями або родичами, у відносинах з собою. Емоції можуть врятувати нам життя або завдати шкоди. Для того щоб зменшити число деструктивних та збільшити кількість конструктивних випадків емоційної поведінки потрібно визначити історію та причини виникнення емоцій у людей.

Метою роботи є вивчення походження емоцій у людей, аналіз впливу емоцій на наше життя.

Результати дослідження

Для визначення походження і формування емоцій спочатку з'ясуємо значення самого поняття емоція. З часу, коли філософи і натуралісти стали замислюватися над природою і сутністю емоцій, виникли дві основні позиції. Вчені, що займають одну з них, інтелектуалістичні, найбільш чітко позначену І.Ф. Гербартом, стверджували, що органічні прояви емоцій - це наслідок психічних явищ. За Гербартом, емоція є зв'язок, яка встановлюється між уявленнями. Емоція - це психічне порушення, яке викликається неузгодженістю (конфліктом) між уявленнями. Це афективний стан мимоволі викликає вегетативні зміни [1].

Представники іншої позиції - сенсуалісти, - навпаки, заявляли, що органічні реакції впливають на психічні явища. Ф. Дюфур писав з цього приводу: «Хіба я недостатньо довів, що джерело нашої природної схильності до пристрастям лежить не в душі, а пов'язаний зі здатністю вегетативної нервової системи повідомляти мозку про одержуваному нею порушення, що якщо ми не можемо довільно регулювати функції кровообігу, травлення, секреції, то не можна, отже, в такому випадку пояснювати нашою волею порушення цих функцій, що виникли під впливом пристрастей».

Тобто, узагальнюючи можна сказати, що емоції – це широке поняття, яке являє собою один із проявів емоційних переживань. У практичному житті під емоціями ми зазвичай розуміємо найрізноманітніші реакції людини - від бурхливих вибухів пристрасті до тонких відтінків настроїв. У психології під емоціями розуміють психічні процеси, що протікають у формі переживань і відображають особисту значимість та оцінку зовнішніх і внутрішніх ситуацій для життєдіяльності людини.

Визначаючи походження емоцій потрібно звернутися до науковців, а саме до Дарвіна і його праці «Вираження емоцій у людини і тварин», де він показав еволюційний шлях розвитку емоцій і обґрунтував походження їх фізіологічних проявів. Суть його уявлень полягає в тому, що емоції представляють собою лише залишки (рудименти) різних доцільних реакцій, які були вироблені в процесі еволюції в боротьбі за існування. Розгніваний чоловік червоніє, важко дихає й стискає кулаки тому, що в первісній своїй історії всякий гнів приводив людей до бійки, а вона вимагала енергійних м'язових скорочень і, отже, посиленого дихання і кровообігу, які

забезпечують м'язову роботу. Потіння рук при страху він пояснював тим, що у мавпоподібних предків людини ця реакція при небезпеці полегшувала схоплювання за гілки дерев [2].

Тим самим Дарвін доводив, що в розвитку і прояві емоцій не існує непрохідної прірви між людиною і тваринами. Зокрема, він показав, що у зовнішньому вираженні емоцій в антропоїдів і сліпонароджених дітей є багато спільного.

Ця теорія підтверджувалась у роботах В.Вундта «Асоціативна теорія» [3] та в У.Джеймса-Ланга «Периферична теорія» [4].

Також питанням виникнення емоцій займався Зігмунд Фрейд де він звертає увагу на енергетичну складову психічних процесів, розглядаючи в цьому плані і емоційну сферу.

Відповідно до думки Зигмунда Фрейда, несвідоме є джерелом надлишку енергії. Це обумовлено конфліктною ситуацією, яка мала місце в минулому і зашифрована на інстинктивному рівні. Треба відзначити, що факти, які свідчать про виражену пластичності нервової системи, яка погано узгоджується з ідеєю «законсервованого» конфлікту, не кажучи вже про те, що в даній гіпотезі погано проглядається біологічний сенс. Фрейд прийшов до висновку, що енергія «несвідомого» не зберігається в структурах мозку як «дефект розвитку», а є наслідком появи в нервовій системі надлишку енергії, як результат недосконалої адаптації особистості в соціумі [5].

Визначаючи походження емоцій, потрібно з'ясувати зв'язок емоцій з різними культурами. Ці питання були висвітлені у роботах П.Екмана «Психологія емоцій» та «Психологія обману». У цих книгах він досліджував культури різних племен, народів, націй. Екман вивчав і проводив експерименти з людьми з різних куточків світу для того, щоб з'ясувати формування і спосіб виявлення емоцій серед різних національностей. Він прийшов до висновку, який підтверджував теорію Дарвіна, що вираження емоцій на обличчі універсальні і є результатом нашої еволюції, вираження не потрібно засвоювати, навіть ті хто народжуються сліпими, демонструють ті самі проявлення емоцій, як і ті, хто народилися зрячими [6].

Висновки

Виходячи з вищеописаного, можна сказати, що емоції є вродженими у людини, людині не потрібно вчитися їх виявляти, але ступінь прояву і форма емоцій є унікальною для кожної людини. В залежності від соціалізації, людина по різному буде проявляти свою емоції, тобто на емоційність людини впливають багато факторів, таких як походження, соціальний статус, сім'я, друзі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герbart I.Ф. Загальна педагогіка, виведена з цілей виховання/ Фрідріх Йоганн Герbart – Когито-Центр, 2015.– 537 с.
2. Дарвін Ч.Р. «Про вираження емоцій у тварин і людини» / Чарльз Роберт Дарвін – издательский дом "Питер", 2001. – 259 с.
3. Вундт В.В. «Асоціативная теория» / Вильгельм Вундт – Спб.: Азбука, 2010. – 287 с.
4. Джеймс-Ланге К.Г. «Периферична теорія» / Карл Джеймс-Ланг – Спб.: АСТ, 2009. – 402 с.
5. Фрейд Зігмунд «Психоаналіз» / Зігмунд Фрейд – Спб.: Азбука, 2008. – 506 с.
6. Екман Пол «Психологія емоцій» / Пол Екман – Спб.: Питер, 2010. – 334 с.

Каковкін Денис Сергійович – студент групи МОЗ-14МС, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Науковий керівник: **Прищак Микола Дем'янович** – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет.

Kakovkin Denis – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

Supervisor: **Nicholas Prysach Demyanovich** – Cand.,ped., Associate Professor, Vinnytsia National Technical University.

НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ: ЯК РОЗПІЗНАТИ ОЗНАКИ БРЕХНІ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті досліджується проблема невербального спілкування, зокрема розпізнавання ознак брехні людини.

Ключові слова: невербальне спілкування, підсвідоме, фізіологія, ознаки брехні, жестикуляція.

Abstract

The problem of non-verbal communication is researched in the article, including recognition of signs man's lying.

Key words: non-verbal communication, subconscious, physiology, signs lies, gestures.

Вступ

Стрімкий розвиток суспільства, випереджаючий розвиток технологій провокує ускладнення взаєморозуміння, поведінки, звичок, стилю побудови комунікацій людей. Часто визначальним фактором подібних явищ є недосказаність чи брехня, розпізнати яку нам може допомогти вивчення невербального спілкування, мови тіла.

Метою дослідження є розгляд сучасних механізмів розпізнавання ознак брехні людини завдяки фізіологічній поведінці цієї людини. Використання таких механізмів зчитування інформації з тіла людини може уберегти від обману, адже не завжди слова людини збігаються з її намірами та вчинками.

Основна частина

Досить часто ми не те що брешемо, а говоримо не зовсім те, що думаємо, або недоговорюємо. Вчені й досі не можуть дійти до спільного висновку, як же саме диференціювати та означити дане явище. Хоча в один голос стверджують, що брешуть всі. В залежності від того, як саме трактувати поняття брехні, цифра неправдоговоріння коливається між 2 – 200 разів на день. Так, брехня може бути на благо, для спасіння чи захисту, з почуття тактовності чи небажання конфлікту, вимог дипломатії. Правда не завжди є приємною чи бажаною. І знову ж таки, це все залежить від дифініціювання термінів правда та брехня. Вважається, що, якщо завжди говорити правду, не буде ні друзів, ні роботи, ні відносин. Частенько буває і так, що у кожного своя правда. Ще в ХІХ столітті фон Нейман запропонував відмовитися від чорно-білого мислення, де є тільки «так» чи «ні», тільки брехня або тільки істина. Існують ще проміжні стани. Такий тип мислення називається тризначною логікою, коли одна і та ж ситуація в різних площинах виглядає по-різному. Не варто про це забувати. Наприклад, автор книги «Психологія брехні» професор Пол Екман стверджує, що якогось одного стовідсоткового показника брехні практично немає. Тому аналізувати потрібно комплексно, виходячи з конкретної ситуації та людини. Але все-таки якісь об'єктивні сигнали нещирості існують. Як їх розпізнати?

На сучасному етапі розвитку науки основна частина досліджень представляє собою експериментальні розробки, які спрямовані на виявлення конкретних поведінкових ознак брехні (П. Екман, М. Ю. Коноваленко, А. Піз, С. І. Симоненко, О.Фрай). Інший теж популярний напрямок – це дослідження філософсько-моральних аспектів брехні (Д. І. Дубровський, В. В. Знаков, Н. Г. Любимова, В. Ю. Щербатих) [1].

Розгляд такої складної тематики неможливий без систематизованого аналізу окремих аспектів цього явища. Такими аспектами ми вважаємо види брехні. Без урахування цього критерію неможливо адекватно аналізувати проблему психологічного дослідження брехні та розробляти стратегії її розпізнання і запобігання їй.

У сучасній науці існує декілька відомих класифікацій брехні. Найбільш відомою є, наприклад,

класифікація Ж. Дюпра, який спирався на критерій усвідомлення, виділяючи свідому брехню і несвідому, тобто таку, де людина не має наміру казати неправду. Цей розділ є занадто простим.

В. В. Знаков виділяє види брехні залежно від мотивів того, хто говорить неправду:

- відверта – базується на хибному знанні про події і де відсутній попередній намір ввести в оману;
- егоцентрична – відображає егоцентричну позицію суб'єкта, у випадку коли він прагне задовольнити таким способом свої потреби, не враховуючи ні інтереси навколишніх, ні моральні норми;
- професійна – керується вимогами певної професії. Також до цієї категорії належить: а) дослідницька брехня, коли вона необхідна для проведення експерименту;
- б) добродійна – це випадки, коли, говорячи неправду, людина керується власними уявленнями про благо для інших і себе, не розуміє при цьому негативні наслідки;
- в) брехня заради спасіння – цей вид застосовується з метою запобігти втручанню в особисте життя і завдати шкоди близьким з боку зацікавлених навколишніх, найчастіше використовується публічними людьми, але так чи інакше буває в житті кожної людини [1].

Брехня – певний вид стресу. Він і створює фізіологічні реакції, які потім вчені класифікують як маркери брехні. Поки їх виділили не так багато, бо люди, що вже там говорити, вміють брехати. Найкраще це вміння, до речі, розвинене у тих, хто в школі користувався популярністю. Цікавим явищем розпізнавання брехні є спосіб, який використовують африканські аборигени. У них є свій детектор брехні – страусине яйце. Особа, яка відповідає на питання, тримає в руках яйце. Якщо вона бреше, то воно розтріскується. Опитувана людина це яйце мимоволі стискає трохи сильніше – і шкаралупа не витримує. А контролювати мікроскорочення м'язів рук людина не може.

У нас усе складніше. Відомо, що жінки краще розпізнають брехню, ніж чоловіки. Сканування мозку обох статей показало, що у жінок у середньому від 13 до 16 ключових зон в мозку в обох півкулях, які задіяні в спілкуванні і використовуються для аналізу слів, тону голосу, сигналів тіла. У чоловіків, хоч вони і брешуть більше, таких зон усього від 4 до 7. Як так вийшло? Чоловічий мозок призначений для вирішування просторових, стратегічних завдань. А жіночий існує для спілкування. І, до того ж, треба по найменших ознаках розуміти, що відбувається з оточуючими, близькими, дітьми.

Все ж фізіологія залишається практично без змін. Наприклад, можна легко визначити, коли людина щиро посміхається, а коли – ні: у першому випадку у неї скоріше за все з'являться зморшки біля очей, у другому – посмішку формують лише губи.

По очах справді можна дізнатися істину. Вчені довели цю народну мудрість, пояснивши її тим, що коли ми дивимося на предмет чи людину, які нам подобаються, наші зіниці збільшуються на 45%.

Спочатку подані невербальні ознаки щирості, тому що зі всієї інформації, яку ми отримуємо із навколишнього середовища, всього лиш 7% – це слова. Отож, коли людина говорить правду, вона:

- 1) може затинатися, говорити з неточностями, виправляти себе;
- 2) може кілька разів переповісти історію різними словами, коли в більшості випадків брехні використовуються одні і ті ж слова.

Людина починає брехати у віці 4 – 7 років. Як відомо, «до 5-ти років нас вчать ходити і говорити, після – сидіти і мовчати». Дитина, коли говорить брехню, намагається руками закрити свого рота, щоб звідти не вирвались неправильні слова. Також вона закриває очі, коли не хоче щось бачити, та вуха, коли, наприклад, на неї кричать батьки. Все це залишається у нашій підсвідомості до кінця життя.

Пам'ятаєте трьох мудрих мавп: Нічого-не-бачу, Нічого-не-чую, Нікому-не-скажу? Якщо дуже узагальнити, саме ці три жести найкраще вказують на те, що вам брешуть.

Насамперед людина торкається свого рота в той момент, коли говорить неправду. Його можна і прикривати долонею, і нібито торкатися носа, проте все це свідчить про єдине – вас намагаються ввести в оману. І після таких яскравих фактів спробуйте не повірити, що все йде з дитинства: і уподобання, і звички, і страхи, і комплекси (дану теорію започаткував Зігмунд Фройд).

Стосовно дотиків до носа хотілося б ще додати, що у людини насправді ніс абсолютно не свербить, адже скоріш за все він таки справді свербів, то його б просто почухали, а не акуратно торкалися. Пояснюється це тим, що ваш співрозмовник хоче сказати брехню, його мозок має намір приховати це і посилає сигнали, щоб рука автоматично прикрила рот. Сама ж людина встигає

усвідомити задуми головного думуючого органа і в свою чергу намагається завуалювати це тим, що торкається кінчика носа, хоча інколи й ямки над губою.

Другий вид жестів – дотик до очей – виражається потиранням верхньої повіки і відведенням вбік поглядом. Якщо до даної гримаси додати ще стиснуті зуби та натягнуту посмішку, то можна зрозуміти, як виглядає втілений в життя вираз «брехати крізь зуби».

Якщо людина потирає вухо, чухає його чи потягує мочку, це означає, що людина хоче ніби відгородитися від слів (як своїх, так і чужих; згадаймо дитину, яку сварять батьки). Цікавий факт: якщо хтось згинає вухо, намагаючись прикрити його, – співрозмовник вже наслухався достатньо і, можливо, хоче висловитися сам.

Коли людина нещира, вона намагається себе контролювати, в тому числі і голос, але не завжди виходить. Мимоволі змінюються тембр, інтонація, темп мови, з'являються тремтіння, паузи, демонстративне підкреслення інформації, ці ознаки є своєрідним маскуванням брехні [2].

Характерна і найвідоміша ознака брехні – блукаючий погляд або очі, відведені в сторону під час прямого запитання. Але таке цілком можливо, якщо суб'єкт потрапив в незнайоме оточення, спілкується з тим, кого бачить вперше, або просто хвилюється. Нюанси необхідно враховувати завжди.

Аллан Піз, один з найвідоміших фахівців у сфері невербалики, запропонував власний набір жестів, що означають, що людина бреше або щось приховує. Цей список перекликається з уже дослідженими ознаками підміченими іншими вченими. Отже, що може робити брехун?

- 1) Прикривати рот рукою. Підсвідомо людина це робить, щоб не сказати зайвого. Причому жест може мати різні варіанти: відкрите прикривання рота рукою, пальці лише злегка обводять лінію губ, особа доторкається до рота лише злегка помітним рухом.
- 2) Торкатися до носа. Як правило, це дуже швидкий і легкий рух, в чомусь більш витончений варіант прикривання рота рукою. Безумовно, людина може й просто почухати ніс, але якщо цей жест повторюється, слід задуматися.
- 3) Смикати вухо. Відтягувати мочку вуха кілька разів, погладжувати за вухом, потирати вушну раковину кінчиком пальця. На думку Аллана Піза, всі ці варіанти – еквіваленти дитячого жесту: дитина закриває обидва вуха, щоб не слухати, як його лають за брехню.
- 4) Сильно зчепити руки. Це давній жест, що означає закритість людини до навколишнього світу. Той, кому приховувати нічого, весь відкривається, той, хто приховує, навпаки, перехрещує руки на грудях або з силою зчіплює руки, що лежать на столі.
- 5) Потискує руку мляво, тільки кінчиками пальців. Це жест, який вказує на невпевненість у собі. Якщо він проявився під час співбесіди, можливо, варто поставити питання, в чому співбесідник відчуває себе невпевнено – чи то у своїх здібностях, чи в пропонуваній роботі.
- 6) Потирати віко. Чоловіки зазвичай потирають повіку енергійно, а якщо брехня серйозна, то дивляться убік чи в підлогу. Жінки дуже акуратно проводять пальцем під оком, напевно, намагаючись при цьому не стерти макіяж.
- 7) Відводити очі вбік. Коли людина щось придумує чи уявляє, вона переводить погляд вліво (від неї). Це зумовлено тим, що такий жест активізує певні ділянки мозку, які відповідають за абстрактне мислення. Коли ж людина пригадує якісь факти, дивиться вправо (в залежності, якого виду інформація пригадується; наприклад, вверху-вправо – картинкі-спогади, те, що бачили на власні очі, вправо-вбік – звукові спогади).
- 8) Розмовляти крізь зуби. Крім брехні, в цьому жесті простежується і агресивність.
- 9) «Одягати» натягнуту посмішку. Така усмішка виникає на обличчі або занадто швидко, або занадто повільно. А ще часто вона буває асиметричною.
- 10) Ніби задихаючись, відтягувати комірці і потирати шию. Один з дослідників Десмонд Морріс зауважив, що «брехня викликає свербляче відчуття в нижніх м'язових тканинах обличчя і шиї, і потрібне чухання, щоб заспокоїти це відчуття».
- 11) Нервово крутити в руках ручку, сигарету, запальничку або інший дрібний предмет. Це не завжди говорить про брехню, але точно – про сильне хвилювання і знервований стан, на які варто звернути увагу. У курців варто звернути увагу на те, як вони видихають струмінь диму: якщо постійно вниз, це говорить про негативний настрій, скритне і підозріле ставлення [3].

Однак, приймати лише жести як основне джерело інформації про стан і ставлення людини, є невірно. Висновок повинен бути комплексним. Особливо важливо пам'ятати, що зовнішні знаки повинні поєднуватися з внутрішніми їх проявами.

Вважається, що чим ретельніше ховається неправда, тим яскравіше вона виявляється. Це можна пояснити ще й тим, що брехню важко продумати до дрібниць, часто вона має ланцюговий характер – одна породжує іншу.

Вербальні сигнали, що видають брехню:

- 1) ухилення від пояснення якихось конкретних фактів, посилання на відсутність інформації;
- 2) надзвичайна наполегливість і завзятість у підкресленні своєї чесності;
- 3) спроба викликати симпатію, довіру, жалість;
- 4) необгрунтована грубість;
- 5) вживання ухильних відповідей.

Найпомітнішою ознакою уже з точки зору вербального спілкування – виступає суперечливість інформації, її явна нереальність. Недбалість у викладенні інформації або інша крайність – навмисна, надмірна точність, постійне повторення одного і того ж твердження, щоб нав'язати його.

На Сході кажуть: «Ти сказав у перший раз – я повірив. Ти повторив – я засумнівався. Коли ж ти сказав в третій раз – я зрозумів, що ти брешеш».

Нетипова для освітнього рівня даної людини термінологія також може слугувати індикатором завченої інформації. Неадекватність емоційного фону, навмисне перебільшення почуттів – теж показники.

До власне мовних ознак брехні можна зарахувати різноманітні обмовки (посилаючись на того ж таки Фрейда). Саме з їх допомогою наша підсвідомість намагається видати справжню інформацію, яку ми так намагаємось свідомо приховати.

У давні часи, щоб визначити, чи говорить людина правду, використовували рисову муку, яка має тенденцію викликати сухість у роті. Підозрюваний у брехні під час допиту тримав у роті рисову муку і потім випльовував її. Якщо борошно залишалось сухим, значить допитуваний брехав, якщо вологим – він говорив правду. Цей спосіб ґрунтується також на знанні фізіології: коли людина хвилюється – слиновиділення припиняється і ротова порожнина пересихає.

Висновки

Пол Екман впевнений, що середньостатистична людина бреше тричі за 10 хвилин розмови. Для чого – це вже інше питання. Проте завдяки певним знанням із психології можна розкрити брехню інших людей та зробити для себе певні висновки.

Отже, ключовим чинником розпізнавання ознак брехні людини являється фізіологічна поведінка цієї людини, мова її тіла, яку частіше за все неможливо контролювати, адже в організмі людини під дією тих чи інших факторів-подразників відбуваються підсвідомі реакції, що не піддаються умисному керуванню за бажанням, а натомість спричиняють зміни в тілі чи поведінці людини. Уміти бачити такі реакції та фізіологічні зміни в тілі особи стане у пригоді, адже не завжди слова людини збігаються з її намірами та вчинками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Знаков В. В. Макиавеллізм и феномен вранья / В. В. Знаков // Вопросы психологии, 1999. – № 6. – С. 59 – 70.
2. Хомуленко Б. В. Модель калібрування аудіальних невербальних повідомлень в контексті верифікації брехні / Хомуленко Б. В. // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди : Психологія, 2013. – № 45. – С. 1 – 6.
3. Пиз А. Язык телодвижений: как читать мысли окружающих по их жестам : [пер. с англ.] / А. Пиз, Б. Пиз. – М. : Эксмо, 2012. – 444 с.

Ревенко Вероніка Сергіївна — студентка групи МОф-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nika.vesna2012@yandex.ua.

Науковий керівник: **Прищак Микола Дем'янович** — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Revenko Veronica S. - student group MOF-12, Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nika.vesna2012@yandex.ua.

Supervisor: **Pryschak Nicholas D.** - Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa.

УПРАВЛІННЯ ДІЛОВИМИ КОНФЛІКТАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто та узагальнено основні причини виникнення конфліктів в організації. Розкрито особливості управління конфліктами в організації. Визначено основні принципи вирішення та розв'язання ділових конфліктів.

Ключові слова: конфлікт, об'єкт конфлікту, предмет конфлікту, інцидент, мотиви конфлікту, вирішення конфліктів.

Abstract

I Examined and summarized the main causes of conflict in the organization. The features of conflict management in organizations. The basic principles of business solution and solving conflicts.

Keywords: conflict, conflict object, the object of the conflict, incident, motives conflict, conflict resolution.

Вступ

Напевно кожному з нас доводилося зіштовхуватися з конфліктними ситуаціями. Конфлікти проявляються в діяльності всіх соціальних інститутів, соціальних груп, у взаєминах між людьми й відіграють ключову роль у житті окремої людини, родини, колективу, держави, суспільства й людину в цілому. Протиріччя існують завжди і на всіх рівнях - в середині особистості, у міжособистісному спілкуванні, у виробничих відносинах в організації, між організаціями тощо. У цьому і полягає актуальність даної теми.

Результати дослідження

Особистісні причини конфлікту пов'язані з наявністю в будь-якому конфлікті особистих елементів, до яких можна віднести основні психологічні та етичні домінанти поведінки особи: риси характеру та типи особистості; ставлення особи, які формують тип індивідуальності; неадекватні оцінки та прийняття; манери поведінки, етичні цінності.

Розходження цих факторів у реальному спілкуванні та поведінці людини можуть стати причиною конфлікту, і, таким чином, протистояння між людьми може виникнути безвідносно до об'єктивних чинників. Хоча дуже часто спостерігаємо взаємодію між об'єктивними та суб'єктивними причинами конфлікту. Причини розвитку конфліктів у діловому спілкуванні розглядають зарубіжні та вітчизняні дослідники. На думку Є. Дубровської, В. Зазикіна, Р. Кричевського, причини конфліктів ґрунтуються на організаційному підході, А. Альшиної та А. Калініна – на мотиваційному, А. Анцупова, Д. Моїсеєва – на ситуаційному та системно ситуаційному. Н. Гришина, Є. Зайцева, Н. Нечаєва дотримуються особистісно-діяльнісного підходу у визначенні конфліктів та їх причин. Теоретичним та практичним проблемам конфліктної поведінки особистості присвячені роботи М. Вебер, П. Козер. Незважаючи на варіативність думок, багатьох дослідників об'єднує той факт, що автори вважають за необхідне вивчати причини конфлікту та конфліктну поведінку у зв'язку з включеністю особистості в реальну дійсність [1].

Ділові конфлікти в організації – це конфлікти, що виникають між суб'єктами ділової (виробничої) взаємодії в організації.

Ділові конфлікти, як і міжособистісні, незважаючи на те, що вони дають яскраво забарвлений негативний ефект, виконують і важливу позитивну функцію. Конфлікт є вираженням незадоволеності або протесту, інформування конфліктуючих сторін про їх інтереси і потреби. Конфлікти допомагають працівникам об'єднатись, мобілізувати волю, розум на рішення принципово важливих питань, поліпшити морально-психологічний клімат у колективі.

У певних ситуація зіткнення між членами колективу, відкрита і принципова суперечка навіть бажана: краще вчасно виявити, засудити і попередити неправильну поведінку колеги по роботі, ніж потурати йому, не реагувати, побоюючись зіпсувати відносини. Як висловився М. Вебер, "конфлікт очищує". Такий конфлікт, що позитивно впливає на структуру, динаміку і результативність

соціально-психологічних процесів і слугує для співробітників джерелом їх самовдосконалення і саморозвитку, називають продуктивним (конструктивним) конфліктом [2].

Управління конфліктом – цілеспрямований вплив на динаміку конфлікту в інтересах розвитку чи руйнування тієї соціальної системи, до якої має відношення даний конфлікт.

Система управління конфліктами

Формування системи управління конфліктами передбачає такі дії:

- профілактика й запобігання виникненню конфлікту;
- діагностика та регулювання конфлікту на основі коригування поведінки його учасників;
- прогнозування розвитку конфліктів і оцінка їхньої функціональної спрямованості;
- розв'язання конфлікту.

Керівникові важливо уміти обирати способи подолання конфлікту, засвоїти процедуру, послідовність процесу розв'язання конфлікту й нюанси її реалізації у виробничих умовах.

Різноманітність конфліктних явищ у взаємовідносинах людей обумовлює різні концептуальні підходи до їх розв'язання.

Серед способів подолання конфліктів обумовлених їх причинами виникнення визначають наступні.

Мотиваційний. Головною метою вважається усунення розбіжності в цілях, мотивах, цінностях учасників, формування орієнтації на кооперацію і співпрацю. Конфлікуючих необхідно переконати у тому, що разом діяти краще, ніж поодиночці.

Когнітивний. Основна мета: створити спільну інформаційну основу, знайти спільну точку зору, пізнати себе і один одного. Конфлікуючі повинні усвідомити: "Ми всі прагнемо одного".

Діяльнісний. Основна мета: організація співпраці з правильним і чітким розподілом функцій, вимог до учасників, ефективна взаємодія та управління на виробництві, у діяльності. Конфлікуючі розуміють, що виконують спільну справу [3].

Але варто пам'ятати, що управління конфліктами передбачає не тільки врегулювання конфлікту, що вже виник, але й створення умов для його попередження, що є важливішим. Профілактика конфлікту – вид управлінської діяльності, що полягає в завчасному усуненні або ослабленні конфліктних факторів і обмеженні таким чином можливості їх виникнення чи деструктивного розв'язання в майбутньому. Це така організація життєдіяльності суб'єктів соціальної взаємодії, що виключає чи зводить до мінімуму ймовірність виникнення конфліктів між ними [4].

Передумовами успішної діяльності щодо попередження конфлікту є: знання загальної теорії управління (адже конфлікт – різновид управлінської діяльності); знання теорії конфлікту; глибокий аналіз конкретної конфліктної ситуації, кожна з якої унікальна.

Висновки

Успішне вирішення конфліктних ситуацій в організації, їх профілактика потребує усвідомлення природи конфлікту з боку керівників, знання й оволодіння ефективними способами спілкування, вміння обирати доцільний спосіб поведінки в конфліктній ситуації, що виникають при довготривалих взаєминах. Контроль за конфліктною ситуацією є тим інструментом, оволодіти яким може кожен, а це допоможе вирішити практично будь-яку проблему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Психология и этика делового общения / под ред. проф. В. Н. Лаври-ненко. – М. : ЮНИТИ, 2005. – 315 с
2. Примуш М. В. Конфліктологія: Навч. посібник для вузів. - Київ: Видавничий дім "Професіонал", 2006. - 282, с.
3. Прищак М. Д. Психологія. Ч. І. : навчальний посібник / Прищак М. Д., Мацко Л. А. [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/corner/index.html>
4. Конфликтология: учебник для вузов [Текст] / В.П. Ратников, В.Ф. Голубь, Г.С. Лукашова и др.; под ред. проф. В.П. Ратникова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 512 с.

Тисячук Ірина Олегівна – Моз-12, факультет менеджменту, Вінницький Національний Технічний Університет, м. Вінниця, електронна адреса: irenka.tysyachuk@gmail.com

Науковий керівник – к. пед. н., доцент Прищак М. Д.

Faculty of management

Supervisor - Ph.D., Associate Professor Mykola Demyanovich Pryschak.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКИ

Інститут хімічних досліджень Каталонії

Анотація

Аналізуються проблеми фінансування української науки і пропонуються методи їх вирішення шляхом прийняття світових “правил гри” – широкого впровадження сучасного менеджменту та маркетингу в організації та популяризації наукових досліджень.

Ключові слова: фінансування науки, держава, бізнес, маркетинг, підприємництво.

Abstract

The paper studies current problems of Ukrainian science and proposes solutions based on the acceptance of world rules – wide utilization of modern management and marketing in the organization and popularization of scientific research.

Keywords: science funding, state, business, marketing, entrepreneurship.

“Рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання”, як зазначено в законі України “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 26.11.2015, так само, до речі, як і перша версія цього закону 1991 року. Аналогічно ж, безперечна важливість галузі підкріплюється фінансуванням, що їй гарантують обидві редакції закону на рівні 1.7 % ВВП. Цього було б достатньо для забезпечення сталого розвитку, але, нажаль, ніхто цієї норми не дотримується. Наприклад, 2015 року на фінансування науки з держбюджету було виділено лише 0.2 % ВВП. З іншого боку, держава та наукові установи не створюють ефективних методів залучення коштів з інших джерел (в першу чергу від бізнесу). Тобто інтересу до української науки не має ні у бізнесу, ні у держави.

Незважаючи на неналежне фінансування, поки ще можна стверджувати, що важливі і корисні наукові відкриття в Україні створюються. Тому відсутність інтересу з боку як бізнесу, так і держави можна з легкістю пояснити слабким, або іноді взагалі відсутнім маркетингом. Багато хто з українських вчених не знає, що реклама своєї наукової діяльності є одним з основних завдань сучасної науки. Західні вчені зобов'язані розповідати про свої відкриття не тільки у фахових, а й у популярних виданнях, через свої інтернет-сторінки, публічні лекції і навіть на телебаченні. Це чітко прописано серед умов одержання грантів. Окрім підвищення цікавості з боку потенційних бізнес-інвесторів така практика надасть можливість вченим апелювати до влади щодо підвищення фінансування, маючи підтримку громадськості.

Адже на даний момент, що ми знаємо про досягнення української науки? Гвинтокрили Сікорського, створені в Америці, Нобелівська премія Мечникова у Франції тощо? А що в Українських установах? Які, наприклад, створено медпрепарати, вдалі економічні прогнози, чи доведення теорії походження життя? Вчені зобов'язані інформувати суспільство про свою діяльність, і не тільки з метою одержання фінансування. Важливо це і для залучення талановитих кадрів, які зараз “уходять” в бізнес, або закордон. Також діалог із громадськістю корисний для корекції наукових тем, згідно до потреб суспільства. Вчені відповідальніше ставитимуться до вибору напрямків роботи, якщо їм доведеться розповідати про неї широкому загалу.

В результаті, сучасний вчений має не тільки бездоганно володіти своєю дисципліною, ретельно збирати, створювати та систематизувати нові знання, а й інтенсивно займатись менеджментом та маркетингом задля організації та популяризації своєї діяльності. Це вимагає поєднання в межах однієї особистості якостей, що на перший погляд не поєднуються між собою: ретельність, схильність до

систематизації, інтерес до дрібних деталей, бажання вчитись, з одного боку, та креативність, неабиякі ораторські здібності та вміння переконувати іншого. Така комбінація є доволі рідкою, але саме це визначає успіх вченого (як і підприємця) в світі. Фактично, наукова діяльність в розвинених країнах і є формою підприємницької діяльності, і нам залишилось або прийняти правила гри, або “пасти задніх”.

Якщо ми все ж таки орієнтуємось на західну модель розвитку науки, відповідні зміни мають відбутись і в освіті. Наприклад, нинішня шкільна програма перевантажена, і не забезпечує достатнього інтересу дітей та, відповідно, їх всебічного розвитку. Значною проблемою, на теперішній час, є непрестижність професії вчителів, що насамперед пов'язано з їх недостатнім матеріальним забезпеченням. Далі, в університетах, виникає наступна проблема - менеджменту і маркетингу не приділяється достатньо уваги, якщо це не є основною спеціальністю. Тому зараз дуже рідко можна побачити яскраву презентацію українським вченим результатів своєї роботи.

Але слід зазначити, що незважаючи на погані умови, в яких знаходяться українські вчені, позитивні зрушення все ж таки є. В якості перших кроків до популяризації науки слід зазначити такі ресурси, створені українськими науковцями, як Наукові Пікніки [1], Public Science [2], Моя Наука [3], PLATFORMA [4] та ін., що є важливим кроком на шляху розвитку галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] <https://www.facebook.com/ScientificFun/?fref=ts>
- [2] https://www.facebook.com/Public-Science-1569661016629636/?_mref=message_bubble
- [3] <https://www.facebook.com/ScienceUA/>
- [4] <http://science.platfor.ma/>

Олексій Володимирович Гутов – кандидат хімічних наук, Інститут хімічних досліджень Каталонії (ICIQ), Іспанія, ogutov@iciq.es

Dr. Oleksii V. Gutov – Marie Curie Postdoctoral Fellow, Institute of Chemical Research of Catalonia (ICIQ), Av. Països Catalans 16 – 43007 Tarragona, Spain, ogutov@iciq.es

ПСИХОЛОГІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ НОВОВВЕДЕНЬ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті досліджуються питання впровадження інновацій в організації. Увага акцентується на особливостях процесу та результату нововведень.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний процес, інновації, психологічний бар'єр, зміни.

Abstract

The paper investigates the problem of innovations in organizational psychology. Besides, it considers the peculiarities of staff attitude for the innovations - both attitudes positive and negative one - while forming the psychological barrier and resistance to innovation.

Keywords: innovation activates, innovation process, innovations, psychological barrier, changes

Вступ

Майбутнє сучасних підприємств залежить від їх здатності створювати і впроваджувати інновації. Впровадження інновацій пов'язане із здійсненням змін в діяльності підприємства і вимагає організації управління цим процесом. Діяльність підприємств та установ показує, що нововведення, які реалізуються, дуже часто не сприймаються персоналом, не відбувається активізації творчих здібностей, персонал активно опирається змінам, що проводяться. [1]

Особливим чином слід зазначити, що соціально-психологічна проблематика впровадження інновацій знаходить своє віддзеркалення досить часто на підприємствах, адже не дивлячись на те, що психологічні проблеми інновацій певним чином вивчені, все ж таки психологічна проблематика залишається фрагментарною і мало помітною в загальному потоці комплексних міждисциплінарних проблем реформування корпоративної культури, що підвищує актуальність виділення соціально-психологічної тематики в самостійний напрям. [2]

Основна частина

При наведенні визначень терміна інновації, стикаємося з їх великою кількістю й широким діапазоном у трактуванні. Так, Б. Твіст трактує цей термін як «процес, у якому винахід або ідея набувають економічний зміст»; Б. Санто розглядає поняття інновація через практичне використання ідей і винаходів, що призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, і в разі, коли вона орієнтується на економічну вигоду, прибуток, поява інновації на ринку може спричинити додатковий прибуток». [3]

Робота з персоналом, підготовка його до сприйняття інновацій є однією з найважливіших умов як успішності їхнього впровадження, так і термінів їхнього освоєння. [1] Термін «зміна» означає переміни організаційної структури, продукції, технології, кадрів, повноважень, правил, стратегії [5]. Стан, що заважає протіканню процесів адаптації людини до нового середовища, пов'язаний з ситуацією та особливостями людини, називають соціально-психологічним бар'єром нововведень. Соціально-психологічний бар'єр нововведень - це зовнішні або внутрішні перешкоди, які заважають здійсненню інноваційної діяльності. Параметри соціально-психологічного бар'єру змінюються на різних етапах впровадження інновацій, залежать від типу організацій, різні у різних категорій працівників.

К. Девіс до особистісних причин опору персоналу організаційним нововведенням відносить:

- сприйняття критики особистих методів роботи як образи;
- страх того, що отримані навички виявляться непотрібними й буде защемлена професійна гідність;
- упевненість у тому, що нововведення завжди призводять до посилення спеціалізації, підвищенню монотонності праці й зменшенню почуття власної значимості як учасника трудового процесу;
- небажання витрачати сили на перенавчання;
- страх росту інтенсивності праці;

- страх перед невизначеністю, що обумовлена нерозумінням сутності й наслідків нововведень. [6]

Для того щоб мінімізувати психологічний стрес, що може виникнути при зміні звичного середовища в організації, нововведення слід проводити поетапно. Л.Г. Почебут пропонує наступні етапи процесу нововведень:

1. Ініціація нововведення. «Визрівання» інновації при цьому може бути стимульовано як зовнішніми (конкуренти, постачальники, споживачі), так і внутрішніми причинами.
2. Прийняття рішення про необхідність впровадження інновації.
3. Розробка нововведення – підготовка проекту, розрахунок ризиків, підготовка технічної, економічної, юридичної бази.
4. Підготовка до нововведення – ознайомлення персоналу з ідеєю, демонстрація її важливості, пошук прихильників.
5. Власне впровадження нововведення.
6. Експлуатація нововведення. [4]

Висновки

Отже, слід підкреслити, що інноваційний розвиток є важливим аспектом розвитку будь-якої організації. Впровадження інновацій передбачає не лише економічну, виробничу, юридичну підготовку інноваційного проекту, а й його психологічний супровід на кожному з етапів. Завдання керівників при впровадженні інновації – сформувати психологічну готовність персоналу, що проявляється в усвідомленні виробничої й економічної необхідності здійснення нововведення, особистої й колективної значимості нововведення, а також способів особистого включення в здійснення нововведення. Адже саме від персоналу, його відповідальності при реалізації нововведення, відношення до новації, що домінує в цілому в колективі, залежить той ефект, якого вдасться досягти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бистров А.Г. Вплив персоналу на інноваційний розвиток організації / Бистров А.Г. // Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2011. – №16 (170). – С.7 – 11
2. Гаман М. В. Державне управління інноваційною діяльністю в Україні: дисер. д-ра наук: 25.00.02 / М. В. Гаман; Національна академія держ. управління при Президентові України. – К., 2005.
3. Инновационный менеджмент : Підручний / Під заг. ред. С. Д. Ильенковой. – М.: Юнити, 1997. – 335 с.
4. Почебут Л. Г. Организационная социальная психология : навч. посібник / Л. Г. Почебут, В. А. Чикер. – СПб.: Изд-во «Речь», 2002. – 298 с.
5. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс].– Режим доступу:/ http://pidruchniki.com/13351207/menedzhment/podolannya_oporu_zminam
6. Проблемы управленческих нововведений и хозяйственного экспериментирования [Електронний ресурс]./Режим доступа: <http://www.asu.ru>.

Околита Ирина Игорівна– студентка групи МОз-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: **Прищак Микола Дем'янович** – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Okolita I.I – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa.

Supervisor: **Nicholas Prysachak Demyanovich** – Cand.,ped., Associate Professor, Vinnytsia National Technical University.

ПРОЦЕСІЙНІ ТЕОРІЇ МОТИВАЦІЇ В МЕНЕДЖМЕНТІ

¹Вінницький Національний Технічний Університет

Анотація

У статті проведено дослідження проблеми процесійних теорій мотивації, зокрема, проаналізовано суть та зміст найвідоміших процесійних теорій.

Ключові слова: мотивація, процесійні теорії, потреба, теорія мотивації.

Abstract

In the article the research problem, processing theories of motivation, in particular, analyzed the essence and content of the most famous processing theories.

Keywords: motivation, processing theory, need, theory of motivation.

Вступ

Наявність у працівників належної професійної підготовки, навичок, досвіду не гарантує високої ефективності праці, а в кінцевому рахунку високої ефективності діяльності організації. "Локомотивом" їхньої активної трудової діяльності сучасна психологія управління визначає мотивацію.

Визначення мотивації як головної функції теорії та практики менеджменту детерміноване зростанням ролі особистості в системі діяльності організації, вимогами науково-технічного прогресу, назрілою потребою пошуку відповідних сучасному етапу розвитку бізнесу та менеджменту підходів до означення мотивації та розробки і впровадження практичних моделей мотивації.

Метою статті є дослідження суті та змісту процесійних теорій мотивації.

Основна частина

Процесійні теорії мотивації базуються на ідеї, що поведінка людини визначається не лише її потребами, а й сприйняттям ситуації, счікуванням пов'язаним з нею, оцінкою своїх можливостей та наслідків обраного типу поведінки, внаслідок чого людина приймає рішення про активні дії або бездіяльність. Процесійні теорії прагнуть показати керівникам, як слід поєднувати результати праці індивідуума й винагороди[1].

Щоб пояснити механізм мотивації, необхідно розглянути багаточисельні поведінкові аспекти і параметри навколишнього середовища. Реалізація цього підходу привела до створення процесійних теорій мотивації. Процесійні теорії розглядають мотивацію в іншому плані. У них аналізується те, як людина розподіляє зусилля для здійснення різних завдань і як вибирає конкретний вид поведінки. Є три основні процесійні теорії мотивації: теорія очікувань, теорія справедливості та модель мотивації Портера -Лоулера.

Теорія очікувань базується на тому, що наявність активної потреби не є єдиною необхідною цільовою мотивацією людини для досягнення певної мети.

Очікування можна розглядати як оцінку певною особистістю вірогідності якогось явища. Аналізуючи мотивації до праці, теорія очікувань підкреслює важливість трьох взаємозв'язків: затрати праці – результати, результати – винагорода і валентність (задоволення винагородою). Очікування щодо затрат праці – результатів – це відношення між витраченими зусиллями і одержаними результатами. Якщо люди відчувають, що прямого зв'язку між затраченими зусиллями і досягнутим результатом немає, то, згідно з теорією очікувань, мотивація буде слабшати.

Очікування щодо результатів винагорода є очікування певної винагорода або стимулу у відповідь на досягнутий рівень результатів.

Третій фактор, який визначає мотивацію в теорії очікування, – це валентність або цінність стимулу чи винагороди. Інше пояснення того, як люди розподіляють і спрямовують свої зусилля на досягнення поставленої мети, дає теорія справедливості.

Теорія справедливості вивчає уявлення співробітників організації про те, наскільки об'єктивно менеджмент оцінює їх трудовий внесок у порівнянні з іншими працівниками (автор - Стейсі Адамс). Теорія припускає, що, оцінюючи індивідуальну винагороду за досягнуті в процесі праці результати, співробітники організації прагнуть до соціальної рівності.

Відповідно до теорії справедливості, у тому випадку, коли індивід оцінює отриману ним винагороду як приблизно рівну оплаті праці інших співробітників, що досягає аналогічних результатів, він сприймає відношення менеджменту до нього особисто як чесне і неупереджене. Рівність винагороди оцінюється за співвідношенням "входу" і "виходу". Трудовий вихід – це зарплата, визнання, просування по службі, інші вигоди, а вхід – освіта, досвід, докладені зусилля і здібності. Індивідуальне співвідношення входу і виходу порівнюється з аналогічними пропорціями інших членів робочої групи чи деякого середнього по групі. Відчуття справедливості виникає тоді, коли співвідношення індивідуального виходу і входу приблизно дорівнює пропорції виходів і входів колег.

Якщо баланс співвідношень вхід/вихід порушується, у співробітника виникає відчуття несправедливості. Таке може відбутися, наприклад, якщо людина з високим рівнем освіти чи великим досвідом одержує таку ж зарплату, як той, що тільки-но поступив на роботу, менш освічений співробітник. Можлива і зворотна нерівність: якщо працівник виявляє, що одержує більшу винагороду за ту ж роботу, що виконують його колеги. У такому випадку в нього може виникнути потреба виправити цю несправедливість. Можливо, підвищиться інтенсивність зусиль працівника, він прийме рішення про необхідність отримання додаткової освіти, а то й задумається про можливість зниження свого заробітку. Коли індивід відчуває несправедливість, у нього виникають внутрішні суперечності, що мотивують до досягнення балансу.

До найбільш поширених способів усунення нерівності відносяться.

- Зміна виходу. Можливо, індивід прийме рішення про необхідність збільшення винагороди (зажадає збільшення зарплати чи надання йому більш просторого офісу).
- Зміна входу. Людина може вибрати й інший шлях, зменшуючи докладені в процесі праці зусилля. Наприклад, працівник, що сприймає зарплату як непомірно малу, починає гірше працювати чи "опускається" до прогулів. Якщо працівник вважає, що йому переплачують, він може підвищити інтенсивність праці.
- Зміна уявлень. Дослідження показують, що в тому випадку, коли індивіду не вдається впливати на вхід чи вихід, можливе коригування його уявлень про справедливість. Він може штучно завищити статус своєї роботи чи якимось вплинути на уявлення інших людей про свій заробіток, що дозволяє відновити внутрішню рівновагу.
- Звільнитися. Якщо людина почуває, що до неї відносяться несправедливо, вона може прийняти рішення залишити роботу, розраховуючи знайти нову, з більш сприятливим балансом входу і виходу.

Працівники оцінюють свою винагороду, порівнюючи її з оплатою праці й інших вигод колег. Збільшення заробітної плати чи призначення на більш високу посаду, які сприймаються як несправедливі стосовно інших співробітників, не роблять мотивуючого впливу. Несправедливість в оплаті створює тиск на працівників, що часом виявляється занадто великим. І тоді вони намагаються змінити свої уявлення, змінити саму систему чи приймають рішення залишити роботу. Кваліфікований менеджер завжди прагне до того, щоб підлеглі сприймали його рішення як справедливі. У протилежному випадку мотивація співробітників до праці істотно знижується.

Лайман Портер і Едвард Лоулер розробили комплексну прецесійну теорію мотивації з елементами теорії очікувань і теорії справедливості. Згідно з моделлю Портера-Лоулера, досягнуті результати залежать від зусиль співробітника, його здібностей і характерних особливостей, а також усвідомлення ним своєї ролі. Рівень його зусиль буде визначатися цінністю винагороди і ступенем впевненості в тому, що ці зусилля справді будуть достойно нагороджені. Більше того, за теорією Портера-Лоулера встановлюють співвідношення між винагородою і результатами, тобто людина задовольняє свої потреби за допомогою винагород за досягнуті результати.

Згідно з моделлю Портера-Лоулера, результати, досягнуті співробітником, залежать від трьох змінних: затрачених зусиль, здібностей, характерних особливостей людини, а також від усвідомлення нею своєї ролі в процесі праці. Рівень затрачених зусиль, у свою чергу, залежить від цінності винагороди і того, наскільки людина вірить в існування тісного зв'язку між зусиллями і

можливою винагородою. Досягнення потрібного рівня результативності може викликати внутрішню винагороду (це почуття задоволення від виконаної роботи, почуття компетентності і самоповаги), а також зовнішні винагороди – похвалу керівника, премію, просування по службі.

Задоволення – це результат зовнішніх і внутрішніх винагород з урахуванням їх справедливості. Задоволення від того, наскільки цінна винагорода насправді. Ця оцінка буде впливати на сприйняття людиною майбутніх ситуацій.

Один з найважливіших висновків Портера-Лоулера полягає в тому, що результативна праця приводить до задоволення.

Це прямо протилежне тому, що думають менеджери. Вони перебувають під впливом ранніх теорій людських стосунків. Ці теорії твердять, що задоволення веде до досягнення високих результатів праці (іншими словами – більш задоволені працівники працюють краще). Портер і Лоулер, навпаки, твердять, що усвідомлення виконаної роботи приводить до задоволення, і це підвищує результативність.

У підсумку модель Портера-Лоулера внесла основний вклад у розуміння мотивації. Ця модель показує, наскільки важливо об'єднати такі поняття, як зусилля, здібності, результати, винагорода, задоволення і сприйняття в рамках єдиної пов'язаної системи. Для України звичайно ж матеріальна винагорода є найактуальнішим стимулом [2].

Висновки

На сьогодні, мотивацію працівників в Україні можна звести до заохочення праці завдяки матеріальним благам, хоч існує безліч не менш ефективних стимулів. Процесійні теорії мотивації аналізують те, як саме людина розподіляє свої зусилля для досягнення різних цілей і як обирає конкретний вигляд поведінки. Згідно процесійним теоріям, поведінка працівника є також функцією його сприйняття і очікувань, зв'язаних заданою ситуацією, і можливих наслідків обраного ним типу поведінки. До цих моделей відносять теорію справедливості, модель Портера-Лоулера, теорію очікування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Прищак М. Д. Психологія управління в організації : навч. посібник / М. Д. Прищак, О. Й. Лесько // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://posibnyky.vntu.edu.ua/ps_v_org/212.html
2. Осовська Г. В. Основи менеджменту : навч. посібник / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. – К. : «Кондор», 2006. – 664 с.

Юлія Сергіївна Чайка – студентка групи МОп-126, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: gulljulk@mail.ua .

Науковий керівник: Микола Дем'янович Прищак – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Juliya S. Chaika – faculty of management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: gulljulk@mail.ua .

Supervisor: Nikolai D. Pryshak – Candidate of Science, Professor, Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

**МЕНЕДЖМЕНТ СПРИЯТЛИВИХ УМОВ ПРАЦІ ЛЮДИНИ ЯК ГОЛОВНА
ФУНКЦІЯ ПСИХОЛОГІЇ ПРАЦІ**¹Вінницький національний технічний університет**Анотація**

В статті розглянуто питання створення сприятливих умов праці на робочих місцях та вплив різних чинників на працездатність працівника.

Ключові слова: умови праці, працівник, фізіологія праці, робоче місце.

Abstract

The article considers issues concerning the creation of favorable conditions in the workplace and the impact of various factors on the efficiency of the employee's work.

Keywords: working conditions, employee, work physiology, workplace.

Вступ

Виконання будь-якої роботи протягом тривалого часу супроводжується стомленням організму, що проявляється в зниженні працездатності людини. Разом з фізичною і розумовою роботою значну дію на стомлення надає і навколишнє виробниче середовище, тобто умови, в яких протікає його робота. Сприятливі умови забезпечують як соціальну гармонію особи людини, так і ставлення її до праці та задоволення працею. Актуальність питання поліпшення умов праці обумовлюється і тим, що рівень освіти працівників висуває на перше місце необхідність задоволення потреб у змістовній праці в небезпечних умовах. Тому створення сприятливих умов праці має бути одним із головних завдань суспільства, невід'ємною частиною державної соціальної і економічної політики, важливою складовою менеджменту персоналу.

Метою статті є аналіз питання створення сприятливих умов праці людини та впливу різних чинників на працездатність працівника.

Основна частина

Головним завданням менеджменту психології праці є створення відповідних умов праці. Умови праці є важливими фізіологічними та психологічними чинниками ефективності праці та розвитку організації. Від умов праці безпосередньо залежить ефективність виробництва, мотивація працівника на досягнення мети і комфортні психологічні відносини в колективі[1].

Умови праці – це складне об'єктивне суспільне явище, що формується в процесі праці під впливом взаємозв'язаних чинників соціально-економічного, техніко-організаційного і природного характеру і впливає на здоров'я, працездатність людини, її відношення до праці і ступінь задоволеності нею, на ефективність праці і інші економічні результати виробництва, на рівень життя і всебічний розвиток людини як головної продуктивної сили суспільства.

Дане визначення дає цілісну характеристику умов праці та конкретизує терміни "виробниче середовище" і "умови праці", що є єдністю двох сторін. З одного боку, це чинники, що впливають на формування умов праці, а з іншою – елементи, що становлять умови праці. До елементів умов праці відносяться, наприклад, температура, загазованість, тобто все, що безпосередньо впливає на працівника, його здоров'я, працездатність і соціальний розвиток[2].

Аналізуючи питання умов праці практично неможливо розділити їхні фізіологічні та психологічні складові.

Фізіологія праці – галузь фізіології, що вивчає механізми і закономірності фізіологічних процесів людини у виробничому середовищі, особливості сприйняття і регуляції процесу праці людиною. Вона вивчає і дає рекомендації щодо організації робочого місця, його дизайну, режиму праці та відпочинку, інтенсивності трудової діяльності, з'ясовує оптимальні і граничні фізіологічні можливості людини в праці; дає уявлення про особливості сприйняття кольору, музики, шуму, температури та інших показників навколишнього середовища людиною, що дозволяє організовувати безпеку та ефективність праці; прогнозує стан організму людини під час трудової

діяльності, передбачає певні часові межі збереження працездатності, пропонує способи зниження втоми на виробництві та методи збереження працездатності й інше.

Розглянемо фізіологічні та психологічні закономірності менеджменту сприятливих умов праці в організації.

Фактори виробничого середовища впливають на фізіологічний та психологічний стан суб'єкта праці та трудовий процес в цілому. Вони можуть як підвищувати ефективність праці, так і знижувати її. Фактори виробничого середовища впливають також на безпеку праці, розвивають творчий підхід до роботи, формують професійні захворювання та інше [1]. Свій вплив на людину система факторів спричиняє опосередковано через сукупність системи елементів, які безпосередньо визначають умови праці на робочих місцях [3]. Важливим елементом менеджменту праці є організація робочого місця.

Вимоги до організації робочого місця:

- наявність достатнього робочого простору для здійснення трудової діяльності;
- наявність основного і допоміжного виробничого обладнання;
- забезпечення достатніх фізичних, зорових і слухових зв'язків між співробітниками;
- наявність зручних підходів до обладнання;
- дотримання техніки безпеки;
- проведення заходів, спрямованих на підтримку тону працівника;
- відповідність нормам робочого середовища (допустимий рівень шуму, забруднення повітряного середовища, температурного режиму та інші).

Менеджеру також необхідно звернути увагу на фізичні та соціальні умови праці, режим і графік роботи співробітників.

Розглянемо детальніше чинники, що впливають на працездатність робітника.

1. До шуму можна віднести звук працюючого комп'ютера, голоси колег, шум транспорту за вікном, шум машин на виробництві та інше. Сукупність усіх цих звуків вимірюється рівнем допустимого шуму. Перевищення норми рівня шуму негативно впливає на стан працівника, зокрема підвищує втомлюваність, дратівливість та знижує зосередженість працівника. Шум в приміщенні призводить до професійних захворювань, зокрема таких, як зниження або втрата слуху.

2. Важливе значення для ефективної праці мають температура, вологість та чистота повітря. Холод, спека, забрудненість повітря, задушлива атмосфера негативно впливають на людину та істотно знижують її активність, працездатність, увагу, бажання працювати, що також загрожує порушеннями правил безпеки на виробництві.

3. Погане освітлення під час роботи впливає на зір і значно знижує його. Дуже яскраве, сліпуче світло або, навпаки, тьмяне освітлення негативно впливають на продуктивність праці.

4. Колірна гамма приміщення також дуже важлива для працюючих співробітників. Від того, які кольори переважають на робочому місці, залежить не тільки ефективність праці співробітника, але і його морально-психічний стан. Певний колір може додати затишок в інтер'єр приміщення, впливає на сприйняття людини, на розмір приміщення. Наприклад, фарбування стін у світлі тони візуально робить приміщення більш просторим, а пофарбовані в темний колір стіни зорозово зменшують простір. За впливом на центральну нервову систему кольори поділяються на: збуджувальні (червоний, жовтий), гальмівні (відтінки синього), нейтральні (білий, зелений). Фахівці в області декору інтер'єру стверджують, що червоні й оранжеві кольори є теплими, а блакитні, зелені тони є холодними. Наприклад, якщо стіни пофарбовані у яскраві, насичені червоно-оранжеві тони, то в літній період часу співробітникам буде психологічно здаватися, що в приміщенні дуже жарко, навіть якщо працюватиме кондиціонер. А якщо стіни приміщення пофарбовані в більш світлі, спокійні відтінки, то в холодний період часу співробітникам такого приміщення буде здаватися, що в ньому дуже холодно. Темні тони у забарвленні виробничих приміщень пригнічують психіку працівників і знижують працездатність. Крім того, колірний фактор використовується в охороні праці та в засобах виробничої інформації.

5. Музика – смакові характеристики та інтенсивність, гучність музики мають важливе значення. Про позитивні властивості музики можна говорити в контексті підвищення ефективності праці, зниження рівня втомлюваності.

6. Естетизація робочого середовища – невід'ємна частина управління працею в організації. Освітленість, колір, музика, разом з архітектурним дизайном є системою естетичного впливу на суб'єкт праці. Естетичні характеристики роботи сприяють підвищенню працездатності

та підняттю тону працівників. Стосовно трудового процесу, естетика – наука про красу праці, красу сприйняття та оцінки людиною елементів робочого оточення.

7. Режим роботи розглядається як один з факторів трудового процесу. Від режиму праці залежить моральний і психічний стан працівника. Так, у разі нічної роботи особливо важливо дотримуватися техніки безпеки, оскільки в нічний час істотно знижуються працездатність і увага. Обмеження сну протягом довгого періоду впливають на фізичний стан працівника, формують невротичні порушення, швидко втомлюваність.

8. Певний робочий графік виробляє у працівника режим, традиції і дозволяє дисциплінувати співробітників. У випадку вільного графіка роботи відкриваються великі можливості для творчого процесу, для більш ефективного розподілу часу працівником, можливість будувати свій час таким чином, щоб займатися і сім'єю, і роботою без шкоди для будь-якої з цих областей.

Важливою складовою робочого графіка є перерви. Оскільки в одному робочому режимі (монотонному) стомлюваність різко підвищується, знижується увага і можливі виробничі травми, перерви для відпочинку мають велике значення, особливо в конвеєрному виробництві. Це дозволяє перепочити і відновити працездатність, що веде до підвищення продуктивності праці [1].

Також до менеджменту сприятливих умов праці відносять:

- раціональну організацію трудового процесу;
- підвищення зацікавленості працівника робочим завданням;
- забезпечення наочної результативності праці для працівника;
- залучення машин для полегшення праці працівників;
- чергування трудової діяльності;
- розробку системи матеріальних і моральних стимулів [1].

На державних підприємствах трудовим колективам надані великі повноваження щодо поліпшення умов праці. Вони мають право брати участь в обговоренні та затвердженні комплексних планів інженерно – технічних заходів з досягнення встановлених нормативів безпеки, гігієни праці та виробничого середовища; контролювати використання коштів на виконання планів, ставити питання про притягнення до відповідальності за порушення норм з охорони праці тощо[3].

Атестація робочих місць за умовами праці передбачає:

- комплексну оцінку факторів виробничого середовища і характеру праці, відповідність їх характеристик стандартам безпеки праці, будівельним та санітарним нормам і правилам;
- виявлення факторів і причин виникнення несприятливих умов праці;
- санітарно-гігієнічне дослідження чинників виробничого середовища, визначення ступеня важкості й напруженості трудового процесу на робочому місці;
- встановлення ступеня шкідливості і небезпечності праці та її характеру за гігієнічною класифікацією;
- обґрунтування віднесення робочого місця до категорії зі шкідливими (особливо шкідливими) умовами праці;
- визначення (підтвердження) права працівників на пільги;
- аналіз реалізації технічних і організаційних заходів, спрямованих на оптимізацію рівня гігієни, характеру і безпеки праці [4].

Висновки

Умови праці – це сукупність чинників виробничого середовища, що роблять вплив на функціональний стан організму працюючих, їх здоров'я і працездатність в процесі праці. Вони визначаються вживаним устаткуванням, технологією, предметами і продуктами праці, системою захисту робітників, обслуговуванням робочих місць і зовнішніми чинниками, залежними від стану виробничих приміщень, що створюють певний мікроклімат. Таким чином, виходячи з характеру виконуваних робіт, умови праці специфічні як для кожного виробництва, цеху і ділянки, так і для кожного робочого місця.

Поліпшення умов праці передбачає:

- механізацію важких робіт;
- автоматизацію управлінських функцій та техніко-технологічного проектування;
- створення науково обґрунтованих санітарно-гігієнічних умов для працівників;
- усунення шкідливих впливів від виробничої та іншої господарської діяльності;

- застосування раціональних режимів праці та відпочинку;
- впровадження естетики та ергономіки у виробниче середовище;
- використання функціональної музики тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Прищак М.Д. Психологія управління в організації / М.Д. Прищак, О.Й. Лесько // [Електронний ресурс].– Режим доступу:http://posibnyku.vntu.edu.ua/ps_v_org/212.html
2. Умови праці на підприємстві. Інформаційний портал «Osvita.ua»[Електронний ресурс].– Режим доступу:<http://osvita.ua/vnz/reports/bjd/25852/>
3. Поняття, фактори і елементи умов праці[Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://kykiduki.at.ua/publ/menedzhment/menedzhment_personalu/ponjattja_faktori_i_elementi_umov_praci/8-1-0-325
4. Аналіз умов праці на підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://vuzme.pp.ua/87-analz-umov-prac-na-pdpriemstv.html>

Марчук Анна Олександрівна – студентка групи МОз-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, marchuk.anna@mail.ru.

Прищак Микола Дем'янович – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

Anna Marchuk O. – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: marchuk.anna@mail.ru.

Pryschak Nicholas Demyanovich– candidate.ped. Sciences, Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa.

ОСНОВИ ЛІДЕРСТВА: УРОКИ ВИДАТНИХ ПІДПРИЄМЦІВ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто елементи лідерства на прикладі видатних підприємців світу, приведено приклади успішних стилів керівництва та визначення основних ознак лідера у бізнесі.

Ключові слова: лідерство, лідер, стиль управління, персонал, менеджмент.

Abstract

Considered the elements of leadership by the example of prominent businessmen of the world, brought examples of successful leadership styles and identifying key traits a leader in business.

Keywords: leadership, leader, management style, staff, management.

Вступ

Лідерство – одне з тих явищ, які цікаві практично кожній людині. Вчені вивчають закономірності, що визначають процеси розвитку та здійснення лідерства, а також умови і фактори підвищення його ефективності. Фахівці в області підбору персоналу та психологи-практики розробляють інструменти для виявлення потенційних лідерів і технології для розвитку лідерських якостей і умінь. Люди, які прагнуть до лідерства, намагаються знайти способи, що дозволяють їм максимально швидко домогтися успіху і зап'яць лідерські позиції.

Люди, що йдуть за лідером, хочуть зрозуміти не тільки, що змушує їх підкорятися його владі, але і як вони самі можуть впливати на його дії. При цьому будь-яка людина виявляється так чи інакше залучений у відносини "лідер – послідовники" у всіх сферах свого життя: у професійній діяльності, сім'ї, дружбу, саморозвитку. Включаючись в політичні, економічні, культурні процеси, людина неодмінно стикається з проблемами лідерства.

Метою роботи є визначення основних елементів успіху відомих підприємців, їх стилів керівництва та секретів лідерства.

Основна частина

Воррен Баффет (1930 р.н., голова ради директорів холдингу «Berkshire Hathaway») – один із найвідоміших та найуспішніших інвесторів сучасності. Ділячись своїм досвідом, Воррен сформував власні правила ведення бізнесу, які стали своєрідними заповідями на ринку цінних паперів. Що ж робить Воррена Баффета гарним керівником? Він є загальноновизнаним лідером, стиль управління якого беруть за взірць керівники багатьох компаній у світі. Баффет завжди відкритий для змін, намагається відповідати світовим економічним та управлінським тенденціям. Він вміє вчитися на своїх помилках та перетворювати їх на переваги.

Ключовою характеристикою стилю управління В. Баффета є спілкування. Комунікація є ключовою в керівництві, а Баффет – талановитий комунікатор. Вміння слухати інших і дар переконання роблять його неперевершеним оратором, який завжди враховує потреби та інтереси аудиторії. Його інвестиційні стратегії та стиль управління вказують на конітивний стиль керівництва: переосмислення, аналіз інформації, оцінку можливостей та розроблення стратегій як в управлінській діяльності, так і в бізнесі [1].

Важливою умовою досягнення успіху **Річард Бренсон** (1950 р.н., англійський бізнесмен, один із найбагатших людей Великої Британії) вважає організованість і цілеспрямованість лідера. Він зазначив, що цих вимог він дотримувався упродовж усього життя, щоденно складаючи списки завдань і бажань. Бренсон радить включати до списку також короткотермінові завдання й орієнтири на кожен день, особисті цілі, завдання щодо зміцнення здоров'я й самопочуття. Також він любить повторювати: «Будьте лідером, а не босом. В сучасному діловому світі запобігання перед босом – анахронізм». Бренсон порівнює лідера з хорошим вчителем.

Ідеалом керівника і менеджера для Бренсона є не той, хто віддає накази і розпорядження, а той,

хто затверджує рішення співробітників. Бренсон – фанат відкритих офісних просторів. «Нам, - пише він, – потрібно багато спільного простору для мозкових штурмів, потрібні кімнати для відпочинку й кухні, де працівники можуть невимушено збиратися й обговорювати справи. Стіни, двері, робочі столи й інші конторські меблі – все це бар’єри для комунікації» [2].

Лінда Вачнер (1946 р.н., керівник і власник «Wapaco Group Inc. До 2001 р.; жінка, яка змінила уявлення світу про жінку-керівника) у «Max Factor» здобула репутацію людини, яка жорстко визначає завдання й цілі та прискіпливо контролює все, що відбувається довкола. Це, на її думку, і є запорукою корпоративного успіху. Кожен управлінець, без винятку, має тримати руку на пульсі своєї компанії та не зловживати такими процедурами, як делегування повноважень. Керівник має чітко й лаконічно ставити завдання перед працівниками, аргументовано доводити до персоналу цілі та перспективи будь-яких проєктів. І головне, має постійно контролювати діяльність компанії у всіх напрямках. Лінда не боялася того, що її будуть вважати замкнутою та байдужою до особистої критики.

Ставлення до Вачнер було дуже суперечливе: одні називали її талановитою, інші – найгіршою з менеджерів. Також робота в «Max Factor» дала змогу Л.Вачнер сформулювати свої особливі методи управління та мотивації персоналу. Варто лише згадати про її всевітньо відомий принцип в галузі менеджменту – «Роби це зараз», що став гаслом «Max Factor». Завжди намагаючись раціонально використовувати кожну хвилину свого часу, Лінда Вачнер ненавидить світські бесіди та намагається уникати непотрібних, безглузких і порожніх розмов. Стиль керівництва Лінди Вачнер унікальний. Це поєднання протилежностей, професіоналізму, самопожертви, вимогливості. Раціональність та принциповість, індивідуальність та самобутність – стрижні її лідерського потенціалу. Цілеспрямованість і відданість ідеї – ключові риси її особистості [3].

Джек Велч (1935 р.н., один з найбільш відомих бізнес-лідерів у світі; журнал «Fortune», підбивши підсумки розвитку бізнесу в ХХ ст., визнав його кращим менеджером століття) від початку своєї діяльності мав досить значні особисті амбіції: ще не перебуваючи внизу кар’єрної піраміди, він відверто заявляв, що має наміри стати президентом «General Electric». Велч вимагав, щоб усі лідери в GE у своїх бізнес-стратегіях ставили лише зухвалі цілі. Саме тому Велч надавав перевагу не оперативному управлінню, а ставив перед підлеглими лише найбільші загальні, глобальні цілі. У кінці першого року управління корпорацією він запропонував обмежитися загальною концепцією, яка б об’єднала окремі плани й стратегії компанії. Головне – знати напрямок і дотримуватися спільних принципів.

Схожий підхід Велч сповідував і щодо персоналу, вважаючи, що «збереження непотрібних робочих місць обходиться компанії занадто дорого». Проте Велч не просто «скорочував штати», він зробив власну кадрову політику: за результатами року звільнялися лише ті співробітники, які показували найнижчі результати в роботі. Велч розділив співробітників на три категорії: А – співробітники, які відповідали «чотирьом правилам лідерства» в GE: енергійні, вміють мотивувати оточуючих, приймати складні рішення і завжди виконують взяті на себе обов’язки; В – «серце» компанії, компетентні спеціалісти, але менш ініціативні й енергійні; С – «ліниві», люди, які не можуть і не хочуть добре працювати. Постійною турботою Велча був розвиток людей. Його головний принцип: «головною опорою компанії є люди, а не товари, які вона випускає» [4].

У роботах, які вийшли з-під пера видатного лідера після його звільнення з посади президента корпорації, Джек Велч обґрунтовує значення лідерства у досягненні успіху організації, розкриває механізми його впливу на всі складові її діяльності. Ще одна вимога Велча до лідера – завжди намагатися бути щирим і домагатися цього від інших, заохочуючи їхню відвертість, а не караючи за неї. Лише щирість може породити одностайність і зрозумілість дій, задіяти інтелект кожного в інтересах спільної справи. Головне завдання лідера, як його, на думку Р.Слейтера, бачить Велч, - «це створення в компанії творчої атмосфери, яка мобілізує весь її інтелектуальний капітал, всю скарбницю ідей і новацій». А для цього треба бути готовим до постійних змін і змінюватися самому, мислити позитивно, завжди навчатися робити правильні висновки з помилок, уміло формувати команду, планувати успіх і чітко визначати завдання, підтримувати простоту й виховувати персонал [5].

Висновки

Формування стилю – це тривалий, безперервний і складний процес. У стилі роботи окремих менеджерів нерідко можна виявити небажані риси, такі, наприклад, як намагання залучати підлеглих до обговорення будь-яких питань без потреби, надмірна кількість людей у підпорядкуванні. Це призводить до нефективного витрачання робочого часу, спричинює почуття незадоволеності у підлеглих, затримує вирішення проблем. На протигагу цьому, деякі менеджери віддають перевагу особистому

вирішенню питань і навіть тих, які входять до компетенції підлеглих.

У стилі роботи деяких менеджерів спостерігаються тенденції до побоювання обгрунтованого ризику, намагання ухилитись від вирішення нових складних завдань. Оскільки багато рис індивідуального стилю роботи пов'язані з психологічними особливостями менеджера, то це слід враховувати під час добору керівних кадрів.

Успішне вирішення управлінських проблем потребує й певних навичок та досвіду. Тому зростання потенціалу менеджера, ступеня готовності до вирішення дедалі складніших проблем залежать від досвіду його практичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баффет М. Секреты управления от Уоррена Баффета / М.Баффет, Д.Кларк. – М.: Попурри, 2012. – 128 с.
2. Брэнсон Р. Обнаженный бизнес / Р.Брэнсон. – М.:Эскмо, 2011. – 304 с.
3. Ландрам Дж. Истории успеха. 13 женщин, которые изменили мир / Джим Ландрам. – М.: [б.и.], 2007. – 163 с.
4. Бизнес-путь: Джек Уэлч. 10 секретов величайшего в мире короля: пер. с англ. / С. Крейснер. – СПб.: Крылов, 2004. – 192 с.
5. Уэлч Дж. История менеджера: пер. с англ. / Джек Уэлч. – М.: АСТ, 2003. – 487 с.

Віолета Сергіївна Комаркова – студентка групи МОз-15м, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: violettakom14@gmail.com;

Науковий керівник: **Микола Дем'янович Прищак** – канд. пед. наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Violeta S.Komarkova— Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : violettakom14@gmail.com;

Supervisor: **Mykola D. Pryshchak**—Cand. Sc. (Eng.), Assistant Professor of Building Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

УДК 378.147

Петрук В. А.

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕРИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У тезах розглядається стан формування математичної культури у майбутніх інженерів в сучасних умовах інформаційної ери та пропонується дослідження застосування культурологічного підходу при отриманні математичної освіти у технічних ВНЗ.

Ключові слова: математична культура, майбутні інженери, математична освіта, технічні ВНЗ.

Abstract. The thesis discusses the state of formation of mathematical culture of future engineers in modern conditions of the information age and offers a study of the use of cultural approach in obtaining mathematical education in technical Universities.

Key words: mathematical culture, future engineers, math education, technical Universities.

Вступ

Маючи за мету перехід від суспільства знань до суспільства життєво-компетентних громадян, необхідно враховувати процеси диференціації, комп'ютеризації та глобалізації вищої освіти, що активно розвиваються. Як навчальний предмет математика володіє великим освітнім та розвиваючим потенціалом. І, відповідно з цим, служить формуванню якостей особистості, її спрямованості на використання свого творчого потенціалу в інтересах вирішення глобальних проблем. Математична культура є однією із фундаментальних складових у структурі професійної культури інженера відіграє вирішальну роль у забезпеченні продуктивності його професійної діяльності. Одним з основних складових математичної культури майбутнього інженера є знання.

Результати дослідження

Стан сучасної системи інженерної освіти України характеризується зростанням обсягу знань, ускладненням і розширенням програмного матеріалу, скороченням годин аудиторних занять для циклу фундаментальних дисциплін, зокрема вищої математики, збільшенням кількості годин, відведених на самостійне опрацювання теоретичного матеріалу (понад 60% від загального обсягу годин). Як показує власний досвід, результат екзаменаційної сесії першого семестру 2015-2016 навчального року виявив дуже невтішні результати успішності (83%) та якості (32%) знань студентів. Проблема такого результату - суперечність між переходом освіти на новий рівень, наближенням системи освіти України до світових стандартів, де самостійна робота студентів повинна займати більший відсоток, ніж аудиторна, і неспроможністю студентів самостійно опрацьовувати теоретичний матеріал, а отже й застосовувати його для розв'язку практичних завдань. Але самостійне опанування розділів вищої математики першокурсниками стаціонару є дуже проблематичним, коли за перший семестр навчання вони мають засвоїти понад 6 розділів, які для академічних університетів викладаються впродовж 2-3 навчальних років. Крім того, завжди існувала, а на сучасному етапі це відчувається ще гостріше, проблема наявності у першокурсників мотивації до навчання.

При цьому викладачі висувають претензії не до обсягу і змісту програми, а саме до низького рівня культури мислення абітурієнтів та їх професійної майстерності володіння математичним апаратом. Наші спостереження за студентами підтверджують, що більшість студентів молодших курсів пам'ятають достатню кількість формул, правил, формулювань, навіть готових штампів розв'язання "типових" задач. Однак багато з них через відсутність практичних умінь не можуть використовувати ці знання у своїх міркуваннях і навіть не намагаються цього робити. Тому невід'ємною частиною

навчання у ВНЗ є самопідготовка. Як підкреслюють багато вчених, студент має стати не споживачем, а творчим здобувачем знань, отримуючи реальне завдання і вирішуючи його відповідно до майбутньої професійної діяльності [1].

Математичні знання, уміння, навички, математичне мислення і математична мова – суть компоненти математичної культури особистості. Всі компоненти математичної культури знаходяться в нерозривній єдності і взаємодії.

Математична культура інженера являє собою своєрідний процес, внутрішню діяльність, в основі якої знаходиться взаємодія, взаємоперехід і спряженість знань, навичок і переконань, набутих в процесі формування акмеологічного, аксіологічно-мотиваційного, інформаційно-методологічного, гуманітарного, когнітивного, компетентнісного, креативного і рефлексійно-оціночного компонентів [2].

Специфіка навчального процесу в технічних ВНЗ, де на математичну підготовку відведено перші два роки навчання, вимагає застосування спеціальної педагогічної технології для формувати у майбутніх фахівців математичної культури. Математична культура виконує роль універсального базису, на основі якого відбувається інтелектуальний і культурний розвиток майбутнього фахівця, усвідомлення ним сутності, смислу і способів опанування загальних і професійно-орієнтованих знань.

Висновки

Таким чином, щодо педагогічного аспекту проблеми формування математичної культури то вимагає дослідження застосування культурологічного підходу при отриманні математичної освіти студентів у технічних ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Петрук В.А. Формування базового рівня професійної компетентності у майбутніх фахівців технічних спеціальностей засобами інтерактивних технологій: монографія / В. А. Петрук. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 306 с.

2. Дубініна О.М. Розвиток математичної культури студентів у вищих технічних навчальних закладах: монографія / О. М. Дубініна. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2014. – 516 с.

Петрук Віра Андріївна - д-р пед. наук, професор, кафедра вищої математики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: petruk-va@ukr.net;

Petruk Vira Andriivna - doctor of pedagogical Sciences, Professor, Department of mathematics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: petruk-va@ukr.net;

Акцентуації характеру особистості

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті досліджено явище «акцентуації характеру особистості» та проаналізовано типи акцентуацій характеру.

Ключові слова: акцентуація, особистість, характер, темперамент.

Abstract

This article is devoted to research the phenomenon of " accentuation nature person" and influence character accentuation on human behavior.

Keywords: accentuation, personality, character, temperament.

Вступ

Деякі риси характеру мають у певних особистостей надмірну вираженість. У такому випадку говорять про акцентуацію характеру – надмірну вираженість окремих рис характеру та їх поєднань, які являють собою крайні варіанти норми.

Метою статті є дослідження явища «акцентуації характеру особистості», аналіз типів акцентуацій характеру та їх вплив на поведінку людини.

Основна частина

Поняття "акцентуація" вперше ввів німецький психіатр і психолог, професор неврологічної клініки Берлінського університету Карл Леонгард. Ним була розроблена і описана класифікація акцентуацій особистості.

У працях К. Леонгарда використовується як поняття "акцентуована особистість", так і "акцентуовані риси характеру". К. Леонгард замінив термін "психопат" терміном "акцентуована особистість". Акцентуація характеру, за К. Леонгардом, – це щось проміжне між психопатією і нормою. Акцентуовані особистості – це не хворі люди, це здорові індивіди зі своїми індивідуальними особливостями. На питання про межі, які відділяють акцентуантів від психопатів та неакцентуантів, він не дає чіткої відповіді[1].

К. Леонгард виділив 12 типів акцентуацій характеру. Його класифікація базується на оцінці стилю спілкування людини з оточуючими. Типи акцентуацій характеру поділяються К. Леонгардом на дві групи за принципом акцентуації рис або характеру, або темпераменту. До акцентуації рис характеру К. Леонгард відносить демонстративний, педантичний, застряглий та збудливий типи.

Демонстративний тип. Для осіб цього типу акцентуації є характерними схильність до «витіснення» зі свідомості тих оцінок, які є неприємними для образу «Я»; прагнення за будь-яку ціну завжди бути в центрі уваги; завищена самооцінка, намагання приймати «бажане за дійсне».

Педантичний тип. Цьому типу акцентуації притаманні інертність психічних процесів, схильність «загрузати» в дрібницях, наявність проблеми складності прийняття рішення. В спілкуванні люди цього типу приваблюють рівним настроєм, надійністю в справах, сумлінністю та охайністю.

Застраглий тип. Основна риса цього типу акцентуації – значна стійкість афекту, «злопам'ятність», прагнення і в головному і в дрібницях відстоювати свою точку зору, не враховуючи позицію групи.

Збудливий тип. Для таких осіб є характерною схильність до «вибуху» емоцій, як засобу періодичної розрядки нервової системи.

До акцентуацій рис темпераменту відносяться гіпертимний, дистимічний, тривожний, циклоїдний, екзальтований, екстравертований та інтравертований типи.

Гіпертимний тип. Людям цього типу притаманні високий рівень оптимізму, а також жадоба діяльності при можливій схильності до поверхових висновків.

Дистимічний тип. Для цього типу акцентуації є характерною песимістична спрямованість особистості, фіксація на похмурих сторонах життя.

Тривожний тип. Головна риса – високий рівень тривожності, сильно розвинений «комплекс неповноцінності» – як підтвердження заниженої самооцінки.

Циклотимічний тип. Провідна ознака - схильність до невмотивованих різких змін настрою протягом короткого часового інтервалу: від підвищено-оптимістичного до знижено-песимістичного і навпаки.

Екзальтований тип. Для носіїв цього типу акцентуації є характерним великий діапазон емоційних станів, вони захоплюються чимось радісним і так само легко впадають у відчай.

Емотивний тип. Це чутливі та вразливі люди, що відзначаються глибиною переживань у галузі тонких емоцій.

Екстравертований тип. Люди цього типу відкриті до всякої інформації, готові вислухати і надати допомогу кожному, хто до них звертається, здатні до конформізму. Їм притаманні високий рівень товарищескості, балакучості, поступливість, ретельність.

Інтровертований тип. Для таких осіб є характерними низька контактність, замкненість, відірваність від реальності, схильність до філософствування. Вони орієнтовані на свій внутрішній світ, на свою оцінку предмета або події, а не на предмет як такий [2].

Зазначені типи акцентуації проявляються не завжди. Оскільки структура характеру є динамічною і змінюється протягом життя людини, акцентуації характеру можуть бути зменшені в процесі виховання, самовиховання або психокорекції. Людині слід знати свої характерологічні особливості й удосконалювати їх у разі необхідності.

Частіше всього певні риси характеру стають акцентованими у підлітковому віці, адже саме в цей період людина є дуже вразливою, чутливою, вона формує свій характер. В оточенні підлітків є безмежна кількість факторів, що впливають на них. Найважливішими серед них є:

1. Умови виховання. Розвиток певної акцентуації характеру, негативних тенденцій у поведінці підлітка часто спричинюють безконтрольність або домінуюча надопіка дорослих, жорсткі стосунки, надмірність вимог і очікувань стосовно дитини, страх втрати її, дефіцит любові і спілкування з підлітком та ін.

2. Перешкоди в діяльності. Деякі ознаки акцентуацій характеру підлітків проявляються, коли їм доводиться долати перешкоди в діяльності, спрямованій на задоволення особисто значущих потреб. Авторитарний стиль спілкування у школі, домінування методів примусу в навчанні є недопустимими, оскільки можуть спровокувати конфліктні ситуації, найрізноманітніші форми дезадаптивної поведінки підлітків – нехтування чи незнання норм соціальної взаємодії. Школа має забезпечити максимальний простір для вільної і природної самореалізації особистості учня. Однак його свобода не має загрожувати безпеці й психологічному комфорту інших учнів, перешкоджати здобуттю ним повноцінної освіти.

3. Когнітивна криза. Розширення сфери діяльності і взаємодії підлітка з оточуючими значно випереджає його психологічну компетентність. Тому часто виникають зовнішні і внутрішні бар'єри в діяльності та спілкуванні, що спричинює психологічні зриви. Важливим напрямом запобігання акцентуації характеру підлітка є його психологічна освіта (психологія особистості, пізнавальних процесів, спілкування).

4. Дисгармонійність Я-образу. Суттю цього фактора є неадекватні та суперечливі уявлення про себе, а також неадекватні самооцінка і рівень домагань, комплекс неповноцінності.

5. Несформованість спонукальної сфери. Йдеться про відсутність стійких інтересів і цілей, несформованість соціально цінних потреб і норм, невміння адекватно задовольняти актуальні потреби, одержувати справжнє задоволення тощо.

6. Спадкові ознаки. До цього фактора належать тип нервової системи, захворювання нервової системи, фізичні вади, спадкові та хронічні хвороби [3].

Загалом, становлення акцентуації характеру підлітка зумовлене багатьма чинниками, поєднанням їх деструктивної дії.

Висновки

Отже, підлітковий період є важливим етапом психічного та особистісного розвитку. Він характеризується особливостями соціальної ситуації, видами діяльності, новоутвореннями, специфічним перебігом кризи. Значні зміни відбуваються у розвитку інтелектуальної, спонукальної

та емоційно-вольової сфер, у становленні самосвідомості. За несприятливих соціально-психологічних умов виникають труднощі у розвитку особистості, зокрема формування акцентуацій характеру. Знання дорослими (батьками, педагогами) вікових та індивідуальних особливостей підлітків дає їм змогу ефективно керувати психічним та особистісним розвитком дітей, попереджувати й долати труднощі і проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Павелків Р. В. Загальна психологія [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Р. В. Павелків. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : Кондор, 2012. – 570 с.
2. Винославська О.В. Психологія [Текст]: навч. посібник / Винославська О.В. – К.: ІНКОС, 2005.
3. Волкова Н. П. Педагогіка [Текст] : навч. посібник / Волкова Н.П. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Академвидав, 2007. –616 с.

Інна Володимирівна Зозуля – студентка групи МОз-14 мс, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: inna_zozulia@mail.ru.

Науковий керівник: **Микола Дем'янович Прищак** – канд. пед. наук, доцент, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

Inna Zozulya V. – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: inna_zozulia@mail.ru.

Supervisor: – **Pryschak Mykola D.** – Dr. Sc. (Eng.), Professor, Associate Professor of Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

СТРЕС ТА МЕТОДИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано явище стресу. Увага акцентується на наслідках, причинах та етапах розгортання стресу, а також факторах, що сприяють його подоланню.

Ключові слова : стрес, подолання стресу, чинники ризику, методи протистояння.

Abstract

The article analyzes the phenomenon of stress. The focus was on the consequences, causes and stages of deployment stress and the factors that contribute to its overcoming.

Key words : stress, overcoming stress, risk factors, methods of confrontation.

Вступ

Звідки прийшло в нашу мову слово "стрес"? Вперше воно з'явилося в 1303 році в одному з творів англійського поета Роберта Маннінга. В літературу з психології та медицини термін увійшов трохи більш ніж півстоліття тому, з виходом у світ короткого повідомлення канадського фізіолога Ганса Сельє в журналі "Nature" (1936).

Стрес – це неспецифічна реакція організму у відповідь на несподівану та напружену ситуацію; це фізіологічна реакція, що мобілізує резерви організму.

Події, що викликають стрес, можуть не загрожувати життю і здоров'ю, але підривають самооцінку особистості.

Метою статті є дослідження явища стресу, зокрема наслідків, причин та етапів його розгортання. Особливу увагу звернуто на фактори, що сприяють подоланню стресу.

Основна частина

Життя, повністю позбавлене стресів, практично неможливе, емоції належать до однієї з найважливіших функцій психіки. І коли б раптом емоції та стреси зникли, людина впала б у стан пасивності й апатії.

Реакції людини на стресори можна розподілити за двома великими групами: *фізіологічні* та *психологічні*. На психологічному рівні ми часто відповідаємо на стресори непередбачувано, коли особливості нашого настрою та емоцій викликають зміни в поведінці від гніву та роздратування до стану, схожого на сп'яніння від алкоголю чи наркотиків.

Кожна агресія, фізична або психічна, кожна емоція, навіть найприємніша, кожне навантаження викликають в організмі тривогу, мобілізуючи захисну енергію. Велика радість, як і важкі переживання, прискорюють дихання, биття серця, збільшують вміст цукру у крові. Завдяки цьому до всіх клітин і тканин організму надходить необхідна енергія для проходження кризи, для пристосування до нових умов. Це так званий позитивний стрес.

Зате тоді, коли стрес переважає можливості організму до адаптації, з'являється погане самопочуття, внутрішній неспокій – настає справжній стресовий стан (дистрес), негативна реакція організму на несприятливий зовнішній подразник, синдром, що набирає ролі патогенного чинника.

Американський учений А. Маслоу вважає стрес для людини, що живе в індустріальному суспільстві, сіллю землі. Що саме завдяки стресові людству вдалося проіснувати тисячі років і пристосуватись до умов, які постійно змінюються [1].

Знову повертаючись до основних положень психологічної теорії стресу, зазначимо, що людина реагує на конфліктну ситуацію передусім станом нервової системи. Виникає біологічно виправдане напруження функцій мозку, і людина, долаючи конфліктні ситуації, знаходить творче рішення. Саме так розвиваються творчі здібності й виявляються особистості.

З'ясовано також, що чоловіки і жінки по-різному реагують на стрес. Чоловіки, вирішуючи ділові проблеми, пов'язані зі стресом, частіше страждають на фізичні захворювання – виразки, серцево-судинні хвороби. У жінок виявляються психічні розлади, наприклад, підвищена дратівливість, нав'язливі ідеї, депресії.

Г. Сельє виділяє три стадії стресу: *тривога, адаптація, виснаження*. При першій стадії людина схвилювана, бурхливо реагує на стресову ситуацію, намагається якось нормалізувати її. Якщо ж стрес не проходить, починається його друга стадія – поступово організм адаптується до нового стану, звикає до нього. Коли вихід із стресу на цій стадії не відбувається, настає третя стадія - виснаження. Ця стадія триває тим довше, а вихід із неї проходить тим повільніше, чим ближче до граничного було напруження першої стадії, чим тривалішим був стрес і чим більше довелося витратити захисних сил організму на його ліквідацію.

Навколишні кольори і звуки теж можуть як викликати стрес у нашому житті, так і пом'якшувати його, причому часто настільки невловимим чином, що все це відбувається підсвідомо. Наприклад, синій колір піднімає настрій, а коричневий колір діє заспокійливо.

Учені вважають, що зелений колір при певних умовах може посилювати стрес, а рожевий колір має заспокійливий характер. Оранжевий колір – надагресивний. Він дуже швидко втомлює сприйняття. Жовтий колір - веселий, активний, сприяє спілкуванню.

Зелений колір найдоцільніший для робочого кабінету й тих місць, де ви працюєте. Він надає відчуття впевненості, наполегливості, активності. Фіолетовий колір сприяє романтичному настроєві, викликає прагнення до злагоди і гармонії. Невелика картина у фіолетових тонах на стіні стимулюватиме потяг до знань. Сірий колір і його різноманітні відтінки зараз широко використовують при оформленні офісів та інших робочих приміщень. На жаль, він не сприяє активній роботі й викликає неспокій, тривогу, невпевненість.

Про лікувальні властивості музики було відомо давно. Цікаво, що кожний орган співзвучний певному музичному інструменту. Скрипка - лікує нервову систему, віолончель -заспокоює серцевий біль, кларнет - показаний при захворюванні печінки, флейта - потрібна всім після напруженого нервового дня.

"Пам'ятайте, – пише Г. Сельє, – що в більшості випадків перехід з одного виду діяльності на інший - кращий спосіб зняти стрес, ніж повний спокій. Хто шукав полегшення у повному спокої, страждав більш за все, тому що не міг не думати про безнадійне майбутнє. Хто залишався діяльним якомога довше, знаходив сили у вирішенні повсякденних дрібних життєвих завдань, які відволікали від похмурих думок".

Провідним чинником зростання психоемоційного напруження сучасної людини в усьому світі є науково-технічний прогрес. Ми швидко звикаємо до нинішніх досягнень науково-технічного прогресу, та організм не встигає адаптуватись.

На першому місці серед чинників ризику стоїть *прискорення темпів життя*.

Другий чинник –*інформаційні перевантаження*.

Третій – *урбанізація*. Сум'яття великих міст є потужним стресовим чинником.

Четвертий чинник – *малорухливість сучасної людини*. Ми уникаємо фізичних навантажень, котрі життєво необхідні для здоров'я.

П'ятий чинник – *нездорове харчування*, насичене рафінованими продуктами, консервантами, штучними барвниками, ароматизаторами, стабілізаторами тощо.

Важливим засобом запобігання й зняття стресу є повноцінний сон – необхідний відпочинок для мозку та тіла. Люди бачать кольорові та чорно-білі сни. Причому кольорові майже завжди сняться більш емоційним особам.

Згідно з інформаційною концепцією А. Вейна, нашому мозкові необхідна перерва в роботі, але перерва особлива. Мозок уві сні відключається від зовнішнього світу, щоб переробити ту інформацію, яка надійшла впродовж дня. А сновидіння мовби сортують події дня й враження за їхньою значущістю, розподіляють їх на ієрархічному рівні.

В. Ротенберг вважає, що під час парадоксального сну, що супроводжується сновидіннями, здійснюється своєрідний пошук. Він компенсує біологічно шкідливий стан відмови від знаходження потрібних рішень удень, коли в деяких людей у відповідь на емоційні впливи формується пасивна позиція поведінки. І мозок під час сну шукає вихід зі складного становища, не знайдений вдень... Кожна людина має свою власну, індивідуальну потребу у сні, котра фізіологічно змінюється в різні вікові періоди [3].

Творець психологічної теорії стресу Г. Сельє пропонує низку найбільш корисних методів, що протистоять стресам та їхнім наслідкам:

- визнайте, що досконалість неможлива, але в кожному виді досягнень є своя вершина, прагніть до неї;
- постійно зосереджуйтеся на світлих сторонах життя і на діях, котрі можуть покращити ваше становище. Мудре німецьке прислів'я говорить: "Беріть приклад із сонячних годинників - лічіть лише радісні дні";
- навіть після катастрофічної поразки боротися з думками про невдачу найкраще за допомогою спогадів про минулі успіхи. Ви самі здивуєтесь, як це допомагає, коли все здається безпросвітним;
- щоб зрозуміти, що діється у вашому внутрішньому світі, намагайтесь хоч на деякий час відгородити себе від зовнішнього шуму і навчіться насолоджуватись тишею;
- уповільніть темп свого життя – спокійно снідайте і спокійно йдіть на навчання чи роботу, навчіться сприймати процес руху до поставленої мети як приємне проведення часу й отримувати задоволення від виконання кожної справи.
- частіше посміхайтесь. Позбавившись гніву, неспокою, негативного способу мислення, ви побачите, що життя ваше стало набагато привабливішим;
- здоров'я й фізичні сили необхідні для того, щоб вирішити всі проблеми. Почніть із питання харчування;
- навчіться свідомо уникати людей і тих чинників, які віднімають енергію й постарайтесь, щоб у вашому житті було більше зустрічей з людьми чи більше подій, котрі надають вам піднесеного настрою;
- згадайте ті ситуації чи події, які ви вважаєте своїми невдачами та помилками, і зрозумійте ті життєві уроки, які вони вам принесли, як їх можна використати в подальшому;
- навчіться ставитися до життя так, наче в ньому для вас не було й немає проблем – є лише можливості для вдосконалення вашої особистості [2].

Висновки

Отже, стрес є не лише невід'ємною частиною життя, а часом і його рушійною силою. Саме завдяки цьому явищу ми часто знаходимо нові неординарні рішення та пристосовуємось до різних умов. Проте варто пам'ятати, що стрес не повинен переважати можливості організму до адаптації і набирати ролі патогенного чинника. Для протидії негативному стресу розроблено багато прийомів, які часто можуть бути корисними кожному з нас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гулий І. С. Основи валеології : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І. С. Гулий, Г. О. Сімахіна, А. І. Українець; Нац. ун-т харч. технологій. – К.: НУХТ, 2003. – 334 с.
2. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции / Ю.В. Щербатых . – СПб.: Питер, 2012. – 256 с.
3. Брайт Д. Стресс. Теории, исследования, мифы / Д. Брайт, Ф. Джонс. – СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2003. – 352с.

Носковенко Юлія Павлівна – студентка групи 2СІ-146, факультет комп'ютерних систем і автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: angel479870@gmail.com;

Науковий керівник: **Прищак Микола Дем'янович** – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Noskovenko Yulia P. – Faculty of computer systems and automation, Vinnytsia national technical University, Vinnytsia, e-mail: angel479870@gmail.com.

Supervisor: **Pryshchak Nicholas D.** – candidate der. Sciences, associate Professor of philosophy and human Sciences, Vinnytsia national technical University, Vinnitsa.

ВПЛИВ МУЗИКИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

¹Вінницький національний технічний університет;

Анотація

Досліджено питання впливу різних стилів музики, на організм дитини, та на її формування, що в подальшому дозволить неабияк поліпшити стан їх як фізичного так і душевного благополуччя.

Ключові слова: вплив музики, дитина і музикант, формування особистості, особистість і музикант.

Abstract

Investigating the question of the effect of various styles of music on the immune system of children and their development, which in turn would allow us to improve their physical and mental health.

Keywords: the effect of music, children and music, development of personality, personality and music.

Вступ

Впродовж останнього століття розквіту технічних засобів, комп'ютерів, буквально казкових чудес техніки, музика отримала неймовірне звучання. Музику чути скрізь і всюди, на радіо, по телебаченню, на концертах. У всі часи слухачами кожного із жанрів музики були різного віку: молодь, діти, школярі, старі, дорослі, і абсолютно на всіх без виключення, музика неабияк впливає, формуючи особистість загалом, та підтримуючи чи пригнічуючи її протягом усього життя.

Метою даної роботи є висвітлення проблемного питання, питання впливу музики на формування особистості, а саме вплив музики на розвиток дитини.

Основна частина

Протягом останнього десятиліття, прогрес магнітно-резонансної томографії зробив можливим глибоко досліджувати вплив музики на організм людини, а саме на його формування як особистості так і біологічної істоти взагалі. До речі, одним із перших, хто науково пояснив позитивний вплив музики на людину, був Піфагор, а Гіппократ навіть лікував музикою безсоння та епілепсію.

Соціологія музики – це наука про взаємодію музики і суспільства та вплив конкретних форм її суспільного побутування на музичну творчість, виконавство і публіку [1]. Від характеру і методології поставлених в соціології музики завдань виділяють три її напрями: теоретична, історична і прикладна. Теоретична соціологія музики займається вивченням загальних закономірностей взаємодії музики і суспільства. Історична соціологія музики вивчає факти історії музичного життя суспільства. У сферу емпіричної соціології музики входить дослідження і узагальнення фактів, що відносяться до ролі музики в сучасному суспільстві [2].

Важко сказати, що саме заставляє конкретну людину вибрати ту чи іншу музику, але саме той підхід, що йдеться саме про тембральну різницю, незаперечний: обробки класичних диско- і поп-хітів хеві-метал групами – нерідкісне явище, але важко уявити собі любителя диско, який погодиться танцювати під улюблені мелодії з таким виконанням, незважаючи на те, що музика, по суті, залишається тією ж. Натомість прихильник року буде слухати такі обробки з задоволенням. Тобто йдеться не просто про споживання музики як продукту, а про споживання її окремих частин [3].

Щоб виявити як впливає музика на формування особистості та які музичні уподобання переважають у сучасному молодіжному середовищі можна взяти до уваги дослідження, яке проводились серед студентів Саратовської державної консерваторії ім. Л.В. Собінова, студентів факультету мистецтв та художньої освіти Педагогічного інституту СГУ, а також соціально-гуманітарного та біологічного факультетів Саратовського державного університету ім. Н. Г. Чернишевського. Усього в дослідженні взяли участь 260 студентів у віці з 17 до 25 років. Респонденти були розподілені на дві групи: 1) студенти-музиканти (63 дівчат, 65 юнаків); 2) студенти-немузиканти (65 дівчат, 67 хлопців). Було виявлено, що у більшості студентів музичні уподобання змінюються, зокрема у відношенні до класичної музики. При розгляді причин змін своїх

музичних смаків студенти найчастіше спостерігався вплив друзів, найближчого оточення, реклами і моди. Дослідження показало, що для всіх респондентів музика є важливою і невід'ємною частиною їхнього життя. Не дивно, що 93% студентів із загального числа респондентів вважають себе меломанами. Однак при цьому більшість віддають перевагу тільки якомусь одному музичного жанру. Серед любителів поп-музики дівчат виявилось в 2,5 рази більше, ніж юнаків. Відносно ставлення студентів-немузикантів до класичної музики – 95% респондентів ставляться до неї позитивно. В результаті даного дослідження було виявлено, що соціальні уявлення про музику в групах «музиканти» і «немузиканти» мають значні відмінності. Для групи «музиканти» під час прослуховування музики важливим є її якість, ідейний зміст текстів пісень, а для групи «немузиканти» лише емоційна характеристика.

Звичайно, що на кожен тип слухачів музика певним чином впливає: як позитивно, так і негативно. Давно відомо, що музика здатна впливати на стан людини. Вона може породжувати у нас деякі емоції і відчуття. Американський вчений-медик Девід Елкін, довів, що гучний звук негативно впливає на живі організми. Його експерименти показали, що під впливом такої музики призупинявся ріст рослин. А риба, піддана впливу так званої «важкої музики» у поєднанні із миготінням світла, взагалі загинула. Не менш цікаві результати він отримав під час експериментів із водою. Коли ставив колбу наповнену водою біля музичної колонки, з якої лунали симфонії Бетховена і Моцарта, то кристали води набували гарної і правильної форми. А коли включав важкий рок, то вода наче замерзала. Так само музика впливає і на людину. Фахівці стверджують, що має значення не тільки стиль музики, ритм і тональність, а й те, на якому музичному інструменті було виконано твір. Так, гра на фортепіано допомагає гармонізувати психіку. Звуки органа стимулюють мозкову діяльність. Звучання струнних інструментів викликає у людини співчуття, готовність до самопожертви. Духові інструменти сприяють роботі дихальної системи, очищають легені і бронхи. Будь-яка музика знімає м'язову напругу і підвищує рухливість. Вважається, що музика Моцарта активізує мозкову діяльність. Дослідженнями встановлено: дитина здатна розрізняти звуки по їх висоті вже в перші місяці свого життя. Особливо очевидний цей факт, у тих, хто стали професійними музикантами. Вражаючи здібності проявив Моцарт у чотири роки, він грав на органі, скрипці, в п'ять років, створював перші твори. Провівши ряд експериментів, учені довели, що хворі, які слухали класичну музику, видужували в два рази швидше, ніж ті, хто класику не слухав [4].

Майже всі види музичної діяльності на первинних засадах доступні дітям, вони забезпечують різнобічність музичного та загального розвитку особистості дитини. Через виховання естетичного ставлення до навколишнього світу, через розвиток здібностей, емоційного співпереживання почуттів і думок, виражених у творах, дитина входить в образ. Вплив музики спонукає її до «чудової здатності радіти за інших, переживати за чужу долю, як за свою».

Дитина, спілкуючись з музикою, розвивається всебічно, вдосконалюється фізичний вигляд дитини, встановлюються гармонійні зв'язки. У процесі співу розвивається не тільки музичний слух, але і співочий голос, а, отже, і голосовий руховий апарат. Музично ритмічні рухи спонукають до правильної постави, координації рухів, їх гнучкості й пластичності.

Дитина здатна відчувати характер, настрої музичного твору, співпереживати почуттєво, виявляти емоційне ставлення, розуміти музичний образ, помічати хороше і погане, долучатися тим самим до різних видів художньої діяльності. Діти також здатні вслухатися, порівнювати, оцінювати найбільш яскраві і зрозумілі музичні явища [5].

Висновки

Отже, музика неабияк впливає на формування особистості. Від того яку музику прослуховує дитина, залежить не лише її вподобання в зрілому віці, а й її психічний, духовний стани, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Перегуда Є.В. Соціологія: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін. – К.: КНУБА, 2012. – 140 с.
2. Соціологія культури: Навчальний посібник / За ред. О. Семашка, В. Пічі. – К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000., 2002. – 333 с.
3. Адорно Т.В. Теорія естетики: монографія / Адорно Т. В. – К.: Основи, 2002. – 518 с.

4. Новицкая М. Влияние различных музыкальных жанров на психическое состояние человека / Новицкая М. // Психологический журнал. – 1974. – Т.5. – № 6. – С.79.
5. Левітін Д. Світ у шести піснях / Левітін Д. // Наукове видання. – 2008. – 320 с.

Донат Васильович Мельник – студент групи О-146, факультет автоматизації та комп'ютерних систем управління, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: don.melnik@gmail.com;

Науковий керівник: **Микола Дем'янович Прищак** – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Donat V. Melnik – student, Department of of Automation and Computer Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : don.melnik@gmail.com;

Supervisor: **Mykola D. Prysachak** – candidate of pedagogical sciences, associate professor of the faculty of psychology and humanitarian sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Внутрішній конфлікт особистості

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті досліджено проблему внутрішнього конфлікту. Проаналізовано питання причин виникнення, наслідків та шляхів подолання внутрішнього конфлікту.

Ключові слова: конфлікт, внутрішній конфлікт.

Abstract

In the article the problem of internal conflict. Analyzed the causes of the problem and ways to overcome internal conflict.

Keywords: conflict, internal conflict.

Вступ

Внутрішній конфлікт один із найскладніших конфліктів, який відбувається безпосередньо у внутрішньому світі людини. Життя нормальної людини – це внутрішній конфлікт, від якого нікуди не дітися. Для психічно здорової людини внутрішньо конфліктна ситуація, яка не виходить за рамки норми вважається природною. Внутрішнім конфліктам властиві деякі особливості які варто враховувати при його виявленні та вирішенні.

Проблема означення внутрішнього конфлікту, причини виникнення, наслідки та шляхи його подолання є метою нашого дослідження.

Основна частина

Подібно до того, як існує багато класифікацій конфліктів, є різні підходи до класифікації видів внутрішньо особистісних конфліктів. М. Роберт та Ф. Тільман у книзі "Психологія індивіда і групи" виділяють три типи:

- конфлікт потреб;
- конфлікт між потребою і соціальною нормою;
- конфлікт соціальних норм.

Більш повна класифікація внутрішньо особистісних конфліктів подана в роботах А. Анцупова та А. Шипилова, які запропонували взяти за основу класифікації ціннісно-мотиваційну сферу особистості. В залежності від того, які сторони внутрішнього світу особи вступають в конфлікт, вони виділяють наступні види конфліктів:

- мотиваційний конфлікт;
- моральний конфлікт;
- рольовий конфлікт;
- адаптаційний конфлікт;
- конфлікт неадекватної самооцінки;
- невротичний конфлікт.

Основні причини внутрішнього конфлікту. Внутрішній конфлікт не може виникати на пустому місці. Людина живе в соціальному світі, втягнута в різноманітні суспільні відносини, які впливають на неї в різних напрямках і з різним знаком. Іншими словами, жити в суспільстві і бути вільним від нього неможливо. З іншої сторони, будь-яка особистість прагне до свободи і самореалізації. Це об'єктивне протиріччя між особою і суспільством визначає появу різних внутрішніх конфліктів. Всі причини, які сприяють виникненню конфлікту всередині особистості, можна поділити на три види.

1. Внутрішні причини, які спричинені самою особистістю.
2. Зовнішні причини, які обумовлені положенням особистості в соціальній групі.
3. Зовнішні причини, які зумовлені положенням особистості в суспільстві.

Слід зазначити, що причиною збільшення кількостей внутрішніх конфліктів є суттєві реформи та переоцінка цінностей, які відбулися. Ціле покоління людей виявилось нездатним адаптуватися до

ринкових цінностей, чи не захотіло прийняти їх. Виявилось, що ідеали, якими вони жили протягом тривалого періоду часу, в які свято вірили на протязі десятків років стали зовсім неактуальними, така ситуація викликає почуття розчарування, апатії, нікчемності. Збільшення числа стресів викликало також те, що тисячі і тисячі здорових молодих людей, які не мали іншої професії.

Наслідки внутрішніх конфліктів. Такий конфлікт може бути за своїми наслідками як конструктивним (функціональним, продуктивним), так і деструктивним (дисфункціональним, непродуктивним). Перший має своїм результатом позитивні наслідки, а другий негативні.

Негативні наслідки, які стосуються самої особистості:

- призупинка розвитку особистості, початок її деградації;
- психічна і фізіологічна дезорганізація особистості;
- зниження активності і ефективності діяльності;

– стан сумнів, психічної подавленості, тривожності, залежності людини від інших людей і обставин, загальна депресія;

- прояв агресії чи навпаки покірливості в поведінці людини;
- поява невпевненості в своїх силах, почуття неповноцінності і нікчемності;
- руйнування життєвих цінностей і втрата самого смислу життя.

Негативні наслідки, які стосуються взаємодії особистості з іншими людьми в групі (сім'ї, школі, організації):

- деструкція існуючих міжособистісних відносин;
- відчуження особистості в групі, мовчання відсутність захоплення;
- підвищена чутливість до критики;
- сварливість, демонстрація своїх переваг;
- девіантна поведінка і неадекватні реакції на поведінку інших;
- жорсткий формалізм, буквоїдство, слідкування за іншими;
- пошук винних.

Якщо внутрішній конфлікт вчасно не розв'яжеться, то він може призвести до більш тяжких наслідків, а саме: стресу, фрустрації, неврозу.

Способи вирішення внутрішнього конфлікту. Вирішення внутрішньо особистісних конфліктів – це зняття внутрішньої напруги, подолання протиріч між різними елементами її внутрішньої структури і досягнення стану внутрішньої рівноваги, стабільності, гармонії. Зауважу, що вирішення конфлікту залежить від багатьох факторів особистості, зокрема: віку, статі, характеру, темпераменту, соціального статусу, цінностей. Тобто універсальних способів вирішення внутрішньо особистісних конфліктів, які однаково добрі та сприйнятливі для всіх просто не існує. Проте не дивлячись на необхідність індивідуального підходу можна сформулювати найбільш типові принципи і способи їх вирішення, які можуть використовувати всі.

- 1) Адекватно оцініть ситуацію.
- 2) Усвідомте сутність конфлікту.
- 3) Локалізуйте причину конфлікту.
- 4) Проявіть сміливість в аналізі причин конфлікту.
- 5) "Випустіть пару".
- 6) Застосуйте розслаблюючий тренінг.
- 7) Змініть умови чи стиль своєї роботи, якщо конфлікт виникає через трудову діяльність.
- 8) Подумайте про можливість зниження рівня ваших вимог.
- 9) Вмійте прощати не тільки когось, але і самих себе.
- 10) Плачте на здоров'я.

Психологами запропоновано цілий ряд способів розв'язання внутрішніх конфліктів, серед яких відзначимо такі:

- витіснення;
- сублімація;
- регресія;
- раціоналізм;
- проекція;
- ейфорія;
- номадизм;
- компроміс;

- заміщення;
- інтелектуалізація;
- ідеалізація;
- уникнення;
- ідентифікація;
- корекція.

Висновки

За підсумками проведених досліджень і вивчення обраної теми – «внутрішніх конфліктів особистості» можна зробити деякі висновки.

Внутрішньо особистісний конфлікт – це гостре негативне переживання, викликане боротьбою структур внутрішнього світу особистості, що відбиває суперечливі зв'язки з соціальним середовищем і затримує ухвалення рішень.

Способи завершення внутрішньо особистісних конфліктів можуть бути несвідомі, які пов'язані із застосуванням механізмів і свідомі, які полягають у наступному: переорієнтація, зміна домагань щодо проблемного об'єкта; компроміс на користь здійснення будь-якого варіанту і його реалізація, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ратников В. П. Конфликтология : учебник для вузов / В. П. Ратников и др. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 512 с.
2. Карен Хорни Наши внутренне конфликты / Карен Хорни. – С-П.: Лань, 1997. – 237 с.
3. [http://pidruchniki.com/16840424/psihologiya/osobistisni_konflikti]
4. [http://pidruchniki.com/16850303/sotsiologiya/mizhosobistisni_vnutrishni_konflikti_osobistosti]

Олена Борисівна Аврамчук – студентка групи О-14б, факультет автоматики та комп'ютерних систем управління, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lena_avramchuk@mail.ru;

Науковий керівник: **Микола Дем'янович Прищак** — канд. пед. наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Olena B. Avramchuk – Department of of Automation and Computer Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : lena_avramchuk@mail.ru ;

Supervisor: **Mykola D. Prysach** — candidate of pedagogical sciences, associate professor of the faculty of psy-chology and humanitarian sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Соціальна реабілітація людей з обмеженими можливостями

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті досліджуються проблеми людей з обмеженими можливостями та аналізуються шляхи їх соціальної реабілітації.

Ключові слова: реабілітація, психіка, емоції, поведінка.

Abstract

The article deals with the problems of people with disabilities and analyzed the ways of their social rehabilitation.

Keywords: rehabilitation, mind, emotions, behavior.

Вступ

Щорічно в Україні зростає кількість людей з обмеженими можливостями. За словами голови Комітету ВР з питань охорони здоров'я Тетяни Бахтєєвої, в Україні – понад 2 800 000 людей мають статус інваліда. Це становить 6,1% від загальної чисельності населення. На 1 січня 2013 року питома вага осіб, які мають I групу інвалідності, склала 10,7% (298,2 тис. осіб), II групу – 37,8% (1 054,4 тис. осіб), III групу – 45,5% (1 268,5 тис. осіб).

Найпоширенішими хворобами, які призводять до інвалідності, є хвороби системи кровообігу (24,4%), новоутворення (20%), хвороби кістково-м'язової системи (11,1%), хвороби очей (3,7%), ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин (4,2%). Значну частку в структурі осіб з інвалідністю складають діти – більш 167 тис. (2% від усього дитячого населення). 80% інвалідів в Україні – це люди працездатного віку.

Умовно кажучи, кожна 16 доросла людина та кожна 50 дитина мають інвалідність. Тому проблеми людей з інвалідністю є досить гострі, актуальні та потребують пошуку шляхів вирішення.

Метою статті є досліджувати проблеми людей з обмеженими можливостями та аналіз шляхів їх соціальної реабілітації.

Основна частина

Розпочнемо з основ. Що ж таке інвалідність? В законодавчих документах, в вікіпедії надається таке визначення цього терміну:

Інвалідність – соціальна недостатність внаслідок обмеження життєдіяльності людини, яка викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги. У перекладі з латині *invalidus* – безсилий.

Саме слово інвалід по деяких обставин надбало негативного забарвлення у повсякденному житті. Слова каліка, інвалід в деяких випадках використовуються як лайка, як спроба образити іншу людину, яка не має ніякого відношення до інвалідності. Тому люди, які зіткнулися з інвалідністю, боляче сприймають цей термін та замінюють його на термін "людина з обмеженими можливостями". Незважаючи на відсутність чи наявність травм, хвороб, безсилля, спроможність щось відчувати чи не відчувати, обмеженість чи необмеженість у фізичних можливостях – всі ми залишаємося людьми. У всіх нас є душа, всі ми живемо та хочемо отримувати задоволення від життя. Саме з цієї причини в подальшому я вживатиму термін "людина з обмеженими можливостями".

Щоб порівняти психологію звичайної людини та людини з обмеженими можливостями, уточнимо, що ж таке психологія.

Психологія (від грецького *ψυχή* (psyché) – душа, дух; *λόγος* (logos) – вчення, наука) – наука, що вивчає психічні явища (мислення, почуття, волю) та поведінку людини, пояснення яких знаходимо в цих явищах.

Зробимо спробу порівняти такі явища, як мислення, почуття, волю та поведінку людей в залежності від їх фізичних можливостей.

У людей з обмеженими можливостями варто враховувати такі нюанси:

- інвалідність є набутою чи вродженою;
- інвалідність є тимчасовою чи пожиттєвою;
- залежні чи незалежні від людини причини набуття інвалідності.

Оскільки мислення – це психічний процес відображення об'єктивної реальності, який є вищим ступенем людського пізнання, то важливим є чинник, коли була набута інвалідність [1]. У випадку, коли це сталося в дорослому віці мислення формувалося як і у всіх здорових людей, об'єктивна реальність сприймалася адекватно і різниця буде полягати лише у тому, що людині з обмеженими можливостями на етапі проблем із здоров'ям потрібно прикласти більше зусиль, щоб пристосувати свої обмеження до реального життя. У випадку вроджених вад спостерігаються обмеження сприйняття об'єктивної реальності. Так діти з вродженими вадами часто не мають змоги відвідувати дитсадок, школу, спілкуватися з однолітками, у них досить обмежені можливості пізнавати навколишній світ. Досить часто у таких дітей виникають проблеми замкнутості, страху перед незнайомими людьми, проблеми спілкування. В той же час слід пам'ятати, що бувають випадки коли у дітей обмеження фізичних можливостей є поштовхом до розвитку розумових здібностей. Будучи прикутими до ліжка чи візка, такі дітки багато читають, малюють, виконують чимало інших вправ для розвитку мислення і на певному етапі вони можуть значно випереджувати своїх ровесників у розумовому розвитку. Тобто обмеження фізичних можливостей з однієї сторони є чинником для обмеження сприйняття об'єктивної реальності, а з другої сторони вони є поштовхом для пошуків шляхів самореалізації та самовдосконалення.

В залежності від того чи інвалідність є тимчасовою чи пожиттєвою, людина з обмеженими можливостями буде мислити по різному. У першому випадку всі її зусилля будуть направлені на якнайшвидше одужання. У другому випадку перед людиною стоїть завдання підтримки життєдіяльності, реабілітації та навчитися далі жити у нових для себе умовах.

В залежності від причин набуття інвалідності мислення також може суттєво відрізнятись. Було доведено, що люди, які отримали шкоду здоров'ю зі своєї вини (у стані алкогольного сп'яніння, з халатності, з необдуманого бажання похизуватися перед іншими, з власної необережності чи нерозсудливості) швидше відновлюють своє здоров'я ніж люди, що отримала травму не по своїй вині. У першому випадку потерпілому не має на кого ображатися, не має кому пред'явити претензії, він відчуває свою вину і прикладає усі зусилля, щоб виправити ситуацію. У другому випадку підсвідомо чи цілеспрямовано людина перекладає відповідальність за все на винуватця події та очікує, що винуватець чи хтось інший має допомогти у подоланні проблем.

Почуття – це специфічні людські, узагальнені переживання ставлення до людських потреб, задоволення або незадоволення яких викликає позитивні або негативні емоції – радість, любов, гордість або сум, гнів, сором тощо.

Незважаючи на те, чи має чи не має людина можливість ходити, бачити, чути, та відчувати вона може завжди.

Зазвичай у людей з обмеженими можливостями в порівнянні з іншими людьми почуття є більш загостреними. Це спричинено рядом наступних причин:

- пережите раніше потрясіння;
- обмеженість в задоволенні потреб;
- невпевненість у майбутньому;
- постійна залежність від оточуючих та середовища;
- страх залишитися без сторонньої допомоги;
- страх перед болем та хворобою.

Коли здорова людина може дозволити собі проявляти будь-які емоції, у тому числі і негативні (істерики, прояви гніву, образи), то людині з обмеженими можливостями доводиться більш

контролювати свої почуття, щоб не спровокувати загострення захворювання, не відштовхнути від себе інших, не спричинити іншим незручності.

Воля—це психічний процес свідомої та цілеспрямованої регуляції людиною своєї діяльності та поведінки з метою досягнення поставлених цілей.

Не можна однозначно стверджувати, що люди з обмеженими можливостями більш вольові, ніж звичайні люди. Всі ми різні. У когось більш слабка воля, у когось міцніша. Відмінність полягає у тому, що люди з обмеженими можливостями, які мають слабку волю, не борються за своє існування – або вмирають, або лежать закриті без нормального спілкування у своїх домівках. Вони ніби викреслені з нашого життя. В той же час людина з обмеженими можливостями, яка має сильну волю, щодня змушена прикладати вольові зусилля для виконання дій, на які звичайна людина навіть не звертає уваги. Для такої людини, кожний прожитий день – є подвигом, перемогою над хворобою та над собою. За гарними словами стоїть постійна боротьба за життя, щоденна реабілітація, що включає в себе як і фізичні вправи, так і постійний контроль за емоціями, харчовим та водним режимом, суворі обмеження негативних звичок, дотримання здорового способу життя.

В такому аспекті можна гарантовано стверджувати, що процент вольових осіб серед людей з обмеженими можливостями буде вищий за процент вольових осіб серед звичайних людей.

Визначення поведінки дав С. Л. Рубінштейн: "Під поведінкою розуміють визначеним чином організовану діяльність, яка здійснює зв'язок організму з навколишнім середовищем. Поведінка у людини переважно є результатом низки усвідомлюваних дій – вчинків". В основі поведінки лежать її мотиви.

Мотив, як свідомо спонука до якогось образу вчинку, є результатом відображення у психіці потреб організму, викликаних зовнішніми або внутрішніми об'єктивними явищами.

Метою соціальної реабілітації є ресоціалізація з відновленням соціального статусу особистості, здібностей до побутової, професійної і громадської діяльності, забезпечення соціальної адаптації в умовах навколишнього середовища та суспільстві досягнення самостійності та матеріальної незалежності [2]. На жаль, в сучасних умовах самота соціальної метазустрічає найбільші труднощі, оскільки, криза трудової сфери, відсутність трудової мотивації і можливостей трудової самозабезпеченості ведуть до перевагив ряді випадків статусу утриманця, одержувача допомог. Проте соціальна реабілітація не повинна бути спрямована на те, щоб сформувати утриманця, постачання (й задоволеного) соціальним статусом отримувача допомоги. Весь комплекс заходів соціальної реабілітації спрямований на відновлення і розвиток активного соціального суб'єкта, особистості, здатної до вольовим зусиллям, трудової мотивації, саморозвитку [3]. Реабілітаційні програми сприяють створенню таких умов, коли інвалід відчуватиме себе не об'єктом, а суб'єктом соціально-культурної діяльності. Реабілітаційні програми можна поділити за такими напрямками:

- *психологічним*, що передбачає психологічну підтримку людини з обмеженими можливостями. Основними завданнями таких проектів психолого-реабілітаційного напрямку є відновлення та розвиток інтелектуальних функцій людини, її емоційного стану, навичок психічної саморегуляції, комунікативної культури;
- *соціально-культурним*, який передбачає активізацію та розвиток творчо-художнього потенціалу дітей і дорослих, засвоєння ними цінностей культури та мистецтва;
- *професійним*, що орієнтується на навчання інваліда трудовим навичкам, поглиблення його професійних знань та знаходження для нього посиленої роботи;
- *соціально-реабілітаційним*, що має на меті вирішення завдань соціалізації особистості з обмеженими можливостями.

Для успішної соціально-психологічної реабілітації та адаптації осіб з вадами здоров'я в суспільство сьогодні важливого значення набуває професійний напрямок реабілітації, необхідність засвоєння нового професійного досвіду тому, що сучасний ринок праці висуває суттєво більш високі вимоги до трудової активності та професійних навичок працівників. Чим раніше почнеться ціленаправлений особистісний і професійний розвиток людини з обмеженими можливостями, тим більшою мірою можна прогнозувати психологічне благополуччя, задоволеність життям і особистісний ріст кожної особистості.

Висновки

Встановлено що однією з головних цілей соціальної реабілітації є пристосування, адаптація людини до соціальної реальності, що є, мабуть, найбільш можливим умовою нормального функціонування суспільства. Основною метою соціальної реабілітації є відновлення соціального статусу особистості, забезпечення соціальної адаптації в суспільстві, досягнення матеріальної незалежності. Виявлено, що обсяг і зміст соціальної реабілітації осіб з обмеженими можливостями залежить значною мірою від тих принципів, якими керуються у своїй діяльності суб'єкти реабілітації, суспільство в цілому, держава, що організують і реалізують відповідні соціальні програми. Суб'єкти процесу, при проведенні соціальної реабілітації повинні дотримуватися принципів, які несуть в собі основну ідею – ідею гуманізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зозуля Т.В. Комплексна реабілітація інвалідів: навч. посібник / Зозуля Т.В., Свистунова Є.Г., Чешехіна В.В.–М.: "Академія", 2005. – 304 с.
2. Холостова Є.І. Соціальна реабілітація: навч. посібник./Є.І. Холостова, Н.Ф. Дементьєва. – М.: "Дашков і К", 2003.– 340 с.
3. Соціальна геронтологія у схемах, таблицях і опорних конспектах: навч. посібник / сост. Ларіонова Т.П., Максимова Н.М., Нікітіна Т.В.–М.: "Дашков і К", 2009. – 80 с.

Лихогляд Юлія Тарасівна – студент групи І ПІ-14 б, факультету інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: pyhnastaya@yandex.ru;

Науковий керівник: **Прищак Микола Дем'янович** – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач секції гуманітарних наук кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Lyhohlyad Julia Tarasivna – student of
Faculty of Information Technology and Computer Engineering,
Vinnytsia, e-mail: pyhnastaya@yandex.ru;

1 PI-14b,
Vinnytsia National Technical University,

Supervisor:
Head of the Humanities Section of Philosophy and Human Sciences,
Vinnitsa.

Pryshchak Mykola Demyanovich – Ph.D.,
Associate Professor,
Vinnytsia National Technical University.

ВПЛИВ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ УЛАДУ ПЛАСТОВОГО НОВАЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено вплив виховної системи Пласту (Національної скаутської організації України), у формі праці гуртка, на формування особистості дитини віком 8 – 10 років, розвиток її лідерських якостей та становлення її як громадянина.

Ключові слова: гурток, Пласт, дитина, новак/новачка, УПН, виховник,, виховання, особистість.

Abstract

The influence of the educational system in Plast (the National Scouting Organization of Ukraine), in the form of groups, the formation of children aged 8 - 10 years, developing their leadership skills and their becoming a leader

Keywords: a group, Plast, a child, novak/novachka, UPN, tutor, upbringing, personality

Вступ

Сьогодні в Україні функціонують сотні громадських молодіжних об'єднань, в яких перебувають десятки тисяч молодих людей, підлітків і дітей. Крім задоволення природних потреб молодого покоління у спілкуванні, дозвіллі, молодіжні формування виконують й інші соціально – педагогічні функції. Вони є школою демократії, виконують завдання соціалізації і соціального виховання.

Одне із провідних місць у формуванні якісно нової особистості займає молодіжна скаутська організація Пласт. Сучасна скаутська організація розглядається багатьма педагогами (Т.Хлебніковою, І.Трубавіною, Г.Троцько, І.Звереву, А.Волоховим, Г.Вашенком, С.Русовою, Дж.Росселом, Й.Кофманом) як одна із структур дитячого і молодіжного руху; форма організації соціальної активності дитини, її самореалізації; організоване педагогічне середовище дитячої життєдіяльності.

Метою даної роботи є висвітлення системи особливостей, методів та способів організації праці з гуртком дітей, віком 8 – 10 років, та впливу цієї системи виховання на розвиток дитини.

Головна частина

Українське слово “виховання” має те саме значення, що грецьке “педагогія” (від “пайдон агейн” – провадити дитину), латинське “едукатіо” (від “едукаре” – виводити) та походить від слова “ховати”, що давніше означало оберігати дитину від лихого впливу, усього, що могло б зашкодити її фізичному та духовному розвитку. Виховними чинниками у житті людини є різні суспільні інституції: сім'я, школа, вулиця, Церква, Пласт тощо. Виховання починається із життям і закінчується разом з ним.

Вплив оточення на дитину, в першу чергу емоційний – дуже значний. Потрібно зважати на те, як дитина розвивається залежно від обставин, у яких зростає. Для прикладу, якщо дитині постійно казати, що вона невдаха, ми позбавимо її гідності і вона втратить самоповагу. Варто взяти до уваги також такі думки:

- якщо дитина зростає в атмосфері критики, вона вчиться засуджувати;
- якщо дитина зростає в атмосфері ворожнечі, вона вчиться боротися;
- якщо над дитиною глумляться, вона стає соромливою;
- якщо дитина живе під страхом, вона стає боязкою;
- якщо дитину постійно соромлять, вона звикає почуватися винною;
- якщо дитина зростає в толерантному середовищі, вона вчиться бути терплячою;
- якщо дитину часто підбадьорюють, вона вчиться впевненості;
- якщо дитина зростає в атмосфері прийняття, вона вчиться любові;
- якщо дитина зростає в атмосфері похвали, вона вчиться любити саму себе;
- якщо дитина зустрічається з визнанням, вона вчиться, що добре мати мету;
- якщо дитина живе у чесному середовищі, вона вчиться, що таке правда;
- якщо дитина живе у справедливому середовищі, вона вчиться бути справедливою (правою);

- якщо дитина почувається безпечно, вона вчиться довіряти собі і тим,
- хто біля неї;
- якщо дитина оточена приязню, вона вчиться спостерігати світ як гарне місце, щоб жити, любити і бути любленим.

Улад Пластунів Новаків та Новачок – це, з уваги на вік членів, перша виховна спільнота Пласту, тобто спільнота дітей у віці від закінчених 6 до закінчених 11 років. Улад пластунів новаків гуртує наймолодших членів Пласту. [1]

Особа, яка починає відвідувати новацькі сходи, не відразу стає новаком. Перших 6-9 тижнів - прихильник новацтва, ще не став членом рою, не має права носити однострою, не платить внески. Закінчивши період знайомства з товаришами, дитина складає заяву вступу: "Хочу бути добрим пластовим новаком. Прошу прийняти мене до новацького гурту". Улад пластового новацтва (УПН) дає дітям змогу якнайкраще та найповніше розвивати духовні та фізичні сили згідно з ідейними основами Пласту за допомогою пластової методи, пристосованої до дитячого віку. Новаки готуються бути пластунами під проводом виховника. У формі гри вони виховують характер, бистрість думки, розумову та фізичну вправність.

Напрявні виховної дії та засоби виховання в УПН.

- Пробудити любов до Бога та почуття приналежності до українського народу.
- Пробудити почуття потреби взірцевої поведінки і задоволення від добрих вчинків.
- Плекати здоров'я та відповідну фізичну вправність.
- Плекати естетичний та художній смак, мистецько-творчі зацікавлення та ідеалізм.
- Розвинути співпрацю в гурті: зберігання правил у грі, справедливість, життєрадісність, увічливість, особиста та групова дисципліна.
- Пробудити новаків до творчості та зацікавлення знаннями, вишколювати швидкість думки.
- Плекати, вишколювати зарадність самостійності.

Засоби: розповіді з відповідною тематикою, новацькі: закон, обіцянка, пісня, вмілості, добрий вчинок, українознавство, ігри, життя серед природи, самодіяльні ігри, казки, дитячі імпрези, майстрування, читання книжок, праця для домівки, відвідування музеїв і т.д.

Новаки вітають один одного та своїх виховників кличем "Готуйсь!". Якщо вони в однострої, то підносить при цьому зігнену в лікті праву руку, якої середуший та вказівний пальці зложені у вигляді літери "V", а решта пальців зігнені в долоні. Випрямлені пальці символізують любов до Бога та України. Новаки мають свою Обіцянку: «Любити Бога й Україну, допомагати іншим, придержуватись Новацького Закону».

Новацький Закон.

1. Новак любить Бога і Україну.
2. Новак слухається батьків і виховників.
3. Новак робить добрі вчинки.
4. Новак дотримується правил у грі.
5. Новак старається бути щораз кращим.

Сходи рою – це підстава цілого новацького виховання. За допомогою сходин виховник пробуджує любов до Бога та Батьківщини, учить шанувати старших. Новаки навчаються чесної гри, допомагати іншим, зав'язують вузли першої дружби, яка часто веде їх у юнацький і старшопластунський вік. Кожні сходи новацького рою мають мету й тему. Програму складає виховник, беручи до уваги вік дітей, проби й умілості, пору року, релігійні та національні святкування чи теми із щоденного дитячого життя. Сходи мають систему тяглості й послідовності. Завдання, які даються дітям, обов'язково перевірені у визначений час; якщо виховником або дитиною дана обіцянка, то вона обов'язково повинна виконатись. Систематична й поступова підготовка програми сходин – основа роботи з новацтвом. Новаки відразу пізнають себе – живаються зі собою, граються у простенькі ігри і забави, слухають казок, а відтак готуються до проб і вмілостей: виконують завдання, граються в більш заванзовані ігри, і таким чином досліджують щось нове через умілості та готуються стати справжніми пластунами. [5]

Для реалізації загальної мети у Пласті існують виховні програми. Ними є проби, вмілості, а в новацтві ще й історичні ігри. Протягом всього пластування дитина пізнає себе і навколишній світ, отримує різні вміння, виробляє в собі позитивні звички (наприклад: робити добрі вчинки, виконувати певні обов'язки), гартує характер (виробляє розуміння потреби дотримуватися правил у грі, підпорядковуватися іншим тощо). У цьому їй допомагають спеціально розроблені виховні програми.

На кожному новому етапі пластування перед дитиною постає нова проба – своєрідний рівень, який вона має осягнути. Новацьких проб є п'ять; це дає змогу дитині кожного пластового року діставати вищий ступінь як підтвердження особистого росту. Знання та вміння з кожної ділянки розвиваються поступово, від простішого до складнішого, від проби до проби. Перехід проби завершуємо змагом, який не є іспитом, а швидше грою, під час якої новацтво виявляє свої знання та вміння на практиці. Успішно проходять змаг та отримують підвищення ступеня всі учасники, без огляду на результати точкування. Розповідь є основною складовою частиною занять у новацтві, яка гармонійно поєднує поміж себе всі елементи. Гра – другий основний елемент занять з новацтвом. У грі діти пізнають життя, здобувають різноманітні вміння, вчаться підпорядковувати свої бажання потребам групи, співпрацювати з іншими та дотримуватися правил у грі. Як і всі елементи занять, гра повинна бути пов'язана з метою і темою заняття, розповіддю, відповідати віку дітей. В методі гри важливим є сам досвід переживання позитивних почуттів для людини, через які можна сформувати позитивне ставлення і до неігрової діяльності. З погляду психології вона є важливим фактором пізнання навколишнього середовища, освоєння рольових функцій в групі, психічного розвитку особи, а також процесом соціалізації індивіда, підготовки до майбутнього життя. Взнявши за основу ігровий метод навчання і виховання, пластова виховна система широко використовує і різноманітні форми занять. Основні з них: гра, розповідь, самодіяльна (сюжетно-рольова) гра, гутірка, майстрування, пісня, прогулянка, мандрівка, змаг, проба, вмілість і табір. Гра – це природний стан дитини. Дитина, яка мало грається, на думку Л.С. Виготського, втрачає у своєму розвитку: “дитина в грі завжди вища свого середнього віку, своєї звичної повсякденної поведінки... дитина в грі ніби старається зробити стрибок над собою...”. Т. Самотулка, професійний психолог, один із творців пластової виховної системи, виділяє такі групи ігор: рухливі – домінує фізичний аспект; сенсорні – спрямовані на розвиток гостроти відчуттів; сприймально-пізнавальні (пластова методика наголошує на важливості цієї групи ігор; поширена гра Кіма); конструктивні – майстрування іграшок, дрібних побутових речей; розумові – розв'язування кросвордів, ребусів, гра в шахи і т.п.; товариські; сюжетно-історичні, що об'єднують різні елементи нашої культури. [2,3]

Використовуючи ігрову діяльність дитини шляхом добору відповідних ігор, пластова виховна система спонукає своїх вихованців до пізнання нашої культури, зберігання та розвитку традицій. Своєю програмою Пласт дає можливість: розширювати здібності, пізнавати себе і випробовувати (проби, вмілості, мандрівки, табори), співпрацювати та дискутувати в групах (виробляти вміння спілкуватись), брати на себе відповідальність у різних ситуаціях. І найважливіше – Пласт спонукає молоду людину служити Богові, народу, ближньому і вдосконалювати самого себе.

Вільне виховання відповідає найважливішим потребам сучасності, зокрема тепер у ситуації докладнішого вивчення функціонування дитячого мозку та загалом з докладнішим ознайомленням з розвитковими процесами дітей, яких зараз телевізорні програми та електронні іграшки стали пристрасною. Цей процес здійснюється з допомогою рольової гри, зміст якої полягає в реалізації дитиною взятої на себе ролі згідно з певними правилами поведінки, що регулюють її виконання. Вплив на дитину через гостроту її позитивних переживань відомий в організації під назвою “чар пластування”. Питання про необхідність використання гри в організації навчально-виховної роботи молодших школярів з метою здійснення різноманітних завдань розвитку, навчання і виховання визначено в низці досліджень В.Косорукова, Н.Кудикіної, О.Матвієнко, Н.Ярошенко, Л.Дягілевої, О.Савченко, Я.Коломийського. Вчені в галузі дидактики початкової школи кінця ХХ ст. пов'язують ігри молодших школярів зі зміною провідних видів діяльності та формування рушійних сил учіння.

«Праця над собою» відбувається в процесі завдань, які допомагають це здійснити на практиці. Протягом всього пластування дитина пізнає себе і навколишній світ, отримує різні вміння, виробляє в собі позитивні навички (наприклад: робити добрі вчинки, виконувати певні обов'язки), гартує характер (виробляє розуміння потреби дотримуватися правил у грі, підкорятися іншим тощо). У цьому їй допомагають спеціально розроблені виховні програми: проби, вмілості, а для наймолодших ще й історичні ігри.

Для кожної вікової групи дітей характерні певні фізичні, суспільні, психологічні аспекти, проблеми та виховні методи. Наприклад, для дітей 8-річного віку, не залежно від статі, характерно те, що вони постійно в русі, рухи відрізняються швидкістю та спритністю, діти запальні, говіркі, дружні, схильні до драматизування подій, чутливі до критики, відчувають свою провину, сприйняття і пізнання більш інтенсивні, виявляють схильність до аналізу вчинків, добре проявляють акторську майстерність, частим явищем є перебільшування, вигадкування, намагаються поборювати страх,

важлими є почуття власності, у них краща адаптаційна поведінка, негативне сприйняття авторитету батьків, думка однолітків часто важливіша за думку батьків, виникає розуміння дружби, розвинене почуття справедливості. Таким дітям потрібна різноманітність у заняттях, у творчих заняттях їх більше цікавить процес, а не результат, краще навчаються того, що асоціюється з повсякденним життям, про навколишній світ дізнаються через відтворення його у грі та особисті переживання. В такому віці можуть виникнути проблеми, наприклад дитина не відходить від виховника, не може прийняти рішення щодо себе, не вміє змінювати свою думку, часто виникають проблеми із дотриманням дисципліни. Виховник мусить зауважувати та розуміти різниці між окремими дітьми, дати кожній дитині можливість бути повноцінним членом рою, планувати заняття з урахуванням фізичних та емоційних потреб дитини. Для 9-річного віку характерні добре розвинений контроль рухів, моторна координація, можуть працювати і бавитись до виснаження, добре їдять, зацікавлені у самовдосконаленні, мають почуття своєї особистості, цікавляться знаннями про природу, виявляють більше ініціативи у виборі занять, плануванні своєї праці чи забави, розсудливі, оцінювання себе та інших, поведінка більш стійка, та інтегрована, хлопці і дівчата творять окремі групи для спілкування, поняття чесності, починають визначати власні межі незалежності. Для 10-річних характерно ріст фізичної активності, значна різниця у фізичному розвитку між дівчатами і хлопцями, більш стримані, самовпевнені, висловлюють більш ліберальні ідеї, менше роздумують про себе, виявляються зацікавлені у мистецтві, товариські, дотримання правил у грі, свідомі порушення моральних принципів і чеснот, тісніші зв'язки з сім'єю, байдужі до хатньої праці. О. Лук говорив: «Десять років – це вік рівноваги, завершення цілого етапу розвитку дитини». [4]

Виховання в Пласті буде успішним за умови існування позитивної атмосфери. Налагодження взаємин між новацтвом і виховником сприяє виробленню у дітей потреби послуху та співпраці, а також відчуття того, що виховник дбає про них, є справедливим і добрим. У радісному та безпечному середовищі, де діти матимуть нагоду вільно обмінюватися думками і досвідом, вони навчатимуться творчо думати та критично оцінювати те, що відбувається з ними і навколо них.

Висновки

Використання апробованих у Пласті виховних методів дозволить:

- здійснювати ґрунтовний психолого-педагогічний аналіз пластової виховної діяльності;
- на основі виховних методик скаутських організацій розробити і впровадити програми, спрямовані на соціалізацію і моралізацію школярів;
- удосконалити науково-методичну підготовку вчителів, працівників позашкільних закладів, соціальних працівників.

Отже, враховуючи особливості розвитку дітей віком 8 – 10 років, можна добре виховати і допомогти самоствердитись дитині за допомоги виховної системи Пласту, оскільки вона має багато переваг над вихованням дітей в школі і позашкільній діяльності. І значно краща за те, щоб дитина вільний час проводила просто на вулиці чи вдома за телевізором або комп'ютером.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2003. – №3. – 164 с.
2. Старосольський Ю. Велика Гра. – Мюнхен, 1948. – 54 с.
3. Тисовський О. Життя в Пласті. – Нью-Йорк – Торонто, 1961. – 546 с.
4. Пластовий довідник. – Торонто, 1999. – 229 с.
5. Правильник Уладу Пластунів Новаків та Пластунок Новачок, Видання Головної Пластової Булави, 2010. - Conference of Ukrainian Plast Organizations – Executive Council – НРВ.

Ольга Костянтинівна Казакова — студентка групи ЕКО-14б, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: hazelthorn45@gmail.com;

Науковий керівник: **Микола Дем'янович Прищак** — канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Olha K. Kazakova — student, Institute of Environmental Safety and Monitoring, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : hazelthorn45@gmail.com;

Supervisor: **Mykola D. Prysach** — candidate of pedagogical sciences, associate professor of the faculty of psychology and humanitarian sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕЖІ ОСОБИСТОСТІ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі проаналізовано феномен психологічних меж особистості, представлено їхні функції, структуру та типи. З'ясовано значення психологічних меж для комфортного життя і відносин з іншими людьми.

Ключові слова: *Психологічні межі, психологічний простір, особистість, людина.*

Abstract

The phenomenon of individual's psychological limit are analyzed in the research. Their functions, structure and types are also presented. The meaning of psychological limits for comfortable living and relationships with other people are determined.

Key words:

Psychological limit, psychological space, individual, human.

Вступ

У сучасній психології активно використовують такі поняття, як "психологічні межі особистості", "психологічний простір". Ці поняття стали предметом дослідження не тільки психологів, а й філософів. Завдяки цим поняттям намагаються визначити та пояснити особистісні проблеми людей, психічні патології, сімейні негаразди.

Мета роботи – проаналізувати проблему психологічних меж та особистого простору людини, з'ясувати значення, типи психологічних меж особистості.

Основна частина

Психологічні межі особистості – це психологічне утворення, що виникає в результаті взаємодії або встановлення паритетних відносин між прагненням зберегти спонтанність й автентичність та необхідністю соціальної адаптації [1, 130]. Межа – це те, що відокремлює людину від оточення. Це тонка межа, проведена в нашому розумінні і відчутті нас самих, як окремих особистостей. Вона невидима, її можна тільки відчувати. Власне межа – це розуміння, де твоє, а де чуже. Психологічний простір людина охороняє від спроб вторгнення, допомагають нам відокремитися від усього того, що складає природний життєвий фон. Так людина підтримує власну безпеку, свободу і незалежність. Межі особистісного простору визначають її ставлення до суспільства та інших людей.

У філософській, психологічній та психотерапевтичній літературі використовують різні терміни на позначення цього феномена: межа життя і межа Я-відчуттів (В. О. Подорога), контактна межа (Ф. Перлз), енергетична межа (Л. Марчер), межа «Я» і внутрішня межа (А. Ш. Тхостов) та ін. У вітчизняній психології психологічні межі особистості досліджували О. В. Григор'єва, С. К. Нартова-Бочавер, А. В. Драпака та інші.

Залежно від особистих меж людина по-різному ставиться до рідних, друзів, знайомих. Міра переживання «свого» і «чужого» визначає здатність особистості до діалогу й спільної творчості в будь-яких сферах життєдіяльності [2, 28].

Диференціація психологічного простору людини визначає ефективність функціонування її особистісної структури. Чим вище ступінь диференціації, тим вище саморозуміння, тим легше й швидше обирається спосіб адаптації, наприклад, модель захисної поведінки. Такий погляд вимагає визнання наявності двох типів особистісних меж – зовнішніх й внутрішніх [3, 9]. Психологічні межі особистості відокремлюють внутрішній світ особистості від зовнішнього світу, від інших людей, оскільки без меж немає життя. Ще на клітинному рівні особистість інтуїтивно визначає, що для неї шкідливо, а що покращує життя, і встановлює межі відповідно до користі чи шкоди для організму. Психологічні межі визначають за тими ж принципами. Одні ситуації та люди, що оточують,

покращують життя, інші – шкодять.

Важливим завданням для підтримки ментального і духовного здоров'я є вміння визначити тих людей, які шкідливі для людини, і тих, що позитивно впливають на особистість.

Психологічна межа не збігається з межею фізичного тіла. Але якщо тіло природно створює здорові межі, то ментальні та емоційні межі між людиною і навколишнім світом треба навчитися правильно визначити, адже багато дорослих людей так і не визначили свої комфортні особисті межі. Проблема формування і розвитку психологічних меж особистості – це проблема самовизначення і співвіднесеності внутрішнього світу і світом, що оточує. Варто зазначити, що межі характеризуються рухливістю, динамічністю, саме ця ознака забезпечує психологічну рівновагу особистості в різних ситуаціях і умовах. Межа з одного боку виступає як захист психіки від руйнівних зовнішніх впливів, а з іншого – пропускає всі необхідні для нас енергії [4]. Психологічно здорова особистість має одночасно стійкі і динамічні межі, саме тому здатна гнучко будувати відносини з іншими і бути незалежною.

Оптимальні межі особистості дають право відмовлятися, виражати відкрито свої почуття, бути самим собою. Психологічна межа має важливе значення в процесі міжособистісного спілкування та сприйняття людьми один одного. Природно, що без чітко визначених комфортних меж люди відчувають значні проблеми в повсякденному житті, у відносинах з рідними і близькими, колегами, оточенням та ін.

Формуються психологічні межі особистості в ранньому дитячому віці і відображають стосунки дитини з батьками. Спочатку дитина не відчуває себе окремо від матері, але поступово все більше і більше усвідомлює себе як самостійна істота.

У. Джеймс запропонував такі складові психологічного простору особистості: фізичну, соціальну і духовну [5]. Первинний розвиток фізичного простору відбувається в дітей у ранньому віці, соціальний простір зароджується в 3-6 років на основі фізичного, духовний простір починає формуватися в підлітковому віці. Отже, окремі аспекти особистості формуються в різний час, і якщо дитина потрапляє в певному віці в некомфортні умови, у неї може порушитися формування окремих видів меж.

Людина відчуває себе комфортно у світі, якщо межі нормальні і здорові. Вона легко спілкується, вступає у відносини, підтримує їх і розриває, переїжджає з місця на місце, знаходить нову роботу і ще виконує багато різних комфортних дій у житті. Здорові межі гнучкі. Людина легко визначає, на якому рівні їй зручно і приємно спілкуватися, і чи хоче вона цього спілкування. Вона може зблизитися з людьми, а потім віддалитися, якщо відчує, що у відносинах щось не так.

До основних функцій психологічної межі належать: самовираження себе у світі, стримування "контейнерування" внутрішньої енергії, невпускання, проникності, вбирання, віддачі, стримування, спокійно-нейтральна [6]. Контейнерування – це здатність витримувати різні види психічної енергії, такі як емоції, напруження, інстинктивні імпульси тощо.

Людина, визначаючи свій індивідуальний простір, змінює психологічні межі: то звужує їх, то розширює. Успішно адаптуватися – означає досягти такого стану взаємовідносин особистості та групи, коли особистість без тривалих зовнішніх та внутрішніх конфліктів продуктивно виконує свою провідну діяльність, задовольняє свої основні соціогенні потреби в повній мірі, йде назустріч тим рольовим очікуванням, котрі висуває до неї еталонна група, переживає стани самоствердження та вільного вираження своїх творчих здібностей. Під соціальною адаптацією маються на увазі способи пристосування, регулювання, гармонізації взаємодії індивіда з оточенням: при цьому індивід виступає як активний суб'єкт, який адаптується до середовища у відповідності зі своїми потребами, інтересами, прагненнями і активно самовизначається [4].

Виділяють такі типи особистих меж.

1. М'які, коли людина зливається з іншими людьми.
  2. Губчасті – вбирають чуже, люди невпевнені в собі.
  3. Жорсткі – людина в усіх ситуаціях не змінює свій психологічний простір. Хто намагається порушити його – отримує жорстку відсіч. Іноді це призводить до проблем в особистому житті.
  4. Гнучкі, які змінюються залежно від ситуації.
- Іноді психологічні межі особистості порушують інші люди.
- Звинувачують інших людей у своїх проблемах.
  - Контролюють поведінку людей, що їх оточують.
  - Дають поради іншим, що і як потрібно робити.

- Дають установки, які події і як розцінювати.
- Дають негативну оцінку зовнішності і особистості.

У повсякденному житті це виражається в поведінці: люди беруть чужі речі, сідають на місце інших, користуються не своїми грошима, не віддають борг, маніпулюють іншими. Людина, у чій межі вторглися інші, відчуває страх, гнів, фрустрацію, намагається уникнути подальшого спілкування.

Якщо межі слабкі, у них вторгаються досить регулярно, така людина відчуває досить сильний стрес, вона не може адекватно захистити себе від нападу. Такі люди відчувають себе невдачами, звинувачують себе у всіх невдачах та негараздах.

У людей зі слабкими межами розвивається депресія, вона не може зупинити постійні вторгнення. Чим слабші у людини межі, тим частіше вона порушує межі інших.

Висновки

Потреба в особистому просторі настільки ж важлива, як і потреба у їжі, у сні, безпеці і комфорті. Без особистого простору і чітко визначених психологічних меж людина відчуває себе некомфортно, може хворіти і бути нездатною на продуктивні дії. Тому треба зберігати свій простір цілим, чітко визначити психологічні межі, але й поважати особистий простір людей, що вас оточують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Григор'єва О. В. «Топографічна» структура особистості та можливості її дослідження / О. В. Григор'єва, Т. І. Курилюк // Актуальні проблеми сучасної психології : Матер. доп. і повід. на V звітно-наук. конф. проф.-виклад. складу та студентів. – Волинськ. держ. ун. ім. Лесі Українки, 2006. – С. 129 – 140.
2. Нартова-Бочавер С. К. Понятие «психологическое пространство личности»: обоснование и прикладное значение / Нартова-Бочавер С. К. // Психологічний журнал. – 2003. – Т. 24. – № 6. – С. 27 – 36.
3. Григор'єва О. В. Психологічні межі особистості та метод оцінки їх сформованості / О. В. Григор'єва, А. В. Драпака // Наука і освіта. – 2013. – № 1 – 2. – С. 8 – 13.
4. Грись А. Образ Я та психологічні межі особистості у контексті адаптивних процесів / Грись А. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua>.
5. Джемс У. Психология : пер. с англ. / Джемс У. – М.: Педагогика, 1991. – 368 с.
6. Леви Т. С. Диагностика психологической границы личности: качественный анализ / Леви Т. С. // Вопросы психологи. – 2013. – № 5. – С. 93 – 101.

Стадній Олександра Юрійвна – студентка групи 2 СІ-14б, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: alix.stadniy@gmail.com

Науковий керівник: **Прищак Микола Дем'янович** – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця,

Stadny Olexandra Yuriyivna, student of the computer systems and automatics department, group 2 SI-14b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, alix.stadniy@gmail.com

Supervisor: **Pryschak Nicholas Demyanovych** – Cand. Sc. (Eng), Assistant Professor of Building Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University. Vinnytsia, m_pryschak@ukr.net

НЕВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ: ПОГЛЯД ЛЮДИНИ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті досліджується проблема погляду людини як елементу невербального спілкування, проаналізовано типи поглядів та подано їх класифікацію.

Ключові слова: погляд, очі, зоровий контакт, кінетика, невербальна комунікація.

Abstract

In the article the problem of human sight as part of nonverbal communication, and analyzes the types of views submitted their classification.

Keywords: look, eyes, visual contact, kinesics, nonverbal communication.

Вступ

Невербальна комунікативна поведінка – сукупність норм і традицій, що регламентують вимоги до організації ситуації спілкування, зокрема до фізичних дій, контактів співрозмовників, дистанції та влаштування простору спілкування, невербальних засобів демонстрації ставлення до співрозмовника, міміки, жестів, поз, що супроводжують та уможливають спілкування [3].

Важливу роль в обміні прагматичними смислами відіграють очі. Контакт очима може бути виразником різних семантико-прагматичних виявів: «готовності до комунікації; пригнічення волі або впливу на іншого; бажання налагодити контакт і отримати інформацію; необхідність передати певну інформацію, натякнути на неї іншим тощо» [2].

Очі – особливий орган людського тіла, який виконує не лише важливу фізіологічну функцію, але й має значення у психічному та соціальному аспектах людського життя. Дослідження, проведені під керівництвом Стівена Яника і Родні Уелленса в університеті Майямі у Флориді, показало, що 43,4 % часу, упродовж якого нашу увагу зосереджено на якійсь людині, ми приділяємо її очам, тоді як рот ледве-ледве дотягає до другого місця, вдовольняючись 12,6%. (Рот і очі разом поглинають 56 % нашої уваги) [9].

Основна частина

Упродовж усього життєвого шляху – від народження і до смерті – погляд відіграє надзвичайно важливу роль у людському житті. Контакт погляду є найдієвішим видом немовленнєвого спілкування. Саме з очима пов'язано чимало вірувань та забобонів у різних народів. Російський дослідник Г. Крейдлін зазначає: “Сьогодні нема сумнівів у тому, що в межах однієї культури й однієї мови жестів, жести очей, або візуальні знаки, незмінні в тому сенсі, що мають у них постійне значення” [6]. Кожен народ, відповідно до національної специфіки, виробив чіткі правила й заборони щодо певних поглядів. Віками очі асоціювалися з силою й таємницею, їх і досі називають дзеркалом людської душі. Очі та вирази очей важливі не лише для невербального відображення людських емоцій, але й для передачі іншої, у смисловому плані дуже різноманітної інформації, тому з розвитком такого відгалуження паралінгвістики, як кінетика, візуальна поведінка мовців потрапила до сфери наукових зацікавлень і мовознавців. Опис комунікативних знаків, які передають за допомогою очей, містять словники жестів (наприклад: Девід Ламберт. Язык тела (мини-энциклопедия) / Пер. с англ. Л. Заремской. М., 2001; Л. И. Дмитриева, Л. Н. Клокова, В. В. Павлова. Словарь языка жестов. М., 2003; Ненси Армстронг, Мелиса Вагнер. Толковый словарь языка жестов. Как распознать и истолковать практически любой известный жест / Пер. с англ. В. Г. Панова. М., 2007 та інші). Кінетичні засоби спілкування, а серед них і погляд, опинились у полі зору української дослідниці фразеології та фразеографії Л. В. Самойлович [11]. Присвячена цій проблематиці стаття російського мовознавця Г. Є. Крейдліна “Жесты глаз и визуальное коммуникативное поведение” [6].

У межах невербальної семіотики сформувалася навіть окрема наука про мову очей та візуальну поведінку людей у процесі комунікації – *окулесика* [7].

З усіх частин тіла, які використовують для передачі інформації, очі – найважливіша й найпридатніша для відображення найтонших нюансів людських почуттів і переживань. Зоровий контакт – це один із головних способів спілкування. Він відіграє вирішальну роль у встановленні зв'язку між матір'ю й дитиною. Дослідження, які провели в 1940-х роках Р. А. Шпітц і К. М. Вольф, показали, що образ двох очей – це мінімальний візуальний стимул, необхідний, щоб викликати усмішку в немовлят. Відомо також, що візуальний контакт підсилює реакцію активації на електроенцефалограмі та збільшує частоту серцевих скорочень у дорослих [9]. Хоч очне яблуко саме по собі нічого не показує, але комунікативні можливості погляду – необмежені. З його допомогою ми часто можемо підтримати людину чи зламати її психічно. Це відбувається завдяки змінам розміру зіниць, тривалості погляду, рухам повік, примружуванням та десяткам інших маніпуляцій, які виконує шкіра та м'язи довкола очей.

Як і будь-які інші невербальні комунікативні сигнали, мову очей не можна розглядати як окремо взятий елемент, а варто досліджувати комплексно, зважаючи на здобутки таких наук, як психологія, антропологія, культурологія тощо. Вивченням поведінки очей активно займаються психологи, проте їхні надбання стають у пригоді й тим, хто вивчає комунікативну поведінку погляду. Англійські психологи експериментально довели, що для встановлення партнерських стосунків треба дивитися прямо в очі співрозмовникові від 30 до 60 (за американськими даними до 70) відсотків часу розмови, контакт очей має періодично повторюватися, триваючи 1-7 секунд. Тим, хто дивиться в очі менш як третину тривалості розмови, рідко довіряють. Погляд убік або донизу часом виявляє недовіру, неправдивість, нещирість [13].

Американські психологи Р. Екслейн і Л. Вінтерс довели, що погляд пов'язаний з формуванням висловлювань і трудністю цього процесу. Коли людина тільки формує думку, вона найчастіше дивиться вбік, коли думка повністю готова – на співрозмовника [12].

Контакт очима, на перший погляд, видається такою знаковою системою, значення якої досить обмежене. Англійський дослідник М. Аргайл і його співробітники розробили певну “формулу інтимності”, з'ясувавши залежність ступеня інтимності поміж іншим і від такого параметра, як дистанція спілкування, що дає змогу різною мірою використовувати контакт очей. Однак тепер спектр таких експериментів досліджень значно розширився: знаки, які можуть передавати рухи очей, включаються в ширший діапазон ситуацій спілкування [1].

Науковці в галузі невербальної комунікації на основі низки проведених досліджень виробили певну класифікацію поглядів. Авторитетний знавець мови тіла Алан Піз наводить такі різновиди поглядів [10]:

Діловий погляд. Ведучи ділові переговори, уявіть, що на чолі вашого спів розмовника є трикутник. Скерувавши на нього свій погляд, ви створюєте серйозну атмосферу, й інша людина відчуває, що ви налаштовані по-діловому. За умови, що ваш погляд не опуститься нижче від рівня очей іншої людини, ви зможете контролювати хід бесіди за допомогою погляду.

Соціальний погляд. Якщо ваш погляд опускається нижче від рівня очей іншої людини, створюється атмосфера соціального спілкування. Експерименти з дослідження особливостей погляду показали, що під час соціального спілкування очі теж дивляться на символічний трикутник на обличчі людини, у цьому випадку розміщений на лінії очей і ділянки рота.

Інтимний погляд. Такий погляд проходить через лінію очей і опускається нижче від підборіддя на інші частини тіла співрозмовника. Під час тісного спілкування цей трикутник опускається від очей до грудей, а під час віддаленого – значно нижче. Чоловіки та жінки за допомогою цього жесту показують своє зацікавлення людиною, а якщо вона теж зацікавлена, то відповідь таким самим поглядом. Чоловік може також розвернути до жінки своє тіло й поставити ногу носком у її бік. Він дивиться інтимним поглядом і затримує його на долю секунди довше, ніж треба. Якщо він посправжньому зацікавлений, зіниці його очей будуть розширюватися.

Косий погляд. Використовують для передачі зацікавлення або ворожості. Якщо він супроводжується злегка піднятими бровами або усмішкою, то означає зацікавлення й часто використовується для зваблювання. Якщо він супроводжується опущеними додолу бровами, нахмуреним чолом або опущеними кутиками рота, то означає підозру, ворожее або критичне ставлення. Якщо людина підкреслює свої переваги над вами, її прикриті повіки поєднуються з

відкиненою назад головою і довгим поглядом, відомим як **погляд згори**. Як бачимо з опису поглядів різного типу та їх пояснень, варто звертати увагу не лише на сам погляд (вираз очей), але й “прочитувати” весь комплекс жестів, які його супроводжують. Любов Орлова дещо поширює цю класифікацію[14]:

- а) здивований погляд;
- б) стурбований погляд;
- в) засмучений погляд;
- г) невдоволений погляд;
- г) обурений погляд;
- д) критичний погляд.

Окрім зазначених шести, вона виділяє ще такі:

Відкритий погляд. Коли людина відверта з вами і ви їй подобаєтеся, то вона дивиться вам прямо в обличчя, а виглядає енергійною й поживленою. Очі в неї не бігають. Вона не свердлить вас тяжким і пильним поглядом, а дивиться м’яко й співчутливо. М’язи її рота розслаблені, нижня щелепа злегка опущена й ніби відпочиває, при цьому кутики її губ піднімаються догори, очі сяють і довкола них з’являються зморшки.

Правдивий погляд. Коли людина говорить правду й упевнена в собі, особливо, якщо її щойно в чомусь несправедливо звинуватили, то вона дивиться в очі іншого напружено. При цьому може опустити окуляри, не мружитися й дивитися твердо.

Якщо людина до вас посміхається, то ви можете зрозуміти з її очей, наскільки вона щира. Взявши фотографію усміхненої людини і рукою прикривши її губи, про щирість почуттів ви зможете дізнатися з очей.

Якщо довкола очей не з’являться зморшки або нічого не зміниться в околі чола, то це фальшива й оманлива усмішка.

Закоханий погляд. Закохана людина дивиться на вас довше ніж упродовж двох-трьох секунд. До того ж у неї збільшуються зіниці: коли зіниці розширюються – це ознака позитивної емоційної реакції.

Існує ще один спосіб дізнатися з очей, що ви когось приваблюєте. Людина “стріляє” очима – спочатку дивиться ліворуч, потім швидко ковзає поглядом по вашому обличчі, тоді дивиться праворуч, і так раз за разом, при цьому ніколи не затримується поглядом на вашому обличчі надовго.

Інша ознака – коли людина відкрито піднімає брови. М’язи її обличчя слабшають, нижня щелепа злегка опускається, але губи залишаються зімкненими, так що нижня частина обличчя починає здаватися більш витягнутою. Такий вираз обличчя буває в людини, якій ви подобаєтеся, але вона трохи розчарована тим, що ви не відповідаєте їй взаємністю.

Байдужий погляд. Байдужий або безпристрасний вираз обличчя свідчить про спробу приховати гнів, образу чи ворожість. Переважно якась міміка й поживлення спостерігаються на обличчі будь-якої людини, тому коли ви бачите цілком нерухоме обличчя й погляд, який нічого не виражає, то це означає, що людина здалася й нічого не хоче робити в цих обставинах.

Так часто дивляться люди, які не хочуть, щоб ви знали, як сильно вони розлючені або засмучені (люди пасивно-агресивні), бо з цього ви можете зробити висновок про свою владу над ними.

Збуджений погляд. Якщо людина збуджена, її зіниці розширюються вчетверо, порівняно з нормальним станом.

Здивований погляд. Той, хто здивований, широко відкриває очі. При цьому стає помітною не тільки їхня райдужна оболонка (забарвлена частина ока), але й склера (білки). Брови високо піднімаються і згинаються, нижня щелепа опускається, а рот відкривається.

Коли людина вкрай здивована, то підводить очі до стелі. Якщо вона вам не вірить чи не може повірити, що відбулася якась подія, на її обличчі з’являється вираз насмішкуватого здивування. Здивована людина, яка носить окуляри, може подивитися поверх них, щоб переконатись у реальності побаченого.

Наляканий погляд. Від переляку люди теж широко відкривають очі. Вони ніби завмирають у такій позиції спеціально для того, щоб упіймати найменші зміни, які вказують на те, що наближається небезпека. Нижні повіки наляканої людини напружені, а брови припідняті. Руки можуть обхопити обличчя. Рот відкритий від крику.

Сердитий погляд. Коли людина сердиться, то вона, примружившись, пильно дивиться на того, хто її розізлив. Сердитий, понурий настрій примушує зіниці скорочуватися, при цьому виходять ніби “змійні очі”. Прищурившись, людина напружено, не моргаючи, дивиться прямо в очі співрозмовникові, а її власні очі при цьому майже не помітні. Ця людина для вас небезпечна, вона намагається налякати вас або підкорити собі.

Коли ви розмовляєте чи ведеєте переговори, дивіться людині в зіниці й вони розкажуть вам правду про думки співрозмовника.

Пильний погляд. Пильний погляд – елемент сексуальної поведінки (і тоді він може заманювати або відштовхувати), оцінний вираз (якщо супроводжується торканням до чола вказівним пальцем) чи вираз ворожості. Дивитися надто пильно – погано. Якщо хтось довго стежить за кимсь із тим самим виразом обличчя, то той відчуває тривогу, що зростає. Майстерні брехуни навчилися контролювати свою тривожність, пильно дивлячись на людей для того, щоб ними маніпулювати.

Нерішучий погляд. Якщо людина одночасно мружиться, хмуриться і припіднімає брови, то, можливо, вона сумнівається в тому, що ви сказали. Нерідко такий вираз обличчя буває в тих, хто не знає, який вираз обличчя їм слід зробити.

Сором’язливий погляд. Коли людина соромиться, то замість того, щоб прямо глянути вам в обличчя, нишком кидає на вас погляди. При цьому вона низько опускає голову й дивиться на вас спідлоба, як дитина. Коли жінка засоромлена чи почувається незручно – це може бути елементом флірту.

Сумний, сором’язливий погляд. Людина, яка відчуває смуток, незручність чи сором, переважно дивиться собі під ноги, щоб не зустрітися поглядом з іншими людьми. Часто вона також хмуриться. Коли людина першою відводить погляд – це свідчить про те, що вона засмучена або готова поступитися.

Порожній погляд. Порожній погляд у стелю чи на співрозмовника відображає нудьгу або відсутність цікавості до людини: “Я дивлюся на вас, але не слухаю”.

Прикриті повіки. Це підсвідома спроба людини забрати вас із поля зору, тому що ви набридли, стали нецікавими або вона відчуває свою перевагу над вами.

Відведений погляд. Під час мовлення той, хто говорить, досить часто відводить очі, щоб зібратися з думками. Відведення очей під час паузи переважно означає: “Я ще не все сказав, будь ласка, не перебивайте мене”, якщо партнер слухає співрозмовника – “Я не цілком з вами погоджуюсь”.

Надто часте відведення очей убік під час бесіди свідчить про те, що людина нервує або про те, що розмова її мало цікавить і вона намагається якнайшвидше її закінчити.

Брехливий погляд. Зауважили, що в тому разі, коли очі мовця зустрічаються з очима партнера менш ніж 1/3 часу розмови, людина намагається приховати інформацію (або обманює).

Здебільшого люди, які обманюють, намагаються взагалі не зустрічатися з вами поглядом. Вони відчувають свою провину й не можуть дивитися вам у вічі.

Неспокійний погляд. Якщо людина уникає дивитися вам в обличчя, будьте впевнені: вона не хоче зустрітися з вами поглядом, тому що не любить вас, не відчуває зацікавлення, не здатна протистояти вам або боїться вас. Якщо в неї низька самооцінка, то відводить погляд, щоб ніхто не здогадався, яка вона насправді.

Затримка погляду. Загалом незначна затримка погляду на співрозмовникові, особливо наприкінці зустрічі або в найгостріші її моменти, може означати: “Я довіряю вам”. Цікаво, що усмішкою жінка може дозволити чоловікові дещо довше дивитися їй прямо в очі. Аналогічну дію виявляє й погляд у вічі у відповідь. Проте цим “дозволом” не слід зловживати, бо можна отримати досить агресивну реакцію у відповідь.

Іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет у книзі “Людина і люди” писав про “погляд”, який іде з людини з “прямолінійною точністю кулі”. Філософ виокремив декілька різновидів погляду, які становлять своєрідну класифікацію: “побіжний миттєвий погляд, який триває не більше миті, та пильний, наполегливий погляд; погляд, який ковзає по поверхні, і гострий погляд, який чіпляється за кожен предмет, як гачок; прямий погляд і косий погляд, коли дивляться з кутка очей”. Існують також погляди, за допомогою яких хочуть побачити, але ті, хто їх посилає, бажають, щоб їхні погляди залишилися непоміченими. Ці погляди іспанський філософ називає “поглядами спідтиха”.

Х. Ортега присвятив цілий опис одному погляду, який він назвав “найефективнішим, найкрикливішим, найспокусливішим і найпривабливішим”. Це найскладніший погляд, оскільки він не лише прихований, але й протилежний скритності, бо дає змогу стверджувати, що людина спостерігає. Це той погляд, який схований за прикритими повіками. За його допомогою спостерігає людина, яка нібито спить. Це корисливий або оцінний погляд художника, коли він дивиться на своє полотно. Французи називають його “поглядом з-за лаштунків”. Описуючи його, філософ зазначав, що повіки закриті на три чверті і, здається, ніби вони ховають погляд, але насправді вони його стискають і він “летить як стріла до мети”. “Це погляд, який кидають очі, що видаються сплячими, але насправді за хмаркою солодкої дрімоти вони бадьорі й дуже уважні. Усякий, хто володіє таким поглядом, володіє скарбом” [3]. Як й інші дослідники мови тіла, Ортега-і-Гассет попереджав, що погляд усередину внутрішнього світу не розкриває повністю всієї правди, хоч сам по собі має важливе значення. Слово в реченні теж має свій зміст, але лише в контексті всього речення ми можемо правильно зрозуміти весь зміст цього слова.

Візуальне спілкування – це контакт очей співрозмовників, який дуже важливий для розуміння один одного. У культурі кожного народу погляд посідає одне з чільних місць, але звичаєві приписи кожного етносу по-різному регламентують етикетну поведінку очей. Вивчаючи погляд, ми можемо описувати конкретну культуру й зіставляти її з іншими культурами. Завдяки використанню категорії “погляд”, ліпше вивчена категорія “культурний простір” набуває нового, несподіваного ракурсу досліджень. Експерименти, проведені в США, засвідчили, що навички використання погляду у спілкуванні, засвоєні в дитинстві, протягом життя майже не змінюються, навіть якщо людина опиняється в чужому національному середовищі. Цікаво, що коли двомовна людина починає говорити іншою мовою, вона змінює також і мову тіла, свої жести, рухи повік [3].

Потрапивши за кордон, ми не можемо бути цілковито впевненими в тому, як нам слід дивитись або як інші повинні дивитися на нас. Уявлення про чесність у нашій культурі вимагає, щоб ми дивилися співрозмовникові прямо в очі. В інших культурах існують свої правила. Тетяна Шинкаренко зазначає, що етнографи розділяють етнокультури на “контактні” й “неконтактні”. У “контактних” культурах погляд під час розмови й спілкування має більше функціональне значення [3].

За спостереженнями науковців, до “контактних” умовно належать переважно південні народи: іспанці, італійці, португальці, латиноамериканці, араби. До “неконтактних” – народи з Півночі Європи, японці, індійці, пакистанці. Слов’янські народи належать до “середньоконтактних”, які вважають за необхідне дивитися на співрозмовника.

Мешканці Південної Європи мають високу частоту поглядів, що може виявитись образливим для інших. Під час розмови два араби пильно дивляться один одному в очі, чого не простежуємо в американській культурі; французи під час розмови постійно підтримують зоровий контакт; парижанок уважно розглядають на вулицях, що слід сприймати як комплімент, проте американець, який поважає правила публічної поведінки, не дивитиметься так на жінку, бо саме в США вияв такого захоплення може тлумачитись як грубість; у Китаї, Японії, інших країнах Південно-Східної Азії, у деяких африканських народів співрозмовники здебільшого уникають прямого погляду; японці, розмовляючи, дивляться радше на шию, ніж на обличчя. Опущання очей у багатьох племенах північноамериканських індійців і серед японців – це спосіб висловити комусь повагу. Прямий зоровий контакт слугує викликом на змагання й висловленням неповаги.

У Пуерто-Рико чемна дитина ніколи не буде дивитися в очі дорослому. Відводячи погляд, вона демонструє свою повагу й покірність. В Україні таку дитячу поведінку потрактують як надмірну сором’язливість або запідозрять, що дитина говорить неправду. Представникам “контактних” культур людина, яка мало дивиться на співрозмовника, здається неширою та холодною. А “неконтактному” співрозмовникові “контактний” здається дещо нав’язливим.

Дослідники звернули увагу також і на гендерні відмінності візуальної поведінки співрозмовників. Саме цьому питанню присвячена стаття Н. Л. Грейдіної [2]. Дослідниця зазначає, що характерною рисою жіночого типу комунікації є більша частота візуального контакту. Жінки підтримують інтенсивніший візуальний контакт, порівняно з чоловіками. При цьому стать співрозмовника не впливає на частотність демонстрації цього невербального сигналу. Н. Л. Грейдіна припускає, що однією з причин високого ступеня релевантності візуального контакту в невербальному спілкуванні

жінок є їхня здатність якісно декодувати паралінгвістичні аспекти комунікації. Інша причина інтенсивного використання візуального контакту пов'язана з рольовими гендерними позиціями учасників комунікативного процесу: співрозмовники жіночої статі частіше асоціюються зі споживачами комунікативного продукту – слухачами, тоді як комуніканти чоловіки – з виробниками комунікативного продукту – мовцями. Результати психологічних спостережень показують, що той, хто слухає, виявляє тенденцію до тривалішого та інтенсивнішого встановлення зорового контакту, порівняно з тим, хто говорить. Відповідно це знаходить прояв у гендерній специфіці використання невербального параметра “візуальний контакт” у комунікативному процесі. Відсутність чи дезактивація цього комунікативного сигналу в невербальному жіночому комплексі сприймається як індикатор неухважності чи відсутності зацікавлення.

Американські психологи Одрі Нелсон та Сюзан Голант зауважують, що здебільшого мовці встановлюють зоровий контакт із жінками, а не з чоловіками, і наводять два можливі пояснення такої ситуації:

1. Жінки люб'язніші: існує більша вірогідність, що вони відреагують невербально (чарівні, експресивні, більше усміхаються, чутливіше сприймають).

2. Жінок уважають слабкими, бо не можуть чинити опір цікавим поглядам інших людей [9]. Дослідниці також зазначають, що коли між двома людьми, які стоять один навпроти одного, встановлено зоровий контакт, то для жінки це, з одного боку, засіб збору інформації, з іншого – спосіб зблизитись і зробити взаємини душевнішими. Вона перевіряє реакцію на свої повідомлення й налагоджує зв'язок. Для чоловіка прямий зоровий контакт – це виклик і сигнал для суперництва.

Отже, представники різної статі в одну й ту саму поведінку вкладають абсолютно різний зміст, даючи цим привід для непорозумінь у спілкуванні. На основі проведених досліджень психологи стверджують, що чоловікам і жінкам властиво дивитися на представників своєї статі більше й довше, принаймні в лабораторних умовах, коли всіх їх розділили на пари [9].

У більшості європейських культур, до яких належить й українська, поведінка жінки, яка проявляє ініціативу у взаєминах зорового контакту з чоловіком, може бути сприйнята як знак сексуального зацікавлення. Пильний погляд частіше властивий чоловікам. Він є демонстрацією сили, упевненості, влади, домінуючого становища. Жінки, навпаки, частіше відводять погляд чи опускають очі. Саме такої поведінки від них і сподіваються.

Пильний погляд чоловіка – демонстрація його упевненості (а у спілкуванні з рівними партнерами чоловічої статі іноді – виклик), прямий пильний погляд жінки переважно сприймають як вульгарний, нахабний, недоречний, зухвалий, такий, що провокує конфлікт. Від жінки такого погляду не чекають, і часто він не сприяє їй ні в ділових, ні у приватних ситуаціях.

Важливе значення для комунікації має тривалість і напрямок погляду. Доктор Герхард Нільсен з Копенгагена виявив, що коли люди більше говорять, ніж слухають, то рідко дивляться на своїх співрозмовників. Він установив, що існує непомітний порядок із чітким дотриманням послідовності й часових термінів при виголошенні промови, прослуховуванні, розгляданні співрозмовника й поглядах убік. Коли більшість людей починає говорити, вони дивляться вбік від своїх співрозмовників. Нільсен вважає, що так люди намагаються створити собі умови, щоб ніщо не відволікало їх від їхнього мовлення [3].

У результаті досліджень, які провів серед студентів доктор Ральф В. Екслейн з університету штату Делавер, стало зрозуміло, що коли хтось під час інтерв'ю дивився вбік, це означало, що він ще продовжує своє пояснення й не хоче, щоб його перебивали. Якщо його очі зустрічалися з очима партнера, то його можна було перебити в цьому місці. Отже, він подавав сигнал: “Ось, що я хочу сказати. А що думаєте ви з цього приводу?” Якщо ж він зупинявся, але продовжував відводити погляд, то це означало, що він ще не закінчив викладу своєї точки зору [3].

Психологи Стів Л. Еллісон, Джон Ф. Довідью і Б. Дж. Фер стверджують, що зоровий контакт слугує засобом “вияву уваги й готовності сприйняти співрозмовника. Намагання відвести очі, навпаки, може вказувати на бажання залишитися збоку і байдужість до співрозмовника” [9].

Ще одним важливим елементом при зоровому контакті є поведінка зіниць співрозмовників. Вивчення цієї рефлексивної функції має назву *пупілометрія* [9]. Річ у тім, що людина не може свідомо контролювати цю фізіологічну реакцію. На розмір наших зіниць мають вплив такі фізичні умови, як яскравість освітлення чи темрява в кімнаті. Розширення зіниць можуть викликати

наркотичні та заспокійливі засоби, деякі хімічні препарати. Але попри все, ця мимовільна реакція очей слугує надійним індикатором наших позитивних і негативних емоцій.

Виступаючи на конференції американського коледжу медичного гіпнозу, доктор Едуард Х. Хесс розповів своїм колегам про недавно відкритий кінетичний сигнал. Мова йшла про підсвідоме розширення зіниці при спогляданні приємного видовища [3]. Коли нас охоплює сексуальний потяг, у нас змінюється розмір зіниць. Двоє людей, які відчувають потяг один до одного, будуть підтримувати більший візуальний контакт, ніж інша пара. Вони набуватимуть такого положення, щоб частіше дивитись один одному в очі, а їхні погляди будуть ритмічнішими [5].

Американський психолог Ерхарт Гесс провів такий експеримент: він показав групі чоловіків дві фотографії тієї самої жінки й поцікавився, на якій вона виглядає привабливішою. Піддослідні водногос заявили, що знімки однакові, але кожен із них безпомилково вказував на той, де в жінки були розширені зіниці [4]. Звичайно, ми пильно дивимося на видовища, які нам приємні, і відводимо погляд від того, що викликає відразу чи жах. Але наукові дослідження показали, що розмір зіниці може бути ознакою нашого ставлення. Коли ми відчуваємо велику цікавість і дуже уважні, наші зіниці справді розширюються, ніби для того, щоб увібрати більше тієї картини, яка приносить нам стільки задоволення [9]. Якщо очі людини зустрічаються з вашими очима більш як 2/3 часу спілкування, а зіниці розширені, то це означає, що ви подобаєтесь [14]. Але у разі такого тривалого контакту варто виявити особливу увагу до зіниць: якщо зіниці звужені, то це свідчить про те, що співрозмовник налаштований до вас вороже і невербально надсилає вам виклик [10].

Якщо досвідчені в переговорах люди і спроможні не виявляти своїх емоцій за допомогою жестів та рухів тіла, то ніхто не здатен контролювати рух своїх зіниць. Вони несвідомо розширюються або звужуються й тим самим адекватно передають інформацію про реакцію особи на пропозицію співрозмовника. Наприклад, китайські або турецькі купці визначають ціну товару, орієнтуючись на зіниці покупця: якщо той отримує бажане, зіниці його очей розширюються майже вчетверо [13].

Висновок

Як бачимо, поведінка людських очей і розмаїття поглядів можуть бути як фізіологічно, так і соціально зумовленими. Саме тому, трактуючи невербальні сигнали, варто бути особливо уважними й обережними. Слід звертати увагу на вік, стать, національність співрозмовника, стан його здоров'я, особливості ситуації, у якій відбувається спілкування. Варто зауважити й те, що погляд може бути майстерно по-акторськи "виконаним", коли за його допомогою нам чітко хочуть повідомити певну інформацію, або мимовільним, коли погляд відображає природну реакцію на слова чи вчинки співрозмовника. Проте яким би не було походження цього невербального знака (навмисне чи мимовільне), він не втрачає своїх комунікативних властивостей, варто лише навчитися правильно читати цю інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Андреева Г. М. – М., 1996. 367с.
2. Грейдина Н. Л. Гендерная специфика коммуникации / Грейдина Н. Л. // Антропоцентрический подход к исследованию социума: лингвистические, социолингвистические и культурологические аспекты. Материалы научно-практической телеконференции, посвященной Международному году языков и 10-летию гуманитарного отделения ИГХТУ. – Иваново, 2002. – С. 5 – 14.
3. Фаст Дж. Язык тела / Фаст Дж. – М., 1995. – 432 с.
4. Доброва Е. В. Язык жестов / Доброва Е. В. – М., 2007. – 158 с.
5. Коэн Дэвид. Язык жестов для лучшего взаимопонимания / Коэн Дэвид. – М., 2004. 176 с.
6. Крейдлин Г. Е. Жесты глаз и визуальное коммуникативное поведение / // Труды по культурной антропологии. – М., 2002. – С. 236 – 251.
7. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык / Крейдлин Г. Е. – М., 2002. – 592 с.
8. Ламберт Д. Язык тела / Ламберт Д. – М., 2001. – 192 с.
9. Нелсон Одри Язык мимики и жестов. Что это такое / Нелсон Одри, Голант Сюзан. – М., 2007. – 350 с.
10. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли других по их жестам / Пиз А. – М., 2000. 188 с.
11. Самойлович Л. В. Відображення кінетичних засобів невербального спілкування в українських фразеологізмах / Самойлович Л. В. // Культура народів причерномор'я. – Симферополь, 2003. № 37. – С. 172 – 175.

12. Спілкування. Його етика, психологія, проблеми, особливості //http://www.refine.org.ua/pageid-3776-1.html
13. Шинкаренко Т. “Комфортна дистанція”, щира усмішка і о’кей? // http://www.viche.info/journal/133/
14. Язык телодвижений. Чтение мыслей по жестам / Авт.-сост. Орлова Любовь. – Минск, 2007. – 384 с.

Анастасія Олександрівна Вінницька – студентка групи МОз – 14мс, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: ynnickanastja@rambler.ru

Науковий керівник: **Прищак Микола Дем’янович** – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Vinnitska Anastasia O. - Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: ynnickanastja@rambler.ru

Supervisor: **Nicholas Pryschak Demyanovich** – Cand. Sc. (Eng), Assistant Professor of Building Philosophy and Humanities, Vinnytsia National Technical University. Vinnitsa.

СТУДЕНТСЬКА ОЦІНКА СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подані результати дослідження направлені на вирішення питань вдосконалення вищої освіти в Україні. Запропоновано комплекс заходів, які мають реалізовувати на урядовому рівні, а також студентство задля вирішення освітніх проблем в Україні.

Ключові слова: соціологія освіти, студентство, вища освіта, громадська думка

Abstract

The article presents the results of research aimed at addressing the improvement of higher education in Ukraine . A set of measures to implement at the government level, and students to solve educational problems in Ukraine.

Keywords: sociology of education , students , higher education , public opinion

Ситуація, що склалася в сфері вищої освіти в Україні на даний час викликає неоднозначну оцінку як серед низки дослідників, законотворців, громадських діячів так і простих громадян. Найбільш об'єктивною і загальною причиною цього занепокоєння є проблема затримки у розвитку вищої освіти [1]. Визначаючи шляхи реформування вищої освіти в Україні, слід брати до уваги те, що вища освіта потребує реформування не тільки на законодавчому, але й на соціокультурному рівні [2]. Сьогодні світоглядні позиції багатьох студентів характеризуються значним ступенем критицизму в поглядах на навколишню дійсність, що поєднується зі слабкою діловою активністю [3].

Результати загальнонаціонального опитування студентів, яке було проведене з 5 по 12 березня 2015 р. Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» в якому усього було опитано 1001 респондент за національною вибіркою вузів України, що є репрезентативною для студентського загалу за розташуванням ВНЗ, формою власності, курсом навчання. Похибка вибірки не перевищує 3.2%. Опитування в Криму, Донецькій та Луганській областях не проводилось. Для порівняння наводяться результати загальнонаціонального опитування студентів, проведеного у березні 2011 року, та загальнонаціональне опитування населення України, проведеного у грудні 2014 року. Обидва опитування Фонд «Демократичні ініціативи» провів разом із фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс» [4].

Абсолютна більшість студентів – 87% – вважає важливою проблему вдосконалення вищої освіти, із них 36% відносять це соціальне завдання до першочергових.

Загалом більшість студентів оцінили якість вищої освіти в Україні нижче середнього – у 2,8 бала за 5-бальною шкалою; ця оцінка істотно нижча за ту, що ніж була у 2011 році (3,5 бала). Щоправда, якість освіти у своєму ВНЗ студенти оцінили вище – у 3,2 бала, хоча також дещо нижче, ніж було у 2011 році (3,6 бала). Найвище оцінюють якість своєї освіти студенти юридичного профілю навчання – 3,6 бала, найнижче – студенти суспільно-гуманітарного профілю (3 бали). Оцінка якості освіти залежить від успішності навчання: студенти, які мали в останню сесію середню оцінку «3», оцінили якість навчання у своєму ВНЗ у 2,7 бала; студенти з середньою оцінкою сесії «4» – у 3 бали, а найбільш успішні студенти, з оцінкою «5» – у 3,4 бала.

Лише 13% студентів читали ухвалений Верховною Радою Закон про вищу освіту, ще 26% цього Закону не читали, але в курсі його основних положень, а решта (61%) про цей Закон щось чули (35%) або навіть не знають нічого (26%).

Найбільш серйозними проблемами вищої освіти, які потребують першочергового розв'язання, більшість студентів вважає невизнання дипломів більшості вітчизняних ВНЗ у світі (51%), невідповідність викладання вимогам ринку (41%), корумпованість викладацького складу ВНЗ (39%), низький рівень якості освіти в українських ВНЗ порівняно зі світовим рівнем (32%). Водночас студенти не вбачають серйозної проблеми у низькому професійному рівні викладачів (9%) та у відсутності студентського самоуправління (8%).

Першочерговими заходами, які слід здійснити для покращення якості освіти, студенти вважають: боротьбу з усіма проявами корупції і нечесності у ВНЗ (44%), налагодження співпраці з кращими світовими університетами (43%), підвищення оплати праці викладачів (43%), стимулювання наукової діяльності у ВНЗ (41%), зв'язок викладання з потребами майбутньої професії (36%), скорочення кількості ВНЗ (31%). Водночас не знайшла підтримки пропозиція ввести систему зовнішнього тестування для випускників ВНЗ (10%).

Абсолютна більшість студентів – 76% – підтримують нинішню систему вступ до ВНЗ за результатами ЗНО. Водночас переважна більшість студентів проти того, щоб поширити ЗНО ще й на вступ до магістратури («за» – 28%, «проти» – 49%) чи застосовувати ЗНО для оцінки знань випускників ВНЗ («за» – 30%, «проти» – 48%).

З метою з'ясувати думку студентської молоді стосовно того, що викликало в них мотиви отримувати вищу освіту, наскільки цінується в Україні та взагалі у світі диплом про вищу освіту, що може змінити в їхньому житті диплом про вищу освіту, на скільки вони планують використати його в подальшому житті, чи зможе на їх думку диплом про вищу освіту забезпечити безпроблемне майбутнє в плані працевлаштування, матеріального забезпечення, соціального статусу в листопаді 2015 року ми провели експрес опитування.

В ході даного соціологічного дослідження було опитано 32 особи чоловічої та жіночої статі віком від 18 до 23 років, які є студентами двох груп третього курсу факультету менеджменту ВНТУ. Серед яких 22% представники чоловічої статі та 78% представниці жіночої статі.

Переважна більшість студентів вважають освіту невід'ємною складовою свого життя. Так, на питання «Чи потрібно здобувати освіту взагалі?» переважна більшість (30 осіб – 94%) відповіли, що безперечно потрібно, і лише 2-ві людини (6%) заперечили необхідність здобувати вищу освіту.

На питання «Чи легко вам далась освіта (чи дається)?» більшість опитаних (56,25%) відповіли що освіта дається їм більш-менш нормально, 31,25% стверджують, що освіта дається їм легко, і лише 6% важко навчатися, що свідчить про те, що основна частина студентів вважають освіту сприятливою і можливою для досягнення.

Роль освіти в житті людини була оцінена наступним чином: більшість (75%) відповіла, що освіта необхідна для отримання в майбутньому знань і рівня кваліфікації, стереотипом освіти вважають 13%, 9% опитаних навчаються задля того, щоб стати кращими, і лише 3% для отримання від навчання задоволення. Це свідчить про те, що переважна частина студентів навчаються з метою отримання не просто диплому, а й відповідних знань.

На питання «Чи потрібні в майбутньому освічені люди?» більшість опитаних (84%) вважають що освічені люди – це основа нашого майбутнього, 13% вважають що суспільство має бути різноманітне, і лише 3% вважає, що суспільство деградує тому в освіченості нема сенсу.

Основна частина опитуваних вважає за необхідне вдосконалити освітній процес. Оскільки на питання «Чи потрібно змінювати теперішнє становище освіти?» більшість (97%) виступають за покращення становища освіти, і лише 1 людина (3%) не бачить сенсу щось змінювати.

Відносно «Де краще здобувати освіту?» рівно половина опитуваних вважають, що в Україні, і стільки ж вказали що кращою є освіта за кордоном. Така рівність свідчить про те, що освіта в Україні в світогляді студентів не є гіршою і може конкурувати з іноземною.

На питання «Чи повинна освіта бути платною?» 75% респондентів відповіли, що не повинна, 19% вважають що повинна бути платною, і 6% вважають, що освіта має бути частково платною. Таким чином більшість опитуваних вважають, що вся освіта має бути як якісною, так і безкоштовною.

На прохання «Оцінити вищу освіту в Україні за 10 бальною шкалою» більшість людей вважають, що освіта в Україні знаходиться на середньому рівні (6,2 бали із 10), однак 10 балів не обрав жоден опитуваний.

Виявилось, що студенти вважають та переконані в тому, що якість навчання не зростає, а навпаки погіршується, чому сприяє реформування системи освіти. Це зумовлене насамперед тим, що студенти не адаптовані в повному сенсі до навчання ВНЗ з запровадженими змінами, зумовленими приєднанням України до Болонського процесу. Тому вони не сприймають у позитивному сенсі, у силу відсутності відповідного досвіду, та відповідного багажу знань ті зміни, які відбуваються або повинні відбутися для змінення системи освіти в більш ефективне русло.

Найважливіша соціологічна проблема освіти – формування культури, гуманітарна підготовка студентів. Завжди є спокуса готувати фахівця вузького профілю – це потребує менших витрат. В усьому цивілізованому світі ставка була зроблена на університетську освіту, а в нашій країні – на

вузькоспеціалізовані ВНЗ. У результаті страждає не тільки справа, але обкрадається сама людина, адже гарна гуманітарна, загальнокультурна підготовка дає можливість вести повноцінне життя [5].

Можна виділити такі рекомендації та фактори, які будуть мати позитивний вплив на рівень освіти в Україні:

1. Виробити зацікавленість студентів і роботодавців, а також суспільства в цілому у високій якості вищої освіти;

2. Особливості сучасних критеріїв оцінювання якості освіти полягають в тому, що вони припускають: свободу для університетів у формуванні учбових планів; особливу увагу до якості підготовки фахівців; необхідність постійного вдосконалення освітніх програм з метою підвищення їх якості; стимулювання інновацій в освітніх стандартах.

3. Забезпечення наявності необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо);

4. Забезпечити організацію навчального процесу, яка найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти;

5. Забезпечення наявності для навчальних закладів певних процедур і критерій, які б засвідчували, що викладачі, які працюють із студентами, мають відповідну кваліфікацію і високий фаховий рівень для здійснення своїх службових обов'язків. Ті, хто здійснюють зовнішню перевірку навчального закладу, мають про них знати і оцінити їх у кінцевому звіті про перевірку.

6. Згідно з державними стандартами брати до уваги європейський рівень вимог до вищої освіти, що сприятиме більш повному входженню України до світового освітнього простору, а також забезпечити європейський рівень формування освіти та вироблення професійних навичок, виховання гармонійно розвиненої, соціально активної толерантної людини з високими духовними якостями, здатної до саморозвитку і самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А.В., Чумаченко О.В. Сучасна освіта очима студентства (за результатами дослідження) [Текст] // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. 4-5 грудня 2015 р., м.Дніпропетровськ. Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпропетровськ: Роял Принт, 2016. – С.89.
2. Квятковський Д.О. Роль ідеалів у формуванні морально-ціннісної орієнтації випускників. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2006/txt/06kdomov.pdf>
3. Шульга Н. Яблука чи помаранчі, або Чому самим лише законом про вищу освіту не вирішити проблеми реформування наукової сфери? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/yabluka_chi_pomaranchi_abo_chomu_samim_lishe_zakonom_pro_vi_schu_osvitu_ne_virishiti_problemi_refor.html
4. Вища освіта в Україні: громадська думка студентів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/visha-osvita-v-ukraini-gromadska-dumka-studentiv-.htm>
5. Слободянюк А.В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві [Текст] // Вісник «ВПП». – 2011. – №1. – С.16-20.

Олена Валеріївна Чумаченко – студентка групи МОЗ-13, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця

Науковий керівник: **Анатолій Володимирович Слободянюк** – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця

Chumachenko Elena V. – student, Faculty of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Supervisor: **Slobodyanyuk Anatoly V.** - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

СТАВЛЕННЯ ДО РЕЛІГІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подані результати дослідження, яким є ставлення молоді до релігії у період військової нестабільності країни та якій з релігій сьогодення надають перевагу студенти. На основі отриманих результатів розроблені практичні рекомендації щодо можливих шляхів вирішення проблеми.

Ключові слова: соціологія релігії, віра, релігійна течія.

Abstract

The article presents the results of research which is the attitude of young people towards religion in time military instability in the country and which present religions prefer students. Based on the results, I developed the practical recommendations to solve possible solutions to the problem.

Keywords: sociology of religion, belief, religious movement.

Сучасний світ вирує змінами, позначений глибокими конфліктами, напругами та суспільними розколами, як і руйнівним впливом сучасної технології на навколишнє середовище. Проте, ми спроможні контролювати свою долю і змінювати кожен своє життя, сподіваючись на краще, чого попередні покоління навіть уявити собі не могли [1]. Одне із вагомих місць в процесі суспільної взаємодії посідає релігія. Дослідження цього соціального феномену відбувається в межах різних наукових дисциплін, напрямків та шкіл. Релігіє є предметом вивчення й соціології релігії.

Релігія - особлива форма усвідомлення світу, основою якої є віра в надприродне, і яка включає в себе сукупність моральних норм і типів поведінки, обряді, культових дій та об'єднання людей в організації: церкву, релігійну громаду. Будь-яка релігія включає в себе кілька найважливіших елементів. Серед них: віра (релігійні почуття, настрої, емоції), вчення (систематизована, спеціально розроблена для даної релігії сукупність принципів, ідей, понять), релігійний культ (сукупність дій, які вчиняють віруючі з метою поклоніння богам, тобто обряди, молитви, проповіді тощо) [2].

Релігія в сучасному світі відіграє роль невід'ємного та активного компоненту більшості соціально-політичних подій, тому майже всі соціально-політичні загострення та конфлікти на своєму ґрунті мають різні віросповідання та, як наслідок, релігійні непорозуміння. Адже переважна більшість населення земної кулі – віруючі, і тому не рахуватися з релігією, а тим більше з релігійним фанатизмом, у його різних модифікаціях і трансформаціях просто неможливо.

Для з'ясування місця і переборення цього явища необхідний систематизований, комплексний підхід до його вивчення, який враховував би зовнішні фактори мікрооточення, внутрішні суб'єктивні настанови віруючого [3].

Існує проблемна ситуація, яка полягає в тому, що релігійні конфронтації, під дією соціальних факторів, можуть по-різному проявлятися. Іноді серед небезпек, що підстерігають молодь, слід остерігатися сект. Адже проблема існування та діяльності сект на сьогоднішній день досить актуальна. Багато молодих людей, недостатньо знаючи всі аспекти цієї справи, вступають у дані релігійні організації. Це призводить до зруйнованим сім'ям і зламаним життям.

У нашій країні, за даними фахівців, зараз налічується від 3 до 5 мільйонів adeptів релігійних сект, з яких у віці до 18 років - близько 500 тисяч, а від 18 до 25 років - 1 мільйон осіб (оцінити в цій цифрі частку, відповідну чисельності adeptів деструктивних релігійних організацій, проблематично, хоча орієнтовно воно складе близько 500-900 тисяч чоловік).[3]

Об'єктом даного соціологічного дослідження стала студентська молодь групи ТК-12 факультету «Телекомунікації» Вінницького національного технічного університету, а саме 30 студентів, з яких 20 чоловічої статі та 10 — жіночої, віком від 19 до 21 року. Завданням соціологічного дослідження постало:

1. З'ясувати актуальність проблеми серед молоді;
2. З'ясувати до якої релігійної течії себе відносить молодь;

3. З'ясувати чи розуміє молодь що таке релігія;
4. Проаналізувати сутність ставлення студентів до релігії – чи відповідає вона внутрішнім переконанням або ж є даниною моді;
5. Визначити погляди студентів, чи вважають вони ворогом прибічника іншої релігії;
6. Визначити погляди студентів щодо того, чи необхідним є для релігійної та віруючої людини відвідувати церкву та інші місця, де віддають шану релігії;
7. Визначити погляди студентів щодо зміни релігії.

На основі аналізу отриманих результатів проведеного соціологічного дослідження можна сказати, що висунута гіпотеза щодо різного ставлення молоді та різного віддання належного релігії підтвердилася частково.

Дослідження показало, що актуальність даної теми «Ставлення до релігії» є вищою за середню - 3,3 бали (за 5-ти бальною шкалою). Більшість молоді - православні християни є віруючими. Відмінності у відповідях респондентів за національністю, не виявлено. На питання «Чи святкуєте Ви якісь релігійні свята?» 90% респондентів дали позитивну відповідь. Найпопулярнішими релігійними святами серед молоді виявилися: Великдень (74,1%), Різдво (59,3%), Водохреща (22,2%), Трійця (7,4%). 10% опитаних не святкують жодного релігійного свята, пояснюючи це тим, що не віруючі. В ході дослідження було виявлено, що серед тих, хто впевнено відносить себе до віруючої молоді, жіноча стать переважає (64%), представників чоловічої статі, які вірять в Бога 36%. Дані приблизно збігаються з дослідженням Київського міжнародного інституту політики та Інституту соціології НАН України, які представили результати опитування «Релігія та релігійність в Україні». Опитування проведене у рамках Міжнародного проекту соціального дослідження (ISSP). Жінки в Україні більш віруючі, ніж чоловіки: завжди вірили у Бога 63% жінок і 41% чоловіків [5].

Разом з тим, спостерігається протиріччя між позиціонуванням респондентів себе як віруючими, з одного боку, і низьким рівнем дотримання принципів релігійного життя, з другого. Ставлення до релігії перестало бути високим, таємничим, високодуховним. Так було за часів язичницьких богів, їх намагалися задобрити на успіх, щастя, любов, позбавлення від хвороб. Молодь починає поводитися благочестиво лише в критичні моменти.

На підставі отриманих результатів можна рекомендувати:

- щоб бути обізнаним у самому значенні поняття релігія, тобто, що є основою віри у Бога, необхідно читати більше літератури;
- пам'ятати, що ви віруюча людина не тільки на великі релігійні свята;
- оскільки держава не бере на себе справу релігійної освіти та виховання і це - справа релігійних організацій і батьків, тому з дитинства необхідно привити дитині шану до релігії і віросповідання кожного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А.В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві [Текст] // Вісник «ВПШ». – 2011. – №1. – С.16-20.
2. Релігія та її походження [електронний довідник]. Режим доступу: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=47161&pg=2>
3. Академічне релігієзнавство / За науковою редакцією професора А. Колодного.- Київ: Світ знань, 2000. – 862 с.
4. Лубський В.І. Релігієзнавство : Підруч. / В. І. Лубський, В. І. Теремко, М. В. Лубська. – К.: Академвидав, 2005. – 431 с.
5. Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні / За ред. С. Макеєва. Переднє слово О. Івашенко. – К.: Інститут політики, Інститут соціології НАН України, 2009. – 68 с.

Анатолій Володимирович Слободянюк – к. соц. н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Антоніна Віталіївна Письменна – студентка групи ТКТ-12б, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: Antonina_pismenna@mail.ru

Slobodyanyuk Anatoly V. - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Pismenna Antonina V. - group TCT-12b, Faculty of Radio Engineering, Telecommunications and Electronic Instrument Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: Antonina_pismenna@mail.ru.

ОЦІНКА ЖИТЛОВИХ УМОВ СТУДЕНТІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подані результати дослідження направлені на вирішення питань вдосконалення житлових умов. Запропоновано рекомендації комунальним службам України щодо покращення житлових умов студентів. Врахована оцінка студентів і їх рекомендації.

Ключові слова: соціологія, житлові умови, комунальні послуги

Abstract

The article presents the results of research aimed at addressing issues of improvement of living conditions. Recommendations utilities Ukraine to improve the living conditions of students. Counts grade students and their recommendations.

Keywords: sociology, housing, utilities

Існує три групи комплексних індикаторів якості життя. Перший – оцінюється здоров'я населення та демографічні показники в державі (рівень народжуваності, тривалість життя, тощо). Другий – оцінюється рівень задоволення населення побутовою сферою (якість житла, якість та режим харчування, наявність та достойно оплачуване місце роботи), чи задоволено населення в соціальному плані (якість та рівень доступності освіти та медичного обслуговування, рівень злочинності, рівень корупції влади). Третій – оцінюється рівень духовного стану суспільства. В розвинутих державах ці індикатори закріплені законодавчо, і влада не має права їх порушити [1].

Житлові умови – це сукупність якісних та кількісних характеристик житла. До якісних характеристик житла належать такі показники, як відповідність санітарним і технічним умовам, обладнання житла різними видами благоустрою(водопроводом, каналізацією, центральним опаленням, ваннами(душовими), гарячим водопостачанням), фізичним зносом житла, аварійністю. До кількісних характеристик: розмір жилої та нежилої площі житла. Якщо житлові умови не відповідають встановленим законодавством нормам, особи приймаються на квартирний чи кооперативний облік. Погані якісні та кількісні характеристики житла та його відсутність у певного відсотка населення є суттю досліджуваної проблеми [2].

Від 1998 року тривав процес поліпшення житлових умов: зменшувалася частка людей, змушених мешкати в одній кімнаті утрьох, учотирьох або вп'ятьох і, відповідно, збільшувалася кількість тих, хто мешкав в одній кімнаті вдвох, ба навіть мав власну кімнату. Проте у 2002 році ця тенденція загальмувалася, і впродовж 2004 року істотних змін не зафіксовано [3].

За результатами опитування, яке було проведено Київським Міжнародним інститутом соціології в рамках спільного проекту Національного екологічного центру України та Представництва Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні з 6 по 13 серпня 2015 року в 100 населених пунктах 24 областей України за винятком тимчасово неконтрольованих територій та АР Крим (всього було опитано 1220 респондентів віком від 18 років), більш ніж половина населення України витрачає на комунальні послуги більше 10% сімейного бюджету. В деяких країнах Європейського Союзу офіційно визнано, що якщо домогосподарство витрачає більше 10% на комунальні послуги, то це домогосподарство знаходиться у енергетичній бідності.

Це свідчить про те, що 50% українських сімей не мають змоги повністю оплачувати рахунки за газ, воду, електрику та тепло. При цьому, за даними дослідження, 81% з опитаних вважають, що потрібно сплачувати реальну вартість комунальних послуг, але не змогли визначитися, якою ця вартість є. За даними соціопитування, 83% опитаних вважають, що нові тарифи непрозорі та незрозумілі, а 60% вважають, що субсидії не допоможуть їм вирішити проблему сплати за «комуналку» за новими цінами [4].

Основною групою людей, що підлягає дослідженню є студенти вищих навчальних закладів України. Для них проблема житлових умов має досить гострий характер, адже ця група людей здебільшого не забезпечена житлом і проживає у гуртожитках чи знятих квартирах або кімнатах, де житлові умови часто бувають невідповідними для нормального життя людини – відсутність води, опалення, ремонту, необхідних меблів, відсутність власного простору та мала житлова площа є досить частими проблемами для студентського житла.

Можна зробити висновок, що житлово-комунальні умови більшості населення України бажають кращого. А проблема житлових умов студентів взагалі не є ретельно дослідженою. Отже, вибрана тема є актуальною та потрібною. Адже хороші житлові умови є важливим чинником правильного формування особистості.

Об'єктом даного дослідження був обраний потік третього курсу, факультету менеджменту Вінницького національного технічного університету. Представники об'єкту дослідження переважно проживають на території Вінниці або Вінницької області. Приблизно 66% представників опитуваних представляють жіночу стать, 33% – чоловічу стать, вік від 19 до 23 років. Склад потоку налічує 80 осіб. Предметом дослідження є стан житлових умов студентів та їх бачення ідеальних житлових умов.

На питання «Де ви зараз проживаєте?» переважна більшість опитаних (55%) відповіли, що з батьками, 31% – у гуртожитку, 6,6% – у найманому помешканні, 3,3% – у власній частині будинку і лише 3,3% опитаних студентів має власне помешкання. Це свідчить про те, що більшість респондентів мають недостатньо коштів для придбання власного житла, тобто ціни на житло в Україні є завищеними для нашого суспільства. На питання «Скільки осіб мешкає з вами у одній кімнаті?» третина опитаних (37%) відповіли, що ще 2 особи живуть разом із ними, 33,3% відповіли, що ще 1 особа, 6,6% дали відповідь – 4 і більше осіб, і тільки 23% опитаних мешкають в кімнаті одноосібно. Це свідчить про те, що більшість респондентів не мають навіть власної території для навчання та відпочинку, не кажучи вже про будинок чи квартиру.

За результатами відповідей на питання «Чи змогли б ви жити у житлі без водопостачання, електрики, інших благ?», майже половина респондентів (40%) могли б жити без цивілізації кілька днів, 26,6% не змогли б прожити і дня таким чином, 23,3% ніколи над цим не думали, і лише 3,3% могла б жити без цивілізаційних благ взагалі. Отже, майже усі респонденти не уявляють свого життя без водопостачання, електрики та інших зручностей.

Під час аналізу статистичної таблиці двовимірного розподілу ознак було виявлено, як відносяться респонденти до життя у житлі без водопостачання, електрики, інших благ в залежності від їхньої статі. Виявилось, що представники чоловічої та жіночої статі ставляться до такої дискусійної проблеми приблизно однаково. Серед чоловіків 3,3% можуть жити таким способом, 40% – лише у туристичних цілях, ніколи над цим не думали 25% респондентів чоловічої статі, не змогли б так жити 30% респондентів-чоловіків. Серед жінок можна побачити схожу картину – майже половина (40%) могли б так жити у туристичних цілях, 3,3% – змогла б так прожити усе життя, по 6,6% ніколи не задумувались і ніколи не змогли б. Дані відносно того, який відсоток людей, що вірять можливість життя без цивілізації, не є інформативними через те, що серед більшість респондентів(66,6%) представляють чоловічу стать.

Під час аналізу другої статистичної таблиці двовимірного розподілу ознак було виявлено, чи жили коли-небудь респонденти у екстремальних умовах і чи сподобався їм такий досвід життя. Результат дослідження для осіб різної статі є різним. Так, жіноча частина респондентів здебільшого спробувала такий спосіб життя і 50% він сподобався, 3,3% не сподобалось, 30% хотіли б спробувати і лише 10% не хочеться спробувати пожити без суспільних благ. Серед чоловіків 30% вподобали такий життєвий досвід, 15% опитаних – не вподобали, 35% респондентів хотіли б спробувати і 20% не мають навіть бажання спробувати таке життя.

Гіпотеза щодо того, що об'єкт дослідження не має належних житлових умов підтвердилася, адже більшість респондентів не мають не тільки власного житла, а і власної кімнати для життя.

Також більшість з них проживає у некомфортних умовах (3,6 балів з 5) з середньою якістю надання комунальних послуг, станом меблів та приміщення загалом і хотіла б кращих умов життя (53,3%).

Гіпотеза щодо того, що більшість студентів вважають, що життя у постійних «екстремальних» житлових умовах не можливе, спростувалася, адже найбільша кількість респондентів відповіли, що їх

влаштовує такий спосіб життя на кілька днів (40%). Серед респондентів 33,3% осіб пробували такий спосіб життя і їм сподобалось, а ще 23,3% хочуть спробувати.

Гіпотеза щодо того, що надання комунальних послуг на території України є неналежним підтвердилася результатами даного соціологічного дослідження, адже якість надання телефонних послуг, газопостачання, електрики, водопостачання в середньому респонденти оцінили у 3,3 бали за 5-ти бальною шкалою.

Результати опитування в цілому підтвердили гіпотези, які були висунені перед його проведенням. Серед несподіваних результатів слід виділити те, що переважна більшість респондентів вірять в можливість життя без благ цивілізації. Також цікавим виявилось ставлення респондентів до найважливіших аспектів житлових умов студента та будь-якої іншої особи. Для студентів респонденти обрали ті ж аспекти (колектив, з яким живе студент) наявність офісної техніки (комп'ютери, ноутбуки, принтери, Інтернет) та стан приміщень (стіни, стелі, підлога, вікна), що і для інших осіб. Але для студентів відсоткова різниця між трьома найважливішими аспектами та усіма іншими є більшою, ніж для усіх інших людей згідно проведеного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А.В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві [Текст] // Вісник «ВП». – 2011. – №1. – С.16-20.
2. Ковалевська О.П. Житлові умови в системі характеристик якості житла [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=475>
3. Паніна Н.В. Українське суспільство 1994-2005: соціологічний моніторинг / Н.В. Паніна – К.: ТОВ «Видавництво Софія», 2005. – 160 с.
4. Ставлення населення України до енергозбереження: результати всеукраїнського соціологічного опитування. – Київський Міжнародний інститут соціології (КМІС), 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aslobodyanyuk.vk.vntu.edu.ua/file/009fbb1a20c1fcfb6f76edbcd7845b37.pdf>

Анатолій Володимирович Слободянюк – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця.

Нестерук Юлія Леонідівна – студентка групи МОз-13, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця

Slobodyanyuk Anatoly V. - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Nesteruk Yulia L. – student, Faculty of Management, Vinnitsya National Technical University, Vinnitsa

СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ ДО ПРОБЛЕМИ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті представлені основні результати пілотажного соціологічного дослідження, спрямованого на з'ясування ставлення студентської молоді до проблеми бідності в Україні. Соціологічне дослідження дозволило визначити, що студенти занепокоєні проблемою бідності та вважають її подолання одним з першочергових завдань соціальної політики.

Ключові слова: бідність, молодь, студентство, соціологічне дослідження, соціальна політика.

Abstract

The article presents the main results of the pilot sociological study aimed at clarifying the students' views to the problem of poverty in Ukraine. Sociological research allowed to determine that students are concerned about poverty and consider it to overcome one of the priorities in social policy.

Keywords: poverty, youth, students, sociological research, social policy.

На сьогоднішній день у світовій практиці не вироблено єдиного підходу до визначення поняття «бідність». В цій сфері не можливо знайти навіть двох міжнародних організацій або національних статистичних агентств, які використовували одну і ту ж методику оцінки, а в більшості випадків методики принципово різні.

Зміст, критерії та визначення бідності змінюються з розвитком цивілізації і залежать від політичного устрою суспільства. Люди можуть бути бідними за стандартами економічно розвинутих країн і заможними за стандартами країн, що розвиваються.

У дослідженнях причин і місця бідності в суспільстві виділяють період з XVIII до першої половини XX століття (А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Р. Спенсер, Ж. Прудон, Е. Реклю, Карл Маркс, Ч. Бут і С. Раунтрі) і дослідження бідності в XX столітті (Ф. А. Хайек, П. Таунсенд та ін).

Серед вітчизняних вчених, які досліджували проблеми бідності: Черенько Л.М., Кириленко О.П., Письменний В.В., Кравчук Н. Я., Ткачук Н.М., Карпишин Н.І., Русін В.М., Малиняк Б.С., Горин В.П., Кізіма Т.О., Петрушка О.В., Шаманська Н.В., Сидорчук А.А., Квасниця О.В., Бевз В.П., Колот А.М., Мандибура В.О., Онікієнко В.В., Палій О.М., Ревенко А.Ф., Саєнко Ю.І., Скуратівський В.А., Яценко В.В. та інші. В роботах зазначених вчених досліджуються бідність як багатоаспектне явище, методичні підходи до визначення бідності, особливості прояву цього явища в Україні та його наслідки, фінансові важелі подолання бідності в Україні [1].

У світовій практиці бідність найчастіше вимірюється за допомогою прожиткового мінімуму, на підставі якого встановлюється межа бідності – рівень середньодушового доходу, коли сім'я визнається бідною. Межа бідності встановлюється через основні матеріальні потреби, а для цього треба вибрати мінімальну кількість різних товарів для їх задоволення, а потім визначити, скільки буде коштувати покупка. Рівень бідності в кожній країні визначається показником, який становить частку бідних в чисельності населення від 15 років і старше. Він може не співпадати із встановленим у країні прожитковим мінімумом.

Періоди економічних потрясінь супроводжуються посиленням диференціації доходу різних груп населення. Диференціація доходів викликає гостру соціальну проблему бідності. Не обійшли стороною зазначені процеси і пострадянський простір. Бідність в Україні має цілу низку специфічних особливостей: низький рівень життя населення в цілому; психологічне неприйняття економічної нерівності; висока питома вага людей, котрі вважають себе бідними; поширеність бідності серед працюючого населення. У зв'язку з останніми подіями в суспільно-політичному житті проблема

бідності в Україні загострилася. З 2014 р. не тільки підвищився рівень бідності за абсолютними критеріями, а й зросли масштаби вразливості до різних форм бідності. Новим для України явищем стала раптова бідність через втрату майна та джерел для існування внаслідок бойових дій на Сході України [3].

Протягом вересня-листопада 2015 р. було проведено пілотажне соціологічне дослідження у Вінницькому національному технічному університеті серед студентів 3 курсу машинобудівного факультету. Об'єктом даного соціологічного дослідження стала студентська молодь групи ІАТ-136, а саме 22 студенти, з яких 19 чоловічої статі та 3 – жіночої, віком від 19 до 20 років. Метою дослідження було з'ясувати ставлення студентів до проблеми бідності в Україні. Для збору первинної соціологічної інформації був використаний один з різновидів опитування – анкетування.

Результати дослідження продемонстрували, що більшість опитаних студентів (80 %) вважають проблему бідності в Україні актуальною. Лише 15 % відповіло, що "частково актуальна" і 5 % відповіло – "ні". На питання "Як ви ставитеся до проблеми бідності?" 10 % відповіли – "байдуже", 70% – "серйозно", 20 % – відповіли "не задумувався". Таким чином, більшість респондентів турбує досліджувана проблема.

Основними причинами бідності в Україні, на думку студентів є економічні (безробіття, низький рівень зарплат, пенсій, відсутність заощаджень) (45 %), корупція (34 %), політична ситуація в країні (14%). Іншими причинами названі юридичні (слабкий правовий захист населення), адміністративні (неефективна система держави), соціальні (розшарування суспільства, проблеми соціалізації та самоактуалізації індивіда).

На контрольне питання "Чи турбує Вас проблема бідності?", більшість опитаних (63 %) відповіли, що так, 18 % не надто переймаються цією проблемою, 9 % ця проблема не турбує і 10 % навіть намагається її для себе вирішити. Відповіді на це питання майже повністю збігаються на подібне питання, що вже було запропоноване. Це свідчить про ширість відповідей та їх правдивість.

Щодо задоволеності розміром стипендії, то більшість студентів (76 %) висловились за її збільшення, а розмір мінімальної заробітної плати в Україні вважають просто принизливим.

Викликали інтерес відповіді на питання "Чи вважаєте ви себе бідною людиною?" Так, зокрема, 60 % опитаним важко відповісти, 35 % – не вважають себе бідними, і тільки 5 % відповіли – "так". Студентство як соціальна група ніколи не відносилось до заможної верстви суспільства, тому такий розподіл можна пояснити певною мірою небажанням студентів визнавати цей факт. Проте на питання "Чи вистачає вам коштів для задоволення своїх потреб?" переважна більшість – 85 % відповіли – ні, 15% обрали варіант «так». Це засвідчує, що все ж таки більшість студентів не є матеріально забезпеченими.

Основними шляхами вирішення проблеми бідності в Україні студенти назвали зростання економіки країни (51 %), ліквідацію корупції (28 %), розв'язання проблем в політичній сфері суспільства (11 %), завершення війни на Сході України (10 %).

Таким чином, гіпотеза, яка була висунута на початку дослідження повністю підтвердилася. Студенти дійсно переймаються проблемою бідності і вважають її вирішення одним з пріоритетних завдань уряду.

Ідеальна мета боротьби з абсолютною бідністю – її абсолютне подолання. Але її подолати неможливо. Проте можна зменшити масштаби та пом'якшити її прояви; зменшити розшарування населення за рівнем доходів; вживати заходи, спрямовані на запобігання бідності. Соціальна політика в Україні залишається пасивною і не адекватною напруженій ситуації. Політика розподілу доходів населення повинна бути спрямована, насамперед, на відновлення ролі оплати праці, як основного джерела грошових доходів населення та важливого стимулу трудової активності громадян [4]. Доходи і купівельна спроможність населення мають не тільки соціальне значення – як складові рівня життя, але і як чинники, що визначають тривалість самого життя. Основна зброя проти бідності – це така політика, яка була б направлена на економічне зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фінансові важелі подолання бідності в Україні / [Білоус І. І., Кравчук Н. Я., Ткачук Н. М. та ін.]; за ред. Кириленко О. П. – Тернопіль : Видавництво Тернопільського економічного університету, 2010. – 430 с.

2. Красун А., Турчин Я. Бідність в Україні та шляхи її подолання / А. Красун, Я. Турчин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2008. – Випуск № 20. – С. 81-85.
3. Цілі розвитку тисячоліття. Україна: 2000–2015. Національна доповідь. – Київ, 2015. – 73 с.
4. Годлевська В.Ю. Проблема бідності в сучасній Україні та шляхи її подолання / В.Ю. Годлевська // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2015. – № 4. – С. 98–101.

Годлевська Валентина Юрївна, д.і.н., проф. кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: maolpava@yandex.ru

Баран Анастасія Володимирівна, студентка групи ІАТ-13б, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: 1at-13b@ukr.net

Godlevska Valentina, doctor of historical Sciences, Professor, Department of political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: maolpava@yandex.ru

Baran Anastasia, student, Faculty for Machine Building and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: 1at-13b@ukr.net

МАТЕРІАЛЬНІ ТРУДНОЩІ СТУДЕНТІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подані результати дослідження направлені на вирішення питань вдосконалення матеріального становища студентів. Також були запропоновані практичні рекомендації щодо покращення матеріального стану студентів.

Ключові слова: соціологія, матеріальні труднощі, матеріальне становище.

Abstract

The article presents the results of research aimed at solving the issues of improving the material conditions of students. There were also practical recommendations for improving the financial status of students.

Keywords: sociology, financial difficulties, financial situation.

Одним із найважливіших факторів, який визначає ефективність процесу навчання студентів у вищому навчальному закладі, є успішна та швидка психологічна адаптація студента до нових для нього умов [1]. У своїй масі молодь недостатньо забезпечена матеріально, не має власного житла, змушена поклатися на фінансову допомогу батьків [2].

За результатами програми соціологічних досліджень міжнародних Інституту Горшеніна «Студенти - образ майбутнього» у 2011 році, молоді люди Росії, України і Казахстану відповіли, що не відчувають матеріальних труднощів за винятком особливо великих покупок - житла, автомобіля (Росія - 42,9%, Україна - 38,4%, Казахстан - 30,0%). Вистачає на харчування, але придбання одягу і взуття вже викликає труднощі у 14,0% українців, 13,4% росіян і 11,4% казахів.

Проживають разом із батьками в їхній квартирі або будинку половина студентів Росії (50,3%), 40,7% студентів України і тільки кожен четвертий молодий казах (25,7%). При цьому більше третини студентів України (36,1%) і Казахстану (36,8%) живуть в гуртожитках, тоді як у Росії в гуртожитку проживає лише кожен десятий студент (11,1%). Частка студентів, що орендує житло: Росія - 21,9%, Казахстан - 18,2%, Україна - 10,8%. Рівна кількість опитаних росіян і казахів - 13,2% - проживає у власній квартирі чи будинку. В Україні таких студентів 9,8% [3]. Загалом же 70% українців живуть за межею бідності. За словами Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, саме 70% населення України за критеріями бідності Світового банку живе не більше ніж на три долари в день [4].

З метою з'ясувати думку студентської молоді стосовно того, чи виникають в них певні матеріальні труднощі в процесі навчання, вистачає їм допомоги держави в вигляді стипендій та пільг, що становить основу їхнього власного бюджету, в листопаді 2015 року ми провели експрес опитування серед студентів третього курсу факультету менеджменту Вінницького національного технічного університету.

У ході соціологічного опитування було визначено, що проблема матеріального забезпечення студентів займає не останнє місце, оскільки її актуальність оцінили в 3,73 бали з 5.

Серед опитаних респондентів 66,7% проживають у м. Вінниці, 26,7% – у гуртожитках, 6,7% – змушені орендувати квартиру. Отже, у більшості опитаних немає такої статті витрат, як «оплата оренди житла».

50% респондентів оцінили своє матеріальне становище, як хороше, 26,7% – непогане, і лише 3,3% та 6,7% - як погане і дуже погане. 13,3% опитаних стверджує, що має достатньо коштів, щоби купити все, що захоче.

Вплив матеріального фактора на навчання є достатньо суттєвим для студентів: переважна більшість (90%) вважає, що матеріальне забезпечення має хоч якийсь вплив на їхнє навчання, при цьому 16,7% опитаних стверджує, що цей фактор суттєво впливає на їхню успішність.

Переважна більшість (80% опитаних) в середньому витрачає від 1000 до 3000 грн в місяць. 16,7% витрачає менше 1000 грн і лише 3,3% можуть дозволити витратити більше 3000 грн.

Відповіді на запитання «Оцініть від 0 до 4, як Ви витрачаєте свої кошти? (1 – найменша частка витрат, 4 – найбільша, 0 – не витрачаєте зовсім)» дали такі результати: середня оцінка витрат на житло склала 0,76 з 4 (оскільки більшість опитаних проживає у власному житлі); витрати на їжу респонденти оцінили в 2,5 з 4; найбільше опитані студенти витрачають на одяг – частку витрат на нього було оцінено в 2,76 з 4. На розваги відводиться достатньо мала частка витрат: респонденти оцінили розмір витрат на 1,96 балів з 4.

Переважає більшість опитаних студентів користується пільгами при пред'явленні студентського квитка (26,7% респондентів користуються ними постійно, 40% – інколи). 33,3% – ніколи не користувалася даними пільгами.

Третина респондентів (33,3%) отримує стипендію, переважна більшість є студентами контрактної форми навчання.

50% опитаних визначили, що стипендія може покрити 30%–60% їх потреб, 30% стверджують, що стипендії вистачає на задоволення менше 30% потреб і 20% респондентів вважає, що вона може задовольнити більше 60% їх потреб.

Більше половини опитаних студентів (56,7%) стверджують, що матеріальна допомога від батьків є основою їх щомісячного бюджету, 36,7% визначили їх допомогу частиною бюджету, на рівні з іншими доходами. Лише 6,6% респондентів взагалі не отримує коштів від батьків.

Переважає більшість (60% респондентів) взагалі не працює, 30% працює від випадку до випадку і лише 10% має постійну роботу.

Лише 10% опитаних відчували суттєві зміни матеріального стану за останній рік, 53,3% визнають позитивні зміни не суттєвими і 36,6% вважають, що їх матеріальне забезпечення не змінилося.

Половина респондентів сподіваються, що їх матеріальний стан в найближчих 2 роки суттєво покращиться, 36,7% вважаються, що відбудуться не суттєві зміни і 13,3% висловили думку про те, що їх матеріальне забезпечення не зміниться.

Під час аналізу статистичної таблиці двовимірного розподілу ознак було виявлено, яка частина студентів працює, залежно від статі. Серед опитаних студентів постійно працюють лише особи жіночої статі (16,7% від загальної кількості опитаних осіб жіночої статі і 10% від загальної кількості). Від випадку до випадку працюють 30% від загальної кількості опитаних: а саме 88,9% осіб чоловічої статі (66,7% від опитаної кількості осіб чоловічої статі,) і 11,1% осіб жіночої статі (5,6% від опитаних жінок). Більшість студентів (60%) взагалі не працюють. Серед них 77,8% осіб жіночої статі і 22,2% - чоловічої.

Під час аналізу другої статистичної таблиці двовимірного розподілу ознак було виявлено, яка частина студентів користується матеріальною допомогою батьків, залежно від статі. Матеріальна допомога є основою бюджету для 56,7% опитаних. Батьківською допомогою користуються трохи більше особи чоловічої статі (52,94%), серед осіб жіночої статі 47,06% формують свій бюджет лише на кошти свої батьків. Як одну із статей доходу, матеріальну допомогу від батьків оцінює 36,7% від загальної кількості опитаних, серед них 81,82% осіб жіночої статі і 18,18% – чоловічої. Серед представників своєї статі – 50% і 16,7% відповідно. Взагалі не отримують матеріальної допомоги 6,6% опитаних, серед них 50% жінок і 50% чоловіків. Серед представників своєї статі – 5,6% і 8,3% відповідно.

Отже, в ході даного соціологічного дослідження можна зробити висновок, що висловлена гіпотеза, щодо того, чи є проблема матеріального стану студентів актуальною підтвердилась повністю: важливість даної проблеми оцінили в 3,6 балів з 5, що є доволі високим показником. Також достатньо велика кількість респондентів вважає, що матеріальний фактор досить впливає на рівень їхнього навчання, при цьому 80% опитаних стверджує, що стипендії покриває не більше 60% їхніх потреб. У 66,7% взагалі відсутня така стаття доходу, як стипендія, оскільки вони є студентами контрактної форми навчання.

Була також підтверджена додаткова гіпотеза: для 56,7% опитаних матеріальна допомога є основою їхнього бюджету, 36,7% вважають кошти отримані від батьків лише часткою свого доходу. Отже, основним джерелом надходження коштів для студента все ще залишаються гроші батьків.

Можна запропонувати такі шляхи проблеми матеріального забезпечення студентів:

1. Підвищити розмір державної допомоги (стипендії), хоча б до розміру прожиткового мінімуму.
2. Запровадити додаткові пільги при пред'явленні студентського квитка, які будуть популярними серед студентів.

3. Лояльне ставлення до студентів, які працюють, можливість отримання гнучкого графіку роботи. Для заохочення прийому на роботу студента, можна знизити рівень оподаткування для потенційних роботодавців.

Отже, дане соціологічне дослідження допомогло нам встановити і виявити причини такої проблеми, як матеріальне забезпечення студентів. У ході опитування було виявлено, що проблема матеріального забезпечення є актуальною у нашій країні, а матеріальних фактор достатньо суттєво впливає на якість навчання. Також, при дослідженні було виявлено, що більшість опитаних вважає свій матеріальний стан достатньо хорошим, але при цьому основною частиною їх доходу є отримання грошей від своїх батьків. Серед опитаних студентів дуже мала частина працює хоча б від випадку до випадку, більшість – не працює взагалі. Третина студентів отримує стипендію, серед яких 80% визнають, що вона задовольняє не більше 60% їхніх потреб. При цьому студенти витрачають достатньо багато коштів від 1000 грн до 3000 грн, при мінімальній заробітній платі у 1378 грн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кричфалушій М. Деякі труднощі психологічного характеру адаптації студентів-першокурсників до нових умов навчання у вищому навчальному закладі / М. Кричфалушій, С. Макарчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. № 2(22) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [редкол.: А. В. Цьось та ін.]. - Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2013. – С. 23–26.
2. Вілюжаніна Т. А. Соціально-політичні проблеми студентської молоді / Т. А. Вілюжаніна // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. - 2014. - Вип. 2.12. - С. 46-51.
3. Студенти – образ майбутнього. Матеріали дослідження Інституту Горшеніна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://institute.gorshenin.ua/tags/183_studenti_obraz_budushchego.html
4. Слободянюк А.В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві / А.В.Слободянюк // Вісник «ВПП». – 2011. – №1. – С.16-20.

Анатолій Володимирович Слободянюк – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця.

Сіденко Юлія Вікторівна – студентка групи МОЗ-13, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця

Slobodyanyuk Anatoly V. - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Sidenko Yulia V. – student, Faculty of Management, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsa

КОП'ЮТЕР В ЖИТТІ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття розповідає про дослідження ролі комп'ютера в житті студентів. Проведено опитування студентів технічної спеціальності на предмет залежності від комп'ютера, його впливу на здоров'я.

Ключові слова: дослідження, комп'ютер, соціологія, залежність, опитування.

Abstract

The article tells about the research of the role of personal computer in the students' life. The survey was conducted to define how the students of technology are dependent on computer, how it influences on their health.

Keywords: research, computer, sociology, addiction, survey.

Вперше слово «комп'ютер» з'явилося в Оксфордському словнику у 1896 році. Тоді він трактувався як механічний обчислювальний пристрій. Сьогодні комп'ютер - електронний пристрій, який здатний приймати інформацію у певній формі і виконувати послідовність операцій відповідно до заздалегідь заданого але змінного набору процедурних інструкцій (програму) для отримання результату у вигляді інформації або сигналів [1]. З розвитком інформаційних технологій комп'ютер став невід'ємною частиною сучасного суспільства. Деякі люди просто не можуть уявити своє життя без цього пристрою. Раніше комп'ютери використовували лише на великих підприємствах для проведення складних обчислень, сьогодні ж це ще й побутовий пристрій, яким може користуватися абсолютно будь-хто для будь-яких задач: роботи, навчання, розваг тощо. Самостійність у вмінні знаходити необхідну інформацію з проблеми, яка цікавить, і шляхів вирішення цієї проблеми є необхідною умовою діяльності сучасної людини. Оволодіння найновішими інформаційними технологіями розширює як поле для самостійної роботи студента, так і коло спілкування з фахівцями в галузі його професійних інтересів [2].

Внаслідок популяризації та поширення комп'ютерних технологій виникли проблеми, пов'язані з необхідністю використання комп'ютерів все частіше та частіше. Проникаючи у всі сфери нашого життя інформаційні технології вимагають від користувачів витратити більше свого часу та ресурсів на користування комп'ютером. А це тягне за собою перевищення нормування та режиму робочого дня. Згідно з вимогами до режимів праці і відпочинку при роботі з ВДТ [3] тривалість безперервної роботи з ЕОМ не повинна перевищувати 4 години, в іншому випадку необхідні перерви по 10-15 хвилин щогодини. Для студентів припустимий час роботи за комп'ютером має складати 2-3 години на день. Надмірне використання комп'ютера та недотримання безпечних умов його експлуатації призводить до розладів та проблем зі здоров'ям користувачів. Виникає гіподинамія, нервово-емоційне напруження, напруження зору, навантаження на кисті рук, порушення мозкового кровообігу.

Іншою проблемою є те, що при великій потребі у комп'ютері далеко не кожен українець може дозволити собі володіти такою річчю. Внаслідок цього людина автоматично вилітає із певної ланки суспільства через матеріальну нестачу, та стає обмеженою у своїх інтересах та можливостях.

Попри стрімкий розвиток інформаційних технологій на початку третього тисячоліття у українських родинах комп'ютер був винятком, а не нормою. Такий пристрій був у 5% домогосподарств, переважно у великих містах, у селах показник сягав лише 0,5%. Цей стан пояснюється тим, що економічне зростання в Україні почалося лише у 2000 р. Сьогодні ситуація кардинально змінилася та комп'ютер став для деяких родин життєво необхідним предметом вдома. Але сільські домогосподарства досі значно відстають у оснащенні комп'ютерами. Протягом 2002-2010 рр. кількість комп'ютерів у домашніх господарствах України зросла у 7,43 рази [4].

Актуальність проблеми полягає у тому, що суспільство ненароком стає залежним від комп'ютерів, що негативно впливає на їхнє фізичне, психологічне та психічне здоров'я. Багато хвороб у сучасному світі та підвищений рівень певних захворювань спостерігається саме серед користувачів комп'ютерів

і спричинене надмірним та ненормованим його використанням.

Проблема шкідливого впливу персональних комп'ютерів на здоров'я людини є чи не найгострішою проблемою в сучасній профілактичній медицині. В більшості випадків це залежить від недбалості та байдужості самих користувачів, їх зневагою до норм роботи та, як наслідок, свого здоров'я. Саме тому, однією з громадських організацій в США було проведено дослідження медичних даних, які можна знайти в будь-якій лікарні в практично вільному доступі [5]. Згідно з підрахованою статистикою, люди, які проводять за комп'ютером по 5 і більше годин на день в порівнянні з людьми, які не використовують ці електронні пристрої, частіше хворіють наступними захворюваннями: різні захворювання серцево-судинної системи - користувачі комп'ютерів хворіють ними на 42% частіше; захворювання зорової системи і погіршення зору - на 37% частіше; хвороби опорно-рухової системи - на 18% частіше; хвороби нервової системи, в тому числі психологічні розлади і все що з ними пов'язано - на 30% частіше; хвороби травної системи - на 21% частіше.

Частка людей, що вміє користуватися комп'ютером безперервно зростає [6]. Таким чином існує проблемна ситуація, яка полягає в протиріччі між надмірним користуванням комп'ютером у всіх сферах життя та нормованим розумним використанням цього пристрою лише для профільних спеціалізованих завдань.

Для визначення ролі комп'ютера в житті студентів було проведено дослідження. Об'єктом даного соціологічного дослідження стали студенти 3-го курсу напрямку підготовки "Програмна інженерія" Вінницького національного технічного університету, громадяни України. Об'єкт складався з 33 осіб, з яких 30 чоловічої статі та 3 — жіночої, віком від 19 до 21 років. Предметом соціологічного дослідження є ставлення студентів до комп'ютера в сучасному житті. Метою даного соціологічного дослідження було з'ясувати, як сучасні студенти ставляться до комп'ютера і яку роль він відіграє у їх житті. По завершенню роботи було отримано наступні результати.

Переважає більшість респондентів (75,8%) ставиться до комп'ютера як до незамінної речі, 60,6% опитаних не уявляє свого життя без комп'ютера. При цьому вони серйозно ставляться до проблеми понаднормового використання комп'ютера, знають про вплив комп'ютера на здоров'я, але не дуже турбуються про це (середнє значення 2,7, де 5 — максимально важливе ставлення). Загалом студенти не відчувають дискомфорту після роботи за комп'ютером, хоча лише невелика кількість опитуваних (8 осіб - 24,2%) дотримуються рекомендацій по відпочинку (перерва мінімум щогодини), адже вважають, що вони не володіють інформацією про нормування роботи за комп'ютером. Було виявлено, що чим більше часу респонденти проводять за комп'ютером в день, тим гірше вони почуваються. 17 осіб (51,5%) визнали себе залежними від комп'ютера, інші 16 осіб (48,8%) це заперечують, при чому незначна більшість чоловіків визнає себе залежними від комп'ютера, а більшість жінок - не визнають. Опитуваним не складає труднощів відволіктися від комп'ютера і виконати іншу роботу. Переважна кількість опитаних дуже часто користуються комп'ютером у вільний час - 72,7% відповіли, що відводять на користування комп'ютером більше половини вільного часу, 1 особа (3%) зазначила, що майже не використовує його, при цьому жоден не вказав, що ніколи не користується комп'ютером у вільний час. Для організації дозвілля опитувані часто обирають комп'ютер, але зазвичай він з нижчим пріоритетом. Усі 33 особи (100%) надали б перевагу прогулянці з друзями, ніж комп'ютеру. Окрім навчання і роботи комп'ютер використовується з іншою метою: більшість опитаних (39,4%) вказали перегляд фільмів та прослуховування музики, 24,2% використовують комп'ютер для інтернет-серфінгу та соцмереж, 12,1% переважно грають у комп'ютерні ігри, 4 особи 12,1% використовують інші спеціалізовані програми для своїх хобі, 9,1% вказали свій варіант, лише 3% використовує переважно для перегляду інформації про події у світі та країні, жоден не використовує лише для електронної пошти. Це свідчить про те, що опитувані переважно використовують комп'ютер не за його прямим призначенням, а саме як медіаплеєр. Фінансове становище опитаних не дозволяє придбати комп'ютер без помітного впливу на власний бюджет, а частина не може собі цього дозволити взагалі (27,3%).

В якості рекомендацій пропонується проведення для студентів спеціальних лекцій про нормування роботи за комп'ютером та негативні наслідки, що спричиняються порушенням цим норм. Крім того слід популяризувати активний образ життя, щоб у студентів не залишалось сумніву, що комп'ютер не "найкращий друг".

В результаті проведеного дослідження, висунута гіпотеза про те, що більшість респондентів використовують комп'ютер понаднормово повністю підтвердилася: 97% респондентів

використовують комп'ютер понаднормово (більше 3 годин на день). А от про те, що вони надають перевагу проведенню часу за комп'ютером перед іншими видами діяльності, частково спростована: 36,3% респондентів надають перевагу комп'ютеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Paperback Oxford English Dictionary. – 7th revised edition – Oxford: Oxford University Press, 2012. – 1024 p. - ISBN-10 0199640947. - ISBN-13 9780199640942.
2. Слободянюк А.В. Місце та роль інформаційної системи Інтернет у житті сучасного студента / А.В.Слободянюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. праць. – Вінниця, 2011. – Вип. 28. – С.467-472.
3. «Державні санітарні правила й норми роботи з візуальними дисплейними терміналами (ВДТ) електронно-обчислювальних машин» ДСанШН 3.3.2.007–98.
4. Українське суспільство 1992-2010. Соціальний моніторинг / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. - К.: Інститут соціології НАН України, 2010. - 636 с.
5. Вред компьютера. Статистика [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://elsmog.ru/index.php/vliaynieemi/79-vred-computera-statistik.html>
6. Паніна Н.В. Українське суспільство 1994-2005: соціологічний моніторинг - К.: ТОВ "Видавництво Софія", 2005. - 160 с. - ISBN 966-8075-31-5

Івченко Ксенія Володимирівна – студентка групи ІПІ-126 Факультету інформаційних технологій і комп'ютерної інженерії Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: ksenon.madpainter@gmail.com.

Науковий керівник: **Слободянюк Анатолій Володимирович** – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету.

Ivchenko Kseniia V. – student, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ksenon.madpainter@gmail.com.

Supervisor: **Slobodianiuk Anatolii V.** – PhD in Sociology, Assistant Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Scientific Director of the Laboratory of Sociological Researches, Vinnytsya National Technical University.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗДОРОВ'Я ТА ПАЛІННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подані результати дослідження, яким є ставлення студентської молоді до проблеми паління та його взаємозв'язку із здоров'ям. На основі отриманих результатів розроблені заходи щодо вирішення даної проблеми.

Ключові слова: тютюнопаління, соціологія, молодь, здоров'я, звичка, проблема, організм.

Abstract

Results of investigation of students attitude to the problem of smoking and its interconnection with health are presented in the paper. Based on gotten results methods to solve this problem were elaborated.

Keywords: smoking, sociology, youth, health, habit, problem, organism.

У житті сучасного суспільства особливо гостро стали проблеми пов'язані з тютюнопалінням. Особливо велике поширення вони одержали серед молоді. Шкідливі звички негативно впливають на життя суспільства в цілому, а також на життя та діяльність особи окремо. У даний момент ця проблема стала справді глобальною. За статистичними даними поширення шкідливих звичок у великому масштабі, в готельних країнах, пов'язано з нестабільністю політичної та економічної ситуації, з наявністю великої кількості криз та недосконалістю політичного та економічного механізму. По відношенню до нашої країни ця проблема особливо актуальна і коріння її йдуть глибоко в історію нашого народу, і поширення її пов'язане з низькою культурою суспільства. З даною проблемою повинно боротися не тільки суспільству, а також кожна людина повинна усвідомлювати для себе велику шкоду куріння і намагатися боротися з ним [1].

Проблема підліткового куріння стає рік у рік дедалі гострішою. Встановили, що люди, що почали палити до 15-річного віку, вмирають від раку легенів в 5 разів частіше, ніж ті, які почали палити після 25 років. Смертельна доза нікотину для дорослого - пачка, викурена відразу. Крім нікотину в сигаретах міститься дуже багато отруйних речовин, згубних для організму дитини.

У першу чергу страждають органи дихання. 98% смертей від раку гортані, 96% смертей від раку легенів, 75% смертей від хронічного бронхіту та емфіземи легенів обумовлені курінням [2]. Тютюновий дим містить більше 4000 хімічних сполук, більше сорока, з яких, викликають рак, а також кілька сотень отрут, включаючи нікотин, ціанід, миш'як, формальдегід, вуглекислий газ, окис вуглецю, синильну кислоту і т.д. У сигаретному димі присутні радіоактивні речовини: полоній, свинець, вісмут. Пачка сигарет на день - це близько 500 рентген опромінення за рік!

Куріння і молодь – дуже серйозна проблема, і проблема не тільки медична, але і соціальна. У той час як в Європі і в Америці все більше і більше розповсюджується прихильність здоровому способу життя, у нас помітна абсолютно протилежна тенденція [3].

Чому ж люди, незважаючи на очевидну шкоду окурювання легенів сумішшю з десятків шкідливих речовин, одні з яких мають канцерогенну (здатним викликати рак), інші атерогенну (здатним породжувати утворення атеросклеротичних бляшок на стінках судин), треті тромбогенну (здатним підвищувати ризик закупорки судин) дією, продовжують спокушатися курінням? Чому вони забувають, що саме ці дії тютюну призводять до розривів судин, інфарктів, ампутацій, і т.п.? За американською статистикою в країні з причин, пов'язаних з курінням, щорічно гине 420000 американців (п'ята частина всіх смертей).

Україну відносять до країн з високою розповсюдженістю паління. В наш час палять 51 % чоловіків працездатного віку: 40% в міській і 60% – в сільській місцевості. За 20-річний період поширеність паління серед міських жінок працездатного віку зросла від 5 до 20% [4].

За даними ВООЗ Україна в абсолютних цифрах знаходиться на 17 місці серед усіх країн по споживанню сигарет, що складає 1,5% всіх сигарет у світі. В той же час, населення України складає не більше 0,85% населення Землі. Якщо в усьому світі на кожну людину припадає в середньому 870 випалюваних за рік сигарет, то в Україні - 1500-1800 або біля 4,5 сигарети в день, тобто приблизно в 2 рази більше, ніж в середньому на земній кулі [5].

Отже, в наш час в Україні нараховується майже 9 мільйонів активних курців, які складають третину всього працездатного населення країни. Істотно поліпшити здоров'я цієї величезної кількості людей можливо без залучення значних матеріальних витрат, впливаючи лише на один фактор – паління.

Об'єктом даного соціологічного дослідження стали студенти, які проживають в одному із гуртожитків Вінницького національного технічного університету. Об'єкт складається з 108 осіб, з яких 12 жіночої статі та 96 — чоловічої, віком від 18 до 25 років.

Завданням соціологічного дослідження постало:

1. З'ясувати актуальність проблеми паління в українському суспільстві.
2. З'ясувати чи палять респонденти.
3. З'ясувати причини виникнення шкідливої звички.
4. З'ясувати вік початку паління.
5. З'ясувати ставлення до курців (людей різних категорій).
6. З'ясувати чи бажають люди покинути цю шкідливу звичку.
7. З'ясувати ставлення до пасивного паління.
8. Розробити практичні рекомендації щодо можливих шляхів вирішення проблеми.

Дослідження показало, що актуальність даної теми "Наскільки Ви вважаєте проблему паління актуальною на сьогоднішній день?" для переважної більшості респондентів є загалом актуальною – в середньому за шестибальною шкалою актуальність проблеми сягає – 5,06. На питання «Ви коли-небудь пробували палити?» статистика розподілилась таким чином: відповідь «так» дало 63,3%, «палю на даний момент» – 3,3%, а «ні, ніколи» – 33,4%. Це є досить негативним, але тішить те, що навіть спробувавши хоча б один раз не всі продовжують палити, і про це нам доводить відповідь на питання «Ви палите?». Позитивну відповідь на дане питання дало 16,6%, а негативну – 83,3%. Це говорить нам про усвідомленість студентською молоддю шкідливості паління, а можливо просто небажання палити. 70% з опитаних вважають, що паління тільки шкодить людині, 20% вважають, що в палінні є позитивні сторони, але їх дуже мало, і лише 10% думають, що паління має багато позитивних сторін. Це добре, що все ж більшість опитаних усвідомлюють цілком і повністю шкідливість паління і не знаходять жодної позитивної сторони у цій звичці. В цілому більшість респондентів не відноситься позитивно до курців, вони не звертають уваги на те чи людина палить. Поряд з активним палінням існує пасивне паління та альтернативні способи паління. На питання: «Чи вважаєте Ви пасивне паління шкідливим?» 36,3% опитаних відповіли, що надзвичайно шкідливе, що шкідливе - 20%, що шкідливе, але не шкідливіше за активне - 10%. В середньому за шестибальною шкалою шкідливість пасивного паління сягає – 4,8. Було цікаво дізнатися дії респондентів на те, як вони себе поведуть, коли бачать, що хтось палить в громадському місці, на питання: «Коли Ви бачите, що палять в громадському місці, Ваші дії?». 10 чоловік (33,4%) ніяк не реагують, 18 (60%) – змінюють місце перебування, лише 2 респондента (6,6%) роблять зауваження курцю.

В ході соціологічного дослідження були розроблені двомірні таблиці, які об'єднали два взаємозалежні питання: «Стать» і «Ви палите?», «Чи палить хтось у вашій сім'ї?» і «Ви палите?».

Цілком очевидним є те, що проблема паління присутня в Україні і з нею потрібно якось боротися. Для цього потрібно вводити якісь заходи, такі як:

- зменшення кількості реклами тютюнових виробів, оскільки вона суттєвим чином впливає на стрімке розповсюдження проблеми;
- запровадити цільове оподаткування на тютюнові вироби;
- поширення знань про шкідливість тютюну;
- заходи, щодо заборони продажу цигарок неповнолітнім та їх регулювання;
- захист прав тих хто не палить через заборону куріння в громадських місцях.

Отже, паління є багатогранною проблемою, яка має медичний, соціальний, психологічний та економічний аспекти. Тютюнопаління дотепер залишається найпоширенішою шкідливою звичкою, що негативно впливає на організм людини. І хоча по даним нашого соціологічного опитування лише

б частина опитаних палить, насправді ситуація по Україні є іншою: в наш час в Україні нараховується майже 9 мільйонів активних курців, які складають третину всього працездатного населення країни. Істотно поліпшити здоров'я цієї величезної кількості людей можливо без залучення значних матеріальних витрат, впливаючи лише на один фактор – паління.

Світовим досвідом доведено реальну можливість зниження рівнів захворюваності і смертності, спричиненими палінням, за рахунок реалізації комплексних заходів. Потрібно лише звернути увагу на цю проблему і почати боротися з нею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Тютюнопаління / Вікіпедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%83%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F>
2. Слєпченко Н.С. Вплив паління на функцію зовнішнього дихання, показники якості життя у підлітків: дис... канд. мед. наук: 14.01.27 / АМН України; Інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г.Яновського. - К., 2005.
3. Москаленко В.Ф. Поширеність тютюнопаління серед молоді: проблеми та шляхи вирішення / Москаленко В.Ф., Грузева Т.С., Галієнко Л.І. – Київ: НМУ ім. О.О. Богомольця, 2008. – 77с.
4. Тютюн в Україні: національне опитування щодо знань, ставлення та поведінки; Міжнародний центр перспективних досліджень. – К., 2005. – 94 с.
5. Слободянюк А.В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві / А.В.Слободянюк // Вісник «ВПІ». – 2011. – №1. – С.16-20.

Рогозіна Лідія Альбертівна – студентка групи ТКт-126, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: coolida@bk.ru.

Науковий керівник: Анатолій Володимирович Слободянюк – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Lidïa Rohozina – group TKt-12, Faculty for Radio Engineering, Telecommunication and Electronic Instrument Engineering, e-mail: coolida@bk.ru.

Supervisor: **Slobodyanyuk Anatoly V.** - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подані результати дослідження направлені на вирішення проблем забруднення навколишнього середовища. Також були запропоновані практичні рекомендації щодо покращення стану навколишнього середовища.

Ключові слова: інвайронментальна соціологія, навколишнє середовище, забруднення навколишнього середовища.

Abstract

The article presents the results of research aimed at solving the problems of environmental pollution. There were also practical recommendations for improving environment.

Keywords: environmentally sociology, environment, environmental pollution.

Проблема забруднення навколишнього середовища стосується кожного, адже саме люди відіграють найбільшу роль у змінах, що відбуваються в довкіллі. Ці зміни не найкращим чином впливають на здоров'я людей, рівень життя населення, якість продуктів харчування та розвиток суспільства [1].

Раніше було проведено цілий ряд соціологічних досліджень на дану тему. Згідно з результатами, одержаними за 1994-2005 рр, понад двох п'ятих населення оцінює екологічну ситуацію у своєму населеному пункті як несприятливу, «як відносно благополучну» - 27%, і лише 5% оцінюють екологію свого місця проживання «як цілком благополучну» [2].

З 22 по 27 липня 2015 року було проведено дослідження Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та соціологічною службою Центру Разумкова. Було опитано 2011 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком АР Крим і окупованих територій Донецької та Луганської областей. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Еколого-правова частина опитування була здійснена на запит Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина».

Результати даного дослідження показали, що серед найгостріших екологічних проблем як на регіональному, так і на державному рівні, населення України визначає проблеми засмічення природи побутовими відходами (59%), проблему забруднення атмосфери шкідливими викидами (44%) та проблему неякісної води (42%). Відчутно менший сегмент населення стурбований сьогодні наслідками Чорнобильської аварії (32%), проблемою знищення лісів та резонансною в глобальному вимірі проблемою зміни клімату (29% та 28% відповідно).

Оцінка екологічної ситуації на місцевому рівні носить стримано оптимістичний характер: 70% респондентів визначають її як цілком благополучну (9%) чи принаймні нормальну (61%). Водночас у цьому питанні наявні істотні регіональні відмінності: в регіонах Сходу та Донбасу, відповідно, 33% і 34% характеризують екологічну ситуацію як несприятливу і навіть критичну.

Результати проведеного опитування засвідчили катастрофічно низький рівень залучення громадян до екологічних ініціатив. Так, активними учасниками екологічного руху визнали себе лише 1% населення України. Натомість відсутність будь-якого досвіду участі в таких рухах чи ініціативах визнали 89,7% опитаних громадян України. Так само майже відсутній у населення досвід захисту екологічних прав, про що заявили 93% респондентів. Поряд із цим майже третина населення (30%) висловила неготовність реально захищати власні екологічні права. [3].

З метою з'ясувати як ставляться студенти третього курсу факультету менеджменту Вінницького національного технічного університету до проблеми забруднення навколишнього середовища в листопаді 2015 року ми провели опитування.

У ході соціологічного опитування було визначено, що більшу частину респондентів (56,7%) турбує проблема забруднення навколишнього середовища, проте опитані не приймають активної участі у вирішенні даної проблеми, так як вони оцінили свою участь в 2,1 з 5 балів.

На питання «Чи можна назвати забруднення навколишнього середовища одним з найхвилюючих для вас питань?» лише 16,7% відповіли «так», 36,7% дали відповідь «ні» та 46,6% опитаних відповіли «в деякій мірі», отже більшість опитаних лише в деякій мірі стурбовані даною проблемою.

Оцінюючи екологічну ситуацію в місці проживання респондентів, лише 10% опитуваних вважають, що проживають на території з «цілком благополучним» станом навколишнього середовища, 83,3% оцінюють екологічну ситуацію як «відносно благополучна», лише 6,7% вважають, що екологічна ситуація в їхньому місці проживання неблагополучна та жоден з респондентів не оцінив стан екологічної ситуації як «дуже неблагополучна».

При оцінюванні основних факторів забруднення навколишнього середовища, 86,7% позначили «забруднення територій сміттям», 90% «забруднення води», 66,7% відмітили «забруднення повітря», 23,3% обрали «забруднення ґрунту» і така ж кількість відмітила «радіаційне забруднення», лише 0,3% обрав варіант «ніщо серйозної стурбованості не викликає». Отже, можна виділити 3 основні фактори забруднення навколишнього середовища: забруднення води, забруднення територій сміттям та забруднення повітря.

Відповіді на запитання «Оцініть від 1 до 4 рівень забруднення середовища, в якому ви проживаєте (1 – найменш забруднене, 4 – найбільш забруднене)» дали такі результати: середня оцінка забруднення повітря становить 2,6 з 4, забруднення води та забруднення навколишнього середовища відходами респонденти оцінили в 2,7, радіаційне забруднення оцінили всього в 1,9 з 4.

При оцінці від 1 до 5 популярності джерел інформації про забруднення навколишнього середовища (5 – дуже популярне, 1 – найменш популярне) отримали такі результати: найпопулярнішим джерелом інформації є Інтернет, який респонденти в середньому оцінили в 4 бали з 5. На 2 місці - телебачення, середня оцінка якого 3,9. Менш популярним респонденти вважають газети, популярність яких оцінили в 2,7. Ще менш популярним є місце оточення друзів та родини, середня оцінка якого 2,2. І найменш популярним джерелом є місце навчання респондентів, яке вони оцінили всього в 2 бали.

На запитання «Чи можна покращити екологічну ситуацію в Україні?» 80% відповіли що можна, 13,3% дали відповідь «ні» та 6,7% обрали варіант «важко відповісти». Загалом, більшість респондентів вірять у покращення екологічної ситуації в Україні.

Отже, в ході даного соціологічного дослідження, можна зробити висновок, що висловлена гіпотеза підтвердилася: більшу частину респондентів (56,7%) турбує проблема забруднення навколишнього середовища, проте опитані не приймають активної участі у вирішенні даної проблеми, так як вони оцінили свою участь в 2,1 з 5 балів. Необхідно відмітити, що значна частина опитаних (36,7%) готова вносити кошти на покращення екологічної ситуації в Україні. Також більшість респондентів (80%) вірять, що становище навколишнього середовища можна

Можна запропонувати такі практичні рекомендації, направлені на вирішення проблеми забруднення навколишнього середовища::

1. Збільшити кількість смітєвих контейнерів у місцях активного скупчення людей.
2. Побудувати заводи по переробці певних груп відходів.
3. Підвищити контроль за викидами шкідливих речовин в навколишнє середовище.
4. Введення штрафних санкцій за вивезення сміття на непризначені для цього території.
5. Запровадження використання переробленого сміття у подальшому виробництві

Отже, дане соціологічне дослідження допомогло нам з'ясувати актуальність проблеми забруднення навколишнього середовища. У ході опитування було виявлено ступінь участі студентів у вирішенні даної проблеми, а також з'ясовано їхнє ставлення до забруднення навколишнього середовища. Більшість респондентів стурбовані станом навколишнього середовища, проте не приймають значної участі у вирішенні даної проблеми. Серед опитаних студентів, значна частина (83,3%) оцінюють екологічну ситуацію свого місця проживання як «відносно благополучна». Також було визначено 3 основні на думку студентів фактори забруднення навколишнього середовища: забруднення води, забруднення територій сміттям та забруднення повітря.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціологія: Підручник / [Н. П. Осипова, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін.]; за редакцією Н. П. Осипової – К.: Юрінком Інтер, 2003. — 336 с.

2. Паніна Н.В. Українське суспільство 1994-2005: соціологічний моніторинг / Н.В. Паніна — К.: ТОВ «Видавництво Софія», 2005. — 160 с.
3. Ставлення населення до питань екології (загальнонаціональне опитування). Матеріали дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та соціологічної служби Центру Разумкова з 22 по 27 липня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2015a/stavlennja-nnonacionalne-opituvannja.htm>

Анатолій Володимирович Слободянюк – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця.

Зубар Ірина Русланівна – студентка групи МОЗ-13, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця

Slobodyanyuk Anatoly V. – PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Zubar Irina R. – student, Faculty of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

СУЧАСНА ЖІНКА: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розглянуто соціально-психологічний портрет сучасної жінки. Розглянуто роль жінки в статусі керівника та бізнесвумен, а також домогосподарки. Наведені результати дослідження ставлення студентської молоді до ролі жінки в сучасному суспільстві.

Ключові слова: жінка-керівник, соціально-психологічний портрет жінки, гендерна політика, жінка домогосподарка.

Abstract

The article describes social-psychological portrait of the modern woman. Discuss the role of women in the status of the Director and businesswoman and housewife. The results of a study of students' views toward the role of women in modern society.

Keywords: female head, socio-psychological portrait of women, gender policy, woman housewife.

У пізнанні людиною самої себе жінка посідає домінуюче становище. Від вирішення цього завдання багато в чому залежить досягнення кінцевого результату. І це не перебільшення. Правий Жюль Мішле, який написав: "Виховувати дівчинку - це виховувати саме суспільство, тому що воно виходить з родини, де душею є жінка". Проте треба констатувати, що помітного успіху на цьому поприщі не помічено [1].

Жіночий образ переважно зберігається як міфопоетичний. Вона - Єва, що прилучила людство до гріхопадіння, амазонка - жінка-войовниця і навіть відьма - володарка магічних знань. Правда, література і мистецтво докладають чимало зусиль, аби його зруйнувати, надавши йому іншого змісту. І досягли в цьому чималих "успіхів". На цьому тлі тенденція бачити в жінці політика чи підприємця, що з'явилася останнім часом, не має успіху. Коли мова заходить про жінку у нас одразу спрацьовує культурологічний стереотип: берегиня домашнього вогнища, мати, продовжувачка роду. Це святі ролі жінки, вони були такими протягом тисячоліть і такими залишаються. Але у сьогоденному світі жінку вже давно не влаштовує суто домашня роль. Вона претендує - і небезпідставно - на роль значно активнішу. Жінки доводять, що їм цілком під силу займатися будь-яким видом бізнесової, економічної, державної, законотворчої діяльності. Одним із завдань сучасного суспільства є підвищення статусу жінок, усвідомлення всіма, жінками у тому числі, цієї зміни як справи, що підкажує здоровий глузд. У наш час лідерами, керівниками стають не лише чоловіки, як переважно було раніше, але і жінки. Жінки ламають стереотипи, властиві лідерам, керівникам, привносять в ділове життя нові риси і зміни. Проблеми, що хвилюють жінку, напевно, в усьому світі схожі. Лише в залежності від стабільності, рівня цивілізованості суспільства змінюється їхня ієрархія. Для української жінки ця "ієрархія проблем" виглядає таким чином: фінансове становище родини (75%), дорожнеча продуктів (45%), власне здоров'я та здоров'я родини (42%), безробіття (39%). У нашому суспільстві жінка виявилася в парадоксальній ситуації: на неї звалили всю відповідальність за сім'ю, тоді як чоловік від родинної відповідальності був відчужений. У жінок не було можливостей для функціонування поза сім'єю, можливостями для ділової активності. Конфлікт полягає в протиріччі цінностей "сім'я, будинок, кохання" і цінностей незалежності і зростання. Приблизно 1/3 всі нервові розлади в бізнес-леді походять від зіткнення їх ролі керівника на роботі і виконавця будинку. Автори прийшли до висновку, що головна перешкода ділової кар'єри багатьох жінок - в невмінні дівчаток, а потім і жінок ладнати між собою, "грати в команді", бути поблажливими до недоліків інших людей [2].

Жінки здатні впоратися і з сім'єю, і з роботою. Переважна більшість - 94% з 100 працюючих матерів, в яких діти знаходилися удома, вважають, що вони добре справляються з обома роботами. Як це їм вдається? 39% вважають, що вони є дуже організованими людьми, 21% вважають, що їм в цьому допомагає чоловік. Психологи згодні з тим, що хоча жінки і отримують меншу плату за

рівну з чоловіками працю, робота для них важлива сама по собі, просто для самоповаги. Насправді, працююча жінка з дітьми менш схильна до ризику депресії, чим непрацююча [3].

Загальна кількість жінок України задіяна там, де треба вирішувати повсякденні побутові проблеми громадян і, зрештою, займатися мало творчою рутинною роботою. Можливо в Україні реалізується рекомендація Маргарет Тетчер: "Хочеш представництва - візьми чоловіка, хочеш реальної роботи - візьми жінку". Проте сьогодні українське суспільство має стільки нестерпно болючих проблем, більшість із яких пов'язана з найнезахищенішими верствами суспільства: жінками, дітьми, людьми похилого віку, - що доводить необхідність приходу жінки в політику в інтелектуальній аудиторії - означає ламатися у відчинені двері. Сьогодні спостерігається різке зростання малозабезпечених сімей, основну кількість яких становлять сім'ї, що складаються з матері та дитини. Не кажучи вже про такі резонансні проблеми українського суспільства, як використання жінки як сексуального товару за межами України [2].

Поглянемо для початку на кількість жінок у сфері освіти загалом. Занурившись у дані державної статистики, вже через кілька годин починає здаватися, що освіта - це таке собі "жіноче царство". Усього в українській середній та вищій школі працює 693,3 тис. викладачів та викладачок, з них жінок - 80%. Кожна десята працююча жінка зайнята у сфері освіти, тоді як відсоток чоловіків-викладачів і вчителів від усіх працівників цієї статі - 2,8%. Втім, треба зазначити, що у вищій освіті кількість чоловіків та жінок є більш співмірною - зі 158,5 тис. викладачів ВНЗ III-IV ступенів жінки складають 52,4% [4].

В даному дослідженні на питання «Що може завадити жінці стати успішним керівником?» 38,4% респондентів відповіли, що нічого не може завадити, це власні амбіції жінки, 19,2% - особисті принципи та риси характеру. Отже, робимо висновок, саме власні принципи жінки змушують її бути керівником. А також, було цікаво дізнатися результати дослідження «Якщо Ви жінка, то ким бачите себе в майбутньому? Якщо чоловік – то жінка, яку бачите поряд з собою буде:?» 70,8% відповіли, що жінки повинні бути вічно молодою і вічно красивою, 16,7% - вважають, що домогосподаркою. Більшість вважає жінка все ж таки може успішно поєднувати роботу і домашнє господарство.

Можна зробити висновок, що чоловіки не готові бачити жінку керівником, політиком, фахівцем, колегою. В той час, коли жінки не готові відмовитись від сім'ї і скоріше бачать себе матір'ю, дружиною; вважають себе соціально незахищеними.

Для того, щоб покращити ставлення до жінки, потрібно зрівняти з чоловіком у всіх сферах життя. Потрібно налаштувати певний механізм, що всі є рівними. Іншою важливою рисою є визнання необхідності поєднання різних соціальних ролей - не лише активної учасниці трудового і суспільного життя, але і "господарки будинку", матері. Проте жодна, навіть найпрогресивніша, соціальна практика не може відмінити психологічні труднощі, які виникають при "подвійній" зайнятості жінки на роботі й удома [3].

Успішне впровадження і регулювання гендерних відносин у суспільстві передбачає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і різних його інституціях зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень (у першу чергу, у сфері політики та загалом на ринку праці), забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків щодо поєднання професійних і сімейних обов'язків, унеможливлення проявів гендерного насильства тощо [5].

Загальною метою регіональних програм в Україні щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків є:

- створення системи всебічної підтримки громадянської активності молоді, спрямованої на самовизначення і самореалізацію, формування необхідних для цього правових, гуманітарних та економічних передумов;
- надання соціальних гарантій, забезпечення системної та комплексної політики у сфері сім'ї та демографічного розвитку, спрямованої на формування самодостатньої сім'ї та її здатності до усвідомленого народження і виховання дітей;
- утвердження гендерної рівності, зміцнення існуючих та створення нових механізмів з недопущення дискримінації за ознакою статі, розширення застосування позитивних дій, забезпечення економічної незалежності кожної статі;
- створення умов для більш широкої участі жінок у прийнятті суспільно важливих рішень, для поєднання професійних та сімейних обов'язків, викорінення гендерного насильства та подолання гендерних стереотипів;
- здійснення комплексних заходів на національному та регіональних рівнях щодо попередження торгівлі людьми, підтримки та захисту осіб, які постраждали від торгівлі людьми, розслідування та

покарання причетних до торгівлі людьми, а також визначення конкретних виконавців зазначених заходів та обсягів їх фінансування;

- запровадження концепції гендерного інтегрування у системі управління, розробка та запровадження ефективних механізмів, які забезпечать жінкам участь у прийнятті суспільно важливих рішень, формування гендерної культури та усунення гендерних стереотипів у суспільстві;
- включення гендерних підходів до системи підвищення кваліфікації та підготовки державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Allref [Електронний ресурс] / Місце жінки в сучасному суспільстві // Режим доступу: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Misce_jinki_v_suchasnomu_suspil-stvi
2. Найбільша колекція україномовних рефератів [Електронний ресурс] / Місце жінки в сучасному суспільстві // Режим доступу: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=32031>
3. Ua-referat.com [Електронний ресурс] / Психологічні особливості жінки-керівника // Режим доступу: <http://ua-referat.com/>
4. Cedos [Електронний ресурс] / Чим відрізняються чоловіки від жінок: про гендерну (не)рівність у вищій освіті // Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/en/discrimination/chym-vidrizniaiutsia-zhinky-i-choloviky-pro-hendernu-ne-rivnist-u-vyshchii-osviti>
5. Жінки в українській політиці: виклики і перспективи змін / Тамара Марценюк. - Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2015. - 36 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://aslobodyanyuk.vk.vntu.edu.ua/file/45199188d0230f59dc43347ca5ded94b.pdf>
6. Забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у всіх сферах життя українського суспільства. Дослідження у рамках участі України у Комітеті з питань державного управління Організації економічного співробітництва та розвитку щодо гендерному підходу до реалізації кадрової політики на державній службі на центральному та місцевому рівнях. – Київ, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.center.gov.ua/attachments/article/14/ГЕНДЕР_АНАЛІЗ.doc

Анатолій Володимирович Слободянюк – к. соц. н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Катерина Сергіївна Філатова – студентка групи БМ-13б, Факультет будівництва, теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: k.filatovamus@gmail.com

Slobodyanyuk Anatoly V. - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Filatova Ekaterina S. - student of BM-13b, Faculty building, power engineering and gas supply, Vinnitsa National Technical University. Vinnitsa, e-mail: k.filatovamus@gmail.com

Функціонування міського громадського транспорту

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В роботі зроблено аналіз результатів соціологічного опитування молоді про їх ставлення до роботи міського громадського транспорту. На основі отриманих результатів розроблено рекомендації щодо можливих шляхів вирішення проблем транспорту і покращення їх роботи. Встановлено, яке значення громадський транспорт посідає у житті студентів, з'ясовано побажання та рекомендації щодо вдосконалення та розвитку цієї сфери.

Ключові слова: Транспорт, міський громадський транспорт, транспортні тарифи, транспортна система, автобус, тролейбус, трамвай, маршрутне таксі.

Abstract

In work the analysis of the results of sociological survey of young people about their attitudes to urban public transport. On the basis of the results developed recommendations on possible solutions to transportation problems and improve their work. Installed, what is the value of public transport in the students' lives, clarify the wishes and recommendations for the improvement and development of this sector.

Keywords: Transport, urban public transport, transport fares, the transport system, bus, trolley, tram, taxi.

Майже в кожному місті країни особливої актуальності набуває проблема низького рівня якості транспортного обслуговування населення, що виявляється у зростанні витрат часу на переміщення, недотриманні розкладу та інтервалу руху на маршрутах, зниженні рівня культури водіння та обслуговування пасажирів, безпеки та комфортності перевезень, екологічності послуг, неповному облаштуванні зупинок транспорту тощо. Збитковість підприємств міського пасажирського транспорту, критичний рівень зношеності рухомого складу, невизначеність джерел фінансування негативно позначаються на якості транспортних послуг. Незадовільний рівень якості зумовлює низьку конкурентоздатність послуг міського громадського транспорту та скорочення обсягів транспортної роботи. [1]

Пасажирський транспорт є важливим складовим елементом транспортної системи країни. Розвиток пасажирського транспорту супроводжує розвиток галузей господарського комплексу, відображає характер руху населення, рівень розвитку виробництва і торгівлі. Отже, пасажирський транспорт є системоутворюючим фактором, який впливає на рівень життя і розвиток продуктивних сил [2].

Головним критерієм якості обслуговування пасажирів громадським транспортом є час, витрачений на поїздку. Так, згідно з державними нормами у містах з населенням від 250 до 500 тис. сумарні витрати часу на проїзд від місця проживання до місця роботи для 90 відсотків громадян не повинні перевищувати 35 хв. [3].

Об'єктом даного соціологічного дослідження є молодь - студенти третього курсу, груп БМ-15мс і БМ-13 Вінницького національного технічного університету. Об'єкт складається з 26 осіб, з яких 14 - чоловічої статі та 12 — жіночої, віком від 18 до 21 років.

Предметом соціологічного дослідження є ставлення студентів до роботи міського громадського транспорту у місті Вінниці.

В даному дослідженні, на основі представленого та проаналізованого матеріалу, висувається гіпотеза, що більша частина громадського транспорту у місті Вінниці задовольняє студентів якісним рівнем надання послуг, але значна проблема представлена у ціні за проїзд на день.

Було запропоновано студентам даних груп пройти анкетування, за яким в подальшому були отримані такі результати:

- на питання «Яким видом громадського транспорту Ви користуєтесь найчастіше?» переважна більшість опитаних 43,3% відповіли, що користуються тролейбусами, 26,9% відповіли, що користуються трамваями, лише 11,5% – автобусами і 19,2 користуються

маршрутними таксі. Це говорить про те, що тролейбус найпопулярніший вид громадського транспорту серед опитаних студентів.

- на питання «Скільки часу Вам доводиться чекати на громадський транспорт?» більшість з опитаних 57,6% чекають на громадський транспорт від 5 до 10хв; 34,6% чекають до 5 хв., 3,8% - від 10 до 20хв., і одна особа (3,8%) - більше 20 хв. Проаналізувавши це ми можемо сказати, що в місті Вінниця громадський транспорт ходить без затримок та згідно зазначеного графіку.

- на питання «Чи зручно для Вас, при потребі, дістатися у різні куточки міста Вінниця?» для більшої половини опитаних (57,6%) не зовсім зручно, але це дивлячись куди потрібно дістатися, для третьої частини (30,7%)зручно, не потрібно пересідати з одного транспорту на інший і лише 11,5% зовсім не зручно, тому що багато приходиться пересідати, а отже і платити за проїзд.

- на питання «Які, на вашу думку, є ціни на проїзд?» більшість студентів (21 особа – 80,7%) згодні з тим, що ціни на проїзд нормальні, 4 (15,3%) – відповіли що високі, і лише одна особа (3,8%) згодилась з тим, що ціни низькі. Підбивши підсумки цього питання можна з впевненістю сказати, що ціни на проїзд у громадському транспорті для студентів міста Вінниці нормальні.

- на питання «Проблеми громадського транспорту, які Вас найбільше турбують» більше половини 53,8% вважають перевантаженість транспорту, третя частина 30,7% проблемою рахують технічний знос транспорту, і однаково, по 7,8% на кожну відповідь, вважають проблеми високих цін на проїзд і відсутність безпеки та комфорту пересування..

- на питання «Чи подобається вам рівень обслуговування у громадському транспорті, а саме робота кондукторів?» 57,6% подобається, 26,9% - не дуже, хотілось кращого ставлення,7,8% зовсім не подобається робота кондукторів і 7,8% важко відповісти на це питання. Можна зробити висновок, що робота працівників громадського транспорту, в основному,задовільна і подобається студентам.

- на питання «Які засоби можуть суттєво підвищити якість транспортного обслуговування?» 38,4% опитаних вважають, що відкриття нових маршрутів, 30,7% - строгий контроль за виконанням правил перевезень пасажирів і якістю наданих послуг, 15,3% - обов'язковий технічний огляд транспортних засобів перед кожним виходом на рейс і також 15,3% нічого б не змінювали, тому що все подобається.

Рекомендації управлінню міським громадським транспортом у місті Вінниці будуть такі:

- розглянути питання збільшення кількості маршрутів і додати нові;
- збільшення кількості транспортних одиниць;
- покращити роботу трамваїв і тролейбусів;
- покращити роботу wi-fi у громадському транспорті.

Отже, в ході соціологічного дослідження було встановлено, що більшість опитаних студентів влаштовують ціни за проїзд, але хочуть щоб підвищилась якість транспортного обслуговування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнедіна К.В. Громадський транспорт в містах України: проблеми якості транспортних послуг / К.В.Гнедіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.confcontact.com/2009kach/gnedina.php>
2. Комплексний аналіз транспортної мережі міста: системно-аналітичний підхід : монографія / [Ільчук В.П., Панченко О.І., Шишкіна О.В., Тарасенко А.В. та ін.]; за наук. ред. В. П. Ільчука. – Чернігів : ЦНТІ, 2014. – 870 с.
3. Правила надання населенню послуг з перевезень міським електричним транспортом// Затв . постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 року № 1735.

Катерина Олегівна Пиндик – студентка групи БМ-15мс, Факультет будівництва, теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Науковий керівник: **Анатолій Володимирович Слободянюк** – к. соц. н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Pyndyk Ekaterina O. - student of BM-15ms, Faculty building, power engineering and gas supply, Vinnytsia National Technical University. Vinnitsa

Supervisor: ***Slobodyanyuk Anatoly V.*** - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

ІНТЕРНЕТ- СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА МЕНТАЛЬНУ МОДЕЛЬ СВІТУ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті визначені риси, що характеризують сприйняття об'єктів кіберпростору та ролі, які відіграє Інтернет-середовище в розвитку ментальної моделі світу сучасного студентства.

Ключові слова: Інтернет-середовище, ментальна модель світу, студентство, інформаційні технології.

Abstract

The article presents some features, that characterize the perception of cyberspace's objects, and roles, that internet environment plays in the development of mental model of the world of modern students .

Keywords: internet environment, mental model of the world, students, information technologies.

Світова мережа Інтернет вже більше десяти років знаходиться в центрі уваги психологів, педагогів, соціологів, лінгвістів, культурологів. Із системи передачі протоколів даних Інтернет перетворився на одне з середовищ існування сучасної людини, потужний засіб комунікації і навіть окрему культурну течію. Для з'ясування цього питання розглянемо та проаналізуємо різні погляди на вивчення феномену Інтернет-середовища сучасними науковцями.

Інтернет розглядається як частина інформаційних технологій, які мають істотний вплив на стиль мислення людини, її спосіб спілкування та особливості світосприйняття. Причину такого впливу можна вбачати через появу психічних функцій, що характеризуються роботою зі знаками та знаковими системами [1].

Протягом тривалого часу, в епоху радянських часів, в технічних вищих навчальних закладах України та й Росії панувала ситуація, коли в навчальних планах майже не знаходилося місця соціальним та гуманітарним дисциплінам, а оптимальна модель підготовки майбутніх фахівців інженерно-технічного профілю передбачала засвоєння головних чиним спеціальних знань. Поява та широке розповсюдження комп'ютерної техніки зробило своєрідну революцію в системі засобів масової інформації. Сьогодні Інтернет та інші форми електронної інформації активно впливають в «ринку» впливу на масову свідомість[2].

А. В. Мінаков проводить аналогію магічного світосприйняття та Інтернету, для якого є характерними наступні риси:

1) магія (словом і жестах надається сила дії на зовнішні предмети)– в Інтернеті це насправді відбувається;

2) анімізм (зовнішні предмети наділяються свідомістю та волею) – цей рівень досі не досягнутий, але багато програмних продуктів та додатки вже складають враження таких;

3) артіфіціалізм (люди вважають явища такими, що виготовлені для їх цілей) – уся мережа від початку і до кінця виготовлена людьми для власних цілей;

4) синкретичність мислення (уявлення про об'єкт як про дещо цілісне, де все переплутане без розбору і окремі частини якого виступають з фону в залежності від інтересу, який вони викликають) – зазвичай на Web-сайті розміщена велика кількість об'єктів, які у багатьох випадках абсолютно між собою не пов'язані та мають найрізноманітнішу природу та логіку функціонування [3].

Нами були виокремлені наступні ролі, які відіграє Інтернет-середовище в розвитку особистості сучасного студента.

1. Інтернет як інформаційна база. Внаслідок великої інформаційної насиченості, можливості миттєвого доступу в будь-яку точку кіберпростору та існування потужних пошукових систем Інтернет надає можливість одержати інформацію про велику кількість об'єктів та явищ зовнішнього світу, що дозволяє користувачеві розширити, деталізувати чи уточнити свою ментальну модель. Не дивлячись на те, що представленість інформації про зовнішній світ в Інтернеті є неповною,

дослідження показують, що відомості, одержані з Інтернету, допомагають більшості людей у розвинених країнах приймати важливі життєві рішення.

М. Крюгер висовує гіпотезу про те, що віртуальна реальність за умови вмілого маніпулювання нею може стати провідником в область професійного знання [4]. Російськими вченими було реалізовано мережевий варіант техніки репертуарних решіток, який відкривав наступні можливості у сфері інженерії знань: розширення міжкогнітивного простору експерта та інженера; появу в експерта нових інструментів для розширення меж свого професійного знання; зниження особистої участі та відповідальності інженера за процес репрезентації знань [5].

2. Інтернет як модель сучасного світу. Багато соціологів, психологів та філософів указують на те, що умовою ефективного функціонування в сучасному соціумі є присутність у структурі свідомості людини інформаційної картини світу. Формування інформаційної картини світу відбувається лише в процесі взаємодії з інформаційними технологіями. Інтернет як частина інформаційних технологій являє собою важливий чинник розвитку інформаційної картини світу, формуючи в користувача уявлення про інформацію та засоби роботи з нею, затверджуючи норми поведінки в інформаційному суспільстві, збагачуючи досвід інформаційної взаємодії. Оскільки сучасне євро-американське суспільство являє собою конфігуративний тип культури, де людина повинна пристосовуватись до обставин, що швидко змінюються, виникає потреба в частому оновленні інформації. Інтернет як засіб інформаційної взаємодії допомагає дотримуватись принципу відповідності ментальної моделі світу об'єктивній реальності, що швидко змінюється.

У рамках соціокультурного підходу О. П. Белінська характеризує Інтернет як тип сучасного постмодерністського світосприйняття, який стверджує ірраціональність, невизначеність соціального буття та потребу в конструюванні соціальних відносин; відображує множинну реальність постмодерну та невлівиму ідентичність сучасної людини [6]. Оскільки ментальна модель людини має діяльнісну природу, то активна діяльність в Інтернеті сприяє формуванню ментальної моделі, що несе в собі вищезгадані особливості сучасного світосприйняття та світорозуміння.

3. Інтернет як засіб пізнання Іншого. Оскільки Інтернет є середовищем вербального характеру, то єдина реальність існування в ньому іншого є реальність самопрезентацій, що містяться у формі самоописів на домашніх сторінках, електронних публікацій на веб-сайтах, реплік у чатах, гостьових книгах та форумах [7]. О. Є. Войскунський доводить, що текстова редукція партнерів у спілкуванні має не тільки очевидні недоліки, але й деякі позитивні моменти, серед яких опора у спілкуванні на інформацію про партнерів, яка легко оновлюється та швидко актуалізується, позбавлення стереотипів типу "ефекту ореолу", які можуть бути застарілими [8]. Внаслідок обмеженості сенсорного досвіду в Інтернеті людина має змогу більш об'єктивно оцінити іншого, перш за все, як об'єкта інформаційної взаємодії, виходячи з корисності інформації, яку надає останній. Через відсутність невербальних методів впливу в Інтернеті така оцінка іншого є більш об'єктивною, ніж у реальному світі. Дослідження вчених показали, що в цінніснім образі іншого у досвідчених користувачів комп'ютерних технологій домінують ділові якості, орієнтація на досягнення успіху, активність, інтелект.

4. Інтернет як засіб занурення у „невідомий” світ. Взаємодія користувача з людьми, що відрізняються від нього за національністю, соціальним походженням, віком, поглядами, надає можливість розширення ментальної моделі. При цьому виникає необхідність донесення образу "невідомого" світу до користувача. Велику роль у цьому процесі відіграють мультимедійні засоби, сприяючи більш глибокому зануренню користувача в іншу епоху, культуру, соціальне та професійне середовище.

Численні дослідження підтверджують деякі переваги системи навчання з використанням інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій. Експерти давно відзначили на численних експериментах виразний зв'язок між методом, за допомогою якого людина освоює матеріал, і здатністю відновити цей матеріал у пам'яті. Наприклад, у середньому тільки чверть почутого матеріалу залишається в пам'яті. Якщо ж учень, студент має можливість сприймати цей матеріал візуально, то частка матеріалу, що залишається в пам'яті, підвищується до однієї третини. При комбінованому впливі (через зір і слух) частка засвоєного матеріалу досягає половини, а якщо залучати учня, студента в активні дії в процесі вивчення. Також численні дослідження підтверджують деякі переваги системи навчання з використанням інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій. Експерти давно відзначили на численних експериментах виразний зв'язок між методом, за допомогою якого людина освоює матеріал, і здатністю відновити цей матеріал у пам'яті. Наприклад, у середньому тільки чверть почутого матеріалу залишається в пам'яті. Якщо ж учень, студент має можливість сприймати цей матеріал візуально, то частка

матеріалу, що залишається в пам'яті, підвищується до однієї третини. При комбінованому впливі (через зір і слух) частка засвоєного матеріалу досягає половини, а якщо залучати учня, студента в активні дії в процесі вивчення, наприклад, за допомогою інтерактивних навчальних програм типу додаткових мультимедіа, то частка засвоєного може скласти 75% [9].

Перспективи застосування Інтернет-технологій в освітньому процесі. На нашу думку, однією з характерних рис сучасної системи освіти є процес інтеграції освітнього процесу з сучасними інформаційними технологіями. А саме: Інтернет як глобальна інформаційна база; Інтернет як середовище наукового обміну та засіб для передачі знань та досвіду; Інтернет як простір практичної реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Слободянюк А.В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві / А.В.Слободянюк // Гуманізм та освіта. Збірник матеріалів X Міжнародної науково-і практичної конференції, м. Вінниця, 14-16 вересня 2010 р. – Вінниця, 2010.- С. 410.

2. Слободянюк А.В. Комп'ютерно-інформаційна система Інтернет у процесі викладання соціологічних дисциплін / А.В.Слободянюк // Гуманізм та освіта. Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 19-21 вересня 2006 р. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006.- С. 44.

3. Минаков А.В. Некоторые психологические свойства Интернет как нового слоя реальности: [Электронный ресурс] / А.В. Минаков. - Режим доступа: www.vspu.ac.ru/vip/index.html

4. Крюгер М. Искусственная реальность: прошлое и будущее: [Электронный ресурс] / М.Крюгер. – Режим доступа: <http://lib.webmarina.com/getbook.php>.

5. Петухов В.В. Образ мира и психологическое изучение мышления / В.В. Петухов // Весник МГУ. – сер. 14. – 1984.- № 4, - С.14-16.

6. Белинская Е.П. К обоснованию социокультурного подхода в анализе виртуальной реальности: Электронный ресурс / Е.П.Белинская. – Тезисы докладов Междисциплинарного семинара « Информационное общество: экономика, социология, психология, политика и развитие Интернет - коммуникаций» - Москва, июнь 1999 г.- Режим доступа: <http://banderus2.narod/70278.html>.

7. Кузнецова І.В. Технології створення розвивального середовища в мережі Інтернет: Навчально-методичний посібник / І.В.Кузнецова. - Кіровоград. «Код», 2009.- С.23.

8. Войскунский А.Е. Психологический аспект деятельности человека в Интернет-среде / А. Е.Войскунский // Тезисы 2-ой Российской конференции по экологической психологии. – Москва, апрель 2000 г. – М.: Экопсицентр РОСС, 2000. – С. 240-245.

9. Слободянюк А.В. Використання мультимедійних засобів у процесі викладання соціологічних дисциплін // Освітнянські обрії: реалії та перспективи. Збірник наукових праць / Н.Т. Тверезовська (голова) та інш. - К.: ПТГО, 2007. - № 1(1). - С.420.

Антон Євгенійович Косарєв – студент групи 2КН-13, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця

Науковий керівник: **Анатолій Володимирович Слободянюк** – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця

Kosarev Anton Y. – student, Department of information technologies and computer engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

Supervisor: **Slobodyanyuk Anatoly V.** - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

ОСОБЛИВОСТІ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття розкриває вплив особистісних ресурсів як визначальних чинників на формування успішної особистості. Висвітлені результати теоретичної розвідки та соціально-психологічний аспект включення молоді у різні види діяльності.

Ключові слова: самовизначення, особистість, ідентичність, цінності,

Abstract

The paper shows the impact of personal resources onto successful personality molding. The investigation results and social-psychological aspect of youth involving in different kind of activities were shown.

Keywords: self-determination, personality, identity, values.

Згідно з Е. Еріксоном [1] вік студентства це передусім **криза ідентичності**, яка полягає у послідовності соціальних та індивідуально-особистісних виборів, ідентифікацій, самовизначень та **особистісних змін**. Спираючись на концепції деяких зарубіжних (R. Devis, T. Millton, R. Curtis, D. Magnusson) та вітчизняних (П. Лушин, 1999) психологів, під особистісними змінами ми розуміємо міжсистемний перехід до нових можливостей нової ідентичності. Даний перехід виникає в умовах неможливості особистості продовжувати своє функціонування на існуючому рівні. Це характерно для ситуацій переживання студентом досвіду, що виходить за межі звичайного людського (наприклад, психічна травма), коли студент-початківець вимушений відмовитись від колишніх цінностей і принципів, колишніх способів існування і шукати абсолютно нових, раніше невідомих і незаних, але тих, які дозволяють вижити у важкій ситуації і перейти до нового, більш ефективного способу функціонування.

Як зауважує Ю.Н. Кулюткін, перехід до дорослого життя, як і будь який перехідний етап, сповнений протиріччями. З одного боку, молода людина здобуває статус дорослої людини, але з іншого боку такого досвіду життя у неї ще нема. Різні «дорослі» ролі засвоюються нею не відразу: в одних випадках вона діє як дорослий, а в інших – ще ні, що у свою чергу зумовлює й різну ступінь серйозності та відповідальності у різних ситуаціях. Молода людина намагається всіляко підкреслити свою самостійність у виборі і прийнятті рішень, однак цей вибір може здійснюватися імпульсивно, а прийняття рішення часто змінюватися.

Р.Уайт зазначає, що захисні процеси, якщо вони спрямовуються на підтримку цілісної особистості, сприяють її розвитку. Вчений описує подолання і як процес, спрямований на умови оточення, і як захисний механізм, сфокусований на особистості. Він вважає, що адаптація може бути і усвідомленою, і неусвідомленою, однак у будь-якому випадку вона має розвиваючий характер, оскільки сприяє збагаченню людських ресурсів [2].

Як зауважує І.С. Кон, «сучасні молодіжні об'єднання багатоподібні». Роз'яснює вчений це тим, що «вони задовольняють різні соціальні і психологічні потреби формуючої особистості: включення в суспільно-політичне життя, забезпечення особистою безпекою, розширення кола спілкування та способів проведення дозвілля, задоволення культурних та духовних потреб і т.д.). За думкою І.П. Башкатова, молодь вступає в субкультуру для задоволення потреб у спілкуванні, самостверженні, які в силу яких-небудь причин у формальній групі не змогли задовольнити. В молодіжних субкультурах молоді люди знаходять можливість вільно проявляти такі компоненти своєї особистісної ідентичності, які їм прийшлося би ховати в інтерперсональній поведінці у формальних групах, та не тому, що поведінка - асоціальна, а тому, що прояв виявлених характеристик особистості цих молодих людей (у субкультурах) не дало бажаного статусу у формальних групах. Існує думка серед науковців, що молодіжна субкультура є альтернативною формою соціалізації особистості в юнацькому віці [3].

Е. Еріксон вважав центральним завданням юнацького віку формування еґо-ідентичності – інтеграцію інформації, яку людина одержує про себе, у цілісну несуперечливу особистість. Е. Еріксон детально аналізує механізми формування самосвідомості, нове почуття часу,

психосексуальні інтереси, а також патогенні процеси і варіанти розвитку юності. Дж. Марсія модифікував концепцію Е. Еріксона, виділивши 4 основних варіанти чи стани формування ідентичності. Цими чотирма варіантами чи статусами ідентичності є передвизначеність, дифузія, мораторій та досягнення ідентичності. Вони визначаються з урахуванням двох факторів: чи пройшов індивідуум стадію прийняття власних рішень, що називається кризою ідентичності, і чи пов'язав він себе твердими зобов'язаннями відносно вибору власної системи цінностей та майбутньої професійної діяльності. Як показали більш пізні дослідження, зазвичай юнацький вік не є віком досягнення ідентичності. За даними, що наводяться Д. Шеффером, лише у віці 21 року більшість людей досягають тільки самого мораторію, а стабільна особистість досягається значно пізніше.

В нашому дослідженні ми спирались на класичне визначення в індивідуальній психології А.Адлера, згідно з яким перед всіма людьми в процесі життєздійснення постають три глобальні проблеми – озадачування з самовизначення у сферах професійного становлення (учіння-праця), соціально-психологічні взаємодії (співробітництво-дружба), особистого життя (любов-шлюб) [4]. Ще в давні часи філософи стверджували: хочеш бути щасливим – вибери правильні пріоритети у власному житті. Сократ, Платон і Піфагор вважали найважливішим вибір друзів, своєї «половини» та майбутньої професії. Професія, за висловом Г. Сковороди, має бути пов'язана зі спорідненою діяльністю, що відповідає нахилам і здібностям, притаманним особистості. Метою нашого дослідження цікавило визначення ціннісних пріоритетів студентської молоді. Аналіз локалізації пріоритетів студентської молоді ВНТУ (результати дослідження 2012-2014р.р.) представлені в табл.1.

№	Цінності та пріоритети	%
1.	Сім'я	32,1
2.	Навчання, отримання знань, саморозвиток	20,5
3.	Професійна кар'єра	17,7
4.	Суспільне призначення	16,1
5.	Хобі (заняття улюбленою справою)	9,8
6.	Матеріальне забезпечення	9,8
7.	Здоров'я, здоров'я близьких, рідних	5,4
8.	Друзі (дружні стосунки)	3,6
9.	Політика	1,8

Таблиця.1. Пріоритети студентської молоді

Як бачимо, у структурі ціннісних пріоритетів домінує сім'я, яка залишається найважливішою складовою життя. Наступними пріоритетами визнані навчання, отримання знань, саморозвиток. Цілком природно, що для молоді це набуває більшого значення. Такі основні цінності, як професійна кар'єра, суспільне призначення, хобі входять в п'ятірку основних життєвих орієнтацій, що свідчить, на нашу думку, про велике бажання вирішити найважливішу проблему самовизначення людини. На наш погляд, є тенденції у підвищенні рівня зацікавленості представників молодого покоління у матеріальному забезпеченні, у родинних цінностях, таких як здоров'я близьких та рідних, підтримку дружніх стосунків, що може означати певні зміни системи життєвих орієнтирів у порівнянні з попереднім поколінням.

Близьким до поняття «ідентичність особистості» Е. Еріксона є поняття самовизначення. Самовизначення тісно пов'язане з виникненням у юнацькому віці життєвої перспективи особистості і потребує відповідей як на запитання «ким бути?» (що складає професійне визначення), так і на питання «яким бути?» (що відноситься до особистісного та морального самовизначення).

В роботах А. Ватермана більшою мірою акцентується ціннісно-вольовий аспект ідентичності. Він вважає, що ідентичність пов'язана з наявністю у людини чіткого самовизначення, котре включає вибір цілей, цінностей та переконань, якими вона керується в житті. Цілі, цінності, переконання А. Ватерман вважає елементами ідентичності, що формуються в результаті вибору із альтернатив та являються підставою для життєвого визначення. Він розглядає ідентичність з процесуальної та змістовної сторін. По-перше, процес формування ідентичності охоплює засоби, з допомогою яких людина ідентифікує, оцінює та відбирає цінності, цілі, переконання, котрі в подальшому стануть

елементами її ідентичності. По-друге, ідентичність неможливо розглядати без врахування змістовної специфіки цілей, цінностей та переконань, котрі людина обирає. Кожний елемент відноситься до певної сфери людського життя. А. Ватерман виділяє чотири сфери життя, найбільш значущі для формування ідентичності: вибір професії та професійного шляху; прийняття та переоцінка релігійних і моральних переконань; політичні погляди; прийняття набору соціальних ролей, включаючи статеві ролі та очікування щодо шлюбу та батьківства [5]. Оскільки процес самовизначення може бути спонтанним або керованим, зазвичай спонтанний вибір професії відбувається під тиском життєвих обставин, і тому часто не стільки підпорядкований цінностям, інтересам, здібностям молодого людини, скільки обумовлений збігом тих чи інших факторів, що впливають на професійний вибір. Важливою рисою ментальної моделі юнацького віку є формування власної системи моральних суджень та переконань, що є, за Л. Колбергом, ознакою переходу на конвенційний рівень моралі. Р. С. Немов зазначає, що серед моральних проблем, які хвилюють юність, постають проблеми добра і зла, справедливості та беззаконня, порядності та безпринципності, вирішення яких виходить за межі стосунків та інтимних міжособистісних відносин і торкається людського існування в цілому.

Важливішими процесами перехідного віку К. Левін вважає розширення життєвого світу особистості, кола її спілкування, групової приналежності і типу людей, на яких вона орієнтується. Дослідження О. О. Бодалева показали, що саме в юнацькому віці проста сукупність властивостей соціальної перцепції вбудовується в цілісну модель особистості чи імпліцитну теорію особистості, за допомогою якої юнак організує та структурує своє ставлення до інших людей та власну самосвідомість [6]. Двома важливими складовими частинами образу іншого в юнацькому віці виступають «образ дорослого» та «образ однолітка». Для юнацького віку характерним є сприйняття в образі дорослого негативних рис – слабкості, непослідовності, розбіжності між теорією та практикою. Таким чином, юнацький вік є сенситивним періодом у розвитку усіх складових ментальної моделі світу, що пов'язане з розвитком у цьому віці теоретичного мислення та його вищої форми – гіпотетико-дедуктивного мислення, переходом на новий рівень морального та особистісного розвитку, початком професійного та особистісного самовизначення, розширенням життєвого кола особистості. Основними напрямками розвитку ментальної моделі світу у юнацькому віці є формування світогляду, розвиток ідентичності, формування власної системи моральних переконань, ускладнення та об'єктивізація системи оцінки дорослих та однолітків, поява життєвої перспективи.

Високий рівень соціальної активності особистості сприяє постійному уточненню життєвої програми і висуває на перший план здатність до швидкої корекції життєвої програми, яка пов'язана зі здатністю домислення взагалі, але насамперед, із здатністю до вирішення проблем, які стосуються рефлексії бажань, потягів, уподобань, тверджень, певних правил, якими користується особистість, тощо [7]. Як відомо, результати, яких людина досягає у своєму житті, на 20 – 30 % залежить від інтелекту і на 70 – 80 % - від мотивів, які регулюють її поведінку (Мясищев). Добра мотиваційна регуляція можлива лише за умови досягнення людиною оптимального рівня емоційної незалежності своєї мотивації. Для управління і регуляції своїх сполук і мотивів людина повинна попіклуватися про відповідний емоційний настрій (А. Файзуллаєв). На нашу думку продуктивна мотивація може сприяти успішній адаптації. Як зауважує В. Гарбузов продуктивна мотиваційна саморегуляція можлива лише тоді, коли людині не властива підвищена тривожність і депресивні стани.

На неуспіх у діяльності впливає самооцінка. Через посилення ситуаційної і особистісної тривожності люди, схильні до ризику, а також, як вважає Я. Рейковський, «перестраховщики» постійно переоцінюють свої можливості. Очікування неприємної події може викликати більше нервово напруження, ніж сама подія. Проява невротичних реакцій (тривоги, хвилювання, напруги) у таких людей через життєві труднощі можуть обумовити початкову стадію неврозу. Тому «високотривожним» індивідам необхідна психологічна підтримка інших людей. З іншого боку, науковці – С. Кобас, С.Мадді визначають, що люди з високим рівнем стресостійкості здатні успішно протистояти переходу стресу у стадію дистресу. Сила постійної мотивації до досягнень у діяльності чи сила потреб є фактором, що визначає емоційну стійкість індивіда. Низьку емоційну стійкість обумовлює тривога (хвилювання, напруга). Типовою причиною тривоги є внутрішній конфлікт, пов'язаний з неправильним уявленням особистості про себе і про свої досягнення [8].

Жан Брукс [9] відмічає, що розширити можливості навчального закладу щодо здатності переборювати важкі ситуації і залишатися стабільним під впливом несприятливих умов адаптації можна за допомогою структурованих методик, методів, і робить припущення, що навчальні заклади

могли б підсилити пружність, розвиваючи соціальну компетентність, зміцнюючи зв'язки між студентами й викладачами, доносячи інформацію студентам про високі очікування їх навчальної й суспільної діяльності, збільшуючи пружність у викладачів і інших співробітників, підтримуючи взаємини з родинами студентів, використовуючи можливості громадськості, тому що за теорією прихильності Дж. Боулбі соціальна підтримка зі сторони значущого дорослого є важливим фактором психічного і фізичного здоров'я.

І. Кузнецова висвітлює в своєму експерименті ефективність застосування методів роботи для розвитку ментальної моделі світу активних користувачів Інтернет раннього юнацького віку, який відкриває перспективи для подальшого дослідження розвивальних можливостей Інтернет – середовища, пошуку та розробці методів психологічної роботи в кібернетичному просторі. Це пов'язане з формуванням світогляду сучасних юнаків, як вказує Р.С. Немов. Він пише, що «сучасне життя формує у сучасних юнаків психологію, що істотно відрізняється від психології юнаків, що жили декілька років тому. Це більш відкритий, неупереджений погляд на світ, що включає постановку і розв'язання багатьох проблем морально-етичного характеру; і самостійність, хоча і супроводжують її не завжди правильні судження, і включення в обговорення таких соціально – політичних, економічних та релігійних проблем, які нещодавно вважались нехарактерними (наприклад, питання релігії, бізнесу, сексу, поведінки вчителів, батьків, їх критика і т. інш.)» [10].

Вчитися стати особистістю – одна з найважчих наук, оскільки вона пов'язана з удосконаленням особистого характеру, зі здібністю діяти автономно, виявляючи самостійність суджень і високу особисту відповідальність за свої вчинки та дії [11].

Дані теоретичної розвідки та емпіричних досліджень дали підстави зазначити, що включення молоді у різні види діяльності (трудова, навчальна, комунікативна) через соціально-психологічний супровід, розширення сфери самосвідомості, накопичення життєвого досвіду, формування системи ціннісних орієнтацій, вирішення головного завдання - життєвого самовизначення є сприятливими чинниками становлення позитивної, цілісної, гармонійної та успішної особистості [12].

СПИСОК ВИКОРИСТОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: пер. с англ. / Э. Эриксон; общ. ред. и предисл. А.В.Толстых. – 2-е изд. – М.: Флинта : МПСИ : Прогресс, 2006. – 352 с. – (Библиотека зарубежной психологии)
2. Бодров В.А. Проблема преодоления стресса. Часть 3. Стратегии и стили преодоления стресса // Психологический журнал.-2006.-Т. 27.- № 3.-С.106-116.
3. Корженко А.Л. Молодежная субкультура как альтернативная форма социализации личности в юношеском возрасте // Вопр. психол. 2010. № 2. С. 80-89.
4. Клонингер С. Теории личности: Познание человека. – СПб., 2003. – 720 с.
5. Романюк Л.В. Ціннісні орієнтації студентів: сутність, структура і психологічні механізми розвитку / Л.В. Романюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2004. – 188 с.
6. Бодалев А.А. Личность и общение / А.А. Бодалев. – М.: Педагогика, 1983. – 272 с.
7. Панок В.Г., Рудь Г. Психологія життєвого шляху особистості: Монографія.- К.: Ніка-Центр, 2006. – 280 с.
8. Пилипенко Н. Особливості мотиваційної сфери осіб з підвищеною тривожністю // Соціальна психологія. 2006. № 3 (17), с. – 143-151.
9. Fear of Failure: Friend or Foe? March 2003 ψ Australian Psychologist. By Andrew J. Martin and Herbert W. Marsh.
10. Кузнецова І.В. Технології створення розвивального середовища в мережі Інтернет: Навчально-методичний посібник.- Кіровоград. «Код», 2009.- с.23.
11. Слободянюк А.В. Проблеми адаптації студентської молоді у вищому навчальному закладі (за результатами соціологічного дослідження) [Текст] / А.В.Слободянюк // Гуманізм та освіта. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м.Вінниця, 21-23 вересня 2004 р. В 2-х томах. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – Т. 2. – С. 247.

12. Косарева Л.В. Технологія соціально-психологічного супроводу студентів у вищому навчальному закладі // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка Національної АПН України / За ред. С.Д. Максименка. Т. XIV, част. 2 – К., 2012, - 452 с.

Лариса Віталіївна Косарева – науковий кореспондент Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАН України, психолог, завідувача лабораторією соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Larysa Kosareva –Institute of Psychology named after G. Kostiyk, NAPS of Ukraine Science Correspondent, psychologist, chief of sociological laboratory, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ В КОЛЕКТИВІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подані результати дослідження направлені на вирішення питань прогнозування, запобігання та вирішення конфліктів в колективі. Запропоновано комплекс заходів, які мають реалізовувати студентство задля вирішення конфліктних ситуацій в процесі міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: соціологія конфлікту, конфліктологія, студентство, вища освіта, громадська думка

Abstract

The article presents results of research aimed at addressing issues of prediction, prevention and resolution of conflicts in the team. It proposes a set of activities that must implement the students to solve conflict situations in the process of interpersonal interaction.

Keywords: sociology of conflict, conflict studies, students, higher education, public opinion

Проблема дослідження. Конфлікти виникають практично у всіх сферах людської діяльності, тому вивчення проблеми запобігання конфліктів актуально. Запобігти конфлікту, тобто заздалегідь усунути фактори, чи вчасно підготуватися до нього набагато краще, ніж його вирішувати. Заходи щодо запобігання конфліктів впливають з причин їх виникнення, а так само існують різні типи конфліктів, які потребують специфічних методів їх запобігання. У зв'язку з цим важливо розглянути сутність та класифікацію конфліктів, фактори, що викликають конфлікт.

Актуальність теми дослідження. Конфліктні процеси мало хто схвалює, але майже всі в них беруть участь. Міжособистісні та між групові конфлікти негативно позначаються на всіх процесах життєдіяльності. Конфлікти між колегами негативно впливають як на самих конфліктуючих, так і на весь колектив, в колективі, де склався несприятливий соціально-психологічний клімат, проста образа може, зрештою, привести до вияву жорстокості у відношенні своїх супротивників і т.д.

Займатися своєчасною діагностикою та профілактикою конфліктів у колективах вкрай необхідно.

По-перше, профілактика конфліктів, поза сумнівом, сприятиме підвищенню якості робочого або навчального процесу. Колеги стануть втрачати інтелектуальні та моральні сили не на боротьбу з опонентами, а на свою основну діяльність.

По-друге, конфлікти роблять помітний негативний вплив на психічний стан і настрої конфліктуючих. Стрес, що виникає в ході конфліктів, може бути причиною десятків серйозних захворювань. Тому своєчасні профілактичні заходи повинні позитивно впливати на психологічне та фізичне здоров'я людей у колективі.

По-третє, саме при роботі в колективі, у людини формуються навички розв'язання суперечностей в міжособистісному взаємодії, які трапляються в житті кожної людини [1].

Ступінь вивчення та розробки проблеми. Проблема конфлікту має виражений міждисциплінарний характер. Її дослідженням займаються мистецтвознавці, математики, педагоги, політологи, правознавці, психологи, соціобіологи, соціологи, філософи. Конфлікт і пов'язана з ним проблематика є об'єктом багатьох гуманітарних дисциплін, серед яких наприкінці ХХ ст. поступово сформувалася окрема соціологічна теорія — соціологія конфлікту[2].

Соціологія конфлікту — галузь соціології, яка вивчає сутність, зумовленість, наслідки та управління конфліктом як соціальним явищем. Науково-практичний інтерес соціології конфлікту зосереджений на таких проблемах:

- сутність конфлікту, з'ясування джерел природи та ступеня конфліктності суспільства;
- специфіка власне соціологічного підходу до аналізу конфліктів;
- мотивація конфлікту;
- взаємозв'язок конфліктів на макро- та мікрорівнях;
- управління конфліктами.

Соціологія конфлікту найчастіше послуговується такими категоріями, як «конфлікт», «соціальний конфлікт», «гострота конфлікту», «тривалість конфлікту», «конфліктанти», «межі конфлікту».

Найуживанішою є категорія «конфлікт». Він є складною взаємодією, спрямованою на розвиток і вирішення протиріч, суперечностей, які неможливо вирішити без зміни чинників цієї взаємодії. Найчастіше конфлікт виявляє себе в соціальному середовищі, постаючи як соціальний конфлікт.

Соціальний конфлікт — зіткнення інтересів двох чи більшої кількості індивідів, соціальних груп.

За своєю природою конфлікт є соціальним явищем, породженим особливостями суспільного життя, соціальних систем, зіткненням, протиборством суб'єктів соціуму. Стан конфлікту — далеко нерідкісне явище.

Тією чи іншою мірою, в той чи інший час він властивий кожному соціальному суб'єкту на певних фазах його розвитку. З огляду на це, конфлікт часто розглядають як привід для розв'язання суперечностей. Це стимулювало увагу науковців до проблеми прогнозування та управління конфліктом, наслідки яких здебільшого відчутно залежать від гостроти зіткнення учасників конфліктної взаємодії.

Гострота конфлікту — ступінь зіткнення інтересів, глибина суперечностей учасників конфліктної взаємодії. Як правило, цю гостроту засвідчує рівень інтенсивності конфліктних дій, що ставить у пряму залежність можливість вирішення конфлікту. Гострота конфлікту дає підстави спрогнозувати час, який потрібно буде затратити на подолання конфліктної ситуації, тобто спрогнозувати тривалість конфлікту.

Тривалість конфлікту — часові виміри існування конфлікту. Відповідно конфлікт може бути коротко-, середньо- та довготривалим, що залежить від цілей протиборствуючих сторін, гостроти проблеми, соціальної культури, ресурсів управління конфліктом.

Особливості конфліктної ситуації, можливості розв'язання її багато в чому залежать від інтересів та соціальних характеристик її учасників (конфліктантів). Ними можуть бути окремі індивіди, групи, спільноти і навіть держави.

Сукупність чинників, які зумовлюють конфлікт, розгортання його в просторі та часі визначають його межі. Межі конфлікту — зовнішні структурно-динамічні кордони конфлікту: суб'єктні (кількість учасників), просторові (територія, на якій відбувається конфлікт), часові (тривалість конфлікту) [3].

У суспільстві в даний час сформувалася потреба в дієвих рекомендаціях щодо попередження та конструктивного розв'язання соціальних конфліктів [4]. Такі рекомендації можна очікувати за умови формування міждисциплінарної галузі науки конфліктології. Її створення можливо, оскільки в основі будь-якого конфлікту лежить протиріччя, яке відіграє системоутворюючу роль як для різних видів конфліктів, так і для різних рівнів їх вивчення. Її створення необхідно, оскільки вивчення конфлікту однією наукою неминуче призводить до втрати цілісного уявлення про нього, втрати низки його сутнісних рис. Тому в рамках однієї науки об'єктивно важко виробити практичні рекомендації, які були б корисні у вирішенні реальних конфліктів. Офіцери, органи управління мають справу з цілісними реальними конфліктами, а не з їх окремими психологічними, правовими, соціологічними, філософськими та іншими аспектами. Становлення конфліктології природним чином, як показує зарубіжний досвід, може виявитися досить тривалим процесом. Свідоме формування конфліктології вимагає виконання однієї з наук функцій координатора цього процесу. В силу ряду причин доцільно, щоб роль координатора в даний час взяла на себе психологія чи соціологія. Важливою теоретико-методологічною проблемою є проблема сутності міжособистісного конфлікту [5].

Проблемна ситуація в даній проблемі. Спілкуючись, люди взаємодіють між собою. Керівники спонукають підлеглих до праці, викладачі - студентів до навчання, батьки виховують своїх дітей. І всі ці види взаємодії є конфліктними. Конфліктологія виходить з того, що поведінка людей визначається не тільки раціональними, а й ірраціональними імпульсами, через що вона буває важко передбаченою. Ці моменти стихійності особливо зростають в умовах емоційної напруженості та стресів, з якими пов'язані конфлікти, що й робить завдання їх урегулювання за допомогою наукових методів надзвичайно складним [6].

Конфлікт - зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що су проводжу куп,ся складними колізіями.

Стрес - неспецифічна реакція організму у відповідь на дуже сильну дію (подразник) зовні, яка перевищує норму, а також відповідна реакція нервової системи.

Профілактика - попередні заходи для недопущення чого-небудь.

Основною проблемою, що виникає при пошуку шляхів попередження конфліктів у колективі, для молоді є байдужість та небажання їх втручатися в дану тематику по причині малої обізнаності в даній

проблемі і прагнення до життя без проблем. Також проблемою буде визначній, як узгоджуються запропоновані шляхи розв'язання та уникнення конфліктів із реальними можливостями.

Темою соціологічного дослідження, яке було проведено серед студентів декількох груп третього курсу факультету ЕЕЕМ ВНТУ є шляхи попередження конфліктів у колективі. Метою соціологічного дослідження є визначення загального ставлення студентства до проблеми пошуку шляхів попередження конфліктів у колективі, перевірка їх обізнаності з даною проблемою. Моделювання можливих заходів що до покращення важливості розуміння даної проблеми. Досягнення поставленої мети передбачало вирішення наступних завдань соціологічного дослідження: з'ясувати актуальність проблеми, визначити фактори, що впливають на ставлення студентства до проблеми, на етапі психологічного та соціального формування їх особистості, визначити причини можливої байдужості до проблеми.

В анкетуванні взяли участь 32 особи, віком від 19 до 23 роки, 91% з них чоловічої статі та 9% жіночої.

На питання «Чи були ви учасником конфлікту у колективі?» отримали наступний результат: 29,2% опитуваних відповіли, що досить часто стають учасниками конфлікту у колективі, 40,6% відповіли що інколи стають учасниками конфлікту, і 31,3% відповіли що ніколи не були учасниками конфлікту у колективі. Отже більшість респондентів зустрічаються з даною проблемою в повсякденному житті.

На питання «Ваше ставлення до конфліктів у колективі» 12,5% відповіли що позитивне, 12,5% відповіли що скоріше позитивне, 18,7% важко сказати відповіді на дане запитання, 21,8% скоріше негативно відносяться до конфліктів у колективі, 34,7% негативно відносяться до конфліктів у колективі, що дає нам можливість зробити висновок - більшість респондентів негативно ставлять до конфліктів у колективі.

На питання «Який тип поведінки в конфліктній ситуації вам близький?» - по 25% респондентів вибрали (конкуренція) і (співробітництво), 31,25% - вибрали варіант (уникнення), 15,6% - вибрали варіант (приспосовування), 3,2% - вибрали варіант (компроміс). Аналізуючи інформацію отриману з відповідей на дане питання можна сказати, що більшості респондентів при виникненні конфліктної ситуації близький тип поведінки, уникнення.

На питання: «Чи можливо, на вашу думку, попередити конфлікти в колективі?» - 50% респондентів відповіли - так, 50% відповіли ні. Отже відповіді респондентів розділилися на дві рівні частини. Це свідчить, що не всі респонденти знають передумови виникнення конфлікту.

На думку респондентів частіше ініціатором конфлікту є жіноча стать. Щодо питання: «Наскільки впливає вік учасників колективу на виникнення конфліктів?» більшість респондентів вважають що вік учасників колективу несуттєво впливає на виникнення конфлікту.

Важливість даної проблеми у суспільстві було оцінено на 3,78 за п'ятибальною шкалою. 62,5% відповіли, що були ініціатором конфлікту у колективі, 37,5% - ні. Отже більше половини представників опитаних груп виступали у ролі ініціатора конфлікту у колективі.

На питання «Наскільки впливає освіченість учасників колективу на виникнення конфліктів у ньому?», 31,3% відповіли, що сильно впливає, 37,5% - відповіли що впливає несуттєво, 31,3 - відповіли що не впливає. Це свідчить, що більшість респондентів вважає освічених людей менш конфліктними.

Практичні рекомендації.

Враховуючи, що переважна більшість висловились про незнання, або не розуміння поняття конфлікту у колективі, потрібно проводити семінари на яких роз'яснювати усі невідомі людині поняття. Також, корисним було б відкрити гуртки і на них розповідати про способи уникнення конфліктів, або способи поведінки у конфлікті, які будуть найкращими у різних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пірен М.І. Конфліктологія: Підручник. – К.: МАУП, 2007
2. Слободянюк А.В. Значення соціології як науки та навчальної дисципліни в сучасному українському суспільстві [Текст] // Вісник «ВПП». – 2011. – №1. – С.16-20.
3. Слободянюк А. В. Психологія управління та конфліктологія [Текст] : навчальний посібник для практичних та семінарських занять / А. В. Слободянюк, Н. О. Андрущенко. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 120 с.
4. Слободянюк А.В., Чумаченко О.В. Сучасна освіта очима студентства (за результатами дослідження) [Текст] // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації. Матеріали

всеукраїнської наукової конференції. 4-5 грудня 2015 р., м.Дніпропетровськ. Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпропетровськ: Роял Принт, 2016. – С.89.

5. Слободянюк А.В. Проблеми адаптації студентської молоді у вищому навчальному закладі (за результатами соціологічного дослідження) [Текст] / А.В.Слободянюк // Гуманізм та освіта. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м.Вінниця, 21-23 вересня 2004 р. В 2-х томах. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – Т. 2. – С. 247.

6. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов. 3-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 496 с.

Микола Юрійович Свіргун – студент групи ЗЕ-136, факультет електроенергетики та електромеханіки Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця

Науковий керівник: **Анатолій Володимирович Слободянюк** – к.соц.н., доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця

Nikolay Y. Svirgun – student, Faculty of power and electrical engineering Vinnitsa national technical University, Vinnitsa

Supervisor: **Slobodyanyuk Anatoly V.** - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Сучасні українські літературні жанри

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті йдеться про жанри, види сучасної української літератури. Дається огляд актуальних творів популярних українських письменників і поетів.

Ключові слова: літературні жанри, види, проза, поезія, роман, детектив.

Abstract

The article deals with genres, types of modern Ukrainian literature. A review of current popular works of Ukrainian writers and poets is done.

Keywords: literary genres, types, prose, poetry, novel, detective.

Літературний жанр (*фр. genre — рід, вид*) — тип літературного твору, один із головних елементів систематизації літературного матеріалу, класифікує літературні твори за типами їх поетичної структури. Жанрова класифікація не знаходить єдиного критерію. Оскільки жанри не мають сталої визначеності, вони схильні до взаємного проникнення та синтезу[1].

- Категорією вищого порядку при тричленному поділі літератури є літературний рід (загальне) — епос, лірика, драма;
- категорією середнього порядку — літературний вид (особливе) — роман, повість, новела в епосі;
- категорією нижчого порядку (окреме) — різновид (жанр).

Наука, що вивчає літературні жанри називається генологією. Першим підкреслив культурно-історичний характер Літературного жанру французький учений Ф.Брюнетьєр (1849—1906) у книзі «Еволюція жанрів в історії літератури» (1890). Визначається літературний жанр по різних ознаках: з погляду способів наслідування дійсності (Аристотель), типів змісту (Ф. Шиллер, Ф. Шеллінг), категорій гносеології (об'єктивне — суб'єктивне в Г. Гегеля), формальних ознак (А. Н. Веселовський), психології (Е. Штайгер).

Дехто з літературознавців ототожнює поняття літературний вид і жанр, вживаючи ці слова як синоніми. З часів Аристотеля, що дав в своїй «Поетиці» першу систематизацію літературних жанрів, зміцнилося уявлення про те, що літературні жанри є закономірною, раз назавжди закріпленою системою, і завданням автора є лише добитися якнайповнішої відповідності свого твору сутнісним властивостям вибраного жанру. як саме повинні бути написані ода або трагедія. Наприкінці XVIII століття розкладається традиційна жанрова система, як з внутрішньолітературними процесами, так і з дією абсолютно нових соціальних і культурних обставин, зайшло настільки далеко, що нормативні поетики вже ніяк не могли описати і приборкати літературну реальність.

З погляду на тип поетичної структури літературного твору (спосіб творення уявного світу, позиція літературного суб'єкта, наявність чи відсутність сюжету, рецепція) найчастіше виділяють такі жанрові види

серед епічних творів :

- епопея, казка,
- байка, легенда,
- оповідання,
- повість, роман,
- новела, новелета,
- художні мемуари

серед ліричних:

- ліричний вірш,
- пісня,
- елегія,
- епіграма,
- епітафія
- та інші

серед драматичних:

- трагедія,
- комедія,
- драма,
- водевіль,
- фарс
- та інші

У процесі історичного розвитку майже кожен жанровий вид варіював у різновиди, або жанри. Класифікацію підвидів проводять то за змістовою ознакою (історичний роман, духовний роман, роман жахів), то за композиційною чи версифікаційною особливістю твору (сонет, рондо), то за сукупністю ознак і особливостей (мадригал, коку). Літературні жанри і жанрові системи — категорії історично змінні.

Так, жанровими різновидами роману сьогодні є роман: біографічний, автобіографічний, детективний, духовний, історичний, готичний, бульварний, крутійський, пригодницький, психологічний, науково-фантастичний, соціально-побутовий, тенденційний, роман-епопея, роман-щоденник, роман-притча та ін.

У ХХ столітті на літературні жанри здійснило особливо сильний вплив відособлення масової літератури від літератури, орієнтованої на художній пошук. Масова література наново відчула гостру потребу в чітких жанрових приписаннях, що значно підвищують для читача передбаченість тексту, дозволяють легко в ньому зорієнтуватися. Зрозуміло, колишні жанри для масової літератури не годилися, і вона досить швидко сформувала нову систему, в основу якої ліг вельми пластичний і такий, що накопичив немало різноманітного досвіду жанр роману.

Не дивно, що актуальна література, націлена на художній пошук, прагнула якнайдалі відхилитися від масової і тому йшла від жанрової визначеності якнайдалі. Але оскільки крайнощі сходяться, остільки прагнення бути далі від жанрової визначеності часом приводило до нового жанротворення: виразно спостерігаються ознаки нового жанру. Таким чином, сучасні літературні жанри (і таке припущення ми зустрічаємо вже в роздумах М. М. Бахтіна) не є елементами якої-небудь визначеної системи: навпаки, вони виникають відповідно до художніх завдань, які висуваються певним колом авторів [2].

Усі ці процеси відбуваються й в українській літературі, яка навіть за радянських часів зберігала свою окремість, самотність.

Сучасна українська література — останніх десятиліть, створена сучасними письменниками. У науковій літературі точно не зазначено, від якого моменту українську літературу варто вважати сучасною. Утім, під поняттям *сучасна українська література* найчастіше розуміють сукупність художніх творів, написаних від часу здобуття Україною незалежності в 1991 році й дотепер. Таке розмежування зумовлене відмиранням після 1991 року загальнообов'язкового для митців СРСР стилю соціалістичного реалізму та скасуванням радянської цензури. Принципові зміни в українській літературі відбулися ще у часи Перебудови (1985) і особливо після Чорнобильської катастрофи (1986). Деякі дослідники вважають, що сучасна українська література починається від 1970-х років після покоління шістдесятників.

Унаслідок більшої свободи, відкритості українського суспільства до іноземних впливів та значно ширших контактів із літературами інших країн сучасна українська література здебільшого

відрізняється від радянської та класичної зверненням до досі заборонених тем (Голодомор, сексуальність, наркотики, девіантна поведінка і т. д.), використанням нових стилістичних прийомів (постмодернізму, неоавангарду, уживання нецензурної лексики та суржика), різноманітністю та змішанням жанрів, своєрідною епатажністю, а також осмисленням соціальних проблем та історичної пам'яті.

Відомі сучасні українські поети: Грицько Чубай, Олег Лишега, Віктор Неборак, Василь Герасим'юк, Ігор Римарук, Петро Мідянка, Іван Малкович, Оксана Забужко, Юрій Андрухович, Кость Москалець, Павло Вольвач,

Провідні прозаїки: Валерій Шевчук, Володимир Діброва, Юрій Винничук, Юрій Гудзь, Юрій Андрухович, Оксана Забужко, Юрій Покальчук, Галина Пагутяк, Юрій Іздрик, Євген Пашковський, Олесь Ульяненко, Павло Вольвач, Степан Процюк, Тарас Прохасько, Роман Іваничук, Михайло Слабошпицький, Юрій Щербак.

Серед есеїстів відомі передовсім Микола Рябчук, Віталій Жежера, Юрій Андрухович, Оксана Забужко, Василь Махно, Олександр Бойченко, Юрко Прохасько, Анатолій Дністровий, Андрій Бондар.

Сучасні драматурги: Олександр Ірванець, Надія Симчич, Неда Неждана, Лесь Подерв'янський, Павло Ар'є, Анна Багряна, Олена Клименко, Олег Миколайчук-Низовець, Сергій Щученко, Артем Вишневський, Олександра Погребінська, Олекса Сліпець, Володимир Сердюк, Олександр Гаврош.

Існує й часовий поділ на групи літераторів

Двотисячники народжені між 1978 та 1988 роком. Двотисячники часто добивалися популярності епатажними акціями та активною промоцією себе у медіа та публічному просторі. Для творів цього покоління характерне відчуття відірваності від цінностей попередників внаслідок недовіри до культури батьків, вихованих у тоталітарному суспільстві. Ознакою двотисячників є також літературний аутизм, тобто написання творів передовсім для власного кола знайомих. До цієї групи належить автор роману «Пацики» Анатолій Дністровий.

Позадесятники та літературні самітники

Через радянську цензуру низка старших авторів почали друкувати свої твори тільки в 1990-х роках. Таких авторів Олександр Гордон запропонував називати «позадесятниками». Зокрема, з-поміж авторів старшого покоління Юрій Покальчук (1941–2008) позиціонував себе як сучасний письменник. В 1990-ті роки свої важливі твори написали письменники, яких не прийнято приписувати до якогось з названих поколінь: Олег Лишега та Галина Пагутяк¹. В. Даниленко згадує літературних самітників, творчість яких відрізняється від їхніх сучасників: Віктор Міняйло (1919), Феодосій Роговий (1925), Лесь Подерв'янський (1952), Григорій Гусейнов (1950). Згідно з С. Павличко, наступні автори не належали до жодних літературних шкіл або ідеологій: Н. Білоцерківець, Л. Таран, О. Забужко, О. Гриценко та А. Могильний^[42]. Мала українська енциклопедія актуальної літератури в антологічному додатку перелічує наступних авторів як однаків та самітників: Юрій Покальчук, Володимир Назаренко, Андрій Охрімович, Тарас Мурашко. Юрій Андрухович, патріарх угруповання Бу-Ба-Бу, представник Станіславського феномену.

Особливості сучасної української літератури

Для сучасної української літератури характерне зниження патріотичного та морального пафосу типового для соцреалізму. Якщо для класичної та радянської літератури були характерні політична заангажованість та визнання за літературою певної виховної суспільної ролі, то завдяки здобуттю Україною незалежності й зникненню цензури, необхідність у цих функціях суспільного опору значно впала. Література вступила в постколоніальну стадію саморефлексії, ставши тільки видом мистецтва. Багато сучасних творів відзначені іронією, переоцінкою цінностей та зверненням до тем, що були забороненими за радянських часів. Також завдяки доступу до творів іноземних авторів та до українських творів 1920-1930-х років та до діаспорної літератури в українській літературі значно

розширилося стильове та тематичне різноманіття. При цьому багато науковців констатують відсутність тяглості між поколіннями та різкий розрив з традицією сучасних авторів¹.

У зв'язку з відсутністю доступу до творів західних авторів у час їх публікації, особливістю українського постмодернізму є його запізнення у часі. Західні твори в стилі постмодернізму з'явилися вже в 1950-1960-х роках, а українські — в 1990-х. Культурна ізоляція та обрив модерністичної традиції радянською владою призвели також до того, що частина сучасних авторів пишуть у модерністичному стилі, інша частина — у соцреалістично-народницькому, а третя частина намагається орієнтуватися на міжнародні взірці і надолужувати історичну прогалину.

Для сучасної літератури характерне зосередження на темних сторонах людського життя, насильстві, різноманітних проблемних та кризових моментах. Це стало реакцією на загальнооб'язковий фальшивий оптимізм радянської соцреалістичної літератури.

У сучасній українській літературі в порівнянні з класичною та радянською значно більше авторів-жінок, а також жінок-критиків та літературознавців.

У літературних проектах Щоденник та Щоденник. Re: make було зроблено спробу писати літературні тексти колективно за участю багатьох авторів.

Популярними авторами в Україні є Люко Дашвар, Марія Матіос, Світлана Пиркало, , Наталка Сняданко, брати Капранови та інші. Твори Люко Дашвар (Кров з молоком) належать до бестселерів і друкуються стотисячними тиражами при тому, що типові накладки україномовної літератури становлять одну-дві тисячі примірників. Любо Дереш (Культ, Голова Якова) шукає сенс життя.

Крім української літературної мови, деякі сучасні українські письменники (Б. Жолдак, Л. Подерев'янський, В. Діброва, М. Бриних) пишуть суржилом.

Великої популярності набули драматичні твори Леся Подерев'янського, які відзначаються широким уживанням нецензурної лексики, суржику та написані в гумористично-пародійний спосіб.

Василь Кожелянко є автором романів альтернативної історії, в яких розглядаються вигадані варіанти розвитку історії України. До цього жанру належить також роман Олександра Ірванця «Рівне/Ровно».

Григорій Гусейнов пише художньо-документальні краєзнавчі прозові твори, зокрема відома його десятитомна книга «Господні зерна».

На ниві історичних та детективних романів багатьма преміями було відзначено твори Василя Шкляра. Його містично-детективний роман 1999 року «Ключ» витримав понад 12 видань (станом на 2009 рік) та перекладено кількома мовами. Розголосу також набув історичний роман 2009 року «Залишенець. Чорний ворон», який порушує заборонену та замовчувану за радянських часів тему боротьби українських повстанців проти більшовиків в 1920-х роках. У жанрі історичного роману пишуть, зокрема, такі автори, як Володимир Лис, Ярослава Бакалець, Ярослав Яріш, Юрій Сорока. Марія Матіос, авторка роману «Солодка Даруся».

У жанрі фентезі пишуть такі сучасні автори, як Марія Римар, Тетяна Винокурова-Садиченко, Олена Захарченко, Костянтин Матвієнко, Марина Соколян, Тарас Завітайло, Наталя Тисовська та Сергій Батурін¹. Твори з містичними елементами та складними психологічними сюжетами належать перу Галини Пагутяк, Володимира Єшкілева та Любка Дереша.

Серед авторів фантастики можна відзначити твори подружжя Марини та Сергія Дяченків, Тимура Литовченка, Олександра Левченка, Яни Дубинянської, Маріанни Малини, Дари Корній.

У жанрі детективу пишуть, зокрема, Леонід Кононович, Василь Шкляр, Ірен Роздобудько, Євгенія Кононенко, Андрій Кокотюха, Алла Серова, Олексій Волков, Наталя та Валерій Лапікура, Наталя та Олександр Шевченки та інші.

Автори романів-жахів: Наталка та Сергій Шевченки, Михайло Рошко, Любоко Дереш.

Романи-мелодрами пишуть такі автори, як Галина Вдовиченко, Міла Іванцова, Ірен Роздобудько.

У жанрі еротичного роману написані деякі твори Юрія Покальчука (Таксі блюз, Не наступайте на любов), Олеся Ульяненка, Юрія Винничука, Світлани Поваляєвої.

До жанру соціально-психологічної прози відносять твори Марії Матіос (Солодка Даруся, Нація), Люко Дашвар, Володимира Лиса, Галини Тарасюк.

Автором першого українського техно-трилера «Бот» у 2012 році став Максим Кідрук, який відомий також як автор пригодницьких романів.

В Україні проводяться численні літературні фестивалі, важливими серед них стали Львівський міжнародний літературний фестиваль в рамках Форуму видавців у Львові, Київські лаври та Meridian Czernowitz.

Англійською мовою від 2004 року виходить журнал «Ukrainian Literature», в якому публікуються переклади творів сучасних українських авторів. 2010 року вийшов спеціальний випуск журналу «International Poetry Review» під назвою «Двадцять п'ять років української поезії (1985–2010)». Українські поети та письменники виступають з на міжнародних літературних фестивалях, таких як Лейпцизький книжковий ярмарок. У 2012 році Україна була почесним гостем фестивалю європейських літератур в місті Коньяк (Франція). Твори окремих авторів здобули визнання читачів та критики за кордоном. У 2008 році російський переклад роману Сергія Жадана «Anarchy in the UKR» увійшов до короткого списку літературної премії «Національний бестселер» і одержав грамоту «Книга року» на Московській книжковій виставці-ярмарку. Згідно з рейтингом німецької телерадіокомпанії SWR, у 2009 році німецький переклад збірки «Гімн демократичної молоді» Сергія Жадана посів перше місце серед рекомендованих іншомовних книжок^[157]. У 2010 році Сергій Жадан був висунутий на звання «Людина року» російським журналом «GQ» за книгу «Червоний Елвіс», а 2013 року роман «Ворошиловград» автора було внесено журналом «GQ» до списку «21 книга XXI століття». Лауреат премії британського ПЕН-клубу Ігор Павлюк.

У 2011 році в американському видавництві CreateSpace (дочірня компанія Amazon.com) вийшла друком книга лірики Ігоря Павлюка та Юрія Лазірка «Catching Gossamers» («Ловлячи осінні павутинки») трьома мовами: українською, англійською та російською. Книгу «Catching Gossamers» взяла на реалізацію найбільша світова роздрібна книготорговельна мережа Barnes & Noble. Великий успіх у Швейцарії мав німецький переклад роману «Де твій дім, Одиссею?» Тимофія Гавриліва. Роман Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» посів друге місце серед десяти найкращих книжок світової літератури, виданих у Польщі в 2012 році за версією сайту Xiegarma. Два українські письменники (Андрій Курков та Ігор Павлюк) представлені у книзі «European writer Introduction». Твори Сергія Жадана та Тані Малярчук були включені до збірників кращої європейської белетристики «Best European Fiction» 2012 та 2013 років відповідно^{[164][165]}. Два українські романи стали лауреатами літературної нагороди Центральної Європи Angelus: «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича в 2006 р. та «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко в 2013 р. Український поет Ігор Павлюк уперше в історії української літератури став лауреатом премії британського ПЕН-клубу в 2013 році.

Список літературних нагород України та Літературні і літературно-мистецькі премії в Україні

Головною офіційною літературною нагородою України є Національна премія України імені Тараса Шевченка. Ставлення сучасних письменників до премії залишається досить суперечливим через її офіційний статус та багато у чому радянську спадковість. Юрій Андрухович відмовився від номінації на Шевченківську премію. Також Оксана Забужко висловлювалася критично щодо цієї премії. У 2011 році Василь Шкляр попросив про відтермінування його премії до часу, поки Міністром освіти України перестане бути Дмитро Табачник.

За роки незалежності України виникла низка альтернативних нагород та книжкових конкурсів: Коронація слова, Літературний конкурс видавництва «Смолоскип», ЛітАкцент року, Книга року Бі-

Бі-Сі та інші. Престижною нагородою залишається також заснована в 1981 році в діаспорі Премія фундації Антоновичів, яка кожні два роки надає премії за літературні твори. Літературний конкурс видавництва «Смолоскип» надає можливість молодим письменникам — переможцям конкурсу надрукувати книжку. Кілька рейтингів українських письменників ґрунтуються на популярності творів і накладі видань автора. У 2012 році було засновано премію Золоті письменники України для українських письменників-романістів, чиї романи вийшли сукупним накладом понад 100 000 примірників.

2014 року журнал «ШО» провів масштабне опитування сімдесяти семи експертів (критиків, літературознавців, письменників, перекладачів, видавців, редакторів) для визначення рейтингу сучасних українських авторів. Кращі прозаїки були відзначені у такому порядку: Т. Прохасько, С. Жадан, Ю. Андрухович, О. Забужко, В. Шевчук, Ю. Винничук, Ю. Іздрик, М. Матіос, Т. Малярчук, Л. Дереш, В. Діброва, І. Роздобудько, Є. Кононенко. До списку найкращих українських сучасних поетів в наступному порядку були включені: С. Жадан, Ю. Андрухович, В. Герасим'юк, М. Кіяновська, Л. Костенко, О. Лишега, Г. Крук, Ю. Іздрик, І. Малкович, П. Мідянка, К. Бабкіна, О. Ірванець, Т. Федюк, О. Забужко, І. Андрусяк, О. Сливинський.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Літературознавчий словник-довідник/ Друге видання виправлене, доповнене. — Київ: Видавничий центр «Академія», 2007. — С. 255.
2. Літературна дефіляда/ Сучасна українська критика про сучасну українську літературу. — Київ: Темпора, 2012.
3. Лебединцева Н.М. Сучасна українська література: Навчальний посібник. — Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. — 104 с.
4. ukrlit.blog.net.ua — Українська література XXI ст.

Абрамчук Оксана Володимирівна, канд. пед. наук, доцент кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Abramchuk Oksana Volodimirovna, PhD., Associate Professor, Department of Linguistics VNTU, Vinnitsa.

Двомовність: причини й наслідки

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті йдеться про деякі аспекти проблеми білінгвізму з урахуванням білінгвальної комунікативності та співвідносності мови й національної свідомості; розглянуто причини і наслідки двомовності в Україні. З'ясовано, що багатомовність або двомовність на державному рівні є руйнівним процесом для країни. Доведено, що єдине консолідоване суспільство може витворитися лише на ґрунті спільної духовності, спільної мови, позаяк саме мова є тим феноменом, який визначає самототожність нації.

Ключові слова:

білінгвізм, комунікативність, національна свідомість, мислення, система.

Abstract

The article is devoted to some aspects of bilingualism problem including bilingual communication and correlation of language and national mankind; the reasons and consequences of bilingualism in Ukraine are considered; it is found out that bilingualism or multilingualism at the state level is a basic element for the emergence of separatism; proved that only a consolidated society can be been up only on the basis of common spirituality, common language, because language is the same phenomenon that defines the nation's self-identity.

Key words:

bilingualism, communication, national mankind, thinking, system.

У сучасній Україні надзвичайно важливе вивчення і розв'язання проблем, пов'язаних з українсько-російським білінгвізмом, які є не лише лінгвістичними питаннями, а й соціальними, політичними, культурними. Масова двомовність, деформація мовної ситуації, конфліктність мовних проблем можуть мати наслідками втрату суспільної консолідації, небезпечні процеси асиміляції як мовної, так і національно-культурної. Для розв'язання цієї проблеми слід враховувати весь комплекс особливостей мови та різних сторін відношення компонентів культури з мовою, її рівнями.

Саме цій тематиці присвячені праці Бжезінського З., Бондаря О., Іванишина В., Коваліва Ю., Масенко Л., Римаренко Ю., Швалб Ю. та ін.

Метою цієї розвідки є спроба дослідити явище двомовності, причин його виникнення; показати деякі аспекти проблеми білінгвізму, яка виявляється ключовою для розв'язання усього комплексу проблем, пов'язаних з функціонуванням мов в Україні.

У світі існують суспільства, де використовують не одну мову, а дві чи більше. Як правило, одна з них державна, загальнообов'язкова для всіх громадян. Українське суспільство може бути яскравим прикладом такої мовної і політичної ситуації. У нашій країні державною мовою є українська, і це закріплено законодавством (Конституція України, ст. 10), але певна кількість людей, і вона є досить значною, використовують у повсякденні російську мову.

Масова двомовність України є наслідком тривалого процесу монокультурної асиміляції, тимчасовим перехідним етапом від української до російської одномовності. Здобуття державної незалежності спинило цей рух десь на середині відстані. У цій непевній і хиткій позиції ми залишаємося й досі, тоді як завдання збереження й зміцнення самостійності потребує рішучої зміни вектора двомовного розвитку.

Сила й єдність держави нерозривно пов'язана з її централізацією. Принциповим аспектом цього твердження є застосування єдиної державної мови. Цим підкреслюється хоча б формальна належність до єдиної держави. При цьому адміністративним органам і в центрі, і на місцях надається потужний технічний засіб, без якого єдина держава взагалі існувати не може. Тільки так можна отримати можливість через середню школу і ВНЗ виховати протягом тривалого часу традиції державної єдності. Є постулат про те, що державна мова – носій державної ідеї, яка об'єднує різні нації, що мешкають у рамках єдиної країни. У сучасній Україні продовжує залишатися соціолінгвістична ситуація білінгвізму – двомовності, яка нав'язана ще царською Росією.

ЮНЕСКО намагається привернути увагу прогресивної світової спільноти до безправного становища багатьох поневолених народів, у яких намагаються відібрати найсокровенніше – мову, котра є основною ознакою нації, формує національний менталітет, є живим свідком історії, охороняє і зберігає культурні здобутки. За підрахунками лінгвістів, сьогодні у світі побутує майже 6 тис. мов, приблизно половина з них опинилася під загрозою зникнення. Тому питання двомовності в Україні на сьогодні є конче актуальним.

Останнім часом все ще анонсується питання щодо прийняття закону про двомовність. У разі його ухвалення згадуваний документ у мовному та культурному просторі України фактично встановить «українсько-російську двомовність», яка, якщо слідувати букві закону, має специфічно співіснувати з багатомовністю «мовних меншин» в офіційній практиці, діловодстві. Водночас культурна багатоманітність, декларована законом, все ж таки виглядає набагато вужчою, адже наголос робиться не на мовах меншин, а саме на «українсько-російській двомовності», що склалася історично, і є потужним чинником консолідації багатонаціонального українського суспільства.

Розширення повноважень російської мови в політичному та культурному вимірах, що відбудеться за умови ухвалення двомовності, як це не банально, ще більше вводить 46-мільйонну Україну у фарватер «російського світу», російської зони політичних інтересів. Адже мова, як відомо, це не тільки засіб спілкування, але й цілий світ зо всіма наслідками, які з цього випливають. Відповідне рішення про офіційну двомовність в Україні за його можливими та ймовірними результатами спрямоване не стільки на «єдність у багатоманітті», як декларовану мету, а саме на роз'єднання країни, руйнацію і без того крихкого суспільного компромісу. На відміну від індивідуальної двомовності, властивої мовній поведінці окремих індивідів, двомовність у загальнонаціональному спілкуванні в межах однієї держави є надлишковим і неприродним явищем. «Немає двомовних народів, – пише польський дослідник Єжи Велюнський, – так, як немає дитини, у якій було б дві біологічні матері. Раніше існування явища двомовності означало, що один народ асимілює інший... Існування цього явища в наш час не може означати нічого іншого і, звичайно, нічого іншого не означає: мета залишається тією ж, засоби її досягнення інші, у цьому вся різниця... Індивідуальний білінгвізм збагачує людину, та коли він набуває «тотального поширення, він несе національній спільноті загрозу руйнації основ її духовної своєрідності» [1]. Білінгвізм спричиняє колоніальну залежність країни. Друга мова поступово переймає функції рідної мови, виникає небезпека зникнення рідної мови. Аргументацією цього є те, що абсолютна більшість зарубіжних соціолінгвістів трактує явище масової двомовності, яку переживає певна національна спільнота, як певний етап в асимілятивному процесі витіснення однієї мови іншою... при такому контактуванні двох мов одна прагне стати домінуючою, а друга – підлеглою; у цьому процесі генетично-структурна близькість мов полегшує домінуючій мові процес поглинання підлеглої мови. Одним із наслідків явища двомовності є втрата особистістю національної самосвідомості, роздвоєння внутрішнього світу мовця.

Проаналізуємо, наприклад, ситуацію в країнах Європи, у яких функціонує декілька державних мов. Бельгія має три державні мови: бельгійську, якою розмовляють більшість населення, французьку, німецьку. Швейцарська нація користується 4 мовами: ретороманською, французькою, німецькою, італійською. Офіційними мовами в Канаді є англійська та французька мови. І у Бельгії, і у Швейцарії, і у Канаді наявність декількох мов не є явищем руйнівним для країни, оскільки є інші великі країни, у яких мови цих меншин є державними. Так в Італії державною мовою є італійська, у Франції – французька, у Німеччині – німецька. Що стосується України й української мови, то тут ситуація зовсім інша. Справа в тому, що «немає іншої держави, образно кажучи «Великоукраїни», у якій державною мовою була б українська мова. Тому зникнення української мови як державної призведе до забуття і незнання історії країни, оскільки мова тісно пов'язана з історією народу – носія цієї мови – та з історією культури, з формуванням свого культурно-історичного ареалу. Невипадково мову називають акумулятором, інтегратором суспільства і культури. Усі сфери суспільного життя охоплює мова. Освіта, наука, мистецтво, театр, побутова культура пов'язані з мовним вихованням, мовною політикою. Рідна мова є одним із найважливіших засобів формування патріотичних почуттів, гордості за свій народ, вона є виявом національної культури. Мова єднає різні покоління людей, передається як заповіт, як найдорожча спадщина. Піклування про рідну мову, любов і повага до неї має бути в центрі уваги кожної нації. Не маючи своєї мови, своєї історії, українці перестануть бути українцями. Коли зникає народна мова – народу більше нема. Поки мова в устах народу, до того часу є й народ. Слід відзначити, що домінування російської мови призведе до занепаду і стагнації

української мови. Це міна уповільненої дії. За умови наявності двох державних мов Україна знову перетвориться на Малоросію і стане придатком Великої Росії. А чи замислювалися ви над тим, що:

– Чому вважали за необхідне в новій державі Ізраїль воскресити і давньоєврейську мову (іврит), що була мертвою понад дві тисячі років, а не діяли згідно з холуйсько-приреченим «так уже історично склалося»?

– Чому сказав апостол: «Коли я молюся чужою мовою, то уста мої моляться, а серце спить»?

– Чому деякі наші сусіди вважають за потрібне для себе говорити, що немає української мови, а є мова малоросійська, галицька, русинська, карпаторусинська, лемківська тощо?

– Чому провідники стародавньої Греції, закликаючи народ на боротьбу проти перської навали, говорили передусім про необхідність захисту землі й мови?

– Чому людина, яка розмовляє російською мовою – росіянин; людина, яка розмовляє польською, – поляк; людина, яка розмовляє українською, – «націоналіст»?

Таких «чому» можна було б поставити ще не один десяток. Однак достатньо й наведених, щоб збагнути, наскільки важливими є мовні питання для буття нації і для життєдіяльності людини.

На жаль, у повсякденному житті спостерігаємо й інші приклади, коли певна категорія людей, представників нашої держави, із різних причин не тільки не бажають опанувати українську мову хоча б на побутовому рівні, а й негативно ставляться до її вживання на державному рівні. Достатньо подивитися телевізійні передачі на центральних каналах. Деякі оратори, які є українцями за національністю, наводять масу «об'єктивних» аргументів проти української мови, наприклад, таких як: «я з дитинства вивчав російську, а українську важко сприймати»; «у нас в сім'ї прийнято розмовляти російською»; «українська мова дуже важка та вона й не потрібна»; «це хохляцько-селянська мова, а я – «городской житель»; «це мова українських націоналістів – ворогів Радянського Союзу, бандерівців» і т. ін. Тут, мабуть, доцільно згадати рядки відомого вірша великого російського поета – письменника М. Ю. Лермонтова: «Смеясь, он дерзко презирал страны чужой язык и нравы...». Так, насправді для таких людей країна, у якій вони живуть, є по духу чужою, а державні інтереси – це щось незрозуміле. На щастя, таких людей – незначна кількість.

На побутовому рівні у Вінниці іноді комічно спостерігати за такими ситуаціями, коли у магазинах студенти-іноземці звертаються до продавців і присутніх українською мовою і це викликає здивування: «А чого це вони розмовляють українською, звідки вони її знають? Цікаво! Мабуть, важко вивчити українську?» Дійсно комічним у цій ситуації є те, що деякі, так звані російсько-мовні громадяни України, стверджують, що опанувати українську дуже важко, незважаючи на те, що їх «рідна» мова (російська) належить до сім'ї слов'янських мов. Слід відзначити, що рідними для студентів-іноземців є мови, сім'ї яких дуже віддалені від індоєвропейських, не кажучи вже про слов'янські або східнослов'янські. Виходить, що китайцям, ангольцям, камерунцям, еквадорцям, арабам, які зовсім не знали східнослов'янських мов, де кожне слово для них, образно кажучи, «фортеця», опанувати українську набагато простіше, ніж російськомовним українцям. Чи це не є дивним?

Отже, білінгвізм в Україні в жодному разі не можна підвищувати до рамок закону, адже таке за формою «демократичне нововведення» означатиме за цих умов шаленого інформаційного тиску на Україну з боку Росії не тільки не припинення, а навпаки, подальше розкручування маховика русифікації.

Слід зазначити, що багатомовність або двомовність на державному рівні є базовим елементом для виникнення сепаратизму. Його прояви на українських землях фіксувалися на всіх етапах історії країни: за від'єднання від центру воювали як у княжі часи, так і в період Гетьманщини, і навіть на початку ХХ століття. Після здобуття Україною незалежності в 1991 році проблему не розв'язано. Прихований сепаратизм залишився на Закарпатті, Галичині, в Криму, на Донбасі, оскільки ці регіони протягом досить довгого історичного періоду належали до складу різних держав Європи, були відірвані один від одного. Є думка, що за багато століть роздільного проживання різних етнічних груп української нації у них склалися досить відмінні ментальні та культурні особливості, традиції, спосіб життя.

Мешканців центральних і західних регіонів певною мірою об'єднує почуття історичної належності до розвиненої держави – Київської Русі, її наступника – Галицько-Волинського князівства та Гетьманщини. Водночас південно-східні регіони до Древньоруської держави не належали, а північно-східні – опинилися під управлінням Російської імперії ще в XVII столітті і були

в її складі аж до повалення в 1917 році царської династії Російської імперії. Татарський Крим Росія за два століття володіння русифікувала так, що татар там стало в рази менше, ніж етнічних росіян.

Проросійські заколоти на сході України, що виникли на початку 2014 року, анексія Росією Криму примусили багатьох українців замислитися про долю своєї держави і реально оцінити, наскільки життєво важливим є патріотизм не тільки у військовому захисті невідомо-України, а й в мовному питанні.

Жодна держава світу не сформувалася як безнаціональна. Єдине консолідоване суспільство може витворитися лише на ґрунті спільної духовності, спільної мови, позаяк саме мова є тим феноменом, який визначає самоотожність нації. Мова забезпечує нормальне функціонування національного організму в усіх його виявах – політичному, економічному, культурному тощо, бо саме мова – головна ознака нації. Тому боротьба за державність української мови – це боротьба за українську державу. Втрата мови, денационалізація народу призводить, як зазначав О. Потебня, – до «дезорганізації суспільства, аморальності» [2]. У національній державі ототожнюються такі поняття як держава, нація й мова.

Ознаками освіченості, інтелігентності мають стати досконале володіння державною мовою та висока культура спілкування. Згадаймо крилату фразу Сократа: «Заговори, щоб я тебе побачив», якою давньогрецький філософ образно визначив роль мови в характеристиці людини як особистості. Жодна людина не може вважатися культурною, якщо не володіє або погано володіє своєю рідною мовою або мовою народу, на землі якого проживає тривалий час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар О. І. Білінгвальна комунікативність як лінгво-екологічна проблема / О. І. Бондар // Записки з українського мовознавства. Збірник наукових праць. – 2003. – Вип. 12. – С. 352 – 360.
2. Потебня О. О. Мова. Національність. Денационалізація. Статті і фрагменти / О. О. Потебня. – Нью-Йорк, 1992.

*Азарова Лариса Євстахіївна,
докт. філол. наук, професор,
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Ел. адреса: le-azarova@rambler.ru*

*Azarova Larisa Yevstakhijivna,
Doctor of philology, professor,
Vinnytsia national technical university,
Vinnytsia,
E-mail: le-azarova@rambler.ru*

МОДЕЛЮВАННЯ ЧАСОПРОСТОРУ ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІЇ В РОМАНІ Д. БАЛАШОВА «СИМЕОН ГОРДИЙ»

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто особливості часопростору роману Д. Балашова «Симеон Гордий» у контексті художньої реалізації авторської концепції історичного розвитку нації; показано, що моделювання часопростору в романі підпорядковане завданню проаналізувати події минулого та його зв'язку з сучасністю з точки зору пасіонарної теорії етногенезу.

Ключові слова: часопростір, історичний роман, авторська концепція, пасіонарна теорія етногенезу.

Abstract

The article deals with features of the chronotope of the D. Balashov's novel "Simeon Gordy" in the context of artistic realization of the author's conception of the historical development of the nation; it is shown that the modeling of spatial and temporal relations in the novel is subordinated to the task to analyze the events of the past and its connection to the present from the viewpoint of the passionarity theory of ethnogenesis.

Keywords: the chronotope, the historical novel, the author's concept, passionarity theory of ethnogenesis.

Локально-темпоральний континуум є невід'ємною складовою авторської картини світу у художньому творі. Формуючи свій художній світ, майстер слова відповідно до нього вибудовує весь часопростір: пов'язує воедино або контрастно протиставляє хронос і топос окремих сюжетних ліній, персонажів, їх власну темпоральність і локальність [1]. Постаючи як елемент структури та змісту, часопростір є важливою характеристикою художнього образу світу і людини. Тому проблема часопростору залишається однією з центральних та найбільш цікавих. Її вивчення суттєво розширює межі сприйняття, інтерпретації та аналізу художнього твору, дозволяє більш глибоко проникнути у його структуру та зміст.

В історичному романі часопросторові відношення набувають особливих ознак, обумовлених специфікою жанру. Аналіз співвідношення документа, вимислу й домислу, співвідношення історичного та художнього часу дозволяє виявити текстуальні та змістові можливості категорій художнього часу і простору при втіленні авторського бачення минулого та його зв'язку з сучасністю.

Метою дослідження є виявлення особливостей моделювання часопростору як засобу реалізації авторської концепції історичного розвитку нації на основі аналізу роману Д. Балашова «Симеон Гордий».

В основі оповіді традиційно лежить синтез художнього вимислу з документальною основою як структуроутворювальний чинник історичного роману. Письменник суворо дотримується історичних фактів, однак достовірне зображення подій – не єдине завдання, що він ставить перед собою. Події історії осмислені не з точки зору соціально-економічних закономірностей історичного процесу, а з позицій пасіонарної теорії етногенезу Л. Гумільова [2], що стала для Д. Балашова підґрунтям для створення оригінальної концепції історичного розвитку та надала нові можливості для художнього аналізу минулого. Опора на пасіонарну теорію визначає, перед усім, вибір головного героя – нація як етнічне утворення у процесі формування.

Художній світ роману «Симеон Гордий» являє собою багаторівневу та багатоелементну систему. Використовуючи готові сюжетні мотиви – історичні події, Д. Балашов розгортає їх у великий художній світ, що став широко розробленим втіленням морально-філософських проблем, які письменник побачив у реальних історичних подіях. Різноманітні сфери життя Русі XIV століття та оточуючих її держав, різні соціальні та етнічні типи, моделі поведінки, різновиди морально-психологічних реакцій впорядковані у єдину систему та реалізуються в межах загальних закономірностей.

Художній час в романі «Симеон Гордий» має складну структуру. Часові рамки подій, що безпосередньо відбуваються з героєм на сторінках твору, охоплюють тринадцять років правління князя Симеона і обумовлені опорою на історичні дані. Моральні принципи героя випробовуються часом – цими тринадцятьма роками його життя. Симеон опиняється таким чином перед обличчям часу, і мотив невідворотності часу, наслідком якої є відповідальність людини за здійснене, структурно організує складну систему моральної проблематики роману.

Відтворюючи події далекого минулого, Д. Балашов прагне до граничної достовірності. Це виражається, окрім всього іншого, у наведенні документально підтверджених дат. Однак слідування історичним фактам визначено не стільки специфікою жанру, скільки авторською концепцією історичного розвитку, що ґрунтується на пасіонарній теорії етногенезу, згідно якої прояв енергії живої речовини (пасіонарності) можна прослідкувати, тільки вивчаючи історичний процес, у якому багато що визначається наявністю або відсутністю вказаної енергії. Особливо виразно наявність чи відсутність пасіонарності виявляється або при порівнянні різних народів-«сучасників», або при порівнянні окремих етапів життя одного й того ж народу.

Згідно авторської концепції, наявність або відсутність пасіонарності визначає і швидкість руху часу. Якщо на «пасіонарних» територіях час насичений подіями, то там, де цієї енергії немає, він ніби зупиняється. Теперішній час роману, що визначається зміною історичних подій, або має лінійний, динамічний, творчий характер, спрямований у далеку перспективу, або є зупиненим, статичним, спрямованим до минулого.

Лінійна модель часу доповнена календарною, циклічною моделлю, що постає при зображенні села як стійкого землеробського соціуму і підпорядкована єдиному природному біокосмічному ритму зів'язання-відродження. Цьому природному ритму підпорядковано й життя окремої людини (народження, ріст, старість, смерть, відродження у нащадках), і життя окремих народів (етапи етногенезу). Тим самим циклічний час у поетиці романів пов'язаний з ідеєю тотожності природного та людського світів.

Отже, художній час у романі вибірково відносно подій сюжету, постійно змінює темп руху: то пришвидшується, то сповільнюється, що пов'язано з морально-філософським характером оповіді.

Моделювання художнього простору у «Симеоні Гордому» також підпорядковано завданню реалізації опозиції наявності/відсутності пасіонарної енергії. Протягом романної дії письменник, використовуючи часопростір для реалізації своїх ідей, стискає та розширює просторові рамки, вибудовуючи ціннісні опозиції «своє – чуже», «відкрите – замкнене», і в результаті постає художній простір роману – не статичний і не замкнений, пов'язаний з ідеєю шляху, руху, розвитку, що у свою чергу пов'язано з рухом часу від минулого до теперішнього й від теперішнього до майбутнього.

Час та простір знаходяться у відносинах єдності, сповненої філософського змісту. В романі Д. Балашова ідея шляху, руху, що об'єднує час та простір, переростає в ідею колооберту життя, загального взаємозв'язку та взаємозалежності елементів буття. Ідея загального взаємозв'язку синтезує у єдине ціле різні сюжетні лінії роману, які перетинаються між собою, їхні хронотопи частково накладаються один на один, взаємодіють, і художник збирає у цілісну картину життя, здавалося б, роздрібнені події завдяки виявленню причинно-наслідкових відносин між ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боева Е. В. Хронотоп як визначальний фактор онімного простору художнього твору / Е. В. Боева // Наукові записки. Серія: Філологія. Збірник наукових праць. Вип. 10. У 2-х т. / Наук. ред. Іваницька Н. Л. – Вінниця, 2008. – Т. 2. – С. 182–186.
2. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера земли / Л. Н. Гумилев. – М. : ДИ-ДИК, 1997. – 640 с.

Пустовіт Тетяна Миколаївна – канд. філол. наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, e-mail: tetyana_v@mail.ru

Pustovit Tetyana N. – Candidate of Philology, Associate Professor, Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Порівняльний аналіз української та іспанської фразеології

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті подано дефініцію терміна «фразеологізм», визначено ознаки фразеологізмів, з'ясовано джерела фразеології української мови та здійснено порівняльний аналіз української та іспанської фразеології.

Ключові слова: фразеологізм, ознаки фразеологізмів, джерела української фразеології.

Abstract: The definition of the «idiomatic word» is given in the article; the features of the idioms are identified, the sources of Ukrainian phraseology are listed and the comparative analysis of Ukrainian and Spanish languages is made.

Key words: idiomatic word, features of idiomatic words, sources of Ukrainian phraseology.

Фразеологія української мови – це її багатство й окраса. Більшість фразеологізмів породжена талантом, мудрістю народу. Вони використовуються як прикраса або надають соціальної оцінки тексту. У багатьох фразеологізмах виражається позитивне ставлення до праці, освіти, а також засуджуються боягузтво, брехливість, лінощі, нечемність, сварливість та інші людські вади.

У лексиці української мови поряд з окремими словами існують стійкі словосполучення, вирази і навіть цілі речення (вислови), які мають одне лексичне значення. Воно подібне до значення окремого повнозначного слова: *байдики бити* (ледарювати), *накивати п'ятами* (утекти), *замилувати очі* (брехати), *клювати носом* (дрімати), *пекти раків* (червоніти), *товкти воду в ступі* (одне і те ж саме робити), *кров з молоком* (здоровий), *ні пари з уст* (мовчати).

Фразеологізм (від грецького слова *phrasis* – вислів) – це лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично [1, 80]. Розділ мовознавства, що їх вивчає називається **фразеологією**.

Основні ознаки фразеологізмів: слова, які є компонентами фразеологізмів, втрачають своє значення і всі разом виражають одне лексичне значення; фразеологізми не створюються у процесі мовлення, а як готові мовні одиниці відтворюються в міру потреби при спілкуванні; фразеологізми можуть вступати у синонімічні та антонімічні відношення [2, 119 – 120]. Фразеологічні одиниці є досить важливим семантичним та стилістичним засобом [3, 112].

Найпоширеніші в літературній мові фразеологічні звороти – це різні приказки та прислів'я, ідіоми, образні вислови, взяті з мови широких мас народу [4, 36]:

1) *Де згода, там і вигода* (Про користь дружби і одностайності): «Цигуля підвівся: – Де згода, там і вигода, – сказав спокійно і розважливо» (А. Головка);

2) *П'ятами накивати* (означає: утекти): «Еней, зібравши деяких троянців, п'ятами з Трої накивав» (І. Котляревський);

3) *Ні пари з уст* (означає: мовчить, не говорить ні слова): «Вона все ходить, з уст ні пари, широкий Дніпр не гомонить» (Т. Шевченко);

Другим джерелом, звідки йде фразеологія в літературну мову, є мова виробничо-побутова, в якій утворюються певні фразеологічні звороти специфічного виробничого характеру; вони часом виходять поза межі свого первісного вживання і засвоюються й загальною мовою [4, 36]:

1) *Брати в шори* (походить з мови лимарів, означає: суворо з кимось поводитись, строго когось допитувати): «Учора мене папа як слід у шори вбрав» (Леся Українка);

2) *Сім раз одміряй, а раз одріж* (з мови кравців, означає: будь розсудливим, не поспішай): «Огнев: Раніше зважувати, що відповідає. – Сім раз примір, а раз одріж» (Корн.);

3) *Грати периу скрипку* (з мови музикантів, означає: бути першим).

Важливу групу фразеологічних зворотів української літературної мови становлять влучні вислови видатних людей, що, будучи сповнені глибокого змісту і виражені в стислій формі, увійшли в широкий літературно-мовний ужиток: *Людина – це звучить гордо* (М. Горький), *Краще вмерти стоячи, ніж жити на колінах* (Д. Ібаркурі) [4, 37].

Різні вислови, засвоєні з інших мов, так само входять у фразеологію української літературної мови: *Як з гуся вода* (відповідає російському «Как с гуся вода» – означає: без ніяких слідів, без наслідків); *Дивитися крізь пальці* (відповідає російському «Смотреть сквозь пальцы» – бачити щось, але навмисно не помічати); *Бути (почувати себе) не в своїй тарілці* (відповідає російському «Быть (чувствовать себя) не в своей тарелке» – означає: почувати себе незручно, ніяково).

Влучні, дотепні популярні вислови письменників українських, російських та інших народів стали також уживаними в українській літературній мові елементами фразеології: *Лиць той ненависті не знає, хто цілий вік нікого не любив* (Леся Українка), *Борітеся – поборете!* (Т. Шевченко), *Народжений плазувати, літати не здатний* (М. Горький).

Вислови з античної (давньої грецької і римської) культури в деякому числі засвоїлись як фразеологічні звороти в українській літературній мові: *сади Семіраміди* (означає: розкішні, барвисті місця, картини); *прокрустове ложе* (означає: мірка, під яку щось силою припасовують, підганяють); *крокодилячі сльози* (означає: фальшиві сльози, удаваний плач, фальшива жалість або фальшиве співчуття), *альфа і омега* (означає: початок і кінець, все повністю).

Деякі біблійні і євангельські вирази, що закріпилися в літературній писемній мові, а часом і в усній народній, також входять у склад української фразеології: *Содом і Гомора* (означає: безладдя, гармидер, спустошення); *берегти, як зіницю ока* (означає: дуже пильно, як щось найдорожче); *пити гірку чаю* (означає: страждати, терпіти, мучитися) [4, 37].

Такі головні джерела української фразеології української літературної мови. Як показують наведені приклади, фразеологію широко використовує літературна мова, особливо в художніх і публіцистичних творах, адже фразеологізми відбивають різні сфери життя і є потужним засобом людського мислення [5, 31].

Список використаної літератури

1. Азарова Л. Є. Українське ділове мовлення. Частина 1 [Текст] / Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 232 с.
2. Мацько Л. І. Українська мова [Текст] : навч. посібник / Л. І. Мацько, О. М. Мацько, О. М. Сидоренко. – К. : Либідь, 1998. – 416 с.
3. Корж А. В. Українська мова професійного спрямування [Текст] : навч. посібник. – 2-ге вид. / А. В. Корж. – К. : КНТ, ЦУЛ, 2012. – 296 с.
4. Азарова Л. Є. Професійне спілкування науково-технічних працівників і студентів інженерних спеціальностей [Текст] / Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст, Т. Ю. Іванець. – Вінниця : ВНТУ, 2008. – 189 с.
5. Кацавець Р. С. Українська мова: професійне спрямування [Текст] : підручник. – К. : центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

Гальєгос Сантьяго, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, гр. РАМ-11

Науковий керівник: Азарова Лариса Євстахіївна, докт. філол. наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця
e-mail: le-azarova@rambler.ru

Santiago Gallegos, Department of Radio Engineering, Communications and Instrumentation, gr. RAM-11

Azarova Larisa Yevstakhijivna, Doctor of philology, professor, the head of the Linguistics Department of Vinnytsia national technical university, Vinnytsia.
e-mail: le-azarova@rambler.ru

Етимологія назв латиноамериканських танців

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті подано основну інформацію про походження назв популярних латиноамериканських танців, встановлено їх перекладні еквіваленти в українській мові.

Ключові слова: танець, назва танцю, етимологія, перекладний еквівалент.

Abstract: The article contains basic information about the origin of the names of popular Latin dance, set their equivalents translated in Ukrainian.

Key words: Dance, dance title, etymology, translation equivalents.

Танець – це неповторна історія почуттів людини. Танець – це вид мистецтва, у якому художній образ створюється пластичними та ритмічними рухами людського тіла [1, 32].

Латинська Америка дала світу свою особливу музичну й танцювальну культуру. Латиноамериканські танці ще з початку ХХ ст. почали проникати в Європу й Північну Америку. Чимало з них у видозміненій формі увійшли до латиноамериканської програми бальних танців. Інші, хоча не кодифіковані, були й залишаються популярними на танцювальних майданчиках.

Аргентина дала світу танго. В самій країні танцюють аргентинське танго, відмінне за технікою й стилем від європейського танго. Бразилія відома самбою – музичним стилем і танцем, а також танцювально-бойовим мистецтвом капоейра.

Велика кількість танців зародилася на Кубі. Румба і ча-ча-ча згодом були кодифіковані й стали частиною латиноамериканської програми бальних танців. Свого часу були популярними й інші танці кубинського походження: мамбо, сальса. Домініканська Республіка – батьківщина бачата і меренге.

Одним із найпопулярніших і найулюбленіших танців у Еквадорі є сальса. Сальса – танець любові та свободи. У 1928 році кубинець Ігнасіо Пінейро вимовив слова: «Ечале сальсіга!», що в перекладі на українську мову звучать: «Додамо вогнику!». Він зробив їх назвою своєї нової пісні. Незабаром ця фраза трансформувалася просто в «сальсу», а однойменний танець став неймовірно популярним. Слово «сальса» в іспанській мові є іменником чоловічого роду і перекладається як «соус», що означає багатоконпонентність цього танцю. Сальса гармонійно поєднала типові народні африканські танці з кубинським фольклором, бальними танцями та елементами акробатики. Сальса – це танець свободи, любові і щастя.

Популярним є також танець бачата. Словники іспанської мови перекладають слово «бачата» як «забава і веселощі», однак, в Домініканській Республіці, яка є батьківщиною цього стилю, «бачата» означає «зустрічі і вечірки, на яких присутній музичний супровід». Музика бачати помірного темпу. Пісні оповідають про страждання нещасного або нерозділеного кохання і важкості життя. Саме тому бачату називають – «música de amargue», що українською мовою означає «музика гіркоти». Зародилася Бачата на початку 60-х років ХХ століття в Домініканській республіці за часів напруженої соціальної обстановки. У ті часи бачатою або кумбанчатою (ісп. «bachata», «cumbanchata») називалися галасливі вечірки бідняків [2]. Ці зустрічі бідняки влаштовували де завгодно – у внутрішніх двориках будинків або ж просто в тіні дерев на вулицях. Музика таких вечірок вважалася вульгарною. Пісні розповідали про нерозділене кохання та інші життєві негаразди бідняків.

Довгий час в Домініканській Республіці існувала негласна заборона бачати як «низького жанру»: пісні в цьому стилі не ставилися на дискотеках і не передавалися по радіо. Переломним часом в історії бачати стали 80-і роки ХХ століття. Основною віхою в сучасній історії бачати став альбом Хуана Луїса Герри «Рожева бачата» (Bachata rosa). З цього часу бачата стала популярною навіть у вищих верствах домініканського суспільства. Економічні, соціальні і культурні перетворення в Домініканській Республіці призвели до того, що бачата набрала популярності не тільки у себе на

батьківщині, але і за її межами. З часом слова пісень стали вільнішими, іноді навіть зухвалими, а музика – швидшою, відповідно до ритму міста.

Життя – це боротьба. Танець пасадобль саме про боротьбу. Горді і темпераментні іспанці вважали, що тільки переможець-тореро достойний життя, успіху та кохання. У перекладі з іспанської мови «Paso doble» означає «подвійний крок», оскільки кожен другий крок у танці підкреслений. Спочатку танець мав назву «Spanish One Step» – «один іспанський крок», тому що кроки робляться на кожну музичну частку [3]. Пасадобль відображає один з аспектів життя і побуту іспанців, а саме кориду – бій биків. Це своєрідне театралізоване дійство, де партнер зображує гордого, впевненого в собі тореро, а партнерка – його плащ. Музика пасадобля енергійна, темпераментна, запальна. Це найшвидший танець латино-американської програми і єдиний, в якому головна роль відводиться не партнерці, а партнеру. У пасадоблі, порівняно з іншими танцями латиноамериканської програми, акцент робиться не на техніці, а на драматизмі танцю. Це єдиний танець, в якому присутня сюжетна лінія. Зародившись в Іспанії, пасадобль вважається своїм і в країнах Латинської Америки. Цей танець, як життя, включає в себе і пристрасть, і любов, і боротьбу, і поразки, і перемогу.

Список використаної літератури

1. Словник української мови: в 11 томах – Том 10, 1979. – С. 32.
2. Кей Н. Енциклопедія танцю: бачата [електронний ресурс] / Н. Кей. – Режим доступу: <http://pan-tapani.com/87387-enciklopediya-tancyu-bachata.html>
3. Энциклопедия танца: пасадобль [электронный ресурс] / Режим доступа: http://hnb.com.ua/articles/s-sport-entsiklopediya_tantsa_pasodobl-2334

Негрете Алехандро, факультет менеджменту Вінницького національного технічного університету, гр. 1МО-156

Науковий керівник: Поздрань Юлія В'ячеславівна, викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця
e-mail: yuliapozdran@ukr.net

Alejandro Negrete, Faculty of Management of Vinnytsia National Technical University, gr. 1 MO-156

Pozdran Yulia Vjacheslavivna, the teacher of the Linguistics Department of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.
e-mail: yuliapozdran@ukr.net

Розмежування понять «deskриптивна» та «presкриптивна» мовна норма

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті подано основні визначення терміна «мовна норма», здійснено аналіз понять «deskриптивна» та «presкриптивна» мовна норма, встановлено їхні характерні ознаки.

Ключові слова: нормативність, deskриптивна мовна норма, presкриптивна мовна норма.

Abstract: The article presents the basic definitions of the term «language norm», the analysis of the concepts of «descriptive» and «prescriptive» language norm, established by their characteristic features.

Key words: normativity, descriptive language norm, prescriptive language norm.

Поняття мовної норми є засадничим для вивчення процесів унормування мовних явищ. У сучасній лінгвістиці не існує єдиної думки як до проблеми нормативності взагалі, так і до окремих конкретних норм літературної мови [1: 138]. Сучасне визначення терміна «норма» у науковій практиці неоднозначне. Розбіжності у його трактуванні обумовлені різними підходами до проблеми нормативності. Це стосується загальної теорії мови, культури мови, а також практичних міркувань мовної культури [2: 34]. Тому у поняття «норма» часто вкладають різний зміст. Однак розбіжності у наукових дефініціях поняття «норма» потребують узгодження, що сприятиме уточненню його обсягу.

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчив, що в різні періоди розвитку літературної мови мовознавці приділили увагу дослідженню мовної норми, однак до тепер природа й обсяг поняття «норма» не встановлені однозначно.

С. Я. Єрмоленко тлумачить норму як «сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства» про Єрмоленко трохи більше : там весь відділ зараз працює над нормою в різних мовних сферах [3: 438]. О. О. Селіванова визначає мовну норму як «обрані у процесі комунікативної взаємодії з числа варіантів мовної реалізації, уніфіковані, свідомо фіксовані й найбільш поширені традиційні зразки (стандарти) репрезентації системи мови (засоби мови і правила їхнього вживання)» [4: 346]. Л. В. Струганець зазначає, що норми властиві не тільки літературній мові, а й іншим формам існування мови (наприклад, діалектам) [5].

Найповніше, на нашу думку, літературну норму визначає М. М. Пилинський: «Норма літературної мови – це реальний, історично зумовлений і порівняно стабільний мовний факт, що відповідає системі й нормі мови і становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування» [6: 94]. На думку М. М. Пилинського, в мовній нормі суспільний характер проявляється ще сильніше, ніж суспільний характер мови взагалі.

Сучасні мовознавці розрізняють deskриптивну та presкриптивну мовну норми. Зокрема, Б. Фаска deskриптивною називає норму, «абсолютно ідентичну можливостям, які надані системою мови; вона не вилучає жодного варіанта із суми усіх можливих» [2: 37]. Як стверджує П. О. Селігей, «описувачі» вважають, що норма має ґрунтуватися винятково на узусі, а мовознавець – лише сторонній спостерігач, споглядальник. Його справа – збирати мовні факти й описувати їх у нейтральний, безоцінний спосіб [7: 68]. Deskриптивна норма відбиває реально вживані в мові лексеми, словоформи, мовні конструкції. Вони не завжди відповідають установленим зразкам, адже на них позначаються і стилістичний потенціал, і екстралінгвальні чинники, і постійні внутрішньосистемні пошуки [8: 48]. Тобто, deskриптивна норма – репрезентант усіх реальних, реалізованих і тих, що реалізуються, можливостей певної мовної системи, які прийняті й репродукуються лінгвосоціумом.

Характерними ознаками deskриптивної норми є такі:

1) вона детермінована лише системою мови і її внутрішніми закономірностями; 2) вона еволюціонує у процесі зміни й одночасно зі зміною у системі мови; 3) вона не унеможливує жодних реальних, реалізованих і тих, які реалізуються, перспектив мовної системи, тобто визначається варіантністю [2: 37].

Окрім дескриптивної норми мовознавці також виокремлюють прескриптивну норму, яка є ідеальною, але часто недосяжною. За лінгвістичним словником О. О. Селіванової «прескриптивне мовознавство – це розділ мовознавства, що вивчає проблеми унормування (кодифікації) мовних форм, їхньої оцінки під кутом зору правильності, естетичності, раціональності тощо» [9: 487].

У лінгвістиці прескриптивний підхід охоплює питання стандартизації вимови, синтаксису, коректного стилістичного використання лексичних засобів та ін. «Прескриптивісти пропагують те, що певні групи мовного колективу розглядають як добрий смак. Якщо ці смаки консервативні, прескриптивне мовознавство може нав'язувати суспільству незмінність мови, якщо радикальні – продукувати неологізми» [10: 40]. Таким чином, прескриптивний підхід до вивчення мовних явищ включає рекомендації щодо ефективного використання мови і прескриптивна норма є сукупністю тенденцій відбору і правил використання мовних засобів. Її стабільність залежить від культурно-історичної ситуації, мовної структури та особливостей генези її літературної форми [8: 48]. Прескриптивна норма, за умови підтримки літературною традицією, освітою і соціальним статусом у країні, є доволі консервативною.

Специфіка прескриптивного лінгвістичного підходу як принципово позначеного оцінним ставленням до мови розкривається у його протиставленні дескриптивній лінгвістиці, зорієнтованій на безоцінну об'єктивність [10: 45]. У сучасній теоретичній лінгвістиці необхідність розрізнення дескриптивного та прескриптивного підходів не викликає сумнівів, хоча оцінка прескриптивності і сьогодні коливається від цілковитого заперечення і, відповідно, проголошення несумісності ролі лінгвіста і мовного нормалізатора до визнання статусу нормативної лінгвістики і переконання, що саме лінгвіст-науковець може бути найкомпетентнішим і найефективнішим мовним нормалізатором [11: 20 – 21].

Список використаної літератури

1. Шевченко А. М. Проблема норми у сучасному мовознавстві [текст] / А. М. Шевченко // Історичні регіони України: минуле та сучасність: матеріали Всеукр. наук. конф., 28 листопада 2013 р., Харківський національний автомобільно-дорожній університет. – Харків, 2013. – С. 137–140.
2. Струганець Л. В. Мовна норма: стале і змінне [текст] / Л. В. Струганець // Культура слова. – 2011. – № 74. – С. 34 – 43.
3. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2007.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава: Дозвілля – К., 2008. – 712 с.
5. Струганець Л. В. Культура мови [словник термінів] / Л. В. Струганець. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 125 с.
6. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль [текст] / М. М. Пилинський. – К.: Наук. думка, 1976. – 288 с.
7. Селігей П. О. Нормативний підхід у мовознавстві й мовна критика [текст] / П. О. Селігей // Стиль і текст. – 2012. – Випуск 13. – С. 66–72.
8. Коць Т. А. Про прескриптивну і дескриптивну норму в граматиці [текст] / Т. А. Коць // Культура слова. – 2010. – №72. – С. 47 – 55.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія [текст] / О. О. Селіванова. – Полтава: Дозвілля – К., 2006.
10. Гайович Г. В. Прескриптивний підхід до вивчення мовних явищ: зміст, значення, проблеми [текст] / Г. В. Гайович // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – 2012. – №26. – С. 39 – 47.
11. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс. Мова, культура, влада [текст] / Г. М. Яворська. – К.: Нац. акад. наук України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2000. – 288 с.

Поздрань Юлія В'ячеславівна, викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця

e-mail: yuliapozdran@ukr.net

Pozdran Yulia Vyacheslavivna, the teacher of the Linguistics Department of Vinnytsia national technical university, Vinnytsia.

e-mail: yuliapozdran@ukr.net

Гене́за та жанрові́ модифікації́ вінка сонетів в українській літературі

Вінницький національний технічний університет

Анотація на статтю Білостегнюк Ю.Г. Гене́за та жанрові́ модифікації́ вінка сонетів в українській літературі

У роботі поданий аналіз розвитку сонета як жанру строфічної форми від початку його застосування до сучасних літературних доробок, демонструючи поліфункціональність цього жанру (сонет-портрет, сонет-пейзаж, сонет-медитація, сонет-реквієм тощо). Належна увага відводиться аналізу будови жанру, в залежності від авторства, часу написання, теми та художньо-естетичній орієнтації. Поданий історико-літературний аналіз підтверджує незаперечну істину існування в сучасній вітчизняній поезії вінків сонетів як окремих жанрових різновидів.

Ключові слова: найскладніша сонетна композиція – вінок сонетів, акровірш, сонетна строфа, архітектоніка вінка сонетів, історія українських вінків сонетів.

Abstract Article Belostehnyuk J.G. Genesis and genre modifications of crown of sonnets in Ukrainian literature

The paper analysis the sonnet as a strophic form genre from the beginning of its application to contemporary literary achievements, demonstrating the genre multifunctional (sonnet-portrait, landscape sonnet, sonnet-meditation, sonnet-requiem etc.). Appropriate attention is given to analysis of the structure of the genre, depending on the authorship time of writing, themes and artistic and aesthetic orientation. Historical and literary analysis confirms the undeniable truth of existence in modern domestic crown of sonnets poetry genre as separate species.

Keywords: the most complex composition - the crown of sonnets, acrostics, architectonic of crown of sonnets, history of Ukrainian crown of sonnets.

З'ясувати точну дату походження цього жанру неможливо через надзвичайно активну його міграцію. Гене́зис сонета і понині викликає безліч дискусій. Сонет з'явився на зламі століть від Середньовіччя до Відродження: перша доба надавала більшого значення ідеї твору, а друга – художній формі. Гадають, що ця строфічна форма виникла за часів імператора Фрідріха II.

Першим автором сонета був італійський поет Джакомо да Лентіні (Jakomo da Lentini), який належав до так званої “сицилійської” поетичної школи і творив у першій половині XIII ст. Пізніше – в XIV–XV століттях сонет широко розроблявся такими відомими поетами, як Ф.Петрарка, Т.Тассо, Данте Аліґ'єрі. Згодом сонет як строфічна форма набув популярності у всій світовій поезії.

У тій же італійській поезії вперше з'явилась і найскладніша сонетна композиція – вінок сонетів. Проте досі думки різних теоретиків поезії щодо часу її появи і встановлення перших авторів суттєво розходяться. Донедавна в слов'янському літературознавстві вважалося, що першовідкривачем форми вінка сонетів був словенський поет XIX ст. Франце Прешерн, який створив свій вінок сонетів у 1833 (опублікував у 1834 р.). Відомий російський віршознавець М.Л. Гаспаров відносить факт появи вінка сонетів до епохи бароко. Інший російський теоретик літератури Л.І. Тимофєєв твердить (без будь-яких подальших уточнень), що поетичні форми вінків сонетів виникли в Італії в XIII ст. Болгарські літературознавці також вважають, що вінок сонетів як одна з найважчих віршових форм виник у XIII ст. в Італії, однак авторів при цьому не називають. Нарешті Г.П. Кочур, визначивши структуру вінка сонетів як цикл об'єднаних тематично і композиційно 15 сонетів, твердить, що термін “вінок сонетів” існував ще з XIII ст., а правила, за якими складається ця форма, були встановлені в Італії наприкінці XVII ст. [1, 88]. Такі, на жаль, неточні та суперечливі дані з історії та теорії вінка сонетів мали місце у вітчизняній та зарубіжних слов'янських літературознавчих працях до початку 90-х років. В одному з останніх підручників з основ літературознавства (А.Ткаченко. Мистецтво слова. (Вступ до літературознавства). – К.: Правда Ярославичів, 1997) знову повторюється твердження, що першовідкривачем вінка сонетів вважають словенського романтика Ф.Прешерна.

Посилаючись на працю Дж.М. Крещімбені “L’Istoria volgar poesia”, російський віршознавець А.Б. Шишкін, зазначає, що вінок сонетів, як і сам сонет, було винайдено в середньовічній Італії і що строгі правила його форми були сформульовані у XV ст. у Тоскані і затверджені Сієнською Академією. Відповідно не Франце Прешерн є винахідником форми вінка сонетів. Його внеском до розвитку цієї форми, як твердить Г.П. Кочур, слід вважати лише ускладнення вже усталеної форми вінка сонетів акровіршем у магістралі. Ця неперевершеність його майстерності щодо складності форми стала зразком естетичної і художньої досконалості для слов’янських поетів [1, 89].

У східнослов’янську літературу вінок сонетів увійшов завдяки перекладу вінка сонетів Ф.Прешерна, здійсненого Ф.Коршем. Переклад супроводжувався невеликою передмовою-коментарем “Сонетный веноч Франце Прешерна”, де перекладач розкрив суть структурування цієї форми. Передмова Ф.Корша до власного перекладу вінка сонетів Прешерна по суті була першою теоретико-літературознавчою дефініцією цієї складної композиції, повторюваною і по-своєму витлумаченою пізнішими віршознавцями. Пізніше форма вінка сонетів набула значного поширення: її почали практикувати в українській, російській, білоруській та інших літературах [2, 253].

З канонічних форм вінка сонетів естетично вагомими в поезії стали два типи: 1) вінок, що розпочинається з магістрала і 2) вінок, який магістралом закінчується. Обидва названі типи мають свої особливості впливу на реципієнта. У вінку сонетів, який розпочинається магістралом, передбачається не тільки мета пролонгації впливу вираженого в ньому на читача, але й деталізації, збагачення його новими думками, мотивами, елементами дії чи почуття. В другому типі вінка, який магістралом завершується, – навпаки: почуття, думки, переживання чи елементи дії (як сюжетотворчі) все більше наростають, розгортаються, поповнюються новими деталями, щоб завершитись у підсумковому заключному сонеті [3, 194].

Сонетові властива поліфункціональність: він може бути жанром (сонет-портрет, сонет-пейзаж, сонет-медитація, сонет-реквієм тощо) або ж може виконувати роль строфи. Поліфункціональність притаманна й вінку сонетів: є вінки з жанровими ознаками ліричної або ліро-епічної поеми, вінки сонетів – легенди, казки, оди тощо, і є вінки сонетів як архітектонічно упорядковані цикли. В таких вінках-циклах кожен окремий сонет більш незалежний і може зберегти ознаки жанру сонета. Тобто, сюжетні вінки сонетів є жанровими різновидами поем чи інших жанрових утворень – легенд, казок і под., – із наперед визначеною кількістю сонетних строф [3, 192]. В історії літератури відомі поеми, написані сонетною строфою. Ян Коллар, чеський поет, є автором великої поеми “Дочка Слави”, написаної сонетами: в останній редакції поема складалась із 645 сонетів. Поема А.Григор’єва “Venezia la bella” (“Прекрасна Венеція”) включає 48 сонетів. Узбецький поет Барот Байкабулов написав ліричну поему в сонетах “Самаркандський ушшак” (у перекладі – “закоханий”), твір складається з 31 сонета. Багато українських вінків сонетів також є сюжетними. До таких, наприклад, належать: вінок сонетів “Лінія вогню” Г.Плоткіна, “Аджимушкай” А.Славути, “Спекотне літо 44-го” М.Вакалюк-Дорошенко, “Тріумф”, “Повстанець” І.Гуцака. Чітким є сюжет у вінку сонетів В.Микульського “Чорнобиль – 1986-го”, до речі, сам поет виділив цей твір у жанр поеми. Тому мають рацію ті літературознавці, які відносять вінки сонетів до жанру поеми (О.Квятковський, Т.Салига) [1, 89]. Але цю типологію слід уточнити: не всі вінки сонетів є поемами, серед них зустрічаються звичайні цикли, в яких дотримано лише правил архітекtonіки вінка сонетів. У такому разі окремі сонети можуть мати свої індивідуальні жанрові ознаки. Власне це дає підстави стверджувати, що частина вінків сонетів межує з жанром поеми (або віршованої казки, легенди чи ін.), а інша частина вінків більше наближається до своєрідно упорядкованих циклів з ускладненою архітекtonікою.

У 1964 році Дмитро Павличко пише вінок сонетів “Гранослов”, з посвятою “На вічну пам’ять Максиму Рильському”. Це поема-реквієм, поема-трен, поема-голосіння за померлим. Те, що Д.Павличко свідомо відмовився від канонічної форми вінка (його вінок нагадує канонічний лише тим, що складається з 15-ти сонетів і що в ньому окремі сонети поєднані спільним сюжетом), можна пояснити почуттям великої втрати, душевного болю, що переповнювали серце поета, вимагали негайного словесного втілення, а канонічний вінок потребував більшого часу, для дотримання усіх його вимог. Д.Павличко залишився вірним своїм принципам: вінок сонетів “Гранослов” також новаторський, як і весь його сонетний доробок [2, 254].

Серед величезної кількості сонетів у світовій поезії з часів Петрарки і Данте до сьогодні мотиви кохання, інтимних почуттів любові до близьких і рідних в більшості з них є переважаючими. Фактично темою кохання розпочалась історія українських вінків сонетів (М.Жук,

А.Казка). Увійшла вона однією з головних і в українські вінки сонетів 70-х – 90-х років. Три вінки сонетів створив в кінці 70-х – на початку 80-х років поет Г.Усач – “Вінок сонетів батькові”, “Вінок сонетів матері”, “Вінок сонетів коханій”, давши трилогії об’єднуючий заголовок “Світи й святи мій шлях, любов незгасна”. “Вінок сонетів про матір” оприлюднив у збірці поезій “Знак літа” (1981) Дмитро Шупта.

Кілька вінків сонетів присвячено мистецтву слова і ролі митця. Серед них “Сонце на чолі” В.Вільного (про роль Франкового слова в історії української поезії) та “Сковорода” І.Калинця (філософські роздуми про значення мови і слова).

Чільне місце в історії українських вінків сонетів належить поетесі Тамарі Коломієць. Нею створені 4 вінки сонетів з дотриманням канону і разом з тим цілком оригінальних, позначених індивідуальним стилем авторки. До кращих вінків сонетів належить “Слово” (1984). Він багатий розмаїттям художніх образів, метафор. Висока поетична довершеність вінка виявляється і в тому, що він замикається магістралом-акровіршем “Нілові Гілевичу”, слова якого авторка взяла за епіграф до вінка [2, 258].

Кінець століття приніс Україні незалежність і світове визнання її як суверенної держави, яка має свою історію, культурну спадщину та мистецтво. Літературні доробки у різних жанрах цього періоду тягнуть до західноєвропейського рівня, зокрема в художньо-естетичній орієнтації. Це стосується і вінків сонетів цього періоду. Наприклад, вінок сонетів “У вогні любові” (1998) Івана Редчиця розкриває основний патріотичний мотив цього періоду – любов до рідного слова і вірність кращим традиціям роду.

Отже, наведений вище історико-літературний аналіз підтверджує незаперечну істину існування в сучасній вітчизняній поезії вінків сонетів як окремих жанрових різновидів. Кращі зразки цієї форми безперечно є зразками поезії високої художньої, естетичної вартості і показником розвитку національної поезії України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавриш М. До джерел вінка сонетів / Марія Гавриш // Історико-літературний журнал. – 1998. – №4. – С. 88-93.
2. Якубовська М. Українські вінки сонетів другої половини ХХ ст. / М.Якубовська // Проблеми сучасного літературознавства: Зб. наук. пр. – Одеса: Маяк, 2002. – №10. – С. 251-260.
3. Бехер И. Р. Философия сонета, или Маленькое наставление по сонету / И.Р.Бехер // Вопросы литературы. – 1965. – №10. – С. 190-209.

Білостегнюк Юлія Григорівна, викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету.
bilostegnyuk@mail.ua

До питання конотативної семантики

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано конотативні значення дієслів, які функціонують у публіцистичних текстах. Встановлено, що конотація – активний учасник емоційно-оцінної номінації. З'ясовано, що дієслова, у структурі яких є і денотативний, і конотативний компоненти, – більш інформативні, змістовні.

Ключові слова

Конотація, денотація, конотативне значення, дієслово.

Abstract

The connotative meaning of verbs that function in journalistic texts is analyzed in the article. It is established that connotation is an active participant of emotive nomination. It was found that the verbs, the structure of which includes both additional and connotative components are more informative and substantive.

Keywords

Connotation, denotation, connotative meaning, verb.

Публіцистичний текст містить два обов'язкових компоненти – інформативний і оцінний, які активізують уживання специфічних засобів. Такими є, в першу чергу, конотативні слова, в семантиці яких виділяють предметно-логічний аспект значення, первинний, об'єктивний план і експресивно-емоційний, його вторинний, суб'єктивний план, який виражає почуття, наміри, оцінку суб'єкта та ін. [1, 10]. Предметно-логічний аспект, денотація, – основне, логіко-інформативне значення мовної одиниці [2, 46]. Експресивно-емоційний аспект — конотація. На думку А.В. Філіппова, і інтелектуальне значення, і емоційне значення потенційно інформативні, з них складається інформація мовлення [3, 57].

Явище конотації досліджується і в семасіології, і в стилістиці, але конотативне значення залишається дифузним, розмитим, яке досі не має чіткого визначення й структуризації, недостатньо вивченим є об'єм та функції цього явища. Одні лінгвісти відстоюють думку, що конотація – це і емоційне, і оцінне, і стилістичне забарвлення [4, 1], інші ж виділяють тільки змістові елементи [5, 2] чи стилістичні і змістові [6, 203-204].

Дана проблема може стати частиною комплексного дослідження, присвяченого питанням унормування та стандартизації словникового складу.

Лінгвістичні дослідження В.І. Говердовського, В.Н. Телії, В.І. Шаховського, О.С. Ахманової, Є.С. Отіна, О.О. Тараненка присвячені вивченню конотативних особливостей у лексиці та фразеології. Експресивний потенціал мовних одиниць у мові періодичних видань вивчали В.Л. Іващенко, Н.О. Бойченко, Л.В. Мельник, Г.Б. Мінчак, В.І. Ільченко. Потребують ґрунтовного дослідження конотативно забарвлені дієслова.

У семантичній структурі слова виділяють денотацію та конотацію, які, на думку В.І. Шаховського, в номінативному акті беруть участь одночасно і знаходяться у тісному взаємозв'язку, оскільки денотація є тим семантичним місцем, на якому утворюються і закріплюються

конотації [7, 44-45]. В.І. Говердовський акцентує увагу на тому, що чіткої межі між конотацією і денотацією не існує: у діячності можуть бути взаємопереходи. При високій частотності використання лексеми чи морфеми конотація може зникати або переходити у денотацію [8, 73].

Більшість мовознавців (В.В. Виноградов, Р.А. Будагов, В.І. Шаховський, В.І. Говердовський, В.Г. Гак, Ш. Баллі, К.О. Ердман, А.В. Філіппов, Т.А. Туліна та інші) розглядають конотативне значення як особливий компонент семантичної структури слова. Як зазначає В.І. Шаховський, мовці свідомо в процесі творення мовленнєвого висловлювання відбирають конотативну лексику в залежності від певної в даній ситуації мовленнєвої інтенції. Це пояснюється тим, що конотації є в більшості випадків кодованими і лінеарними, тобто включені безпосередньо в семантику мовних одиниць [9, 28]. Інші лінгвісти вважають, що конотація не є елементом семантичної структури [10, 38-52].

До дискусійних належить питання про семантичний обсяг конотації. В.І. Шаховський до конотативного макрокомпонента відносить лише емотивність, вважаючи, що оцінність і експресивність є компонентами денотації [9]; інші мовознавці вважають, що до складу конотації належать такі компоненти: емоційність і стильове забарвлення [3]; емоційний, оцінний, експресивний і стилістичний [11; 22], емоційність експресивність, оцінність, образність [12]. Більшість дослідників підтримують класифікацію І.В. Арнольда [13], відповідно до якої виділяють емоційний, експресивний, стилістичний, оцінний конотативні компоненти.

Під емоційним компонентом конотації слова розуміють вираження словом емоцій та почуттів. У дієсловах, які дають емоційну характеристику діям людей, переважають слова з негативною емоційною оцінкою: **верзти, розп'ятякати, бовкнути, лягнути** та інші; з позитивно-емоційною (факультативною, залежно від контексту) оцінкою: **теревенити, базарити, базікати**. Сильний емоційний заряд містять грубі та вульгарно-оцінні слова: **шипіти, сичати, волати, гавкати, собачитися**, які виникли внаслідок метафоричних переносів тварина людина. Денотативне значення цих дієслів «говорити, сваритися», конотативне значення «обурення, лють, незадоволення чимось». Під впливом емоцій люди починають шипіти як змії, сичати як гусаки, гавкати як собаки. Отже, саме на основі голосового протиставлення людини і тварини – істоти зі значно нижчим рівнем розвитку, ніж людина, виникли дані емоційні лексеми, які увиразнюють негативний потенціал слова «політик». У перерахованих дієсловах емоційний компонент виражений настільки яскраво, що витісняє денотативний макрокомпонент на другий план.

З емоційністю пов'язана оцінність, оскільки емоції поділяються на позитивні та негативні відповідно до соціальної оцінки явищ, що їх викликають. Оцінний компонент – це позитивна чи негативна оцінка, яка існує в значенні слова. Як і емоційність, оцінний компонент може характеризувати дію двома протилежними оцінками: позитивною (меліоративною) та негативною (пейоративною).

Експресивний компонент значення підсилює ознаки, які є компонентами денотативного значення, наприклад: морозити = говорити + недоречно; розп'ятякати = говорити + зайве; бубоніти = говорити + невиразно.

Лінгвісти вважають, що експресивність – підсилена (інтенсифікована, збільшена) виразність, така соціально й психологічно мотивована властивість мовного знака (мовленнєвого елемента), яка деавтоматизує його сприйняття, підтримує заострену увагу, активізує мислення, викликає почуттєву напругу читача [14, 186]. В основі експресивності – невідповідність певних мовних чи мовленнєвих засобів мовним стандартам. С.Я. Єрмоленко обстоює думку, що «експресивність – властивість мовної одиниці підсилювати логічний і емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови» [15, 325]. Експресивності мови ЗМІ сприяє широке проникнення на сторінки періодичних видань елементів розмовної мови.

Найбільш вивченим компонентом конотації є стилістичний компонент. Існує кілька стилістичних класифікацій слів, їх намагаються об'єднати в одну, відповідно до якої виділяють основні різновиди стилістичного компонента слова: нейтральний стилістичний компонент (міжстильовий), книжний, розмовний стилістичний компонент [16, 113-114]. У межах конотації стилістичний компонент протидіє іншим компонентам – емоційному, оцінному та експресивному; він характеризує умови спілкування, тоді як інші компоненти – певне ставлення мовців до предмета спілкування [16, 114].

Розглянемо конотативний макрокомпонент на прикладі лексико-семантичного поля дієслів із архісемою «говорити».

Семантика конотативних слів поєднує денотативний і конотативний макрокомпоненти, але основне навантаження лягає на конотацію.

Дієслова цієї групи характеризують умови спілкування, стосунки між мовцем і слухачем, певне емоційне ставлення суб'єкта кваліфікації до об'єкта оцінювання. Усі ці складові несуть додаткову інформацію щодо відношення до денотативного компонента і створюють конотацію.

Лексико-семантичне поле дієслів із архісемою «говорити, розмовляти» представлене у мові ЗМІ конотативними лексемами **забалакувати, бубоніти, вичавити, базарити** тощо.

Денотативний макрокомпонент дієслова **забалакувати** – «розповідати», конотативний макрокомпонент «про щось незначне» представлений такими мікрокомпонентами: стилістичним – «розмовне», емоційним – «зневажливе», оцінним – «негативне», експресивним – «нейтральне».

Денотативне значення лексеми **бубоніти** – «говорити», негативне конотативне значення «невиразно, тихо» має таку структуру: стилістичний компонент – «розмовне, просторічне», в контексті активізувався емоційний компонент – «іронічне», експресивний – «нейтральне», оцінний – «негативне». Оказіональне слово **вичавити** – конотативна сема – «сказати щось через силу, стискаючи зуби» (стилістичний – «розмовне», емоційний – «грубе», оцінний – «негативне», експресивне – «підсилююче»), переносне значення виникло внаслідок метафоризації первинного значення «стискаючи, здавлюючи що-небудь, виділяти рідину, рідку масу».

Результатом вторинної номінації є оказіональне конотативне значення лексеми **базарити** – «говорити про щось несуттєве», яке виникло в молодіжному мовленні (стилістичний компонент – «розмовне», емоційний – «фамільярне», оцінний – «негативне», експресивне – «підсилююче»). Утворення образної номінації, очевидно, пов'язане з прагненням мовця назвати мовну діяльність нетипово, оригінально. В основі експресивного переносу подібність у семантиці слів **базарити** – «говорити голосно, про щось не суттєве», **базарувати** – просторічне «шуміти, сперечаючись, скандалячи».

Виділяється синонімічний ряд дієслів із денотативним значенням «говорити, сказати» та негативним конотативним значенням «щось недоречне, зайве»: **брякнути, бовкнути, ляпнути, верзти, розп'ятякати, морозити**. Конотативний макрокомпонент перерахованих дієслів містить такі структурні елементи: стилістичний – «розмовне», емоційний – «фамільярне», оцінний – «негативне», експресивний – «підсилююче».

Експресивність перерахованих вище слів локалізується в денотативному та конотативному макрокомпонентах, відображаючи кількісно-якісну характеристику (**брякнути, бовкнути, ляпнути** – «розказати про щось неважливе», **верзти, розп'ятякати, морозити** – «розповісти про щось важливе, суттєве»).

За допомогою узуальних фамільярно-зневажливих лексем **брякнути, бовкнути, ляпнути, верзти, розп'ятякати, морозити** журналісти дають негативну оцінку об'єкту висловлювання.

Отже, мова періодичних видань збагатилася розмовними, переважно просторічно-вульгарними елементами, які відображають стан розвитку суспільства, дають певну оцінку явищам та діям, одночасно пожвавлюючи виклад матеріалу, надаючи мові преси доступності, невимушеності.

У пропонованій статті порушено проблему розвитку конотативного значення дієслів. Однак мовний матеріал дозволяє розширити спектр дослідження з метою виявлення джерел формування, особливостей вживання конотативних дієслів у мові сучасної публіцистики, що уможливило подальші наукові пошуки.

Список використаної літератури

1. Колшанский Г. В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке / Г. В. Колшанский. — М. :Наука, 1975. — 231 с.
2. Рассел Б. Человеческое познание. Его сферы и границы / Б. Рассел. — М., 1957. — С. 46.
3. Филиппов А. В. К проблеме лексической коннотации / А. В. Филиппов // Вопросы языкознания. — 1978. — №1. — С. 57-63.
4. Давиденко В. І. Лексична конотація: основні аспекти вивчення у вузі і в школі / В. І. Давиденко // Система і структура східнослов'янських мов : міжкафедрал. зб. наук. пр. / Укр. держ. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; [редкол. : М. М. Пилинський (відп. ред.) та ін.]. — К., 1997. — С. 159-163.
5. Говердовский В. И. Феномен коннотации на денотативном уровне / В. И. Говердовский // Языковая практика и теория языка. — М., 1974. — Вып. I. — С. 139-147.

6. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энцикл., 1966. – 608 с.
7. Шаховский В. И. О лингвистике коннотации / В. И. Шаховский // Семантико-системные отношения в лексике германских и романских языков : исследования по романо-германскому языкознанию. — Волгоград, 1979. — Выпуск 9. — С. 39-48.
8. Говердовский В. И. Диалектика коннотации и денотации (Взаимодействие эмоционального и рационального в лексике) / В. И. Говердовский // Вопросы языкознания. – 1985. — №2. – С. 71-79.
9. Шаховский В. И. Лексикография и коннотативная семантика // Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака. — Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1983. — С. 27-34.
10. Комлев Н. Г. Компоненты содержательной структуры слова / Н. Г. Комлев. — М.: Изд-во МГУ, 1969. — 192 с.
11. Беркнер С. С. Некоторые аспекты коннотации / С. С. Беркнер // Актуальные проблемы языкознания и методики обучения иностранным языкам : материалы междунар. науч. конф. 3-4 марта 2000 г. / отв. ред. Н. М. Малкина ; Воронеж. гос. пед. ун-т, Ф-т иностр. яз.– Воронеж, 2000. – С. 21–22.
12. Ходжаян Т. Р. Коннотация лексических единиц в системе и тексте / Т. Р. Ходжаян // Коннотативные аспекты семантики в немецкой лексике и фразеологии : межвуз. тематич. сб. науч. тр. — Калинин, 1987. — С. 120-125.
13. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка : (стилистика декодирования) / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
14. Головин Б. Н. Основы культуры речи : [учеб. пособие] / Б. Н. Головин. – М.: Высшая школа, 1980. – 335 с.
15. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності. Стилїстика і культура мови / С. Я. Єрмоленко. — К.: Довіра, 1999. — 430 с.
16. Стернин И. А. Проблемы анализа структуры значения слова / И. А. Стернин. — Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1979. — 156 с.

Відомості про автора

Стадній Алла Сергіївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, stadniy.alla@ukr.net

Stadniy Alla Sergiyivna, senior researcher of Philology, cathedra of linguistics of Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia city, stadniy.alla@ukr.net

Методичні аспекти проведення занять з Країнознавства для слухачів підготовчого відділення для іноземних громадян

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У поданій статті розглядаються деякі проблеми, пов'язані з методикою та особливостями викладання курсу «Країнознавство» для слухачів підготовчого відділення для іноземних громадян, та пропонуються методи їх вирішення.

Ключові слова: українська мова, іноземні студенти, методика викладання

Abstract: In the submitted article discusses some of the problems associated with the methods and characteristics of teaching "Country" for students of the preparatory department for foreign citizens, and proposes methods to solve them.

Keywords: ukrainian language, foreign students, methods of teaching

Однією з найважливіших умов успішного навчання іноземних студентів українській мові на початковому етапі є формування комунікативних умінь та лінгвокраїнознавчої компетенції, а також якнайшвидша адаптація до умов проживання у новій країні, до особливостей побуту та навчання, культури та традицій народу, серед якого іноземцю належить прожити декілька років. Тому Навчальна програма для слухачів підготовчого відділення для іноземних громадян містить дисципліну «Країнознавство», де подано систему відомостей з історії, етнографії, географії, культури, сучасного державного устрою України, політології та інше. Ця інформація подається у невеликому об'ємі, викладається елементарно, але створює базу для більш глибокого вивчення країни проживання студентів, сприяє формуванню полікультурної компетентності студентів через знання не тільки рідної, але й інших культур, уміння застосовувати свої знання в процесі міжкультурної комунікації. [1, 10]

Вивчення курсу «Країнознавство» для іноземних слухачів підготовчого відділення має певні особливості, пов'язані зі специфікою навчальної програми дисципліни, психологічними, етнокультурними, ментальними, адаптаційними та іншими особливостями іноземних студентів.

На навчання у ВНТУ приїжджають студенти з країн Африки, Америки та Азії. Як відомо, процес входження іноземців у нове культурне середовище супроводжується певними труднощами: незнанням української мови, дефіцитом спілкування з реальними носіями української культури, низьким рівнем можливостей самостійно вирішувати проблеми, незнанням та не розумінням культури, традицій, менталітету українців. До того ж найчастіше в одній групі навчаються студенти з різними етнокультурними особливостями та ментальними установками, з різними здібностями до засвоєння української мови, а також з різним ставленнями до історії, культури та традицій України. Тому викладач, який працює з іноземцями підготовчого відділення, повинен враховувати етнопсихологічні особливості студентів та організовувати навчання та виховання іноземних студентів у атмосфері доброзичливості, поваги до думки інших, розвивати толерантність при оцінюванні національних, культурно-етнічних особливостей один одного, сприяти подоланню упереджень, розвивати здатність тактовно ставитись до інтересів, потреб та звичок інших людей, що сприяє успішному подоланню об'єктивних та суб'єктивних труднощів та якісному забезпеченню особистісного зростання іноземних студентів. [2, 140].

Специфіка курсу «Країнознавство» полягає у мовній підготовці студентів. «Країнознавство» вивчається на підготовчому відділенні, коли студенти ще не мають великого словникового запасу і не можуть добре розуміти українські історичні терміни та поняття. Тому тексти, які викладач пропонує на занятті, повинні бути адаптовані, відповідно рівню володіння іноземними студентами українською мовою, невеликі за об'ємом, а також підібрані таким чином, щоб інформація, яка міститься в них, давала студентам не тільки знання, але й підвищувала зацікавленість предметом, традиціями та культурою України.

Досвід роботи з іноземцями доводить, що найбільші труднощі у іноземних студентів пов'язані з переказом прочитаних текстів. Адже іноді навіть адаптовані тексти важкі для розуміння та переказу деяким студентами, які мають мовні, мовленнєві та термінологічні труднощі, що ускладнює розуміння тексту та унеможливує його переказ. У зв'язку з цим підсилюється роль викладача, його професіоналізм, уміння пояснити значення нових слів, термінів, понять, особливостей граматики української мови, а також можливість використовувати як традиційні, так інноваційні методи навчання. У зв'язку з цим, велике значення має наочний матеріал, який викладач використовує на заняттях - карти, ілюстрації, предмети праці та побуту українців, репродукції картин, що відтворюють історичні події, портрети видатних діячів та ін. Практикується також показ відеоматеріалів, презентацій, фільмів тощо.

Необхідно зауважити, що труднощі роботи з текстами ускладнюються відсутністю словників історичної лексики, а в тих, що є, бракує значення багатьох історичних термінів та понять або вони мають інше значення, тому доцільніше, коли викладачі самі розробляють методичні вказівки або посібники, які містять навчальні тексти, завдання перед читанням тексту, вправи для перевірки знань, словники з перекладом декількома мовами, а також завдання для самостійної роботи та контролю знань.

Крім традиційних форм проведення аудиторних занять доречно використовувати ознайомчі та навчальні уроки-екскурсії. Наприклад, викладачі нашого університету пропонують студентам-іноземцям екскурсії до культурологічного центру та етнографічного класу-музею ВНТУ, екскурсії містом, відвідування музеїв Вінниці, а також подорожі до Умані, Хотина, Києва, Львова та ін. Такі форми роботи сприяють активізації пізнавального інтересу студентів, а також підсилюють мотиваційний фактор в процесі засвоєння мови, що призводить до більш високої ефективності навчання в умовах мовного середовища. [3, 10].

Найбільш складним в роботі з іноземцями на підготовчому відділенні є здійснення індивідуального підходу до навчання гуманітарної дисципліни, який потребує від викладача такого способу організації навчального процесу, змісту навчального матеріалу, методів навчання та виховання, які були б адекватні рівню підготовки, індивідуальним особливостям та можливостям, здібностям та схильностям всіх студентів. Для здійснення такого підходу використовуються індивідуальні завдання, консультації, бесіди, участь студентів в олімпіадах та наукових конференціях.

Велике значення має також позааудиторна робота, як додаткове джерело інформації про історію, культуру, традиції українського народу, а також ефективний засіб формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції іноземних студентів. Викладачі, які працюють на підготовчому відділенні і виконують обов'язки кураторів груп, використовують у позааудиторній роботі різні засоби навчання. Наприклад, іноземні студенти нашого університету беруть активну участь в загально університетських заходах, а також заходах кафедри мовознавства, зокрема, у Святі рідної мови, у Шевченківських читаннях, Дні університету, Різдяних зустрічах, святкуванні Нового року та ін. «Впроваджуючи нові форми роботи, коли ведуча роль належить не викладачам, а їм самим, студенти отримують додаткову можливість розвивати свій інтелектуальний та творчий потенціал», – вважає Н.С. Скрипник [3, 12]. Вивчена на заняттях з української мови лексика доповнюється та ідентифікується у заходах. Тут можна спостерігати не тільки творчі здібності студентів, але й результати конструктивного діалогу з українською культурою та традиціями. Саме позааудиторна робота поєднує навчальний та розважальний компоненти, виховуючи у іноземних студентів любов до української мови та культури.

Таким чином, варто наголосити, що викладачів, які працюють з іноземними студентами, чекає велика робота щодо подальшого розвитку методики викладання курсу «Країнознавство», якому ще належить внести свій вклад у навчання українській мові як іноземній, забезпеченні соціокультурній компетенції та діалогу культур, при впровадженні нових технологій навчання та збереженні найкращих традицій і напрацювань в цій галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. - К., 2003.

2. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. - М.: Изд-во Русский язык, 1999. - 233 с.

3. Скрыпник Н. С. Внеаудиторная работа как один из способов обучения межкультурной коммуникации студентов неязыковых вузов [Электронный ресурс] / Н. С. Скрыпник. – Режим доступа : lingvomaster.ru/files/360.pdf.

4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Вінниця : ДОВ Вінниця, 2008. – 278 с.

Горчинська Людмила Володимирівна, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця
e-mail: amila5@ukr.net

Horchinska Lyudmila Volodymyrivna, senior lecturer of the Linguistics Department of Vinnytsia national technical university, Vinnytsia.
e-mail: amila5@ukr.net

АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У статті розглянуто основні аспекти використання англiцизмiв в українському розмовному мовленні, досліджено причини виникнення та проведено аналіз семантичних груп цих номінацій.

Ключові слова: англiцизм, номен, номінація, непряма номінація, ситуація спілкування.

Abstract. The basic aspects of using of english words in the colloquial speech, reasons and situations of using of using of english words in the colloquial speech, structural types of of english words in the colloquial speech .

keywords: english words, nomen, nomination, indirect nomination, situation of communication.

У соціальній сфері не існує незмінних об'єктів чи суб'єктів. Соціальну динаміку аналізували такі вчені, як О.Конт, Г.Спенсер, Г.Беккер, У.Мур, М. Смелзер. І, звичайно, мова не стоїть осторонь від суспільних процесів, крокує в ногу із соціальним розвитком суспільства, миттєво реагує на будь-які зміни культурного, наукового, політичного життя. Найбільш використовуваним інструментом у цьому є мовна номінація, яка „служить для називання й розчленування фрагментів дійсності та формування відповідних понять про них у формі слів, поєднань слів, фразеологізмів та речень” [1, 336]. У розмовному мовленні надзвичайно поширеною є політична сфера спілкування: номінація осіб за належністю до певної партії чи блоку, називання політиків за функціональною ознакою та ін. Розмовне мовлення багате такими номінаціями, тому що політикою цікавляться майже всі, а якщо людина аполітична, то її мимоволі втягують у „політичну дискусію” шляхом безперервної реклами: по телебаченню, по радіо, в Інтернеті, на рекламних щитах. [2, 37]. Населення регулярно спостерігає за передвиборчими баталіями, у їхньому мовленні відображається ставлення до тих чи інших реалій, подій, явищ, осіб. Мовці часто дають експресивні оцінки подіям: позитивні чи негативні, вибір ними мовної одиниці залежить від ситуації спілкування, від особистості мовця, тому дуже часто лексеми, що позначають осіб за політичною ознакою – це непрямі номінації.

Англійська - справді світова мова. Нею володіє близько півтора мільярда осіб. Надзвичайно велика кількість наукових досліджень у світі вперше публікується англійською. Англійська мова - рідна для 12 націй (Велика Британія, США, Канада, Австралія, Гренада, Барбадос, Гвіана, Ямайка, Багами, Тринідад та інші).

Наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. активізувалися також українсько-англійські мовні контакти, результатом яких стала значна кількість запозичень у різних сферах діяльності: в економіці (фандрейзинг, баєр, лот); у суспільно-політичній сфері (аплікант, омбудсмен, ньюсмейкери, спічрайтер); у засобах зв'язку, ЕОМ (роумінг, баннер, лептон, і-мейл, онлайн); в науці, культурі, освіті (едиція, перфоманс, коледж, тендер, уфологія, фентезг), зокрема у молодіжній субкультурі (ді-джей, рейв-культура, чил-аут), у масовій культурі (трилер, блокбастер, хепі-енд); у спорті (стритбол, маунтинборд, скейтинг, ферплеї); у побуті (фліпси, хот-дог, сигнет, памперси, степлер); у ЗМІ (копірайтер, програма у стилі "лайф", інтерв'юер); у рекламі (слоган, біг-борд, басорама, пабліситі, шоуінг); у дизайні (стайлінг). Це зумовлено розмаїттям позамовних чинників, об'єктивних і суб'єктивних: розвитком економічних зв'язків, впливом стилю американського життя, модою на іноземні слова, досягненнями англійських країн в окремих сферах діяльності, пошквалюванням культурних зв'язків, двомовністю, умовами функціонування української мови, зрушеннями комунікативно-прагматичного характеру, престижем англійської мови, стереотипи сприйняття США та Великої Британії пересічним громадянином, вживанням англiцизмiв для демонстрації освіченості або неординарності та внутрішньомовними потребами.

Хоча частка англійських запозичень із загальної кількості іншомовних слів в перші два десятиліття ХХ ст. була мінімальною, в цей час в мові з'явилися такі слова: boom - бум; film - фільм; stand - стенд; jazz - джаз; dancing - тансінг; service - сервіс; foxtrot - фокстрот; sweater - светр. Після 1925 року англійська мова дістала головну роль в якості лінгвістичного донора. У ці роки в мову прийшли англійські слова: combine -комбайн, container - контейнер; tanker - танкер; trolley-bus –

тролейбус; damping - демпінг; cocktail- коктейль; detector - детектор; television -телевізор; teletype - телетайп та інші. Кінець ХХ століття - переломний момент історії української мови, який характеризується двома процесами: розширення сфер вживання української мови у зв'язку з набуттям нею реального статусу державної; збільшення питомої ваги іншомовних елементів в активній лексиці, причиною якого є посилення взаємодії з країнами Заходу. Особливе місце у складі української лексики посідають запозичення з англійської мови, їхня кількість сьогодні зростає дуже швидко. [3, 45].

Курс на інтеграцію України в ЄС, процес глобалізації, перебудова економіки, орієнтація на країни Заходу спричинили тісну культурну, політичну та соціально-економічну взаємодію українського народу з народами світу, яка не могла не відбитися на мовному рівні. Всього за кілька років до складу активної лексики української мови увійшли слова англійського походження, що не тільки позначають нові явища культурного та суспільного життя, а й витісняють власні елементи з аналогічним чи близьким значенням. Це знаходить свій вияв у всіх сферах життя, зокрема: в економічній та соціально-політичній сферах загального вжитку набули слова, що позначають різноманітні явища нової для України соціально-економічної формації, на побудову якої зорієнтоване наше суспільство: менеджмент, бізнес, бізнесмен, траст, прайс, ділер, маклер, імпічмент; до запозичень у сфері комп'ютерних технологій належать такі слова, як інтернет, драйвер, веб-сторінка, хакер, ноутбук, монітор, чат, файл, кіберпростір. Це дуже важлива частина запозичень, бо має інтернаціональний характер і відбиває наслідки процесів глобалізації та комп'ютеризації України; у сфері побуту такі слова найчастіше позначають передові технології, що ввійшли у повсякденне життя: відеоплеєр, сі-ді-плеєр, міксер, тостер, маркер, пейджер. Останнім часом з'явилося багато слів на позначення різних елементів одягу, які можуть іноді паралельно вживатися з уже існуючими назвами або ж відбивати нові досягнення у сфері моди: боді, ті-шот, гріндерси, топ, трентч, кардіган тощо; у культурній сфері спостерігаємо особливо багато запозичень у зв'язку з великою популярністю масової культури західних країн. До них належать такі слова, як шоу-бізнес, промоушн, рімейк, ремікс, кліп-мейкер, постер, фан-клуб, сингл, саунд-трек тощо. Дуже сильного впливу зазнала молодіжна культура. В активному словнику підлітків нараховується велика кількість іншомовних слів, що позначають різноманітні течії та стилі сучасної музики, нові явища молодіжної моди: хіп-хоп, скінхед, панк, байкер, скаут, реп, рейв, боді-арт, пірсінгта ін.; спортивна сфера: орієнтація на здоровий спосіб життя, дуже популярна в західних країнах, вплинула і на наше суспільне життя. Досить звичними явищами стали заняття шейпінгом, бодібілдингом, відвідування фітнес-клубів тощо.

Процес запозичення англіцизму в жаргон має дещо специфічний характер, на відміну від запозичень до літературної мови, де причиною запозичення є відсутність лексеми на позначення тієї чи іншої реалії, жаргон запозичує лексичні елементи для номінації таких понять, які вже мають словесне оформлення в літературній мові. Це свідчить про вторинний характер молодіжного жаргону, його субхарактер, орієнтацію на систему літературної мови. Потрапляючи в іншу мову, запозичення проходять процес фонетичної, граматичної, морфологічної адаптації до системи мови-рецепієнта. У системі жаргону такий процес відбувається з орієнтацією на усну, звукову форму слова, а не на його графічне оформлення. Так, лише невелика кількість жаргонізмів відображає фонетичну систему відповідних англійських лексем: крейзи "ненормальний" ненормальний - crazy [Kreizi], паті "вечірка" - party [pa:ti] і т.д., більшість же відображає швидше звукову форму англіцизмів: мен "чоловік" - man [maen], супер "відмінний" -super [sju:pa] та інші. За значенням усі жаргонізми можна поділити на кілька тематичних груп: лексеми на позначення предметів одягу, взуття, різних побутових речей: шузи (ботинки), буци (туфлі), найки (кросівки фірми "Найк"); назви людей з диференціацією: за віком та статтю: бой, гай (хлопець), герла (дівчина); за родинними зв'язками: олди (батьки), френди (друзі); за професією: сек'юріті (охоронець), ді-джей (ведучий дискотеки); за національною та расовою приналежністю: нігер (негр), айзер (азербайджанець), раша (росіянин); видовищні заходи, концерти: сейшн, денс, паті, диско. Багато подібних лексем є і серед оціночних прикметників: файний (файновий) - гарний, хітовий - популярний, даун - розумово відсталий, крейзовийі - безглуздий, ненормальний. Такі запозичення часто вступають у систему словозмін, будуючи нові лексеми за моделлю українських прикметників і прислівників: о'кей - о'кейно (нормальний - нормально), супер - суперний (відмінно - відмінний). Поширеним є і словотвір "іменник-прикметник": олди-олдовий (батьки -старий, досвідчений) та "іменник- дієслово": голівуд - голівудити (місце відпочинку - відпочивати).

Таким чином, слід відзначити велику вагу англiцизмiв у процесi формування словника сучасної молодi людини. Процес запозичення вiдбувається постiйно, вiддзеркалюючи новi реалiї нашого життя, даючи їм новi найменування. [4, 37]. Але не можна допустити, щоб такi процеси проходили стихiйно, невмотивовано, бо часто яскрава та приваблива запозичена лексема є зовсiм непродуктивною в системi сучасної української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Земская Е.А. Русская разговорная речь / Е.А. Земская // Вопр. Языкознания. – 1971. – №6. – С. 69 – 80.
2. Нестеренко І.Я. Явища непрямiї номiнацiї в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фiлол. наук: 10.02.01 „Українська мова” / І.Я. Нестеренко; Київ. нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1997. – 17 с.
3. Рыжкова Л.П. Общение как компонент коммуникативного акта: дис. на здобуття наук. ступеня канд. фiлол. наук. – М., 1982. – 16 с.
4. Сапальова Н. Використання в українському перекладі науково-технiчних термiнiв, iншомовного походження / Н. Сапальова // Культура народiв Причорномор'я. – №13. – 2001.
5. Тараненко О.О. Номiнацiя / О.О. Тараненко // Українська мова. Енциклопедія / Ред кол.: В.М.Русанiвський, О.О.Тараненко та iн.. – К.: Укр. енцикл., 2002. – С. 385 – 387.

Йомбо Жеронiмо

студент третього курсу Винницького національного технічного університету

м. Вінниця

ФРТЗП, група ТКТ-13

Hanusia10111984@gmail.com

Yombo Geronimo

third-year student of Vinnytsia National Technical University

Faculty for Radio Engineering, Telecommunication and Electronic Instrument Engineering, group TKT-13

Hanusia10111984@gmail.com

Науковий керiвник

Троян Ганна Володимирiвна

Викладач кафедри мовознавства Винницького національного технічного університету

м. Вінниця

Hanusia10111984@gmail.com

Troyan Hanna Volodymyrivna

Teacher of department of linguistics of the Vinnytsya national technical university

Hanusia10111984@gmail.com

НЕПРЯМА НОМІНАЦІЯ ПРЕДМЕТІВ ПОСУДУ В УКРАЇНСЬКОМУ РОЗМОВНОМУ МОВЛЕННІ

Вінницький національний технічний університет

***Анотація.** Стаття презентує основні характеристики номінації предметів посуду в розмовному мовленні, причини та ситуації використання непрямих номінацій посуду, структурні типи непрямих номінацій предметів посуду.*

***Ключові слова:** номінація, непряма номінація, структурний тип номінації.*

***Abstract.** The article presents basic descriptions of nomination of kitchenware names in the colloquial speech, reasons and situations of using of indirect nominations, structural types of nomination.*

***Keywords:** nomination, indirect nomination, structural type of nomination.*

Проблема називання в ономазіології й семасіології є об'єктом уваги багатьох лінгвістів. Про це свідчать численні наукові праці, в яких досліджено назви та причини виникнення мовних одиниць (Блінова О.І., Боброва Т.А., Габинська О. А., Земська Е.А., Капаназде Л.А., Снітко Є.С.). Деякі автори (Азнаурова Е.С., Арутюнова Н.Д., Золотова Г.А., Колшанський Г.В., Кубрякова Е.С., Серебренніков Б.А., Тараненко А.А., Телія В.Н., Уфімцева А.А.) окреслюють важливість вивчення лінгвістичної сутності та аспектів номінації. Типологію лінгвістичних найменувань досліджували Арутюнова Н.Д., Гак В.Г., Голєв Н.Д., Голомідова М.В., Мігіріна Н.І., Телія В.Н., Федорова М.В. Проблема теорії номінації аналізується у працях Уфімцевої А.А., Азнаурової Е.С., Кубрякової Е.С., Телії В.Н. Поглиблений аналіз номінативного процесу знаходимо в дослідженнях Потебні О.О., Русанівського В.М., Тараненка О.О., Жайворонка В.В., Нестеренко І.Я та ін. Однак, незважаючи на істотні здобутки, присвячені вивченню номінативних процесів у сучасній теорії номінації, на сьогодні вони залишаються ще недостатньо простудійованими; потребують глибшого вивчення питання номінації. Це й зумовлює **актуальність** обраної теми.

Метою статті є опис основних аспектів дослідження номінативних процесів у сучасному розмовному мовленні. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

- визначити основні характеристики номінації предметів посуду в розмовному мовленні, ;
- узагальнити ситуації використання непрямих номінацій посуду;
- виокремити структурні типи непрямих номінацій предметів посуду .

Реальний світ оточений безліччю предметів, номени яких утворюються внаслідок пізнавальної діяльності людини. У будь-якій мові все розмаїття лексики співвідноситься із тим або іншим предметом чи явищем, що і є базовим процесом для номінації. «Механізм номінації є єдиним для усіх мов. Адекватність правильного відбиття цього світу для всіх народів, що говорять різними мовами, з різним ідіоматичним характером, підтверджується вже не мовною системою, а практичною діяльністю людини» [1, 14].

Кожен предмет є об'єктом матеріального світу із своїми характеристиками, властивостями, що стають мотиваційною основою для його найменування. На думку дослідника Д.О. Аладько «мотиваційна ознака номінації при цьому не обов'язково є найбільш значущою, але стає визначальною з точки зору номінатора» [2, 86].

Основою найменування артефактів є метонімічні та метафоричні процеси, що базуються на подібності, «яка існує реально, або у свідомості номінатора». [2, 86].

Значимо, що найчастіше у розмовному мовленні українців трапляються непрямі назви предметів домашнього вжитку. Серед них переважають вторинні номінації посуду, які здебільшого відображають:

- а)ємкість для подачі страв або напоїв, напр.: *Принеси / звідки будемо вечеряти; Дай / з чого поїсти!; Де у вас / куди / суп насипати?; Де у вас / у чому млинці заколотити?; Ми забули*

взяти / з чого питимемо?; Дай / у що покласти рибу! б) ємкість для приготування їжі, напр.: Принеси / в чому молоко кип'ятити!; Де, щоб борщ варити?; Мені треба / для кави!

Інколи мовець не уточнює, який саме тип посуду йому потрібен, сподіваючись на те, що адресат подасть предмет за основним його призначенням, пор.: *Звідки будемо вечеряти* – роздаткова тарілка, глибока тарілка, тарілка для нарізки, миска, салатник, кремник тощо; *з чого будемо пити* – фужер, стопка, чашка, бокал, келих, склянка; *в чому готуватимемо кашу* – казанок, каструля, сковорідка тощо.

Інколи непрямі номінації предметів посуду можуть конкретизуватися, виявляючись лише у конситуації, пор.: *Принеси / з чого ти пила чай!; Дай / я помю / з червоною смужечкою!; Я ще не помила / з квіточками; Принеси із тераси / з чого доця їла; Вибачте / я розбив / з чого ви пили каву!; Більше не вари дитині кашу / в чому ти варила / вона там підгорає! У перерахованих конструкціях мовець використовував непрямі номінації на позначення конкретних предметів посуду.*

У багатьох діалогах розмовного мовлення фіксуємо моделі, утворені метонімічно, шляхом переносу назви фірми виробника на посуд, пор.: *Сьогодні у нас гості / треба перемити «люмінарк» (Luminark)*. Мовець має на увазі посуд, виготовлений торгівельною компанією «Люмінарк». Пор.: *До нас сьогодні у гості прийде багато дітей / треба подати «люмінарк» / він не б'ється*. Подібні метонімічні заміни трапляються між мовцями, що обізнані з об'єктом непрямого називання. Адже адресант мовлення використовує метонімічну заміну з метою економії мовних засобів.

Непрямі номени предметів посуду за фірмою виробником – це переважно діалоги у магазинах, запитання-відповіді у торгівельних центрах. Зазвичай первинного номена посуду нема. Його називають за визначальною ознакою «фірма виробник», пор.: *Добрий день! А у вас люмінарк (Luminark) є?; Покажіть, будь ласка, вінзер (Vinzer) / А ось він вінзер (Vinzer) / ще й з чашечками; У нас такий якісний вілмакс (Wilmax) є!; Дайте мені, будь ласка, ось цю мончіні (Monchini)!; Я б хотіла подивитися бергофф (Bergoff)!* Досить часто непрямий метонімічний номен – це слово іншомовного походження, яке мовці у побутових розмовах починають відмінювати за зразком української лексики, напр.: *Ні, люмінарку (Luminark + у) немає, ще не привезли!; На жаль, бергоффа (Bergoff + а) запропонувати не можу / підійдіть у суботу; Ой, дружина сказала додому повертатися лише з вінзером (Vinzer + ом); Тобі для повного щастя ще вілмакса (Wilmax + а) не вистачає!* Як бачимо, *Luminark, Bergoff* і под. у побутових розмовах позначають предмети посуду, виготовлені цими торговими марками, фірмами, фабриками з відповідними назвами. Тільки у конкретній ситуації (конситуації) спілкування мовець розуміє взаємозв'язок між номінацією та предметом найменування. Продавець певного товару, в нашій ситуації посуду, розуміє, що покупець хоче отримати інформацію лише про посуд, виготовлений певною конкретною компанією. «Заощадливість мови, яка є однією із суттєвих її властивостей, спонукає мову уникати кількості збільшення одиниць її плану вираження і, використовуючи усунення неоднозначності плану змісту мовних одиниць, ... спрямовує номінативну діяльність у русло вторинної номінації – до переосмислення вже наявних у мові номінативних засобів» [3, 117]. Тому що мова здатна за допомогою обмежених засобів фіксувати і передавати не одне, а декілька значень, тобто діє у «вторинній семантичній функції» [4, 231.].

Однією з основних характеристик артефактів є матеріал, з якого він виготовлений. Тому, розглядаючи непрямі номінації посуду в українському розмовному мовленні, вважаємо доцільним виокремити метонімічну мотиваційну модель: **матеріал – посуд виготовлений з певного матеріалу, напр.: Сьогодні їстимемо з кристалю; А ти не знав? Принцеси п'ють каву лише з фарфору; Сьогодні у нас етновечірка / їстимемо з глини!; Я з пластику не їстиму / я собі не ворог!; Прошу, не купуй дитині меламін /це дуже шкідливо для її здоров'я! У цій ситуації мовець виокремлює найхарактернішу ознаку номінованого предмета, що впадає йому в вічі. Цією ознакою інколи стає матеріал, з якого виготовлений той чи інший посуд. Як слушно зазначає І.А. Стернін «будь-який мовний знак закріплює результати відображення предметів, явищ реальної дійсності, виділяючи ті, що реально існують» [5, 26].**

Виокремлення з-поміж інших ознак предмета (у нашому випадку посуду) матеріал, з якого виготовлений посуд, пов'язаний з прагненням номінатора миттєво виділити необхідний вид посуду серед інших і водночас надати експресивного забарвлення своєму висловлюванню. Характерно, що такі непрямі номінації предметів посуду за метонімічною моделлю матеріал → посуд, зроблений з цього матеріалу, часто супроводжуються жестикуляцією та мімікою, щоб підкреслити важливість чи

особливість події (...*істимемо з кришталю*); важливість персони (*я їм лише з кришталю*); засторогу перед можливою небезпекою (*не купуй меламін*).

Виокремити певний предмет посуду з-поміж інших можна за зовнішнім виглядом або елементом зовнішнього вигляду. Це може бути а) малюнок, напр.: *Буду пити / з тієї з мікімаусом!* (номінатор має на увазі чашку із зображенням Мікімауса); *Істиму суп / з тієї із лисичкою* (тарілка із зображенням лисиці); *Сьогодні істимемо з Мадонни!* (набір посуду із зображенням Мадонни з немовлям); б) художник (автор) малюнка або зображення, напр.: *Ой / налийте мені чай у Гапчинську!* (Євгенія Гапчинська – сучасна художниця, що зображує щасливих дітей). Друга підгрупа непрямих номенів посуду за зовнішнім виглядом або елементом зовнішнього вигляду трапляється досить рідко. Такі непрямі номінації посуду за іменем-прізвищем автора зображення на малюнку можна почути у розмовному мовленні поціновувачів творчості художників, самих художників, інтелектуалів.

Пряму назву предмету посуду імпліцитно визначає ситуація мовлення, а також жести, спрямовані в сторону предмета номінації. Часто у препозиції до непрямих номенів за зовнішнім виглядом стоять вказівні займенники у непрямих відмінках з прийменником: *з отого (з того), з тієї (з отієї), з такого (з отакого)*.

Незначну групу непрямих номенів предметів посуду складають назви за метонімічною моделлю *особлива методика розпису посуду* → *предмет посуду*. Напр.: *Ой / це гжель! Вона справжня чи підробка?; Ви не підкажете / тут продають гжель?; Я хочу купити хохлому для нової кухні / загорніть мені будь ласка!; Мені у хохлому шкода насипати обід!* Непрямі номінації предметів посуду *гжель, хохлома* метонімічно перенесені із топонімічних назв на назви особливої методики розпису, а потім на назви посуду. Пор.: "Гжель – населений пункт у московській області, а також місцевість навколо нього. На початку XIX століття тут було засновано виготовлення фаянсу; Особливий вид розпису синіми фарбами на білому тлі..." [6, 93]; "Хохлома – село в хохломській області; розпис по дереву, один із традиційних художніх промислів... Традиційна кольорова гама хохломи побудована на поєднанні червоного і чорного кольорів на золотому фоні" [6, 455]. Тут непряма номінація за метонімічною моделлю *особлива методика розпису посуду* → *предмет посуду* пройшла подвійний семантичний шлях. Спочатку мотиваційна ознака *місце створення* вплинула на виникнення вторинного номена → *особлива методика розпису*. Великий тлумачний словник сучасної української мови за редакцією В.В. Бусела кодифікує уже вторинні назви посуду "Гжель, -лі, ж., збірн. Порцелянові та фаянсові вироби (посуд, дрібна скульптура) із підглазурним розписом кобальтом; хохлома – ми, ж., збірн. Побутові вироби з дерева прикрашені хохломським розписом" [7, 235; 1571]. Часто назва, що є в основі метонімії сильно втрачається. Як слушно зауважили автори праці "Історія української мови: лексика і фразеологія": "іноді назва, що лягла в основу метонімії втрачається настільки, що відновити її можна тільки шляхом етимологічного аналізу" [8, 683]. Українські ж тлумачні словники сучасного мовлення, на відміну від російських, не кодифікують первинні географічні назви, а – вже закріплені в свідомості мовців непрямі номени розмовного мовлення.

Ми ж спостерігаємо *подвійну непряму номінацію*, коли мовець використовує вже наявну в розмовному мовленні непряму номінацію для називання третього об'єкта номінації (предмета посуду). Схематично цей процес можна зобразити наступним чином: місцевість (Гжель, Хохлома) → особлива методика розпису → непряма номінація предметів посуду.

Такі непрямі номени переважають у розмовному мовленні людей старшого покоління, обізнаних із культурою та народними промислами сусідніх держав, які ще до 1991 року перебували у тісних культурних та економічних зв'язках.

У розмовному мовленні вузького кола номінаторів (здебільшого це середовище творчих людей: художників, скульпторів, декораторів, гончарів, майстрів художнього розпису, керамістів тощо) побутують менш відомі на широкий загал, метонімічні непрямі назви посуду за місцем витовлення → особливою методикою розпису → непрямі номінації посуду: *опішня, косів, решетилівка, кераміка Луцишина*. Напр.: *Був на ярмарку / дуже гарну опішню купив!; Я б хотів оцю опішню придбати!* (Опішня – це селище міського типу Зіньківського району Полтавської області. " Упродовж трьох останніх тисячоліть на території поселення інтенсивно розвивалося гончарство. Наприкінці 19 – на початку 20 століття в містечку працювали близько 1000 гончарів, продукція яких експортувалася майже на всі континенти світу. Характерними рисами глиняного посуду є світло-жовтий колір візерунка, виконаним природними фарбами, на червоно-коричневому, білому або зеленому фоні") [9,

60]. Номінатор, що розуміється на різних методиках розпису глиняного посуду, непрямо позначає предмети посуду, виконані в особливій манері, притаманній опішнянським майстрам. Пор.: *Переходимо на опішню / байкотуємо гжель!* Мовець пропонує використовувати посуд із характерним опішнянським візерунком і припинити використання фаянсового посуду, виготовленого у російському місті Гжель на знак відмови від усього російського, тому що під час ситуації спілкування (березень 2015 року) Росія була визнана країною-агресором проти України.

Пор.: *А косів завезли?; Налий, будь ласка, узвар в оцей косів!* (Косів – районний центр Косівського району Івано-франківської області. Косівська кераміка – традиційний народний гуцульський промисел, один з видів кераміки. Техніка виготовлення гуцульської кераміки – "гравіювання" – це розпис покритою білою глиною. Після першого випалювання на виріб наноситься розпис зеленою, жовтою фарбами. [10].); *Я сьогодні на Андріївському такий Луцишин якісний бачила, а його продають за безцінь / це ж витвір мистецтва!* (Кераміка Луцишина – керамічні вироби, що представляють творчу спадщину О.Г. Луцишина, відомого подільського гончара: горишки-близнята, глечики-куманці, вази . [10, 45].) Непрямі номінації назв посуду *опішня, косів, решетилівка, кераміка Луцишина* не кодифіковані тлумачними словниками сучасної української мови, хоча вони належать до того ж пласту лексики, що й *хохлома* і *гжель*. Це можна пояснити їх немасовим використанням мовцями. У своєму дослідженні пропонуємо класифікувати їх як мистецькі непрямі номінації-арготизми.

Як зазначає дослідниця Н.Й.П'яст «особливою рисою семантики мови є її здатність використовувати назви процесів, дій (nomina actionis) для позначення їхнього результату» [11, 215]. Саме за призначенням виконувати певну дію номінують кухонне приладдя, напр.: *Дай, будь ласка, чим буду їсти (ложка, виделка); Принеси чим взбиватиму тісто на млинці (пристрій для взбивання – вінчик); Подай чим нарізати салат (ніж); У вас ненароком немає чим відкрити консерви?(ключ); Подай чим суп насипати на верхній полиці!* Часто у мовця, як зазначає І.Я.Нестеренко «з суб'єктивних на те причин, виникають труднощі у швидкому виборі того чи іншого предмета. Йому набагато легше назвати цей предмет розчленовано, за виконуваною ним дією» [12, 136].

Непрямі номінації кухонного приладдя за виконуваною дією зрозумілі для усіх учасників мовного процесу (навіть поза ситуацією мовлення), адже вони розчленовано описують предмет за виконуваною ним дією.

У розмовному мовленні частотними є непрямі номінації кухонного приладдя за метонімічною моделлю **розмір предмета** → **предмет**, пор.: *Я не можу їсти цими вилами; Я цією шаблею не зможу обібрати картоплю; Не давай йому отой черпак він йому до рота не влізе!* Мовець має на увазі виделку, ніж, ложку великого розміру, які в конституації спілкування обрав для денотації предмета столового приладдя (виделки, ножа, ложки) ознаку великого розміру.

Описані вище непрямі номінації зазвичай супроводжуються експресивною характеристикою номінатора. Оскільки «слово, вжите в новому значенні, набуває нового вигляду й нової функції, наповнюється новим психологічним змістом, що не рідко супроводжується стилістичною міграцією та емоційно-експресивною конотацією» [3, 71].

За структурою непрямі назви посуду різнотипні. Серед них виокремлюємо дві великі структурні групи, що у свою чергу поділяються на підгрупи.

Перша група непрямих номінацій предметів посуду подібна до підрядних речень. Серед них переважають дієслівні блоки, які виокремлюються у 5 підгруп:

1) конструкції, що складаються з відносного займенника *що* (у непрямому відмінку) та дієслова у фомі інфінітива, напр.: *чим колотити, чим насипати, чим різати, чим їсти*; 2) конструкції, що складаються з відносного займенника *що* (у прямому чи непрямому відмінку з прийменником чи без нього), дієслова у відмінюваній формі теперішнього часу: *чим насипають; з чого пють; у що покладемо; у чому кип'ятити*; 3) конструкції, що складаються з відносного займенника *що* (у прямому чи непрямому відмінку з прийменником чи без нього), дієслова у відмінюваній складеній формі майбутнього часу: *чим буду їсти; з чого будуть пити; в що буду насипати; у чому буду колотити*; 4) конструкції, що складаються з відносного займенника *що* (у прямому чи непрямому відмінку з прийменником чи без нього), дієслова у відмінюваній складній формі майбутнього часу: *чим їстиму; з чого наливатиму; чим різатиму*; 5) конструкції, що мають у своїй основі відносний займенник (*що*), (рідше прислівник), дієвідмінюване дієслово та об'єктні або суб'єктні компоненти, виражені іменниками та особовими займенниками, напр.: *чим насипають суп, чим нарізати сир, чим відкрити вино, чим їсти кашу, чим взяти суші, в що наливати воді, в чому сік був, де морква лежала, де м'ясо було, з чого ти пив чай*.

Другий тип – метонімічні конструкції, що у свою чергу поділяються на 5 підгруп: 1) метонімічні конструкції, пов'язані з назвою фірми виробника (*Люмінарк, Бергофа, Вінзером, Вілмакс*); 2) метонімічні конструкції **матеріал – посуд виготовлений з певного матеріалу**, що виражені прийменником та іменником у родовому відмінку напр.: (*з кришталю; з фарфору; з глини; з пластику; з меламіну*); 3) метонімічні непрямі назви посуду за місцем виготовлення → особливою методикою розпису → непрямі номінації посуду: *опішня, косів, решетилівка, кераміка Луцишина*. 4) номени за метонімічною моделлю **розмір предмета → предмет**, виражені вказівними займенниками цей, ця, це, ці та його варіантами оцей, оця, оцє, оці у формах однини та множини та іменників у формі орудного відмінка (*цими вилами; цим черпаком; цією шаблею*)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гак В.Г. Языковые преобразования / В.Г. Гак. – М., 1998.
2. Аладько Д.О. Мотиваційні моделі номінацій предметів матеріальної культури в англійській та українській мовах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2014, №10, том 2, УДК 81 ' 373:81(420):81(477); ISSN 2409-1154
3. Телия В.Н. Типы языковых значений. Связанное значение слова в языке : [монографія] / В. Н. Телия; отв. ред.: А. А. Уфимцева ;АН СССР, Ин-т языкознания . – М. : Наука, 1981 . – 169 с.
4. Мельничук Л. Олексій Луцишин: спомин про майстра / Лідія Мельничук. – Вінниця: Книга-Вега, 2003. – 72 с.
5. Стернин И.А. Лексическое значение слова в речи. – Воронеж: Из-во Воронеж.ун-та. – 1985. – 171 с.
6. Топонимический словарь Центральной России [Текст] / Г. П. Смолицкая // Русская речь. 2001. N 2. С. . 8390. УДК 80 ББК 81
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ В. Т. Бусел. - Київ, Ірпінь. - Перун, 2005. - 1728 с. ISBN 966-569-013-2
8. Історія української мови: лексика і фразеологія / В.О. Винник, В.Й. Горобець, В.Л. Карпова:[та ін.]; відп. ред.:В.М. Русанівський;АН Української РСР, інститут мовознавства ім.О.О.Потебні. – Київ: Наукова думка, 1984. – 743 с.
9. Пошивайло О.М.Опішне - гончарська столиця України [Текст] / О. Пошивайло ; Державний музей- заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології. – Опішне : Українське Народознавство, 2000. - 60 с.: іл. - (Етномистецтвознавчі розвідки ; вип.11)
10. Електронний ресурс. UK. Wikipedia. org / wiki / Гуцульська кераміка
11. П'яст Н.Й. Становлення лексико-семантичної групи на позначення посуду для напоїв // Система і структура східнослов'янських мов: Зб. наук. праць / Редкол.: В.І.Гончаров (відп. ред.) та ін. – К.: Знання, 2002. – С. 213 - 222.
12. Нестеренко І.Я. Явища непрямі номінації в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 „Українська мова” / І.Я. Нестеренко; Київ. нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1997. – 17 с.

Троян Ганна Володимирівна, викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця, Hanusia10111984@gmail.com

Troyan Hanna Volodymyrivna, Teacher of department of linguistics of the Vinnytsya national technical university, Hanusia10111984@gmail.com

Основні аспекти полікультурного виховання іноземних студентів в Україні

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті охарактеризовано основні аспекти полікультурного виховання іноземних студентів в Україні. Встановлено, що одним з найважливіших аспектів полікультурного виховання іноземних студентів є формування у них навичок міжнаціонального спілкування та толерантності. З'ясовано, що залучення іноземних студентів до активної участі в культурному житті вищого навчального закладу є ще одним важливим напрямком їхнього полікультурного виховання.

Ключові слова

Полікультурне виховання, міжнаціональне спілкування, толерантність, іноземні студенти.

Abstract

The main aspects of foreign students' multicultural education in Ukraine are described in the article. It is established that one of the most important aspects of foreign students' multicultural education is forming their communication skills and inter-ethnic tolerance. It was found that attracting foreign students to the active participation in the cultural life of the university is another important area of their multicultural education.

Keywords

Multicultural education, international communication, tolerance, foreign students, higher educational establishment.

Становлення полікультурності як інтегративної якості особистості, як вищого показника відкритості культурній розмаїтості – це складний, поступовий процес. Особистість розвивається під одночасним впливом різних факторів: глобальних і факторів мікросередовища, соціальних, культурних, політичних, економічних і т.д. Як і інші якості соціально орієнтованої особистості, полікультурність є результатом, з одного боку, об'єктивних умов впливу соціального середовища, а з іншої – цілеспрямованого виховання. Це означає, що можна і необхідно створювати відповідні умови для розвитку цієї інтегративної якості особистості в межах відповідної полікультурної виховної системи.

Полікультурна виховна система – це цілісне утворення, що відображає наступність цілей, змісту, середовища міжкультурних комунікацій, форм організації студентських співтовариств та забезпечує становлення у студентів професійних і світоглядних компетенцій, комунікативної культури й громадянської зрілості, почуття поваги до цінностей інших культур на основі загальнокультурних і національних цінностей. Метою полікультурної виховної системи є формування відкритої, розуміючої й приймаючої позиції людини при спілкуванні з різними

культурами, формування поважливого ставлення до свого та інших народів за допомогою засобів матеріальної й духовної культури.

Орієнтирами виховання полікультурності іноземних студентів вищого технічного навчального закладу, опорою його практичної роботи є принципи. У цьому випадку важливе значення при організації полікультурного виховання має інтегральний принцип полікультурності. Він передбачає визнання унікальності кожної етнічної чи соціальної культури, орієнтує особистість на взаємодію з іншими людьми як носіями цінностей свого народу, стимулює до міжкультурних комунікацій і пошуку цивілізованих діалогових способів досягнення згоди. Дотримання цього принципу сприяє збереженню культурних цінностей, допомагає забезпечити розуміння молодими людьми культурної розмаїтості сучасних суспільств, неминучості культурних відмінностей між людьми. Основними складовими полікультурного принципу є також: принцип людяності (гуманізму), принцип справедливості, принцип релігійної терпимості, принцип рівності людей і культур, принцип індивідуальності, принцип культуродоцільності та принцип діалогу.

Серед педагогів склалося кілька поглядів на основні аспекти полікультурного виховання іноземних студентів в Україні. Зокрема, О. Моляко називає такі: 1) створення позитивної педагогічної атмосфери в навчальному закладі, спрямованої на формування високоморальної особистості; 2) організація та здійснення процесу навчання на основі поліцентричного підходу в загальній освіті; 3) стимулювання формування й розвитку культурологічних знань міжетнічної та міжкультурної взаємодії, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей у процесі позаурочної роботи [6, 12].

Дослідник П. В. Степанов вважає, що найбільш ефективні засоби виховання толерантності такі: ознайомлення з іншими культурами (виявлення їхньої різноманітності), міжкультурний діалог (заочні й безпосередні зустрічі із представниками інших культур), організація групової комунікації (дискусії, рольові ігри та ін.) [7, 153].

У зарубіжних країнах використовують різні підходи до організації полікультурного виховання. Зокрема, у США впроваджують різні курси та програми, наприклад, університетські курси вивчення різних регіонів нашої планети, закордонної політики та міжнародних відносин. У цій країні часто використовують двомовні програми: предмети викладаються англійською мовою та мовою певної етнічної групи. Практику двомовного викладання використовують і в європейських школах. Зокрема при вивченні таких предметів, як історія, географія, використовують іноземну мову. В свою чергу різні інтегровані мовні курси дозволяють студентам набути навичок спілкування в межах простих ситуацій. При вивченні цих інтегрованих курсів іноземцям пропонується спочатку вивчити мову та історію, потім – основні категорії граматики та видатні архітектурні пам'ятки [4, 46-48].

З урахуванням напрацювань відомих вчених щодо організації полікультурного виховання, особливостей виховного процесу іноземних студентів у вищих навчальних закладах однією з умов полікультурного виховання іноземних студентів ми визначили створення сприятливого полікультурного середовища у навчальному закладі. У нашому дослідженні полікультурне середовище вищого навчального закладу – це система цінностей, прийнятих у вищому навчальному закладі, які впливають на формування полікультурного мислення іноземних студентів, актуалізують цінності толерантності, поваги до представників інших націй та культур. На думку Ю. О. Карягіної, у виховному полікультурному просторі освітнього закладу є такі фактори, що активізують процес розвитку полікультурності студентів. Це: 1) *навчальний матеріал* (зміст дисциплін, ідеї, міжпредметні зв'язки); 2) *педагогічні технології* (ігрові, проблемні, проєктивні, інтегровані, діалогові та ін.); 3) *спекурси*; 4) *класні години* (бесіда, анкетування, спільна робота з полікультурної тематики); 5) *дослідницька діяльність учнів*; 6) *загальношкільні конкурси* (віршів, плакатів, малюнків з питань полікультурності); 7) *комунікативні тренінги* (вправи, заняття із психологами школи); 8) *додаткова освіта в межах школи* (клуби, кружки) [5, 103].

Педагог О. Н. Джуринський підкреслює, що у полікультурному вихованні одним з головних способів організації є відповідне вивчення тих або інших навчальних дисциплін. Наявність полікультурного компонента в навчальних дисциплінах дозволяє вирішувати подвійне завдання: стимулювати інтерес студентів до нового знання й одночасно пропонувати різні точки зору на навколишній світ [3, 95].

Дослідники полікультурної освіти вказують на важливість діяльнісного підходу, зазначають, що чужу культуру можна засвоїти тільки в процесі діяльності, у нашому випадку – навчальній. Саме

гуманітарні предмети повинні дати відповіді на найважливіші питання життя, які є важливими для студентів у період навчання у ВНЗ.

З урахуванням того, що метою полікультурного виховання є прилучення до культури свого та іншого етносоціуму (а, виходить, збереження національних культур), навчання спілкуванню, засобами їхньої реалізації в навчальному закладі стають предмети етноциклу, а також навчальні дисципліни на зразок етнології, етнопсихології, культурології, українознавства та ін.), української мови й культури.

Дослідниці В. С. Болгаріна та І. Ф. Лощенова підкреслюють, що, враховуючи те, що полікультурність є елементом загальної культури, ядром полікультурності є знання особливостей культури інших народів, вміння сприймати найкраще з них і цим збагачувати власну культуру. Потенційні можливості для цього закладені, по суті, в усіх навчальних предметах, але найбільшою мірою в предметах гуманітарного профілю. Особлива роль належить історії, літературі й іноземним мовам, якщо їх вивченню надати справжньої полікультурної спрямованості [1, 3]. Саме знання мови може допомогти сформувати в іноземних студентів іншу картину світу, полікультурну свідомість.

Мова є одночасно елементом культури і засобом вивчення цієї культури. Про мову як феномен духовної культури нації писали відомі філософи, антропологи та філологи, зокрема В. Гумбольдт, О. О. Потєбня, М. О. Максимович, І. І. Огієнко, Л. А. Булаховський, М. Хайдеггер, В. Вінтгенштейн, П. Ф. Фортунатов. Дослідники К. Леві-Строс, С. Уї, М. Гріоль, М. Феррі вивчали питання відображення у мові уявлень народу про світ. Саме мова дозволяє пізнати культуру свого народу та культуру інших народів, загальнолюдських і національних цінностей, умінь і навичок позитивної міжетнічної та міжкультурної взаємодії. Учені однакові в тому, що вивчення мови не тільки служить комунікації, але й дозволяє прилучатися до інших способів мислення, поведінки. Полікультурне виховання у цьому випадку не можливе без вивчення іноземними студентами української мови, історії та культури. Наявність полікультурного компонента в навчальних дисциплінах за таких умов дозволяє пропонувати різні точки зору на навколишній світ.

Проблему викладання української мови для іноземних студентів почали досліджувати порівняно недавно. Питанням інтенсифікації процесу навчання українській мові іноземців присвятила увагу М. В. Луцюк, Т. І. Дементьева, О. О. Євдокімова, А. К. Солодка. Як зазначають Є. М. Верещагін та В. Г. Костомаров, за допомогою мови можна пізнати весь світ; сутність мови полягає не тільки в тому, щоб бути засобом передачі думок від однієї людини до іншої, але й бути носієм і зберігачем думки, всього знання в індивідуальній та колективній свідомості людини [2, 9]. На думку вчених, саме при вивченні мови людина засвоює не тільки ще один код для вираження думки, але й духовне багатство носіїв цієї мови [2, 11].

Отже, з урахуванням особливостей навчання іноземних студентів, мети полікультурного виховання, зокрема необхідності пізнання української культури, прилучення до її цінностей, визначених критеріїв сформованості полікультурної вихованості іноземних студентів, ми визначили одним з напрямків формування полікультурної вихованості іноземних студентів вивчення ними української мови.

Особливе значення для полікультурного виховання іноземних студентів має поєднання вивчення мови з презентацією України. Аналіз країнознавчих матеріалів з різних підручників для навчання мови іноземних студентів дозволяє зробити висновок про найбільш ефективні методичні прийоми, що допомагають залучити інформацію про Україну у процес навчання мови. Зокрема, як прийом презентації матеріалів, що відображають особливості української культури, можна використовувати діалог двох персонажів – «іноземця» та «українця». Ще один прийом – включення текстів країнознавчого характеру в розмовне мовлення. У цьому випадку має значення відпрацювання повсякденних побутових тем на матеріалах нової для адресата національної культури. Країнознавчі матеріали можна також використовувати при вивченні граматики – через введення країнознавчих даних через семантику фразеології та мовної афористики; тлумачення українських слів з національно-культурним компонентом в семантиці; створення спеціальних країнознавчих речень; використання ілюстрацій на країнознавчу тему; звернення до художньої літератури [2, 25-26].

Окрім української мови, великі можливості для формування полікультурної вихованості іноземних студентів має історія України. Історія подає величезний фактичний матеріал, що сприяє зрозуміти процеси становлення та розвитку полікультурного середовища. Щодо викладання історії у вищих навчальних закладах, на сьогодні увиразнилося декілька важливих підходів. Автори одних підручників вважають за доцільне оповідати спершу про владу, а потім про суспільство, інші,

навпаки, – передусім про суспільство, а вже потім про владу, яка має йому, цьому суспільству, слугувати. На думку Н. М. Яковенко, яка однією з перших звернула увагу на важливість врахування полікультурного принципу при викладанні історії України, так званий державницький підхід в підручниках є на сьогодні анахронізмом, бо там за головного героя історії прийнято вважати суспільство, хоча влада і держава мають служити людині, а не навпаки. Дослідниця підкреслює, що, розглядаючи підручник з історії як річ, яка гарантує національну безпеку, слід виходити із засади, що вона може бути досяжною лише тоді, коли суспільство в злагоді й дивиться у майбутнє з оптимізмом. Авторка наводить афоризм Цицерона: «Non scholae, sed vitae discimus» (Ми вчимося не для школи, а для життя). Йдеться не просто «для життя», а для життя в суспільстві. І в цьому полягає головна функція гуманітарного підручника – чи то з історії літератури, чи з історії: формування певних життєвих позицій, які тут і тепер, сьогодні й завтра, мають бути співзвучні потребам суспільства. У цьому, на думку Н. М. Яковенко, головна відмінність гуманітарного підручника від підручників хімії, фізики чи математики, що не мають такої мети. Саме підручник історії пропонує ту модель поведінки людини в суспільстві та в різноманітних колізіях соціального життя, яку суспільство хотіло б бачити від майбутнього громадянина. Отже, зазначає дослідниця, надзвичайної значущості набуває питання про те, що «вибрати з історії» та під яким кутом зору препарувати. Щодо цього є також важливою думка французького історика Етьєна Франсуа: «Вибираючи спосіб увічнити минуле, нація водночас вибирає своє майбутнє». Як підкреслює Н. М. Яковенко, «те, що ми подаємо в підручнику – це ті сценарії, моделі поведінки в кризових і мирних ситуаціях, оті певні суспільні преференції, є відповіддю на те, якою ми хочемо бачити молоду людину завтра» [8].

Історик Н. М. Яковенко вважає, що теперішній підручник з історії України демонстративно етноцентричний. Він ігнорує історично складену багатоетнічність і поліконфесійність України, яка завжди (як, зрештою, і простір усієї Центрально-Східної Європи) була етнічно строкатою територією. Для зменшення надмірної націоцентричності підручників авторка пропонує доповнити навчальні тексти інформацією про решту народів та етносів, які здавна проживали/проживають на території України, і т.д. Напрацювання Н. М. Яковенко мали важливе значення для організації роботи з виховання полікультурної вихованості іноземних студентів.

Дослідники проблем полікультурного виховання вказують на велике значення позанавчальної роботи у полікультурному вихованні. Розглядаючи шляхи впровадження ідей полікультурного виховання в практику освітніх закладів США, П. Рамсей вказує на важливість використання педагогічних методів і форм, що розвивають пізнавальну та творчу активність студентів. Вчений підкреслює, що у цьому випадку важливо використовувати потенціал позанавчальних форм полікультурного виховання: кооперативне навчання, екскурсії, зустрічі з представниками інших етнічних груп або їхнє моделювання, дискусії, рольові ігри, драматизації тощо. Саме за таких умов, на думку дослідника, студенти можуть краще засвоїти культурний досвід інших народів, прилучитися до діалогу культур [2, 222]. Отже, можемо припустити, що залучення іноземних студентів до активної участі в культурному житті ВНТЗ є ще одним важливим напрямком їхнього полікультурного виховання у вищому навчальному технічному закладі.

Таким чином, зважаючи на те, що ядром полікультурності є знання особливостей культури інших народів, вміння сприймати найкраще з них і цим збагачувати власну культуру, *створення сприятливого полікультурного середовища у навчальному закладі як одного з аспектів виховання полікультурності передбачає введення полікультурного компонента в такі навчальні дисципліни, як українська мова та історія України*. При викладанні української мови у вищому навчальному закладі важливо насамперед зосереджувати увагу на розвитку діалогічного та монологічного мовлення студентів з використанням комунікативного підходу та відповідного підбору вправ. При викладанні історії важливо висвітлювати вклад різних народів у становлення української держави, забезпечити засвоєння іноземними студентами специфіки і тенденцій розвитку як української держави взагалі, так і окремих національностей, що проживали і проживають на її території.

Отже, зважаючи на те, що полікультурне виховання у вищому навчальному закладі повинне допомагати долати бар'єри, що заважають нормальному спілкуванню й розвитку студентів з різних етнічних і культурних груп і встановленню між ними гуманних відносин, *одним з найважливіших аспектів полікультурного виховання іноземних студентів є формування у них навичок міжнаціонального спілкування та толерантності* через відповідний підбір методів та прийомів навчальної діяльності, насамперед історичної розповіді, евристичної бесіди, вирішення ситуативних завдань, дискусії, «круглого столу» чи прес-конференції.

Напрямами подальших розвідок з проблеми полікультурного виховання іноземних студентів вищих навчальних закладів можуть стати розробка структурно-функціональної моделі зазначеного процесу, а також визначення діагностичного апарату для проведення діагностики полікультурної вихованості іноземних студентів.

Список використаної літератури

1. Болгаріна В. С., Лощенова І. Ф. Культура і полікультурна освіта / В. С. Болгаріна // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 2 – 6.
2. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура // Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Русский язык», 1983. (Библиотека преподавателя русского языка как иностранного). – 269 с.
3. Джуринский А. Н. Поликультурное воспитание: сущность и перспективы развития / А. Н. Джуринский // Педагогика. – 2002. – № 10. – С. 93–96.
4. Дубовик О. В. Полікультурна освіта: сучасні теорії та концепції / О. В. Дубовик // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2001. – № 4. – С. 40 – 50.
5. Карягина Ю. А. Воспитание поликультурности подростка в образовательном процессе : дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». – Оренбург. гос. пед. ун-т. – Оренбург, 2007. – 188 с.
6. Моляко О. О. Функціональна модель формування полікультурної компетентності школярів / О. О. Моляко // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 10–12.
7. Степанов П. В. Толерантный человек: как его воспитать? / П. В. Степанов // Народное образование. – 2001. – № 6. – С. 152 – 156.
8. Яковенко Н. М. Концепція нового підручника [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.polit.ru/science/2009/11/17/yakovenko.html>

Відомості про автора

Зозуля Ірина Євгеніївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, irazozulya@yandex.ru

Zozulia Iryna Yevgeniyivna, senior researcher of Pedagogics, cathedra of linguistics of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia city, *irazozulya@yandex.ru*

КОМПЛІМЕНТ У СПІЛКУВАННІ УКРАЇНЦІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті аналізуються змістові й функціонально-комунікативні властивості компліменту як акту мовлення в повсякденному спілкуванні, розглядаються типи й різновиди компліментів, з'ясовується специфіка їх мовного оформлення в українській мові.

Ключові слова: мовний етикет, спілкування, комплімент.

Abstract

The article analyses the content and the functionally-communicative features of the compliment as speech in the everyday communication. The types and the variety of the compliments, the specific of their language formulation in Ukrainian language have been considered as well.

Keywords: language etiquette, communication, compliment.

Вивчення проблем ефективності спілкування, особливостей міжособистісної та міжкультурної комунікації належить до пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики. Комплімент як етикетний жанр посідає важливе місце у практиці мовної особистості, дозволяючи оптимізувати комунікативну взаємодію.

Комплімент як засіб гармонізації міжособистісної взаємодії за останні десятиліття зазнає значних змін: він гранично спрощується, змінюється гендерна спрямованість. У європейських мовах лексема «комплімент» з'явилася на початку XVII століття, проте до кінця XVIII століття використання компліменту обмежувалося епістолярним жанром. У XIX столітті сфера використання компліменту значно розширилася. Він став елементом усного етикетної спілкування і трактувався як особлива форма похвали, знак схильності і прихильності.

У зв'язку з тенденцією до американізації способу життя вимоги до компліменту як елементу етикету в кінці XX початку XXI століть докорінно змінилися: в сучасних посібниках з етикету компліменти рекомендується робити якомога частіше і всім, хто хоч найменшою мірою гідний доброго слова.

З метою навчання мистецтву ділового спілкування компліментом стала активно цікавитися практична психологія. Вона розглядає комплімент як необхідний компонент створення довірчої тональності спілкування, що сприяє його ефективності.

Комплімент як жанр мовного етикету відображає комунікативну поведінку народу. Під комунікативною поведінкою розуміють правила і традиції спілкування тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти. Вона, як правило, має яскраво виражене національне забарвлення. Отже, комплімент має національну специфіку.

Здавна утвердилася думка, що українці не люблять компліментів і вважають, що їх треба заслужити. Про це йдеться у багатьох прислів'ях і приказках: На ласкаве слово не кидайся, а за грубе не гнівайся, Не говори пишно, щоб тобі на зле не вийшло, Ласкаве слово – що весняний день та ін. Неоднозначне ставлення до компліменту в українській комунікативній культурі склалося тому, що його ототожнювали з похвалою й лестощами, що не є доречним, бо при збігові загального принципу використання компліменту, похвали й лестощів – ввічливості – два останні етикетні жанри більш послідовно вживаються з корисливою метою[1].

З кінця 80-х років минулого століття в пересічних громадян інтерес до цього мовленнєвого жанру почав зростати, що пояснюється, по-перше, вже згадуваною тенденцією до американізації сучасного способу життя й побудовою міжособистісних стосунків за американським зразком, коли компліменти рекомендується робити всім і якомога частіше, знаходячи для цього найменші приводи, по-друге, у різних шарів суспільства зростає увага до проблем ввічливого схвального спілкування. З боку вчених компліментне мовлення у той період не було об'єктом прискіпливої уваги й спеціального вивчення. Комплімент розглядався переважно в лінгводидактичному аспекті як одна з форм етикету. У відповідних посібниках чи інших джерелах подавалися більші чи менші списки формул-кліше без будь-яких зауважень або коментарів щодо особливостей їх використання, оформлення, інтонування.

Головною функцією мовлення є спілкування, а комплімент – частина живого мовлення людини. Поняття «етикет» вужче, ніж поняття «спілкування». На їх відмінність вказує С. Богдан: «.. етикетною вважається тільки та ситуація, для якої суттєвими є відмінності між мовцями (їхній вік, соціальний статус, стать тощо)». Мовленнєва ситуація, на думку дослідниці, має багатоступінчастий характер: «хто – кому – чому – про що – де – коли» [2]. Елементи цієї схеми чітко простежуються на прикладі етикетного компліменту, що сприймається як своєрідний комунікативний акт, у якому мовець (адресант) висловлює позитивну (рідше псевдопозитивну) думку про свого слухача (адресата), виголошує її в умовах безпосереднього спілкування для досягнення певної мети. Зазвичай ця мета має соціальний характер – підтримування гармонійних стосунків між комунікантами. Відправник компліменту не надає якоїсь особливої чи розгорнутої інформації у своєму судженні, він прагне вплинути на слухача, висловлюючи захоплення його достоїнствами, повідомляє про свою прихильність до нього, тим самим хоче покращити емоційний стан співбесідника або спонукає його підтримати спілкування.

На сьогодні виокремлюється низка критеріїв класифікації компліментів [3].

1. За характером форми виділяють компліменти раціональні й оцінні.

2. За ознаками, що підлягають схваленню, виокремлюють:

– компліменти зовнішньому вигляду людини в цілому, а також компліменти щодо окремих елементів зовнішності, частин тіла співрозмовника;

– компліменти, що характеризують внутрішні, моральні якості людини. (доброта, чуйність, скромність, простота, щедрість, сміливість, рішучість, щирість, чесність, релігійність та ін.);

– компліменти, що схвалюють різні здібності людини (судження щодо творчого й господарського хисту адресата).

3. За способом реалізації можна виокремлюють прямі й непрямі компліменти.

4. За ступенем розгорнутості виділяють компліменти короткі й розгорнуті.

5. За особливостями мовного оформлення зафіксовано компліменти, побудовані за допомогою таких стилістичних прийомів, як порівняння, гіпербола, градація, антитеза, оксюморон, а також компліменти з особливим лексичним наповненням.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що компліментні висловлювання відображають естетичні та етичні цінності народу, мають національну специфіку. Їх слід розглядати як невід’ємний компонент сучасної мовленнєвої практики, як засіб гармонізації міжособистісної взаємодії у різних сферах суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зубець Н. Прагматика компліментного акту мовлення / Н. Зубець // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. - Вип. 22. – С. 142–147.
2. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. Богдан. – К.: «Рідна мова», 1998. – 474 с.
3. Кровицька О. Українська лексикографія: теорія і практика / О. Кровицька. – Львів, 2005. – 175 с.

Варакса Вікторія Валеріївна – студентка групи ЕКО-156, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: tetyana_v@mail.ru

Науковий керівник: **Пустовіт Тетяна Миколаївна** – канд. філол. наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Varaksa Victoria V. - Institute of Environmental Safety and Monitoring, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: tetyana_v@mail.ru

Supervisor: **Pustovit Tetyana N.** – Candidate of Philology, Associate Professor, Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

ПОДАРУНКИ У ДІЛОВИХ ВІДНОСИНАХ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто роль подарунків у ділових відносинах, правила вибору подарунків та етикет дарування у діловому спілкуванні: приводи для дарування, характер службових відносин між особами, що дарують та приймають подарунки, можлива вартість подарунків, складові процесу дарування.

Ключові слова: ділові відносини, діловий подарунок, етикет дарування.

Abstract

The role of gifts in business relations, the rules for choosing gifts and etiquette of gift in business communication, reasons for donation, the character of official relations between people, giving and receiving gifts, possible value of gifts, components of the process of donation are reviewed.

Keywords: business relationship, business gift, etiquette of gift.

У діловому спілкуванні, як і в інших сферах життя, подарунок – матеріалізація стосунків між людьми, або, як казав герой роману І. Гончарова "Звичайна історія", "матеріальний знак нематеріальних стосунків", тому подарунок не має переслідувати корисливі цілі, він не повинен до чогось зобов'язувати того, кому призначається.

Незважаючи на те, що подарунки часто визначають як безоплатну добровільну пожертву, у ділових відносинах при даруванні переслідуються цілком певні цілі, до яких належать:

- розвиток та заохочення ділових відносин;
- вираз глибокої поваги й вдячності;
- презентація компанії.

З етичної точки зору, подарунки діловим партнерам та співробітникам – демонстрація доброзичливого ставлення і поваги до них, а не замаскована форма хабара в корисливих цілях. Саме для того, щоб подарунки були знаками поваги та вдячності, були вироблені етикетні правила, що регламентують процес дарування у діловій сфері: з якого приводу робиться подарунок, хто і кому дарує, що дарується.

Приводами для дарування є:

- особисті свята в житті співробітника: день народження, одруження, народження дитини, здобуття диплома;
- ювілейні дати в житті співробітника;
- вихід співробітника на пенсію;
- загальносвітові свята (Новий рік, Різдво та ін.);
- державні свята (День народної єдності, День захисника Вітчизни та ін.);
- ділова зустріч з партнерами (у цьому випадку першими подарунки підносять представники сторони, що приймає партнерів);
- ювілейна дата у житті організації.

Подарунки можуть мати індивідуальний або колективний характер: дарують як на індивідуальному рівні (співробітник – співробітнику; колеги – співробітнику; співробітники – керівнику), так і на рівні організації (організація – співробітникам; фірма – фірмі).

Роблячи подарунок, потрібно враховувати характер службових відносин з тим, кому його дарують. Керівник може зробити подарунок співробітнику, а ось співробітник керівнику – не повинен, оскільки подарунок керівникові від співробітника може бути розцінений як свого роду хабар. Викладач не повинен приймати подарунки від студентів, оскільки, по-перше, студенти ще самі не заробляють, а, по-друге, не виключено, що студент сподівається на особливе ставлення при оцінюванні знань. Винятком є колективні подарунки від групи студентів (квіти, книги, сувеніри) після закінчення курсу. У всіх ситуаціях потрібно зважати на вимоги службового етикету.

Якою може бути вартість подарунка? Хоча у відомому прислів'ї говориться, що дорогим є не подарунок, а увага, тим не менш, вартість подарунка може вплинути на ділові стосунки як негативна,

так і позитивно. Діловий етикет регламентує вартість подарунків. В обміні подарунками між колегами повинна виявлятися взаємність, що передбачає рівновагу взаємин між людьми. Тому подарунок не повинен бути дорогим, зберігаючи символічний характер. Зрозуміло, що ці обмеження не стосуються колективних подарунків, наприклад, з нагоди виходу співробітника на пенсію.

Отже, при виборі подарунка потрібно враховувати ситуацію дарування, кому призначений подарунок і яким він повинен бути відповідно ситуації. Однак є універсальні предмети, які можна дарувати в будь-якій ситуації. Сюди відносяться: дорогі цукерки у красивих коробках, красиві квіти й композиції з квітів, книги й художні альбоми, сувенірна продукція з кришталю, кераміки, скла та срібла, а також письмове приладдя.

У більш-менш великих організаціях існують корпоративні подарунки, які поділяються на кілька категорій:

- корпоративні сувеніри, тобто предмети з логотипом і слоганом організації;
- поліграфічна продукція з логотипом організації: календарі, блокноти, органайзери тощо;
- VIP-подарунки, подарунки для значущих клієнтів і ділових партнерів, дизайнерської роботи.

Подарунками для клієнтів зазвичай стають стильні корпоративні подарунки невисокої вартості. Для VIP-клієнтів вибирають тільки дорогі, якісні та солідні подарунки, прикрашені логотипом організації.

Подарунками для зарубіжних партнерів можуть бути альбоми з мистецтва, художні твори, дорогі вітчизняні напої у відповідній упаковці, авторські роботи. Доречними будуть подарунки з національним колоритом, твори народних промислів.

Окрім вартості подарунка діловий етикет регламентує й різні сторони самого процесу дарування:

- при врученні подарунка вимовляються відповідні фрази вітального змісту;
- на знак поваги й особливої уваги подарунок зазвичай вручається двома руками, з легким поклоном (виключення становлять дрібні предмети);
- приймається подарунок також двома руками;
- прийнявши подарунок, слід негайно ж у присутності дарувальника звільнити подарунок від упаковки й розгорнути;
- висловити подяку і похвалити подарунок за красу та практичність, а того, хто дарує – за виявлений при виборі подарунка гарний смак (навіть у тому випадку, якщо подарунок не сподобався).

Таким чином, у діловій сфері важливі як доцільність подарунка, так і тактовність при його виборі. Діловий подарунок відбиває характер стосунків між тим, хто приймає, і тим, хто його дарує. Правильно дібраний діловий подарунок – це гармонійне поєднання уподобань того, хто отримав подарунок, і почуття смаку того, хто подарував.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лесько О. Й. Етика ділових відносин: навч. посібник / О. Й. Лесько, М. Д. Прищак, О. Б. Залюбівська, Г. Г. Рузакова. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 309 с.
2. Здоровенко В.В. Культура ділового спілкування : навч. посібник / В. В. Здоровенко. – Дрогобич : НВЦ “Каменяр”, 2002. – 147 с.

Біличенко Юлія Олегівна – студентка групи ЕКО-156, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: tetyana_v@mail.ru

Науковий керівник: **Пустовіт Тетяна Миколаївна** – канд. філол. наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Bilichenko Julia O. - Institute of Environmental Safety and Monitoring, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: tetyana_v@mail.ru

Supervisor: **Pustovit Tetyana N.** – Candidate of Philology, Associate Professor, Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

ПОНЯТТЯ ІМІДЖУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Аналізуються структура та особливості поняття іміджу, його роль у діловому спілкуванні; визначено пріоритетні якості, наявність яких робить можливим розв'язання проблеми іміджу.

Ключові слова: імідж, ділове спілкування, особисті якості, професійні якості, етикет.

Abstract

Analyzes the structure and features of the concept of image and its role in business communication; the priority of quality facilities that makes it possible to solve the problem of image are defined.

Keywords: image, business communication, personal qualities, professional skills, etiquette.

Частина культури ділового спілкування складає створення привабливого іміджу. Без цього неможливо розраховувати на гідну репутацію у сучасному діловому світі. Слово "імідж" міцно ввійшло в нашу мову, воно вживається в розмовній мові, зустрічається в пресі. Але до цього часу деякі ділові люди не надають належного значення своєму іміджу або вважають його другорядним.

Імідж – це певний образ, який людина, його "я" представляє світу, свого роду самопрезентація для інших. За допомогою іміджу, з одного боку, ми намагаємося дати інформацію для оточуючих, а з іншого - маємо свої конкретні цілі [1].

До структури поняття іміджу входять не тільки природні властивості особистості, але й спеціально створені. Воно виявлено як у зовнішньому вигляді, так й у внутрішньому світі людини, у її психологічному типі.

Етимологічно поняття "імідж" походить від французького *image*, що означає образ, зображення, уявлення. У сучасному значенні це слово означає те враження, яке справляє людина на оточуючих, що і як вона говорить і робить, який стиль її мислення, поведінки, поводження з людьми, її зовнішність, одяг, манери.

У західному бізнесі здатності та вмінню людини справляти гарне враження надають дуже велике значення. Недарма там з'явилася нова категорія людей, так званих іміджмейкерів – фахівців зі створення іміджу. Американський дослідник іміджу Ліліан Браун вважає, що професійні якості сам по собі не забезпечать роботу або службове підвищення. Для цього потрібно викликати прихильність до себе людей, з якими працюєш, тобто необхідно створити потрібний імідж. Вважається, що люди судять про нас за зовнішнім виглядом, враженням, яке ми створюємо протягом перших п'яти секунд розмови. Саме такі якості особи, як зовнішність, голос, уміння вести діалог можуть зіграти вирішальну роль у кар'єрі і у всьому житті [2]. Однак робота над створенням іміджу ділової людини не зводиться лише до створення зовнішнього образу, який може маскувати реальну сутність людини. Зовнішній вигляд – це лише стиль, обумовлений внутрішнім складом особистості.

Коли говорять про імідж, зазвичай виділяють соціальний, професійний та індивідуальний імідж.

Соціальний і професійний імідж – сукупність уявлень про те, як повинна виглядати й поводити себе людина певного соціального статусу або професії (політик, бізнесмен, вчитель, лікар тощо). Якщо враження, яке справляє людина, не відповідає очікуваному від її професії або становищу в суспільстві, говорять про необхідність "зміни іміджу".

Індивідуальний імідж – сукупність вимог до ділової людини, співвіднесених з її індивідуальними особливостями та діловими якостями.

Імідж – це не застигле поняття, оскільки людина може бути різною залежно від обставин. На жаль, часто буває так: створено та відпрацьовано певний стереотип, засвоєні певні форми поведінки, стиль одягу, манери спілкування, і людина, не замислюючись, переносить цей стереотип у інші обставини. І часто програє. Тому що завжди необхідно робити поправку на ситуацію, розуміти мотиви своїх вчинків та кінцеві цілі, і, лише виходячи з цього, вибудовувати свою поведінку.

Серед пріоритетних якостей, володіння якими робить реальним рішення проблеми іміджу, умовно виділяють три групи.

У першу групу входять:

- комунікабельність (здатність легко сходитися з людьми);
- емпатичність (здатність до співпереживання);
- рефлексивність (здатність розуміти іншу людину);
- красномовність (здатність впливати словом).

Ці якості складають набір природних обдарувань і позначаються поняттям атракція ("вміння подобатися людям"). Володіння цими здібностями та їх постійний розвиток – запорука успішного створення особистого іміджу.

У другу групу входять характеристики особистості, що є наслідком її освіти й виховання. До них належать:

- моральні цінності;
- психічне здоров'я;
- здатність до міжособистісного спілкування.

Для нормального розвитку суспільству необхідна морально надійна людина, здатна до самовдосконалення, - насамперед духовного, людина, що має широку гуманітарну ерудицію.

До третьої групи якостей відносяться ті, які пов'язані з життєвим і професійним досвідом особистості.

Разом з тим, володіння всіма перерахованими вище якостями ще не гарантує того, що ділова людина автоматично набуває позитивного іміджу. Дослідники стверджують, що 92% виробленого враження залежить від того, як людина виглядає і "звучить" [2]. Тому багато політиків та менеджерів опановують основи акторської майстерності, вивчаючи:

- мистецтво посміхатися;
- володіння голосом, інтонування;
- техніку жестів, міміки і поз.

Допомагають їм у цьому іміджмейкери – фахівці зі створення іміджу.

Ще однією умовою створення привабливого іміджу є знання правил етикету та вміння поводити себе відповідно до них. Як і мораль, етикет є однією з форм регулювання людської поведінки. Мова етикету виражає насамперед вимоги загальнолюдської ввічливості, потім регламентує ієрархію вікових, службових, гендерних, родинних відмінностей людей, коли задалегідь обумовлюються вже готові моделі конкретної дії у певній ситуації з урахуванням цих відмінностей.

Отже, можна зробити висновок, що набуття професійного іміджу не є самоціллю для ділової людини, однак володіння ним становить істотну особистісну і професійну характеристику, має глибокий практичний зміст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Альохіна І.Я. Імідж і етикет ділової людини. - М.: Справа, 2001, - 165 с.
2. Данильчук Л. А. Основы имиджа и этикета : учебн. пособие / Данильчук Л. А. – К. : Кондор, 2004. – 234 с.

Скороденок Надія Вікторівна – студентка групи ЕКО-156, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: tetyana_v@mail.ru

Науковий керівник: **Пустовіт Тетяна Миколаївна** – канд. філол. наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Scorodenok Nadia V. - Institute of Environmental Safety and Monitoring, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: tetyana_v@mail.ru

Supervisor: **Pustovit Tetyana N.** – Candidate of Philology, Associate Professor, Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

Мовна карта Анголи

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У тезах подаються результати дослідження лінгвогеографії Анголи: назви мов, їхнє поширення на території держави, кількість мовних носіїв, а також окреслено перспективи розвитку кожної мови.

Ключові слова:

мови Анголи, лінгвогеографія, мовний носій, офіційна мова, мовні меншини.

Abstract

In theses the results of research of the linguistic geography of Angola are given: the names of languages, their distribution on territories of the state, amount of language transmitters, and also the prospects of development of every language are outlined.

Key words:

languages of Angola, linguistic geography, language transmitter, official language, language minorities

Мови Анголи складають переважно *банту* і *португальська*, а в невеликих меншинах говорять койсанськими мовами.

Португальська мова є єдиною офіційною мовою. Через певні культурні, соціальні і політичні механізми, які зумовлені колоніальною історією, кількість носіїв португальської мови є великим і зростаючим. У дослідженні статистики 1996 року, здійсненим Ангольським Національним інститутом, виявлено, що португальська мова є рідною для 26% населення [1, 23]. Тим не менш, цілком імовірно, що ця цифра дещо перебільшена, враховуючи важкодоступність до сільських регіонів, де менше говорять португальською мовою. Її використовують як другу мову все частіше по всій країні, а молодше міське покоління рухається в напрямку домінуючого і виняткового використання португальської.

Після здобуття незалежності уряд вибрав 6 мов *банту*, які будуть розвиватися в якості національних мов. Це *південний мбунду*, *північний мбунду*, *конго*, *чокве*, *Кваньяма* (*ошівамбо* і *мбунду*), остання з яких була замінена на мову *нгангела*, яка є загальним терміном для народів на схід від центральної частини нагір'я).

В анклаві **провінції Кабінда** багато говорять *французькою*, навіть іноді більше, ніж на португальською.

Умбунду є найбільш густонаселеною мовою банту, на якій із самого початку говорить третина населення.

На *кімбунду* говорять навколо столиці Луанда.

На *конго* говорять на півночі країни, в тому числі в анклаві Кабінда.

Розмовні *койсанські мови* складаються з двох сімей: *кхунг* і *кхое*, хоча останньою розмовляють кілька сотень людей. Більшість койсанців втекли до Південної Африки після закінчення громадянської війни [2, 65]. Вимерла *кваді*, можливо, був далекою родичкою *кхое*, а *квис* абсолютно невідомий; їхні носії були ні койсанцями, ні банту. Кілька кубинців, які залишилися в Анголі як наслідок кубинського військового втручання (або розвитку співробітництва в галузі освіти та охорони здоров'я), говорили по-іспанськи, але їхні нащадки (майже всі із них від змішаних шлюбів) не дотягли до цього. Африканці з Малі, Нігерії, Сенегалу говорять англійською і французькою, і своїх рідних африканських мовах, і, принаймні, деякі вивчали португальський. А (дуже мало) - число ангольців і ліванців, покоління розмовляють арабською та / або французькою.

Іноземною мовою, яка головним чином дізналися ангольці, є англійська, але серед народу конго (на північному заході і в Кабінда) французький часто важливіші. У зв'язку зі збільшенням Ангола-китайського споріднення, в даний час китайське співтовариство з близько 300.000 чоловік використовують китайську мову (мандарин і кантонській).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Девидсон А. Б. Тропическая и Южная Африка в XX веке. / А. Б. Девидсон // Новая и новейшая история, 2000. – № 5. – С. 23 – 24.

2. Потемкин Ю.В. Социальный кризис в Африке: безысходность или переходность? / Ю. В. Потемкин. – Восток, 1999. – № 4. – С. 65.

Сімба Бенвінду
Студент групи 1СІ-15б
Факультет комп'ютерних систем і автоматики
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Ел. адреса: androschuk.katerina@yandex.ua

Simba Benvindo
Student of group 1SI-15b
Faculty of the computer systems and automation
Vinnitsia national technical university,
Vinnitsia,
e-mail: androschuk.katerina@yandex.ua

Науковий керівник:
Андрощук Катерина Миколаївна,
викладач,
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Ел. адреса: androschuk.katerina@yandex.ua

Androshchuk Katerina Mykholajivna,
teacher,
Vinnitsia national technical university,
Vinnitsia,
e-mail: androschuk.katerina@yandex.ua

Лексико-семантичні групи прізвиськ села Копитенці Летичівського району Хмельницької області

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті подано лексико-семантичні групи прізвиськ села Копитенці, розглянуто їхню етимологію та роль у суспільному житті даного населеного пункту. Проаналізовано мотивацію надання прізвиська певним особам, особливості їхнього функціонування, їхню роль у збагаченні українського антропонімікону.

Ключові слова:

ономастика, антропоніміка, прізвиська, лексико-семантичні групи прізвиськ, етимологія прізвиськ.

Abstract

The article presents lexico-semantic group of names of the village Copytentsi and discusses their etymology and role in the social life of this locality. Analyzed the motivation of providing the nicknames of certain people, features of their functioning, their role in the enrichment of the Ukrainian Antropenko.

The lexico-semantic groups of nicknames of village of Konumenci are given in the article, their etymology and role are considered in public life of this settlement. Motivation of grant of nickname to the certain persons, features of their functioning, their role, is analysed in enriching of Ukrainian anthroponymicon.

Key words:

onomastics, anthroponyms, nicknames, lexico-semantic group of names, the etymology of nicknames..

Власні особові назви – найдавніший шар лексики, бо, за висловом давньогрецького співця Гомера, особа «ніколи не була безіменною». Антропонімія є своєрідною скарбницею історико-культурної спадщини, цінним джерелом для різноманітних лінгвістичних студій та для інших гуманітарних наук.

Особливу роль в антропоніміконі українців відігравали прізвиська. На відміну від імені та прізвища, які дають дитині при народженні, прізвисько людина отримувала в юності або у зрілому віці. Воно втілює найхарактернішу рису характеру, вдачі, зовнішності певної особистості, містить важливу історичну інформацію біографічного плану [1, 211]. Прізвиська в минулому поступово трансформувалися у прізвища й передавалися нащадкам. Що ж стосується видатних історичних осіб, то відомо, що прізвиська до їхніх імен додавалися книжниками вже після смерті даної особи — Ярослав Мудрий, Святополк Окаянний, Володимир Святий, Нестор Літописець тощо. Найбільш поширеними прізвиська були в козацькому середовищі, про що свідчать численні писемні та усні джерела. Проте відомі вони й серед міщан, духовенства, селянства.

Коли утворювалася особова назва, кожне прізвисько було чимось обумовлене і щось означало. Завжди існувала якась підстава для того, щоб дати людині назву, яка мала б відрізнити її від інших людей. Ознакою, що впадала у вічі, могла бути професія, зовнішній вигляд, національність, місце проживання і тисячі інших властивостей, які характеризували певну особу.

Існують прізвиська і в наш час, але побутують вони зазвичай у сімейному, професійному, молодіжному колі, в неофіційних сферах життя особи. Особливо поширеними вони є у сільських населених пунктах поряд з іменами та прізвищами. Якщо запитати про когось, трохи знайомого, то можна почути у відповідь: «А по-вуличному не знаєте, як звать?»

Як зазначає Павло Чучка, прізвисько – найчисельніший, найрізноманітніший і найіндивідуальніший клас антропонімів [2, 172]. Саме в цьому дало змогу перекопатися проведене дослідження, спрямоване на з'ясування особливостей функціонування прізвиськ в селі Копитенці Летичівського району Хмельницької області.

Чисельність населення села Копитенці складає 340 чоловік. Населений пункт невеликий; підпорядковується Суловецькій сільській раді. Не зважаючи на невелику кількість населення, в Копитенцях активно функціонують різноманітні прізвиська, які можна поділити на такі лексико-семантичні групи:

- Відіменні прізвиська: *Вітос* (Віктор), *Вудік* (Вадим), *Дімон* (Дмитро), *Казік* (Казимир), *Мешка* (Мишко, Михайло), *Сашуня* (Сашко, Олександр), *Чавік* (Славко, Святослав);
- Прізвиська, утворені від прізвищ: *Бекас* (Бектасов), *Дзяблик* (Дзядух), *Завер* (Завірюха), *Киря* (Киричук), *Панчиха* (Панчук), *Шіпуня* (Шірпал), *Юзя* (Юзьков);
- Прізвиська, утворені від імен по-батькові: *Мирон* (Миронович); *Пантюша* (Пантелеймонович);
- Прізвиська, утворені за зовнішніми ознаками: *Горбатий*, *Вусатий*, *Рижий* (рудий), *Чорний*;
- Прізвиська, утворені за зовнішньою подібністю носія: *Грек* (смаглявий), *Гулівер* (високого зросту), *Децл* (тендітна структура тіла), *Карась* (опущені кутики рота), *Качур* (волосся настільки чорного кольору, що має синій відтінок), *Кілок* (дуже худий), *Колобок* (невисокого зросту, повний), *Котигорошко* (невисокого зросту, кремезної статури), *Ленін* (схожість з однойменним історичним діячем), *Мутант* (непропорційні риси обличчя), *Пельмень* (великі вуха), *Шпилька* (дуже худа дівчина);
- Прізвиська, утворені за особливістю характеру, поведінки: *Весілля* (володіє транспортним засобом, оздобленим наклейками, написами, ліхтариками тощо), *Дикий* (запальний, вибуховий характер), *Дурненький*, *Шарік* (ледачий, від молодіжного сленгу «шаритися» – нічого не робити);
- Прізвиська, утворені за особливістю мовлення носіїв: *Балабол* (від просторічного «балабонити» – говорити), *Бур* (від «бурчати»), *Кицька* (від діал. «кішка»: мовець розтягує слова); *Ляпанай* (швидко розмовляє, «ляпає» язиком), *Рашик* (від діал. «шикиряти» – шепелявити);
- Прізвиська, утворені від професійного чи іншого виду діяльності: *Банячок* (від діал. «баняк» – казан; місцевий злодій, що краде алюмінієвий посуд); *Бугай* (зоотехнік); *Бутиль* (алкоголік); *Бухгалтер*, *Гедз* (розводить бджіл), *Гиндик* (від діал. «індик»), *Курник* (краде курей), *Судак* (ловить рибу на продаж), *Матрос* (служив у військово-морських силах), *Тюльпан* (вирощує квіти на продаж), *Шумахер* (водій);
- Прізвиська невизначеної семантики та етимології: *Гоба*, *Калампітик*, *Мацько*, *Пайодя*, *Парамоша*, *Помпідя*, *Пруша*, *Тюля*.

У зазначеному населеному пункті індивідуальні прізвиська часто набувають ознак прізвищ, стаючи родовим ім'ям та успадковуючись нащадками. До речі, можна простежити різну мотивацію надання прізвиськ у різних вікових групах: молодь часто утворює прізвиська, скорочуючи або модифікуючи імена та прізвища; люди старшої вікової групи надають прізвиська, звертаючи увагу на певні індивідуальні особливості носіїв.

Отже, як бачимо, прізвиська є досить поширеними антропонімами на території села Копитенці. Вони виконують побутову функцію – допомагають ідентифікувати особу серед тезок чи однофамільців. Водночас вони надають багатий матеріал для дослідження етнографам, історикам та лінгвістам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мала філологічна енциклопедія / Укл. О. Скопненко, Т. Цимбалюк. — Київ: Довіра, 2007. — 478 с.
2. Чучка П. П. Прізвисько / Українська мова: Енциклопедія. // П. П. Чучка — К.: Українська енциклопедія, 2000. — 494 с.

Андрощук Катерина Миколаївна,
викладач,
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця,
Ел. адреса: androschuk.katerina@yandex.ua

Androshchuk Katerina Mykholajivna,
teacher,
Vinnitsia national technical university,
Vinnitsia,
E-mail: androschuk.katerina@yandex.ua

Ставлення до мови (значення мови і мовлення у процесі спілкуванні людей)

Анотація: У статті розглядається проблема використання мови як системи знаків та мовлення як реалізацію суб'єктивних значень у процесі спілкування людей. Переосмислення мови як дискретної замкненої структури знаків (з її специфічними характеристиками: синтаксис, морфологія, лексика...) дозволяє розділити загальні, пануючі у певному середовищі значення понять із суб'єктивними ставленнями до них, глибше осягнути змістову наповненість особистісних значень у процесі спілкування як дії. Розуміння суб'єктивності таких систем, використання цих ставлень у процесі мовлення сприятиме встановленню порозуміння та якісної співпраці між людьми в особистому та суспільному житті.

Ключові слова: мова, мовлення, структура знаків, значення, спілкування.

Abstract: In this article the problem of using language as the system of signs and speech as realization of subjective meanings in the process of human communication is being reviewed. Rethinking language as a discrete closed structure of signs (with its specific characteristics) allows to divide global, dominant in a certain environment meanings of concepts with the subjective attitude to them, to comprehend deeper the content of individual meanings in the process of speaking. Understanding the subjectivity of such systems, using these attitudes in the process of speaking will conduce establishing the point of agreement and qualitative cooperation between the people in their private and social life.

Key words: language, speech, structure of signs, meanings, communication.

Мова і мовлення тісно пов'язані зі щоденним життям людини: вони є найбільш простим, зручним та дієвим способом передачі інформації, а, отже, і засобом спілкування. З огляду на це, актуальність проблеми переосмислення понять мови і мовлення полягає у можливості становлення ефективного та інформативного спілкування людей, побудованого на основі «зустрічі».

Про актуальність питання мови і мовлення говорить значна увага до нього видатих діячів культури та науки. Розробкою його займалися такі відомі вчені: Фердинанд де Сосюр, Л. В. Щерба, Вільгельм фон Гумбольдт, П. Житецький, М. Жовтобрюх, І. Ющук, А. Шлейхер, Мішель Фуко, Жак Лакан, Г.П. Щедровицький. Однак навіть за великої кількості дослідників питання залишається відкритим, що і спричинило появу цієї статті.

Мета роботи: розглянути проблему співвідношення системи мовних знаків із системою суб'єктивних значень у процесі спілкування людей.

Для початку звернімося до етимології понять. За суворим визначенням ДСТУ 2392-94, мова – це система знаків, що забезпечує процес комунікації та, як правило, складається зі словника та правил. У широкому значенні мова – система звукових і графічних знаків, що виникла на певному рівні розвитку людства, розвивається і має соціальне призначення.

У мовознавстві поняття мови і мовлення вперше отримують своє теоретичне визначення в курсі загальної лінгвістики" швейцарського лінгвіста Фердинанда де Соссюра, який був одним з перших засновників сучасного етапу розвитку мовознавства. Ним були названі основні ознаки, що відрізняють дані явища. Ось що він пише: "Вивчення мовленнєвої діяльності розпадається на дві частини; одна з них, основна, має за свій предмет мову, тобто щось соціальне по суті і незалежне від індивіда; це наука чисто психічна; інша, другорядна, має предметом індивідуальну сторону мовленнєвої діяльності, тобто мову, включаючи фонацію: вона психофізична".

Основне протиставлення мови і мовлення проводиться Соссюром за критерієм соціальне - індивідуальне. Соціальний характер мовивідбивається в тому, що окрема людина не в змозі створити мову, ні змінивши її.

Мова - надбання всього мовного колективу. Оскільки вона виступає знаряддям спілкування, то може виконувати цю функцію лише тоді, коли вона знаходиться у відносній статистиці, тобто не зазнає кардинальних змін. Мовлення - це акт вживання людиною мови для спілкування.

Мова відрізняється системністю, тобто організованістю її одиниць. Одиниці мови (слова, морфеми, речення) складають інвентар мови. Окрім одиниць, в мові існують правила, закономірності функціонування цих одиниць. Як одиниці, так і правила функціонування є спільними для всіх мовців, що спілкуються певною мовою.

Не заперечуючи таких визначень, у цій статті *мова* розглядатиметься як замкнена система знаків, де *знак* – це «предмет домовленості», що характеризується сталістю та затверженістю на загальнолюдському рівні; мовна одиниця, що використовується для вміщення та перенесення у собі загальнодомовлених та особистих значень. *Значення* розглядатимуться як система суб'єктивних ставлень до об'єктів оточуючої дійсності. Суб'єктивне тут – таке, що характеризується незагальністю, обумовленою індивідуальним внутрішньолюдським сприйняттям. Мовлення у статті розглядатиметься як процес виведення суб'єктивних значень мовців у мовний простір між ними, де мова виступатиме незалежним посередником, а значення мовців співставлятимуться та порівнюватимуться один з одним на її основі.

Таким чином, у результаті аналізу мовознавчої літератури варто виділити такі риси мови:

1. Дискретність. Мова є відокремленою від людини системою, покликаною переносити значення, а не бути ними. Таке твердження обумовлено нетиповістю та індивідуальністю системи значень кожної людини. Нетиповість ця походить від надвеликої кількості потенційних комбінацій та варіацій життєвого досвіду окремої людини у засвоєнні загальних та присвоєнні власних значень. Тому ця риса покликана нести у собі розуміння неоднозначності мовлення іншого, тобто «слово сказане» не є «слово почуте» (значення предмету мовлення окремих людей може відрізнитися).

2. Замкненість («слово» - це слово). Мова – це система, усі одиниці якої та правила їх поведінки уже визначені. Іншими словами – це сітка, в якій кожен вузол (*знак*) має свої певні властивості та пов'язаний (*взаємодіє*) лише з іншими вузлами (*знаками*) цієї сітки. Це твердження базується на *дискретності* мови та роботах структуралістів 20-го століття (Фердинант де Сосюр, Жак Лакан). Ця риса несе в собі розуміння мови як системи-засобу, призначеного для надання суб'єктивним значенням мовця форми та структури у висловленні.

Розглянемо тепер реалізацію системи значень у процесі мовлення. Під час висловлення людини спостерігається феномен кодування значень. Для наочного його зображення скористаємося метафорою. Коли мовець реалізує у мовленні свою систему суб'єктивних ставлень (значення), він схожий на рибачка, який плете сіті (*мовну сітку*); далі мовець передає ці сіті іншому рибачку (*слухачу*); той дивиться на них, перевіряє кожен вузол (*дешифрує знаки, що несуть у собі значення*); якщо він приймає сіті (*значення мовців перетинаються*), рибачки разом ловлять рибу (*відбувається «зустріч»*), коли ні, то другий рибачок плете свої сіті (*мовець складає свою сітку з метою передати своє ставлення*).

«Зустріч» - місце де системи значень людей перетинаються, тобто вони знаходять «спільну мову». Необхідною умовою цього явища є налаштованість людей один на одну, значною частиною якої є побудована з обох сторін система ставлень до власних ставлень, тобто досягнення *суб'єктивності* своєї та чужої системи значень та відокремленості від них (*дискретності*) мови як посередника між мовцями, на що і покликане написання цієї статті.

Таким чином, мова є замкненою *дискретною системою знаків*, що виступає посередником у передачі значень – *системи суб'єктивних ставлень до об'єктів оточуючого світу* – між мовцем і слухачем у процесі мовлення, а головною передумовою становлення ефективного спілкування – «зустрічі» - між людьми є побудова *системи «ставлень до ставлень»*, основні положення якої описані у цій статті.

Драченко Ярослав Петрович, Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, гр. ІІІ-156.

Науковий керівник: Азарова Лариса Євстахіївна, докт. філол. наук, професор, завідувач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця
e-mail: le-azarova@rambler.ru

Drachenko Yaroslav, Faculty of information technology and computer engineering, gr. III-156.

Azarova Larisa Yevstakhijivna, Doctor of philology, professor, the head of the Linguistics Department of Vinnytsia national technical university, Vinnytsia.
e-mail: le-azarova@rambler.ru

Формування та розвиток української термінології

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі представлено історію формування, основні етапи та засади творення української термінології. З'ясовано, що терміни виникають системно у професійному середовищі певної галузі знань з використанням різних мовних засобів залежно від внутрішніх і зовнішніх чинників.

Ключові слова

Термін, термінологія, розвиток, принципи термінотворення, словник.

Abstract

The paper presents the history of the formation, fundamental milestones and creation principles of Ukrainian terminology. It is found that the terms are systematically arising in a professional environment of a particular field of knowledge with using various linguistic means depending on the internal and external factors.

Keywords

Term, terminology, development, principles of term systems, dictionary.

Жодне суспільство не може існувати без мови: всі народи і кожна окрема людина живуть у мовній сфері. Рівень розвитку наукової мови впливає на інтелектуальний розвиток суспільства, свідчить про стан мовного самовиявлення народу.

Формування наукової мови в Україні відбувалося за несприятливих умов, тому галузеві терміносистеми не розвивалися природно. Умови бездержавності України унеможлилювали становлення науково-технічної, природничої, гуманітарної та мистецької терміносистем [1, 17-25]. Термінознавство – це наука про терміни. На жаль, сучасні словники цього слова не фіксують, хоч воно утворилось у 60-х роках ХХ ст. Натомість у цьому значенні часто вживають слово “термінологія”. Слово “термін” виникло в античні часи. У латинській мові воно означало “межу”, “рубіж”.

Термін – це слово або словосполучення, яке зіставляється з чітко окресленими поняттями певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя і вступає в системні відношення з іншими подібними одиницями мови, утворюючи разом з ними особливу систему – термінологію.

Історія формування української термінології є окремою частиною історії розвитку всієї лексичної системи мови. Розглядаючи формування української термінології, виділяють шість періодів, які яскраво ілюструють зв'язок розвитку лексичної системи мови з історією матеріальної і духовної культури українського народу.

1. Період стихійного нагромадження термінологічної лексики (IX – перша половина XIX ст.). Своїм корінням українська термінологія сягає часів Київської Русі. Важливу роль у поширенні наукових знань в Україні відіграли Острозький культурно-освітній центр (1580–1608); братські школи, що виникали в XVI–XVII ст.; Київський культурно-освітній центр. Уже в XVII ст. учений Києво-Могилянської академії Г. Кониський обґрунтував теорію терміна.

Українську науково-виробничу, природничу, мистецьку термінологію представлено в загальномовних словниках того часу. Гальмували розвиток української наукової мови до середини XIX ст. недержавний статус української мови, заборони її як засобу спілкування і державна роз'єднаність української мовної території.

2. Період другої половини XIX ст. – початку XX ст. Діяльність Наукового товариства імені Тараса Шевченка, яке було засновано 1873 р. у Львові, і яке з 1892 р. стає першим українським науковим центром на зразок європейських академій. Саме тут концентрувалася термінологічна праця провідних учених кінця XIX – початку XX ст. Наддніпрянської України (*А. Кримський, Б. Грінченко, І. Стешенко, В. Антонович, О. Кониський*) та Наддністрянської України (*І. Верхратський, М. Пачовський, І. Франко, Т. Барановський, С. Качала, О. Огоновський*).

Термінологи НТШ мали різні погляди на розвиток української термінології, тому виокремились такі дві групи науковців: 1) прихильники термінотворення в дусі народної мови, на її основі й за її законами (*В. Левицький, І. Пулюй, І. Верхратський, І. Кандяк, Р. Цегельський*); 2) симпатичні запровадження в українську мову інтернаціональної термінології (*І. Горбачевський, С. Рудницький, М. Вікул, А. Семенцов*).

Зусиллями українських учених НТШ було вироблено концептуальні положення термінологічної теорії, запропоновано одностайну термінологію і номенклатуру, незважаючи на те, що її творили на землях України, які належали до різних держав.

3. Третій період, пов'язаний з утворенням наукових товариств у Східній Україні. Активно опрацьовувати та творити українську термінологію почали після проголошення Української Народної Республіки (1917 р.), коли було скасовано заборони щодо української мови. У цей час зацікавлення термінологією набуває масового характеру, над виробленням української термінології працювали Українське наукове товариство в Києві (*голова М. Грушевський*), Кам'янець-Подільський університет (*ректор І. Огієнко*), Українська академія наук (*президент В. Вернадський*), тощо.

4. Період діяльності Інституту української наукової мови. Українське мовознавство, зокрема термінологія, за влучним висловом відомого українського термінолога А. Вовка (США), пережило “золоте десятиріччя” (1921–1931), яке залишиться безпрецедентним у світовій практиці. У низці наукових розробок 1928–1930 рр. сформульовано основні засади творення української термінології, серед яких: термінологія повинна бути народною; у разі відсутності готового терміна в народній мові треба створити його з мовних морфем; лише в разі непридатності новоствореного терміна запозичувати наукову назву з мови-джерела; термін має бути зрозумілий; назва поняття має бути точна й однозначна; термін повинен бути придатний для творення похідних термінів; термін має добре звучати і бути економним.

За цей період було опубліковано близько 50 різноманітних словників чи проектів словників із гуманітарних і природничих галузей знань [2, 115–160].

5. Період функціонування української термінології 1932–1990 років. У тридцятих роках розпочалось переслідування українських мовознавців.

В Україні впроваджено унікальний, винятково радянський винахід: формально національну (українську) мову не забороняли, навпаки, говорили про бурхливий її розквіт, але насправді її розвиток коригували в потрібному політичному напрямі. У такій ситуації українська наукова термінологія фактично втратила свою автентичність і перетворилася на копію російської.

Упродовж 1933–1935 років Інститут мовознавства видавав “Термінологічні бюлетні”, у яких значну частину (14,5 тисячі) українських термінів замінено російськими відповідниками (*бурштин – янтар, копальня – шахта, линва – трос*), уніфіковано рід запозичених термінів на зразок цих запозичень у російській мові (*бензина – бензин, синтеза – синтез, емаль (чол. роду) – емаль (жін. роду)*). Після виходу цих бюлетенів, які фактично знівелиювали багаторічну термінотворчу працю українських науковців, термінологічна діяльність припиняється на чверть століття.

Зацікавлення термінологіями різних галузей знань поновлюється в другій половині 50-х років. Президія АН УРСР у 1957 р. створює Словникову комісію АН УРСР, яку очолив академік І. Штокало. Комісія видала 16 російсько-українських словників із найважливіших галузей знань. Однак не все заплановане було реалізовано, та й головним принципом укладання словників було максимальне зближення української та російської термінологій [3, 88–100].

6. Сучасний період розвитку української термінології (*90-ті роки XX ст. – початок XXI ст.*). На сучасному етапі розвитку української лінгвістичної науки простежуємо зацікавлення

термінознавством. Помітним є намагання науковців-фахівців у різних сферах знань і мовознавців унормувати галузеві термінології.

Сучасні українські термінологи глибше, ніж їхні попередники, опрацьовують теорію термінології як підсистему літературної мови, теорію терміна як мовного знака, формулюють вимоги, які треба ставити до окремого терміна та й до “ідеальної” (якщо така можлива) термінології. Для визначення основних принципів термінотворення українські термінологи враховують досвід вітчизняних дослідників (науковців, які плідно працювали на початку ХХ ст. у Науковому товаристві імені Тараса Шевченка й Інституті української мови) і досягнення європейської науки (*Ш. Баллі, Е. Вюстера, Д. Лотте, О. Реформатського та ін.*).

Сьогодні спостерігаємо надзвичайну термінографічну активність: якщо в 1990 р. видано 5 термінологічних словників, то з 1992 р. їхня кількість становить не один десяток. Це словники різних типів – перекладні, енциклопедично-довідкові, тлумачно-перекладні, частотні, словники-тезауруси, словники нових термінів.

Виробити та узгодити засади термінотворення допомагають численні наукові семінари, конференції. Традиційними стали міжнародні наукові конференції “Українська термінологія і сучасність” (*Київ, Інститут української мови НАН України*), “Проблеми української науково-технічної термінології” (*Національний університет “Львівська політехніка”*) [4, 15–20].

Дуже потрібним напрямом термінознавства є стандартизація термінології, тобто вироблення термінів-еталонів, які відповідали б усім лінгвістичним і логічним вимогам до термінів. Тому 1992 р. наказом Міносвіти та Держстандарту було створено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології на базі Львівського політехнічного інституту.

Отже, термінна номінація, тобто процес найменування спеціальних понять науки і техніки, є цілеспрямованим творчим процесом. Утворення термінів відбувається свідомо, з прагненням до чіткої системи. Терміни виникають у професійному середовищі і вживаються лише у термінній функції. Для створення нового терміна можуть бути використані різні мовні засоби, а вибір оптимального способу номінації – складний процес: його визначають об’єктивні та суб’єктивні моменти, зовнішні та внутрішні чинники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Козловський В.О. Термінологічні уваги / В. О. Козловський // Бібліотечний журнал. – 1926. – Ч. 6–8. – С. 17–25.
2. Шевельов Ю.О. Українська мова в першій половині двадцятого століття. Стан і статус / Ю.О. Шевельов. – Нью-Йорк, 1987. – 295с.
3. Вовк А.О. Наукова мова і політика української термінології / А.О. Вовк. – 1979. – Ч VII. – С 88–100.
4. Масенко Л.К. Українська мова у ХХ столітті / Л.К Масенко. – К., 2005. – 250с.

Відомості про автора

Кушнір Анастасія Володимирівна, студентка факультету комп’ютерних систем та автоматики групи 2СІ-15б, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, albatrozmark@mail.ru

Kushnir Anastasiia Volodymyrivna, student of faculty for computer systems and automation group 2SE-15b, Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia city, albatrozmark@mail.ru

Відомості про наукового керівника

Стадній Алла Сергіївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, stadniy.alla@ukr.net

Stadniy Alla Sergiyivna, senior researcher of Philology, cathedra of linguistics of Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia city, stadniy.alla@ukr.net

Особливості семантики і функціонування іменників на позначення осіб жіночої статі

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано значення іменників жіночого роду на позначення осіб за родом діяльності, партійною належністю, територіальним критерієм, функціонування їх у мові. Досліджено продуктивні словотворчі суфікси, за допомогою яких утворено назви осіб жіночого роду. З'ясовано, що суфікс передає не лише значення об'єктивної реальності, а й суб'єктивне ставлення до неї мовця.

Ключові слова

Гендерний компонент, іменники жіночого роду на позначення осіб за родом діяльності, категорія роду, словотворення, словотворчий суфікс.

Abstract

The importance of feminine nouns denoting persons by occupation, party affiliation, territorial criterion, their functioning in the language are analyzed in the article. Productive word-formative suffixes are studied through the instrumentality of which the names of feminine persons are created. It was found that suffix conveys not only the value of objective reality, but also subjective attitude of the speaker to it.

Keywords

Gender component, feminine nouns denoting people by occupation, gender category, word formation, word-formative suffix.

У сучасній українській літературній мові активно використовують іменники на позначення осіб жіночої статі. Саме тому однією із важливих проблем сучасного мовознавства є нормативне закріплення в українській мові іменників на позначення осіб, що враховують гендерний компонент. До сьогодні використання іменників чоловічого роду на позначення осіб жіночої статі пояснювали суспільним розподілом праці між чоловіками та жінками, перевагою чоловічої праці на відповідних посадах і у професіях, відсутністю ресурсів у мові, тобто слів, що називають професії у формі жіночого роду, або нейтральних елементів, частіше нейтральних суфіксів, для творення таких слів тощо. Функціонування української мови на сучасному етапі характерне посиленням динаміки змін на усіх рівнях мовної системи. Інтеграція в міжнародну спільноту, активні контакти між мовами, якісні зміни у суспільно-політичних та науково-технічних сферах спричинили появу нових реальностей, які вимагають номінації. Закріплення в сучасній українській мові етичних і комунікативних норм, що враховують гендерний компонент, зумовило не тільки необмежене розширення іменникових особових кореляцій, а й семантичні нашарування на певних родових формах, наприклад: *адміністратор* — *адміністраторка*, *бютівець* — *бютівка*, *візажист* — *візажистка*, *волонтер* — *волонтерка*, *губернатор* — *губернаторка*, *депутат* — *депутатка*, *дизайнер* — *дизайнерка*, *екс-прем'єр* — *екс-прем'єрка*, *клієнт* — *клієнтка*, *коаліціант* — *коаліціантка*, *комерсант* — *комерсантка*, *лідер* — *лідерка*, *нашеукраїнець* — *нашеукраїнка*, *непідписант* — *непідписантка*, *опозиціонер* — *опозиціонерка*, *парламентар* — *парламентарка*, *підписант* — *підписантка*, *прем'єр* — *прем'єрка*, *регіонал* — *регіоналка*, *торгаш* — *торгашка*.

Іноді виникають сумніви, якій же формі віддати перевагу: *прем'єр* — *прем'єрка*, *клієнт* — *клієнтка*, *губернатор* — *губернаторка* — *губернаторша*. Функціонування таких синонімів у сучасній мові не однаково. Якщо в діалектному та усному побутовому мовленні спостерігаємо тенденцію до диференціації у вираженні назв за професією чи родом занять для чоловіків та жінок, то

у літературній мові ця тенденція виявлена не так чітко. Тут досить широко традиційно використовують назви у формі чоловічого роду на позначення особи жіночої статі. Особливо характерні такі форми для наукового та офіційно-ділового стилів, наприклад: *Натомість у секретаріаті того ж дня, коли суд виніс рішення, було оприлюднено указ про призначення "губернатором" Віри Ульянченко.*

Широко побутують назви жіночого роду в усному мовленні, оскільки там майже повністю витримано родовий поділ іменників. Мовці, називаючи особу за професією, хочуть водночас повідомити, хто це — чоловік чи жінка [1, 27]. У таких опозиціях один член завжди маркований.

Вирізняють два типи опозицій:

1) іменники чоловічого роду, які функціонують у більш широкому значенні, не марковані ознакою чоловічої статі і є екстенсивним членом опозиції. До цієї категорії належать назви осіб за професією, видом занять, посадою, званням, наприклад: *акселерат — акселератка, дантист — дантистка, еротоман — еротоманка, кельнер — кельнерша, клептоман — клептоманка, референт — референтка, сексот — сексотка, фінінспектор — фінінспекторка, фінансист — фінансистка;*

2) іменники чоловічого роду використовують для номінації осіб чоловічої статі, а іменники жіночого роду — для номінації осіб жіночої статі. До цього типу належать назви осіб за національністю, територіальною належністю, наприклад: *киянин — киянка, львів'янин — львів'янка, англієць — англійка, італієць — італійка, полтавчанин — полтавчанка, австралієць — австралійка, росіянин — росіянка, американець — американка, аргентинець — аргентинка, єгиптянин — єгиптянка.*

У першій групі іменники на позначення осіб жіночої статі семантично складніші, ніж у другій, наприклад: губернатор — "назва особи за типом заняття", губернаторка — "назва особи за типом заняття" + "жіноча стать", наприклад: бельгієць — "житель Бельгії" + "чоловік", бельгійка — "жителька Бельгії" + "жінка". Додавання суфікса нейтралізує значення "чоловіча стать".

Нейтралізація статі зумовлена тим, що назва чоловічого роду підкреслює не стільки ідею статі, скільки уявлення про особу, соціальну значущість її занять.

На початку ХХІ ст. професійна належність осіб стає важливим соціолінгвістичним фактором і потребує особливої уваги дослідників [2, 63]. Продуктивним способом творення іменників на позначення осіб жіночої статі у сучасній українській мові є суфіксальний спосіб. Він домінує під час творення паралельних слів жіночого роду від іменників чоловічого роду на позначення осіб за: а) професійною діяльністю; б) територіальним критерієм; в) партійною належністю; г) національністю та ін.

Назви осіб жіночої статі, утворені на основі продуктивного словотвірного типу із суфіксами, поділяємо на декілька відповідних груп:

1. Назви осіб жіночого роду за професійною належністю: *квітникарка, тенісистка, футболістка* та ін., наприклад: „Українська **тенісистка** змінила громадянство на американське”. У межах цього словотвірного типу помітно активізувалося утворення назв осіб жіночої статі від тих професій, яких раніше або не було, або ж вони не були такими популярними та поширеними, наприклад: *акторка, бізнесменка, консьєржка, лялькарка, мільярдерка, наркокур'єрка, реалізаторка, ревізорка, режисерка, стриптизерка, фермерка* та ін. У мові української публіцистики звичнішими стають назви жіночого роду із суфіксом **-к(-а)** за територіальною ознакою, зокрема за місцем народження або проживання, за членством у якійсь спільноті тощо. На відміну від попередніх груп іменників у них кінцевий звук [к] суфіксів іменників чоловічого роду **-ак (-як), -ук (-юк)** перед суфіксом **-к(-а)**, чергується із [ч], наприклад: *австріяк — австріячка, західняк — західнячка, поліщук — поліщучка, східняк — східнячка* та ін., наприклад: „На зустріч із виборцями прийшла їхня землячка — **поліщучка**”. В інших назвах жінок за місцем проживання чи народження, за членством в якійсь спільноті тощо суфікс **-к(-а)** приєднується до усиченого суфікса **-анин**, пор: *донечанин — донечанка, спілчанин — спілчанка* та ін., наприклад: „**Донечанка** повідомила журналістам, що після спілкування з президентом її питання було вирішене” [3, 127].

2. Нові іменники зі значенням жіночої статі за професійною належністю зрідка утворюються за словотвірним типом із суфіксом **-ниц(-я)**: *власниця, охоронниця, лоточниця, сигаретниця* та ін.: „**Охоронниця** притулку — рятівниця не однієї сотні собак”.

3. Зрідка іменники зі значенням жіночої статі, уживані в українській мові, мають суфікс **-ин(-я)**, такі як: *кравчиня, майстриня, продавчиня*, наприклад: „**Майстриня** знає свою справу”.

В українській мові спостерігаємо тенденцію до дедалі ширшого вживання нових іменників із суфіксом **-к(-а-)** на позначення осіб жіночої статі за їхньою професійною діяльністю, партійною належністю, територіальною ознакою і членством у спільноті, що властиво розмовному літературному мовленню.

4. Словотвірний тип із суфіксом **-ш(-а)** зі згаданим словотвірним значенням переважає в розмовному мовленні [4, 97]. Новоутворені іменники надають журналістським текстам розмовності, а деякі з них, наприклад: *директорша, мільйонерша, професорша, фермерша* та ін., слугують засобом вираження негативної оцінки осіб жіночої статі, іронії тощо.

Отже, мовна тенденція називати жінку окремим словом отримала великі можливості для реалізації тих словотвірних ресурсів, що були вже введені у сферу потенційної здатності словотвору. Унаслідок цього група імен жіночого роду за видом діяльності, партійною належністю, територіальним критерієм, суспільною діяльністю з нечисленною перетворилася у велику групу лексем, відобразивши шляхом номінації зміни явищ реального світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Недбайло Л. І. Утворення іменників жіночого роду - назв осіб за професією / Л. І. Недбайло // Питання мовної культури / Ін. мов-ва АН УРСР. - 1970. - Вип. 4. - С. 26-33.
2. Ставицька Л. Гендерна лінгвістика : українська перспектива / Леся Ставицька // Українська мова. – 2004. – №3. – С. 58–66.
3. Безпояско О. К. Іменні граматичні категорії: Функціональний аналіз / О. К. Безпояско. - К. : Наук. думка, 1991. - 171 с.
4. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Морфологія : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонДУ, 1996. – 437 с.
5. Ковалик І.І. Словотвірний розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах / І. І. Ковалик // Питання українського мовознавства. – Львів : Вид-во Львівськ. ун-ту., 1962. - Кн. 6. - С. 3-34.
6. Навальна М. І. Динаміка лексики української періодики початку ХХІ ст. : [монографія] / М. І. Навальна. – К., Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 328 с.

Відомості про автора

Марчук Анастасія Олександрівна, ст. гр. І-15б, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, місто Вінниця, zanzarah98@mail.ru.

Marchuk Anastasiya, st. gr. I-15b, Faculty of Computer Systems and Automation, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsya city. zanzarah98@mail.ru.

Відомості про наукового керівника

Стадній Алла Сергіївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, stadniy.alla@ukr.net

Stadniy Alla Sergiyivna, senior researcher of Philology, cathedra of linguistics of Vinnytsia National Technical University, Vinnitsia city, stadniy.alla@ukr.net

Структура та функції студентського сленгу

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті подано результати дослідження студентського сленгу, проаналізовано основні причини виникнення, з'ясовано структуру, функції та особливості використання студентського сленгу.

Ключові слова: студентський сленг, експресивна лексика, усне мовлення.

Abstract: In the submitted article presents the results of research student slang, analyzes the main causes and determined the structure, functions and features using student slang.

Keywords: student slang, expressive vocabulary, oral language.

Лексичний склад української мови, як і будь-якої іншої, містить велику кількість сленгових утворень, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей.

У сучасному тлумачному словнику української мови подається визначення терміну «сленг» як – жаргонні слова або вирази; розмовний варіант тієї чи іншої соціальної або професійної групи. Слова, що часто розглядаються як порушення норм стандартної мови. Це дуже виразні, іронічні слова, що слугують для позначення предметів, про які говорять у повсякденному житті. [1, 130]

Сам термін сленг в перекладі з англійської мови означає: мова соціально чи професійно відособленої групи в протилежність літературній мові; варіант розмовної мови (в тому числі експресивно забарвлені елементи мови), що не співпадають з нормою літературної мови [2, 356]

Молодіжний сленг — соціолект людей у віці 12 — 22 років, що виник із протиставлення себе не стільки старшому поколінню, скільки офіційній системі. Існує в середовищі міської учнівської та студентської молоді, а також окремих замкнутих референтних групах. Молодіжний жаргон є одним з шарів розмовного стилю сучасної української мови, який динамічно змінюється і поповнюється.

Молодіжний сленг, як і будь-який інший, є тільки лексиконом на фонетичній і граматичній основі загальнонаціональної мови і відрізняється розмовним, а іноді й грубо-фамільярним забарвленням. Найрозвиненіші семантичні поля — «Людина», «Зовнішність», «Одяг», «Житло», «Дозвілля». Чимало елементів є різними скороченнями і похідними від них, а також англійськими запозиченнями або фонетичними асоціаціями. Характерною особливістю, яка відрізняє молодіжний сленг від інших видів сленгу, є його швидка мінливість, яка пояснюється зміною поколінь.

Походження деяких слів молодіжного сленгу зрозуміти досить легко. Так, наприклад, не становить труднощів пояснення таких слів як зубр (людина, яка присвячує забагато часу навчанню), це слово, вочевидь, пішло від дієслова зубрити (вчити напам'ять); подібна ситуація в словах парохід (той, хто відвідує пари) та парогуль (той, хто пропускає заняття) що складаються з двох основ пара та ходити (в першому випадку) і гуляти (в другому); гуртак (гуртожиток) та інші. У студентському середовищі побутують такі лексичні одиниці: друшляти (прогулювати пари), общага (гуртожиток), стіпуха (стипендія) тощо. Також у сленговому мовленні студентів трапляються слова, що відображають студентські буденні явища та проблеми: хвіст (заборгованість), шпора, шпаргалка (зрозуміло і без пояснення), плавати (погано знати матеріал), йти на шпорах (списувати), врубитись (зрозуміти), засипатись (не скласти іспити) [3, 173].

Студенти вживають сленгові вирази для того, щоб виглядати сучасними. По-перше, при спілкуванні студенти вживають сленг не тільки для передачі інформації, але і для вираження власного світогляду, ідей, для підкреслення власної особистості та того, що вони йдуть в ногу з часом.

По-друге, сленг – одна з форм влиття в колектив і засіб бути адекватно сприйнятим у тій групі людей, з якою ведеться спілкування. Адже студенти не вживають сленг постійно, вони користуються ним в більшій мірі в тих ситуаціях, коли сподіваються на розуміння. Майже завжди студенти заперечують той факт, що вони вживають сленг навмисно, вони наголошують на тому, що вживання сленгу відбувається підсвідомо. Все-таки, сленг вживається навмисно у тому сенсі, що студенти підбирають слова та вирази відповідно до співрозмовників та ситуацій або вирішують не вживати

сленг взагалі. Оскільки сленг вживається в усній мові, людьми, які в більшості можуть і не усвідомлювати, що це сленг, то вибір фраз залежить від підсвідомих структур мови. Коли сленг вживається письменниками, то сленг уважніше і більш вдало підібраний для створення більшого ефекту. Хоча письменники рідко є творцями сленгу. [4, 200]

Молоді люди користуються сленгом в певному середовищі. Найбільше сленгових фраз можна почути під час спілкування певного кола друзів, однокурсників, близьких знайомих, оскільки ці фрази емоційно зближують їх та прямо, доступно і коротко виражають ставлення до подій, явищ, які обговорюються.

По-третє, сленг у деякому розумінні може бути своєрідною грою для точного, навіть іронічного опису подій та вражень.

Отже, сленг забезпечує близькість. Він часто виконує важливу соціальну функцію, яка полягає у виключенні або включенні людини у близьке оточення, вживанні тієї мови, яка функціонує у певному колі людей, у певній професії. Сленг – лексична інновація у певному культурному контексті. Певні групи людей вживають сленг, тому що „ім не вистачає політичної влади”. Це просто безпечний та ефективний спосіб протесту проти чогось встановленого, проти мовних правил.

Слід зазначити, що у молодіжному жаргоні діють ті ж закономірності, що і у нормативній мові, зокрема, лексеми вступають у синонімічні, антонімічні, омонімічні відносини. Так, літературне слово "хлопець" має такі жаргонні відповідники: "покемон", "кадр", "гвіздок", "пультик", "пацик" (від "пацан"), "шльоцик", "хіляк" (слабкий фізично), "мачо" (сексуальний), "ларик" (відмінник), "васьок" (незнайомий) і навіть "лошарик" (хлопець в окулярах).

Крім того, якщо хлопець має якусь виражену позитивну чи негативну якість, він може бути названий "молоток" (добрий, розумний); "балкон", "тормоз" або "плуг" (тугодум); "дятел" (дурний); "Леопольд" (доброзичливий); "му-му" (мовчун). [5, 178]

Оскільки життя молоді традиційно пов'язано з технікою, цікавим є таке спостереження: серед дієслів, які у жаргоні називають відносини між людьми чи характеризують поведінку людей, дуже багато "технічних" у традиційному вжитку. Наприклад, "зарулити" (прийти кудись), "наїхати" (накричати на когось), "грузитися" (бути не в настрої), "морозитися" (бути байдужим), "зависати" (бути десь довго). Останній приклад явно пов'язаний з професійним жаргоном комп'ютерщиків. Цікавим також є жаргонізм "шифруватися" – ховатися від когось.

Досить специфічною групою жаргонізмів є такі, що мають англійське походження. Їх можна поділити на кілька підгруп. Перша підгрупа складається зі слів, що і за звучанням, і за семантикою збігаються з англійськими, але графічно передаються українськими літерами: "денс" – танець, "смайл" – посмішка, "френд" – друг, "парті" – вечірка, "кеш" – гроші, "дарлінг" – близька людина.

Другу підгрупу складають англійські слова, які в українському молодіжному жаргоні мають трохи інше значення, ніж в англійській мові: "сешн" – свято, гулянка (в англ. "засідання", "сесія"); "саунд" – гучна музика (в англ. "звук"); "цент" – гривня (в англ. 1/100 долара).

Нарешті, до третьої підгрупи входять англійські слова, які отримали в жаргоні афікси, властиві слов'янським мовам: "піпли" – люди, "гьорли" – дівчата, "суперовий" – визначний, "бестовий" – найкращий, "аська" – програма для спілкування через Інтернет, "сидюк" – CD-Rom і навіть "моня" – монітор.

Англійський прикметник "bad" ("поганий") дав початок жаргонізму "набедити" – зробити щось погане (зауважимо, що цей новотвір "підтримується" наявністю російського "беда" і українського "біда"). [5, 194-195]

Таким чином, соціальний розвиток, технічний прогрес, нові «віяння» в культурі сприяють розвитку студентського сленгу, який являє собою значний прошарок розмовної мови, що має тенденцію швидко трансформуватися, постійно змінюватися та оновлюватися. Український студентський сленг є засобом самовираження, який використовується молоддю для більшого емоційного забарвлення своєї мови, для створення нових, "свіжих" назв для тих слів, які найчастіше вживаються в їхньому житті.

Список використаної літератури

1. Гриценко Т. Б. Культура мовлення як компонент комунікації студентів // Науковий вісник Національного аграрного університету / НАУ. - К., 2003. - Вип. 65. - С. 127-134.
2. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів/ За заг. ред. д-ра філолог. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.

3. Мартос С.А. Структура молодіжного сленгу під кутом зору мови міста //Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: Збірник наукових праць. Випуск III. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – С.170-174.

4. Мартос С.А. Молодіжний сленг: комунікативний аспект// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: Збірник наукових праць. Випуск II. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2005. – С.199-202.

5. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – Тернопіль, "Навчальна книга", 2000. – 248 с.

Джесїка Гавїланес, гр. ЕКО-12, ФЕБМД, Вінницький національний технічний університет,
e-mail: jessicaeli93@hotmail.com

Jessica Gavilanez, gr. ЕКО-12, Vinnytsia National Technical University,
e-mail: jessicaeli93@hotmail.com

Науковий керівник: Горчинська Людмила Володимирівна, старший викладач кафедри мовознавства
Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця

e-mail: amila5@ukr.net

Horchinska Lyudmila Volodimirivna, senior researcher of Philology, cathedra of linguistics of Vinnytsia
National Technical University, Vinnytsia.

e-mail: amila5@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ПАРЕМІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянено можливості використання паремій (прислів'я та приказки) на уроках української мови як іноземної. Використання паремій на уроках української як іноземної сприяє кращому оволодінню цим предметом, сприяє розширенню знань про мову та українську культуру, розширенню лексичного запасу студентів –іноземців.

Ключові слова: українська як іноземна, паремії, прислів'я, приказки, граматики, лексика.

Abstrakt

The possibilities of paramiis' (proverbs and sayings) use on the lessons of Ukrainian as a foreign language are examined. The use of paramiis at the lessons of Russian as a foreign language contributes to better mastery of the subject, contributes to the spread of knowledge about Ukrainian language and culture, spreading of foreign students' vocabulary.

Keywords: Ukrainian as a foreign language, paroemia, proverb, sayings, grammar, vocabulary.

Вивчення будь-якої мови тісно пов'язане з вивченням культури країни, де говорять цією мовою. Найбільш яскраво представлено національний спосіб світосприйняття в паремійному корпусі мови. Повчальним, сентенційним словом насичені тексти різних сфер людської комунікації – публіцистики, науки, освіти, міжнародної дипломатії тощо. Власне паремії та афоризми становлять софійну складову культури кожної нації [2, 4].

Науковий інтерес до проблем пареміології зростає наприкінці ХХ –початку ХХІ ст. як у зарубіжному, так і у вітчизняному мовознавстві(В. Жуков, С. Іванов, В. Калашник, А. Королькова, М. Котова, Г. Манякіна, В. Мокієнко, Г. Пермяков, Л. Савенкова, Т. Радзівська, В. Ужченко, Н. Шарманова та ін.)

Під пареміями у цьому дослідженні розуміють предикативні структури на позначення узагальнених комунікативних ситуацій, які співвідносяться з прецедентними феноменами, що спираються на фонові знання комунікантів та визначають стратегію моральної поведінки кожної людини й соціуму загалом. Усі одиниці пареміології (прислів'я, приказки, афоризми, примовки, «ділові» вислови, повір'я, прикмети, замовляння, нісенітниця, казкові формули тощо) являють собою кліше і використовуються в ролі знаків. Одночасно паремії є текстами – фольклорними чи книжними, які позначені ознакою автосемантиї (мають самодостатнє значення і можуть вживатися самостійно) [2,5].

Головною метою навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі є формування комунікативної компетенції в різних сферах життєдіяльності. Комунікативний метод, передбачає оволодіння комунікативною компетенцією. Керування навчанням здійснюється не через граматику, а скеровується комунікативними інтенціями (намірами). Студент опиняється в центрі навчання. Студенти навчаються «комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією» [3, 303]. Основою комунікативної компетенції студентів-іноземців є комунікативні вміння сформовані на ґрунті мовних знань та навичок. У свою чергу мовна компетенція поділяється на лексичну, граматичну, фонологічну та орфографічну компетенції. Без оволодіння мовним матеріалом неможливо сформувати мовленнєві вміння у студентів-іноземців. Лише самі знання мовного матеріалу не можуть забезпечити реалізацію поставленої мети навчання української мови як іноземної. Використання прислів'їв та приказок на уроках української мови як іноземної створює ідеальні умови для розвитку мовлення студентів на різних етапах і рівнях навчання.

Низка дослідників таких, як Т. О. Помаранцева, З. К. Тарланов, Л. Б. Савенкова, Г. Д. Сідоркова, М. Стельмах пропонують використовувати прислів'я та приказки на уроках іноземної мови, щоб допомогти краще зрозуміти носіїв цієї мови, бо саме в пареміях відображаються особливості історії, культури, побуту певного народу.

Актуальність проведеного дослідження обумовлена широким використанням прислів'їв та приказок в усіх сучасних мовах з дидактичною метою. Паремії є важливим складником у процесі лінгвокраїнознавчого вивчення мови.

Мета дослідження – визначити використання прислів'їв та приказок на уроках української як іноземної.

Об'єктом нашого дослідження є прислів'я та приказки як засоби навчання українській мові як іноземній.

Прислів'я та приказки – багатий матеріал, який рекомендують використовувати у навчанні іноземних мов. Відомо, що ще у Х столітті прислів'я використовували в Англії як один із засобів навчання латині. Використання паремій у практиці викладача української мови як іноземної безсумнівно сприятиме кращому оволодінню цим предметом, розширюючи знання про мову, лексичний запас і особливості його функціонування. З іншого боку вивчення прислів'їв та приказок на уроках української як іноземної є додатковим джерелом країнознавчих знань.

Досвід показує, що одним із ефективних прийомів забезпечення інтересу в студентів-іноземців до вивчення української мови, їхня активність, працездатність є використання прислів'їв та приказок на уроках української мови як іноземної.

На початковому етапі вивчення української мови як іноземної можна звертатися до прислів'їв та приказок для постановки звукової складової мовлення. Замість окремих слів та словосполучень, які містять той чи інший звук, можна запропонувати підібрані прислів'я та приказки. Такий вид роботи буде актуальний під час проведення фонетичної зарядки. Прислів'я та приказки підбираються залежно від того, який звук відпрацьовується: *«Або пан, або пропав», «Ідь тихо – обминеш лихо», «Скажеш – не вернеш, напишеш – не зітреш», «І так і сяк, аби не так», «Кожен край має свій звичай», «Біда біду тягне».*

На початковому етапі використовуємо прислів'я та приказки, щоб сформувати навички вимови, а на основному етапі навчання студентів-іноземців – для підтримання та удосконалення навичок правильної вимови.

Використовують прислів'я та приказки й під час вивчення граматичних явищ. Зокрема, за допомогою них можна практикувати вивчення певних граматичних тем, виконуючи при цьому традиційні вправи. Наведемо приклади:

- Антоніми / синоніми : *«Багато диму – мало тепла», «Більше діла – менше слів», «Гірка робота, а солодкий хліб », «Високо літаєш та низько сядеш», «З великої хмари – малий дощ», «Знай більше, а говори менше», «Де не було початку, не буде й кінця».*
- Дієслово : *«Говори до гори, а гора горою», «Добре роби – добре й буде», «Сказав, та не зав'язав», «Тихе слово і гнів переможе», «Тихше їдеш — далі будеш», «Хто обає, той має», «Вчися все життя і у життя».*
- Прикметник: *«Гірка наука, зате плоди її солодкі», «Багатий бідного не знає», «Гіркий чужий хліб», «З великої хмари малий дощ».*

Лексико-граматична насиченість прислів'їв та приказок дозволяє використовувати їх не тільки при поясненні й активізації багатьох граматичних явищ, але й для збагачення лексичного запасу. Знання студентами-іноземцями українських паремій збагачує їхній словниковий запас, допомагає їм засвоїти образний лад мови, розвиває пам'ять. У деяких образних реченнях, які містять закінчену думку, зазвичай легше запам'ятовуються нові слова. Як зазначає Л. П. Матвіїшин, що «фразеологізми та прислів'я, які являють собою твори в мініатюрі, узагальнюють і типізують кожен окремий вияв суспільного та особистого життя у досвіді цілих поколінь, є прекрасним засобом для розширення продуктивного лексичного запасу студентів. Прислів'я допомагають краще познайомитися з культурою країни» [4, 2]. Тому радимо використовувати прислів'я та приказки під час вивчення лексичних тем:

- Університет: *«Без муки не має науки», «Борода не робить чоловіка мудрим», «Вчитися ніколи не пізно», «Гарно того вчити, хто хоче все знати».*
- Пори року: *«Весна всім красна», «Готуй сани влітку, а воза взимку», «Зима без снігу, як літо без хліба».*

- Харчування: «Водою ситий не будеш», «Паляниця – хлібові сестриця», «Без солі, без хліба немає обіда», «З неба хліб не падає», «З печі сирого хліба не виймають», «Борщ та каша – їжа наша».

Комунікативний підхід у навчанні іноземної мови спрямований на практику спілкування. На нашу думку ефективно цей метод реалізується, якщо викладач використовує прислів'я та приказки на уроках української мови як іноземної, які стимулюють студентів-іноземців висловлювати свої думки українською. Використання прислів'їв та приказок стимулює роботу студентів із словником. Серед видів роботи із використання прислів'їв та приказок можна запропонувати такі завдання:

- Пояснити за контекстом значення поданих прислів'їв та приказок: «Семеро одного не чекають», «Сім п'ятниць на тиждень», «Сім раз відмір, один відріж».
- Скласти психологічний портрет своїх друзів, використовуючи прислів'я.
- Серед запропонованих прислів'їв вибрати одне, яке відповідає змісту прочитаного тексту.
- Підбір прислів'їв-еквівалентів у рідній мові.
- За поданим прислів'ям скласти діалог: «Більше діла – менше слів», «За одного вченого дають десять невчених», «Добре роби – добре й буде».
- Вставте потрібне слово в подане прислів'я: «Світ не без __ людей», «Час все __», «Краще __, ніж ніколи».

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що на уроках української мови як іноземної українські паремії є важливим засобом пояснення і засвоєння граматичного матеріалу, засобом поповнення активного мовленнєвого запасу студентів-іноземців, розвитку їхнього виразного мовлення та джерелом красназвучної інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Українські народні прислів'я та приказки /Упор. В. Бобкова та ін. Ред. Сидоренко М.В. – К.: Вид-во художньої літератури, 1963. – 791 с.
2. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Ж. В. Колоїз, Н. М. Малюга, Н. М. Шарманова ; за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : КП ДВНЗ «КНУ», 2014. – 349 с.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколасової. – К.: Ленвіт, 1999. – 320с.
4. Матвіїшин Л. П. Використання фразеологізмів на заняттях німецької мови як засобу розширення продуктивного лексичного запасу студентів немовних вузів [Електронний ресурс] / Л. В. Матвіїшин // IV Международная научно-практическая конференция «Образовательный процесс: взгляд изнутри» (29-30 ноября 2010) – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20102911/2_matv.htm
5. Стельмах М. Застосування прислів'їв у вивченні категорії модальності перської мови / Марта Стельмах// Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2011. – Вип.54. – С.145 -152.

Марія Миколаївна Мошноріз – викладач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, e-mail: opanasuk.mm@gmail.com

Mariya Mykolayivna Moshnoriz – teacher of Department of linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: opanasuk.mm@gmail.com

ПОЕТИКА ЛІРИКИ ДМИТРА МАКОГОНА

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті проаналізовано поетичну творчість Д.Макогона в аспекті проблематики, поетики, стильової манери, з'ясовано її роль та місце у літературному процесі доби з сучасного погляду.

Ключові слова: ліричний герой, образи, почуття, ліричний наратив, поетичний світ.

Abstract: *The poetry of D. Makogon, its terms of perspective, poetics, stylistic manner, clarified its role and place in the literary process in the modern period is analyzed in the article.*

Keywords: lyrical hero, images, feelings, lyrical narrative, poetic world.

Українська лірика помежів'я XIX – XX століть прикметна присутнім розширенням проблемно-тематичних, естетичних, стильових, жанрових вимірів. До площини художнього осмислення потрапляють не лише нові суспільно-історичні реалії, але й соціокультурні, цивілізаційні зрушення, філософсько-світоглядні та психічні первні людської особистості. Поетичний дискурс цієї доби чи не найяскравіше продемонстрував свою синтезуючу здатність; у літераторів із системно ще не сформованим індивідуальним стилем його заміником стало еkleктичне тяжіння до поєднання різних ідейно-естетичних систем, традицій визначних попередників. Представлене іменами М.Старицького, І.Франка, В.Самійленка, О.Маковея, Лесі Українки, Олександра Олеся, Б.Лепкого, М.Вороного, М.Філянського, В.Пачовського й ін. вітчизняне поетичне мистецтво межі віків засвідчує еволюцію естетичної свідомості у бік художнього полістилізму – органічного співіснування видозміненої романтичної традиції з реалістичною, а також із утвердженими модерними напрямками письменства.

У силовому полі схарактеризованих тенденцій постала й поетична творчість Д. Макогона – поета-громадянина, людини безкомпромісної, пристрасної вдачі, яка не дозволяла йому заплющувати очі на насущні проблеми бездержавного народу, роз'єданого Російською та Австро-Угорською імперіями. Сина багатодітної селянської родини з Тернопілля Дмитра Яковича Макогона (народився 28 жовтня 1881 року в містечку Хоросткові), що здобув освіту в місцевій школі та Тернопільській гімназії¹, таким формувала участь у діяльності нелегального гуртка учнівської молоді, яким, за свідченням очевидців, опікувалися І.Франко та М.Павлик, та у радикальному русі на користь українського селянства, розповсюдження забороненої літератури.

Знайомство гімназиста з І.Франком, наголосимо, стало одним із вирішальних чинників у становленні Д.Макогона як письменника. Особливо помітний вплив Франка на поезію Д.Макогона. І йдеться не лише про численні алюзії та ремінісценції, але й про загальну пафосність, тип риторики поетичних текстів, образно-сміслові ряди, художні прийоми тощо.

Показовими для характеристики естетичних переконань письменника, що постали в орбіті Франкового ідейного впливу, видаються антидекадентські думки письменника з приводу ролі поета і його мистецького слова в суспільстві: "... поети повинні додавати громадянству життєвої енергії, зогрівати до боротьби і піддержувати віру у її повний успіх, а вже ніколи не повинні ширити зневіри, знеохоти і апатії" [1, 7].

Світоглядні позиції митця (а це передовсім народницька ідеологія, пройнята гуманістичними інтенціями) зрештою чи не найповніше втілилися в його поетичному світі, сповненого громадянського пафосу, безкомпромісної національно-визвольної революційної пристрасності, декларативного, а часом і маніфестного характеру, поєданого із глибоко суб'єктивними, особистісними переживаннями. Принаймні в такому ключі сприймаються поезії Д. Макогона, написані упродовж 1900 – 1907 рр. і об'єднані у збірку "Мужицькі ідилії" (Чернівці, 1907, „накладом власним”), що вийшла, до речі, того ж року, коли в родині Макогонів народилася донька Дарина – в майбутньому відома українська письменниця Ірина Вільде.

У радянський період літературно-критичне осмислення художньої спадщини Д.Макогона обмежалося, в основному, передмовою до видання його поетичних і прозових творів, публікацією кількох його художніх текстів у збірнику „Письменники Буковини”, а також спорадичними згадками в періодиці. Спостерігаємо, по суті, лише фіксацію відповідних мистецьких фактів, основних подій життєвого і творчого шляху автора. Про комплексне ж осмислення художнього феномену

письменника в органічному зв'язку з провідними літературно-мистецькими тенденціями порубіжної епохи в цьому випадку не йшлося.

Виключно з позицій “непримиримої класової боротьби” потрактовувалася творчість Д.Макогона і в літературно-критичних статтях А. Коржупової, О. Романця, А. Фаріона та ін. [3; 6; 7]. Тут не йдеться про осмислення поетичної й прозової спадщини письменника як до певної міри самобутнього мистецького явища, що формувалось і функціонувало у системі вітчизняного літературного процесу кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Автори статей натомість намагаються виокремити насамперед ідеологічну складову художніх текстів Д.Макогона, однотипно вбачаючи в його творах лише “заклик до боротьби”, “мрії про возз'єднання з Радянською Україною”, “прагнення пробудити в масах революційно-визвольні настрої” і под. Поетичні ж, насамперед стильові особливості різножанрової спадщини письменника, її деякою мірою еклектичний характер, тяжіння до поєднання різноманітних художньо-зображальних засобів залишалися поза увагою критиків.

Лише після здобуття Україною державного суверенітету стало можливим оприлюднення невідомих архівних матеріалів про Д. Макогона як активного учасника Української військової організації, а пізніше – Організації українських націоналістів. Ідеться, зокрема, про ґрунтовну розвідку В.Качкана “Нові архівні документи про родину Макогонів”.

Як бачимо, Д.Макогона-поета та прозаїка донині фактично можемо віднести до українських авторів, іще не відомих широкому читацькому загалу. Ідеологічно проскрибований свого часу, його художній спадок належним чином не поцінований й не осмислений вітчизняним літературознавством. Недослідженими виявляються більшість поетичних і прозових текстів Д.Макогона, що репрезентують його світоглядні засади, індивідуальну манеру письма, особливості поезики, стильові доміанти, естетичну й образну системи тощо.

Метою пропонованої статті є дослідження своєрідності художнього світу поезії Д. Макогона, зокрема, з'ясування провідних мотивів й образів його поетичної творчості, засобів їх художньої реалізації, місце і роль цієї поезії в літературному процесі доби.

Єдина поетична збірка письменника, “Мужицькі ідилії”¹, об'єднала твори, написані впродовж 1900 – 1907-х рр. Уміщені у книжку поезії характеризуються підвищеним інтересом до соціально-політичних сторін життя суспільства, громадянським пафосом, гострим етичним спрямуванням, революційною пристрасністю й безкомпромісністю у боротьбі за сповідувані ідеали. В ліриці Д. Макогон виступив провідником ідеї революційного оновлення суспільства, речником наміру кардинально змінити узвичаєний неправедний світоустрій. Літератор по-новому підходить до вирішення проблеми обов'язку митця перед народом, стверджуючи ідею служіння словом і ділом.

Естетичні й морально-етичні контури його поетичного світу визначають ідеї гуманізму, людської гідності, свободи й справедливості, захисту прав усіх знедолених і ошуканих, обстоювання національної самобутності й державної незалежності України. Ці риси споріднюють художні шукання Д.Макогона з поетичною практикою І.Франка, М.Старицького, П.Грабовського, Б.Грінченка, В.Самійленка, О.Маковея, інших митців тієї доби.

Широка тематична парадигма творчості письменника (його вірші, як показує аналіз, охоплюють різні аспекти індивідуального й суспільного буття особи і нації, проблеми соціального й політичного характеру, морально-етичного тощо) служить для експлікації ідей, символів, образів, думок і почуттів ліричного героя. Його можна схарактеризувати як особистість, перейняту проблемою дегуманізації світу й усвідомленням потреби боротьби, активної життєвої позиції заради долі співвітчизників, кращого майбутнього для своєї країни, як гуманного оборонця простоліду. Коло мотивів поезій, характер ліричного суб'єкта (борця, революціонера), а також світоглядні доміанти автора (Д.Макогону були близькі драгоманівсько-франківські концепції поєднання соціал-демократизму із національною ідеєю) зумовили й жанрово-видові модифікації його поетичних творів, їх стильові характеристики.

Так, показово, що більшість віршів збірки “Мужицькі ідилії” належать до так званих прикладних жанрів реалістичної лірики, покликаних до життя певними суспільними потребами й спрямованих на конкретного адресата. Це референтні поезії, з-поміж яких найхарактернішими жанровими різновидами є послання, присвяти, епістоли (“Не забуду...”, “О ти, пригноблений народе...”, “Шалійте...”), вірші-заклики (“Вставай народе!”, “Єднаймося, браття...”, “О, нещасний хлопе...”, “Воскреснем!”, “До роботи”, “На віче!”), вірші-розмірковування (“Два світи”, “Сівач і вітер”, “Контраст”, “Вітер віс...” тощо), „рольові” монологи – “Мужицькі думи восени” – чи й діалоги: “Гей, мужику!...”. Окреме місце посідають нечисленні зразки поезії медитативного

характеру, сповнені інтимно-суб'єктивних письменницьких роздумів (“Сльота”, “До весни”, “Співай, мій пташку...”).

Уже на жанрово-композиційному рівні чітко вимальовуються особливості індивідуального авторського світобачення: тенденція до філософської заглибленості в проблеми індивідуального та суспільного буття, виразного розмежування моральних полюсів світу і пов'язана з цим конфліктність ліричного сюжету, заснованого на етичному протистоянні (правда – несправедливість, людяність – антигуманність, гармонія – дисгармонія).

Найбільш частотними, тож лейтмотивними у збірці, є відтворення страждань українського народу (образ останнього репрезентовано переважно селянством), його економічного й духовного зубожіння, роздуми над універсальними законами світобудови, перейнятість соціальними антагонізмами (наприклад, у „Контрасті” показаними у душі поезії „Учта” М.Старицького), самою природою соціальної нерівності, намагання осмислити місце поета-громадянина в житті, утвердження думки про те, що “настане небавом нам радісний день, / в яким всі щасливо маєм жити....”.

Постать ліричного суб'єкта у поезіях Д.Макогона найчастіше окреслюється через рефлексії як постать активного героя, свідомого борця-революціонера, спроможного на мужні вчинки та самопожертву заради вищих ідеалів. “Мужицькі ідилії”, по суті, репрезентують устійнену письменницьку етичну концепцію „цілого чоловіка” – гармонійної людини й цілісної особистості зі сформованими переконаннями, власним поглядом на світ. Життя для такого ліричного героя – активна і непримиренна боротьба, жертвне торування шляху до поставленої мети.

Відповідно до такого розуміння життя, світоустрою, місця особи в світі викристалізовується загальний пафос книжки. Він емоційний, вольовий, життєстверджуючий, пристрасний, натхненний вищою ідеєю служіння інтересам рідного народу та загальнолюдським гуманістичним цінностям. Це, до речі, знову ж споріднює Д. Макогона з І. Франком (нехай вони і є митцями різного калібру), що виявляється на рівні численних інтертекстуальних зав'язків між їх ліричними творами.

У багатьох поезіях (“Вставай народе!”, “Гей, молодь вкраїнська!..”, “Гей, у “Січ”!”, “В тяжку годину”, “Гей, хлопці-молодці”) типологічно зіставні з віршами Каменяра й Мойсея на громадські теми, відчутний сильний публіцистичний, агітаційний струмінь, викликаний потребою відреагувати на потреби відродження України. Таким чином, мистецтво слова Д. Макогона постає не стільки засобом рефлексії, пізнання світу, скільки способом оприявлення власного ставлення до реальності й прагненням вплинути на неї, виправити недосконалий світопорядок.

З огляду на вищесказане можемо стверджувати: поетичні твори Д.Макогона сприймаються насамперед як вияв його суспільно-політичної позиції, продовження свідомої й цілеспрямованої боротьби за ідеали національної й особистої свободи, соціальної рівності, громадянських прав. Ці концептуальні засади його творчості відстежуються певною мірою у програмній поезії “Вставай народе!”, яка й відкриває збірку:

Вставай, народе, з сну будися!
Доволі вже блукав ти, брате, в
тьмі. Поглянь на себе, подивися
На жизнь свою у вражому ярмі [2, 4].

Лірико-агітаційна риторика, заклики й імперативні спонування до дії (“вставай народе”, “уствай в ряди”, “спіши до бою” тощо) тут поєднуються із викладом власної концепції пошуку “святої правди”, що в поетичному світі автора уособлює тяжіння до ідеалів справедливого, гуманного світоустрою, побудованого на началах рівності, свободи і демократії. Апелювання до аналогічного концепту “правди” простежуються і у віршах “Два світи”, в якому “правда” по-“відфольклорному” асоціюється із “гарною долею” (“О, нещасний хлопе...”), де “правда” і “право” виступають неодмінними атрибутами життя вільної людини (“Що за хатки се?..”, “За що терпиш?..”, “Воскреснем” та “Не забуду...” містять розгорнуті образи-символи “волі, світла й правди”) тощо.

Образна система цих творів відбиває авторську ідею життя як боротьби, безперестанного сходження до вищого ідеалу справедливого суспільства, позбавленого соціальних антагонізмів, кричущого майнового розшарування, експлуатації людини людиною й гноблення нації нацією, духовної темряви й рабства. Концепт “правди”, в утіленні типологічно зіставний із поетикою „фольклорного примітиву”, тут постає трансцендентним образом-символом, уособлюючи найзаповітніші письменницькі сподівання й кореспондуючи з народнопоетичними уявленнями про “правду святу”, “долю”.

Аналогічну лінію художнього мислення спостерігаємо й у творчості І.Франка. Так, ліричний наратив поезій “Всюди нівечиться правда”, “Товаришам” та ін. будується як вільний самовияв індивідуальної позиції, як устремління особистості до правди, захисту власних переконань. Тут (як і у віршах “Два світи”, “О, нещасний хлопе...”, “Вставай, народе!”, “Воскреснем!” Д.Макогона) містяться розгорнуті антитези правди – брехні, світла – темряви, що сприймаються, на наш погляд, як сигніфікати, ідейні маркери авторських естетичних та етичних поглядів. Обидва митці демонструють виняткову, сказати б, солідарність особистих переконань (неприйняття несправедливості існуючого ладу, національного гноблення, необхідність кардинальних змін у соціальній структурі тощо), а звідси – ідентичність художньо-виражальних засобів, образних структур, метафоричних рядів, щоправда, менше художньо виразних у буковинського лірика.

Характером ліричного наративу (агітаційним, з виразною громадянською домінантою), риторичністю викладу, системою художніх засобів (специфічна ритмомелодика, тропіка), утвердженням образу людини-борця, „січовика”, революціонера Д.Макогон протестував проти несправедливого суспільного ладу, економічного визиску краян, політики їх денационалізації, яку впроваджували чужинецькі господарі краю і Батьківщини.

Принагідно відзначимо, що окреслена концепція людини-громадянина, людини-борця має досить стійку традицію своєї кодифікації в українській літературі. Започаткована ще в межах романтичного дискурсу Т.Шевченка, свого апогею в західноукраїнській частині національного письменства вона досягла наприкінці ХІХ ст. у ліриці І.Франка. Йдеться про збірки “З вершин і низин” та “Вірші на громадські теми”, де репрезентовано багатогранний наскрізний образ суспільно активної людини, поета-громадянина, палкого патріота, мовна партія якого – прямий заклик до дії, акції спротиву, непокори, як єдиної прийнятної життєвої позиції (показовими з огляду на це вбачаються рядки поезії “Товаришам”: “Борітеся! Терпіть! По всій землі / Рівняйте стежку правді!” [3, 58]).

Громадянська лірика Дмитра Макогона фактично виявляється продовженням на власному художньому рівні поетичної практики М.Старицького, І.Франка, Б.Грінченка, О.Кониського, В.Самійленка, О.Маковея, П.Грабовського, С.Яричевського, О.Колесси й інших письменників останньої чверті ХІХ – початку ХХ ст. Можемо з упевненістю стверджувати, що маємо стійко кодифіковану у вітчизняному поетичному мистецтві традицію, спрямовану на засудження антигуманного світу, утвердження певного ідеалу життя як безперервної боротьби, активного діяння на користь громадської справи. Такий погляд усталився і в сучасній літературознавчій науці [4, 13 – 14]. Як показують спостереження, ліричний герой Д.Макогона наділений прометеїстським духом непокори, відвічним протестом проти будь-якої тиранії, сваволі “власть імущих”, пануючого у світі зла. Звідси й емоційно марковані характерні образні конструкції, словесні формули та фрагменти, з яких змонтовано поетичний дискурс митця: “вставай, народе”, “бій завзятий”, “правда встане”, “невтрачена надія”, “ясне сонце”, “пригноблений народе”, “сильний ряд борців”, “хижий звір” і подібне.

Загалом же ідея служіння поета суспільно важливій справі виступає провідною в творчості письменника. Вона реалізована в різних аспектах (служіння словом, ділом, активний вияв співчуття, намагання дати пораду, накреслити програму дій, привернути увагу до важливих справ тощо) й актуалізується в багатьох віршах. Серед найхарактерніших у цьому плані назвемо поезії “Воскреснем!”, “Бог і Сава”, “Царський маніфест”, “Чи ти знаєш?”, “Плугатар”, “Під тиним”, “Шалійте...”, “За що терпиш?..”, художня образність яких, як і ідейне звучання, пафосність, були типовими для вітчизняної поетичної практики означеного періоду.

Йдеться головним чином про поєднання реалістичної (а подеколи й натуралістичної) естетики в зображенні навколишнього світу з неоромантичним пафосом активізму особи, ліричного героя, який береться змінити існуючий стан речей. Аналогічні тенденції в словесно-образному мисленні, до речі, спостерігаємо в творчості І.Франка (“Гімн. Замість пролога”, “Наймит” тощо), М.Чернявського (“Мої, радощі і суми”, “Борцям – героям”, “Всі надії мої...”, “Кайдани”, “Сором в птьмі духа”), П.Грабовського (“До України”, “До українців”, “Народові українському”) й цілого ряду інших митців межі століть.

Окрім того, аналіз на текстовому матеріалі порушеної проблеми художнього втілення особистості поета-громадянина, поета-месії та його ролі й місця в суспільному житті свого народу дає підстави виокремити кілька суттєвих моментів. Насамперед для громадянської лірики Д.Макогона (як і загалом для вітчизняної поетичної практики, починаючи з Т.Шевченка, І.Франка,

Лесі Українки, Олександра Олеся та закінчуючи Є.Маланюком) властива певна профетична визначеність. Сучасні дослідники пов'язують її з тим типом світоглядно-християнської літератури, де письменник ототожнюється з пророком як виразником волі вищої, трансцендентної сили, провідником незаперечних істин [5, 34]. Цікаво, що І.Франко в одній із своїх літературознавчих праць фактично сформулював це твердження у вигляді мистецького кредо: "Поет єсть винайдення іскри божества в дійсності" [6, 399].

У поетичному світі Д.Макогона ця теза набуває статусу філософсько-морального імперативу, етичного закону, завдяки якому письменник стає творцем нової реальності, одухотвореної вищою ідеєю свободи, рівності, справедливості (згадаймо у зв'язку з цим і вже цитований вислів щодо призначення поетичного мистецтва бути своєрідним каталізатором суспільної думки, рушієм громадянської свідомості).

Така позиція реалізована безпосередньо у вірші-посланні "Співакові". Головна увага в поезії сконцентрована на образі "співака", в піснях якого втілене божественне одкровення. Відтак вони здатні запалювати серця людей, пробуджувати їх свідомість і надихати на нові звершення заради майбутнього.

Історична місія поета-громадянина, за Д.Макогоном, полягає в тому, щоб служити рідному народові власним "словом-пісню": "Ти (звернення до співака, поета. – О.П.) катам кинь смуток й горе, / нам дай – бодрості, відваги, / звесели нам серце хворе / й до борні додай нам снаги" [1, 228]. Основне смислове навантаження тут виконують контрастні образи "пісні горя і неолі" та "пісні сильної, як шум моря", що по-різному впливають на психоемоційний стан аудиторії, породжують дихотомійні почуття.

Д.Макогон-лірик у поезіях оприявнив своє мистецьке завдання, як він його зрозумів: формувати національну самосвідомість співвітчизників, виховувати почуття людської гідності, прищеплювати відразу до всіх форм соціального і духовного рабства, пробуджувати патріотичні почуття, вселяти надію на державне відродження. Така дискурсивна практика вимагала й відповідної номенклатури художніх образів. При цьому письменник звертається, в основному, до традиційних, більшою мірою символічних образів "велета українського" (пригнобленого і уярмленого – пор. із "Казкою про велета" Лесі Українки) та "клятого тирана" (гнобителя), експлуатуючи їхнє семантичне навантаження.

Ці образи виступають центральними, приміром, у вірші "Воскреснем!", побудованому на контрастних, як і у віршовій відповіді М.Вороного Франкові, постатях "велета" й "тирана" та протиставленні рабського сьогодення вільному вимріяному майбутньому. Уособленням надії на зміни є "душа народна" – субстанція, яка, в уявленні поета, наділена непереборною силою волі, потягом до свободи: "Не згине, браття, люд наш зневолений, / не вб'є його ні Сибір, ні тюрма, / хоч горем він прибитий і здавлений, / хоч він навик до свого вже ярма. // Душа його, бач, сильна і могуча / до волі, світла й правди все стремить; / нехай на него куль злітає туча – / його ідея вічно буде жить!" [2, 23].

У цитованих рядках чи не найяскравіше втілений характерний для Д.Макогона життєстверджуючий пафос, оптимізм, віра у безсмертний волелюбний дух народу, його вічне прагнення до свободи. Поступово поет розгортає поетичний простір, універсально розширюючи його до меж всієї України, окресленої романтичними топосами "могил" і "тихого степу", охоплюючи весь багатостраждальний люд (колишні раби, "збуджені покликом святим"), а зрештою і цілий світ.

Слід виокремити ще одну принципову рису поетичної практики Д.Макогона. Продемонстровані впливи естетики романтизму як цілісної художньої системи відчуються насамперед у творах із виразною народнопоетичною образністю (відомо, що вітчизняний романтизм поставав на ґрунті фольклору, що виступав невичерпним джерелом мотивів, образів, стильових моделей, ритмомелодики тощо). Отже, властиві українській романтичній традиції фольклорні мотиви письменник успішно культивував у поезіях "Пачкар", "До весни", "Співай, мій пташку...", "Рекрутські", "В вечірню хвилю", "На шляху", "Вітер віє...", "Вітер скажено...", "Осінній ранок" тощо.

Варто відзначити широке використання у них фольклорної персоніфікації лихої долі, злиднів ("ходить смуток", "хлопська доля", "нужда велика"), сонця, весни, смерті („конини” селянина у „На шляху” чи жінки у „Мужицькій радості”¹), велетня, народнопоетична тропіка у межах поезики традиційних епітетів, метафор і порівнянь, як-от: "вітер віє, повіває", "ясне сонце", "пісня жалібна" у вірші "Вітер віє..."; або "дівчина мов зіронька", "витоптав я стежечку" з поезії "Наймит"), а також

застосування власне пісенної ритмомелодики на кшталт заспіву з ритмотворчимизачинними вигуками (“Гей летіли круки, круки”, “Ой поїду в місто рано”, “Гей весно, весно” і под.).

Фольклорні зображувально-виражальні засоби виступають у поезіях Д.Макогона органічною складовою процесу художнього моделювання дійсності. Так, скажімо, у вірші-пісні “Рекрутські” народнопоетичні образи “сумної пісні”, “круків”, “рідної хати”, “юного козака”, “чистої криниці”, “любої дівчини” виступають наріжним каменем світовідчуття ліричного героя, дають структуротворчий імпульс його рефлексіям, переживанням, що, у свою чергу, посилює “стару” емоційність.

Загалом фольклор як один із елементів стилю Д.Макогона має широкий діапазон вияву в його поетичному світі. Окрім добре відчутних запозичень традиційних образно-естетичних моделей і стилізацій, фольклор відіграє принципову роль „сили” творчості лірика у процесі утвердження національної ідентичності зображуваних реалій, емоцій, візій. Так, образи ліричного героя, селян чітко прив’язані до рідного буковинського краю, українського національно-народного середовища, моделювання якого стає можливим лише за умови художнього осмислення архетипних образів “землі”, “могил”, “власної хати” (не у конкретно-предметному сенсі, а радше через шевченківське опосередкування, символічно-метафоричному образі власної вітчизни-держави та її атрибутів), “долі”, “пісні” тощо.

Назагал проведення певних паралелей між поетичною спадщиною І.Франка та Д.Макогона, базоване на факті наявності певних ідейно-естетичних відголосків лірики Франка у творчості письменника-вчителя, дозволяє зробити деякі висновки щодо художньо-стильових характеристик текстів. Так, для обох митців характерне поєднання інтимно-особистісної сфери героя з соціальними мотивами, внаслідок чого виникає вже відзначена настроєва бінарність: радість від зустрічі з весною і розчарування в якості організації суспільства, так дисонансний до впорядкованості природи, підкреслення антагонізмів людського світу.

Крім того, і у Франка, і у Макогона органічно співіснують традиційні народнопісенні образи із власне авторськими візіями, індивідуальними свідомими чи підсвідомими почуваннями та нотуванням майбутніх змін. Нагадаємо, що вірш “До весни” написаний у 1905 р. у часи першої російської революції, на яку українці обабіч кордону поклали великі надії. Тут варто згадати також і мозаїчний принцип композиції поезії Д. Макогона, що зустрічаємо і в окремих Франкових віршах, зокрема, у веснянці “Вже сонечко знов по лугах...”, прикметній поєднанням яскравих зорових образів персоніфікованої природи і убогого селянського світу. В цілому спільною бачиться і пафосність названих поезій, зумовлена протестом проти соціальної несправедливості й антигуманності суспільного устрою.

Тож художній світ поетичної творчості Д.Макогона являє собою своєрідну мистецьку амальгаму “олітературеної” західноукраїнської дійсності, дорогих автору суспільно-політичних ідей, “відфольклорних” навіянь та синтезованої внутрішньолітературної сукупної традиції української поезії ХІХ-початку ХХ ст., індивідуальних ідейно-мистецьких преференцій. Визначальними ідейними первнями лірика є ідеали людського активізму, гармонізації світопорядку та взаємин “людина – суспільство”, “людина – природа”. У літературній акцентуації цих лейтмотивів художнього світу митця їм відповідними виявилися засади поезики та образність реалістично-“народницького”, натуралістичного й неоромантичного письма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Макогон Д.Я. Вибрані оповідання / Підготовка текстів та вступна стаття О.С.Романця. – Львів, 1959. – 121 с.
2. Макогон Д. Мужичькі іділли. Поезії. – Чернівці: “Руська Рада”, 1907. – 61 с.
3. Франко І. “З вершин і низин” // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук.думка, 1982. – Т.1.
4. Історія української літератури ХІХ ст. (70 – 90-ті роки): У 2 кн.: Підручник / О.Д.Гнідан, Л.С.Дем’янівська, С.С.Кіраль та ін.; За ред. О.Д.Гнідан. – К.: Вища школа, 2003. – Кн.2. – 439 с.
5. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук.думка, 1980. – Т.26.

Присяжна Олеся Дмитрівна кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету prysyazhnalesya@gmail.com

Prysyazhna Olesya Dmitrievna Candidate of Philology Sciences, Senior Lecturer of Linguistics' Department in Vinnitsa National Technical University prysyazhnalesya@gmail.com

Деякі з цих синонімів походять від назв, що позначали колись ознаки або якості того чи іншого предмета або явища, назв речей за походженням, їх переносі й метафоричні найменування. Вживання назви ознаки предмета змість самого предмета було характерним прийомом в арабській поезії як у провідному жанрі літературної середньовічної творчості. Поступово назва ознаки могла стати назвою самого предмета і врешті-решт утратити свою образну структуру.

В історичному плані в арабській мові ряди рівнозначних слів безперервно розширювалися, відбувалася своєрідна семантична асиміляція в процесі взаємодії діалектних лексичних компонентів самої арабської мови.

Арабський філолог Іззуддин ат-Танухі нарікає, що така велика кількість назв в арабській мові для позначення того ж самого предмета спричиняє незручності навіть для самих мовних носіїв: «Початківець губиться в цьому різноманітті і не знає, котре зі слів вжити» [2, 302].

Єгипетський лінгвіст Ібрагім Аніс відзначає в одній зі своїх праць, що непомірна кількість синонімів змушує задуматися про негайне примусове позбавлення від деяких із них [2, 303].

Втім, більшість арабських письменників і філологів вважають таку велику кількість синонімів доказом багатства і гнучкості мови. Вони розглядають розгалужену систему синонімів (на противагу діалектам, де синонімія є рідкісною) як позитивне явище, як одну із переваг, що підносять арабську мову на вищий рівень. Адже, на думку одного древнього філолога, «один із синонімів може виявитися зрозумілішим, ніж інший, і бути пояснення іншого, незрозумілого» [2, 298]. Водночас можна відмітити, що в поезії дві різних назви ставляться поруч для підсилення та підтвердження одне одного.

У сучасній арабській літературній мові синоніми використовуються зі стилістичною метою для забезпечення ритму мовлення, що є особливо характерним для певних жанрів «високої» публіцистики, художньої прози та поезії для забезпечення більшої виразності тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Белкин В. М.** Арабская лексикология / В. М. Белкин. – М.: Изд-во Московского университета, 1975. – 200 с.

2. **Гранде Б. М.** Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении / Б. М. Гранде. – 2-е изд. – М.: РАН, 1998. – 592 с.

Ба Елаіан Абдулазіз

Студент групи РА-15б

Факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування

Вінницький національний технічний університет,

м. Вінниця,

Ел. адреса: androschuk.katerina@yandex.ua

Ва Elainan Abdulaziz

Student of group RA-15b

Faculty of the radio engineering, connection and instrument-making

Vinnitsia national technical university,

Vinnitsia,

e-mail: androschuk.katerina@yandex.ua

Науковий керівник:

Андрощук Катерина Миколаївна,

викладач,

Вінницький національний технічний університет,

м. Вінниця,

Ел. адреса: androschuk.katerina@yandex.ua

Androschuk Katerina Mykholajivna,

teacher,

Vinnitsia national technical university,

Vinnitsia,

e-mail: androschuk.katerina@yandex.ua

Лексико-семантична характеристика термінології

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано лексико-семантичні процеси, що відбуваються в українській термінології. Представлено особливості полісемічних, омонімічних, антонімічних, паронімічних процесів в термінології та причини цих явищ.

Ключові слова

Термін, термінологія, полісемія термінів, омонім, антонім, паронім.

Abstract

Lexical-semantic processes in Ukrainian terminology are analysed. Characteristic features of polysemy, homonymous, antonymous, paronymous processes in terminology and the causes of these phenomena are presented.

Keywords

Term, terminology, polysemy of terms, homonym, antonym, paronym.

Сучасна українська термінологія – це відносно стабільна і закріплена традицією лексико-семантична система, що перебуває у стані безперервного руху і поступового вдосконалення. Розвиток термінології зумовлений факторами суспільно-політичного, фахового та мовного характеру. [1, 2]

У мовознавчій літературі знаходимо два погляди на місце термінології в структурі сучасної української мови: більшість учених розглядає термінологію як підсистему загальнолітературної мови, інші науковці вважають термінологію, як і діалектну лексику, жаргони, різновидом української мови, що належить до пасивної лексики, оскільки значна частина термінів не є загальним надбанням, а функціонує у вузьких спеціальних сферах[2, 2].

Історія формування наукового стилю, зокрема його лексики, свідчить про те, що основою формування термінології є літературна мова. Будь-яка терміносистема – це частина словникового складу літературної мови. Тому є підстави вважати термінологію підсистемою лексичної системи літературної мови, у якій виявляються закономірності, що діють у літературній мові, а також специфічні риси.

У термінології наявні лексико-семантичні процеси, характерні для лексики загалом: полісемія, омонімія, синонімія, антонімія, паронімічні відношення. Проте названі процеси реалізуються в термінології специфічно.

Полісемія термінів – вияв загальномовної закономірності, яка полягає в тому, що одному слову може відповідати декілька значень. Спостереження показують, що багатозначність розвивається в таких самих розрядах слів-термінів, що й у системі загальнолітературної мови. Наприклад, абстрактні іменники виявляють здатність розвивати конкретні значення (*геометрія–геометрія крила літака*), назви процесів називають також результати цих процесів (*композиція, вимірювання*). Отже, полісемія термінів – це природний прояв загальних законів розвитку лексики.

Проте термін повинен бути одозначним, тобто співвідноситися лише з одним поняттям у межах терміносистеми і споріднених з нею систем [2, 2].

Омонімія в терміносистемах виникає, коли значення багатозначного в минулому слова розходяться настільки, що втрачається спільна основа. Такі слова належать до різних терміносистем (*морфологія* – в природознавстві та мовознавстві, *реакція* – в хімії та фізиці). Омоніми виникають також внаслідок творення термінів за допомогою використання загальнонавжених слів (*лапка*, *хвіст*, *шийка*). Ставши термінами, ці слова набувають нового термінологічного значення.

Багатозначні терміни і терміни-омоніми можуть існувати, не змінюючи семантики і поза контекстом. Цим терміни відрізняються від загальнонавжених слів, які можуть змінювати значення залежно від фразового оточення.

Синонімія в термінології – це теж вияв загальномовної закономірності. Особливістю цього явища в термінології є те, що терміни-синоніми співвідносяться з одним і тим самим поняттям й об'єктом. Тому в термінології наявні абсолютні синоніми, що позбавлені стилістичних відтінків. Однак терміни-синоніми відрізняються ознаками, наприклад, структурою, походженням, особливостями функціонування.[3, 2]

Причинами появи синонімів у термінології є:

- уживання запозиченого терміна й автохтонного (*вербальний – словесний, лінгвістика – мовознавство, асиміляція – уподібнення*), кількох запозичених термінів (*боніфікація – рефакція*), декількох автохтонних номінацій (*злука – возз'єднання*);
- існування повного варіанта терміна й абрєвіатури чи короткого варіанта (*інотека – позика під нерухомість, криза – економічний спад*);
- використання прізвищового терміна і терміна, створеного на основі класифікаційної ознаки (*булева алгебра – алгебра логіки*);
- наявність словесного і символічного позначення понять (*O₂ – кисень, + – плюс, % – відсоток*);
- уживання словотвірних варіантів, що мають ідентичні значення (*антигрипозний – протигрипозний*), що мають ідентичні та неідентичні значення, оскільки терміни, утворені безафікським способом, мають значення процесу і результату (*перевід – переведення, нагрів – нагрівання*), що відрізняються позначенням тривалості дії (*відтворення – відтворювання, заземлення – заземлювання*);
- використання застарілих і сучасних термінів (*регент – диригент, ікт – акцент*).

Синонімію вважають небажаною в термінології: вона свідчить про етап формування терміносистеми. Але, зважаючи на несприятливі умови для української наукової мови в період національної бездержавності, синонімічні найменування вважаємо позитивним явищем. За сприятливих умов розвитку термінології постає можливість відібрати найвдаліші з-поміж синонімічних номінацій [3, 2].

Антоніми займають вагоме місце в термінології, адже будь-яке явище, поняття, предмет сприймається глибше та яскравіше під час зіставлення чи протиставлення, віднаходження антитези, діаметрально протилежного значення. Антоніми – це термінні одиниці, які позначають не будь-які протилежні поняття, а обов'язково поняття співвідносні, тобто ті, які належать до одного і того самого ряду явищ об'єктивної дійсності, об'єднаних змістом на основі їхнього протиставлення.

В антонімічні відношення вступають різнокореневі терміни-слова (*бемоль – дієз, вступ – фінал, збагачення – зубожіння*), спільнокореневі терміни-слова (*гармонія – дисгармонія, тональність – атональність, рентабельність – нерентабельність*) і терміни-словосполучення (*зовнішня торгівля – внутрішня торгівля, у музиці: головна партія – побічна партія*) [4, 4].

Більшість українських різнокореневих антонімічних пар мають мотивацію в загальнолексичних антонімах: *зліт – посадка, захворювання – одужання, виробництво – споживання*. Значну кількість антонімічних пар становлять інтернаціоналізми: *імпорт – експорт, гіпербола – літота*.

Засобами вираження антонімічних відношень є основи і префікси. Протилежні поняття виражають за допомогою використання префіксів полярного значення: *недозапилення – перезапилення, сурядність – підрядність*. Найпродуктивнішим способом вираження протилежного поняття є присудання до терміна зі стверджувальною семантикою заперечної частки *не*: *рентабельність – нерентабельність, платоспроможність – неплатоспроможність*. Протиставлення інтернаціональних термінів виражається префіксами *де-*; *анти-*; *а-*; *екстра-* – *інтра-*; *гіпер-* – *гіпо-*:

концентрація – деконцентрація, гормони – антигормони, тональність – атональність, екстралінгвістика – інтралінгвістика, гіпердинаміка – гіподинаміка[4,4].

Крім однокореневої антонімії, яка виникає за допомогою різних префіксів, у терміносистемах наявні й пари антонімів, у яких антонімічні відношення побудовані на протиставленні перших компонентів складних слів за однакових других. Так, усічені основи *макро-* і *мікро-* містять ознаки протилежного розміру: *мікроструктура – макроструктура, мікромолекула – макромолекула*. Для вираження протилежності одиничності чи множинності, вираженої другим компонентом складного слова, вживають усічені основи грецького походження *моно-*(*одно, єдино*) і *полі-*(*багато*): *моносемія – полісемія, монотеїзм – політеїзм*. Відповідні структурні типи наявні й серед українських термінів: *багатозначність – однозначність, багатоврожайність – маловрожайність*. У наведених прикладах антонімічність одного із компонентів складного терміна спричиняє антонімію всього складного терміна.

У терміносистемах різних галузей є чимало антонімічних пар серед словосполучень: *зовнішня торгівля – внутрішня торгівля, головна тональність – побічна тональність, наголошений звук – ненаголошений звук*.

Для вираження відношень протилежності використовують і різноструктурні терміни: *безробіття – працевлаштування, вільна конкуренція – монополія*.

Антонімічні відношення сприяють глибокому проникненню в сутність протиставлених понять, дають змогу цілісно та системно сприймати наукову інформацію, визначаючи місце кожного терміна в терміносистемі [4, 4].

Пароніми – це близькі за звуковим складом слова, що називають різні поняття. Виділяють зовнішньосистемну паронімію (одне найменування патронімічної групи належить до терміносистеми, а друге є загальноживаним словом або терміном іншої галузі): *дипломат – дипломант – дипломник, циклування – циклювання, дефект – дефектон, тензор – цензор*. Найпоширенішою є внутрішньосистемна паронімія, що утруднює вживання термінів: *карбон – карбен, гармонія – гармоніка, капронова – капринова – каприлова кислота*. [5, 19]

Серед термінів вирізняємо пароніми трьох типів: автохтонні найменування (*звичай – звичка, образ – образа, говір – говірка*), назви іншомовного походження (*реферат – референт, метил – метилен, екскурс – екскурсія*), українські та запозичені найменування (*сильний і силовий, громадський і громадянський*).

Українські паронімічні назви – це переважно спільнокореневі слова, що відрізняються афіксами (*музичний – музикальний*). Пароніми іншомовного походження поділяють на спільнокореневі (*стенограма – стенографія, концепт – концепція*) та різнокореневі (*тембр – темп, концепція – концесія, хінін – хітин*).

Паронімія в термінології і загальноживаній лексиці має спільні риси. Варто пам'ятати, що фонетична близькість паронімічних найменувань може призводити до їх сплутування. Щоб запобігти неправильному вживанню термінів-паронімів, необхідно враховувати семантику словотвірних елементів іншомовного походження.

Отже, всі процеси, властиві українській лексиці, притаманні й термінології, яка як невід'ємна частина лексичної системи мови належить до найвідкритіших систем.

Список використаної літератури

1. Вознюк Г. Л. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення : методичні вказівки та завдання / Г.Л. Вознюк. — Л. : Львівська політехніка, 2013. —92 с.
2. Кацавець Р. В. Лексико-семантична характеристика термінології / Р. В. Кацавець / Режим доступу : konesh.ru/levivseka-politehnika-v7-stranica-2.html.
3. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української літературної мови. Семантична структура слова / Л. А. Лисиченко. – Х.: Вища школа, 1977. – 108 с
4. Непийвода Н. Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Н. Ф. Непийвода. – К.: ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1997. – 303 с.
5. Булик-Верхола С. З., Гнатюк М. В, Голубінка Н.І., Дрівко Н. З, Куньч справочник / М. В. Гнатюк, С. З. Булик-Верхола, Н. І. Голубінка, Н. З. Дрівко, З. Й. Куньч 27.07.2013. – 147 с.

Наконечний Ярослав Володимирович, студент , ФКСА гр. 2СІ -15б Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, yaroslav.1998.06.29@mail.ru

Nakonechniy, Yaroslav Vladimirovich, a student, FKSA oz. 2CI -15b of Vinnytsia national technical University, Vinnytsia city, yaroslav.1998.06.29@mail.ru

Відомості про керівника

Стадній Алла Сергіївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, stadniy.alla@ukr.net

Stadniy Alla Sergiyivna, senior researcher of Philology, cathedra of linguistics of Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia city, stadniy.alla@ukr.net

Комп'ютерний жаргон

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі проаналізовано причини використання комп'ютерного жаргону. Визначено шляхи та способи виникнення комп'ютерного жаргону в українській мові. Встановлено, що найбільше жаргонізмів виникло внаслідок запозичень з англійської мови. З'ясовано, що використання жаргонізмів призводить до засмічення мови.

Ключові слова

Комп'ютерний жаргон, сленг, термін, запозичення.

Abstract

The paper analyzes the reasons for the using of computer jargon. The ways and means of computer jargon appearance in the Ukrainian language. Found that most jargon resulted from borrowings from English. It was found that the use of jargon leads to clogging language.

Keywords

Computer jargon, slang, term, adoption.

У сучасній українській мові простежується тенденція до збільшення кількості жаргонної лексики. Соціальні чинники призводять до розхитування літературних норм. Жаргонізми виникають під впливом просторіч, діалектів й іншомовних слів. Разом з тим розширилися і сфери використання жаргонізмів. Якщо раніше їх використовували лише фахівці певної галузі здебільшого в усному мовленні, то сьогодні використовують і в літературі, призначеній для спеціалістів (буклетах, інструкціях), у мові ЗМІ, художній літературі.

Жаргонізмами (франц. jargon, від галло-романської gargone — «базікання») називають слова, уживання яких обмежене нормами спілкування, прийнятими в певному соціальному середовищі. З цієї причини жаргонізми ще називають соціальними діалектизмами. Жаргонізми — це переважно такі специфічні, емоційно забарвлені назви понять і предметів, які мають нормативні відповідники у літературній мові і, відступаючи від неї, надають процесу спілкування атмосфери невимушеності, іронічності, фамільярності і т.д.

Комп'ютерний жаргон виник одночасно з появою електронно-обчислювальних машин у США 1946 року. З початку комп'ютерної революції кінця 80-х років словниковий запас і нові лексеми комп'ютерного жаргону стали загальним надбанням. І сьогодні в усьому світі розвитку мікропроцесорної, обчислювальної техніки, комп'ютерних технологій приділяється величезна увага.

У зв'язку з цим найбільше неологізмів з'являється в галузі комп'ютерних технологій. Програмісти і розробники комп'ютерної техніки активно використовують англійські терміни й аббревіатури, частіше написані мовою оригіналу. І паралельно цьому явищу відбувається ще один закономірний з погляду лінгвістики процес — утворення специфічного комп'ютерного сленгу [1, 15]. Розповсюдження персональних комп'ютерів і виникнення Інтернету залучило до цієї сфери багато користувачів, які сприйняли і збагатили комп'ютерну жаргонну лексику. Порівняно молодий вік спеціалістів, які зайняті в цій сфері професійної діяльності, а також популярність комп'ютерів у молодіжному середовищі, схильному до вживання жаргонних висловів, визначають моду на комп'ютерний жаргон серед користувачів. У зв'язку з бурхливим розвитком масових комунікацій виникло безліч слів. Нові слова з'являються і для того, щоб «оновити» старі поняття. Мовні нововведення позначаються на засобах масової інформації та знаходять свій відбиток у жаргоні.

Однією із причин виникнення такої «мови» вважається її чіткість, конкретність та лаконічність, коли трьома-чотирма специфічними словами можна передати чималий абзац літературно опрацьованого технічного тексту. Також комп'ютерний жаргон виражає навіть певні емоції, які в сухій та лаконічній реальній мережі відтворити майже неможливо.

Насамперед причиною швидкої появи нових жаргонізмів у комп'ютерній галузі є стрімкий розвиток самих комп'ютерних технологій. І в умовах такої технологічної революції кожне нове явище в цій галузі має отримати своє словесне позначення, свою назву. А оскільки майже всі вони (за поодинокими винятками) з'являються в США, де на території Силіконової долини (Silicon Vally) розташовані всесвітньо відомі дослідницькі центри, у яких у процесі роботи над винаходами народжуються нові терміни (назви виникають англійською мовою). Коли ж про ці розробки через якийсь час дізнаються в Україні, то для переважної їх більшості, звичайно ж, не знаходиться еквіваленту в українській мові. І тому українським фахівцям доводиться використовувати оригінальні терміни. Відбувається так зване заповнення термінологічних лакун за допомогою англійських термінів. Таким чином, англійські назви все більше і більше проникають в українську мову. Відсутність в українській мові досить стандартизованої термінології у цій галузі, значної кількості фірмових і рекламних термінів спричинило тенденцію до появи значної кількості комп'ютерного жаргону [2, 15].

Шляхи і способи утворення комп'ютерного жаргону досить різноманітні, але більшість з них зводяться до того, щоб пристосувати англійське слово до вітчизняної дійсності і зробити його придатним для постійного використання. До основних методів утворення жаргонізмів належать:

1. Запозичення слів, переважно з англійської мови: *геймер* – від англ. *gamer*, *смайлик* – від англ. *smily*, *думер* – від англ. *doot*, *квака* – від англ. *комп'ютерна гра Quake*. Серед способів запозичень виділяють:

- калька (повне запозичення);
- напівкалька (запозичення основи);
- фонетична мімікрія;
- переклад:
  - а) з використанням стандартної лексики в особливому значенні;
  - б) з використанням сленгу інших професійних груп [3, 235].

Калька — спосіб утворення, що містить у собі запозичення, граматично не освоєні українською мовою. При цьому слово запозичується цілком зі своєю вимовою, написанням і значенням. Ці слова у вимові, написанні відповідають усім нормам англійської мови: наприклад, *device* – *девайс*; *message* – *меседж*.

Під час переходу терміна з англійської мови в українську остання підпорядковує слово під норми не тільки своєї фонетики, як у попередній групі, але і під норми граматики (**напівкалька**). При граматичному засвоєнні англійський термін переходить у розпорядження української граматики, підкоряючись її правилам. Іменники, наприклад, отримують відмінкові закінчення: *application* – *аплікуха* (*прикладна програма*) – *аплікуху* (3.в.) *CD-ROM* – *сідіромка*; *strategic game* – *стратегія*, *айпішник* – *ІР-адреса*. Дієслова набувають різних флексій: *to connect* – *коннектитися* (з'єднуватися за допомогою комп'ютерів); *to program* – *програмувати* (займатися програмуванням).

Фонетична мімікрія — метод найбільш цікавий з погляду лексикології. Він заснований на фонетичному збігу семантично несхожих загальноновживаних слів і англійських комп'ютерних термінів: *button* – *батон*; *shareware* – *шаровару* [4, 384] Можливі випадки, засновані на фонетичному збігові повних слів, так і випадки, що ґрунтуються на збігу частин слів. За таких обставин нове слово

доповнюється частиною слова, що залишилася, запозиченим методом кальки з оригіналу: *Windows* – *віндовоз*; *break point* – *брякпоінт*. Не завжди до комп'ютерного жаргону потрапляють слова, запозичені з англійської мови. Дуже часто лексика жаргону утворюється шляхом перекладу англійського професійного терміна. Один із способів – переклад слова з використанням нейтральних слів, що існують в українській мові, при цьому набувають нового значення зі зниженням стилістичного забарвлення: *virus* – *живність*; *user's manual* – *буквар*; *Windows* – *квартирки*.

2. Трансформація терміна, як правило великого за обсягом: *комп'ютер* – *комп*, *материнська плата* – *мати*, *макінтош* – *мак*, *адмін* – *системний адміністратор* або *особа, що має повний доступ до адміністрування певної системи, сайту або сервісу*, *гіг* – *гігабайт*.

3. За допомогою метафоризації: *гальмувати* – *повільна робота комп'ютера*, *зносити* чи *вбивати* – *видаляти інформацію з диска*, *качати* – *завантажувати інформацію з Інтернету*, *гектар* – *гігабайт*.

4. За допомогою словотворчих засобів: *стрілялка* – *комп'ютерна гра*, *бродилка*, *болванка* – *порожній компакт-диск (або DVD) з функцією одноразового або багаторазового запису*, *вертушка* – *дисконд Вага* – *розмір файлу, теки, фільму, гри або будь-якої іншої інформації в комп'ютер*, *квака* – *комп'ютерна гра Quake*.

Український комп'ютерний жаргон через свою новизну не є усталеним, і тому більшість слів у ньому має багато варіантів вимови і написання. Зазвичай вимова слова відповідає або англійському прочитанню, або його українській транслітерації. У будь-якому випадку вимова стилізована під розмовну українську, тому для багатьох є зрозумілою і легкою для сприйняття. Автори використовують у своїх творах комп'ютерний сленг задля полегшення налаштування їх контакту з читачем. Мову Інтернету в теперішньому суспільстві можна вважати найперспективнішою з усіх інших видів молодіжного сленгу, тому інтернет-терміни в жодному разі не будуть зайвими, а їх накопичення навпаки сприяє стрімкому розвитку самої мови та розповсюдженню її сленгізмів серед ширшої аудиторії [5, 6].

Отже, комп'ютерний жаргон дуже близький до загального жаргону й розвивається за тими самими закономірностями. Відкритим залишається питання, чи вважати жаргон джерелом збагачення словникового запасу, чи формою деградації мови. Комп'ютерний жаргон зрозумілий спеціалістам, які утворюють своєрідну закриту групу користувачів, де кожен член розуміє іншого з півслова, та здебільшого й користувачам комп'ютерів. Якби не було жаргону, фахівці були б змушені використовувати слова англійською мовою або вживати у своєму мовленні громіздкі терміни. Але непокоїть той факт, що будучи запозиченнями-кальками, слова комп'ютерного жаргону з'являються в українській мові як випадкові спрощення громіздких понять, що призводить до засмічення мови та є джерелом суржику. Проте комп'ютерний жаргон є невід'ємною реалією сьогодення, адже аби бути сучасним, варто стежити за змінами в житті, які відображені в мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Щур І. І. Український комп'ютерний сленг: формування і функціонування: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / І. І. Щур. – К., 2006. – 20 с.
2. Шовгун Н. О. Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп: автореф. дис... на здобуття наук ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / Н. О. Шовгун. – К., 2000. – 17 с.
3. Ясінська О. В. Комп'ютерний елемент в аспекті лінгвістичних досліджень / О. В. Ясінська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 5. – С. 233-238.
4. Щур І. І. Запозичення з англійської мови як складова лексики комп'ютерного сленгу / І. І. Щур // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. - К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. - Вип. 12. - Ч. 2. - С. 384-388.
5. Щур І. І. Особливості комп'ютерного жаргону / І. І. Щур // Рідна шк. – 2001. – № 3. – С. 10.

Відомості про автора

Ольшанська Наталія Михайлівна, студентка групи 2СІ-15б Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця, natashaolshanskay@mail.ua

Olshanska Natalia Mykhailivna, student group 2SI-15b of Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia city, natashaolshanskay@mail.ua

Відомості про наукового керівника

Стадній Алла Сергіївна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, stadniy.alla@ukr.net

Stadniy Alla Sergiyivna, senior researcher of Philology, cathedra of linguistics of Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia city, stadniy.alla@ukr.net

СИНОНІМІЙНІ ВІДНОШЕННЯ В ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ІМЕННИКАХ-ЮКСТАПОЗИТАХ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті з'ясовано специфіку вияву синонімічних відношень між компонентами термінологічних іменників-юкстапозитів. Установлено, що компоненти термінологічних іменників-юкстапозитів переважно є відносними, а не абсолютними синонімами; репрезентовано лексико-семантичні групи термінологічних іменників-юкстапозитів із синонімічними відношеннями.

Ключові слова: юкстапозит, термінологічний іменник-юкстапозит, семантично рівноправні відношення, синонімічні відношення, термінологічне синонімічне об'єднання.

Abstract

The article revealed the specific expression synonymous relationships between components of terminological nouns- juxtapositions. Established that components of terminological noun-juxtapositions, mostly are relative, not absolute synonyms; represented lexical-semantic groups of terminological noun-juxtapositions of synonymous relations.

Keywords: juxtaposition, terminological noun-juxtaposition, semantically equal relationships, synonymous relationships, terminological synonymous association.

Проблема визначення обсягу поняття «юкстапозит», із якою тісно пов'язана проблема класифікації складних слів, виділення їхніх диференційних ознак, розмежування різнотипних явищ та визначення їхнього статусу, у сучасному мовознавстві однозначно не витлумачена. Дослідники висловлюють різні думки щодо зарахування юкстапозитів до слотовірних (Г.М. Абакшина, І.В. Агаронян, Л.Є. Азарова, А.О. Білецький, К.С. Горбачевич, К.Г. Городенська, В.О. Горпинич, Н.Ф. Клименко, І.Я. Мислива-Бунько та ін.) або синтаксичних (С.С. Вартапетова, О.С. Малахов, П.О. Лекант, М.В. Корнілов, Т.І. Кочеткова, А.М. Нелюба, О.О. Романова та ін.) явищ мови.

Актуальність дослідження іменників-юкстапозитів зумовлена активізацією їхнього творення у др. пол. ХХ – на поч. ХХІ ст. У зв'язку із науково-технічним прогресом та змінами в суспільному житті вживання цих слів набуло виняткової важливості в науково-виробничій термінології. [1, 211]. Крім того, вивчення семантичних відношень між компонентами іменників-юкстапозитів розширить уявлення про поняття «юкстапозит» як особливого різновиду складних слів в сучасному мовознавстві.

Мета наукової розвідки – проаналізувати структурно-семантичні особливості іменників-юкстапозитів української термінології із синонімічними відношеннями між їхніми компонентами.

У пропонованому дослідженні використано найпоширеніший підхід, за яким юкстапозитом вважають складання, поєднання двох чи більше слів без сполучних голосних з обов'язковою ознакою оформлення – дефісним правописом [2, 252]. Як самостійні лексико-граматичні одиниці іменники-юкстапозити поділяються на деривати із семантично нерівноправними та із семантично рівноправними відношеннями між компонентами. Семантично рівноправні компоненти побудовано на основі антонімічних, синонімічних та співвідносних відношень.

Семантика іменників-юкстапозитів із синонімічними відношеннями ґрунтується на перехрещенні семантики складових компонентів. Значення одного компонента доповнює значення іншого, проте не конкретизує його чи виражає певну ознаку, як у деяких юкстапозитів із нерівноправними відношеннями, а доповнює частиною інформації, якої немає в іншому компоненті, за умови наявності певного загального, спільного значення в обох компонентах (див. схему 1).

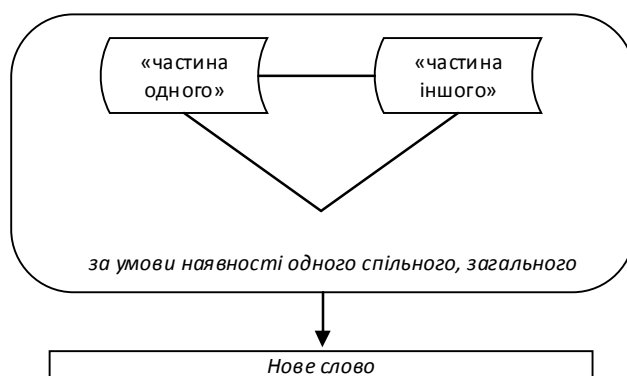

Схема 1. Семантична структура іменників-юкстапозитів із синонімійними відношеннями

На позначення компонентів іменників-юкстапозитів, пов'язаних синонімійними відношеннями, ми послуговуватимемося терміном «термінологічне синонімійне об'єднання» (ТСО) [3, 55], проте таке синонімійне об'єднання у структурі іменників-юкстапозитів є замкненою групою термінів, що не підлягає зміні, оскільки іменники-юкстапозити характеризуються ідіоматичністю та цілісним оформленням.

Наприклад, юкстапозит *генерал-адмірал* позначає вищий військово-морський чин (у російській армії з 18 ст. до 1917 р.) і утворює ТСО – між компонентами цього іменника-юкстапозита наявні синонімійні відношення: *генерал* – «військове звання або чин вищого командного складу армії, а також особа з цим званням» [4, Т. 2, 49]; *адмірал* – «військове звання вищого командного складу військово-морського флоту, а також особа, що має це звання» [4, Т. 1, 21]. І перша, і друга особа має військове звання або чин вищого командного складу – армії (генерал) чи флоту (адмірал), тому слова *генерал* та *адмірал* можна визначати як синонімійно пов'язані. Вони вступають у семантичні відношення у складі іменника-юкстапозита *генерал-адмірал*, що має самостійне лексичне значення.

Термінологічний іменник-юкстапозит *блокування-замикання*, що характеризує явище комп'ютерної сфери, пов'язане із захистом доступу до певного ресурсу, також побудований за принципом урахування значень складників-синонімів, що мотивують семантику всього слова. Проте лексичне значення утвореного іменника-юкстапозита – це не сума значень «блокування» і «замикання», а якісно нове поняття: *блокування-замикання* – це «процес невільного використання файла або запису бази даних» [5, 240].

Семантика іменників-юкстапозитів, компоненти яких перебувають у синонімійних відношеннях, ґрунтується на перехрещуванні їхньої семантики. Наприклад, компоненти іменника-юкстапозита *закон-декрет* доповнюють один одного певною частиною інформації, якої немає в значенні іншого компонента, але при цьому їх об'єднує деяке загальне, співвідносне значення, пор.: *закон* – «нормативно-правовий акт вищого представницького органу державної законодавчої влади або самого народу, який регулює найбільш важливі суспільні відносини, виражає волю й інтереси більшості населення, втілює основні права людини та інші загальнолюдські цінності і має найвищу юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів» [6, 142] і *декрет* – «один з видів нормативно-правових актів, що видаються органами державної влади» [6, 87], «постанова уряду, що має силу закону» [4, Т. 2, 236]. Юкстапозит *закон-декрет*, безпосередньо мотивований семантикою його складників, позначає акт виконавчої влади, що має законодавчу силу (в Іспанії та деяких інших країнах).

Компоненти термінологічних іменників-юкстапозитів переважно є відносними, а не абсолютними синонімами, тобто їхні значення не збігаються за всіма семами, а лише частково. Наприклад, компоненти юкстапозита *зв'язок-контакт* виражають синонімійно наближені поняття: *зв'язок* – «спілкування, можливість спілкування з ким-, чим-небудь» (одне зі значень) [4, Т. 3, 504] і *контакт* – «спілкування, зв'язок, тісні стосунки» (одне зі значень) [4, Т. 4, 267]. Так само пов'язані компоненти іменника-юкстапозита *еталон-зразок*: *Необхідність ефективно управляти викликає потребу спеціальної підготовки керівних кадрів, проведення серйозних монографічних досліджень діяльності керівників різних ієрархічних рівнів з тим, щоб створити*

сучасну наукову базу, зокрема **еталони-зразки** вмілого виконання конкретних управлінських завдань [7, 106].

Більш віддаленими є значення компонентів іменника-юкстапозита **кінець-консоль**, що належить до терміносистеми архітектури: *кінець* – «крайній пункт, межа протягності предмета, площини тощо, а також те, що прилягає до такого пункту, межі» [4, Т. 4, 163] і *консоль* – «виступ у стіні будинку, що підтримує карниз, балкон, архітектурні прикраси тощо» [4, Т. 4, 264] (одне зі значень); «опорна конструкція, балка чи ферма, закріплена одним кінцем, що підтримує частини будівлі чи інші предмети, що виступають» [8, 277], напр.: *Для шпінделя загалом становить інтерес також приведена жорсткість, тобто жорсткість, вимірна на кінці-консолі, де міститься технологічний інструмент* [9, 73].

Синоніміїні відношення спостерігаються між компонентами іменників-юкстапозитів порівняно незначної кількості лексико-семантичних груп термінологічної лексики. Найбільше компонентів-синонімів у таких розрядах: назви осіб за професією, статусом чи званням (**фахівець-експерт, капітан-директор, генерал-адмірал** та ін.), назви документів (**закон-декрет**), явищ (**зв'язок-контакт**), процесів (**блокування-замикання**) тощо, напр.: *Вигляд функції та вибір алгоритму нечіткого виведення (Мамдані, Сугено, Цукамото та ін.) залежить від механізму побудови нечітких продукційних правил, що використовується в експертних і керуючих системах та у своїй основі мають базу знань, сформовану фахівцями-експертами предметної області, або отриману в результаті навчання нейромережі, навчальна множина якої, в свою чергу, базується на експериментальних даних у вигляді сукупності нечітких предикатних правил* [10, 62].

Отже, синоніміїніми відношеннями пов'язані компоненти порівняно незначної кількості іменників-юкстапозитів країнської термінології. Такі відношення слугують для доповнення семантики кожного компонента додатковою інформацією, утворюючи внаслідок перехресчування значень нове поняття. Подальші дослідження семантичних відношень в іменниках-юкстапозитах можуть репрезентувати особливості їхньої побудови на основі співвідносних відношень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Л. Є. Структурна та фонетична побудова складних одиниць у концепції „золотої” пропорції : [монографія] / Л. Є. Азарова. – Вінниця, 2001. – 284 с.
2. Радомська Л. А. Вивчення обсягу поняття «юкстапозит» у сучасному мовознавстві / Л. А. Радомська // Методичні студії : зб. наук.-метод. праць / укл. Михайло Внтонів (відпов. ред.) [та ін.]. – Вінниця : ДонНУ, 2015. – Вип. 4. – С. 249 – 260.
3. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Михайлова Тетяна Віталіївна. – Харків, 2002 – 218 с.
4. Словник української мови : в 11 томах. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.
5. Комп'ютерний словник / перекл. з англ. В. О. Соловійова. – К. : Україна, 1997. – 470 с.
6. Популярна юридична енциклопедія / кол. авт. : В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
7. Завадський Й. С. Менеджмент: Menegement : підручник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. : у 3 т. / Й. С. Завадський. – Т. 1. – 3 вид., доп. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 542 с.
8. Мала гірнича енциклопедія : у 3-х т. / за ред. В. С. Білецького. – Т. 1. – Донецьк : Донбас, 2004. – 640 с.
9. Вісник Вінницького політехнічного інституту : [науковий журнал]. – 1997. – № 4.
10. Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія : [науковий журнал]. – 2008. – № 1.

*Радомська Людмила Анатоліївна, викладач кафедри мовознавства
Вінницького національного технічного університету
ludarad9@gmail.com*

*Radomska Lyudmyla Anatoliyivna, Lecture at the Linguistics Department
of Vinnytsia National Technical University
ludarad9@gmail.com*

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті досліджено лексичні особливості поетичного мовлення Лесі Українки, репрезентовано прикладами з поетичної спадщини поетеси.

Ключові слова: номінативна лексика, діалектизми, волинізми, полонізми.

Abstract

Lexical characteristics of lexical speech in Lesia Ukrainka's creative work, their examples in poetess's poetical heritage are represented in the article.

Keywords: nominative vocabulary, dialectisms, volynisms, polonisms.

Вступ

Спадщина Лесі Українки належить всесвітній скарбниці художнього слова. В історію української і світової літератури Леся Українка ввійшла як неперевершений митець, перу якого належать яскраві поезії переважно громадянського, патріотичного звучання. Її творча спадщина багата справжніми шедеврами інтимної та пейзажної лірики. Позбавлена можливості грати на фортепіано і стати композитором через тяжку хворобу, вона передала всю музикальність своєї натури слову. Її лірика сповнена глибокої пристрасті, ніжної задушевності, щирої любові до рідної землі, навколишньої природи, до свого нескореного народу.

Творчість Лесі Українки є цікавим явищем як і з погляду змісту чи поетичної форми, так і з погляду мови. Досить багато уваги приділяється різнобічному вивченню художнього світу Лесі Українки, зокрема мовних особливостей творів поетеси. Поетичне мовлення Лесі Українки дуже багате мовними, зокрема лексичними засобами її використання. Дослідження мовних явищ у творах Лесі Українки має важливе значення для розвитку поетичного стилю й української літературної мови взагалі. Мовні явища в українській мові вивчали Н. Дмитренко, І. Огієнко, В. Покальчук. Зупинимось на одному з аспектів поетичного мовлення цієї письменниці – лексичному.

Результати дослідження

Номінативна лексика — слова вжиті у прямому значенні [1]. Стилістично нейтральна лексика становить основу художнього твору, служить засобом точної передачі подій і вчинків персонажів, наприклад: Коли сей лист застане папу ще в Києві, то передай йому моє поздоровлення з Новим роком; Україна і не мала нічого спільного з московською державою.

Джерелом збагачення поетичної мови є діалектизми. Діалектизми (грецьк. *dialektos*— розмова, говір, наріччя) — слова, що вживаються лише на певній території. У художній літературі діалектизми використовуються для мовної характеристики персонажів, підкреслення особливостей побуту мешканців певної місцевості, відтворення місцевого колориту. Українську народну мову поетеса черпнула набагато глибше, захопивши й говори знайомого й дорогого їй Волинського Полісся і Волині загалом, які до неї в літературній мові майже не вживали. Отже, Леся Українка — сміливий новатор, що розширив і мовну базу діалектизмів, і їх добір.

Як стверджує Н.Дмитренко: «Основним діалектним джерелом для Лесі Українки були відомі і близькі їй волинські говірки, точніше, ковельські, з їх своєрідною лексикою, фразеологією, синтаксисом, так би мовити, мішаним стилем, характерним для перехідної смуги поліського, або північного діалекту. Своєрідність цього стилю письменниці добре уявляла; називала його «нашим», «волинським», «народним» [3].

«Волинський стиль» у творах Лесі Українки називають волинізмами. В українській діалектології термін волинізм не вживаний, але, на думку діалектолога В. Покальчука, він найбільш точно відповідає визначенню особливостей лексичних діалектизмів, узятих письменницею на Волині, а також специфіці їх вживання у літературних творах [4. 57-76].

Леся Українка використовувала багато лексичних волинізмів, котрі зустрічаються як у мові автора, так і в мові персонажів. У одній із ремарок «Лісової пісні», наприклад, читаємо: «На кущах стремлять горщики, гладішки» [2]. Гладішка (загальновоживане глечик, глек) — це один із елементів розмовно-побутової лексики Волині. Означає це слово вид високого глиняного посуду, переважно великого або середнього розміру, з невеликою опуклістю у нижній своїй частині. Назва ця розглядається як «чисто волинське слово», як один із прикладів обласної (територіально - діалектної) лексики. «По лісі калатають клокічки — десь пасеться товар» [2]. Слово клокічки означає дерев'яні дзвіночки, котрі вішали худобі на шию, щоб легше було її розшукати, коли вона паслася на заболочених місцях серед кущів. Підтвердженням, що це волинізм, свідчить посилання у словнику Б. Грінченка на Ковель як на місце, звідки береться така назва.

Легко переконатися, що волинізми трапляються у творі «Лісова пісня» часто у мові персонажів. Це пояснюється тим, що «Лісова пісня» створена на матеріалі волинського фольклору і письменниці потрібні були діалектизми для відтворення місцевого колориту. Так, «Той, що греблі рве» говорить: «Збігав я гори, доли, яри, ізвори» [2]. Слово ізвори вживається на Ковельщині зі значенням «вибоїни» або «ями», розмиті водою, які не можна проїхати. У ремарці «Лісової пісні» знаходимо волинську назву птахів сичів— пушки: «Уїдливо хававкають пушки». Це слово на Ковельщині і тепер є загальновідомим. Образ матері Лукаша висвітлюється або її звичайною розмовно - побутовою лексикою («управлюся тимчасом з дробиною», тобто із свійською птицею), або спеціально підібраними діалектизмами. Останнє особливо яскраво проявляється, коли мати Лукаша накинулася на Мавку з докорами: «упадоньку», «нездарисько», «нехтолице» [2]. До речі, на Ковельщині і тепер можна почути слово упадоньку («Ой мій упадоньку») зі значенням «все пропало, настала біда». Так само вживається тут і слово нехтолиця («взяв собі жінку-нехтолицю») із значенням «лінива», «нероба».

Письменниця вважала доцільним використати волинізми і в творах, не пов'язаних із волинським життям, задля збагачення словника літературної української мови. Ілюстрацією цього може бути, зокрема, слово хруст у мові Деві — одного з персонажів поеми «У пущі»: «Я хрусту принесу...». Інтерес становить слово лилик — діалектна назва кажана на Волині й Поділлі. Воно зафіксоване в оповіданні «Метелик», наприкінці якого зазначено: «Волинь, 1889 р.». Використане таке слово не для відтворення місцевого колориту, а з метою впровадження в українську літературну мову широковживаних діалектизмів, що відповідають потребам спілкування.

Значне місце серед лексичних засобів у творчості Лесі Українки займають полонізми. Полонізми (від середньолат. *Polonia* – Польща) – це різновид запозичення: слово, його окреме значення, вислів тощо, запозичені з польської мови або утворені за її зразком. Лексичні полонізми в поетичній та епістолярній спадщині Лесі Українки умовно можна поділити на декілька груп. Так, значний шар полонізмів становить загальновоживана лексика. Ці слова пов'язані зі сферою взаємин між людьми. Сюди належать переважно дієслова, дещо рідше іменники?". Неабияка кількість полонізмів, що належать до загальновоживаної лексики, використовується в листах до матері, а саме, зважити (*zważyć* – врахувати, взяти до уваги), вкеровувати (*wykierować* – спрямувати, направити, виховати), уряджаючи (*urządzać* – влаштовувати): "Так от ти зваж моє положення", "Тим часом вкеровую сама себе, коли не на професора, то на "світлого підпірника нашої літератури", "Метушиться вона тепер, уряджаючи дитячі роковини" [2]. Наявність зазначених полонізмів у листах Лесі Українки до найдорожчої для неї людини є незаперечним свідченням українсько-польської двомовності поетеси. Цілком вірогідно, що ця двомовність завжди панувала у родинному колі Косачів. Ще з дитинства Леся перебувала у постійному оточенні цієї двомовності, і закономірним наслідком було те, що вона вживала полонізми.

Значне місце серед лексичних полонізмів у творчості Лесі Українки посідають ті, що належать до експресивної лексики. Це переважно прикметники та прислівники, які виражають якісну оцінку предметів, наприклад: знакомита (пол. *znakomity* – чудовий, прекрасний), доткливо (пол. *dotkliwy* – дошкульний, нестерпний, тяжкий), святечна (пол. *święteczny* – святковий). Частина лексичних полонізмів, що вжиті Лесею Українкою, семантично пов'язані зі сферою культурно-офіційного життя, а саме: урядування, освіти, медицини, наприклад: одчит, герезія, конто, квестія курація, діаріуш (відповідно пол. *odczyt* – доповідь, промова; *herezja* – ересь, дурниця; *konto* – рахунок, *kwestia* – питання, проблема, *kuracja* – лікування, *diariusz* – хронологічний опис щоденних подій, книга, в якій здійснюється цей опис).

Значна кількість полонізмів з текстів Лесі Українки належать до абстрактної лексики, наприклад: «тутешній наш триб життя» (tryb – спосіб), «носитиму його рік, поки не буде з того якого skutku» (skutek – наслідок), «се так звані видатки на агітацію» (wydatek – витрата), «переїде на другу квартиру, бо в сій ... вільгость» (wilgość – вогкість, вологість).

У творах та листах Лесі Українки чимало фонетичних полонізмів. Під впливом польської мови поетеса використовувала невластиву для української мови фонетичну форму деяких слів, наприклад:

Кажуть, голод в них почався, –

Якщо правда, дуже жаль.

Я б зібрався, розпитався,

але ж нині маю баль...

«Веселий пан»

Висновки

У творах Лесі Українки лексичні засоби, виконують важливу стилетворчу та образотворчу роль, є одним із засобів передачі колоритності, тональності поліських говірок; домінантним образотворчим фактором (діалектна мова розкриває внутрішній світ персонажів); засобом увиразнення, доповнення ментальності героїв на рівні світовідчуття; засобом відтворення певних фрагментів навколишньої дійсності; однією з ознак індивідуально-авторського стилю; засобом художньої оригінальності при відтворенні картини світу. Принципова в усьому, геніальна українська письменниця була вірна своєму принципу творення літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мова художнього твору / Т. Крайнікова // Українська мова та література. — 2002. — № 17-19.
2. Зібрання творів:12 / Леся Українка. – К.: Наукова думка, 1978.
3. Волинізми у творчості Лесі Українки / Н. Дмитренко [Електронний ресурс] / Наталія Дмитренко. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua>.
4. «Волинізми» у творах Лесі Українки / В. Ф. Покальчук // Леся Українка : зб. ст. – Луцьк : Волинь, обл. вид-во, 1957. – С. 57–76.

Вікторія Максимівна Тямусева – студентка групи ІМО-15Б, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: tiamusheva.v.1mo@gmail.com.

Tiamusheva Victoria M. – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: tiamusheva.v.1mo@gmail.com

Науковий керівник: **Людмила Анатолійна Радомська** – викладач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Thesis adviser: **Radomska Liudmyla A.** – lecturer in the Department of Linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ПАРЕМІЇ УКРАЇНСЬКОЇ, ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ МОВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена компаративному лінгвокультурному аналізу португальських, іспанських та українських прислів'їв та приказок. Виділено групи паремій об'єднаних певним узагальненим значенням.

Ключові слова: прислів'я, приказки, компаративний аналіз.

Abstract

The article focuses on the comparative linguocultural analysis of the Portuguese, Spanish and Ukrainian proverbs and sayings. Highlight of proverbs combined in some generalized sense.

Keywords: proverbs, sayings, comparative analysis.

Великий іспанський письменник Мігель де Сервантес назвав прислів'я «короткими висловами, які породжені довгим досвідом». Прислів'я – це найдавніший жанр фольклорної творчості. Кожен народ протягом багатьох століть у своїх прислів'ях та приказках поетично відтворює відомості з різних сфер свого життя і побуту.

Паремії у різних мовах розглядаються з різних аспектів. Серед вітчизняних науковців заслуговують на увагу дослідження О. О. Потебні, Г. Л. Пермякова, В. М. Телія, Л. Б. Савенкової, М. М. Пазяк та ін. Досвід, певні уявлення про оточуючу дійсність, культура та світосприйняття, зафіксовані у пареміологічному фонді будь-якої мови, роблять ці одиниці одним із найвдаліших засобів вивчення взаємозв'язку між мовою та культурою [3,16]. Цим і визначається актуальність цієї роботи.

Об'єктом статті є українські, португальські, іспанські прислів'я та приказки.

Метою дослідження є компаративний аналіз португальських, іспанських, українських прислів'їв та приказок.

Матеріалом для статті є прислів'я та приказки, отримані шляхом вибору з лексикографічних джерел української, португальської та іспанської мов.

Прислів'я та приказки кожного народу, склалися багато століть назад. Через них народ передавав свої спостереження, досвід і погляди на життя. Вони служили неписаним законом поведінки і моралі. Прислів'я та приказки вчили наступні покоління бути милосердними, працьовитими, ввічливими, цінувати розум і поважати старших; застерігали від необдуманих вчинків.

Під прислів'ям та приказкою розуміємо спробу людини описати те, що відбувається в лаконічній формі. Крім загального бачення людиною реальності, вони відображають сутність культури суспільства, його побут, уподобання та вірування. В українських прислів'ях і приказках заховане «серце» всього українського народу. Це допомагає студентам-іноземцям краще познайомитись із Україною, її звичаями і з тим, як українці сприймають і усвідомлюють цей світ.

У багатьох європейських народів є близькі за змістом і формою прислів'я та приказки – це пояснюється схожими умовами життя в певний історичний період, взаємодією національних культур та подібністю життєвих ситуацій, притаманних людському суспільству.

З прислів'ями та приказками студенти-іноземці знайомляться на уроках української мови ще на підготовчому відділенні. Та й на наступних курсах навчання викладачі використовують українські прислів'я та приказки під час бесід, діалогів та в текстах. Дуже часто під час перекладу в студентів-іноземців виникають труднощі, тому що не завжди зміст прислів'їв їм зрозумілий.

Порівняння приказок і прислів'їв різних народів виявляє, наскільки багато спільного мають ці народи, що, в свою чергу, сприяє їх кращому взаєморозумінню та зближенню. У приказках і прислів'ях відображений багатий історичний досвід народу, уявлення, пов'язані з трудовою діяльністю, побутом і культурою людей. Правильне і доречне використання приказок і прислів'їв надає мові неповторну своєрідність і особливу виразність.

У дослідженні зроблено компаративний аналіз значної кількості португальських, іспанських та українських прислів'їв, які об'єднуємо за темою ставлення до навчання, праці, дружби. Під час дослідження виділили такі групи паремій:

1. Прислів'я, які при точному перекладі не втрачають свого значення і використовуються в порівнюваних мовах в одному і тому ж випадку:

Українська мова	Португальська мова	Іспанська мова
<i>Диму без вогню не буває</i>	<i>Não há fumo sem fogo</i>	<i>El humo sin fuego no aparece</i>
<i>Друзі пізнаються у біді</i>	<i>É na necessidade que se conhece o amigo</i>	<i>Los mejores amigos se conocen en los peores momentos</i>
<i>Не все те золото, блищить</i>	<i>Nem tudo que brilha é ouro</i>	<i>No todo lo que brilla es oro</i>
<i>Він живий – вік учись</i>	<i>Enquanto vivemos, aprendemos</i>	<i>Mientras se vive se aprende</i>
<i>У здоровому тілі здорова душа</i>	<i>Mente sã corpo saudável</i>	<i>Mente sana cuerpo sano</i>
<i>Хто не працює той не їсть</i>	<i>Quem não trabalha, não come</i>	<i>El que trabaja ese come</i>

2. Прислів'я, які відрізняються за лексичним складом, проте загальне значення фрази схоже за змістом і ситуацією, в яких ці вирази вживаються:

Українська мова	Португальська мова	Іспанська мова
<i>Сім раз відміряй, а раз відріж</i>	<i>Segundos pensamentos são os melhores</i>	<i>Piénsalo bien antes de hacerlo</i>
<i>Повторення – мати навчання</i>	<i>A repetição é a mãe da ciência</i>	<i>El mayor regalo es la educación</i>
<i>Про вовка промовка, а він тут як тут</i>	<i>Falai no mau que sempre aparece</i>	<i>Hablamos de el y el como si nada</i>

3. Прислів'я та приказки, які розрізняються своєю національною своєрідністю:

Українська мова	Португальська мова	Іспанська мова
<i>Де хліб і вода, там нема голоду</i> <i>Не лизь поперед батька вкляло.</i> <i>До булави треба голови.</i> <i>Позичив у Сірка очей та й байдуже.</i>	<i>Креветку, яка спить на пляжі, хвиля приймає - Catarina que dorme na praia a onda leva</i> <i>Двоє людей ніколи не їдять курку без солі - Duas pessoas nunca comem galinha sem sal.</i> <i>Моряк пізнається тоді, коли надходить буря. – Conhece-se o marinheiro quando vem a tempestade</i> <i>Всі лоцмани добрі, коли гарна погода. - Todos os pilotos são bons quando o tempo está bom.</i>	<i>У дверях печі хліб може спалитися. - En la puerta del horno se queta el pan.</i> <i>Камінь, що котиться, ніколи цвіллю не вкриється.- La piedra que está rodando, molde no había vkruyetsya</i> <i>Базіка, немов крикливий осел: і вдома спокою нема, і на ярмарку не продаси.- Conversadores como voz alta culo: y no hay paz en el hogar, y la feria que vender .</i>

Не бійтеся використовувати в своєму мовленні прислів'я, приказки українською мовою. Збагачайте і прикрашайте свою мову. Навіть якщо ви скажете фразу неправильно, вас перепитають або виправлять. А знати хоч щось, і виправляти помилки, набагато краще, ніж нічого не знати і нічого не робити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Іспанські прислів'я та приказки: Збірник. / Перекл. з ісп. М. Литвинець; Упорядкування і вступне слово М. Жердинівської.–К.: Дніпро, 1980.– 110 с.
2. Португальські прислів'я та приказки: Збірник / З португ. перекл. М. Ливинець; Упоряд., вступне слово М. Жердинівської.– К.: Дніпро, 1982.–125 с.
3. Алексеєва А. В. Відображення національного характеру в пареміях української та англійської мов / А. В. Алексеєва // Молоді фахівці – майбутнє науки: Зб. статей. Випуск 3. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, – 2012. – С. 15 -19.

Марія Миколаївна Мошноріз – викладач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, e-mail: opanasuk.mm@gmail.com

Армандо Баррос – студент групи 2ЕМ, факультет енергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет.

Альфредо Утрерас – студент групи 2ЕМ, факультет енергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет.

Mariya Mykolayivna Moshnoriz – teacher of Department of linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: opanasuk.mm@gmail.com

Alfredo Utreras – Department of Energy and Electromechanics, Vinnytsia National Technical University

Armando Barros – Department of Energy and Electromechanics, Vinnytsia National Technical University

ТОПОНІМІЧНІ НАЗВИ ДОНЕЧЧИНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розповідається про географічні назви Донеччини, про історію назв у різні історичні періоди.

Ключові слова: *топонімія, назви міст, сіл, поселень.*

Abstract

This article describes the names of the Donetsk region, the history of names in different historical periods.

Keywords: *place names, names of cities, townes, villages,*

Тема виникнення географічних назв є цікавою та пізнавальною. Топонімія рідного краю викликає не лише інтерес, а й бажання глибше пізнати історію назв населених пунктів, річок, гір, озер.

Топоніміка (від грец. *τόπος* — місце і *ὄνομα* (ονομα) — ім'я, назва) — наука, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову. Топоніміка є інтегральною науковою дисципліною, яка розташована на стику трьох наук і використовує дані з трьох областей знань цих наук: географії, історії та лінгвістики. **Топонімія** — галузь ономастики, розділу мовознавства, що вивчає місцеві назви (топоніми). сукупність географічних назв певної території [1].

Донецьк заснований у 1869 р. як селище Юзівка, що виникло поблизу Овечого хутора навколо металургійного заводу. Це підприємство збудував англійський промисловець Джон Джеймс Юз. У 1924 р. *Юзівку* перейменували у *Сталіно*, а 1961 р. — у *Донецьк*. Сучасна назва міста походить від найменування річки *Донець*, від назви регіону — Донецького басейну, власне від Донецького кряжу, названого так завдяки його розміщенню уздовж ріки Донець.

Звідси і *Донбас*, *Донеччина*. Річка ж отримала свою назву від слова *Дон*, так давнє плем'я аланів, які є родичами осетинам Кавказу, називали всяку воду, звичайно і річки. У цьому можна пересвідчитися, знайшовши на карті річки Осетії.

Заселення земель в районі сучасного Донецька розпочато запорозькими козаками у XVII столітті, та донськими наприкінці XVIII століття. Історики та дослідники вважають датою заснування Донецька 1779 рік, оскільки в цьому році українські козаки заснували Олександрівку (нині — передмістя Донецька) після зруйнування Катериною II Запорізької Січі у 1775 році.

У 1775, після ліквідації Запорізької Січі землі, які входять сьогодні до складу Донецька, були віддані нащадкові Ізюмського полковника поручику Євдокиму Шидловському. На цих землях Шидловський в 1779 році заснував слободу *Олександрівка* (північно-східна частина Київського району м. Донецька) і *Крутоярівка* (більша частина Ворошиловського району м. Донецька). Перша дістала назву на честь його старшого сина Олександра, а друга — від яру, який розділяв поселення (його залишки і сьогодні обрамляють зі сходу Міський парк культури і відпочинку).

У кінці XVIII — на початку XIX століття на території сучасного Донецька утворилися ще кілька селищ: *Олексіївка*, *Катеринівка*, *Любимівка*, *Григорівка*, на території майбутнього міста вже існувала слобода *Олександрівка*, *Григорівка*, *Семенівка*, назви яких походять від власних імен.

У травні 1917 селище *Юзівка*, з населенням уже 70 тисяч мешканців, отримало статус міста. Головну частину населення селища становили переселенці з Центральної Росії та Південної України, греки Приазов'я.

Дореволюційна Юзівка ділилася на дві частини: Заводська — район металургійного заводу, де знаходилися *«Англійська колонія»* — район переселенців з Великої Британії, та *Новий Світ* — район мешкання чиновників та ремісників. Вплив англійської культури значно позначився на архітектурі та плануванню міста.

За останні 100 років місто періодично змінювало назви: Донецьк (до 1917 — Олександрівка, 1917–1924 та 1941–1943 — Юзівка, у 1924–1941 та 1943–1961 — Сталін, Сталіне, Сталіно). У 1924 місто перейменовано на Сталіно — на честь сталеливарної промисловості. У 1932 місто стало адміністративним центром Сталінської області.

Місто розташоване в центральній частині Донбасу, на південь від Донецького кряжу. Географічно належить до степової зони, у верхів'ях річки *Кальміус* оточений невеликими лісами, пагорбами, ріками та озерами.

На території Донецької області люди жили дуже давно. Про це свідчать кам'яні знаряддя, знайдені біля села *Зелений Гай* у Тельманівському районі. Археологи вважають, що вони походять із стоянки давньокам'яної (палеолітичної) доби, яка тривала десь 300–140 тисяч літ тому. Молодшим виявилось рубило, що лежало в землі на березі річки *Кринки* поблизу міста *Амвросіївки* понад 120 тисяч літ. На захід від Донецька в басейнах річок *Вовчої* та *Сухих Ялів* розкопано розщеплені кремені й готові скребла для очистки шкіри з-перед 100–40 тисяч років тому.

Жили люди над *Сіверським Дінцем* в околиці сіл *Богородичне*, *Пришиба* й *Тетянівки* біля *Святогірська* (Слов'яногірська), *Дронівки* Бахмутського району й *Амвросіївки*. Коли потеплішало, в середньокам'яну добу (мезоліт, 14–10 тисяч літ тому) люди жили в урочищі *Минівський Яр* поблизу Святогірська й у долині безіменної річки, що впадає в *Осику*. В *Минівському Яру* знайдено декілька тогочасних сокир.

Дніпро-Донецька культура — найдавніша ознака спільності стародавнього населення території України в IV-тому тисячолітті до Христа.

У 1860-их роках за десять кілометрів од сучасного *Бахмута* гірничий інженер Носов натрапив на доісторичні виробки мідної руди, шлаки, деревне й кам'яне вугілля. В одному руднику шахтарі знайшли череп і кістки гірника, просочені міддю, в іншому — кам'яні й бронзові сокири. Наші предки самі добували й виплавляли чорну мідь і продавали свої вироби з неї у великих містах над Дніпром ще в III тисячолітті до Христа.

Новий етап в історії Донецьких степів — етап, що продовжується до кінця XVI ст і що характеризується повною відсутністю на цій території осідлості і панування тут кочового життя. У літературі цей період отримав образну назву періоду *«Дикого поля»*

Зібрані й систематизовані факти з історії заселення Донеччини XVI—XVIII століття дозволяють виділити в цьому процесі з урахуванням характеру й результатів такі періоди:

- XVI — перша половина XVII століття (заселення козацтвом)
- друга половина XVII — початок XVIII століття (народна колонізація)
- середина XVIII століття (заселення Слов'яносербії)
- остання чверть XVIII століття (роздача земель Запорізької Січі)

Після відновлення Запорізької Січі (створення Нової Січі) у середині XVIII ст. більша частина території Донеччини входила до земель *Кальміуської паланки* Війська Запорізького Низового.

До глибокої осені 1917 року (а в Маріуполі й Луганську до грудня 1917) українські партії й військові організації «Вільного козацтва» через своїх представників у радах тримають під контролем, окрім згадуваних *Лисичанська, Слов'яносербська, Бахмута, міста Юзівку, Єнакієво, Слов'янськ, Гришине, Костянтинівку, Дружківку, Волноваху, Ясинувату, Авдіївку*, повіти *Бахмутський, Слов'яносербський, Ізюмський, Луганський, Маріупольський, Старобільський*. Водночас, у вище означених 5 повітах утворені й діють Українські повітові ради, а в Маріуполі навіть окрема міська Українська рада.

Маріуполь — місто в Донецькій області на південному сході України, на березі Азовського моря в гирлі річок *Кальміус і Кальчик*. Сусідні селища міського типу *Старий Крим, Сартана, Талаковка*.

Бахмут (у 1924-2016 роках - *Артемівськ*) - місто в Донецькій області України, розташоване на річці Бахмут.

Місто *Ясинувата* знаходиться в центральній частині області у верхів'ях річок Кальміус і *Кривий Торець*.

Макіївка (до 1917 — *Дмитрівка*, у 1917-1931 — *Дмитрівський, Дмитрівськ, Дмитрівське*) — місто обласного підпорядкування, фактично північно-східне передмістя Донецька.

Торез. Населений пункт був утворений у 1778 році як невелике поселення біля злиття річок *Севостьянівка і Орлової* (басейн Міуса) кріпаками з різних губерній Росії. До 1800 року в слободі *Олексіївка*, з 1868 року поселення носило назву *Чистяково* на прізвище власника маєтку - Таганрозького купця Чистякова 16 липня 1964 року м. Чистяково перейменований в місто Торез на честь діяча французької комуністичної партії Моріса Тореза, який в молодості був шахтарем.

Сумно відоме з 17 липня 2014 року, в околицях міста Торез на ділянці місцевості між селами Розсипне і Грабово був збитий літак Boeing 777 авіакомпанії Malaysia Airlines. Загинули всі 298 чоловік, що знаходилися на борту літака.

Відомі на Донбасі назви населених пунктів: *Пелагеевка, Пятихатки, Лутугинський бугор, Червона Зирка, Жилмасив, Сімнадцатая, Грабово, Московское, Ровное, Балочное, Красный Луч, Рассыпное (селище), Рассыпное (село), Северное, Андреевка, Мочалино, Суховское, Горное, Шахтёрск, Контарное, Снежное, Терновое, Большая Шишовка, Червоний Жовтень, Мануйловка, Петровское*.

Гідроніміка (назви річок, озер). За 115 км на південь від Донецька розташоване *Азовське море*. Найбільші водосховища — Кальміуське водосховище (62+38 га, на річці Кальміус) і Донецьке море (206 га), найбільша річка — *Кальміус*, протікає центром міста, серед малих річок — *Асмолівка* (13 км); *Черепашкина* (23 км); *Бахмутка (Скоморошина); Осикова; Піщана; Казенна; Богодухівка*.

Відомі назви ріки: *Сіверський Донець* (також *Дінець* — річка півдня Східно-Європейської рівнини, що тече через Белгородську, Ростовську область Росії, Харківську, Донецьку й Луганську області України, і є найбільшою притокою Дону).

Назву річка отримала через те, що текла з Сіверського князівства, на відміну від витоків Дону, про що і пише мандрівник XVI століття Алессандро Гваньїні: «Є також інший Дон, менша ріка, котра бере свій початок у Сіверському князівстві, а називається Сіверський Донець. Ця річка вище від Азова впадає у великий Дон».

Цікаво досліджувати назви рідних місць, знати історію, етимологію. Варто починати з власного імені, прізвища, вулиці, міста тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Янко М. Т. Топонімічний словник України: Словник-довідник. — К.: «Знання», 1998.
2. Лаврів Петро. Історія Південно-Східної України / П. Лаврів. — К.: Українська видавнича спілка, 1996.

3. Петро Лаврів. Історія південно-східної України/ Петро Лаврів . — Львів: «Слово», 1992. — 152 с.
4. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Донецьк>.

Черніков Ілля Володимирович, ст. гр. 3Е-15б, ФЕЕЕМ, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Chernikov Ilya Volodimirovich, st. gr. 3E-15, FEEEM, VNTU, Vinnitsa.

Науковий керівник:

Абрамчук Оксана Володимирівна, канд. пед.наук, доц. кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, aovb@mail.ru

Abramchuk Oksana Volodimirovna, PhD., Associate Professor, Department of Linguistics VNTU, Vinnitsa. aovb@mail.ru

Фразеологічні звороти в мові професійного спілкування

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті проаналізовано особливості вживання фразеологічних зворотів в професійному мовленні. З'ясовано їхні основні ознаки. Подано приклади фразеологічних сполучень у діловому мовленні.

Ключові слова: фразеологія ділової мови, фразеологічні одиниці, стійкі дієслівні сполучення, трансформація, книжні фразеологізми, фразеологічні єдності, канцеляризми, фразеологічні зрощення.

Abstract

In the article features the use of idiomatic phrases in professional broadcasting. Found out their main features. Examples of idiomatic combinations in everyday speech.

Keywords: business language phraseology, phraseological unit, persistent verbal communication, transformation, bookish phraseologisms, phraseological unity, kantselyarizmy, phraseological seam.

Кожна мова відзначається своєю оригінальною фразеологією, що пов'язано з неповторністю побуту, звичаїв, культури та й загалом ментальності народу, пор.: укр. *Коли рак свисне*, рос. *После дождика в четверг*, англ. *When the pigs fly* (буквально: "коли свині літатимуть") [1, 45].

Фразеологія ділової мови – це сукупність стійких, цілісних за складом і лексичним значенням словосполучень, наприклад: *вузьке місце, титова вага, нагальна потреба, на повну потужність, наводити приклад, з огляду на сказане, класти в основу, громадська думка, у багато разів*. В офіційно-діловому мовленні вживають переважно книжні фразеологізми. Насамперед це фразеологізовані сполучення – звороти: *завдавати шкоди (образи, удару, поразки), потребувати допомоги (підтримки, уваги), привертати увагу (на свій бік), зводити нанівець (до мінімуму), втілювати в життя, впроваджувати в практику тощо*. Іноді в діловому спілкуванні трапляються фразеологічні єдності – образні словосполучення, зміст яких певною мірою мотивований лексичним значенням слів або компонентами звороту, наприклад: *зелена вулиця (вільно), дати зелену вулицю (дозволити, зняти будь-які перешкоди), відкривати Америку (давно відоме подавати як нове)*. У діловому мовленні майже не вживають фразеологічні зрощення (ідіоми) – стійкі образні словосполучення, значення яких не можна встановити лексем, що є компонентами звороту: *байдики бити (ледарювати), пекти раків (червоніти від сорому), глека розбити (посваритися), давати перцю (дуже лаяти, сварити)* [2,79].

До типових фразеологізмів, які вживають в офіційно-діловому стилі мови, належать: власне книжні фразеологічні одиниці (*вводити в оману, дамоклів меч, відволікати увагу, віддавати належне, для більшої переконливості, дошкульне місце*); термінологічні назви предметів, явищ, понять (*атмосферний тиск, доменна піч, запам'ятовувальний пристрій, кишені пам'яті, автоматична телефонна станція, автогенне зварювання, ланцюгова реакція, утома металу, політика цін, радіус дії, зона зв'язку, земна вісь, роза вітрів*); номенклатурні найменування (*білий гриб, антонівські яблука, арабський кінь, вітряна віспа, азотна кислота, грудний еліксир, очні краплі, борна мазь, Міністерство закордонних справ, токар третього розряду, старший науковий співробітник, перший секретар*

посольства, військовий аташе); складені термінологізовані назви (суспільно-політична термінологія: *країни, що розвиваються, Високі Договірні Сторони, країни третього світу, Соціалістична партія України, Європейське Економічне Співтовариство*); лексикалізовані сполуки: *до певної міри, певною (якоюсь) мірою, кінець кінцем, з року в рік, за інших рівних умов, з одного боку, з другого (іншого) боку, мати справу, мати місце, містити в собі*).

Ділове мовлення створило власну фразеологію. Передусім це різноманітні назви ділових паперів: *вірча грамота, Почесна грамота, пам'ятна записка, доповідна записка, витяг з протоколу (трудової книжки, наказу), бортовий журнал, дорожній лист, трудова угода, посвідка на проживання*. Офіційно-діловому мовленню притаманні функціональні словосполучення на зразок *грошова винагорода (компенсація), одноразова (матеріальна) допомога, безперервний (трудоий) стаж, авторське (винахідницьке) право, державний герб (прапор), дипломатичний (депутатський) імунітет, дипломатична (електронна) пошта, пам'ятка історії (старовини, архітектури, культури), місце реєстрації; прізвище, ім'я, по батькові; робочий час, святкові (вихідні) дні, сезонні (польові) роботи, трудові спори тощо*. Внаслідок цього відбувається термінологізація словосполучень – іменних ускладнених одиниць порядку: *ведення справи, визнання провини, полегшення вироку, заподіяння шкоди, сума прибутку, зустріч у верхах, мирне співіснування, державний суверенітет, термін повноважень, арбітражне (судове) рішення, держава перебування, рівновага сил, середня заробітна плата, ринкові відносини, споживчий кошук, соціальний захист, на загальних підставах, кримінальна відповідальність, грошові зобов'язання, дієздатна сторона, приватна (державна) власність, в адміністративному (службовому, робочому, судовому) порядку* [3, 101-103].

Ділове мовлення багате на стійкі дієслівні сполучення, наприклад: *порушувати питання, надавати відпустку, зараховувати на посаду, брати зобов'язання (відповідальність), зберігати чинність, укладати угоду, досягати згоди, пред'являти вимогу (документ, посвідчення), доводити до відома, брати до уваги, держати (тримати) в полі зору, а також насичене типовими канцеляризмами на зразок: *у відповідь на... надсилаємо; на додаток до листа; звертаємо вашу увагу; у зв'язку з розпорядженням (вказівкою, вимогою); у порядку надання фінансової (технологічної, виробничої, матеріальної) допомоги; у зв'язку з важким станом, що склався; відповідно до досягнутої домовленості (угоди)*.*

Процес стандартизації та фразеологізації мовлення офіційно-ділового стилю можна простежити на прикладах уживання сталих дієслівно-іменних сполучень – лексикалізованих зворотів на зразок *надавати допомогу (підтримку), робити ремонт (реконструкцію, перебудову)*. Наведені звороти вживають переважно в діловому мовленні замість паралельних їм однослівних дієслівних форм: *надавати допомогу – допомагати; надавати підтримку – підтримувати, робити ремонт – ремонтувати, проводити розслідування – розслідувати, робити застереження – застерігати, здійснювати контроль – контролювати тощо*.

Це пояснюється тим, що не всі словосполучення на зразок *провести опитування (опитати) або вести слідство (розслідувати)* мають паралельні однослівні форми: не можна, наприклад, замінити такі вирази, *виявити увагу, навести лад, провести захід, укласти угоду*, тому в цих випадках використання сталих дієслівно-іменних сполук обов'язкове.

Лексичне значення сполучення (дієслово + іменник) може не збігатися зі значенням відповідного йому дієслова: *проводити змагання не тотожне змагатися, виявляти повагу не тотожне поважати, чинити опір не тотожне опиратися* (друге слово вужче за семантикою, конкретніше).

У сполученнях «дієслово + іменник» дієслова не лише вказують на факт дії, а й виражають деякі додаткові смислові відтінки: *давати (давати права) і допускати (не допускати втрат зерна), робити (робити переклад) і здійснювати (здійснювати подорож)*. Дієслова кожної пари, вказуючи на факт дії, мають власну сполучуваність, отже, не тотожні за лексичним значенням, хоч і допускають варіативність: *робити (здійснювати) переклад*. Сполучення «дієслово + іменник» широко вживають у значенні термінів, які точно кваліфікують те чи те явище, наприклад: *вчинити напад (юр.) не тотожне напасти; здійснити посадку (авіа.) не тотожне сісти; здійснити втечу (юр.) не тотожне втекти; давати присягу (військ.) не тотожне присягати*. Усі наведені іменники у відповідних

сполученнях – це терміни певної галузі. До сполучення «дієслово + іменник» також можуть вводитися означення, які розширюють інформативні можливості висловлювання: *надавати технічну (гуманітарну, персональну, грошову) допомогу, чинити запеклий (кривавий, сильний) опір; надавати платні (безкоштовні, технічні, різні) послуги; давати принципову згоду; нести особисту (персональну) відповідальність; здійснювати суворий (технічний, технологічний, щоденний, правовий) контроль* [4, 33-34].

Як свідчить проаналізований матеріал, ділове мовлення послуговується здебільшого безобразними фразеологізмами, на відміну, скажімо, від художнього. Проте образне фразотворення під впливом мови засобів масової інформації проникає також в офіційно-ділову сферу, наприклад: *зона відпочинку (забудови, дій, бойових дій, зелена); рівень освіти (культури, знань, науки, води); на рівні (до рівня) світових (міжнародних) стандартів (зразків); ряд підприємств (організацій, держав, працівників); фронт робіт (дій); зустріч на найвищому рівні (Високих Договірних Сторін, глав держав, представників ділових кіл).*

Нашої уваги також варте поняття трансформації - видозміни фразеологічних одиниць з певною стилістичною настановою. Можливість видозміни фразеологізмів ґрунтується на збереженні їх внутрішньої форми та на відносній стійкості. Трансформація ніби суперечить визначенню фразеологізму, але стійкість цих одиниць — не абсолютна, а відносна ознака. Тобто в системі мови, поза контекстом фразеологізми характеризуються найбільшою мірою стійкості, а в конкретних текстах мають здатність до перетворення. Видозмінений фразеологізм завжди зберігає співвіднесеність із своїм номінативним вихідним джерелом [5, 156].

Кропіткою та уважної роботи потребують фразеологізми при перекладі з однієї мови іншою. Різні типи фразеологічних одиниць у цій сфері проявляють себе по-різному. Біблійні, міфологічні звороти, фразеологізми літературного походження, як правило, перекладаються дослівно: *витати в емпіреях, спалити кораблі; між щиллою і харибдою; усе тече, все міняється; мовчання — знак згоди; крапля камінь точить; манна небесна; на розпутьях велелюдних; пісня пісень; переоцінка цінностей; по той бік добра і зла; річ у собі; чисте мистецтво.* Фразеологізми фольклорного походження здебільшого специфічні для кожної окремої мови. У близькоспоріднених мовах є однакові щодо лексичного складу прислів'я й приказки, але вони мають і суто національні синонімічні звороти: *рос. На безрыбье и рак рыба — укр. На безриб'ї і рак риба, а ще на безлюдді й хама чоловік; у степу й хрущ м'ясо; де немає співця, послухаєш і горобця; рос. Из огня да в польмя — укр. З вогню та в полум'я і з дощу та під ринву; рос. Как с цепи сорвался — укр. Як з цєпу зірвався і як з пекла вискочив.*

Трансформація фразеологізмів, відтворення чужих зворотів засобами рідної мови не має нічого спільного з бездумним калькуванням. У засобах масової інформації, в теле- й радіопередачах дуже часто ми зустрічаємо вислови, які аж ніяк не пов'язані зі скарбами української фразеології: *потерпіти невдачу, слідувати чіємусь прикладові, нічого гріха таїти, аби не так тощо.* У складі фразеологічних одиниць замість вантаж уживається тягар: *тягар спогадів, тягар спадщини, тягар обов'язків.* "фразеологізми" вантаж спогадів, вантаж обов'язків засмічують мову. "жила-була одна жінка", "жив-був один спортсмен" — так часто починають свої твори автори різних газетних жанрів. Та й сучасні казкарі здебільшого вдаються до такого початку, який нібито запозичений з українських народних казок. Але річ у тім, що словами *жили-були* розпочинаються російські народні казки. Що ж до казок українського народу, то в них на початку стоять слова: *"жили собі дід та баба", "був (були) собі чоловік та жінка" та ін.* [6, 305].

Отже, образність фразеології ділового мовлення - поняття умовне, бо часто те, що в художньому та публіцистичному стилях слугує образом, а в мові засобів масової інформації стає штампом, у діловому мовленні функціонує як нормативний, стандартизований вислів, наприклад: *грати (відігравати) роль, давати зелену вулицю, віддавати (складати) останню шану, засвідчувати (виражати) свою повагу.* Звичайно, у цьому разі може йтися лише про фразеологічні сполучення та єдності. Фразеологічні зрощення в діловому мовленні вживаються лише спорадично.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навч посіб. / Г. Й. Волкотруб. – К. : МАУП, 2002. – 208 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.
3. Ботвина Н.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови : навч. посіб. / Наталія Ботвина. – К. : АртЕк, 1998. – 192 с.
4. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / за ред. Н. Д. Бабич. – Чернівці : Книги-ХП, 2006. – 496с.
5. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посіб. / О. Д. Пономарів. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2001. – 240 с.
6. Бабич Н. Д. Практична стилїстика і культура української мови : навч. посіб./ Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 2003. – 432 с.

Тїтова Катерина, студентка групи ІМО-15б факультету менеджменту, ВРТУ, м. Вінниця, titova_katiusha@mail.ru

Titova Kateryna, student gr. IМО-15b of the Faculty of Management, VNTU, titova_katiusha@mail.ru

Науковий керівник: *Радомська Людмила Анатолїївна, викладач української мови кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця*

Radomska Lyudmila, a teacher of Ukrainian language in Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

Інтерференційні зони сучасної української мови

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У доповіді проаналізовано особливості явища інтерференції, причини його виникнення, суть, тлумачення, історію розвитку і типи. Описані сучасні проблеми, пов'язані з цим явищем, з'ясовано специфіку явища інтерференції в сучасному студентському мовленні.

Ключові слова: *інтерференція, білінгвізм, іноземні мови, мовленнєва поведінка.*

Abstract

The report includes information on interference phenomenon , its causes, the essence, the interpretation of history and types. Described the current problems associated with this phenomenon , conducted interference phenomena characteristic of the modern student speech.

Keywords: *interference, bilingualism , foreign languages, language behavior.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та євроінтеграції набуває актуальності набуває володіння декількома іноземними мовами — взаємодія іноземної та рідної мов, їх вплив одна на одну. Такий вплив може набувати позитивного характеру (транспозиція), тобто раніше утворені навички слугують основою формування нових, а також мати негативні наслідки (інтерференція), що виявляється в зниженні продуктивності дій та появі помилок як в усному, так і писемному мовленні. Саме явище інтерференції привертає особливу увагу, оскільки значною мірою створює труднощі в процесі засвоєння іноземної мови та потребує розробки ефективних шляхів його подолання.

Актуальність теми. Знання іноземної мови — це одна з необхідних умов професійного зростання. Дослідження процесів інтерференції й перенесення у вивченні іноземних мов сприятиме оптимізації навчання та глибшому зрозумінню механізму втрати інформації у процесі засвоєння іноземних мов.

Аналіз досліджень із теми. Дослідження питання міжмовної інтерференції неодноразово перебувало в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Багато наукових досліджень таких лінгвістів, як У. Вайнрайх, Ю. Жлуктенко, В. Виноградов, Н. Комісарова, А. С. Д'яков, З. Б. Куделько зосереджені на вивченні особливостей означеного явища. Дослідники неодноразово зверталися до явища інтерференції в методиці навчання іноземних мов, проте і досі немає єдиного підходу до визначення його змісту. Попри чималу зацікавленість науковців у виявленні причин виникнення інтерференції, питання визначення її видів потребує подальшого дослідження.

Мега роботи — Проаналізувати явище інтерференції в сучасній українській мові. Досягненню поставленої мети сприятиме розв'язання таких завдань:

- проаналізувати суть, тлумачення і типи явища інтерференції;
- охарактеризувати явище інтерференції в сучасному студентському мовленні;
- дослідити основні причини виникнення інтерференції.

Термін «інтерференція» широко застосовується в різних наукових галузях, а саме: психологія, лінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика, методика викладання іноземних мов. У лінгвістиці цей термін розвинув американський лінгвіст У. Вайнрайх, чий метод вивчення інтерференції став ґрунтовним для галузі білінгвізму. Зазвичай феномен інтерференції розглядають у двох аспектах: лінгвістичному та психологічному. Так, в лінгвістичному аспекті інтерференція, за У. Вайнрайхом, – це ті випадки відхилення від норм будь-якої з мов, які відбуваються у мовленні білінгвів як наслідок того, що вони знають більш ніж одну мову. У психологічному аспекті інтерференція пов'язана з такою взаємодією навичок, за якої раніше набуті навички мають вплив на створення нових.

Суть процесу інтерференції, за У. Вайнрайхом, полягає в тому, що людина, яка засвоює нерідну їй мову, несвідомо переносить систему чинних правил, програму мовленнєвої поведінки, що закріплена в рідній мові, у нерідну мову. Інтерференція визначається як сукупність різних ознак вираження цього змісту у двох співвідносних системах, що створює третю, у якій діють закони рідної й нерідної мов. Причиною виникнення інтерференції завжди є спроба мовця будувати свої висловлювання, спираючись на норми рідної мови або першої іноземної, а також встановлювати нерелевантні зв'язки між явищами двох мов. Як наслідок, у мовленні трапляються помилки та порушення мовних норм. Аналіз досліджень у галузі інтерференції свідчить, що науковці акцентують переважно на лінгвістичному аспекті інтерференції, що може виявлятися на фонетичному, граматичному та лексичному рівнях. Інтерференція спричинена складністю введення і закріплення в пам'яті сукупності різних ознак третьої системи й несвідомим переходом до кожної з двох систем під час побудови і розуміння тексту.

Кожна людина володіє притаманною їй рідній мові артикуляційною базою, яка часто стає на заваді вивчення фонетики іншої мови, спричиняючи, таким чином, акцент. Необхідно розрізняти поняття інтерференції та акценту. Ці явища тісно між собою пов'язані, але далеко не тотожні. Акцент як явище, що відображає мовленнєву поведінку білінгва, має складну природу і може бути зумовлений не лише причинами лінгвістичного характеру, тобто інтерференцією мовних систем, але й факторами соціологічного, психологічного, фізіологічного, методологічного характеру.

Інтерференція певною мірою характеризує мовлення усіх білінгвів, у свідомості яких окремі риси нерідної мови помилково підпорядковуються будові рідної мови. Безумовно, процес взаємопроникнення слів з однієї мови в іншу — цілком закономірний. Однак, коли слова з чужої мови вживаються бездумно, безсистемно, коли перекручується їхній зміст і спотворюється звукове оформлення, це засмічує мову, перетворює її на мішанину власних слів і варваризмів.

Перебуваючи в постійному російськомовному оточенні, українська молодь, а особливо мешканці мегаполісів, спілкуються переважно російською. Так, унаслідок взаємодії мовних систем в умовах білінгвізму, що склався або під час мовних контактів, або внаслідок індивідуального засвоєння нерідної мови спостерігаємо явище інтерференції — появи в українському мовленні помилок, викликаних саме впливом російської мови. Причинами інтерференції є багатовікові асимілятивні процеси з боку різних держав-завойовників, брак книги як донедавна основного джерела здобуття знань, написаної саме українською мовою (особливо це стосується технічної та економічної літератури), та ще багато чинників, які негативно впливають на розвиток державної мови.

Розглянемо декілька прикладів.

До **фонетичних** помилок належать такі, що відрізняються від норми фонетичними елементами, а також ті, що мають в основі російські лексеми, але їхнє фонетичне оформлення є українським. Наприклад:

- 1) *поскільки* — наведена інтерферема виникає внаслідок перенесення експонента російського сполучника «поскольку» і супроводжується зміною фонемного складу відповідно до орфоепічних норм української мови. Утворення лексеми «поскільки» не мотивується з погляду номінації, бо у підрядних реченнях причини нормативно функціонує власне український сполучник «оскільки»;

- 2) *благополуччя* — (у значенні добробут) *інтерферема* виникає під впливом російського слова «*благополучие*», за походженням є російською, набуває фонетичних ознак української мови: російське [благ^апалуч^ие] — українське [бл^агополуч^а]; подовження приголосного [ч] відбувається за правилами українського правопису (перед я, ю, і, є в усіх відмінках іменників середнього роду П відміни приголосні д,т,з,с,л,н,ж,ш,щ,ч подовжуються).

До **морфемних** помилок належать ті, які мають відмінності від норми лише на рівні будови слова, в тому числі невмотивовані кальки з російської мови. Наприклад:

- 1) *учбовий* — *інтерферема* співвідноситься з російським прикметником «*учебный*». *Словотвірна модель інтерферени «учбовий»* відповідає моделі, за якою творяться інші слова в українській мові: *основа іменника+суфікс -ов-*. Проте в лексико-семантичній системі немає іменників «*учоба, учба*», від яких міг би утворитися прикметник.

Отже, явище міжмовної інтерференції є досить складним, у процесі оволодіння іноземними мовами створює багато перешкод. Однак розробка ефективних шляхів його подолання та активне їх упровадження в навчальну практику сприятиме мінімізації негативного впливу навичок, освоєних при вивченні однієї мови, на навички оволодіння іншими мовами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багана Ж. Языковая интерференция / Ж. Багана. — Саратов, 2000.
2. Муратова Г. Тлумачення поняття "інтерференція" в сучасних лінгвістичних дослідженнях / Г. Муратова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – 2007. – Випуск 18.
3. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / У. Вайнрайх // Новое в лингвистике. – М., 1972. – Вып. 6. – С. 22 ; 25-60;
4. Жлуктенко Ю. Мовні контакти / Ю. Жлуктенко. – К., 1966.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 197.
6. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика / Н. Б. Мечковская. – М.: Аспект-Пресс, 1994. – 207 с.

Бородай Ольга Ігорівна, факультет менеджменту, група 2МО-15б, olechkaboroday@gmail.com
Boroday Ol'ha, 2MO-15b student of the Faculty of Management

Науковий керівник: *Радомська Людмила Анатоліївна, викладач української мови кафедри мовознавства*
Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця

Radomska Lyudmila, a teacher of Ukrainian language in Vinnytsia National Technical University, Vinnytsa

Computer jargon influence on literary language

Vinnitsia national technical university

Анотація

В доповіді розглянуто функціонування сленгу , а також його вплив на літературну мову. Виявлено, що сленг використовують переважно підлітки.

Ключові слова: сленг, жаргон, термін

Abstract

The report reviewed the functioning of slang and its impact on the literary language. Found that slang is mostly used by teenagers.

Keywords: slang, jargon, term

The spoken word has traditionally been a more relaxed version of the structured written word. This has now changed. Today, the casual style of the spoken word is adopted by young people in much of their written communication (and by many older people who have adapted their communication styles to the new technologies), while the formalities of written communication are often ignored.

Young people use emoticons to convey emotion or emphasis. Instead of “Dear John”, they open with more casual salutations such as Hi, Hey or HAWU (hello all, what’s up?).Length and increase speed, as are new spellings. This is particularly true of chat rooms where the average chat message is under 10 words.[1, 26-15]

10 widely used acronyms		10 widely used phonetic replacements and abbreviations		10 widely used emoticons	
lol	laughing out loud	4	for	:) or :-)	happy, smiley
omg	oh my god/gosh	2	to/two/too	:-(or :(	sad, angry
btw	by the way	c	see	;-) or ;)	being cheeky, just kidding, “wink wink”
BRB	be right back	ur/yr	your/ you’re	:-P	sticking out tongue, being cheeky
ROFL	rolling on floor laughing	luv	love	:-D	laughing open-mouthed, exultant
OJ	only joking	ppl	people	:-0	surprised, shocked
LOLZ	laughing out loud	l8tr/l8r	later	:-X	kiss on the lips
ROFLUTS	rolling on floor laughing unable to speak	cul8tr/cul8r	see you later	:-/	undecided, skeptical
IRL	in real life	bc	because	8-)	wearing sunglasses (and happy!)
TTYL	talk to you later	u	you	:->	sarcastic

The theme of this research is «Slang influence on the cultural speech of teenagers».

Slang, being one of the non-standard language variants, is quite popular, and the investigation of this colorful, alternative vocabulary has been of great interest to many linguists for a long time. The new stage in the study of the slang has become the close research of its categories, one of which is the sociolect of the teenagers.

Slang is a set of special words or new meanings of already existing words used in various groups (professional, public, age and others).[2, 63-66]

Slang is very informal language that includes new and sometimes not polite words and meanings, is often used among particular groups of people and is not used in serious speech or writing.

Slang is an ever changing set of colloquial words and phrases that speakers use to establish or reinforce social identity or cohesiveness within a group or with a trend or fashion in society at large.

While many forms of language may be considered "sub-standard", slang remains distinct from colloquial and jargon terms because of its specific social contexts. While considered inappropriate in formal writing, colloquial terms are typically considered acceptable in speech across a wide range of contexts, while slang tends to be considered unacceptable in many contexts. Jargon refers to language used by personnel in a particular field, or language used to represent specific terms within a field to those with a particular interest. Although jargon and slang can both be used to exclude non-group members from the conversation, the intention of jargon is to optimize conversation using terms that imply technical understanding. On the other hand, slang tends to emphasize social and contextual understanding. [3, 25-50]

In its earliest attested use (1756) the word slang referred to the vocabulary of "low or disreputable" people. By the early nineteenth century, it was no longer exclusively associated with disreputable people, but continued to be applied to language use below the level of standard educated speech. The origin of the word is uncertain, although it appears to be connected with Thieves' cant. A Scandinavian origin has been proposed (compare, for example, Norwegian slengenavn, which means "nickname"), but is discounted by the Oxford English Dictionary based on "date and early associations".

All lexical units of the teen slang are classified into two large groups:

- 1) units belonging to school work and activities - academic slang;
- 2) units referring to the out-of-school life - social slang.

Each group consists of two thematic groups. Thus, academic slang includes the following ones:

educational process: aced, get reamed, bomb(do well on a test) bail, punt, roll (fail an exam) powertool (cram or study intensely);

the names of institutions, subjects, professions: hardcores - tough courses; slider - an easy course in college;

Social slang includes the following groups:

daily round: bank, iron, duckets (money, cash); rags - clothes;

load, ride (car)

types of personality:

roll, loaf, tubby – (a fat person); lame, hubba – (a stupid person) [4, 15-45]

References

1. Adams, Michael (2009). Slang: The People's Poetry
2. Dickson, Paul (2010). Slang: The Topical Dictionary of Americanisms. ISBN 0802718493.
3. Partridge, Eric (2002). A dictionary of slang and unconventional English : colloquialisms and catch phrases, fossilised jokes and puns, general nicknames, vulgarisms and such Americanisms as have been naturalised (8th ed. ed.). London: Routledge. ISBN 978-0-415-29189-7.
4. "Slang". Online Etymological Dictionary. Retrieved 4 March 2010.

Відомості про автора

Кушнір Анастасія Володимирівна, студентка факультету комп'ютерних систем та автоматики групи 2СІ-15б, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, albatrozmark@mail.ru

Kushnir Anastasiia Volodymyrivna, student of faculty for computer systems and automation group 2SE-15b, Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia city, albatrozmark@mail.ru

Відомості про наукового керівника

Степанова Ірина Сергіївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, stepanova_is@list.ru

Stepanova Irina Sergeevna, Candidate of Philology, Associate Professor of Foreign Languages of Vinnitsa National Technical university, m. Vinnytsya, stepanova_is@list.ru

Handwritten Number Recognition by Neural Networks

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі досліджено можливості підвищення ефективності застосування штучних нейронних мереж різних типів для розпізнавання цифр, проведено оптимізацію створених класифікаторів та досліджено якість їх роботи.

Ключові слова: Штучна нейронна мережа, перцептрон, навчання, образ, розпізнавання.

Abstract

This work studies the ways of increasing the effectiveness of artificial neural networks used for different types of numbers recognition; it also optimizes the created classifications and investigates the quality of their work.

Keywords: An artificial neural network, perceptron, learning (training), image, recognition.

Neural Networks have recently started to be used in various kinds of pattern recognition. Handwritings of different people vary greatly; therefore, it is very difficult to recognize the handwritten characters. Handwritten character recognition is an area of pattern recognition that has become the subject of research during the last some decades. Neural network is playing an important role in handwritten character recognition. Many reports devoted to character recognition have been published, but still high recognition accuracy and minimum training time of handwritten characters using neural network is an open problem. Therefore, it is very important to develop an automatic handwritten character recognition system [1].

Early optical character recognition could be traced to activity around two issues: expanding telegraphy and creating reading devices for the blind. In 1914, Emanuel Goldberg developed a machine that read characters and converted them into standard telegraph code. In about 1965, Reader's Digest and RCA collaborated to build an OCR Document reader designed in 1965 [3].

Artificial neural networks are a family of models inspired by biological neural networks (the central nervous systems of animals, the brain in particular) and are used to estimate or approximate functions that can depend on a large number of inputs and are generally unknown.

Neural networks are composed of simple elements operating in parallel. These elements are inspired by biological nervous systems. As in nature, the network function is determined largely by the connections between elements. We can train a neural network to perform a particular function by adjusting the values of the connections (weights) between elements. Commonly neural networks are trained, so that a particular input leads to a specific target output [2].

A neural network for handwriting recognition is defined by a set of input neurons, which may be activated by the pixels of an input image. After being weighted and transformed by a function (determined by the network's designer), the activations of these neurons are then passed on to other neurons. This process is repeated until finally, an output neuron is activated. This determines which character has been read.

The National Institute for Standards and Technology (NIST) has amassed a large database of digits, which is freely available, and has become somewhat of a benchmark for testing algorithms classification. The MNIST database is a modified set compiled of several NIST databases. It consists of 60,000 training examples and 10,000 test samples, each of which is a 28 x 28-pixel greyscale image. It is a good database for people who want to try learning techniques and pattern recognition methods on real-world data.

We convert these images into a standard resolution, let us say 16 x 16 pixels [4]. This will give us a standard size and resolution of the image so that we are able to apply neural network because the identity of the image through neural network is directly proportional to the resolution of the image. In other words if we use different resolution for these images then we will not be able to compare or standardize them as the input neurons will vary with the variation in resolution.

After receiving matrix entries in an array, a combined processing of the image, which came as an input for further recognition, should be done. The main goal of the task was to build a self-training model using artificial neural matrix scheme (with reverse spread).

The input can be submitted in the original image matrix vector form and one inner layer with a large number of neurons can be made. However, as the size of the images is generally very small, and the number of neurons in the inner layer should be large enough, the number of connections will grow to hundreds of millions. We will have to calculate a gradient error when training each of the links. Moreover, when turning images into a string of bytes, we will lose the topology of the image, i.e. the relationship between its individual parts. This loss will increase with each layer. In addition, the neural network must take out some of these invariants. The problem of recognition is the ability of the neural networks to be resistant to small changes, rotation and zoom.

An artificial self-organized neural network is constructed as follows: a bitmap character image is fed to the neural network input; the input can be represented as matrix receptors, and the image can be represented as a sequence of 0 and 1. The information from the matrix receptors is fed and transformed to the second level which is a class of neural matrixes representatives and assessment criteria for each image database. Then intermediate scales are calculated and the criteria of the elements selection are applied. They are also stated in the matrix form, forming the third level [5].

Output data is converted to the form in which they can be presented to the inputs of the network. Each entry in the data file is called steam or educational training vector. Training vector contains one value for every input of the network and another one for each output value of the network, which depends on the type of training (with or without a teacher).

The next step presupposes the weighing of the results obtained by calculating of the objective function from each matrix scheme, taking into account different criteria. The received results can be seen on the last stage, after calculating of all the weights. The most approximate image will correspond to the highest value.

In order to ensure maximum speed training priority there should be an optimal number of neurons in the hidden layer. We can achieve the perfect recognition of the input data by increasing the number of neurons. The re-training of the previously trained neural network will lead to the increase of the rate of proper recognition probability.

The results of the experimental research confirm the effectiveness of the new developed method of the synaptic weight ranges settings for artificial neural networks training. They have practical value and can be implemented in various fields of science and practice.

Our next goal is the optimization of the neural networks learning methods applying modern approaches based on the modified genetic algorithm. In addition, these methods can be used to reduce errors occurring at image recognition and which are connected with noises, and imply the application of the approximation and images filtering.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Verma B.K. Handwritten Hindi Character Recognition Using Multiplayer Perceptron and Radial Basis Function Neural Network / B.K. Verma. – IEEE International Conference on Neural Network, 1995. – pp. 2111 – 2115.
2. Jackel I.D. A neural network approach to handprint character recognition / I.D. Jackel. – IEEE Trans. PAMI, 1991
3. Sharma A. Character Recognition Using Neural Network / A. Sharma, D.R. Chaudhary. – IJETT, 2013
4. Gonzalez R.C. Digital image processing / R.C. Gonzalez – New Jersey: Prentice-Hall, 2002. – 190 p.
5. Rumelhart D.E. Learning internal representations by error propagation / D.E. Rumelhart, G.E. Hinton, R.J. Williams. – Cambridge, MA: MIT Press, 1986. – 318p.

Науковий керівник: Медведєва Світлана Олександрівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Фурман Марина Святославівна – студентка групи ІАВ-12б, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, furman.m@inbox.ru

Supervisor: Svitlana Medvedieva – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Maryna Furman, group ІАВ-12, Faculty of Computer Systems and Automatics.

НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОМУ СПІЛКУВАННЮ В КОНТЕКСТІ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР І ТОЛЕРАНТНОСТІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розглянуто технологію діалогу культур як один із найважливіших засобів виховання толерантності студентської молоді у процесі викладання англійської мови.

Ключові слова: діалог культур, міжкультурна комунікація, толерантність, викладання англійської мови.

Abstract

The article deals with the cultural dialogue technique as the most important means of developing students' tolerance in the process of teaching English.

Keywords: cultural dialogue, intercultural communication, tolerance, teaching English.

Вступ

Проблема толерантності є однією із найбільш актуальних у сучасному світі. Утвердження принципів і норм толерантності – необхідна умова взаєморозуміння між людьми, взаємодії, злагоди, згуртування і консолідації суспільства, а отже, важливим стратегічним завданням, що постає перед освітою XXI століття є виховання такої особистості, яка була б здатна будувати свої стосунки з навколишнім світом на основі толерантності, людяності, поваги до особистої гідності кожного, співробітництва, турботи один про одного та довіри.

Результати дослідження

Навчальна дисципліна «Англійська мова», як ніщо інше, забезпечує величезні можливості для всебічного розвитку особистості, формування її гуманістичного світогляду, толерантності, миролюбності. Процес навчання іноземним мовам сьогодні співвідноситься з навчанням іншомовної культури, що принципово відрізняється як за цілями, так і за змістом. Метою навчання іншомовної культури є формування людини не стільки як носія знань, скільки як людини культури, розвиток її духовних сил, здібностей, виховання її морально відповідальною і соціально корисною особистістю, а змістом освіти є культура як система духовних і матеріальних цінностей, накопичених суспільством у всіх сферах, від побуту до філософії [1]. Спілкування англійською мовою – це міжкультурна взаємодія. Чи можна досягти взаєморозуміння, якщо ми не знаємо (а іноді і не хочемо знати), що наш співрозмовник відрізняється від нас вже тому, що народився і виріс в іншій країні, в іншій культурі? Дуже важливо донести до вихованця, що чужа культура не гірша і не краща від власної – вона просто інша і потрібно терпимо та з розумінням ставитися до цих відмінностей

Використання технології діалогу культур є одним з найважливіших засобів виховання толерантності. Культура – це діалог, обмін думками і досвідом, усвідомлення цінностей і традицій інших; в ізоляції вона в'яне і гине. Навчання іншомовному спілкуванню в контексті діалогу культур передбачає взаємозалежне вирішення наступних комунікативних, виховних, загальноосвітніх і розвиваючих завдань, а саме: пізнавальний або культурологічний аспект (активізація наявних у досвіді вихованців знань про культуру англійських країн; знайомство з культурою країни, мова якої вивчається шляхом порівняння набутих раніше знань і понять із щойно отриманими, зі знаннями про себе та свою країну, розвиток у молоді умінь представляти власну країну та культуру в умовах іншомовного та міжкультурного спілкування); навчальний аспект (формування і розвиток комунікативної культури вихованців, розвиток культури усних виступів та письмового мовлення англійською мовою; розвиток умінь читати автентичні

тексти лінгвокраїнознавчого змісту з різними навчальними стратегіями; розвиток умінь перекладати і користуватися словником; розвиваючий аспект (розвиток у молодих людей умінь використовувати англійську мову як інструмент спілкування в діалозі культур і цивілізації сучасного світу; розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей вихованців під час відбору, обробки та інтерпретації різних видів культурознавчої інформації; розвиток лінгвокраїнознавчої і мовної кмітливості, творчої уяви, асоціативного і логічного мислення в умовах іншомовного навчального спілкування; розвиток комунікабельності, самостійності, вміння співпрацювати; виховний аспект (формування у вихованців уявлень про діалог культур як свідомо обраної життєвої філософії, що вимагає від його учасників поваги до інших культур, мовної, етнічної та расової терпимості, готовності до вивчення культурної спадщини світу, до духовного збагачення досягненнями інших культур, більш глибоке усвідомлення своєї рідної культури в контексті культури англомовних країн; виховання почуття патріотизму, почуття гордості за свою культуру, країну; виховання потреби і здатності до співпраці та взаємодопомоги [2].

Міжкультурна комунікація в контексті діалогу культур може бути реалізована виключно на спадщині власного народу, національної культури. Включаючи в матеріал заняття з англійської мови національний компонент, у вихованців розвиваються уміння представляти свою країну в умовах міжкультурного спілкування. Національно-регіональний компонент в процесі навчання англійській мові і культурі виступає в ролі сполучного елемента, що сприяє проникненню в досліджувану культуру: кожен аспект культури піддається крос-культурному оцінюванню шляхом порівняння або протиставлення.

Діалог культур є прекрасним засобом боротьби проти національної ворожнечі, якщо він не обмежується простим порівнянням фактів рідної та іноземної культури. Справжній діалог культур передбачає дотримання наступних умов: по-перше, необхідно знати чужу культуру. Але «знати» не в значенні примітивно «запам'ятати і вміти відтворити», а бути здатним сприйняти, проаналізувати, оцінити, порівняти з власною, включити до системи власних знань, діяти у відповідності до нових спонук. Якщо вихованець не пройшов усі рівні засвоєння знань, вони навряд чи будуть дієвими, бо немає іншого шляху до оволодіння іншомовною культурою, як через діяльність. Дуже важливо навчити молодь самостійно з'ясувати, інтерпретувати культурні цінності, співвідносити існуючі стереотипи з власним досвідом і робити адекватні висновки, а не пасивно отримувати інформацію від викладача. Принцип навчання в контексті діалогу культур створює умови вивчення культури країн, мова яких вивчається з опорою на світову культуру і переосмислення вітчизняної культури в дзеркалі світової культури, результатом якого є взаєморозуміння [2].

Висновки

Отже, викладання англійської мови в контексті діалогу культур сприяє вихованню «людини культури», що сповідує загальнолюдські цінності та увібрала в себе багатство культурної спадщини свого народу і народів інших країн, що прагне до взаєморозуміння з ними, здатної і готової здійснювати міжособистісне і міжкультурне спілкування, в тому числі засобами англійської мови. Навчання та виховання в контексті культури сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, підвищенню комунікативно-пізнавальної мотивації, забезпечує можливість одночасного звернення до мови і культури, позитивно впливає на емоційний стан вихованців, сприяє формуванню толерантності учнів до носіїв будь-яких культурних, релігійних, етнічних традицій, вихованню особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Куликова О. А. Воспитание толерантности средствами английского языка / Куликова О. А.; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : festival.1september.ru/articles/314869.
2. Сафонова В. В. Развитие культуры восприятия устной речи при обучении иностранному языку: современные методические проблемы и пути их решения / В. В. Сафонова // Иностранные языки в школе : Научно-методический журнал. – М. : «Версия», 2011. №5.–С.2–9.

Столяренко Оксана Василівна – канд.пед. наук, доцент кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, e-mail: oksanny-81@mail.ru

Stoliarenko Oksana V. – Cand. Sc. (Eng.), Assistant Professor of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

An analog linearizer based on amplitude modulation with even harmonic signals

Вінницький національний технічний університет.

Анотація

У цій статті, запропонований аналог лінеарізації, з використанням другої гармоніки. Гармонійний генератор запропонованої лінеарізації складається з маленького підсилювача сигналу, який випрямляє другі гармонійні сигнали. Векторний модулятор, модулює фундаментальний сигнал з другими гармонійними сигналами, робить зворотне спотворення міжмодуляції (IMD3). Сигнали підсилювача і потужності управляють амплітудою та фазою, їх з факторами модуляції. В результаті цієї лінеарізації пригнічені сигнали IMD3 підсилювача потужності ефективно підсилюються. Результати випробувань показують, що сигнали IMD3 підсилювача, пригнічені більше ніж на 20 дБ для за двоколірних сигналів. Крім того покращився канал (ACPR) більше ніж 7 дБ, для CDMA (95) сигналу.

Ключові слова: Стабілізація, сигнали, модуляція, амплітуда, гармонійний генератор.

Abstract

In this paper, an analog linearizer using second harmonic signals feedforwarding is proposed. The harmonic generator of the proposed linearizer that consists of a small signal amplifier extracts second harmonic signals. A vector modulator, modulate fundamental signal with second harmonic signals, makes the inverse third order intermodulation distortion (IMD3) signals of power amplifier and controls amplitude/phase of them with modulation factors. As a result, this linearizer is suppressed IMD3 signals of power amplifier effectively. The test results show that IMD3 signals of power amplifier are suppressed more than 20dB for CW two-tone signals. Also, it's improved the adjacent channel power ratio (ACPR) more than 7dB for CDMA (IS-95) signals.

Keywords: The stabilization of signals, modulation, amplitude, harmonic oscillator.

I. INTRODUCTION

The signals that use linear modulation schemes, however, such as QPSK, QAM, have a high peak-to-average power ratio and the signal envelope is changed severely. Therefore, intermodulation distortion is generated by RF power amplifier nonlinearity. Especially the third order intermodulation distortion (IMD3) signals are regarded as troublesome in communication system. This phenomenon gives rise to interfering signals in adjacent channel. Recent RF and microwave amplifiers shall have an excellent linearity performance. This parameter is specified in terms of the carrier to intermodulation distortion ratio (C/I) or the adjacent channel power ratio (ACPR). Many linearization techniques have been proposed to reduce intermodulation distortion [1]-[5].

In this paper, an analog linearizer using second harmonic signals feedforwarding is proposed. This linearizer of Cartesian form is created the inverse IMD3 signals of power amplifier by amplitude modulation of second harmonic signals. The second harmonic signals are extracted the harmonic generator that consists of small signal amplifier with abnormal bias and then AM modulator is modulated original signal with extracted IM signals. Vector modulator is combined with in-phase

(I) and quadrature-phase (Q) modulation signal. It's a generated IM signals. Then the generated modulation signals are controlled amplitude and phase by variable gain amplifier. This paper is presented block diagram and operation principle of proposed linearizer. And the experiment results show that is obtained by applying proposed linearizer to power amplifier.

II. OPERATION OF THE CIRCUIT

We assume that the amplifier nonlinearity can be expressed in terms of a power series [6] like eq. (1).

where v_i is input and v_o is output signal.

If the input signal consists of two-tone, equal amplitude, given by the expression

Unlike other predistortion linearizer, the desired signals obtained from the harmonic generator are just the second harmonic intermodulation signals. It's explained below an expression.

Figure 1 shows a schematic of harmonic generator proposed in this paper. The harmonic generator is random

controlled bias voltage to generate only desired second harmonic signals. Also, harmonic generator output signals are passed high pass filter, so that the original signal is cutoff and only second harmonic signals are passed. Figure 2 shows second harmonic signals measurement results in case of CW two-tone, and CDMA 1FA signals. The measured conditions are followed that harmonic generator input power is 0dBm, two-tone frequencies are 880MHz, 881MHz, and CDMA 1FA frequency is 880MHz. Consequently these are showed validity of the above harmonic generator.

The level of second harmonic signals ($2_{1}, 2_{2}, 1+2$) generated from the harmonic generator is big enough to modulate with fundamental signal in the AM modulator and the variable gain amplifiers (VGAs) that control modulation factor are used in order to suppress the third order intermodulation of power amplifier.

Figure 3 shows a block diagram of the proposed linearization power amplifier. The IM generator uses the structure of vector modulator composed of in-phase and quadrature-phase components. The VGAs are controlled amplitude of second harmonic signals that is injected AM modulator. Finally the output signal of vector modulator is generated the IM signals. The desired signals ($2_{1}, 2_{2}, 1+2$) are modulated with a fundamental signal in the AM modulator and the vector modulator output is generated the predistorted IMD3 signals and then two VGAs are used to control magnitude and phase of the predistorted IMD3 signals. This predistorter controls the amplitude and phase of intermodulation distortion components at the same time. The automatic level control (ALC) circuit at the input port stabilizes the device making constant IM signal in spite of sensitivity of incoming power level.

The in-phase and quadrature-phase components in vector modulator are expressed as follow.

where A : amplitude of CW two-tone

: amplitude of 2_{1} signal among second harmonic signals

: amplitude of 2_{2} signal among second harmonic signals

: amplitude of ($1+2$) signal among second harmonic signals

Equation (4) and (5) show that the IMD3 signals are generated by AM modulation of second harmonic signals and fundamental signals. So, when we only changed amplitude of second harmonic signals, it's controlled the inverse IMD3 signals of power amplifier. Figure 4 shows that when the second harmonic signals are changed amplitude with modulation factor, the predistorted signals are changed amplitude and phase simultaneously.

III. THE RESULT OF EXPERIMENT

To show validity of the proposed linearizer, the cascade connection of Watkins-Johnson AH1 and Motorola MHL9838 is used as HPA, for which the gain and P1dB are 43dB and 37dBm, respectively. Watkins-Johnson AH1 is used as drive amplifier. The AM modulator is implemented 3dB hybrid coupler and Sony 1T362 varactor diode. And the harmonic generator is realized Watkins-Johnson AH1. The harmonic generator's bias voltage has properly controlled to obtain second harmonic signals. The delay circuit is compensated by coaxial delay line, which is about 12.4ns in this experiment. In the CW two-tone test, the IM3 component is cancelled more than 20dB for 7dB output power variation. Additionally the cancellation of the IM components is improved in the broad bandwidth and the wide dynamic range of the power amplifier. In the CDMA test, the spectral regrowth is improved more than 7dB at the 1FA and multi-FA signals. The proposed analog linearizer is limited to improve IM3 components only.

Figure 5 shows the two-tone results. The input frequencies are 880MHz, 881MHz with frequency spacing 1MHz and output power is 28dBm/tone. It shows that IMD3 is cancelled out 26dB. Figure 6 shows the IMD3 improvements for an output power range from 28dBm to 35dBm in case of two-tone signals. Figure 7 compares adjacent power ratio (ACPR) of HPA with and without the proposed linearizer circuit, where the output power is 27.73dBm/FA and test frequency is 880MHz. The improvements in adjacent channel power ratio (ACPR) is about 9.1dB at f_0 885KHz. Fig. 8 compares adjacent power ratio (ACPR) of HPA with and without the proposed linearizer circuit, where the output power is 25.0dBm/FA and test frequencies are 878.125MHz, 879.375MHz, 880.625MHz, 881.875 MHz, respectively. The ACPR is improved 7.5 dB at f_0 885KHz offset frequency.

IV. CONCLUSION

In this paper, an analog linearizer using second harmonic signals feedforwarding is proposed. The harmonic generator extracts the second harmonic signals and modulates input signal with the extracted harmonic signals in AM modulator. Hence, the amplitude and phase of IM components are easily controlled simultaneously because the vector modulator consists of in-phase and quadrature-phase components, and its performance reduce the effort of retuning the attenuators and the phase shifters.

In the experiments, good IM cancellation characteristics are obtained for a wide dynamic range and different kind of signals. Also, when MMIC design technologies are used, the compact size of the linearizer is possible to implement.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] C. S. Aitchison, "The current status of RF and microwave amplifier intermodulation performance", in IEEE Radio Freq. Integrated Circuits Symp., Boston, MA, pp.113-116, June 2000.
- [2] Y. Yang and B. Kim, "A new linear amplifier using low-frequency second-order intermodulation component feedforwarding," IEEE Microwave Guided Wave Lett., Vol.9, pp.419-421, Oct.1999.
- [3] M. R. Mozzam and C. S. Aitchison, "A low third order intermodulation amplifier with harmonic feedback circuitry," in IEEE MTT-S Dig., pp827-830, June 1996.
- [4] D. Jing, W. S. Chan, S.M. Li, and C. W. Li, "New linearization method using inter-stage second harmonic enhancement," IEEE Microwave Guided Wave Lett., Vol.9, pp402-404, Nov.1998.
- [5] C. S. Aitchison, "Improvement of third order intermodulation product of RF and Microwave amplifiers by injection", in IEEE Trans. Microwave Theory Tech., Vol.49, No.6, pp1148-1154, June 2001.
- [6] Tri T. Ha, Solid-State Microwave Amplifier Design, John Wiley, 1981.

Ільчук Дмитро — студент групи РТ-14б, факультет Радіотехніки, зв'язку та приладобудування. Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: Demabels@gmail.com

Науковий керівник: **Габрийчук Людмила Едуардівна** — ст. Викладач кафедри Іноземної мови, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

I'chuk Dmitry - the student group RT-14b, Department of Radio Engineering, Communications and Instrumentation. Vinnitsa National Technical University, Vinnitsia, e-mail: Demabels@gmail.com

Supervisor: **Habryuchuk Ludmila E.** - art. Lecturer in foreign languages, Vinnitsia National Technical University. Vinnitsa.

E-Learning as a Way for Professional Development

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі розглядаються шляхи професійного розвитку та самовдосконалення, використовуючи можливості сучасних комп'ютерних та мережесих технологій; розкривається суть поняття «e-learning» та проводиться компаративний аналіз існуючих дистанційних он-лайн курсів(MOOCs), які працюють на різних навчальних платформах.

Ключові слова

Дистанційна освіта, електронне навчання, освітня технологія, масові відкриті онлайн-курси, навчальні платформи

Abstract

This work studies the ways of the professional development and self-improvement using the opportunities given by the modern computer and network technologies; it also reveals the essence of the concepts “e-learning” and gives the comparative analyses of the existing MOOC courses working on the basis of different learning platforms.

Keywords

Distance education, e-learning, educational technology, massive open online courses (MOOCs), learning platforms.

The work of every specialist presupposes constant self-development and self-improvement. In order to be able to remain high-class specialists, people should keep pace with the latest developments and technologies in their related fields. It is obvious that one must enhance his/her professional level regularly. Modern technological developments give everyone such an opportunity. Distance education has become a reality that greatly simplifies the access to education. It is becoming more and more popular and efficient nowadays.

According to Swan and Brehmer (1994), distance education refers to “the simultaneous delivery of instruction from a host site or classroom to remote site(s), coupled with real time live audio and real time live video interaction between teacher and student(s)”. [1] The notion of distance education is closely connected with e-learning. The term “e-learning” came into use in the mid-1990s along with developments in the World Wide Web. It is formally defined as “electronically mediated asynchronous and synchronous communication for the purpose of constructing and confirming knowledge”. [2, 3] E-learning emphasizes mobility and interaction, and is indistinguishable from modern educational technologies.

Many scientists working at the sphere of e-learning agree that “educational technology includes numerous types of media that deliver text, audio, images, animation, and streaming video, and includes technology applications and processes such as audio or video tape, satellite TV, CD-ROM, and computer-based learning, as well as local intranet/extranet and web-based learning”. [3] It is obvious that a great number of information and communication systems underlie many e-learning processes.

Massive open online courses (MOOCs) have become recent developments in distance education. They were first introduced in 2008 and emerged as a popular mode of learning in 2012. They are aimed at unlimited participation and open access via the web. A great number of universities from around the world provide different online educational courses in various spheres of activities. So, everyone having desire to deepen his/her professional skills or to master some new sphere of activity has an opportunity to do it without leaving his/her home. In addition to traditional course materials such as filmed lectures, readings, and problem sets, many MOOCs provide interactive user forums to support community interactions between students, professors, and teaching assistants. The work of MOOCs is based on learning platforms which are “an integrated set of interactive online services that provide teachers, learners, parents and others involved in education with information, tools and resources to support and enhance educational delivery and management”. [4]

In fact, a learning platform contains a set of tools that work together to provide educational theory and practice using the means of the latest technological developments. Learning platforms can be described as the next generation of Virtual Learning Environments or Learning Management Systems used by educational

institutions. The major difference is that a VLE and LMS is an application, whereas the Learning Platform share characteristics with an Operating System (or CoursePark Platform) where different educational web based applications can be run on the platform.

For modern educators looking to provide the best tools and services for e-learning solutions, here are a dozen top resources offering various online courses to consider. Their work is based on the close cooperation with the leading world universities which develop on-line courses accessible for everyone.

edX is one of the leading sites for accessing massive open online courses. The venture was founded by Harvard and MIT, and offers classes from those prestigious institutions, as well as material from an expanding list of partners.

MIT OpenCourseWare provides a free publication of the course materials that reflect almost all the undergraduate and graduate subjects taught at Massachusetts Institute of Technology. It should be noted that OCW does not grant degrees or certificates, it does not provide access to MIT faculty and the materials may not reflect entire content of the course.

FutureLearn is a massive open online course learning platform founded in December 2012 as a company wholly owned by The Open University in Milton Keynes, England. It is the first British-led massive open online course learning platform, and as of March 2015 it included 54 British and international University partners and – unlike similar platforms – it includes four non-university partners: the British Museum, the British Council, the British Library and the National Film and Television School.

Udacity is a for-profit educational organization. It is focused on merging education with technology to help make learning accessible, engaging, and effective to the world. There are currently 14 different classes that students can enroll in, all of them are related to technology: Introduction to Computer Science, Web Development, Interactive Rendering, Artificial Intelligence, HTML, Game Development, Applied Cryptography, and others. All the courses are free for students to take and they can be done at their leisure.

Coursera is an online portal that hosts courses from universities around the world. It was founded in 2012 and as of May, 2015, Coursera had more than 1000 courses from 119 institutions and 13 million users from 190 countries. All the courses are accessible for free but you need to pay fee if you want to get a certificate. Coursera offers a mobile app for iOS and Android operating systems.

In 2015 similar educational platform Prometheus was developed by Ukrainian educators on the bases of the courses developed by the leading scientists and educators from Ukrainian universities.

E-learning attracts a great number of followers around the world. It has become an important part of modern society, comprising an extensive array of digitization approaches, components and delivery methods. Modern technological developments give people a great number of possibilities. So it is no doubt that distance learning and online educational tools are rapidly growing in popularity worldwide.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

LITERATURE

1. Swan, M. K., & Brehmer, J. // Educational instruction via interactive video network – Journal of Agricultural Education – 1994 – 35(1) – P. 13-20.
2. Garrison D.R., Anderson T. E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice D. // Randy Garrison, Terry Anderson – 2011 – 184 pp. – P. 3 – Electronic Data – Mode of access: <https://books.google.co.uk/books?id=CaKBAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> – (viewed on January 12, 2016). – Title from the screen.
3. Halarnkar, T., & Kulkarni, D. G. (2013). E-Learning: An Effective Way of Learning for Young Children. In *Proceeding of The Tenth International Conference of Elearning for Knowledge Based Society* (pp. 6-4).
4. Jewitt C., Hadjithoma-Garstka C., Clark W., Banaji Sh., Selwyn N.: School use of learning platforms and associated technologies // London Knowledge Lab – Institute of Education – University of London, March 2010 – P. 4

Медведєва Світлана Олександрівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, svetlana.medvedieva@yandex.ru

Svitlana Medvedieva – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, svetlana.medvedieva@yandex.ru

Teaching for technology

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі розглянуто проблему майбутньої робочої сили для нових технологій в технічному світі. Все менша кількість студентів вибирають технічну кар'єру, загрожуючи тим самим зростанню високотехнологічної ініціативи. Також в статті запропоновано спосіб вирішення проблеми, шляхом підвищення інтересу студентів до вибору технічної кар'єри.

Ключові слова: нові технології, навчання, наука, студенти, професії, прикладні вчені.

Abstract

In this work the problem of the future work force for new technologies in the technical world is considered. Less and less students are choosing a technical career threatening the growth of high-tech initiatives. In this paper the way to solve the problem, by increasing an interest of students in choosing a technical career, is suggested as well.

Keywords: new technologies, teaching, science, students, profession, applied academics.

We live in an increasingly technical world with daily advances that drive our economy. The big question for these new technologies is, “Where will the future work force come from?” Even today there are so many jobs and so few qualified people to fill them. Insufficient numbers of students are opting for a technical career, thereby threatening the growth of high-tech initiatives. Sobering demographic predictions indicate that there will be fewer people entering the work force when baby boomers start to retire. The challenge that remains is how to replenish our work force and reestablish an interest in the industry.

Convincing concrete learners

Perhaps we need to teach differently to make learning an exciting challenge that engages more of our students. Experienced teachers know that how one learns and why one learns varies considerably from student to student. A typical high-school math/science class can be divided into three groups: those who are motivated and learn abstract concepts easily, those who are concrete learners and who master principles and concepts best when theory is connected to their world, and those whose talents lie in areas outside of math and science [1].

The first group is likely to focus on the sciences as a profession, while the third group is likely to turn elsewhere for career inspiration. In the context of the workforce shortage, we need to focus on the middle group – the concrete learners – who have the skills and potentially the interest to focus on a technology career, if properly engaged by the material.

The self-motivated, abstract learners are able to generalize without difficulty and extrapolate from principle to application [2].

They are usually intrigued by the subject matter and learn well, often because they are attracted by the beauty and rigor inherent in a particular mathematics or science course. While relevance of subject matter and connections with the real world undoubtedly would enhance their learning process, they aren't too dependent on applications for subject matter mastery. This group of abstract learners forms the principal source from which we will acquire our future scientists and engineers.

The concrete learners need to see the connection between theory and practice to learn well. They are talented, generally like to work in laboratory situations, enjoy using equipment to make measurements, and always learn best when they see a connection between the subject matter and a real-world application [3].

In too many classrooms, however, concrete learners are not given the opportunity to see and appreciate relevance and connection; nor are they required or given the opportunity to demonstrate principles in hands-on situations. Most importantly, they are not introduced to modern equipment in exciting, realistic laboratories where measurement, data, and theory come together. As a result, most of this group loses interest in science. And we, in turn, lose contact with a sizable pool of students who have the potential to become future scientists, engineers, and technicians.

Applied academics

To capture the interest of this group – and to enrich the learning experience of the abstract learners – we propose a concerted move from simply teaching academics to teaching applied academics. Applied academics provides real-world relevance for abstract subject matter and answers two key questions generally raised in students' minds: “Why do I have to learn this?” and “What is this good for?”

Applied academics remains true to the rigor and integrity of basic science and concepts while connecting the principles used. The approach is always contextual; for example, one learns in the practical context in which the basic concepts are used and valued. Contextual, applied academics is important because it does not turn off the concrete learners from science or engineering; rather it engages them [4].

With applied academics, we can take the opportunity to create an awareness of career options in technical fields as students move through the educational system. As a result, more students may consider going on to post-secondary institutions such as technical/vocational institutes and four-year baccalaureate programs. Teaching students in a way that is meaningful to them will benefit everyone.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Столяренко Л.Д. Психология и педагогика высшей школы. Учебник. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2014. – 620 с.
2. Басова Н.В. Педагогика и практическая психология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 416 с.
3. Столяренко Л.Д., Столяренко В.Е. Психология и педагогика для технических вузов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 512 с.
4. Шарипов Ф.В. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие. – М.: Логос, 2012. – 444 с.

Габріїчук Людмила Едуардівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, e-mail: LudmylaHabriichuk@gmail.com.

Ludmyla Habriichuk – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: LudmylaHabriichuk@gmail.com.

Fully automated phase noise measurement systems

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі розглядається діяльність компанії Holzworth Instrumentation з досліджень фазового шуму. Також у статті представлена характеристика аналізаторів фазового шуму Holzworth Instrumentation.

Ключові слова: Holzworth Instrumentation, фазовий шум, аналізатор, дослідження, завада, інтерфейс, частота.

Abstract

In this work the activity of Holzworth Instrumentation in investigation of phase noise is considered. The characteristic of phase noise analyzers of Holzworth Instrumentation is presented in this paper as well.

Keywords: Holzworth Instrumentation, phase noise, analyzer, research, obstacle, interface, frequency.

Holzworth Instrumentation has an excellent reputation for its versatile product offering of phase coherent, ultra low phase noise RF synthesizers. What many engineers do not realize is that the RF synthesizer products have been a fundamental building block to Holzworth's premier line of products. Customers are pleasantly surprised to learn that Holzworth Instrumentation was originally founded to create the industry's most innovative phase noise analysis products.

Holzworth engineering designs every product from the ground up, right down to each subsystem allowing for full control of the most necessary performance variables. Review of a Holzworth product specification reveals that the design did not originate from a textbook architecture. The key to Holzworth's success in a market saturated with mature competition is to provide highly reliable, innovative products that offer unique performance advantages.

Product inception

For decades, phase noise has been a performance parameter that is often avoided (even ignored), being written off as something that "only radar companies need to worry about." The primary concerns with making phase noise measurements include: test complexity, capital costs and support costs. When considering incorporation of phase noise test into a manufacturing test line, "throughput" is added to the top of the list of concerns [1].

From initial inception to date, Holzworth has been working with phase noise test engineers throughout many industry sectors. Beyond accuracy, reliability, etc., market research consistently revealed three things: First, can you make it extremely easy to operate? Second, can you improve the measurement speed while hitting ultra low noise floors? Third, can you price it so that one can justify a purchase for multiple test lines? The HA7400 series specifically addresses these three needs with some additional benefits. Product highlights include:

- 0.1 Hz to 1 MHz, adjustable offset
- -180 dBc/Hz^{1/2} in 20 sec (1 Hz to 1 MHz)
- Auto-calibration, self-test
- Integrated frequency counter
- Integrated power meter
- Low noise DUT power supplies

Core design

At the core is a fast, spur-free, cross correlation engine. There are many phase noise analysis solutions available today that provide single channel analysis. Some are better than others. Someone who understands the intricacies of the measurement could even use a high end audio card to setup a valid measurement system, but with a limited floor and frequency offsets.

The need for lower measurement floors is driven by DUTs that exhibit very low phase noise characteristics. It is not good enough to have a measurement system with a noise floor that is close to that of the DUT as there

are tolerances and variables that contribute to the measurement, resulting in incorrect data. Spur-free cross correlation provides a measurement floor that is lower than that of the DUT, resulting in accurate measurements without questionable artifacts. As outlined in Table 1, the HA7400 series are speedy cross correlators.

Table 1 – Holzworth data acquisition time

Frequency offset range	Acquisition time (sec)
0.1 Hz to 1 MHz	114
1 Hz to 1 MHz	18.7
10 Hz to 1 MHz	5.3
100 Hz to 1 MHz	2.2
1 kHz to 1 MHz	1.4
10 kHz to 1 MHz	1.0

Intuitive interface

One of the most fundamental elements of Holzworth analyzers is a software interface (Figure 1) that is so intuitive that a user with zero knowledge of phase noise test can be taking valid data after 15 minutes of instruction. There is no need to have a phase noise expert on staff to constantly support the test process.

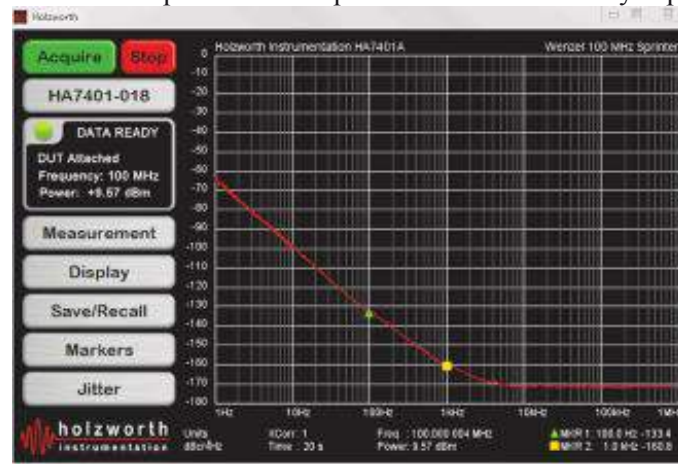

Figure 1 – The HA7400 series are speedy cross correlators

The interface for the HA7400 series is a quantum leap in the industry in terms of ease of use. Embedded diagnostic hardware provides the information the software needs to auto-detect, lock, calibrate, acquire data and even warn if the data is “out of character” or if more correlations are required. Interface highlights include drag and drop markers, user defined test limit, overlay ASCII data from other instruments and a touch screen compatible GUI [2].

Often, a proprietary PC and/or integrated front panel is the failure mechanism to a test system. Holzworth analyzers are virtual instruments that can be controlled by any standard PC (driver free) to further eliminate potential technical issues.

Application driven designs

Many phase noise analyzers available today are loaded with internal hardware settings that are well beyond phase noise (and jitter) test. Added functionality makes for a higher level of system complexity, slower acquisition times, potential system instabilities and a greater price tag. Holzworth currently offers three phase noise analyzer products within the HA7400 series that are individually priced at under \$25,000 US. Each model targets dedicated phase noise measurements.

FIXED CRYSTAL MEASUREMENTS (Model HA7401A): Crystal references are the thread that tie all instruments together and often set the frequency accuracy and the phase noise of an entire system. It is also one of the more difficult measurements because of the extreme low noise that many oscillator designs exhibit. Figure 2 contains a block diagram of the HA7401A fixed frequency analyzer for making absolute phase noise measurements at fixed frequencies. 10 MHz, 100 MHz and other common frequencies are available.

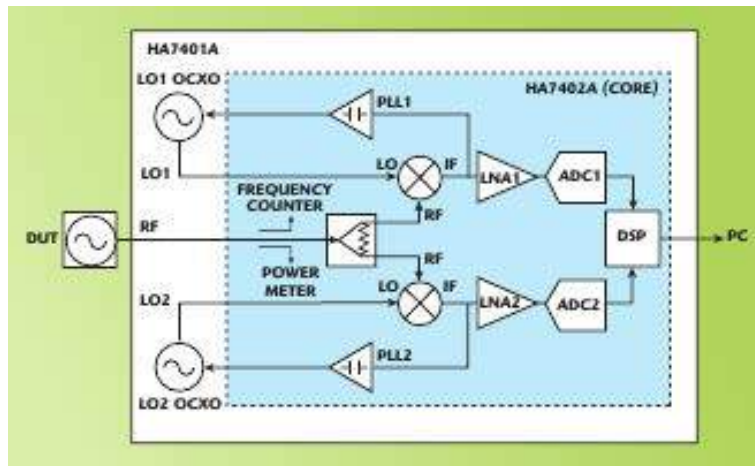

Figure 2 – HA7401A/HA7402A absolute measurements

ABSOLUTE MEASUREMENTS (Model HA7402A): For those applications (crystals, DROs, synthesizers, etc.) where variable test frequencies are necessary, the HA7402A is a more versatile solution. The HA7402A allows for two LO input ports instead of having a factory set fixed frequency (refer to the “CORE” outlined in Figure 2). The user sets the test frequency by supplying two identical, non-coherent source signals for making DUT measurements between 10 MHz to 1.2 GHz. Measurements to 18 GHz will be available by June 2011.

RESIDUAL (ADDITIVE) MEASUREMENTS (Model HA7403A): Residual phase noise measurements are of a completely separate classification. Low noise amplifiers, frequency dividers, frequency multipliers, etc., can all be measured with the self calibrating, HA7403A residual phase noise analyzer. Figure 3 contains a basic block diagram of the residual analyzer.

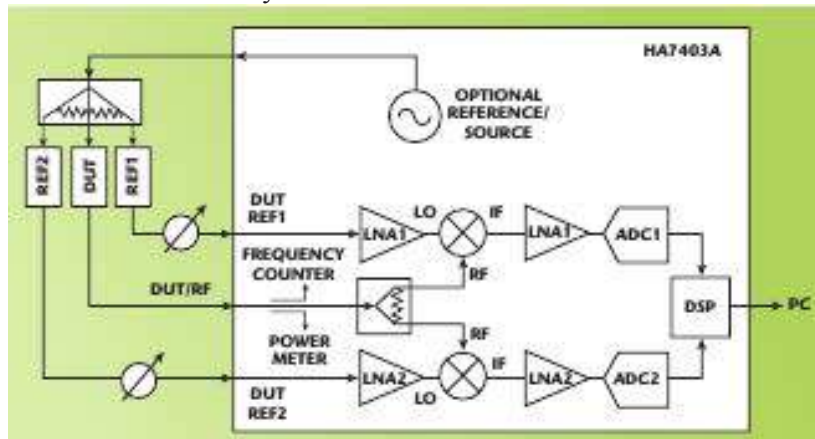

Figure 3 – HA7403A residual (additive) measurements

Reliable

Cooling fans and ground loops are typical culprits of performance issues amongst traditional test systems. Holzworth analyzers utilize a fan-less chassis that offers significant advantages in terms of noise floor and spurs. A centralized heat sink is used to efficiently dissipate internal heat, while doubling as a common ground to completely eliminate ground loops. The 20 lb (9 kg) chassis is fully sealed, rugged and uniquely portable for field applications, providing consistent results from location to location without the worry of recalibration support or repair.

Time is money. If the need for support were to arise, the HA7400 series GUI maintains a detailed system log file that can be used for remote diagnostics. The user simply exports the file and e-mails it to the factory. Real time trouble shooting eliminates questions relative to the analyzer so that the user can be up and running as quickly as possible.

Engineers are becoming more and more aware of how the effects of poor phase noise performance can ripple through an entire system. The result is an increasing trend for mandatory phase noise test being specified at the subsystem and component levels. Holzworth’s expanding line of fast, cost-effective phase noise

analyzers provides an excellent fit for dedicated manufacturing phase noise test with the added benefit of having the accuracy necessary for product development [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Enrico Rubiola Phase noise and frequency stability in oscillators. – Cambridge university press, 2009. – 202 p.
2. Robins W.P. Phase noise in signal sources (Theory and Applications). – Peter Peregrinus Ltd., 1982. – 311 p.
3. Holzworth Instrumentation [Електронний ресурс] / <http://www.holzworth.com/> – Режим доступу до ресурсу: <http://www.holzworth.com/analyzers.htm>

Науковий керівник: Габрійчук Людмила Едуардівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет.

Рогозіна Лідія Альбертівна – студентка групи ТКТ-12б, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: coolida@bk.ru.

Supervisor: Ludmyla Habriichuk – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Lidiiia Rohozina – group TKT-12, Faculty for Radio Engineering, Telecommunication and Electronic Instrument Engineering, e-mail: coolida@bk.ru.

Горбатенко М.С.

Габрійчук Л.Е.

Цирульник С.М.

Biasing circuit for ADC with single-polar reference voltage

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній статті буде розглянуто можливість зміщення вхідної напруги на певний рівень, за рахунок електричних компонентів, для забезпечення подальшої обробки сигналу за допомогою АЦП із однополярною опорною напругою.

Ключові слова:

Зміщення вхідної напруги, АЦП, однополярна опорна напруга.

Abstract

In this article will be considered biasing input voltage for some plane, by using electronic components, for digital processing in ADC with single-polar reference voltage.

Keywords:

Biasing input voltage, ADC, single-polar reference voltage.

When you want to create electronic devices, which can communicate with some higher digital system, like PC, mobile devices or other, you need to provide conversion with signal. For example, you need to create oscilloscope and represent signal form on some screen.

In this case, you need to convert analog harmonic signal to digital code by using ADC (Analog-to-Digital converter) and buffer stage.

Buffer stage will be using like biasing circuit on operation amplifier (OA) for some plane voltage up. Its need to convert in digital form harmonic signal, which have negative half-wave.

Buffer stage should not to provide any distortion with amplitude, frequency and spectrum. His task – its bias input voltage for some plane and create “virtual zero”.

Most OA can supply single-polar supply source (0-30 V) or bipolar (± 15 V) [1].

How it works: OA tends to reduce potential on his contact to same value. All OA have 2 taps – its inverted input and not-inverted input [1].

In this circuit we used first popular supply source for OA – 3,3 V.

For not –inverted taps applied voltage from two 10 kOm resistor and it equals 1,65 V. In this tame. On his output we have 1.65 V either 0 V.

So, input harmonic signal will be change his phase relatively 1,65 V [2].

Electrical circuit show in figure 1.

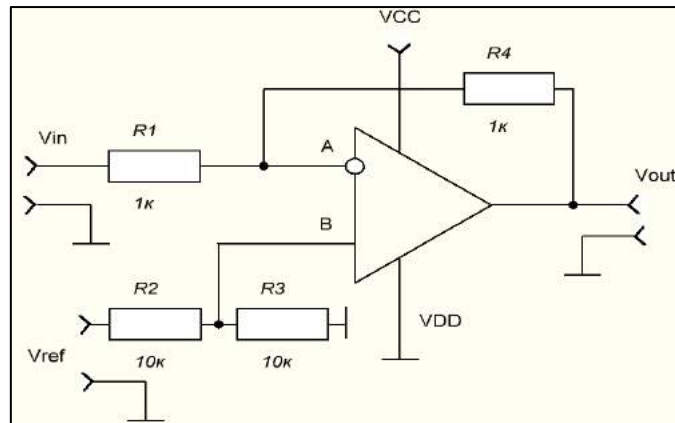

Figure 1 - Electrical circuit inverted buffer stage on OA

When, you have signal like this, with DC component, you can use ADC with single polar reference voltage. This ADC very popular and used in microcontroller like peripheries. For example, microcontroller STM32RBT6B, which have single polar ADC [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Analog Devices ADA4084 (datasheet) / Analog Devices //35 с., 2011
2. Хоровиц П. Искусство схемотехники / П Хоровиц., У Хилл. // - Москва: БИНОМ, 2014 – 704 с. - ISBN 978-5-9518-0351-1
3. STMicroelectronics Reference manual STM32f100xx advanced ARM-base 32-bit MCUs/ STMicroelectronics // 675 с., 2011.

Горбатенко Максим Сергійович, гр. РТр-15мс, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, fenkraine@gmail.com

Габрійчук Людмила Едуардівна, старший викладач, кафедра іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Цирульник Сергій Михайлович, кандидат технічних наук, Вінницький технічний коледж.

Horbatenko Maksym Serhiyovych, the faculty of radioengineering and telecommunications, Vinnytsia National Technical University, fenkraine@gmail.com.

Habriyчук Ludmila Eduardivna, senior teacher, foreign language department, Vinnytsia National Technical University.

Tsyruľnyk Serhii Mihailovich, the candidate of technical science, Vinnitsa National College.

Software Testing Types

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У даній статті подано основну інформацію про тестування програмного забезпечення. Представлено основні види тестування програмного забезпечення. Також розглянуто актуальність даного питання і його важливість для сфери інформаційних технологій.

Ключові слова: тестування, програмування, баг, тест-комплект, тест-кейс, ручне (мануальне) тестування, автоматизація, модульне тестування, розробка, стрес-тестування, навантажувальне тестування, бета-тестування.

Abstract

This article contains general information relating to software testing. The basic types of software testing are introduced. The urgency of the issue and its importance for the sphere of information technologies have been paid special attention to.

Keywords: testing, programming, bug, test suite, test case, manual testing, automation, unit testing, development, stress testing, load testing, beta testing.

Software testing is an investigation conducted to provide stakeholders with information about the quality of the product or service under test. Test techniques include, but are not limited to, the process of executing a program or application with the intent of finding software bugs (errors or other defects). It involves the execution of a software component or system component to evaluate one or more properties of interest. In general, these properties indicate the extent to which the component or system under test:

- meets the requirements that guided its design and development,
- responds correctly to all kinds of inputs,
- performs its functions within an acceptable time,
- is sufficiently usable,
- can be installed and run in its intended environments, and
- achieves the general result its stakeholders desire [1].

Test suite and test case are the general notions used at the process of software testing. A test case in software engineering normally consists of a unique identifier, requirement references from a design specification, preconditions, events, a series of steps (also known as actions) to follow, input, output, expected result, and actual result. These steps can be stored in a word processor document, spreadsheet, database, or other common repository. The most common term for a collection of test cases is a test suite. The test suite often also contains more detailed instructions or goals for each collection of test cases. It definitely contains a section where the tester identifies the system configuration used during testing. A group of test cases may also contain prerequisite states or steps, and descriptions of the following tests.

Software testing can be performed manually or automatically. Manual testing is the oldest and most rigorous type of software testing. Manual testing requires a tester to perform manual test operations on the test software without the help of Test automation. Repetitive manual testing can be difficult to perform on large software applications or applications having very large dataset coverage. There is no complete substitute for manual testing. Manual testing is crucial for testing software applications more thoroughly.

Test automation is the use of software to control the execution of tests, the comparison of actual outcomes to predicted outcomes, the setting up of test preconditions, and other test control and test reporting functions. Commonly, test automation involves automating a manual process already in place that uses a formalized testing process. Another important aspect of test automation is the idea of partial test automation, or automating parts but not all of the software testing process. Testing tools can help automate tasks such as

product installation, test data creation, GUI interaction, problem detection (consider parsing or polling agents equipped with oracles), defect logging, etc.

Nowadays different types of testing are applied. Test types are introduced as a means that clearly define the objectives of a certain level for a program or project. A test type is focused on a particular test objective, which could be the testing of the function to be performed by the component or system; non-functional quality characteristics, such as reliability or usability; the structure or architecture of the component or system. Testing presupposes the confirmation that defects have been fixed (confirmation testing or retesting) and looking for unintended changes (regression testing). Depending on its objectives, testing will be organized differently. Hence there are many software test types. The most common are unit testing, load testing, stress testing, white box testing, black board testing, alpha and beta testing,

In computer programming, unit testing is a method of testing that verifies the individual units of source code are working properly. A unit is the smallest testable part of an application. In procedural programming a unit may be an individual program, function, procedure, etc., while in object-oriented programming, the smallest unit is a method, which may belong to a base/super class, abstract class or derived/child class. The goal of unit testing is to isolate each part of the program and show that the individual parts are correct. A unit test provides a strict, written contract that the piece of code must satisfy. As a result, it affords several benefits. Unit tests find problems early in the development cycle [2].

Load testing generally refers to the practice of modeling the expected usage of a software program by simulating multiple users accessing the program's services concurrently. As such, this testing is most relevant for multi-user systems; often one built using a client/server model, such as web servers.

Stress testing is a form of testing that is used to determine the stability of a given system or entity. It involves testing beyond normal operational capacity, often to a breaking point, in order to observe the results.

White box testing is based on the knowledge of the internal logic of an application's code. Internal software and code working should be known for this type of testing. Tests are based on coverage of code statements, branches, paths, conditions. While performing black box testing internal system design is not considered. Tests are based on requirements and functionality.

Alpha testing is done at the end of development. Minor design changes can be made as a result of it. Beta testing comes after alpha testing. Versions of the software, known as beta versions, are released to a limited audience outside of the programming team. The software is released to groups of people so that further testing can ensure the product has few faults or bugs. Sometimes, beta versions are made available to the open public to increase the feedback field to a maximal number of future users [3].

Software testing plays an important role at the software cycle development. It is a very popular and important field, which makes software better and easier for users.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Patton R. Software Testing / Ron Patton – Indianapolis: Sams Publishing, 2005. – 408 p.
2. Kaner C. Lessons Learned in Software Testing / Cem Kaner – New York: Wiley, 2011. – 320 p.
3. Goucher A. Beautiful Testing: Leading Professionals Reveal How They Improve Software / Goucher Adam – Sebastopol: O'Reilly Media, - 323 p.

Науковий керівник: Медведєва Світлана Олександрівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Ковтун Ольга Василівна – студентка групи ІСІ-12б, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, olhakovtun@gmail.com

Supervisor: Svitlana Medvedieva – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Olha Kovtun – student, group ISI-12, Faculty of Computer Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

GENDER ASYMMETRY IN ENGLISH LANGUAGE

Vinnitsia National Technical University

Анотація

У статті розглянуто стереотипне ставлення до чоловіків і жінок у суспільстві. На основі історичних передумов сформувалось мовлення жінок і чоловіків. Наведені приклади, які пояснюють різницю. Теорії відмінності та домінування допоможуть глибше зрозуміти явище гендерної асиметрії.

Ключові слова: гендерна асиметрія, стереотипи, теорія відмінності, теорія домінування, мовленнєві відмінності чоловіків і жінок.

Abstract

Stereotype attitude to men and women in society is discussed here. Women and men language is based on the historical background. Given examples explain the difference. Dominance theory and difference theory will help to understand the phenomenon of gender asymmetry.

Key words: gender asymmetry, stereotypes, difference theory, dominance theory, language distinctions of men and women.

Have you ever heard the phrase, "*You can't do it – you're a woman*"? Stereotypes are annoying. Unfortunately, stereotypes often influence our representations of gender. Gender stereotypes generally fall into two categories: women and men. Women are considered to be weak, pretty, intuitive, emotional, domestic and social. Men are said to be strong, decisive, practical, rational, public and commanding.

A lot of examples can be found in fiction literature. Where does stereotyping come from? We only have to look into the history books to see male dominance. It wasn't until 1918 that females in the UK got the vote. British history has always been patriarchal – which means the rule of men. They ran the government, the Church and everything else in the public sphere. Because they set the rules, they dictated what women could and couldn't do. In fact, in Victorian times many books were published about the gender difference – stating what males and females could and could not do. It was believed that they fell into different spheres (domestic and public), that because of their biology, it was natural for women to be more caring and stay in the house, while men should be out, making a living. These social constructs were very restraining for females, and perhaps lead to the "sociable" stereotype. When females were locked in the house, their only way of communicating with the outside world was through holding "tea parties" and other events.

The most apparent reflection of the discrimination in language is obviously seen in grammar. The problem is originated from lacking sex-neutral use of third person singular pronoun in English. In that view, generic `he` can be dealt in two perspectives with respect to gender bias and formality. In terms of gender bias, the use of indefinite pronouns such as *anyone* and *everyone* procreates the problem. Although these pronouns refer to both sexes, the pronoun `he`, coined by prescriptivists, is used after these indefinite pronouns in the sentences, regardless `he` is the masculine pronoun. For example: *Everyone left his seats after the bomb denouncement*. In that sentence both `everyone` and `his` refer to both men and women.

The two terms *Mr* and *Mrs* are asymmetrical – unequal. For the male term, the status of the man is disclosed, but the female term marks her as married or unmarried: *Miss/Mrs*. Nowadays, many females prefer a neutral *Ms*. Semantic derogation is where the female term in a male/female pair will acquire negative connotations over time. For example, the two words "*bachelor*" and "*spinster*" have the same denotation (dictionary definition), to be unmarried, but very different connotations (psychological associations). Bachelor might conjure the words: *free, young, choosing to stay single...* while spinster connotes: *old, decrepit, unwanted...*

The difference theory is the idea that males and females really do converse differently. A big advocate of this approach is Deborah Tannen. She believes the difference starts in childhood, where parents use more words about feelings to girls and use more verbs to boys. Males and females belong to different sub-cultures and therefore speak differently. Her book, *You Just Don't Understand*, claims that there are six main differences between the ways males and females use language:[1]

Status vs. support – men see language as a means of asserting dominance; women see it as a way of confirming/supporting ideas.

Independence vs. intimacy – men "go it alone"; women seek support.

Advice vs. understanding – men see language as problem solving; women see it as a means of empathy.

Information vs. feelings – males are concerned with the facts; women with emotions.

Orders vs. proposals – men use imperatives; females use hidden directives.

Conflict vs. compromise – men will argue; women will try to find a middle ground.

William O'Barr and Bowman Atkins wrote a book called *Women's Language Or a Powerless Language?* (1980) They studied the language of the courtroom and found female lawyers to be assertive, interrupt, everything that Pilkington argued for males. They also found that witnesses of both sexes would use Robin Lakoff's weak "female" language. They concluded that these weak language traits are actually a "powerless language" rather than a "female language". O'Barr and Atkin's research is interesting, and seems to suggest that it is not so much differences in the sexes' language, more the situations that they face which result in the difference. This theory is known as the dominance theory: if there is a difference in language, it is because males have always dominated in both the home and workplace, and females have had to play the domestic roles.[2]

Here are the main language distinctions:

Look what occurs when the third person singular is used. The sentences a and b below illustrates this usage:

a– *She know something.*

b– *My sister don't know you.*

The lack of (–s) which requires present tense causes the problem in these sentences. With respect to the findings of an inquiry, the percentage of the use of this feature is 51,7 for males and 6,5 for females.

LEXIS

Women use empty adjectives – (*lovely, cute, fabulous*).

Men use more slang and taboo language.

Men use more insults and aggressive language.

Women use more politeness markers.

Women tend to be more formal.

Women use adverbial intensifiers – (*so, very, really*) and more approximate amounts – (*sort of, about*).

GRAMMAR

Women use tag questions – either social, involving others or hesitant, need reassurance.

Men phrase commands as imperatives while women disguise them as interrogatives.

Women use more modal verbs – (*could, should*) and more modal adverbs – (*possibly, probably*).

DISCOURSE STRUCTURE

Women use more fillers and hedges – (*um, er, sort of*).

Men interrupt more often – 98% of interruptions in mixed conversations were by men.

Women use more supportive overlaps but men use more aggressive language.

So, I have tried to explain, in general, men's and women's roles in language variation because of distinctions in their grammar, lexicon, word choice, topic selection, pronunciation and amount of talks. All these differences among sexes in language result from the discriminating attitudes of the society towards men and women.

REFERENCES:

1. Deborah Tannen *You Just Don't Understand* / Debora Tannen. – First Ballantine Books New York 1991.
2. O'Barr William and Bowman Atkins *Women's Language or powerless language?/ O'Barr William and Bowman Atkins // Women and languages in Literature and Society.* – New York: Praege, 1980. pp. 93-110.

Магас Людмила Миколаївна, викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця, ludmag71@gmail.com

Magas Liudmyla Mykolaivna, teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, ludmag71@gmail.com

Simulation of MIMO System with STBC in Simulink and MATLAB

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В цій роботі, по-перше, порівнюється випадок одного користувача, при цьому включені кілька приймальних антен. По-друге, порівнюється випадок декількох користувачів, при цьому включені кілька приймальних антен. Результати моделювання після експериментальної перевірки добре узгоджуються.

Ключові слова: Технологія MIMO, просторово-часові блокові коди(ПЧБК), системи бездротового зв'язку, імітаційна модель, пакет Simulink.

Annotation

In this work, firstly, compares the case of single user while incorporating multiple receiving antennas. Secondly, compares the case of multiple users while incorporating multiple receiving antennas. The simulation results after experimental testing are in good agreement.

Keywords: MIMO technology, space-time block codes(STBC), wireless communication systems, simulation model, Simulink packet .

Introduction

Nowadays there is an increasing demand in high speed connections with a high operating quality. It is promoted by introduction of such new communication services as Voice over Internet Protocol (VoIP), videoconferences, Video on Demand (VoD) etc.

At the moment of their introduction there were no wireless techniques which could provide high quality connection standards. The existing wireless techniques cannot provide customers with the high standards of connection at the border of a service zone because the attainable transmission speed of data quickly diminishes with an increase in the distance between the customer and the base station.

It results in deterioration of the quality of connection leading to inability to get real time connections with high quality in the whole area of network. The effective way of solving this problem lies in a design of adaptive antenna arrays. The communication systems with such arrays are named Multiple Input Multiple Output (MIMO).[1]

The MIMO systems give a possibility to increase the data transmission capacity of a communication network by means of space diversion of channels and also to achieve a gain in power by means of space-time codes. The channel capacity is increased almost proportionally to the number of transmitting and receiving antennas of MIMO, but a large number of antennas leads to significant complication of space-time codes and enlargement of a receiving system.[2,3]

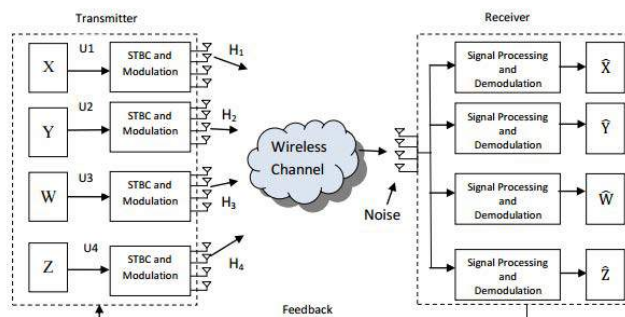

Figure 1 - STBC coded multiuser MIMO system

The results of research

Figure 2 illustrates the system block diagram. I took two examples, one with single user and other with multiuser (four users). Experiment 1: I considered single user with two transmitting antennas and observed results by increasing number of receiving antennas. We plotted these results for better understanding as shown in Figure 2. I used QPSK modulation and space-time block coding (STBC) for transmission and reception of symbol. To prepare Simulation model i took source as Binary Generator and signal was then modulated using QPSK modulator. Orthogonal spacetime block code (OSTBC) was used for transmission of signal. I used two antennas at transmitter and signals were passed through Rayleigh fading channel, AWGN was used to add white Gaussian noise to input signal. This signal was then received by OSTBC decoder and finally was demodulated the signal using QPSK demodulator to predict original signal. Comparing the output signal and input signal i plotted the graph of signal to noise ratio (SNR) versus Bit error rate (BER). I followed this method for one, two and four receive antennas and compared their results in a single graph. Experiment 2: As per system block diagram Figure 2 was modeled simulation setup for multiuser MIMO system. I took integer generator and modulated the signal by 4-QAM, using orthogonal space-time block coding (OSTBC) and four transmitting antennas for each user. Taking into consideration channel state information (CSI) i multiplied signal with precoder. Signal traversed channel and AWGN noise was added. OSTBC combiner was used to receive the signal and simple maximum likelihood (ML) decoding was used. I demodulated the signal and compared it with original transmitted signal. I followed this procedure for four; six and eight receive antennas and plot the results for Signal to Noise Ratio (SNR) versus bit error rate (BER).

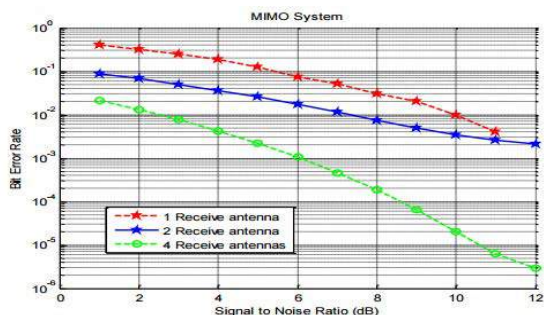

Figure 2. Single user MIMO STBC system with two transmitting antennas and QPSK modulation

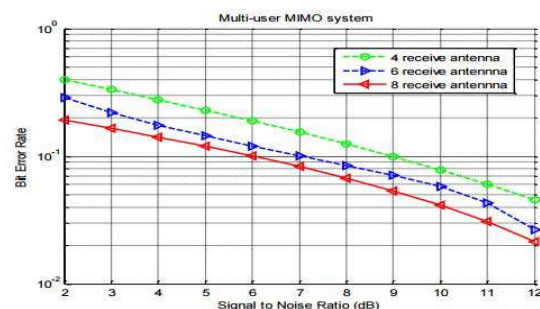

Figure 3. Four users MIMO with four transmitting antennas for each user and QAM modulation

Conclusions

The article showed how the space time block codes (STBC) using multiple receive antennas increases the diversity, which results in high (Signal to Noise Ratio) SNR. It is observed that by using multiple receive antennas SNR increases for both single and multiple users. Future scope of this idea includes examination of the results for more than 8 receive antennas for multiple users.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. N. Seifi, A. S. Tehrani, and M. Viberg, "Simulation of a Wideband Reconfigurable Multi-Antenna System with Space-Time Coding", in Nordic Matlab Users Conference, Stockholm, Sweden, Nov. 2008, submitted.
2. Bakulin M.G., Varukina L.A., Kreindelin V.B. Technology MIMO: principles and algorithms. Moscow: Publishing House "Hot line – Telecom", 2014. 244 p. (in Russia)
3. G. Foschini and M. Gans, "On Limits of Wireless Communications in a Fading Environment when Using Multiple Antennas", Wireless Personal Communications, vol. 6, pp. 311–335, March 1998.

Науковий керівник: Габрійчук Людмила Едуардівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет.

Письменна Антоніна Віталіївна – студентка групи ТКТ-126, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: Antonina_pismenna@mail.ru

Supervisor: Ludmyla Habrūchuk –senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Pismenna Antonina - group TCt-12b, Faculty of Radio Engineering, Telecommunications and Electronic Instrument Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: Antonina_pismenna@mail.ru.

Role of Information technologies in Logistics

Vinnitsia National Technical University

Анотація

Дана стаття містить інформацію про залучення ІТ до автоматизації процесів логістики, цілі, переваги та перспективи розвитку інформаційних технологій у рамках логістичних процесів.

Ключові слова: логістика, ІТ, технології, відслідковування, ланцюжки поставок, автоматизація, інтернет речей.

Abstract

This article contains information about the involvement of IT into logistic automation, goals, advantages and development prospects of information technologies within the logistics processes.

Keywords: logistics, IT, technology, tracking, supply chain, automation, internet of things.

Smart information technology (IT) is fundamental to success. Leading manufacturers know the importance of effective logistics management. Getting the product to the right place, just in time, and exactly as the retailer demands is crucial to the bottom line.

Smart use of IT enables more efficient, cost-effective movement of product through the supply chain, and provides actionable data necessary to increase productivity, reduce costs, and give the company a competitive edge. Integrating new technology into existing operations can help significantly increase customers service, reduce costs, and streamline supply chains. The new technology must be fully synthesized with existing policies, practices, and people, however, to tap its full power [1]. Often the best way to achieve this is by outsourcing logistics services for part or all of your supply chain management functions. In fact, 74 percent of the largest American manufacturers use third-party logistics services – internet or desktop applications.

But what is the reason of such high popularity of such additional option within logistics sphere? The urgency of the adoption and application of information technology in the logistics associated with the continuous increase of the amount of data to be processed. Usual and conventional methods can't be used to extract the required information from the data stream and that's why they need to be replaced. The most important factor in such kind of technique is the speed of data processing and ability to obtain the necessary information. Information technology branch is perfectly suitable for resolving issues described above.

First of all, it's necessary to look into key values and aims of any successful big company. So, after the analysis three main features were determined which logistic software should solve:

1. The calculation of optimal routes.

Finding the most efficient set of routes can be quite difficult and time consuming. Furthermore, each of routing decisions will impact company's service levels and its profitability.

Transport logistics automation software takes into account the specified parameters: weight of the load, the size of cars, delivery date, the characteristics of the roads and so forth.

What can it give? The delivery time of goods is decreased; the number of transport used is reduced.

2. Delivery on time.

When clients are depending on receiving their order on a set date and time, any delays can cost the business good will. Failures will negatively impact company's reputation and will cost its clients.

Predictable delivery time is one of the features automatic generation of routes. In addition, calculation of routes takes into account the time of the delivery points to avoid transport downtime waiting for shipment.

3. Transparent control of logistics.

As the supply chain becomes more refined and integrated, logistics management has an even greater impact on the bottom line. Every penny allocated to transportation and materials management must be ultra-efficient. But how is it possible with innumerable documents on different machines or with huge blocks of balance sheets or reports?

Nowadays, just using GPS-trackers on cars the specific software is capable to monitor actual routes and to monitor their mileage, monitor the fact, and timeliness of visiting the clients, adjust the parameters for the route calculation based on the statistics collected by service itself and even count the revenue. Convenient, isn't it?

As is now the World Wide Web is becoming more widely used, technologies such as bar coding or electronic data exchange are transformed from technological innovations into a means of automatic identification of modern business behavior. Now, when the logistics efficiency increases, brand-new algorithms appear and let people to earn money, information technologies successfully accompany that process. That's why logistics IT and automation are key points at the present stage of development.

The logistic industry is going through a time of rapid and unprecedented transformation. The future of logistics is paved with innovation and technology. It was not long ago that ideas like 3D printing, the Internet of Things (IoT), drone delivery, and augmented reality were things of science fiction. Today, the industry is cautiously adopting these technologies to provide faster, cheaper, more reliable and sustainable delivery.

Internet of Things is considered to be the revolutionary technology that allows devices to communicate with each other within an existing internet infrastructure without human intervention. Its application in the future of logistics is expected to increase speed, decrease waste and reduce overall costs. Modern researches have shown the impact of IoT on logistics and supply chain management within big companies: 47% said they believe it will have a tremendous impact while 49% said that it would have some impact. Only 3% said that it would have no impact [2].

Another impressive technology seems to be a science-fiction story at first glance, but drone delivery sounds like a new transportation mode in the future of logistics. However, not everyone is so skeptical of drone delivery. 27.31% of survey respondents believe drone application in shipping will occur only in highly specialized areas, such as delivering drugs to remote locations. 36% of respondents believe that there will be some form of drone delivery in 5 - 10 years and 6.3% believe that it will be commonplace in 10 years. Without a doubt, drone delivery faces many challenges just as every new technology.

To conclude, manufacturers should ask themselves how making capital investments—whether updating equipment, manufacturing processes, software solutions, or even supply chain functions—will impact their inventory, customer demand, sourcing strategy and distribution models. Efforts to modernize manufacturing through initiatives such as automation, the integration of cloud-based technologies, the incorporation of additive manufacturing and even the utilization of data management tools all can have an impact on a manufacturer's overall supply chain operations.

Anyway, information technologies give a fresh breath for classical logistics approach, and manufacturers, faced with the prospect of investing in new technologies and equipment to remain competitive must soon answer many large and complicated questions, like this: "How will modernizing manufacturing and logistics operations affect my supply chain and as a result my incomes?"

REFERENCES

1. Supply Chain Technology: Integrating the Old & New [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://www.inboundlogistics.com/cms/article/supply-chain-technology-integrating-the-old-and-new/> — Назва з екрана.
2. 4 Emerging Technologies Shaping the Future of Logistics [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://cerasis.com/2015/01/14/future-of-logistics/> — Назва з екрана.

Польова Марія Валерійвна, студентка групи ІІІ-12б Факультету інформаційних технологій і комп'ютерної інженерії Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: maria.polevaja@gmail.com.

Магас Людмила Миколаївна, викладач кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Polova Mariia Valeriivna, student of the group IPE-12b, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: maria.polevaja@gmail.com.

Magas Liudmyla Mykolaivna, teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Internet slang and its influence on English language

Vinnytsia National Technical University

Анотація

В цій доповіді розглянуто питання сленгу мережі інтернет та його вплив на щоденну англійську мову. Дана робота присвячена вивченню деяких аспектів мережевого жаргону, його особливостей та проявів. Ця доповідь ставить задачу глибше зрозуміти Інтернет сленг, онлайн абревіатури, мережеві тенденції, і в цілому інтернет етикет.

Ключові слова: Інтернет, жаргон.

Abstract

The article deals with internet slang and its influence on everyday English. The given paper is devoted to the study of some aspects of Internet slang, its peculiarities and manifestations. That is why we feel need for some helpful resources to help people further understand internet slang, online acronyms, net trends, and overall internet etiquette

Keywords: Internet, slang.

Having spent some time in virtual space during the last few years, reading messages, emails as well as commentary and statements made by different social site users, I have observed many changes and irregularities in verbal and non-verbal means of communication. I was especially interested in different types of abbreviations, punctuation marks, spelling changes, grammatical and spelling mistakes, various icons that are mostly used by teenagers and students on the worldwide web. The fact that the Internet has radically changed global communication is beyond controversy. With instant access to messaging and email, the ability to circulate commentary and opinion has significantly changed the way people communicate nowadays. This has had an impact on the spoken and written language. The Internet is now an integral part of contemporary life, and linguists are increasingly studying its influence on language. With the existence of greater computer/Internet mediated communication systems, coupled with the readiness with which people adapt to meet the new demands of a more technologically sophisticated world, it is expected that users will continue to remain under pressure to alter their language use to suit the new dimensions of communication.

As the number of Internet users increases rapidly around the world, the cultural background, linguistic habits and language differences among users are brought into the Web at a much faster pace [1]. These individual differences among the Internet users will significantly impact the future of Internet linguistics, notably in the aspect of the multilingual web. The emergence of a new branch of an academic discipline does not take place very often, but the arrival of the Internet has had such an impact on language that the time is right to recognize and explore the scope of putative Internet linguistics. The latter may be observed as the synchronic analysis of language in all areas of Internet activity including 21 email, the various kinds of chatroom and games interaction, instant messaging, SMS messaging (texting), Web pages and other associated areas of computer-mediated communication (CMC). The speed of change in the past two decades has been such that it is possible to see a diachronic dimension to this subject as well. The internet allows us to follow language change in vocabulary, grammar, spelling and pronunciation [2]. Time-saving online abbreviations like LOL, OMG, and IMHO are now part of the official English language. The Oxford English Dictionary (OED) announced the addition of several acronyms to its dictionary, adding some interesting trivia behind the origins of these Internet associated expressions. OED explained that although "initialisms" like OMG (Oh My God), LOL (Laughing Out Loud) and IMHO (In My Humble/Honest Opinion) are strongly associated with the language of electronic communications, their origins are surprisingly predating the Internet era [2].

Types of slang

Internet slang does not constitute a homogeneous language variety. Rather, it differs according to the user and type of Internet situation. Coming straight from SMS language, this is a way of replacing entire words or bits of words by their phonetic equivalent embodied into single letters or figures. Here are some examples: 2: too, or to 4: for 2moro: tomorrow 4u: for you gr8: great 2nite: tonight 10q: thank you da: the u: you 10x: thanks y: why Other common Internet abbreviations and symbols include “.

Letter homophones

This group includes abbreviations and acronyms. An abbreviation is a shortening of a word, for example "CU" or "CYA" for "see you (see ya)". An acronym, on the other hand, is a subset of abbreviations and is formed from the initial components of a word. Examples of common acronyms include "LOL" for "laugh out loud" or "lots of love" and "BTW" for "by the way". There are also combinations of both, like "CUL8R" for "see you later" [2].

Punctuation, capitalizations and other symbols

Such features are commonly used for emphasis or stress. Periods or exclamation marks may be used repeatedly for emphasis, such as "....." or "!!!!!!!!!!". Grammatical punctuation rules are also relaxed on the Internet. "E-mail" may simply be expressed as "email", and apostrophes can be dropped so that "John's book" becomes "johns book". Examples of capitalizations include "STOP IT", which can convey a stronger emotion of annoyance as opposed to "stop it". Bold, underline and italics are also widely used to indicate stress [2]. Onomatopoeic spellings Onomatopoeic spellings have also become popularized on the Internet. One well-known example is "hahaha" to indicate "laughter". Onomatopoeic spellings are very language specific. For instance, in Spanish, laughter will be spelt as "jajaja" instead. Deliberate misspellings, such as "sauce" for "source", are also used.

Leet Leetspeak, or 1337, is an alternative alphabet for the English language which uses various combinations of ASCII characters to replace Latin letters. For example, Wikipedia may be expressed as "w1k1p3d14". It originated from computer hacking, but its use has been extended to online gaming as well.

Clipping, a common means of reducing or shortening words without changing their meaning, is another common linguistic means of word formation found on the computer and telephone mediated communication. Some frequently used examples are: advertisement – ad, examination – exam, telephone – phone, website – site, photograph – photo, statistics – stats, hamburger – burger, graduate – grad, teenager – teen.

Today there is a widespread belief among many linguists that the Internet has a negative influence on the future of language, and that it would lead to a degradation of standard [2]. Some would even attribute any decline of standard formal English to the increase in usage of electronic communication. There was great condemnation of this style by the mass media as well as educationists, who expressed that this showed diminishing literacy or linguistic abilities.

On the other hand, descriptivists have counter-argued that the Internet allows better expressions of a language. Rather than established linguistic conventions, linguistic choices sometimes reflect personal taste. It has also been suggested that, as opposed to intentionally flouting language conventions, Internet slang is a result of a lack of motivation to monitor speech online. Using and spreading Internet slang also adds on to the cultural currency of a language. While the Internet's use of language might further change rapidly over the next few years, educators need to ensure that students maintain an academic understanding of the use and rules of language. One of the most significant things that should happen in relation to the Internet is that both children and adults should be taught to manage it.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. On some aspects of internet slang [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://ysu.am/files/Liana%20BARSEGHYAN.pdf> — Назва з екрана.
2. OMG! LOL: Internet Slang Added to Oxford English Dictionary [Електронний ресурс] —Режим доступу: http://www.pcworld.com/article/223432/OMG_LOL_Internet_Slang_Added_To_Oxford_English_Dictionary.html — Назва з екрана.

Автор доповіді: Вишневський Володимир Володимирович – студент факультету комп'ютерних систем управління та автоматики, група 2AB-13б.

Науковий керівник: Магас Людмила Миколаївна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет.

Author: Vyshnevskiy Volodymyr Volodymyrovych – Department of Computer Systems and Automatics, 2AB-13b.

Scientific Supervisor: Magas Liudmyla Mykolaivna – teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsya National Technical University

IT in Sports

Vinnitsia National Technical University

Анотація

Стаття розповідає про IT інновації та їх використання у індустрії спорту. Ілюструється залежність сучасного спорту від інформаційних технологій та перспективи його розвитку. Також описані системи, що забезпечуватимуть відстеження стану організму спортсмена дистанційно.

Ключові слова: IT, спорт, технології, інновації, інформація, інженерія.

Abstract

The article tells about IT innovations and their implementations in the sport industry. Also it shows the dependence of modern sport on information technologies and prospects of its development. It describes the systems which will provide remote tracking of the sportsman's body state.

Keywords: IT, sport, technologies, innovations, information, engineering.

The modern world is becoming more and more bound with informational technologies. The integration of the computers to our everyday life grows faster and faster, and mostly people are dependent on them and it comes not from addiction but from inability to make something without a computer. But in general IT is tending to make our life easier and more comfortable, especially in the field of humans' health. So the developers are thinking about the new ways of controlling the body state and other conditions.

There are a lot of novelties on the market which became popular from the first sales and some were not released in mass products. Let's talk about some of them.

One of the most gaining popularity IT-sport product today is a fitness bracelet. This device contacts the software on your smartphone and provides bi-connection with your body. It sends the signals about your pulse, also counts your steps per day, calories and other characteristics depending on the model and manufacturer. All the info is displayed in the app or even on the bracelet. This device can wake you up counting the best time due to your biorhythms. There are a lot of different manufacturers who proposes their specific release of the bracelet. All the models are represented on the market and available for customer, depending on his needs and abilities.

The other concepts will change the future of sport.

The second-leading cause of death in athletes is the heat exhaustion. It's very difficult to monitor the temperature change of the person, especially when it's a sportsman whose state can change immediately. The person makes lots of moves while doing sports, fast movements cause pressurization, increasing of heart rate which leads to the sudden increasing of body temperature. Mostly athletes ignore the first signs of overheating, so it may cause a big problem. The thermometer pill will solve this problem. It was developed by NASA and Johns Hopkins University to monitor astronauts from space. The pill contains a quartz crystal sensor and micro-battery wrapped in silicon. Once swallowed, a sensor transmits temperature and heart rate data to the trainer. That device allows to track the temperature data by the responsible person [1].

The next measuring invention is the smart clothing. It uses embedded microscopic sensors and wireless networks to monitor athletes' heart rate, body temperature, hydration and more. All the gathered info can be transmitted to the trainer. You cannot even imagine all the benefits you'll have with this technology. All the medical devices which can be huge and unstable will be built in one shirt.

Using of 3D scanning and computing helps in modelling of different moves to calculate fluid dynamics. Computational fluid dynamics - the subfield of physics that focuses on the movement of air, water or gasses - is indispensable to the design of anything that moves. It is very important when developers want to reduce the air or water resistance with athlete's moving. Using this technology engineers can analyze skin friction. It helps to create special materials and shapes to make aerodynamic costumes. For example, Speedo's AQUALAB used computerized scans of hundreds of athletes to pin-point areas of high friction on

the athlete's body. Using this information swimsuit designers were able to position low-friction fabric in the right locations to reduce drag.

If the athlete has money he can afford the custom-fit equipment. The other way of making appropriate costume, specific one for each person is using the 3D body scanners that analyze body geometry and kinematics in couple with tool-less or direct manufacturing. This technology will make the custom-made clothes on the spot using the information about thousands of the scanned points.

IT is widely used in different spheres which surround modern sport. It is about photo and video recording, sport predictions etc. High quality video capturing, especially slow motion, is used for the monitoring and reviews of some moments. It helps to determine the person who came first, if there are a few people who had finished simultaneously, or to find the reason of someone's fault, or to reproduce the special moment. Sport prediction software is gaining popularity, it proposes statistics and history to predict the winners of the next game and make a bet. It will help sports fans to make money on their hobbies. Scientists are working on the technologies of genetic algorithms to make predictions more accurate and real.

The next novelty is a Smart Soccer Ball. This device will help players to track their skills digitally. The ball has a sensor to measure all the main characteristics: ball speed, spin, its trajectory, and one very important thing – strike point. This sensor is located in the centre of the ball. The mechanism collects all the data and sends it to the paired wireless accepting device. The player will know all the flight details. He will have the opportunity to check features of the other football-players and try to repeat some tricks after them. It has never been so easy to learn how to bend a ball like your idol. With this description you will know exactly how much force you have to exert and where you should place your kick. This ball has accepted weight – maximum approved by FIFA. Player will not feel difference playing with the a Smart Soccer Ball instead of ordinary one [2].

The other unique invention which will help to learn playing tricks is a basketball court in Shanghai called The House of Mamba. It is developed by AKQA and Nike, and it allows to display your recommended direction of moving during the game. It has a floor that lights up to guide players through expertly designed training programs. The court is made of LED screens, sensors, and motion-tracking devices, so coaches can upload programs for their teams to follow. Artificial intelligence helps players practice the skills they need to work on, and muscle memory kicks in so that athletes will know what to do when they're playing for real.

So today's sport life depends not only on the physical achievements of a human, but also on the competition of engineers, developers, chemists and so on who tries to use science and information technologies to improve the results of the athlete actions.

Aerospace engineer Kim B. Blair, founder of the Sports Innovation Group LLC, an affiliate of the Massachusetts Institute of Technology, thinks the story is changing. "We've hit a plateau," he says. "The next big thing is the information revolution." These advances will move all developments into the computer era, where everything will be tracked, monitored, optimized, refined and disseminated in ways that athletes can't possibly imagine.

REFERENCES

1. 10 Techs Transforming Sports [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://news.discovery.com/tech/gear-and-gadgets/ten-techs-transforming-sports.htm> — Назва з екрана.
2. 4 cool tech innovations that could revolutionize sports [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://theweek.com/articles/443875/4-cool-tech-innovations-that-could-revolutionize-sports>— Назва з екрана.

Івченко Ксенія Володимирівна, студентка групи ІІІ-126 Факультету інформаційних технологій і комп'ютерної інженерії Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: ksenon.madpainter@gmail.com.

Магас Людмила Миколаївна, викладач кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Kseniia Volodymyrivna Ivchenko, student of the group ІІІ-126, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ksenon.madpainter@gmail.com.

Magas Liudmyla Mykolaivna, teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

OPTICAL CHARACTER RECOGNITION

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проведено загальний аналіз технології оптичного розпізнавання символів. Розглянуто основні етапи становлення, проведено порівняння двох базових алгоритмів оптичного розпізнавання символів та відзначено переваги застосування і перспективи розвитку даної технології.

Ключові слова

Оптичне розпізнавання символів, машинно-закодований текст, комп'ютерний зір, телеграфний код, комп'ютерна програма, система перебору спаму, КАПЧА, WebOCR, алгоритм оптичного розпізнавання символів, зіставлення зі зразком, кореляція зображень, синтезатори мови.

Abstract

The work analyses the thechnology of optical character recognition. It reveals the main stages of its development, compares two basic types of core OCR algorithms, underlines the benefits of OCR application and shows the prospects of its development.

Keywords

Optical character recognition, machine-encoded text, computer vision, telegraph code, computer program, spam-busting system, CAPTCHA, WebOCR, OCR algorithm, pattern matching, image correlation, speech synthesizers.

Character Recognition (CR) has been extensively studied in the last half century and progressed to a level, sufficient to produce technology driven applications. Now, the rapidly growing computational power enables the implementation of the present CR methodologies and also creates an increasing demand on many emerging application domains, which require more advanced methodologies.

Optical character recognition (OCR) is the mechanical or electronic conversion of images of typed, handwritten or printed text into machine-encoded text.

Early versions needed to be trained with images of each character, and could work on one font at a time. Advanced systems capable of producing a high degree of recognition accuracy for most fonts are now common. OCR is a field of research in pattern recognition, artificial intelligence and computer vision.

Early optical character recognition can be traced back to technologies involving telegraphy and creating reading devices for the blind. In 1914, Emanuel Goldberg developed a machine that read characters and converted them into standard telegraph code.

In 1974, Ray Kurzweil started the company Kurzweil Computer Products, Inc. and continued the development of omni-font OCR, which could recognize text printed in virtually any font. Kurzweil decided that the best application of this technology would be to create a reading machine for the blind, which would allow blind people to have a computer read text to them loudly. In 1978, Kurzweil Computer Products began selling a commercial version of the optical character recognition computer program.

In the 2000s Researchers at Carnegie Mellon University developed a spam-busting system called CAPTCHA.

OCR became available online as a service (WebOCR), in a cloud computing environment, and in mobile applications like real-time translation of foreign-language signs on a smartphone.

Various commercial and open source OCR systems are nowadays available for most common writing systems.

All OCR systems include an optical scanner for reading text, and sophisticated software for analyzing images. Most OCR systems use a combination of hardware (specialized circuit boards) and software to recognize characters.

Here are two basic types of core OCR algorithm, which can produce a ranked list of candidate characters.

Matrix matching involves comparing an image to a stored glyph on a pixel-by-pixel basis; it is also known as "pattern matching", "pattern recognition", or "image correlation". This technique works best with typewritten text and does not work well when new fonts are encountered.

Feature extraction decomposes glyphs into "features" like lines, closed loops, line direction, and line intersections. These are compared with an abstract vector-like representation of a character, which might reduce to one or more glyph prototypes. General techniques of feature detection in computer vision are applicable to this type of OCR, which is commonly seen in "intelligent" handwriting recognition and indeed most modern OCR software.

Once a printed page is in this machine-readable text form, we can search through it by keyword, edit it with a word processor, incorporate it into a Web page, compress it into a ZIP file and store it in much less space, send it by email — and all kinds of other useful things. Machine-readable text can also be decoded by screen readers, tools that use speech synthesizers to read out the words on a screen so blind and visually impaired people can understand them.

The potential of OCR systems is enormous because they enable users to harness the power of computers to access printed documents. OCR is already being used widely in the legal profession, where searches that once required hours or days can now be accomplished in a few seconds.

Through the years, the methods of character recognition have improved from quite primitive schemes, suitable only for reading stylized printed numerals, to more complex and sophisticated techniques for the recognition of a great variety of typeset fonts and also handprinted characters.

Generally there is a potential in using context to a larger extent than what is done today. In addition, combinations of multiple independent feature sets and classifiers, where the weakness of one method is compensated by the strength of another, can improve the recognition of individual characters.

The frontiers of research within character recognition have now moved towards the recognition of cursive script, which is handwritten connected or calligraphic characters. Promising techniques within this area, deal with the recognition of entire words instead of individual characters.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Schantz, Herbert F. The history of OCR, optical character recognition. [Manchester Center, Vt.]: Recognition Technologies Users Association, 1982. ISBN 9780943072012.
2. George Nagy. Optical Character Recognition: An illustrated guide to the frontier. George Nagy, Thomas A. Nartker, Stephen V. Rice. Procs. Document Recognition and Retrieval VII, SPIE Vol. 3967, 58-69.
3. Mohamed Cheriet. Character recognition systems : a guide for students and practioners / Mohamed Cheriet ... [et al.]. p. cm. ISBN9780471415701.
4. Pati, P.B. Word Level Multi-script Identification. Pattern Recognition Letters, Pati, P.B.; Ramakrishnan, A.G – Vol. 29, pp. 1218 - 1229, 1987.

Науковий керівник: Медведєва Світлана Олександрівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет.

Давидюк Світлана Сергіївна – студентка групи ІСІ- 14б, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, svitlanadavydiuk@gmail.com.

Supervisor: Svitlana Medvedieva – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Svitlana Davydiuk– student, group ISI-12, Faculty of Computer Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

THE COMPARATIVE ANALYSES OF GAME ENGINES UNITY 5 AND UNREAL ENGINE 4

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розкривається сутність поняття "двигок гри" і дається порівняння основних характеристик ігрових движків.

Ключові слова

Ігровий движок, Unity, Unreal Engine, вихідний код, форуми, відео-уроки, ПК з Windows, Mac OS X, IOS, Android, платформи, шейдери, користувацький інтерфейс, JavaScript, C #, 2D гри.

Abstract

The article reveals the essence of the notion "game engine" and gives the comparison of the main characteristics of game engines.

Keywords

Game engine, Unity, Unreal Engine, source code, discussion forums, video tutorials, Windows PC, Mac OS X, iOS, Android, platforms, shaders, User Interface, JavaScript, C#, 2D games.

The game engine, much like a car's engine, is what makes the game go. Sometimes there's a fuzzy line between where a game's engine ends and where the content of a game begins.

Generally though, the concept of a game engine is fairly simple: it exists to abstract the details of doing common game-related tasks, like rendering, physics, and input, so that developers can focus on the details that make their games unique.

A game engine is a software framework designed for the creation and development of video games. Developers use them to create games for consoles, mobile devices and personal computers. The core functionality typically provided by a game engine includes a rendering engine for 2D or 3D graphics, a physics engine or collision detection and response, sound, animation, networking, streaming, memory management and a scene graph. The process of game development is often economized, in large part, by reusing or adapting the same game engine to create different games.

With over four and a half million registered users, Unity is the most popular game engine. 47% of game developers use Unity, while only 13% use Unreal Engine. But let us examine both of them.

Price can be a big factor in deciding which game engine to use. Unity's "Personal Edition" of Unity 3D is a free, full featured engine. The professional edition, Unity Pro is \$1500 per major release or \$75/month. If you have Unity Pro, you get features such as a customizable splash screen, beta access, unlimited revenue and funding, Unity Analytics Pro, source code access, and others. If your game makes above a hundred profit annual gross revenue, you must purchase Unity Pro. Unreal Engine 4 cost previously \$19 a month, but as of March 2015 Unreal has been and will be free, and you get the C++ source code. Once your game ships, you pay Epic Games 5% of your quarterly gross revenue per product after you make your first three grand.

Both engines have a very active community, with discussion forums and answers hubs, as well as great documentation, tutorials, and wikis. Unreal's documentation is written very well with great explanations and screenshots. While Unity's docs are also great, they have some room to improve. Unity has an amazing number of video tutorials on learn.unity3d.com. They have hundreds of professional tutorials uploaded so far, for beginners and advanced users, covering every aspect of the game creation process. Both engines occasionally host live seminar style training sessions (Unity more often than Unreal).

Unreal Engine works at such platforms as Windows PC, Mac OS X, iOS, Android, VR, Linux, SteamOS, HTML5, Xbox One, and PS4. While Unity 3D supports platforms Windows PC, Mac OS X, Linux, Web Player, WebGL, VR(including Hololens), SteamOS, iOS, Android, Windows Phone 8, Tizen, Android TV

and Samsung SMART TV, as well as Xbox One & 360, PS4, Playstation Vita, and Wii U. It seems Unity is the winner in this area.

With the release of Unity 5 new features appeared that enabled developers to make beautiful, next-gen games. But it seems Unreal is one step ahead in nearly every area of graphics: terrain, particles, post processing effects, shadows and lighting, and shades all look amazing in Unreal Engine 4.

Unity has always been known for their easy to use interface where beginners can jump right in and start making games. Though Unreal Engine 4 was a major improvement, they still take second place behind Unity in the area of user experience. Both interfaces are very similar, with toolbars and settings within resizable & movable windows. Unreal's User Interface is still quite bloated and complex. Everything takes longer and is more complicated than it should be. Assets take a long time to import and save, and simple tasks require extra, unnecessary steps. Unity 3D is fast, and the interface is quick and responsive. It's so easy it can run on Windows XP (SP2), while UE4 requires at least Windows 7 64-bit. Though the final product can look nicer in Unreal than in Unity, it takes longer to get and much more effort, to get especially for beginners.

Unity games are programmed with JavaScript, C#, or Boo. Most developers use either JS or C#. It's not required to use only one. You can use one or the other, or all three. Unreal engine are shipped with the Blueprints Visual Scripting system, which can be used to make an entire game, or in combination with the somewhat faster C++ scripting. Unity 3D does not have a visual scripting system built-in (yet), however there are excellent solutions that can be purchased on the Unity Asset Store, most notably Playmaker and uScript Professional.

Unity Tech offers many amazing services such as Unity Ads, Everyplay (for recording & sharing mobile gameplay), Unity Multiplayer, Analytics, Cloud Build, Performance Reporting, Premium Support, and more. Epic Games does not have so many services, but they have created a five million dollar development fund to "provide financial grants to innovative projects built in and around Unreal Engine 4".

In conclusion I can say that both engines are fantastic game creation tools, and are similar in many ways. But perhaps their best quality is that they are free. So you can download them both and try them out. It should be noted that Unreal Engine is not good at 2D games. If you are making a 2D game, use Unity.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Gregory Pierce, Unity iOS Game Development Beginners Guide, Packt Publishing Ltd, - 2012, - 314 - ISBN: 1849690405
2. Andrew Finch, The Unreal Game Engine: A Comprehensive Guide to Creating Playable Levels, Paperback – March 11, 2014, - 240, - ISBN: 978-1909414044.
3. William Sherif, Learning C++ by Creating Games with UE4, Paperback – February 24, 2015, - 342, - ISBN : 978-1784396572
4. Patrick Felicia, Unity 5 From Zero to Proficiency, 2015, - 265, - ASIN: B019L2YF4Y

Науковий керівник: Медведєва Світлана Олександрівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет.

Кушнір Владислав Ігорович – студент групи ІСІ-146, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, kushnirigor123@gmail.com.

Supervisor: Svitlana Medvedieva – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Vladislav Kushnir, – student, group ISI-14, Faculty of Computer Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Teaching for technology

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Дана стаття розглядає нові методи навчання в вищих школах. Зацікавлення студентів практичним навчанням може поновити їх інтерес до знань при поєднанні теоретичних концепцій з конкретним застосуванням.

Ключові слова: практичне навчання, теоретичні поняття, застосування, вивчати, викладати, підхід.

Abstract

The given paper deals with the new methods of teaching at higher schools. Engaging students with applied academics may renew their interest by linking abstract concepts with concrete applications.

Keywords: applied academics, abstract concepts, application, to learn, to teach, approach.

Introduction

We live in an increasingly technical world with daily advances that drive our economy. The big question for these new technologies is, “Where will the future work force come from?” Even today there are so many jobs and so few qualified people to fill them. Insufficient numbers of students are opting for a technical career, thereby threatening the growth of high-tech initiatives.

Convincing concrete learners

Perhaps we need to teach differently to make learning an exciting challenge that engages more of our students. Experienced teachers know that how one learns and why one learns varies considerably from student to student. A typical high-school science class can be divided into three groups: those who are motivated and learn abstract concepts easily, those who are concrete learners and who master principles and concepts best when theory is connected to their world, and those whose talents lie in areas outside of math and science [1].

The first group is likely to focus on the sciences as a profession, while the third group is likely to turn elsewhere for career inspiration. In the context of the workforce shortage, we need to focus on the middle group – the concrete learners – who have the skills and potentially the interest to focus on a technology career, if properly engaged by the material.

The self-motivated, abstract learners are able to generalize without difficulty and extrapolate from principle to application [2].

They are usually intrigued by the subject matter and learn well, often because they are attracted by the beauty and rigor inherent in a particular mathematics or science course. This group of abstract learners forms the principal source from which we will acquire our future scientists and engineers.

The concrete learners need to see the connection between theory and practice to learn well. They are talented, generally like to work in laboratory situations, enjoy using equipment to make measurements, and always learn best [3].

In too many classrooms, however, concrete learners are not given the opportunity to see and appreciate relevance and connection. As a result, most of this group loses interest in science.

Applied academics

To capture the interest of this group – and to enrich the learning experience of the abstract learners – we propose a concerted move from simply teaching academics to teaching applied academics. Applied academics provides real-world relevance for abstract subject matter and answers two key questions generally raised in students’ minds: “Why do I have to learn this?” and “What is this good for?”

Applied academics remains true to the rigor and integrity of basic science and concepts while connecting the principles used. The approach is always contextual; for example, one learns in the practical context in which the basic concepts are used and valued. Contextual, applied academics is important because it does not turn off the concrete learners from science or engineering; rather it engages them [4].

With applied academics, we can take the opportunity to create an awareness of career options in technical fields as students move through the educational system.

Conclusion

Teaching students in a way that is meaningful to them will benefit everyone.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Столяренко Л.Д. Психология и педагогика высшей школы. Учебник. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2014. – 620 с.
2. Басова Н.В. Педагогика и практическая психология. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1999. – 416 с.
3. Столяренко Л.Д., Столяренко В.Е. Психология и педагогика для технических вузов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 512 с.
4. Шарипов Ф.В. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие. – М.: Логос, 2012. – 444 с.

Габріїчук Людмила Едуардівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, e-mail: LudmylaHabriichuk@gmail.com.

Ludmyla Habriichuk – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: LudmylaHabriichuk@gmail.com.

БЕЗПРОВІДНІ ЗАРЯДНІ ПРИСТРОЇ

¹ Вінницький національний технічний університет;

² Вінницький національний технічний університет

Анотація

Здійснено огляд сучасного стану наукових розробок в галузі безпроводних зарядних пристроїв та вивчено ринок безпроводних зарядних пристроїв. Описано новітні технології та їх роль на сучасному ринку енергоносіїв.

Ключові слова: смартфон, безпроводне заряджання, зарядна станція, комплект для заряджання, віддалено.

Abstract

The review of the present state developments in the cordless chargers field has been done. The cordless chargers market has been examined. The novel technologies of cordless charging and their role in today's energy resources market has been described.

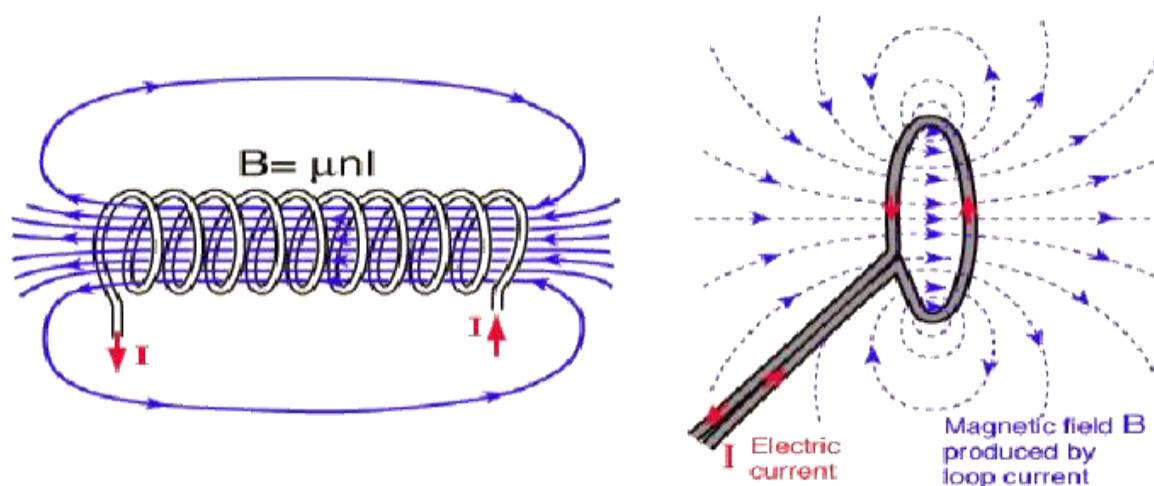
Keywords: smartphone, cordless charging, charger, charging set, distantly.

Einleitung

Heutzutage ist es keine Überraschung, kabellos zu laden. Aber was sagen Sie, wenn das Aufladen des Smartphones ist ohne es aus der Hosentasche? Die Technologien des Radios, die von elektronischen Geräten stürmen, werden von Erzeugern schon lange entwickelt.

Resultate der Untersuchung

Der Terminus «das drahtlose Laden» verhält sich zum induktiven Laden gewöhnlich. Diese Technologie verwendet eine Ladestation, die das variable magnetische Feld schafft. Die Einrichtung mit der entsprechenden Induktionsspule wird die Energie vom Feld bekommen, das von der Ladestation des Feldes induziert wird, und von diesem am meisten ist die Sendung der Energie auf kleine Entfernungen möglich. Alles wie der große Nikola Tesla sagte.

Jedoch ist es auf dem Markt von Smartphones eine Verbreitung von ähnlichen Entscheidungen nicht beobachtet, die anscheinend sehr günstig sind. Es gibt einige Gründe dafür.

Die ersten zwei sind für die Mehrheit von neuen Technologien ziemlich charakteristisch: Steigerung von Kosten und kleine Menge von verfügbaren "gegenseitigen" Teilen — Radioladegeräte. Aber ist die wesentliche Änderung des Drehbuches der Aufladung des beweglichen Geräts ein wichtigerer Grund. Wenn Sie ein Kabel verwenden, verlieren Sie nur ein —die Möglichkeit Ihr Smartphone auf die lange

Entfernungen zu bewegen. Und in den meisten Fällen ist es nicht wirklich notwendig (außerdem es ist möglich, einfach ein langes Kabel zu verwenden). So können Sie Ihre Telefongespräche fortsetzen, das Internet, die Post, die Multimedia und alle anderen Anhänge zu verwenden. Mit dem Radio, ist es unmöglich zu gewähren. Das Smartphone muss unbedingt auf einer speziellen Unterstützung während der Aufladung sich befinden. Obwohl, natürlich, ist es möglich, sich einen Auswahl mit einer öffentlichen Lautsprecheranlage oder einer Schriftart vorzustellen.

Allgemein ist es möglich, die folgenden Vorteile der Radioentscheidung zu bemerken:

- Fehlen vom mechanischen/direkten Kontakt;
- Möglichkeit des Gebrauches in der nachteiligen Umgebung;
- Bequemlichkeit des Gebrauches (in bestimmten Fällen).

Jedoch gibt es auch Minus:

- kleinere Leistungsfähigkeit;
- lange Aufladungszeit;
- Steigerung von Kosten, Gewicht und Größe des Smartphones;
- Unmöglichkeit vom unbegrenzten Gebrauch des Smartphones während der Aufladung.

Aber es sei anzuerkennen, dass vor kurzem ganz bestimmte Verschiebungen in diesem Bereich gemacht wurden. Das Fundament der Standardisierung wurde in 2008 mit der Schaffung des Radiomachtkonsortiums gelegt. Die Auswahl, die von ihnen unter dem Namen Qi entwickelt ist, ist die einzige Entscheidung, die als eine Vielzahl von Spielern des Marktes heute anerkannt ist. Gemäß dem Konsortium, gibt es mehr als 350 Produkte mit der Unterstützung dieses Standards zusammen mit fast 200 Gesellschaften, die auf dem Markt präsentiert sind. Qi kann in Produkten von HTC, LG, Motorola, Nokia, Philips, Samsung und anderen Erzeugern getroffen werden.

Eine weitere Organisation im Feld ist im Jahre 2012 gegründete «The Alliance For Wireless Power». Qualcomm, der sein Teil im Moment ist, bietet die Verwirklichung der Technologie unter dem Namen WiPower an. Es lohnt sich auch, Machtsachenverbindung zu erwähnen, die im Jahre 2012 geschaffen war, das auch eine Aufgabe der Entwicklung und Förderung des Industriestandards der Radioaufladung stellt. Danach im Oktober desselben Jahres wurden die IEEE Radiomacht und Aufladung der Systemarbeitsgruppenarbeitsgruppe organisiert.

Im Moment ist es auf dem Markt möglich, Produkte von Duracell Powermat zu finden, aber sie sind nicht weit verbreitet und werden von Erzeugern von Smartphones, deshalb werden wir weiter in diesem Material die Lösungen von Qi betrachten. Das Unternehmen TechNovator entwickelt ein sehr vielversprechender Gerät unter dem Namen XE, der in der Lage ist, Ihr Smartphone, wenn Sie sich nur wenige Meter von der Stromversorgung befinden, zu laden. Mann kann XE eine Art von «Router-Power», das den Strom auf alle anderen Gadgets verteilt, bezeichnen.

Natürlich, muss Ihr Smartphone in eine spezielle Schutzhülle gekleidet und mit XE kompatibel sein, weil in diesem Fall er die Rolle des Energieempfängers spielt. Heute entwickelt das Unternehmen solche nur für Smartphones iPhone 6 und iPhone 6 Plus, aber in der Zukunft, planen sie, deutlich die Linie der unterstützten Modelle zu erweitern. Die Hülledicke ist nur gleich 3 Millimeter.

Das Prinzip der Arbeit von XE kann mit dem Begriff «Resonanz elektromagnetische Felder» beschrieben werden. Nikola Tesla entwickelte den Resonanz-Transformator im Jahre 1894. Daneben gibt es in der

Geschichte der Wissenschaft viele andere Beispiele für den Einsatz dieser Technologie. Auf diesem Prinzip basiert die Arbeit des Radios und auch Wi-Fi, nur die Frequenz in diesem Fall ist anders.

Das Ladegerätset umfasst selber einen Router, eine Hülle. Auch, müssen Sie die offizielle App von App Store downloaden, die es Ihnen ermöglicht, XE in der richtigen Weise zu gebrauchen. Zum Beispiel, Sie können wählen, zu welcher Tageszeit muss Ihr Gerät eingeschaltet oder geladen werden. Natürlich, verbraucht XE mehr Strom als die traditionellen verkabelten Ladegeräte, aber hier können Sie Ihr Smartphone in einem Abstand von bis zu 5 Metern laden.

Wenn Sie sich von einer Station auf eine größere Entfernung befinden – ist die Geschwindigkeit des Aufladens einfach verlangsamer. Wenn Sie sich auf eine Entfernung von bis zu 2 Meter von der Ladestation befinden, wird Ihr Smartphone vollständig von null bis 100% innerhalb von etwa 4 Stunden aufgeladen werden. Unterstützt sind gleichzeitig bis zu vier verschiedenen Geräten. Was die Sicherheit dieser Methode der Energieübertragung betrifft, die Frequenz, auf die Sie übertragen, umgibt uns von Geburt an. Das Gerät wurde gründlich im Labor seit einem Jahr untersucht, und die Experten kamen zu dem Schluss, dass es keinen negativen Effekt auf die Gesundheit des Menschen hat.

Die Entwicklung der drahtlosen entfernten Aufladen von Geräten wird in anderen Unternehmen, wie Energous und Ossia ausgearbeitet. Aber heute kann nur TechNovator ein voll funktionsfähiges Gerät, das für den Verkauf an den Endverbraucher bereit ist, präsentieren. Der endgültige Preis des Gerätes wird noch diskutiert, aber die Entwickler vereinbarten auf 200 US-Dollar pro Satz. Sie können den weiteren Nachrichten über diese Entwicklung auf der offiziellen Website von TechNovator folgen.

Schlussfolgerung

So, kann man bald ganz problemlos seine Gadgets kabellos und entfernt aufladen. Und es scheint, das diese Technologie sehr populär wird.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. XE — устройство, которое позволит людям заряжать смартфоны по воздуху [Электронный ресурс]. – 28. – Режим доступа до ресурсу: <http://hi-news.ru/phone/xe-ustrojstvo-kotoroe-pozvolit-lyudyam-zaryazhat-smartfony-po-vozduxu.html>.
2. Почему беспроводная зарядка телефонов до сих пор не стала массовой? [Электронный ресурс]. – 4. – Режим доступа до ресурсу: <http://androidinsider.ru/aksessuary/pochemu-besprovodnaya-zaryadka-telefonov-do-sih-por-ne-stala-massovoy.html>.
3. Беспроводная зарядка смартфонов на примере решений стандарта Qi [Электронный ресурс]. – 5. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.ixbt.com/mobile/wireless-power-qi.shtml>.
4. Принцип работы беспроводной зарядки Источник: <http://texhepl.ru/chto-takoe-besprovodnaja-zarjadka-i-kak-ona-rabotaet/> © ТехноHELP [Электронный ресурс]. – 1211. – Режим доступа до ресурсу: <http://texhepl.ru/chto-takoe-besprovodnaja-zarjadka-i-kak-ona-rabotaet/>.
5. Technovator XE – беспроводное зарядное устройство с украинскими корнями [Электронный ресурс]. – 110. – Режим доступа до ресурсу: <http://itc.ua/blogs/technovator-xe-besprovodnoe-zaryadnoe-ustroystvo-s-ukrainskimi-kornyami/>.

Галина Валеріївна Абрамович — ст. викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: gala_vinnica@ukr.net;

Іван Ігорович Байдюк — студент групи 2Е-12б, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Galyna V. Abramovych— senior teacher of the Foreign languages Chair, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: gala_vinnica@ukr.net;

Ivan I. Baidiuk— student of group 2E-12b, Department of Electromechanics and Electrical engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

HOW TO MAKE STRESS YOUR FRIEND?

Вінницький національний технічний університет

Анотація:

В статті йдеться мова про те, що треба знати про стрес та стресові ситуації, і чому не треба боятись попадати у стресові ситуації. Також, в статті приведено багато прикладів того, як стрес може допомогти нам у нашому житті та може зробити з нас більш соціально активних людей.

Ключові слова: стрес, проблема, серце, тиск, відповідь на стресові ситуації, природа, гормон, окситоцин, соціальність, стійкість, турбота, досвід.

Abstract:

This article is talking about what we need to know about stress and stressful situations, and why we shouldn't be afraid of getting in stressful situations. Also, the article shows a lot of examples of how stress can help us in our lives and can make us more socially active people.

Key words: stress, problem, heart, pressure, response to stress situations, nature, hormone, oxytocin, social person, resilience, care, experience.

The first what we think about stress it is a big, biological problem. But a lot of good specialists tell us that stress can be beneficial for your body. In this article I'm going to show that stress can have different influence depending on your attitude towards it.

The bad news first - people who experienced a lot of stress had a 30 % increase risk of dying. But it was also true for people who were convinced that stress was harmful for their health. People who considered that stress helps you had no stress - related increase of dying. So I wondered if people can change the attitude to stress, they can save their lives and be healthier. And here the science says yes - when you change your mind about stress, you can change your body response to the stress. Mother nature gave us stress in order to survive, not to kill us.

Every person in this world has been stressed at least 10 times. So you know this condition - your heart is pounding, you might be breathing faster and breaking out into a sweat. And normally we interpret these physical changes as an anxiety or that we are coping with pressure very well. But if we are told that stress is good for you, that if your heart is pounding it prepares you for action; if you are breathing faster there is no destruction for your health, it is only your brain gets more oxygen. How would you feel about it? So next time, when you are stressed, just think that this is your body helping you rise to this challenge. And when you view stress like this, your body believes you and your stress response becomes healthier.

One of the most underappreciated aspects of stress is that stress makes you social. To understand this side of stress we need to talk about hormone oxytocin. It is also called a 'hug hormone', because it releases, when you hug someone. But it is only a small part, in what oxytocin is involved in. Oxytocin is a neuro hormone, it primes you to strengthen closer relationship with your family, friends, it enhances your empathy, makes you more willing to help and support the people you care about, instead of bottling it up. But this stress hormone releases, when you were stressed. Ok, how knowing this side of stress can make you become healthier? Oxytocin can make your heart cells regenerate and recover from every stress-induced damage. This stress hormone strengthens your heart. When it releases, you seek support and you are more willing to help another people. And the cool thing is that all of these physical benefits of the stress are enhanced by social contact and social support.

Lets refer to the figures - when you are stressed in hard and devastating situations, for instance, financial difficulties, you have 30 % risk of dying. But when you spend this time carrying about other people and helping them, you have no stress-relates risk of dying. Zero. Caring-created resilience. We see that harmful effects are not inevitable. How you think and how you act can transform your experience of stress. When you choose to connect with others under stress, you can create resilience. Stress gives us access to our hearts,

it makes us get rid of worries and be happy with people, who surround us and make us remember that we don't need to face our problems alone.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гринберг Д. Управление стрессом / Джеррольд Гринберг, ISBN: 5-318-00712-0, 0-697-29434-X, : 2004, издательство «Питер».
2. Абрамова Г.С. Общая психология / Абрамова Г.С. – Учебное пособие для вузов. : М.: Академический проект, 2002. – 496 с.

Назаренко Юлія Михайлівна – студентка групи Біо-15б, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: zxsas9399@gmail.com

Гадайчук Наталія Миколаївна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник – **Гадайчук Наталія Миколаївна** - викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Nazarenko Yuliia M. – Faculty of Radio Engineering, Telecommunications and Electronic Instrument Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Hadaichuk Nataliia M. – Teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Supervisor: **Hadaichuk Nataliia M.** – Teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

THE WILDLIFE STUDY AND ANALYSIS USING CAMERAS AND REMOTE ACCESS DEVICES

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У даній статті розглянуто пристрої дослідження поведінки тварин у дикій природі, склад, будову та методи застосування таких пристроїв. Представлено вклад знань, добутих цим способом, у загальний розвиток науки та подано методики дослідження поведінки тварин у вільному житті, побудовані з використанням техніки.

Ключові слова: камера, природа, дослідження, тварини, документація, поведінка, територія, обробка інформації, важко доступні місця.

Abstract

Equipment for monitoring the behavior of animals in the wildlife, schemes, structures and methods of using such equipment are discussed in this article. The contribution of the knowledge obtained in this way into the global development of science and methods of exploration of animals' behavior in the wildlife using technology are presented.

Keywords: camera, nature, research, animal, records, behavior, surroundings, information processing, difficult to access areas.

Introduction

There are a variety of wildlife methods. Observers spend hours in the field recording data about wild animals. Aircraft are used to count large mammals such as elk, deer and seals. Radio-telemetry, radios attached to individual animals can be used to track animal movements, determine home range size and offer information on habitat use. Remote cameras can offer information about presence of wildlife species, numbers of individuals, behaviors and habitat selection.

Results

Wildlife viewing cameras are used worldwide to address a variety of research and management objectives for many wildlife species. They are an effective tool for investigating wildlife behavior and for documenting species presence and distribution. Obtaining information about wildlife events is the first step towards better disease intelligence and risk assessment at the animal/human/ecosystem interface that will improve early warning and support response when relevant [1].

Studies aiming to report on specific behaviors (feeding, reproduction, territoriality, social interaction, etc.) must direct sampling efforts to places of interests [2]. Depending on the data to be collected, the target animal species and the type of ecosystem, it is essential to first choose the appropriate equipment to collect the data needed, as not all camera models will be suitable for a specific research objective.

The information collected about wildlife in parks can be as simple as confirmation of the presence of a species or as detailed as the average number of young produced per female per year [3].

The process for reviewing photographs depends on the type of camera used. Early cameras produced video and required reviewing the images through the camera. Newer cameras produce digital images which can be reviewed on a computer. Higher frequency photography is useful for detecting subtle or sudden changes in presence and abundance, for example, those caused by tides or disturbance. Cameras programmed in this way can produce thousands of images, all requiring subsequent review.

Examples of data collected include descriptive data on wildlife behavior, disease prevalence and habitat selection and quantitative data on population size. Data can be used to inform managers on ways to

further protect wildlife from human-induced stresses, such as pollution, introduced invasive species and disturbance.

Conclusion

Cameras are used as an efficient method to insure continuous sampling and to work in difficult to access areas. Wildlife viewing cameras are currently used as a part of other wildlife research studies. Wildlife cameras are also an efficient and cost-effective way to supplement or replace human observers.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Enhancing the monitoring of wildlife health threats – [Електронний ресурс] – Режим доступу : [URL] <http://www.glews.net/about-glews/wildlife-health/>
2. Use of camera traps for wildlife studies. A review [Електронний ресурс] / Franck Trolliet, Marie-Claude Huynen, Cédric Vermeulen, Alain Hambuckers // *Biotechnology, Agronomy, Society and Environment*. – 2014. – № 3. – Режим доступу : [URL] <http://popups.ulg.ac.be/1780-4507/index.php?id=11542>
3. Wildlife Monitoring and Wildlife Viewing Camera Systems – [Електронний ресурс] – Режим доступу : [URL] http://www.nps.gov/pore/learn/nature/wildlife_monitoring.htm

Науковий керівник: Тульчак Людмила Володимірівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Глуценко Андрій Андрійович – студент групи ІСІ-12б, факультет комп'ютерних систем та автоматички, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, andrewglu94@gmail.com

Supervisor: Liudmyla Tulchak – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Andrii Hlushchenko – student, group ISI-12, Faculty of Computer Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, andrewglu94@gmail.com

RADIO-CONTROLLED AIRCRAFTS

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У даній статті подано основну інформацію про радіокеровані гелікоптери. Представлено основні прилади радіокерованого пілотування. Також розглянуто актуальність даного питання і його важливість для сучасного життя.

Ключові слова: радіоуправління, автоматика, гелікоптер, бездротовий.

Abstract

This article contains basic information on radio-controlled aircrafts. The basic types of radio-controlled aircrafts are introduced. The urgency of the issue and its importance for the modern life were regarded.

Keywords: radio-control, automation, helicopter, wireless.

A radio-controlled aircraft (often called RC aircraft or RC plane) is a small flying machine controlled remotely by an operator on the ground using a hand-held radio transmitter. The transmitter communicates with a receiver within the craft that sends signals to servomechanisms (servos), which move the control surfaces based on the position of joysticks on the transmitter. The control surfaces, in turn, affect the orientation of the plane. Scientific, government and military organizations are also using RC aircraft for experiments, gathering weather readings, aerodynamic modeling and testing and even using them as drones or spy planes.

There are many types of radio-controlled aircrafts. For beginning hobbyists, there are park flyers and trainers. For more experienced pilots there are glow plug engines, electric powered and sailplane aircrafts. For expert flyers, jets, pylon racers, helicopters, autogyros 3D aircraft and other high-end competition aircrafts provide adequate challenge. Some models are made to look and operate like a bird. A radio-controlled helicopter is a model aircraft, which is distinct from a RC airplane because of the differences in construction, aerodynamics and flight training. Several basic designs of RC helicopters exist, of which some (such as those with collective pitch control) are more maneuverable than others are. The more maneuverable designs are often harder to fly but benefit from greater aerobatic capabilities.

The various helicopter controls are effected by means of small servomotors, commonly known as servos. A solid-state gyroscope sensor is typically used on the tail rotor (yaw) control to counter wind- and torque-reaction-induced tail movement. Most new helicopters have gyro-stabilization on the other two axes of rotation (pitch and roll) as well. Such 3-axis gyro is typically called a flybarless controller so-called because it eliminates the need for a mechanical fly bar.

Common power sources of remote control helicopters are glow fuel (also called nitro fuel), electric batteries, gasoline (petrol) and turbine engines. For the first 40 years, glow fuel helicopters were the most common type produced. However, in the last 10 years, electric powered helicopters have matured to a point where power and flight times have equaled glow fuel helicopters.

Glow fuel, or nitro fuel helicopters (not to be confused with gas, or gasoline powered helicopters) have been made in several sizes over the years. These are referred to as the "class" of the helicopter. They include 1/2A class, 15 class, 30 class, 50 class, 60 class and 90 class. These class numbers originated from the size of engine (engine displacement measured in cubic inches) used in the different models. For example, a helicopter with a 0.30 cu in (4.9 cm³) engine is a 30 class and a helicopter with a 0.90 cu in (14.7 cm³) engine was referred to as a 90-class helicopter.

Two small electric helicopters emerged in the mid-1990s. These were the Kalt Whisper and the Kyosho EP Concept flying on 7–8 × 1.2 Ah NiCad batteries with brushed motors. However, the 540-sized brushed-motors were on the limit of current draw often 20–25 amps on the more powerful motors, hence, brush and commutator problems were common. Recent advancements in battery technology are making electric flying more feasible in terms of flying time. Lithium polymer batteries are able to provide the high

current required for high performance aerobatics while still remaining very light. Typical flight times are 4–12 minutes depending on the flying style and battery capacity.

A recent innovation is that of coaxial electric helicopters. The system simple direction control and freedom from torque-induced yaw have made it a good candidate on small models for beginner and/or indoor use. Models of this type, as in the case of a full-scale helicopter, eliminate rotational torque and can have extremely quick control response, both of which are very pronounced in a CCPM model. Cheaper models do not have a swash plate but instead use a third rotor on the tail to provide pitch control. These helicopters have no roll control and have limited mobility.

Construction of helicopters is typically of plastic, glass-reinforced plastic, aluminum or carbon fiber. Rotor blades are typically made of wood, fiberglass or carbon fiber. Models are typically purchased in kit form from one of about a dozen popular manufacturers and take 5 to 20 hours to completely assemble. These model helicopters contain many moving parts analogous to those on full-size helicopters. The construction of helicopters has to be more precise than for fixed-wing model aircraft because helicopters are susceptible to even the smallest of vibrations, which can cause problems when the helicopter is in flight.

While some companies make use of RC multicopters for low altitude aerial photography, filming, policing and remote observation or inspection, RC helicopters are not commonly used for commercial purposes. One notable exception is crop spraying with large RC helicopters such as the Yamaha R-MAX.

Miniature helicopters are remotely controlled helicopters with a weight ranging from just a few grams to one hundred grams. Most in production are toys aimed at hobbyists and enthusiasts. In addition, there are many companies making prototypes for military and security applications. Miniature helicopters are popular demonstrations for the latest technologies in miniaturization.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Korner G. Electric Helicopters – New York : Sams Publishing, 2004. – 406 p.
2. "Academy of Model Aeronautics National Model Aircraft Safety Code". Academy of Model Aeronautics. – New York : Wiley, 2008. – 216 p.

Науковий керівник: Тульчак Людмила Володимірівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Магуран Вікторія Олександрівна – студентка групи 2СІ-12б, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, victoria.maguran@gmail.com

Supervisor: Liudmyla Tulchak – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Victoriia Mahuran – student, group 1SI-12, Faculty of Computer Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia,

Developingleadershipsills

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі розглянуто проблему лідерства в колективі. Важливість лідерських навичок і позитивної поведінки лідера в сучасних організаціях. Розвиток лідерства в командах.

Ключові слова: лідерство, проектні групи, усна інформація

Abstract

This paper deals with the problem of leadership in the team. The importance of leadership skills and positive behaviors leader in modern organizations . The development of leadership teams.

Keywords: leadership, project teams, verbal information

DEVELOPING LEADERSHIP IN PROJECT WITH THE USE OF VERBAL LEARNING AND VISUAL INFORMATION

Introduction

The importance of leadership skills and positive leadership behavior in modern organizations is extremely high. Leadership is one of the core competences of a graduate of any high school, regardless of the profile and specialization of training. Developing leadership in project teams is a priority for a large number of training programs on project management. Attention is paid to the importance of forming the image of the leader and leadership style behavior through visual and verbal channels that best meet the specific project activities.

Convincing concrete learners

Leadership - is a multifaceted phenomenon, it manifests itself through:

1. Ability to lead people through a process of influencing them to achieve certain goals (leadership qualities);
2. Process of influence, during which implemented the ability to conduct (action leader in certain situations);
3. Process of interpersonal influence aimed at solving group goals (mutual influence of people in groups).

With the development of technology and the choice of teaching methods, we proceeded from the essence of emotional leadership, by which means the ability to influence others and lead them through the formation of certain emotions and influence their feelings, the emotional evaluation, the relationship [1]. The influence of the leader focuses on: the emotional state (which feels a project team member), the ratio of (what judgment makes the officer), behavior (what makes the employee).

Speech techniques of emotional leadership.

1. The use of emotive images, symbols, concepts. A description of the aim, purpose, the stimulus in the form of a bright image, causing the emotions.
2. Creating a positive attitude: presentation of goals as the actually result (leader translates the dream into reality), a demonstration of confidence in the capabilities of a person, together with the formation of the image of "path" to the target, rendering path together with man.

3. Using existing facilities or the creation of new ones and through them the challenge of emotions. Example: Setting of collective responsibility.

4. The use of common values that cause emotions. Example: the value of family, friendship, mutual assistance, help loved ones. Depending on the context of the treatment of the values they can form different emotions.

Non-verbal methods of emotional leadership.

- 1. Non-verbal images that cause emotions. Example: a demonstration of pictures of famous people (special effects - emotional leader photo in the circle of successful and recognized leaders), the images of children in advertising, etc.
- 2. The color and sound emotional effects.
- 3. The manifestation of charisma in appearance.
- 4. Demonstration of expressivity, the manifestation of emotions in behavior. But emotions should be adequate to the situation, especially perceiving people, the personality structure of the leader.
- 5. The use of non-verbal voice channels. Selection of intonation, tone, voice, volume, rate of speech, and so to the task of forming a certain emotion.
- 6. Using gestures, posture, facial expressions, eye contact, and to express the emotional.

Unique and innovative technologies presented leadership training is that they take into account the specific features of the development of leadership in the project. First, the feature is the need to integrate verbal information and visualization, the use of images and symbols. Second, using these images requires the formation of a positive image of the leader to influence the development of constructive and humane individuals, groups and organizations. Third, you need to configure all elements of the complex structure of the image leader, embodied in the style of leadership behavior that is recognized by the word, image, thought, and motivation.

Applied academics

In conclusion, it must be emphasized that leadership - is a multifaceted phenomenon. He is difficult to teach and be taught, it is difficult to find a common and effective practices for the development and application of leadership. It is important to understand that leadership is both a science and an art. Leadership - it is the experience and skill, because many of the skills and qualities necessary for a leader, you can not get in the classroom. Becoming a leader is in the process of gaining practical experience and personal development, the inclusion of creativity, creation and development of new methods of leadership. But leadership is also a science, because it requires extensive knowledge which helps the person to pass their way to practice to their own leadership [2].

Conclusion

Familiarity with studies issues on leadership helps professionals to analyze situations from different points of view and learn to be a more effective leader. Therefore, leadership is needed to form and develop as a learning process, and in the course of practice throughout life.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Гольман Д. Емоційне лідерство: Мистецтво управління людьми на основі емоційного інтелекту / Деніел Гольман, Річард Бойтзіс, Енні Маккі, пров. з англ. - Москва: Альпіна Бізнес Букс, 2005.
2. Чепмен М. Емоційний інтелект. - Москва: Видавництво Ніппо 2010.

References:

- 1. Goleman D. Emotional Leadership: The art of managing people on the basis of emotional intelligence / Daniel Goleman, Richard Boyatzis, Annie McKee, Per. from English. - Moscow: Alpina Business Books, 2005.
- 2. Chapman M. Emotional Intelligence. - Moscow: Publishing House Hippo, 2010.

Габрійчук Людмила Едуардівна - старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, e-mail: LudmylaHabriichuk@gmail.com

Шуліка Тетяна Юрївна – студентка групи ТКт-13б, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, tanya.shulika2@ukr.net

Ludmyla Habriichuk – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Tetiana Shulika – group TKt-13b, Faculty of Radio Engineering, Telecommunication and Electronic Instrument Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

SUSTAINABLE ENERGY

Анотація

Розглянуто відновлювальні джерела енергії та охарактеризовано різну її різновидність.

Ключові слова: відновлювана енергія, альтернативні джерела енергії, сонячна енергія, ефективність.

Abstract

Sustainable sources of energy and different kinds of it are considered in this article.

Keywords: sustainable energy, alternative sources of energy, solar energy, efficiency.

Around the world, 1.2 billion people do not have reliable access to electricity. That's more than 1 in every 6 people on the planet without lighting for hospitals, refrigeration for food and medicine, and clean, safe sources of fuel for cooking and lighting.

To end poverty, we need to expand access to modern energy services. At the same time, we have to tackle climate change. Sustainable energy, like solar and wind power, is a solution to both global challenges.

A natural resource depletion is crucial current environmental problems. People are waking up to the fact that our large dependency on fossil fuels is causing huge problems, and not just because fossil fuels are depleting worldwide, but primarily because the health of our planet is deteriorating

Sustainable energy is a form of energy that meet our today's demand of energy without putting them in danger of getting expired or depleted and can be used over and over again. Sustainable energy should be widely encouraged as it do not cause any harm to the environment and is available widely free of cost. All renewable energy sources like solar, wind, geothermal, hydropower and ocean energy are sustainable as they are stable and available in plenty [1]. Let us consider these kinds of energy.

Solar energy. Solar energy is the first such renewable source. It is energy derived from the sun and has been the most popular form of alternative energy for many centuries. Electricity can be generated with the help of solar energy, using photovoltaic technology or heat powered engines. Most of these technologies are able to capture the sunlight and convert it into electricity that can be stored in batteries until needed. Some of the more common uses of such renewable sources of energy is solar cooking, heating water and battery powered electronics. Solar power has also been adapted to industrial uses.

Wind energy. Wind energy has been harnessed over the last few decades by way of wind turbines. These are similar to windmills in construction and work much like regular turbines do. When the wind speed is high enough to move the turbines, electricity can be produced by the movement. Higher the speed of the wind, more the amount of electricity can be produced. This is why most wind powered turbines are found in high altitude areas or near shores with constant breeze. The potential of such wind farms combined with other renewable sources of energy is quite high in the near future.

Hydro electric (Water) Power. Another way in which the sun is able to provide us with clean energy is through water. Whether it is the currents in the ocean or the tides in the sea, all of it happens due to the sun. As of now, there a number of ways in which hydroelectric energy(water based electricity) can be captured. Dams are a common way to generate electricity on a large scale basis. The fall of water powers turbines, which are able to produce energy when they turn.

Geothermal energy. There is a tremendous amount of energy stored within the Earth that is not fossil fuels. It is known as geothermal energy. Since the Earth was formed, there has been a constant decay of minerals that were part of the make-up. Many are radioactive in nature and release great amounts of heat when they do. This heat makes it away to crust and finds a way out when cracks appear in the surface of the Earth. These are thermal vents, which release super-heated steam and boiling water. Such vents can be adapted for the generation of electrical power, providing us with more renewable sources of energy.

Biomass energy. A more rudimentary form of clean energy is biomass. This has been used in different ways by humans for thousands of years. Biomass is nothing more plants and their residues, both of which are renewable sources of energy. Plants contain energy that is stored within them during the process of photosynthesis. This energy is broken down and made usable when the plants are burnt. Biomass plants are basically furnaces that can break down large amounts of raw material. Leftover parts of crops, rotten plants, diseases vegetables and even waste wood parts are usable as raw material.

Biofuels. Finally, we have Biofuels, which are extracted from plants and crops as well. They differ from Biomass as renewable sources of energy since they are synthetic in nature and are not utilized to directly create electricity. Ethanol is the main form of biofuel, which is created by the fermentation of sugar. It is regularly blended with gasoline as a form of car fuel, since it produces lesser carbon dioxide when it burns.

Hydrogen energy. Hydrogen has tremendous energy and can be used to power homes and industries. Hydrogen is available with water and is the most common element available on earth. Water contains two-thirds of hydrogen but in nature it is found in combination with other elements. Once it is separated, it can be used as a fuel or could be used for generating electricity. Hydrogen energy is completely renewable since it is extracted from water which is available in abundant supply. It is completely environment friendly and do not leave any toxic emissions in the atmosphere. It can be produced on demand but the technology to produce it is still in early stages.

Ocean energy. Almost 70% of the earth is covered with water. Due to the massive size of oceans, this form of energy has much better potential to produce power than any other source of energy. Ocean energy can be harnessed via 3 ways: wave energy, tidal energy and Ocean thermal energy conversion (OTEC).

The energy powering our wired world is easily taken for granted. But about one in five people still lack access to affordable modern electricity for lighting or heating. Two times that number, about three billion people, still heat and cook with fuels like wood, dung, coal, or charcoal. These people suffer ill health, including some two million annual deaths, from bad air quality caused by burning such fuels in poorly ventilated buildings [2].

The following interesting facts about renewable energy highlight its growth, efficiency, and effectiveness.

1. Renewable Energy creates three-times more jobs than fossil fuels. 6.5 million people around the world work in the clean energy sector.
2. Fossil fuels get 4 times the subsidy of renewables.
3. One wind turbine is able to generate enough electricity to power up to 1,400 households.
4. If taken advantage of to its fullest extent, sunlight that beams on the earth for one hour could meet world energy demands for an entire year.
5. In 2014, China built two wind turbines per day.
6. Solar power may account for the world's main energy source of power by 2050.
7. The world is now adding more capacity for renewable power than fossil fuel generating capacity. In 2013, the world added 143 gigawatts of capacity for renewable power compared to 141 gigawatts of capacity for fossil fuels.
8. Millions of homes are already being powered by off-grid renewable energy systems. Nearly 26 million households are served by off-grid renewable energy systems, such as solar home systems, mini-wind turbines, and renewables-based mini-grids [3].

Therefore, the full-fledged switch to renewable energy is coming and it's only a matter of time before the global energy market is dominated by renewable energy choices. We're hopeful! Our planet's future and wellbeing depends on it!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. What is sustainable energy? [Електронний ресурс]— Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/>
2. Alternate energy sources [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://www.earthtimes.org/>
3. Solar Energy Sees Eye-Popping Price Drops [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://www.world-nuclear.org/>

Біла Катерина Олександрівна – студентка групи ЕКО–12, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, katuha800@gmail.com.

Науковий керівник: **Бойко Юлія Василівна** - викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Kateryna O. Bila - Department of Ecology and Environmental Safety, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : katuha800@gmail.com.

Supervisor: **Y.V. Boyko** – teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ІНОВАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ЕНЕРГЕТИЦІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Надмірне нагрівання Землі за рахунок спалювання викопного палива змусило людей по всьому світі для вироблення електроенергії. Вітер є однією з форм сонячної енергії викликаною нерівномірним нагріванням атмосфери Сонцем, нерівностями земної поверхні і обертанням Землі. Енергія вітру не створює будь-яких токсичних викидів і забезпечує чистим джерелом енергії.

Ключові слова: вітер, енергія, Земля, джерело, електроенергія.

Abstract

Excessive heating of earth due to burning of fossil fuels has forced people across the globe to generate power through wind. Wind is another form of solar energy and is caused by uneven heating of the atmosphere by the sun, the irregularities of the the Earth's surface and the rotation of the earth. Wind energy doesn't generate any toxic emissions and provide clean source of power.

Keywords: wind, energy, earth, source, power.

Posted in Energy Inventions | Wind Power | Wind Turbines

Back in 2013 Google purchased a company called Makani, creators of the Energy Kite. Their goal is to make wind energy pricing competitive with fossil fuels, and they believe a new approach is needed. The Energy Kite is a new type of wind turbine, designed to generate more energy using 90% less materials. "Makani's energy kite uses the same aerodynamic principles as a conventional wind turbine, but replaces tons of steel with lightweight electronics, advanced materials, and smart software."

How does it work?

The kite is launched from a ground station using the rotors as helicopter blades until it reaches 800ft above ground. Once airborne, the system generates power by flying in large circles up high where the wind is stronger and more consistent. Rotors mounted on the kite wings drive generators that produce electricity. A strong conductive tether acts like the string of a kite and also carries energy back to the grid. The kite's flight path is guided by a flight computer, which uses GPS and sensors to make thousands of calculations and adjustments in strong and steady winds [1].

Advantages over conventional wind turbines

- Generates 50% more power from 90% less materials.
- Able to reach stronger, more consistent winds.
- Can be used in areas not suitable for conventional turbines.
- Safer and easier to maintain on the ground; no need for cranes or helicopters.

What's New in the Windfair World - The Altaeros Buoyant Airborne Wind Turbine

Altaeros Energies harnesses high altitude winds to deploy low-cost power

The Altaeros Buoyant Airborne Wind Turbine

Background

Altaeros' wind turbines, called Buoyant Airborne Turbine (BATs) technology can fly higher than traditional wind towers and go up to 2,000 meters above ground. Since they don't need to be installed on the ground, BATs can be used in more locations than wind towers. Altaeros claims that BATs can "significantly [reduce] the cost of electricity for remote sites," as well as deliver equipment and telecommunications services to remote locations .

Let us take a closer look at Alateros' wind turbines.

High Altitude Wind

High altitude winds are one of the largest untapped renewable resources in the world. Professor Ken Caldeira of the Carnegie Institute for Science at Stanford University published research on the sector and

concluded; “There is enough energy in high altitude winds to power civilization 100 times over.” High altitude winds are more consistent and average around twice the velocity, with five to eight times the power density, than those found near ground-level. In the U.S. alone, over 60% of potential wind sites for tower-mounted systems were found to be uneconomical. The advent of airborne wind technology holds the potential to bring affordable wind energy to these sites.

Product Concept

Shell

Made of gas-tight and durable fabric, the patented shell is inflated with helium. The shell passively aligns into changing winds while channeling wind through the turbine. Aerodynamic lift combines with buoyant lift to keep the Altaeros BAT aloft in both strong and weak winds. The shell also provides an airborne platform for customers to add communication, camera, or other sensor equipment to furnish additional remote services.

Turbine

The lightweight, horizontal-axis turbine adapts conventional, proven architecture used in the thousands of efficient wind turbines that are currently deployed around the world. The turbine generates electricity both when airborne and while docked on the ground.

Tethers

Tethers are used to connect the shell and turbine to winches on the portable ground station. Tether control is automated to adjust turbine altitude, stabilize the turbine in the air, and provide an electrical connection to send power from the turbine to the ground. The BAT’s autonomous control system periodically adjusts based on changing winds to keep the turbine at the optimal altitude for peak energy output and minimal structural loads.

Ground Station

The ground station is built onto a trailer platform for easy transport. Winches on the ground station control tether speed and length, and aligns with the shell to prevent tethers from tangling. Landing rails safely secure the envelope while docked. The power produced by the turbine is conditioned on the ground station before interfacing with a microgrid, grid connection, or customer equipment.

Customer Value

The Altaeros BAT offers a high capacity, flexible, rapidly deployable power solution for customers facing high or volatile electricity costs. Once our renewable energy solution is deployed, it generates immediate savings by displacing more expensive sources of energy such as diesel fuel used in remote power generators.

The Altaeros BAT is designed for customers in the following sectors:

- Rural communities
  - Island and arctic communities
  - Mining and Oil & Gas sectors
  - Agriculture sector
  - Entertainment sector
  - Emergency response and disaster relief
  - Military sites
  - Offshore power (in development)
- .....

Висновки

So wind energy is friendly to the surrounding environment, as no fossil fuels are burnt to generate electricity from wind energy. Wind turbines take up less space than the average power station. Windmills only have to occupy a few square meters for the base, this allows the land around the turbine to be used for many purposes, for example agriculture.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фолькер В.С. Системы возобновляемых источников энергии/ В.С. Фолькер – М.: ОАО «Фолиант», 2013. – 34 - 40, 56 - 59 с.

Вадим Михайлович Вавико — студент групи 2Е-126, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vadim3216@rambler.ru;

Андрій Олександрович Грабовський — студент групи 2Е-126, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: andreu08081995@gmail.com;

Артур Валерійович Ситник — студент групи 2Е-126, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sitnik.94@inbox.ru.

Науковий керівник: **Степанова Ірина Сергіївна** — кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Vavshko Vadim M. — Department of Electricity and Electromechanics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia e-mail: vadim3216@rambler.ru;

Hrabovskiy Andriy O. — Department of Electricity and Electromechanics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: andreu08081995@gmail.com;

Sitnik Artur V. — Department of Electricity and Electromechanics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: sitnik.94@inbox.ru.

Supervisor: **Stepanova Iryna S.** — Candidate of Philology, Assistant Professor, Head of the Foreign Language Chair, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Deforestation and Its Effect on the Environment

Анотація

Розглянуто негативні наслідки проблеми вирубування лісу та як їм запобігти.

Ключові слова: *знищення лісонасаджень, дерева, запобігання, лісовідновлення, ефект.*

Abstract

Effects of Deforestation and how to prevent it are considered in this article.

Keywords: *deforestation, trees, preventing, reforestation, effect.*

Deforestation is clearing Earth's forests on a massive scale, often resulting in damage to the quality of the land. Forests still cover about 30 percent of the world's land area, but swaths the size of Panama are lost each and every year.

The world's rain forests could completely vanish in a hundred years at the current rate of deforestation [1].

There are many causes of deforestation. The WWF reports that half of the trees illegally removed from forests are used as fuel.

Some other common reasons are:

- To make more land available for housing and urbanization
- To harvest timber to create commercial items such as paper, furniture and homes
- To create ingredients that are highly prized consumer items, such as the oil from palm trees
- To create room for cattle ranching

Common methods of deforestation are burning trees and clear cutting. These tactics leave the land completely barren and are controversial practices.

Clear cutting is when large swaths of land are cut down all at once. A forestry expert quoted by the Natural Resources Defense Council describes clear cutting as "an ecological trauma that has no precedent in nature except for a major volcanic eruption."

Burning can be done quickly, in vast swaths of land, or more slowly with the slash-and-burn technique. Slash and burn agriculture entails cutting down a patch of trees, burning them and growing crops on the land. The ash from the burned trees provides some nourishment for the plants and the land is weed-free from the burning. When the soil becomes less nourishing and weeds begin to reappear over years of use, the farmers move on to a new patch of land and begin the process again. [2].

Let's consider some effects of Deforestation:

1. **Climate Imbalance:** Deforestation also affects the climate in more than one ways. Trees release water vapor in the air, which is compromised on with the lack of trees. Trees also provide the required shade that keeps the soil moist. This leads to the imbalance in the atmospheric temperature further making conditions for the ecology difficult. Flora and fauna across the world are accustomed to their habitat. This haphazard clearance of forests have forced several of these animals to shift from their native environment. Due to this several species are finding it difficult to survive or adapt to new habitats.

2. **Increase in Global Warming:** Trees play a major role in controlling global warming. The trees utilize the green house gases, restoring the balance in the atmosphere. With constant deforestation the ratio of green house gases in the atmosphere has increased, adding to our global warming woes.

3. **Soil Erosion:** Also due to the shade of trees the soil remains moist. With the clearance of tree cover, the soil is directly exposed to the sun, making it dry.

4. **Floods:** When it rains, trees absorb and store large amount of water with the help of their roots. When they are cut down, the flow of water is disrupted and leads to floods in some areas and droughts in other.

5. **Wildlife Extinction:** Due to massive felling down of trees, various species of animals are lost. They lose their habitat and forced to move to new location. Some of them are even pushed to extinction. Our world has lost so many species of plants and animals in last couple of decades [3].

So how to prevent deforestation?

You don't have to live in the middle of a rainforest to do your part in preventing deforestation. Below are a few suggestions to consider when you are interested in preserving the amount of forests located in the rest of the world, as well as right in your own backyard:

a) **Use Recycled Items:** Today, a consumer can purchase a variety of recycled items, including notebook

paper, books, toilet paper, and shopping bags. When people use recycled products and make a conscious effort not to waste, the demand for new raw material to replace these items can decrease.

b) Tree Care: When cutting down trees are single out full-grown specimens and spare younger varieties. In the event that you must remove a tree for a legitimate reason (for safety issues or power line interference), make sure that for every tree lost is planted in its place.

c) Farming Practices: Those who plant crops at a farm can participate in putting a dent in deforestation by rotating crops. It is suggested to replace the habit of using different portions of land each year with using the same portion of land to plant different crops. This practice has proven effective in maintaining soil fertility. Farmers may also embrace many other options, such as high-yield hybrid crops and hydroponics, which relies on a method of growing plants using mineral nutrient solutions instead of soil.

d) Cut Back on Palm Oil: In Malaysia and Indonesia, an increasing amount of trees are cut down in order to generate the palm oil used in the production of some breads, chocolates, and shampoos. As a result, the native orangutans are losing their habitat. You can spread awareness and limit your consumption of products containing this type of oil.

e) Coals: As the chill of winter takes over the autumn season, try using coals instead of firewood in your fireplace. While it only takes a couple of hours to consume a few logs here and there, keep in mind that it takes years for one tree to fully grow.

f) Reforestation: Take a page from the People's Republic of China, where the government has in the past set a requirement that every able-bodied citizen between the ages of 11 and 60 is responsible for planting three to five trees per year or complete an equal amount of work in other areas of forestry. Since 1982, the government claims that at least one billion trees have been planted in China as a result of the program.

g) Become an Advocate: Become an advocate of reforestation. Learn how you can spread the word. For instance, a middle school in Washington took to the streets asking people for just one penny. They explained that the money would go towards purchasing acres of Amazonian rainforest. If successful, this move ensures that no deforestation can take place on the bought land. The effort was twofold spreading information and collecting money for a good cause.

h) Arbor Day Foundation's Rain Forest Rescue: Support programs, such as this Arbor Day Foundation gem, which assists in the prevention of deforestation. Donated money is used to purchase and preserve rainforest space before lumber companies can get a hold of the land. As a result, the Arbor Day Foundation is able to protect the land from deforestation.

i) Support Conservation Organizations: Lend your support through donations of your time, money, or actions to organizations that run programs concentrating on the preservation of forest habitats, such as Greenpeace, World Wide Fund for Nature, Community Forestry International, and Conservation International.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Deforestation [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/>
2. Climate Change [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.livescience.com/>
3. Deforestation: Compromises of a Growing World [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.conserve-energy-future.com/>

Гриник Лідія Ігорівна – студентка групи ЕКО–12, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: **Бойко Юлія Василівна** – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

L. I. Hrynyk – Department of Ecology and Environmental Safety, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: **Y.V. Boyko** – teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

The Application of Automation in the Construction of Smart Houses

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Дана робота розкриває суть поняття «Розумний будинок» та «Автоматизація будинку». Також розглядаються основні принципи, сфера використання, проблеми та перспективи даної технології.

Ключові слова: автоматизація, автоматизована будівля, комп'ютери і сенсори, центральний комп'ютер, контролер, моніторинг, керуючий сигнал, перемикачі, провідні мережі.

Abstract

The work describes the essence of the concept “Smart House” in general and “Home Automation” in particular. It also studies its main principles, spheres of application, problems and prospects of the technology.

Keywords: automation, autonomous building, computers and sensors, central computer, controller, monitoring, control signal, switch, wired networks.

An autonomous automated building is a building designed to be operated independently from infrastructural support services such as the electric power grid, gas grid, municipal water systems, sewage treatment systems, storm drains, communication services, and in some cases, public roads [1]. There are several terms applied to describe the following technology. Autonomous automated houses are sometimes called Intelligent Buildings, Intelligent Homes, Smart Houses.

The design and development of smart houses encompass an enormous variety of technologies, including Building Management Systems (BMS) and building controls. Their purpose is to control, monitor and optimize building services, e.g., lighting, heating, security, alarm systems, ventilation, filtration, climate control, remote access to audio-visual and entertainment systems, etc.

The idea of creating the automated house is really appealing and popular. The first efforts to make an automated autonomous house were done in the previous century. The origins of Intelligent Buildings and Building Management Systems have roots in the industrial sector in the 1970's, from the systems and controls used to automate production processes and to optimise plant performances. The concepts and applications were then adapted, developed and modularized during the 1980's, enabling transferability of the technology and systems to the residential and commercial sectors. Thus in 1990 the architects William McDonough and Ken Yeang applied environmentally responsible building design to large commercial buildings, such as office buildings, making them largely self-sufficient in energy production. One major bank building (ING's Amsterdam headquarters) in the Netherlands was constructed to be autonomous and artistic as well [1].

The possibility to design fully or partially autonomous houses appeared due to the developments done in automation and automatic control. Automatic control can be defined as a set of various control systems for operating both different equipment and industrial processes. Computers and sensors linked by miles of wire and electronic adapters, enable it to control security systems, entertainment centers, appliances, lights, blinds, heating and cooling systems, swimming pool systems, and other systems that can be activated by electrical apparatus. The central computer, called a controller, ties everything together. People can interact with the home automation system via telephone, hand-held remotes, keypads, touch screen televisions, and voice commands. The control technologies allow integration, automation and optimisation of all the services and equipment that provide services and manages the environment of the building. The original basis of the control technologies is formed with the programmable logic controllers (PLC's). Newer commercial and residential applications are based on distributed-intelligence microprocessors. The use of these technologies allows the optimisation of various site and building services, often yielding significant cost reductions and large energy savings.

The core technology required by these installations has been commercially available for some years to provide autonomy of environmental control in large public buildings such as hotels and airports. A large number of sensors and actuators are available, and the network technology had matured to a high level. The more sophisticated networks such as the European Installation Bus/KNX and LonWorks have in-built checks to ensure communication between its various components. Such systems therefore demonstrate a high level of reliability, something important for the support of vulnerable people in their homes. Most of the current installations in public buildings also use hard wired networks in order to maintain reliability, and also because of the necessity to be built into new constructions where the wiring could easily be hidden. For installations in people's homes such extra wiring clearly causes complications. The installation is likely to be a retrofit, and because the wiring has to be routed between rooms there is a major disruption to life that can be quite unsettling to the kind of frail old people whom it is hoped might benefit. Networks that use radio frequency (RF) communication to provide the links between its components have clear advantages. Installations can be much more plug-and-play, and much less disruptive for the user. However there is always the problem of radio dead spots that can occur with RF links. In addition the sensors and support systems are likely to require a power supply, which for hard wired networks can easily be provided by the network itself, but for RF networks require an additional mains connection or the use of batteries. Fortunately for most sensors the power requirements are very small and batteries can last many months, and they can signal their need for replacement. Of course RF communication has become a major part of the design of portable appliances and the technology has become very efficient in use of power. There is also much interest in power scavenging systems that can use the fact that there is some human intervention to generate low levels of power. For example the operation of a light switch can be used to generate minute amounts of power but this can be sufficient for its communication needs within an RF based network. A further technique to hard-wired or RF systems uses communication via the mains wiring by superimposing the sensor information and control signals onto the mains waveform [2].

Having these technologies installed, your house really becomes smart. There are lots of possibilities with a smart house. If the homeowner selects the “going out” mode on the master panel, the computer can arm the security system and adjust the lighting and ventilation systems. If it’s time to celebrate at home instead of going out, the “party” setting might close the drapes, adjust the lighting, and tune in background music – all from one switch in the living room. The controller can be programmed to create whatever mood you want. If it is getting cold, you can call your smart house’s controller and tell it to turn up the heat. If you want your washing machine to turn itself on at a time when electricity costs less you just tell the controller when you want it to start.

In Japan, an experimental smart house has been built that seems warm and inviting – anything but technological. It, in fact, is filled with dozens of hidden sensors monitoring temperature, humidity, airflow, carbon dioxide, and even human presence in the house. Its sensors are part of a network linking three PCs with appliances, motor-driven windows and blinds, humidifiers, and so on.

Research in Holland reflects environmental concerns. On the roof of a smart house, a tunnel-like structure collects rainwater, which is sent to a holding tank. The water collected is used to flush the toilets and water the garden. It reduces the need to use costly drinking-quality water when rainwater is more appropriate.

A solar boiler heats washing and bath water in the smart house, and a row of photo-voltaic panels collects solar energy to charge batteries for emergency power. Gas, electricity, and water meters are integrated with the controller so that utilities and homeowners can monitor consumption [3].

Smart house technology isn’t just a luxury for the wealthy. Those who are energy savers and environmentally minded will probably end up using at least some smart house features in their own homes.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Vale B. The New Autonomous House / B. Vale, R. Vale. – London: Thames & Hudson, 2002. – 256 p..
2. Smart House [Електронний ресурс] / Режим доступу: – <http://lingualeo.com/ru/jungle?isNew=0&levelMin=1&levelMax=7&entry=search&sortBy=fresh&sortDir=desc&userLang=ru&theme=885>
3. Smart House [Електронний ресурс] / Режим доступу: – <http://lingualeo.com/ru/jungle/smart-house-369585#/page/1>

Маринчук Ольга Анатоліївна – студентка групи 2АВ-12б, факультет комп’ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, olya21081995@gmail.com
Науковий керівник: Медведєва Світлана Олександрівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Olha Marynchuk – group 2AV-12, Faculty of Computer Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, olya21081995@gmail.com.

Supervisor: Svitlana Medvedieva – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

HOW THE GERMANIC LANGUAGES INFLUENCE EACH OTHER

Vinnitsia National Technical University

Анотація

У даній статті розглядається взаємовплив германських мов одна на одну, а також вплив германських мов на інші мови на внутрішньомовному рівні у формі мовної інтерференції. Розглядається історія германських мов й розвиток германських діалектів у мови народностей і далі в національні мови.

Ключові слова: германські мови, мовна інтерференція, внутрішньомовний рівень, вплив, запозичені слова.

Abstract

The article deals with the reciprocal influence of Germanic languages as well as the influence of the Germanic languages on other languages at intralingual level in the form of verbal interference. The history of the Germanic languages and the development of Germanic dialects into the languages of the nationalities and the national languages are discussed.

Keywords: the Germanic languages, linguistic interference, intralingual level, influence, borrowed words.

Languages, like cultures, are rarely sufficient themselves. The necessities of intercourse bring the speakers of one language into direct or indirect contact with those of neighboring or culturally dominant languages. The intercourse may be friendly or hostile. It may move on the humdrum plane of business and trade relations or it may consist of a borrowing or interchange of spiritual goods — art, science, religion. Whatever the degree or nature of contact between neighboring peoples, it is generally sufficient to lead to some kind of linguistic interinfluencing.

The simplest kind of influence that one language may exert on another is the “borrowing” of words. When there is cultural borrowing there is always the likelihood that the associated words may be borrowed too. When the early Germanic peoples of northern Europe first learned of wine-culture and of paved streets from their commercial or warlike contact with the Romans, it was only natural that they should adopt the Latin words for the strange beverage (*vinum*, English *wine*, German *Wein*) and the unfamiliar type of road (*strata [via]*, English *street*, German *Strasse*). Later, when Christianity was introduced into England, a number of associated words, such as *bishop* and *angel*, found their way into English. English borrowed an immense number of words from French of the Norman invaders, later also from the court French of Isle de France, appropriated a certain number of affixed elements of derivational value (e.g., *-ess* of *princess*, *-ard* of *drunkard*, *-ty* of *royalty*), may have been somewhat stimulated in its general analytic drift by contact with French and even allowed French to modify its phonetic pattern slightly (e.g., initial *v* and *j* in words like *veal* and *judge*; in words of Anglo-Saxon origin *v* and *j* can only occur after vowels, e.g., *over*, *hedge*).

And so the process has continued uninterruptedly down to the present day, each cultural wave bringing to the language a new deposit of loan-words. It is generally assumed that the nature and extent of borrowing depend entirely on the historical facts of culture relation; that if German, for instance, has borrowed less copiously than English from Latin and French it is only because Germany has had less intimate relations than England with the culture spheres of classical Rome and France. This is true to a considerable extent, but it is not the whole truth. We must not exaggerate the physical importance of the Norman invasion nor underrate the significance of the fact that Germany's central geographical position made it peculiarly sensitive to French influences all through the Middle Ages, to humanistic influences in the latter fifteenth and early sixteenth centuries, and again to the powerful French influences of the seventeenth and eighteenth centuries.

Language contact occurs when two or more languages or varieties interact. Language contact can occur at language borders, between adstratum languages, or as the result of migration, with an intrusive language acting as either a superstratum or a substratum. Language contact occurs in a variety of phenomena, including language convergence, borrowing and relexification. The most common products are pidgins, creoles, code-switching and mixed languages, although other hybrid languages, such as the English language, do not strictly fit into any of these categories.

English is a member of the Indo-European family of languages. This broad family includes most of the European languages spoken today. The Indo-European family includes several major branches: Latin and the modern Romance languages; the Germanic languages; the Indo-Iranian languages, including Hindi and Sanskrit; the Slavic languages; the Baltic languages of Latvian and Lithuanian (but not Estonian); the Celtic languages; Greek. I have the impression that between the three biggest European families the Germanic languages are the ones which have a lowest mutual intelligibility among themselves. Then Romance would follow and finally Slavic. Even though the official branching separates the West Germanic languages (English, German, Dutch) and the North Germanic languages (Swedish, Norwegian, Danish, Icelandic). East Germanic was spoken by peoples who migrated back to southeastern Europe. No East Germanic language is spoken today, and the only written East Germanic language that survives is Gothic. North Germanic evolved into the modern Scandinavian languages of Swedish, Danish, Norwegian and Icelandic (but not Finnish, which is related to Estonian and is not an Indo-European language). West Germanic is the ancestor of modern German, Dutch, Flemish, Frisian and English.

REFERENCES

1. Sapir Edvard How Languages Influence Each Other / Edvard Sapir [Електронний ресурс] – Режим доступу : [Edward Sapir http://www.bartleby.com/186/9.html](http://www.bartleby.com/186/9.html)
2. Pörksen Uwe Is German a Mixed Language? / Uwe Pörksen // German Academy for Language and Literature's Jahrbuch [Yearbook]. – 2007.

Тулчак Людмила Володимірівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, e-mail: milatvin@ukr.net

Liudmyla Tulchak – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

MODERN BUILDING MATERIALS

Vinnitsia national technical university

Анотація

Розглянуто та описано переваги сучасних будівельних матеріалів і їх практичне застосування у будівництві.

Ключові слова: будівельні матеріали, кам'яна кладка, деревно-пластикові композити.

Abstract

Consider the benefits of modern building materials and their practical application in construction.

Keywords: building materials, stone masonry, wood-plastic composite.

INTRODUCTION

The materials we build with have changed a great deal over the years. They have become stronger, lighter, more durable and cheaper to make; factors which have led to a resurgence in many building-related industries such as the manufacture of kit homes.

RESEARCH RESULTS

Building materials have five stages in their life-cycle: mining / harvesting, manufacture, construction, use and demolition, and the environmental impact of most materials is heaviest in the first two stages [1].

Developing standards for EIFS has been a key activity of ASTM International Committee E06 on Performance of Buildings since the 1990s. Subcommittee E06.58 on Exterior Insulation and Finish Systems published its first EIFS standard, E 2098, Test Method for Determining Tensile Breaking Strength of Glass Fiber Reinforcing Mesh for Use in Class PB Exterior Insulation and Finish Systems, After Exposure to a Sodium Hydroxide Solution, in 2000. Since the meshes component of EIFS are embedded into base coats containing portland cement, they may be weakened by the alkali action. E 2098 helps laboratories comparatively evaluate the alkali resistance of EIFS glass fiber reinforcing meshes.

Recently, ASTM International's Committee C15 on Manufactured Masonry Units formed Subcommittee C15.11 on Adhered Manufactured Stone Masonry Veneer in response to the industry's need for standardized practices and testing. The group is currently working on a specification for this material, a practice for its installation and a test method for determining the drainage efficiency of a wall system with a scratch coat of mortar.

Structural glazing is a technology in which glass is attached to a building using sealant adhesives. Although it first appeared into the 1960s, structural glazing has, in the last 20 years, experienced exponential growth; it is now a familiar sight in high-rises and other buildings in cities all over the world.

Since the early 1990s, wood-plastic composites — made from recycled wood and plastic waste — have been used as economical and environmentally friendly alternatives for decks; components such as railings, cladding, siding, molding and trim, window and door frames; and small structures such as park benches.

Concrete, which has been used for millennia in some form for structures and roadways, is developing in ways that make its use easier, less expensive, safer, more varied and even more environmentally friendly.

Without standardized testing, self-consolidating concrete could not be effectively manufactured or even used in the field. As with all types of concrete, in-situ testing is of paramount importance to ensure the integrity of the structure being built.

The members of ASTM International's technical committees are on the front lines of new technology and bring with them from their experience in government, academia and industry the keys to creating the standards that effectively introduce materials like these to the marketplace [2].

CONCLUSIONS

While the overall trend in modern building materials is towards environmental sustainability, the new innovations also offer new opportunities in design. They are becoming more lightweight, cost-effective, durable, energy-efficient and resistant to extreme weather and termites.

REFERENCES

1. Kitome Pty Ltd [Electronic resource] // Modern Building Materials. – Mode of access: <http://www.kitome.com.au/blog/miraculous-modern-building-materials/>
2. ASTM International [Electronic resource] // Modern Construction Materials. – Mode of access: http://www.astm.org/SNEWS/SEPTEMBER_2007/construction_sep07.html
3. Columbia University [Electronic resource] // Modern Building Materials. – Mode of access: <http://civil.columbia.edu/modern-building-materials>

Віталій Олександрович Тимошенко — студент групи БМ-136, факультет будівництва теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vitalik22000@rambler.ru

Науковий керівник: **Оксана Василівна Столяренко** — канд. пед. наук, доцент кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет.

Tymoshenko Vitalii O. — Department of Building Heating and Gas Supply, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : vitalik22000@rambler.ru

Supervisor: **Stolarenko Oksana V.** — Cand. Sc. (Eng.), Associate Professor at the Department of Foreign languages, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

SOFTWARE SOLUTIONS FOR 3D RENDERING IN THE CLOUD

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто найбільш вживані рішення для хмарного тривимірного рендерингу, їхні переваги та недоліки застосування. Запропоновано більш практичну модель програмного рішення для тривимірного рендерингу в хмарі, що дозволяє використовувати програмний інтерфейс, який надає широкий функціонал віддаленої взаємодії для наукових та освітніх цілей.

Ключові слова: хмара, рендеринг, тривимірні зображення, комп'ютерна анімація, віртуалізація, GPGPU

Abstract

The most widely used solutions for cloud 3D rendering were considered with pros and cons of their application. The most advanced cloud software model for 3D rendering was introduced allowing the usage of API that provides wider functionality for research and educational purposes.

Keywords: cloud, rendering, 3d images, computer-assisted animation, virtualization, GPGPU

Nowadays data processing technologies became able to perform powerful calculations and more accessible to the end user. Today the average PC is capable of 3D rendering calculations. The most advanced users of 3D technologies prefer using more powerful computers to work with three-dimensional graphics. However, the professional approach leads to the usage of more advanced solutions like GPU-powered servers such as NVIDIA Quadro Visual Computing Appliance (VCA). Many designer enterprises decided to use their own hardware, while the market of modern IT solutions provided the money-leaning way: GPU processing in the cloud. Processing of the rendering tasks in the cloud enabled small business to get access to the most advanced technologies of visual effects without buying high-cost servers. It is also a benefit for clients of paying only for consumed resources that allows cloud providers to keep all of their hosting capabilities fully engaged. This is also a perfect solution for startups that, in most cases, will not cost more than \$3 per hour.

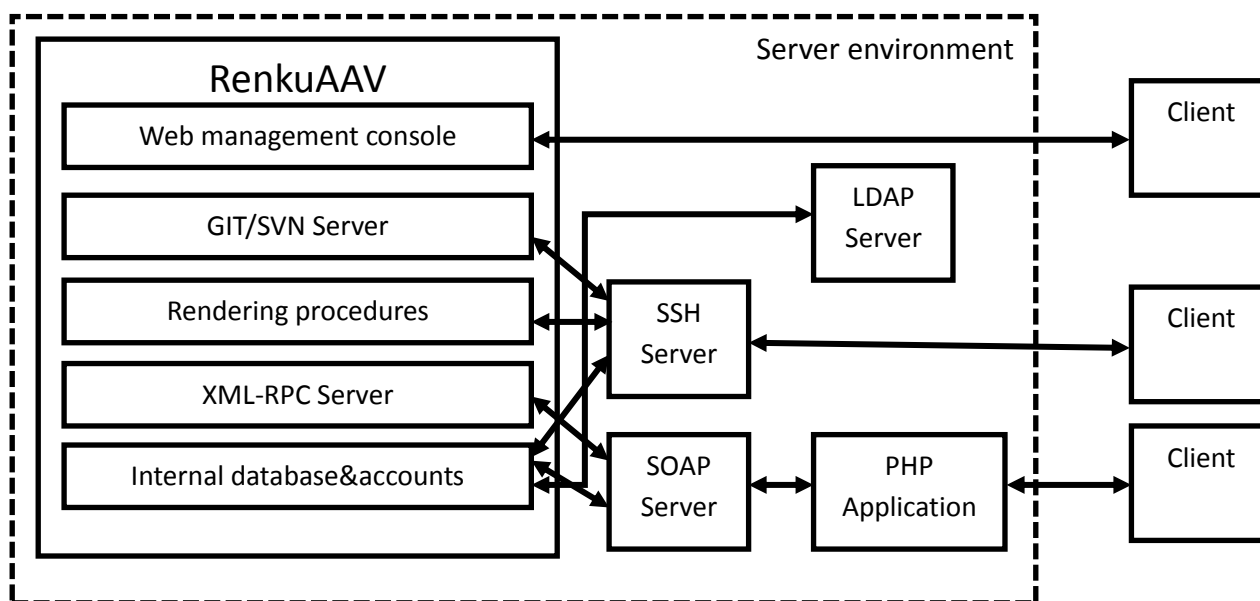
The user's price of using cloud 3D rendering consists of time spent for processing, used data storage and consumed bandwidth of Internet channel. Nevertheless, the users of such cloud services very often also have to pay for the license of the proprietary software. Advanced users are able to install rendering software in the PaaS (Platform as a Service) themselves and make their virtual appliance much friendlier to their business while the users of generic rendering SaaS (Software as a Service) are limited to classic methods of interaction. For appliance, such services like ZYNC, Render Rocket and LAGOA are having some APIs, but most of them are not compatible with wide range of local designing platforms.

Just another cloud platform called RenkuAAV is able to connect technologies like Blender, SSH (Secure shell), GIT, SVN (Subversion) (see picture 1). RenkuAAV is based on the open source libraries and being distributed under the GNU GPL license. The binding of project management system and rendering services is able to improve the process of remote collaboration. This feature can be highly valued by the startup creators. The code of this software solution is compatible with major UNIX-compatible operating systems. Also by using the bapiutils [1], RenkuAAV can manage the load in the cluster.

The usage of Python-based Blender API makes available to extend the capabilities of the RenkuAAV platform. The user-friendly web interface makes possible to write additional pages and portals using Flask library. The architecture of the project allows applying a built-in packager of specific GNU/Linux or UNIX distributions during installation. Online extensions management is able to add an extra functionality. For example, it is available to create a student access portal that gives opportunity to create a remotely manageable project online. Some services of the platform, as user management, can be linked to other

applications via SOAP and XML-RPC protocols. The platform can also use the LDAP protocol that can link the base of students or workers with the internal authentication system.

The key protocol of remote interaction is a Secure Shell (SSH). SSH provides a secure connection channel over Internet from the SSH client to the SSH server. Secure Shell can grant access for a user to the remote resource by redirecting the port to the local machine. That can encrypt the connection to RenkuAAV services.

Picture 1 – The structure and environment of the RenkuAAV platform

In addition, Blender API gives an advantage in GPU usage organization. By using GNU/Linux-based GPU clustering bapiutils are able to merge provided resources. The platform provided by the bapiutils package is able to work with GPU clustering subsystem. By using bapistatd user can retrieve statistics of hardware layer resources usage. The package also includes speed-testing utilities that can even gather SIMD (Single Instruction, Multiple Data) allocation data [2].

The application of RenkuAAV platform for 3D cloud rendering makes available to build its own rendering infrastructure that requires no pay for license and having a developer-friendly API interface. Moreover, the end-user can scale his infrastructure by using private cloud solutions and provider's virtual networking tools to build a GPU cluster.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Яровий А. А. Прикладні аспекти і перспективи побудови кластерів на основі GPU для реалізації паралельної та паралельно-ієрархічної обробки інформації [Текст] / А. А. Яровий // Оптико-електронні інформаційно-енергетичні технології. - 2009. - № 2. - С. 119-126.
2. Аналіз обчислювальної складності гри-орієнтованих паралельно-ієрархічних обчислювальних систем та оцінювання продуктивності їх апаратного забезпечення [Текст] / А. А. Яровий, Н. І. Кокряцька, С. В. Наконечна [та ін.] // Оптико-електронні інформаційно-енергетичні технології. - 2014. - № 1. - С. 18-25.

Автори:

Науковий керівник: *Зубенко Оксана Вячеславівна, викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет*
Малініч Ілля Павлович, студент групи 2ПІ-12б, факультет ІТКІ, Вінницький національний технічний університет, e-mail: nkcybersoft@gmail.com

Authors:

Supervisor: *Zubenko Oksana, teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia*
Malinich Illia, group 2PE-12b, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University

Neural Networks

Vinnitsya national technical university

***Анотація:** нейронні мережі є новітніми технологіями, що лише починають розвиватись, їхні можливості значно перевищують сьгоднішні електронні засоби в більшості аспектів. Головним завданням даної доповіді є ознайомлення аудиторії з багатофункціональними нейронними мережами, показати їхні переваги та майбутній розвиток даної галузі науки.*

Ключові слова: нейронна мережа, порівняльна характеристика НМ з комп'ютером, додатки НМ, біологічний нейрон, ключові елементи НМ, характеристика НМ, НМ-проекти, НМ в реальних задачах, операційна частина проти функціональної; НМ, в системах фон Неймана, майбутнє НМ, нейрокомп'ютер.

***Abstract:** neural networks are new technology, that are just beginning to grow, their opportunities far exceed our electronics devices in many aspects. Main task of this presentation are briefing the audience with multi-functionally neural networks, show their advantages and features of neural networks, as a part of neuroscience.*

Keywords: Neural Network Techniques, NNs vs Computers, Applications off NNs, What can you do with an NN and what not?, Who is concerned with NNs?, The Biological Neuron, The Key Elements of Neural Networks, Characteristics of NNs, Neural Networks Projects, NNs in real problems, Hardware vs Software, Applications of Hardware NNWs, NNets in VLSI, NNW Features, NeuroComputers.

Introduction To Neural Networks

- Development of Neural Networks date back to the early 1940s. It experienced an upsurge in popularity in the late 1980s. This was a result of the discovery of new techniques and developments and general advances in computer hardware technology.
- Some NNs are models of biological neural networks and some are not, but historically, much of the inspiration for the field of NNs came from the desire to produce artificial systems capable of sophisticated, perhaps intelligent, computations similar to those that the human brain routinely performs, and there by possibly to enhance our understanding of the human brain.

Neural Network Techniques

- The neural computer adapts itself during a training period, based on examples of similar problems even without a desired solution to each problem. After sufficient training the neural computer is able to relate the problem data to the solutions, inputs to outputs, and it is then able to offer a viable solution to a brand new problem.

What can you do with an NN and what not?

- In principle, NNs can compute any computable function, i.e., they can do everything a normal digital computer can do. Almost any mapping between vector spaces can be approximated to arbitrary precision by feed forward NNs
- In practice, NNs are especially useful for classification and function approximation problems usually when rules such as those that might be used in an expert system cannot easily be applied.

- NNs are, at least today, difficult to apply successfully to problems that concern manipulation of symbols and memory. And there are no methods for training NNs that can magically create information that is not contained in the training data.

NNs vs Computers

Digital Computers

- Deductive Reasoning. We apply known rules to input data to produce output.
- Computation is centralized, synchronous, and serial.
- Memory is packetted, literally stored, and location addressable.
- Not fault tolerant. One transistor goes and it no longer works.
- Exact.

Neural Networks

- Inductive Reasoning. Given input and output data (training examples), we construct the rules.
- Computation is collective, asynchronous, and parallel.
- Memory is distributed, internalized, short term and content addressable.
- Fault tolerant, redundancy, and sharing of responsibilities.
- Inexact.

Applications off NNs

in marketing: consumer spending pattern classification

In defence: radar and sonar image classification

In agriculture & fishing: fruit and catch grading

In medicine: ultrasound and electrocardiogram image classification, EEGs, medical diagnosis

Characteristics of NNs

- Learning from experience: Complex difficult to solve problems, but with plenty of data that describe the problem
- Generalizing from examples: Can interpolate from previous learning and give the correct response to unseen data
- Rapid applications development: NNs are generic machines and quite independent from domain knowledge
- Adaptability: Adapts to a changing environment, if is properly designed
- Computational efficiency: Although the training off a neural network demands a lot of computer power, a trained network demands almost nothing in recall mode
- Non-linearity: Not based on linear assumptions about the real word

NNW Features

- Neural Network architecture(s)
- Programmable or hardwired network(s)

- On-chip learning or chip-in-the-loop training
- Low, medium or high number of parallel processing elements (PE's)
- Maximum network size.
- Can chips be chained together to increase network size.
- Bits of precision (estimate for analog)
- Transfer function on-chip or off-chip, e.g. in lookup table (LUT).
- Accumulator size in bits.
- Expensive or cheap

NeuroComputers

- Neurocomputers are defined here as standalone systems with elaborate hardware and software.
- Examples:
  - Siemens Synapse 1 Neurocomputer:
    - Uses 8 of the MA-16 systolic array chips.
    - It resides in its own cabinet and communicates via ethernet to a host workstation.
    - Peak performance of 3.2 billion multiplications (16-bit x 16-bit) and additions (48-bit) per sec. at 25MHz clock rate.
  - Adaptive Solutions - CNAPServer VME System
    - VME boards in a custom cabinet run from a UNIX host via an ethernet link.
    - Boards come with 1 to 4 chips and up to two boards to give a total of 512 PE's.
    - Software includes a C-language library, assembler, compiler, and a package of NN algorithms.

References:

http://wiki.tntu.edu.ua/Нейронні_мережі

http://www.quickanddirtytips.com/education/science/what-is-a-neural-network?WT_mc_id=11041

<http://www.scientificamerican.com/article/experts-neural-networks-like-brain/>

Кудрявцев Дмитро Станіславович -- студент групи 2КН-156, факультет інформаційних технологій та компютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: 2kn15b.kudryavtsev@gmail.com

Науковий керівник: Степанова Ірина Сергіївна -- Кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Dmytro S. Kudryavtsev -- student of Information Technologies and Computer Engineering Faculty Dmytro Kudriavtsev, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia , e-mail: 2kn15b.kudryavtsev@gmail.com.

Supervisor: Irina S. Stepanova -- Ph.D., Associate Professor, Head of Foreign Languages Department , Vinnytsia National Technical University ,Vinnitsa.

Прагмалінгвістичні та наратологічні особливості сучасного наукового тексту

Вінницький національний технічний університет

Анотація. В доповіді розглянуто питання особливостей наукового стилю мовлення англійської мови на сучасному етапі розвитку та деякі проблеми викладання англійської мови за професійним спрямуванням.

Ключові слова: науковий стиль, абстрактність, контекст, імплікація, перекладацькі трансформації.

Abstract. The presentation deals with some issues of the scientific style peculiarities in Modern English. Some problems of ESP (EST) teaching are also considered.

Key words: scientific style, impersonalization, context, implication, translation transformations.

Динаміка мовного розвитку завжди базується на функціонуванні одиниць різних рівнів. Будь-які узуальні зміни починаються в царині мовленнєвої діяльності, серед безмежної кількості оказіональних новацій і перетворень, які проникають у всі без винятку структури мовної ієрархії. Мова живе в безкінечному творчому русі, на який потужно впливають, зокрема, екстралінгвістичні чинники, пов'язані із процесами когніції.

Сучасні функціонально стилістичні дослідження також аналізують процеси відображення комунікативно-пізнавальної діяльності людини у організації тексту, його стилістичній забарвленості. Що стосується наукового стилю, або стилю наукової літератури, який є предметом нашого дослідження, то він зазнав суттєвих змін за останні 30-50 років саме під впливом соціолінгвістичних чинників. У сучасному постіндустріальному суспільстві ми спостерігаємо не лише бурхливий розвиток науки і технологій, а також їх певну демократизацію: наукові та технічні досягнення активно популяризуються засобами масової інформації, стають доступнішими для широкого загалу. Стиль наукового мовлення змінюється, формуються численні жанри (каталоги, довідники, інструкції, популярні статті, реклама). Вони не порушують тотожності стилю, але несуть певні індивідуальні відмінності. Очевидно, що сфера використання наукової і технічної термінології сьогодні значно розширюється, величезна кількість термінів входить до загального вжитку. Це повною мірою стосується і загальнонаукових і загально технічних термінів і словосполучень, що функціонують у сфері наукової комунікації.

Головною метою мови науки були і залишаються доведення гіпотез, створення нових понять, розкриття внутрішніх законів буття, розвитку і відносин між явищами тощо. Тому категоріальними рисами наукового стилю були і залишаються інформативність, логічність, точність і об'єктивність. Мовні засоби, які використовуються в наукових текстах, загалом відповідають цим вимогам.

Однією із рис наукового стилю традиційно вважаються імперсональність, беземоційність викладення, які маніфестують ся у виборі певних лексичних і граматичних форм. На наш погляд, саме ця особливість наукового стилю зазнала змін на сучасному етапі.

Цікаво, що Н.М. Разінкіна у 1972 році [1] тлумачила причину наявності емоційної лексики на сторінках перших чисел журналу Nature як відсутність чітких аргументів і доведених фактів. Зазвичай у наукових дискусіях XIX століття не вживалися слова *marvellous*, *wonderful*, *monstrous*, *magnificent*, *brilliant*. І.Р. Гальперін у 1977 році погоджувався, що "in modern scientific prose such emotional words are very seldom used. Not can we find emotional structures or stylistic devices which aim at rousing aesthetic feelings" [2, с. 312]. Сьогодні з таким твердженням важко погодитись, адже в сучасних наукових і технічних текстах часто зустрічаються експресивні лексичні форми і граматичні конструкції, більше характерні для розмовного стилю. Це особливо яскраво проявляється в жанрах науково-популярної статті та реклами, які граничать с публіцистичним стилем емоційність, суб'єктивність викладення матеріалу приливають світло і на індивідуальність автора. В якості прикладів наводимо деякі висловлювання із сучасних англомовних технічних журналів.

This happens because PC processors got much faster, and digital signal processors are more widely used. In fact, DSPs are evolving into real commodity multimedia workhorses. (Byte, 1997, June)

They often resemble hybrid CPU that blend CISC, RISC and DSP architectures in fascinating ways. (Byte, 2007, July)

The advent of multimedia extensions technology, general-purpose processors are catching up. (Byte, 2002, August)

While not as sexy as CPU MHz speeds ... additions ... and the ability to share data with other servers are essential. (Byte, 1997, June)

Use of the i960 as a distributed intelligent processor ... reduces bottlenecks from overloaded channels. (Byte, 1997, May)

Wavelets have had short and troublesome history. It seemed to be forever confined to footnotes in textbooks on Fourier theory. (Wavelet Analysis, Elsevier, 2002)

Stephan Mallat was not the father of wavelet theory, but he was certainly an evangelist. (A Wavelet Tour of Signal Processing)

Традиційною для наукового стилю є побудова авторського викладення у першій особі множини, що характерно для більшості жанрів. Таку форму можна трактувати, як свідчення імперсональності, але, з іншого боку, вона створює відчуття співучасті, інтерактивності, долучає читача до процесу доведення гіпотези, міркувань науковця, що є, безперечно, проявом емоційності. В англійських текстах досить часто зустрічається звертання через займенники you, we, yourself тощо. Нерідко автори вживаються імперативні та питальні конструкції.

Where other mid-range generators make you buy add-ons to do common tasks, the new SMBV comes fully equipped to do the job. (Microwave Journal, 2009, March)

The new vector-signal generator – your declaration of independence! (Microwave Journal, 2009, March)

Do not wait; choose the MMIC model! (Microwave Journal, 2007, February)

We have engineered an impressive range of power amplifiers that tower above industry averages. (Microwave Journal, 2010, January)

Емоційні і експресивні елементи науково технічних текстів є важливими їх компонентами, що відображають динаміку живого функціонування мови наукової комунікації. Вони становлять суттєві труднощі при перекладі. Науково-технічні матеріали містять найновіші лексичні явища – оказіоналізми, неологізми, тощо. Словники, звичайно, обмежуються розкриттям семантики таких слів і сполучень у загально-мовному вжитку. Питання якості науково-технічного перекладу надзвичайно актуальні сьогодні в умовах глобалізації, інтернаціоналізації науки, необхідності швидкого і оперативного обміну інформацією, особливо англійською.

Неможливість використати словникові еквіваленти як перекладні обумовлює необхідність виконання різних типів трансформації, в першу чергу – лексичних. Незважаючи на велику традицію вивчення у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці, ця проблема не втрачає актуальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Разинкина Н.М. Стилистика английской научной речи. – М: Наука, 1972.- 317 с.
2. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка /Гальперин И.Р. - М.: Просвещение, 1997. - 258 с.

Степанова Ірина Сергіївна – кандидат філологічних наук, доцент, зав. кафедри іноземних мов, ВНТУ.

Iryna S. Stepanova – Candidate of Philology, Associate Professor, Head of Foreign Languages chair of VNTU.

АРХІТЕКТУРА СИСТЕМИ КОМАНД. СТЕКОВІ АРХІТЕКТУРИ.

¹ Вінницький національний технічний університет;

Анотація

В даній статті розглядаються особливості використання набору команд архітектури . Визначено стек в якості абстрактного типу даних та були визначені основні характеристики стекових машин . Наведено переваги та недоліки стекових машин.

Ключові слова: архітектура системи команд, стекові архітектури, стек.

Abstract

The present article deals with the peculiarities of using an instruction set architecture. A stack as an abstract data type has been specified and the characteristics of stack machines were defined. Advantages and disadvantages of stack machine have been selected.

Keywords: instruction set architecture, stack architecture, a stack

An instruction set, or instruction set architecture (ISA), is the part of the computer architecture related to programming, including the native data types, instructions, registers, addressing modes, memory architecture, interrupt and exception handling, and external I/O. An ISA includes a specification of the set of opcodes (machine language), and the native commands implemented by a particular processor.

One type of instruction set is stackable architecture.

In computer science, a stack or LIFO (last in, first out) is an abstract data type that serves as a collection of elements, with two principal operations: push, which adds an element to the collection, and pop, which removes the last element that was added.[1]

The term LIFO stems from the fact that, using these operations, each element "popped off" a stack in series of pushes and pops is the last (most recent) element that was "pushed into" within the sequence. This is equivalent to the requirement that, considered as a linear data structure, or more abstractly a sequential collection, the push and pop operations occur only at one end of the structure, referred to as the top of the stack. (Additionally, a peek operation may give access to the top.)

In computer science, computer engineering and in programming language implementations, a stack machine is a real or emulated computer that uses a pushdown stack rather than individual machine registers to evaluate each sub-expression in the program. A stack computer is programmed with a reverse Polish notation instruction set.

The common alternative to stack machines are register machines, in which each instruction explicitly names the specific registers to use for operand and result values.

Advantages of stack machine instruction sets

- Very compact object code
- Stack machines have much smaller instructions than the other styles of machines. But operand loads are separate and so stack code requires roughly twice as many instructions as the equivalent code for register machines. The total code size (in bytes) is still less for stack machines.

- Simple compilers
- Compilers for stack machines are simpler and quicker to build than compilers for other machines. Code generation is trivial and independent of prior or subsequent code.

- Minimal processor state
- A machine with an expression stack can get by with just two visible registers, the top-of-stack address and the next-instruction address. The minimal hardware implementation has few bits of flipflops or registers. Faster implementations buffer the topmost N stack cells into invisible temp registers to reduce memory stack cycles.

- Performance disadvantages of stack machines
  - More memory references
  - Factoring out common subexpressions has high cost
  - Rigid code order
  - Hides a faster register machine inside
  - More instructions, slower interpreters
-

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Instruction_set
2. https://en.wikipedia.org/wiki/Stack_machine

Альона Олегівна Мельник— студент групи 2КІ-156, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: k004479@yandex.ua;

Науковий керівник: *Степанова Ірина Сергіївна*— канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Aliona O. Melnyk — Department for Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : k004479@yandex.ua

Supervisor: *Iryna S. Stepanova* — Cand. Sc. (Eng), Associate Professor, Head of the Department of Foreign Language, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Dark Web

Vinnitsia National Technical University

Анотація

В даній роботі розглядається Dark Web (Темна мережа) - частина глобальної мережі, яка не відслідковується пошуковими системами та вимагає особливого клієнтського забезпечення. Dark Web допомагає зберігати анонімність під час користування мережею Інтернет, що дозволяє активістам, журналістам або військовим конфіденційно передавати та отримувати секретні або компрометуючі дані, але водночас це дозволяє безперешкодно переглядати сторінки з нелегальним контентом та займатися протизаконною діяльністю.

Ключові слова: Темна мережа, Глибока мережа, Тор, інтернет, конфіденційність, нелегальна діяльність.

Abstract

Dark Web is considered in this work. Dark Web is a part of the Web, that is not tracked by search engines and requires special software. It helps to keep the anonymity of using the Internet, it allows activists, journalists or military men to send and receive secret or compromising data, but it also allows to browse pages with illegal content or engage in illegal activities freely.

Keywords: Dark Web, Deep Web, Tor, the Internet, confidentiality, illegal activities.

With the increasing usage of the Internet, people become aware of the possibility that their private information can be easily used against them. So the knowledge about Dark Web began to spread.

The term “Dark Web” is often confused with the term “Deep Web”, but when the Deep Web is the collection of all sites on the web that can’t be accessed by a search engine, accounting for 90% of the Internet; those unindexed sites include all user databases, webmail pages, registration-required web forums, and pages behind paywalls. There are huge numbers of such pages, and most of them exist for mundane reasons[1]. The Dark Web (also called Darknet) is a subset of the Deep Web that is not only not indexed, but that requires something special to be able to access it, e.g., specific proxying software or authentication to gain access[2]. The Dark Web often is on top of additional sub-networks, such as Tor, I2P, and Freenet. The actual Dark Web, by contrast, likely accounts for less than 0.01% of the Web[3].

The most common way to access the Dark Web is Tor. The name is an acronym derived from the original software project name The Onion Router, however, the correct spelling is "Tor", capitalizing only the first letter[4]. Tor was originally developed by the US Naval Research Laboratory and was later funded by the Electronic Frontier Foundation digital rights group, Google and the US National Science Foundation, among others[5].

It makes an attempt to hide a person's location and identity by sending data across the Internet via a very circuitous route. Encryption applied at each hop along this route makes it very hard to connect a person to any particular activity. Its users include the military, law enforcement officers and journalists - who use it as a way of communicating with whistle-blowers - as well as members of the public who wish to keep their browser activity secret.

In addition, it is also most commonly associated with the sale of drugs, weapons, counterfeit documents and child pornography. Infamous examples of Dark Web sites include the Silk Road and

its offspring. The Silk Road was (and maybe still is) a website for the buying and selling of recreational drugs.

But, it should be noted that Dark Web is not so “dark” as it seems. One of the first high profile Dark Web sites was the Tor hidden service WikiLeaks created to accept leaks from anonymous sources. That idea has since been adapted into a tool called SecureDrop, software that integrates with Tor hidden services to let any news organization receive anonymous submissions. Even Facebook has launched a Dark Web site aimed at better catering to users who visit the site using Tor to evade surveillance and censorship.

"There're human rights activists, journalists, military, law enforcement [and] normal people," says Runa Sandvik, a privacy and security researcher. "It just really depends on what you want to do." [6].

People operating within closed, totalitarian societies can use the Dark Web to communicate with the outside world. For example, Tor is a valuable tool for Chinese dissidents who can't access sites like Twitter. And it became a valuable tool during the Arab Spring.

So, one can say, that the Dark Web is like two sides of the same coin, it has both advantages and disadvantages, and only its user can decide how to use it - for good or for bad needs.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. What is the Dark Web? What is the Deep Web? How to access the Dark Web - How-To - PC Advisor [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.pcadvisor.co.uk/how-to/internet/what-is-dark-web-how-access-dark-web-deep-joc-3593569/> – Назва з екрана.
2. Daniel Miessler : Technology | Philosophy | Culture. The Internet, the Deep Web, and the Dark Web [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: danielmiessler.com/study/internet-deep-dark-web/ – Назва з екрана.
3. Hacker Lexicon: What Is the Dark Web? | WIRED [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: www.wired.com/2014/11/hacker-lexicon-whats-dark-web/ – Назва з екрана.
4. Tor Project: FAQ [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: www.torproject.org/docs/faq#WhyCalledTor – Назва з екрана.
5. Tor Project makes efforts to debug dark web - BBC News [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/technology-28447023> – Назва з екрана.
6. Going Dark: The Internet Behind The Internet : All Tech Considered : NPR [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: www.wired.com/2014/11/hacker-lexicon-whats-dark-web/ – Назва з екрана.

Науковий керівник: *Зубенко Оксана Вячеславівна, викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця*
Дажура Олена Вікторівна, студентка групи 2ПІ-14б, факультет Інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця
e-mail: molkohelen@gmail.com

Supervisor: *Zubenko Oksana, teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia*
Dazhura Olena, student of the group 2PE-14b, Faculty for Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: molkohelen@gmail.com

Overreliance on Automation

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті розкриваються проблеми, викликані надмірним використанням автоматизації та розглядаються деякі способи для запобігання або зменшення його можливих негативних наслідків.

Ключові слова: Автоматизація, GPS, надійність, дотримання, переоцінювання.

Abstract

The article reveals the problems caused by the overreliance on automation and gives the overview of some ways for avoiding or diminishing its possible negative effects.

Keywords: Automation, GPS, reliable, compliance, overreliance.

The dictionary defines automation as “the technique of making an apparatus, a process, or a system operate automatically.”

We can define automation as “the creation and application of technology to monitor and control the production and delivery of products and services.”

Automated systems typically are highly reliable – with the exception of some automated alerting systems, which can have high false alarm rates. This, together with their opacity and complexity, can lead operators to rely unquestioningly on automation. Many people suggested that the bias is reflected in the operator’s following the advice of automated systems even when the automation commits both errors of omission (misses) and errors of commission (false alarms).

However, reliance on automation can be distinguished from compliance. Meyer showed that when automation reliability is such that malfunctions are almost always correctly indicated, the automation makes few misses, so operators have high reliance on the automation. This is an effective strategy but can result in a problem when the automation does fail to indicate a hazard (a miss), because in this case the operator may not monitor the automation—the so-called complacency effect. On the other hand, if automation reliability is such that few false alarms are made, then the operator usually has high compliance: If an automated alarm sounds, the operator tends to comply immediately with the alarm and attend to the situation. Reliance on automated aids permits the operator to attend to tasks other than the automated task until the alert is triggered, thus improving multitask performance and not just the performance on the automated task.

There have been some examples in the history that can serve as an illustration for the overreliance on automation

An example from the maritime industry is particularly revealing of the effects of user overreliance on automated systems. The cruise ship *Royal Majesty* ran aground off Nantucket after veering several miles off course into shallow waters. The automated systems in this ship included an autopilot and an Automatic Radar Plotting Aid that was tied to signals received by a Global Positioning System (GPS). Under normal operating conditions, the autopilot used GPS signals to keep the ship on its intended course.

This accident represents a classic case of automation complacency related to inappropriately high trust in the automation [1]. This accident also demonstrates the importance of salient feedback about automation states and actions, as mentioned earlier. The text annunciators that distinguished between the dead reckoning and satellite modes were not salient enough to draw the crew’s attention to the problem.

A general aviation accident further exemplifies the danger of overreliance on automated systems such as GPS. In 1997, a single-engine airplane with a non-instrumented pilot took off under instrument meteorological conditions [2]. About two hours later, following a meandering course that included course reversals and turns of more than 360°, the aircraft crashed into trees at the top of a ridge. No mechanical problems with the airplane’s controls, engine, or flight instruments were identified. Many factors

undoubtedly played a role in this accident, but the apparent reliance on GPS technology, perhaps to compensate for insufficient training and lack of ratings, stands out as a compelling factor.

There is some consensus for the existence of overreliance on automation (called complacency) for now-entrenched historical reasons related to the development of NASA's Aviation Safety Reporting System [3]. However, Moray and Inagaki disagreed with the interpretation of Parasuraman et al. that their findings reflected complacency. Though accepting that people have often failed to notice when automation fails, they argued that none of the reported literature has shown what the optimal level of trust would actually be.

Consistent with the information-theoretic model of sampling, Moray and Inagaki proposed that automation should be monitored (or sampled) by the human at a rate set by the objective failure rate of the automation: The more reliable the automation, the less the operator should monitor it. Moray and Inagaki stated that complacency (overtrust) should be inferred only if the operator sampled less frequently than this rate; if they sampled more frequently, they should be characterized as "skeptical" (undertrusting).

This is an elegant theory that has some support. Moray et al. found that in an adaptive automation experiment with varying levels of automation, participants converged on the optimal level of trust—in the sense that subjective trust matched the objective reliability of the automation—relative to higher or lower trust. Moray and Inagaki's theory depends for its validation on one's being able to specify precisely what the optimal sampling rate of automation should be. This is easy when the failure rate of the automation is known. But monitoring automation is rarely the only task for the operator, and therefore the sampling rate also depends on the operator's being able to specify the required sampling frequency of all the other tasks in which he or she is engaged. In general, identifying an optimal automation sampling rate may be difficult to do in complex systems with multifunction forms of automation and simultaneous manual tasks. Moreover, the theory cannot explain why operators apparently sample less frequently when the automation failure rate remains constant than when it varies at about the same mean rate.

The overall failure rate was the same in both conditions, but operators noticed more automation failures in the variable-reliability condition than in the constant-reliability condition, perhaps because they were more skeptical. One explanation for undermonitoring of automation that complements the trust theory is based on attention. Common sense tells us that there is nothing to be gained by attending to very reliable automation with low downside risk—for example, our home heating systems—until after failure is evident. Attending to imperfect automation is also diminished when the operator is engaged in other tasks that require focal attention. Evidence in support of this view comes from studies of eye movements. Metzger and Parasuraman (2001), for example, asked experienced air traffic controllers to monitor a radar display for separation conflicts while simultaneously accepting and handing off aircraft to and from their sector, managing electronic flight strips, and using data linking to communicate with pilots. They were assisted by a "conflict probe" aid that predicted the future (up to 8 minutes) courses of pairs of aircraft in the sector.

The automation was highly reliable and reduced the time that controllers took to call out the conflict. In one scenario, however, the automation did not point out the conflict because it did not have access to the pilot's intent to change course. Controllers were either considerably delayed or missed the conflict entirely. Eye movement analysis showed that those controllers who did not detect the conflict in this case had fewer fixations of the radar display compared with when they had been given the same conflict scenario without the conflict probe aid. This finding is consistent with the view that overreliance on automation is associated with reduced attention allocation, compared with manual conditions [2].

Look around you. So many of the things that machines do for us today, were either impossible to do before the advent of those machines, or used to be done by people. People these machines replaced have found an other, often more productive, work to do.

Automation makes life easy for human beings, which is the goal of all technological progress. Once mankind makes one task easy through automation, the challenge of making it *easier* automatically presents itself. Also, other tasks take birth as a result of technological progress, and the people who would have been doing the original task, will now perform these new tasks.

In spite of high level of automation we can't rely on it completely.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Lee J. Journal Citation Reports. Trust in Automation: Designing for Appropriate Reliance / J.D. Lee, K. A. See // University of Iowa. – 2004. – p.806-810
2. National Transportation Safety Board [http://www.nts.gov/layouts/ntsb_aviation/index.aspx]. – Aviation Accident Database & Synopses

3. Parasuraman R. The international journal of aviation psychology. Lawrence Erlbaum Associates, Performance Consequences of Automation-Induced “Complacency” / R. Parasuraman, R. Malloy, L.Singh // Cognitive Science Laboratory. The Catholic University of America. – 1993. – p.24

Ірина Сергіївна Бевз – студентка групи 2АВ-126, факультет комп’ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: Bewz1006@gmail.com.

Науковий керівник: Світлана Олександрівна Медведєва – викладач англійської мови, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

***I.Bevz* — Department of Computer Systems, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: Bewz1006@gmail.com.**

Supervisor: *Medvedieva Svitlana O.* — Teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ФІЛОСОФСЬКА ОЦІНКА ВПЛИВУ НАУКИ І ТЕХНІКИ НА СУСПІЛЬСТВО

¹ Вінницький національний технічний університет;

Анотація

Висвітлено різні думки щодо впливу науки і техніки на суспільство. Формування оцінки техніки. Прогноз еволюції технічної думки. Різні погляди на відношення суспільства на сучасні технології.

Ключові слова: технократизм, технофобія, науково-технічний розвиток, позиції щодо оцінки техніки, прогнози розвитку техніки.

Abstract

Different views on the impact of science and technology on society are highlighted. Formation evaluation technology. Forecast the evolution of technical thought. Different views on the attitude of society to modern technology.

Keywords: the technocracy, technophobia, scientific and technical development, concerning the position of technology assessment, forecasts of the development of technology.

Science, technique and technology is quite complex phenomena of social life are associated with underlying fundamentals of human existence, between them there is a necessary connection.

Formation of science in the ancient world still was associated with the development of technique. A stable picture of science, engineering and technology in their relationship began in Europe in the era of modern times (XVII century).

In XX century technological development became rapid and comprehensive nature. Because of XX century described as technical, nuclear, space, cyber, ages automation, computerization, robotics and others. But the XX century remarkable and extraordinary, previously unheard of intensity all social contradictions, extraordinary even tragic conflict and social disasters.

The face of this century can not be imagined without technology and technological innovations. The development of transport, communications, communications have made the entire planet foreseeable and small. At the same time felt humanity and extraordinary diversity, complexity, ambiguity of society, and seen a number of fatal dangers for him. Again, a significant role in this awareness has played a technique in its connection with science and technology.

The development of science and technology in XX century forced them to carefully look specifically deal with their research. As a result of having a completely new science, philosophy of technology, history of science and technology, sociology of science and technology, engineering, psychology and others.

In the second half of the XX century formed three positions on the assessment of technology:

a) Optimistic – technocratism (is that technology has the ability to neutralize or even overcome the negative consequences that brings humanity to its development and distribution. The progress of technology makes it possible to overcome deadly before the disease, reduce the severity of the ecological crisis, resolve conflicts in society, provide dynamic state of public infrastructure. But the public concerned that every new twist in scientific and technological progress there are new dangers and threats to their scale increases, and advance knows what humanity should be calculated for another technical invention.

b) Pessimistic (titled technophobia - horror of technique. Proponents of this assessment put forward are still arguments and conclude the futility of expectation of good from the development of science and technology. In their view, this development will not lead to anything other than the transformation of the individual in element of technical devices. Computers do not make a person any smarter or happier, but rather more insecure and helpless, unable to withstand everyday life. Earth gradually will become uninhabitable and therefore human desire to achieve well-being through technology lead to its degeneration.)

c) Neutral (finally, a neutral assessment of scientific and technological development can convey in words of Karl Jaspers: "One thing, at least, is clear: technique - only a means, by itself it is neither good nor

bad. It depends on what human make of it, why it will serve, in what conditions people put it. ")

Needless expected termination or depletion of scientific and technological development, because it is inextricably linked to human development. Without science and technology is impossible to ensure the functioning of a modern economy. In addition, scientific and technical achievements piled nowadays-unheard pace. Stop their development so far is simply impossible; its task is to regulate.

This trend can be seen in the deployment of "new wave" in an optimistic approach to it. And for pessimistic? Of course, most pessimistic view turns into an apocalyptic: it predicts a gradual loss of humanity in the second half of the XXI century. Part of the negative environmental consequences of technological progress, in part - from the failure to seize power, awakened him.

Conclusions

Both forecasts - and optimistic, and pessimistic - need action, courage, inspiration and desire to overcome life's obstacles. It is also one of the conclusions of the analysis of the current situation in the scientific and technical development.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <http://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12981/>

Катерина Валеріївна Поліщук — студентка групи 2КІ-156, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: catherine27307@gmail.com;

Науковий керівник: **Степанова Ірина Сергіївна**— канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Kateryna V. Polishchuk— Department of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: catherine27307@gmail.com;

Supervisor: **Iryna S. Stepanova** — Candidate of Philological Science, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Language, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

From the history of the first computers

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто основні віхи історії розвитку комп'ютерної техніки, її створення і вдосконалення.

Ключові слова : обчислювальна машина, комп'ютер, розробка.

Abstract

Main milestones of development of the computer technology, its creation and increase were researched.

Keywords: calculating machine, computer, development.

Today everybody uses computer in everyday life. We accustom for our PC, phones and notepad. But can you imagine that 60 years ago people even do not know about such gadgets. You can ask when did the first computer appear. Give the answer is not so simple because there is not only one correct classification of computers and formulations that can be attributed to them.

The word "computer" was first documented in 1613 and meant a person who performs calculations. So what we can call "the first computer"?

In 1645 Pascal machine (Paskal wheel) was created for arithmetic calculation. This machine made possible to summarize the big numbers without any human intervention in mechanism. The reason for creating this machine was the observation of the young Pascal for his father, a tax collector who spent all his time in long calculations.

Others thinks that 1822 was the beginning of the era of computers. New machine for calculation trigonometric tables was invented by English mathematician Charles Babbage. He created the concept and started manufacturing machine, which is considered the first automatic device for calculation. It was able to calculate several sets of numbers and make a printout of the results. Unfortunately, Babbage could not complete its full version because of problems with financing. But the mathematician does not surrender, and in 1837 he introduced the first mechanical computer called an analytical machine. It was the first general-purpose computer. At the same time began his collaboration with Ada Lovelace. She translated and complements his work and made the first application for his invention.

Analytical machine consists of the following parts: the arithmetic logic unit, memory and unit for traffic control data. It was not completed during the life of a scientist. But Babbage designed scheme and helped other scientists who created the first computers.

Ironically, for a century computer hardly advanced in its development. In the years 1936-1938 the German scientist Konrad Zuse created Z1 - the first programmable electromechanical binary computer. Then, in 1936, Alan Turing built Turing machine.

It became the basis for the next theories about computers. The machine reproduces human actions, performed a list of logical instructions and printed the result of work on paper tape. Zuse and Turing devices

are the first computer in the modern sense, without which there would be no computers to which we are accustomed today.

The Second World War also affected the development of computers. In December 1943 the Tommy Flowers company introduced the secretive machine called "Colossus". It helped British agents to break German ciphers messages. It was the first fully electric programmable computer. The public found out about its existence only in the 70s. Since then computers have attracted the attention not only of scientists but also the ministries of Defense, which actively supported and financed their development.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. <http://history-tehno.blogspot.com/>

Анастасія Миколаївна Щуровська – студент групи 2КІ-15б. Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: girlsiti@ukr.net

Науковий керівник: *Степанова Ірина Сергіївна*— канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Shschurovska Anastasia Mukolaivna - student 2CI -15b. Faculty for Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: *Stepanova Iryna Serhiivna* - Candidate of Philological Science, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Language, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Ada Lovelace – the first programmer

Vinnitsia national technical university

Анотація

В роботі розповідається про життєвий шлях першої жінки програміста Ади Лавлейс. Розглядається її шлях формування з раннього дитинства до зрілого віку. Проаналізовано її головний винахід-аналітичну двигун.

Ключові слова

Програміст, Ада Лавлейс, аналітичний двигун.

Abstract

This paper describes the life's way of the first female programmer Ada Lovelace. Consider forming her way from early childhood to adulthood. Analyzes her main invention – analytical engine.

Keywords

Programmer, Ada Lovelace, analytical engine.

Augusta Ada Byron's father was the famous poet Lord George Gordon Byron and her mother was Anne Isabelle Milbanke. Ada's parents married on 2 January 1815 but separated on 16 January 1816, a month after she was born. On 25 April 1816 Lord Byron went abroad and Ada never saw her father again. Lord Byron never returned to England and died in Greece when Ada was eight years old. Lady Byron was given sole custody of her daughter Ada, who was declared a Ward in Chancery in April 1817, and she tried to do everything possible in bring up her child to ensure that she would not become a poet like her father.

Lady Byron had been interested in the study of mathematics herself. Lord Byron, before his marriage, had called his future wife "the Princess of Parallelograms" and had written to her on 18 October 1812 (see for example where the letter is quoted):-« *I agree with you quite upon Mathematics too - and must be content to admire them at an incomprehensible distance - always adding them to the catalogue of my regrets - I know that two and two make four - and should be glad to prove it too if I could - though I must say if by any sort of process I could convert two and two into five it would give me much greater pleasure. The only part I remember which gave me much delight were those theorems (is that the word?) in which after ringing the changes upon A, B and C, D etc I at last came to "which is absurd - which is impossible" and at this point I have always arrived and I fear always shall through life ...*»

Given this mathematical frame of mind, which Lord Byron clearly did not share, it was natural that Lady Byron should try to encourage Ada in that direction. Also she considered mathematics a good subject for training the mind to ensure that her daughter took a disciplined approach. Music, Lady Byron believed, was a topic that provided a girl with the right social skills so this was also emphasised in Ada's education. However although Lady Byron devoted much energy to organise Ada's upbringing she herself seems to have spent very little time with her. Lord Byron must have heard about the problems for he wrote to Lady Byron on 1 March 1816 (see for example where the letter is quoted):-«*They tell me young [Ada] is well and shows marvellous indications of acquaintance with her nurse and her grandmother - it is perhaps time she should begin to recognise another of her relations.*»

The grandmother that Lord Byron refers to in this quote was Lady Noel, Lady Byron's mother, who was indeed much more in daily contact with Ada than was her mother. Lady Noel, however, died in 1822.

A number of tutors were employed, often for only a short period, to direct Ada's education. At age about six she had a Miss Lamont as a tutor and, despite her mother's emphasis on mathematics, Ada's favourite subject was geography while arithmetic she only studied reluctantly in order to please her mother. On discovering that Ada preferred geography to arithmetic, Lady Byron insisted that one of Ada's geography lessons be replaced by an arithmetic lesson and shortly after this Miss Lamont was replaced as Ada's tutor. Some members of the family feared that Lady Byron was insisting that her daughter be driven too hard.

Lady Byron ignored the family concerns and kept a constant pressure on her daughter to work hard and long at her lessons. Some rewards were offered but pressure was usually applied by giving Ada punishments like solitary confinement, making her lie motionless, and demanding that she write apologies such as (see for example):- *«I, Ada, have not done the Notes very well, but I'll try to do it better tomorrow.»*

Ada's mathematical education was undertaken by a number of private tutors. William Frend, who had tutored Lady Byron in mathematics, was involved in Ada's mathematical education but by this time he was an old man who had not kept pace with mathematical developments. Dr William King was also engaged as a tutor to Ada in 1829 but his interest in mathematics was not very deep and he confessed that he had studied mathematics by reading it rather than by doing it. He continued to give advice for some years and in correspondence with Ada Byron in 1834 he wrote:- *«... you will soon puzzle me in your studies.»*

It is evident that King, the tutor, was rather out of his depth. We say King "the tutor" since by 1834 there was a second William King in Ada Byron's life, namely the man she would marry in the following year.

Returning to the tutors Lady Byron employed to teach the thirteen year old Ada we might also mention Miss Arabella Lawrence who Lady Byron instructed to change Ada's "argumentative disposition". Few can have done more to mould the character of their child than Lady Byron did! The young Ada, however, had long suffered some health problems and in 1829 contracted measles from which she took a long while to recover.

In 1833 Ada Byron was presented at court and, on the 5 June that year, she met Charles Babbage at a party. Two weeks later Ada and her mother visited Babbage's London studio where the Difference Engine was on display. Ada was fascinated and, according to Sophia Frend, William Frend's daughter and later De Morgan's wife, wrote that Ada:-*« ... young as she was, understood its working, and saw the great beauty of the invention.»*

In 1834, when Ada was eighteen years old, she met Mary Somerville :- *«Mrs Somerville sent Ada mathematics books, advised her on study, set problems for her, and above all talked to her young protégée about mathematics. Some of the conversation was about Babbage and his engines. Babbage and Mrs Somerville had been friends for years and corresponded regularly.»*

Ada Byron enjoyed attending mathematics and scientific demonstrations with Mary Somerville, but she also enjoyed her company on other occasions. In June 1835 she wrote to William King, her future husband (see for example where the letter is quoted):- *«I am going this evening to my friend Mrs Somerville's to stay the night. She has kindly offered to take me to a concert, which my love of music could not resist.»*

Ada King became Countess of Lovelace when her husband William King, whom she married on 8 July 1835, was created an Earl in 1838. They had three children; Byron born 12 May 1836, Annabella born 22 September 1837 and Ralph Gordon born 2 July 1839. It was after this, in 1841, that Lovelace began advanced study in mathematics which was provided by De Morgan.

As we mentioned above, in 1833 Ada Byron (as she still was at that time) had become interested in Babbage's analytic engine and, ten years later, she produced an annotated translation of Menabrea's *Notions sur la machine analytique de Charles Babbage* (1842). Babbage describes how this came about:- *«Some time after the appearance of [Menabrea's] memoir on the subject in the "Bibliothèque Universelle de Genève," the late Countess of Lovelace informed me that she had translated the memoir of Menabrea. I asked why she had not herself written an original paper on a subject with which she was so intimately acquainted? To this Lady Lovelace replied that the thought had not occurred to her. I then suggested that she should add some notes to Menabrea's memoir; an idea which was immediately adopted.*

We discussed together the various illustrations that might be introduced: I suggested several, but the selection was entirely her own. So also was the algebraic working out of the different problems, except, indeed, that relating to the numbers of Bernoulli, which I had offered to do to save Lady Lovelace the trouble. This she sent back to me for an amendment, having detected a grave mistake which I had made in the process.

The notes of the Countess of Lovelace extend to about three times the length of the original memoir. Their author has entered fully into almost all the very difficult and abstract questions connected with the subject.

These two memoirs taken together furnish, to those who are capable of understanding the reasoning, a complete demonstration - That the whole of the developments and operations of analysis are now capable of being executed by machinery.»

In the annotations, which were called "Notes", Ada Lovelace described how the Analytical Engine could be programmed and gave what many consider to be the first ever computer program. She described the Analytical Engine in the following way :- *«The distinctive characteristic of the Analytical Engine, and that which has rendered it possible to endow mechanism with such extensive faculties as bid fair to make this engine the executive right-hand of abstract algebra, is the introduction into it of the principle which Jacquard devised for regulating, by means of punched cards, the most complicated patterns in the fabrication of brocaded stuffs. It is in this that the distinction between the two engines lies. Nothing of the sort exists in the Difference Engine. We may say most aptly that the Analytical Engine weaves algebraical patterns just as the Jacquard loom weaves flowers and leaves.»*

She also wrote in the Notes :- *«Again, [the Analytical Engine] might act upon other things besides number, were objects found whose mutual fundamental relations could be expressed by those of the abstract science of operations, and which should be also susceptible of adaptations to the action of the operating notation and mechanism of the*

engine . . . Supposing, for instance, that the fundamental relations of pitched sounds in the science of harmony and of musical composition were susceptible of such expression and adaptations, the engine might compose elaborate and scientific pieces of music of any degree of complexity or extent.»

Lovelace's Notes were published in Richard Taylor's Scientific Memoirs Volume 3 in 1843 with the author's name given as AAL. This was the high point of her achievements and for a while she basked in the admiration that she received from her friends who knew who AAL was, but already these friends were showing concern about her health. By the end of the year she was taking several medicines for different health problems which troubled her.

Following the publication of the Notes her life deteriorated, almost certainly the lack of a scientific project, and particularly the fact that she lacked friends with whom she could discuss mathematical and scientific problems, being a major reason for her decline. Certainly she regarded the Notes as her first mathematical publication and wrote in many letters about the many mathematical works that she anticipated would follow. She considered writing a long review, perhaps in the style of her Notes, of Ohm's work *On galvanic series, mathematically determined* but Babbage, who she looked to for encouragement, was becoming depressed at his own lack of success with financing the development of his computers and failed to give her the necessary support. In 1844 Lovelace wrote to De Morgan's wife saying that because of a recent illness: *... I have been utterly unable to think even of my studies. I yesterday resumed them; but for some time I must only give them half an hour to an hour a day. Pray tell Mr De Morgan all this; he must wonder at not having heard from me.*

Lovelace flirted with several of her male acquaintances and there were several scandals. Her husband made sure that over 100 of her letters to such friends were destroyed. There was also a problem with over indulgence in wine which became worse when drinking with her meals changed to drinking instead of meals. At one point she considered writing a scientific study of the effects of opium and wine gained from her own experiences. Gambling on horses was another passion in these years and she pawned some of her jewels to finance it. She owed £2000 in gambling debts when she died.

Perhaps had her husband been a stronger personality, particularly had he been able to match her intellectual abilities, some of the problems might have been avoided, for it was Lady Byron who dominated the whole family. However around 1850 Lovelace fell out with her mother, almost certainly when she discovered that for years her mother had lied to her about her father Lord Byron. Lady Byron had tried all her life to make sure her daughter was as different from Lord Byron as possible and eventually Lovelace discovered the extent of her mother's manipulation.

By January 1852 Lovelace was wracked with pain, as the cancer which presumably had been a major cause of her health problems for some time, became more acute. Her mind however remained as sharp as ever. Her husband wrote: *« Her mind was invigorated by the society of the intellectual men whom she entertained as guests. ... She mastered the mathematical side of a question in all its minuteness ... her power of generalisation was indeed most remarkable, coupled as it was with that of minute and intricate analysis. Babbage was a constant intellectual companion and she ever found in him a match for her powerful understanding, their constant philosophical discussions begetting only an increased esteem and mutual liking.»*

In 1852, when only 37 years of age, Ada died of cancer.

Used Information:

http://lichnosti.net/people_809.html

<http://www.biography.com/people/ada-lovelace-2082532>

<http://www.liveinternet.ru/users/tatiana5/post143366304>

<http://she-win.ru/nauka/218-ada-lovelace-byron>

Відомості про автора

Ольшанська Наталія Михайлівна студентка групи 2СІ-15б Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця, natashaolshanskay@mail.ua

Olshanska Natalia Mykhailivna, student group 2SI-15b of Vinnytsia National Technical University, Vinnutsia city, natashaolshanskay@mail.ua

Відомості про наукового керівника

Степанова Ірина Сергіївна кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, stepanova_is@list.ru

Stepanova Irina Sergeevna Candidate of Philology, Associate Professor of Foreign Languages of Vinnitsa National Technical University, m. Vinnytsya, stepanova_is@list.ru

The benefits of nuclear energy

Vinnitsia National Technical University

Анотація: Ядерна енергія – це чисте джерело енергії, яке здатне забезпечити продовження розвитку нашої індустріальної цивілізації при збереженні навколишнього середовища. Ядерна енергія є чистим, безпечним, надійним і конкурентоспроможним джерелом енергії. Це єдине джерело енергії, яке може замінити значну частину викопного палива (вугілля, нафта і газ, які масово забруднюють атмосферу і сприяють парниковому ефекту). Якщо серйозно відноситись до зміни клімату і до закінчення запасів нафти, то повинні виконуватись заходи, які сприятимуть більш ефективному використанню енергії, повинні використовуватись поновлювані джерела енергії – вітрової та сонячної енергії. Розумне поєднання енергозбереження та відновлювальних джерел енергії, а також ядерна енергія для виробництва базового навантаження електроенергії є реальним шляхом для майбутнього.

Abstract: Nuclear energy is a clean, safe, reliable and competitive energy source. It is the only source of energy that can replace a significant part of the fossil fuels (coal, oil and gas) which massively pollute the atmosphere and contribute to the greenhouse effect. If we want to be serious about climate change and the end of oil, we must promote the more efficient use of energy, we must use renewable energies – wind and solar – wherever possible, and adopt a more sustainable life style. Nuclear energy is the clean, energy source capable of ensuring the continuation of our industrial civilization while protecting the environment. An intelligent combination of energy conservation, and renewable energies for local low-intensity applications, and nuclear energy for base-load electricity production, is the only viable way for the future.

Ключові слова: ядерна енергетика, атом, енергія, тепло, екологія, паливо, джерело енергії, атмосфера.

Keywords: nuclear power, nuclear energy, heat, environment, fuel, energy source, the atmosphere.

The only clean, safe energy source capable of ensuring the continuation of our industrial civilization while protecting the environment. by Bruno Comby Introduction and conclusion (previous conclusion elevated to introduction) Nuclear energy is a clean, safe, reliable and competitive energy source. It is the only source of energy that can replace a significant part of the fossil fuels (coal, oil and gas) which massively pollute the atmosphere and contribute to the greenhouse effect. If we want to be serious about climate change and the end of oil, we must promote the more efficient use of energy, we must use renewable energies – wind and solar – wherever possible, and adopt a more sustainable life style. But this will not be nearly enough to slow the accumulation of atmospheric CO₂, and satisfy the needs of our industrial civilization and the aspirations of the developing nations. [1] Nuclear power should be deployed rapidly to replace coal, oil and gas in the industrial countries, and eventually in developing countries An intelligent combination of energy conservation, and renewable energies for local low-intensity applications, and nuclear energy for base-load electricity production, is the only viable way for the future. Tomorrow's nuclear electric power plants will also provide power for electric vehicles for cleaner transportation. With the new high temperature reactors we will be able to recover fresh water from the sea and support hydrogen production. We believe that the opposition of some environmental organizations to civilian applications of nuclear energy will soon be revealed to have been among the greatest mistakes of our times. Present Conditions Resources: Our industrial civilization runs on energy and 85% of the world's energy is provided by the fossil fuels, coal, oil and gas. Coal began to be used extensively in Britain when its forests were no longer able to satisfy the energy requirements of an embryo industrialization. Coal is found almost everywhere and reserves should last several centuries. Petroleum began by replacing whale oil at the end of the 19th century, and its use has grown ever since. Discoveries of new deposits are not keeping up with consumption and production of oil is about to peak. At the present rate of consumption, reserves are estimated to last a few decades, but consumption is growing rapidly. More than half the world's oil production today is located in the fragile and politically unstable area of the Persian Gulf, as is an even greater fraction of our future reserves, Gas was at first a byproduct of oil extraction and it was thrown away. It has since been mastered to become a major

source of energy. Reserves are similarly limited and estimated to last for a few decades. These fossil fuels were laid down over geological times and it seems likely they will have been totally exploited over the few centuries from about 1850 to 2100. Environmental Consequences: In burning fossil fuels, we inject 23 billion tons of carbon dioxide every year into the atmosphere – 730 tons per second. Half of it is absorbed in the seas and vegetation, but half remains in the atmosphere. This is significantly altering the composition of the atmosphere and seriously affecting the climate of our planet. We have only this one fragile planet to live on. If we want it to remain livable, to ensure the comfort of our modern lives and indeed the very continuation of our industrial civilization, then we must urgently adopt new lifestyles and find other energy sources. What is to be done? Conservation and renewables: There are those who tell us we only need to conserve energy and rely upon renewable energies. Solar and wind are the major renewables. I agree, of course, that conservation is highly commendable, even essential. But in the light of the world's growing population, widespread economic development and enhanced life expectancy on the one hand (notably China and India which account for about 35% of the world's population) and finite fossil fuel resources on the other, conservation can only delay the crisis that will arise from the penury of oil and gas. Energy efficiency and alternate sources of energy can and must be developed. Efficient light bulbs produce the same amount of light with 3 to 8 times less energy. Heat pumps can provide the same amount of heat with 2 to 5 times less energy. Solar heat and geothermal energy can and should be developed to a much greater extent than they are today. Some environmentalists are enchanted by the simplicity of solar cells and the pristine elegance of wind turbines, and they refuse to accept the fact that they are quantitatively incapable of supplying the energy required by an industrial civilization. I do not mean to say that these renewable energies should be excluded; they are useful and have important niche roles to play – in remote locations and under special circumstances. But they can make only a marginal contribution to the energy needs of a growing industrial civilization. Let me give an example. To replace just one nuclear reactor, such as the new EPR reactor which France is now building in Normandy, with the most modern wind turbines (twice as high as Notre-Dame, the Cathedral of Paris), they would have to be lined up all the way from Genoa in Italy to Barcelona in Spain (about 700 kilometers/400miles). And, even so, they generate electricity only when the wind blows (their average yield is about 25% of their rated capacity). There is much talk about biofuels, ethanol from sugar cane, for example. The entire arable surface of the Earth could not produce enough biofuel to replace present oil consumption. Mineral resources: By 2100, oil and natural gas reserves will likely be exhausted. This leaves coal and nuclear energy. As an environmentalist the idea of developing more coal, the most polluting energy source on the planet, and the greatest contributor to global warming, is simply not acceptable. The process of sequestration or isolating millions and billions of tons of carbon dioxide is nothing but a pleasant dream at this point, still unproven and unlikely to be put into wide-spread practice. Nuclear power: Nuclear power is clean, safe, reliable, compact, competitive and practically inexhaustible. Today over 400 nuclear reactors provide base-load electric power in 30 countries. Fifty years old, it is a relatively mature technology with the assurance of great improvement in the next generation. (Hundreds of nuclear reactors furnish reliable and flexible shipboard power: military ships of course. But the technology is adaptable to civilian maritime transport.) Clean: Nuclear energy produces almost no carbon dioxide, and no sulfur dioxide or nitrogen oxides whatsoever. These gases are produced in vast quantities when fossil fuels are burned. Nuclear waste: One gram of uranium yields about as much energy as a ton of coal or oil - it is the famous "factor of a million". Nuclear waste is correspondingly about a million times smaller than fossil fuel waste, and it is totally confined. In the USA and Sweden, spent fuel is simply stored away. Elsewhere, spent fuel is reprocessed to separate out the 3% of radioactive fission products and heavy elements to be vitrified (cast in glass) for safe and permanent storage. The remaining 97% – plutonium and uranium – is recovered and recycled into new fuel elements to produce more energy. The volume of nuclear waste produced is very small. A typical French family's use of nuclear energy over a whole lifetime produces vitrified waste the size of a golf ball. Nuclear waste is to be deposited in deep geological storage sites; it does not enter the biosphere. Its impact on the ecosystems is minimal. Nuclear waste spontaneously decays over time while stable chemical waste, such as arsenic or mercury, lasts forever. Most fossil fuel waste is in the form of gas that goes up the smokestack. We don't see it, but it is not without effect, causing global warming, acid rain, smog and other atmospheric pollution. Safe: Nuclear power is safe, as proven by the record of half a century of commercial operation, with the accumulated experience of more than 12,000 reactor-years. There have been only two serious accidents in the commercial exploitation of nuclear power: Three Mile Island in 1979 (in Pennsylvania, USA) and Chernobyl in 1986 (in the Soviet Union, now in Ukraine). TMI was the worst accident one can imagine in a western power reactor. The core of the reactor melted down and much of it fell

to the bottom of the reactor vessel. The radioactivity released was almost entirely confined within the reinforced concrete containment structure, the air-tight silo-like building which houses the reactor – it was designed for that purpose. The small amount of radioactivity which escaped was quite innocuous. As a result, no one at TMI was seriously irradiated nor did anyone die. In fact, Three Mile Island was a real success story for nuclear safety. The worst possible accident occurred, a core meltdown, and yet no one died or was even injured. Chernobyl was different. The reactors at Chernobyl had no containment structure. The reactor's faulty design made it unstable and Chernobyl was operated that night in a way known to be dangerous. In the execution of a test, all the security systems were deliberately bypassed. An uncontrollable surge in power occurred leading to a steam explosion. The 600-ton graphite moderator then caught fire and burned for several weeks. The smoke carried more than half the radioactive fission products directly into the atmosphere where they were swept far and wide by the winds. Fewer than 32 persons died within a few months, and about 200 more were severely irradiated but survived. The inhabitants of the exclusion zone were also victims as they were hurriedly uprooted, evacuated and resettled elsewhere. They lost their jobs and suffered psychological and social trauma in the dissolving Soviet Union. Their lives were disrupted and shortened. Since 1986, some 4000 cases of thyroid cancer have been diagnosed in the surrounding regions, and successfully treated. Nine fatal cases have been reported. There has been some talk about long term cancers. Some organizations and journalists speculate that there might be tens of thousands of victims still to come, but it should be noted that these are mostly the result of theoretical calculations based on an unsubstantiated hypothesis, the linear extrapolation of the effect of high doses and high dose rates of radiation to the low doses and low dose rates, applied in this case to populations in millions having received only low doses. It is scientifically well established that this linear extrapolation does not apply to doses below 100 mSv, and therefore these calculations are not relevant, except perhaps for those persons who were exposed to high doses above 100 mSv. Chernobyl was the perfect example of what not to do with a nuclear reactor: a faulty design, an unstable reactor, operated in an experiment with all security systems disconnected, followed by a panicked response by the civil authorities. In sum, far fewer fatalities have occurred in the civilian nuclear power industry in half a century (Chernobyl included), than occurred in any year in the fossil fuel industries. Coal mine accidents are common occurrences and often cause tens or hundreds of fatalities, reported one day and forgotten the next, adding up to about 15,000 per year worldwide, 6,000 of which are in China. The same may be said for oil field accidents. Oil tankers go aground or break up, accidents occur in refineries, oil and gas platforms have been lost with all hands. Accidents in high pressure gas pipelines are not infrequent. Just one example among many others is the gas pipeline accident at Ghislenghien, Belgium on July 30, 2004, in which 21 persons died and 120 were injured. Reliable: Nuclear reactors provide base-load power and are available over 90% of the time; intervals between refuelings have been extended and down time for refueling has been reduced. In the USA, these improvements over the years have been the equivalent of adding one reactor a year to the existing fleet. Most reactors are designed for a life of 40 years; many are reaching that age in good condition and extensions of 20 years have usually been granted. [2] Competitive: The cost of nuclear power is competitive and stable. The cost of nuclear fuel is a small part of the price of a nuclear kiloWatt-hour, whereas fossil fueled power, especially oil and gas, is at the mercy of the market. Inexhaustible: Uranium is found everywhere in the crust of the Earth – it is more abundant than tin, for example. Major deposits are found in Canada and Australia. It is estimated that increasing the market price by a factor ten would result in 100 times more uranium coming to market. Eventually we will be able to recover uranium from sea water where 4 billion tons are dissolved. Compact: A nuclear power station is very compact, occupying typically the area of a football stadium and its surrounding parking lots. Solar cells, wind turbine farms and growing biomass, all require large areas of land. Radiation: Fear of the unknown is the merchandise of anti-nuclear “greens”. They preach fear of radiation in general, fear of radioactive waste in particular, fear of another major accident such as Three Mile Island or Chernobyl, and fear of nuclear weapons proliferation. Their campaign has been successful only because radiation is a mystery to most people, and very few are aware of the fact that radiation is present everywhere in the environment. The anti-nuclear organizations also exploit the widespread but mistaken interpretation of the studies of the health of the survivors of the Hiroshima and Nagasaki bombing: that even a small amount of radiation is deleterious to health (the LNT hypothesis), and the related concept of collective dose. In fact a moderate amount of radiation is natural and beneficial, if not essential, to life. Radiation has been bathing our environment since the earliest history of our planet, and it is present everywhere in nature. In fact, our sun and its planets including the Earth are the remnants of the giant explosion of a supernova. Everything is radioactive around us in nature and already was even before

radioactivity was discovered. [3]This radiation spontaneously decreases with time. When life first appeared on Earth, the natural radiation levels were about twice as high as today. Most people are totally unaware of the fact that the human body itself is naturally radioactive. Our bodies contain about 8000 becquerels (8000 atoms disintegrating every second), about half of which is potassium-40, a chemical element essential for health, as well as carbon-14. Old Fashioned Attitudes: Ecological organizations such as Greenpeace have consistently had an anti-nuclear bias which is more ideological than factual. An increasing number of environmentalists are now changing their minds about nuclear energy because there are very good, solid, scientific and, above all, environmental reasons to be in favor of nuclear energy. TO CONCLUDE, it is our position that well designed, well constructed, well operated and well maintained nuclear energy is not only clean, but it is also safe, reliable, durable and competitive.

References

- 1) EC (European Commission), 2006: World Energy Technology Outlook – WETO H2, EUR 22038. Luxemburg
- 2) IAEA (International Atomic Energy Agency), 2005: Global Public Opinion on Nuclear Issues and the IAEA: Final Report from 18 Countries, Vienna.
- 3) IAEA (International Atomic Energy Agency), 2006a: Nuclear Technology Review 2006, Vienna, September, 2006.
- 4) IAEA (International Atomic Energy Agency), 2006c: Power Reactor Information System, <http://www.iaea.org/programmes/a2/index.html>

Янковецький Ярослав Анатолійович, студент групи 3E-12Б. Вінницький національний технічний університет. м.Вінниця.

yua1995@bk.ru

Викладач: Степанова Ірина Сергіївна

Yankovetsky Yaroslav Anatolievic., student of 3E-12B. Vinnitsa National Technical University. Vinnitsa.

yua1995@bk.ru

Instructor: Stepanova Irina Sergeivna

НИКОЛА ТЕСЛА І ЙОГО ВІНАХОДИ В ГАЛУЗІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

¹ Вінницький національний технічний університет

² Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі здійснено огляд біографії сербського та американського винахідника і фізика Нікола Тесла. Проаналізовано його великий внесок в розвиток електро- та радіо техніки а також фізики в цілому. Розглянуто один з його найвідоміших винаходів– резонансний трансформатор (трансформатор Тесла), та одну з його сучасних найпростіших модифікацій.

Ключові слова: електричне коло, котушка, магнітне поле, струм, генератор, двигун.

Abstract

In this work we made an overview of biography Serbian and American inventor and physicist Nikola Tesla and was analyzed his great contribution to the development of electric and radio engineering and physics in general. We considered one of his most famous invention namely resonant transformer (Tesla transformer) and one of its modern simplest modifications..

Keywords: electric circuit, coil, magnetic field, current generator engine.

NIKOLA TESLA AND HIS INVENTIONS IN THE ELECTRIC POWER INDUSTRY

Nikola Tesla (10 July 1856 – 7 January 1943) was a Serbian American inventor, electrical engineer, mechanical engineer, physicist, and futurist best known for his contributions to the design of the modern alternating current (AC) electricity supply system.

Tesla gained experience in telephony and electrical engineering before emigrating to the United States in 1884 to work for Thomas Edison in New York City. He soon struck out on his own with financial backers, setting up laboratories and companies to develop a range of electrical devices. His patented AC induction motor and transformer were licensed by George Westinghouse, who also hired Tesla for a short time as a consultant. His work in the formative years of electric power development was involved in a corporate AC/DC "War of Currents" as well as various patent battles.

Tesla went on to pursue his ideas of wireless lighting and electricity distribution in his high-voltage, high-frequency power experiments in New York and Colorado Springs, and made early (1893) pronouncements on the possibility of wireless communication with his devices. He tried to put these ideas to practical use in an ill-fated attempt at intercontinental wireless transmission, his unfinished Wardenclyffe Tower project. In his lab he also conducted a range of experiments with mechanical oscillators/generators, electrical discharge tubes, and early X-ray imaging. He also built a wireless controlled boat, one of the first ever exhibited.

Tesla was renowned for his achievements and showmanship, eventually earning him a reputation in popular culture as an archetypal "mad scientist".] His patents earned him a considerable amount of money, much of which was used to finance his own projects with varying degrees of success. He lived most of his life in a series of New York hotels, through his retirement. Tesla died on 7 January 1943. His work fell into relative obscurity after his death, but in 1960 the General Conference on Weights and Measures named the SI unit of magnetic flux density the tesla in his honor. There has been a resurgence in popular interest in Tesla since the 1990s [1].

A Tesla coil is an electrical resonant transformer circuit invented by Nikola Tesla around 1891. It is used to produce high-voltage, low-current, high frequency alternating-current electricity. Tesla experimented with a number of different configurations consisting of two, or sometimes three, coupled resonant electric circuits.

Tesla used these coils to conduct innovative experiments in electrical lighting, phosphorescence, X-ray generation, high frequency alternating current phenomena, electrotherapy, and the transmission of electrical energy without wires. Tesla coil circuits were used commercially in sparkgap radio transmitters for wireless telegraphy until the 1920s, and in medical equipment such as electrotherapy and violet ray devices. Today their main use is for entertainment and educational displays, although small coils are still used today as leak detectors for high vacuum systems [2].

The term "Tesla coil" is applied to a number of high voltage resonant transformer circuits.

Tesla coil circuits can be classified by the type of "excitation" they use, what type of circuit is used to apply current to the primary winding of the resonant transformer.

Solid State Tesla Coil (SSTC) - These use power semiconductor devices, usually thyristors or transistors such as MOSFETs or IGBTs, to switch pulses of current from a DC power supply through the primary winding. They provide pulsed (disruptive) excitation without the disadvantages of a spark gap: high temperatures. They allow fine control of the voltage, pulse rate and exciting waveform. This type is used in most commercial, industrial, and research applications as well as higher quality entertainment coils.

At the stand the simplest low-power coil of this look is presented (figure 1). It is constructed on one semiconductor transistor [3].

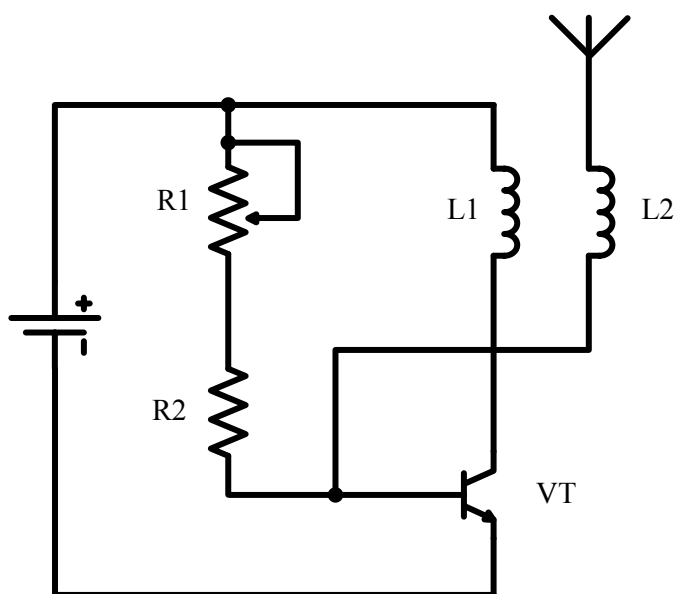

Figure 1– Circuit of simplest low-power Solid State Tesla Coil.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нікола Тесла [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Нікола_Тесла.
2. 16 найвизначніших винаходів Ніколи Тесла [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://senfil.net/index.php?newsid=90>.
3. Трансформатор Тесла [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Трансформатор_Тесла.

Дмитро Олександрович Поліщук– студент групи 2Е-12б, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Юрій Володимирович Кучерявий– студент групи 2Е-12б, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: **Ірина Сергіївна Степанова**– доц. кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Dmytro O. Polishchuk– student group 2E-12b, Faculty of Electromechanics and Electricity, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Yuriy V. Kucheryavyy– student group 2E-12b, Faculty of Electromechanics and Electricity, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: **Irina S. Stepanova**– head of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

GRAPHIC USER INTERFACE

Vinnitsia National Technical University

Анотація

В даній роботі було досліджено значимість графічного інтерфейсу користувача, види існуючих платформ для конкретних операційних систем. Також висвітлено історію виникнення графічних інтерфейсів та їх перші застосування

Ключові слова: *графічний інтерфейс користувача, дослідження, інтерфейс, ОС, Windows, Linux, Qt, C++, C#.*

Abstract

The article deals with the importance of a graphical user interface, the types of existing platforms for specific operating systems. Also the history of graphic interfaces and their first applications are presented.

Keywords: *GUI, research, interface, OS, Windows, Linux, Qt, C++, C#.*

Due to the research conducted at Stanford Research Institute in the 60s of last century, Doug Engelbart invented the graphical user interface.

Subsequently researchers from the Xerox PARC research lab adopted GUI concept in the 1970s. In 1973, Xerox PARC lab gathered young scientists and the research was given freedom. As a result, among other things, the concept of graphical interface WIMP (Windows, Icons, Menus, Point-n-Click) appeared and within the framework of this concept Alto computer was created. It was not released as a commercial product, but it was widely used in the company as a corporate tool Xerox.

The commercial embodiment of the GUI concept was received in 1984 as Apple Computer products. Currently, GUI is a standard component of most available operating systems and applications on the market. Although the vast majority of GUI system is a superset of the operating system, there are also independent of its implementation. The known version of BIOS Setup graphics program was similar to full GUI. However, this BIOS option did not pass the test of time.

The graphical user interface is a system of tools for user interaction with the device based on the idea of user-accessible system objects and functions as a graphical display components (windows, buttons, scroll bars, and so on). When working with a GUI user has a random access (via the keyboard or the coordinate input device, for example, a touch-screen) to all visible display objects. The first graphical user interface was implemented in the operating systems of personal computers but now the GUI elements have become an integral part of even simple household and medical devices, smartphones, industrial automation, and many others.

According to the classifications there are following types of GUI:

- simple: standard screen forms and standard user interface elements provided by the GUI subsystem itself;
- true graphics, two-dimensional: non-standard interface elements and original metaphors to realize their own application with the library or a third party;
- three-dimensional.

One of the requirements for a good graphical user interface of a software system is the concept of Do What I Mean or DWIM. DWIM requires the system to work predictably; the user intuitively knows in advance what action the program does after obtaining his command.

The advantages include:

- the GUI that is "friendly" for users who have started acquaintance to a computer with a graphical interface;
- the graphics processing programs, it is often the only possible.

Moreover, there are disadvantages. They are:

- large memory consumption in compared to a text-based interface;
- more difficult remote work;
- inability of automation in some cases;
- the graphical interface that is not "friendly" for users who have started acquaintance to a computer with the command line interface.

Let us consider the most popular at present ways to build interface client applications in C++ as the most used for the development of software for OS Microsoft Windows (MS Windows) and Linux. The main way of software development for MS Windows is MS Visual Studio. This integrated development environment (IDE) enables the development of software in different programming languages but the main languages, of course, are C++ and C#. If we talk about low-budget projects, the most suitable option is the Linux operating system. Apart from the fact that most of the distributions of this OS are free including commercial use, there are a number of free tools for developing quality software for Linux. The most common tool for software development in C++ is a cross-platform toolkit Qt. It is important to emphasize that Qt lets you develop applications not only for Linux but also for MS Windows, Mac OS X, Android, and other UNIX-like operating systems.

An analogy to MS Visual Studio is Qt IDE Qt Creator. The alternative of WinForms are so-called widgets (Qt Widgets) as an alternative to WPF - Qt Quick. Also in Qt Creator you can create HTML5-based interfaces. However, the most interesting toolkit module is embedded web engine WebKit, which is the basis of all modern web browsers. This module is available in MS Visual Studio but it has some limitations. Qt WebKit module allows you to create a client application interface using the interface technology development of web applications. A well-established technology stack is at the heart of creating a web application interface. It includes the markup language HTML (HTML 4, 5), Cascading Style Sheets (CSS 2, 3) and JavaScript scripting language with a rich selection of additional libraries (skeletons). Special attention is given to the fact that the rate of appearance of new useful scaffolds for the JavaScript language is growing rapidly, and this makes the design and functionality more quick and easy.

Analyzing the abovementioned information, we can state the experimental research proves the importance of GUI in today's life. The following methods of GUI creation presented in the research are actual and the most popular for today.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Халитов Кирилл Универсальный GUI / Кирилл Халитов. – [Электронный ресурс] – [Режим доступа] <https://habrahabr.ru/post/244281/>.
2. Електронна бібліотека Вікіпедія [Електронний ресурс] UML – Вікіпедія – [Режим доступа] <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
3. Калиниченко Л. А. Язык определения интерфейсов IDL в архитектуре / Л. А. Калиниченко, М. Р. Когаловский – Москва : Вильямс. – 2005.

Науковий керівник: Тульчак Людмила Володимирівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Булига Андрій Ігорович – студент групи ІАВ-14б, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, anbulyga@rambler.ru

Supervisor: Liudmyla Tulchak – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Andrii Bulyha, group IAV-14, Faculty of Computer Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

History of Python

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Метою статті є дослідження розвитку мови програмування Python, її особливості та можливості. Також у статті приділяється увага першим засновникам даної мови програмування, перевагам та недолікам Python, її функціональності, типам й структурам даних, бібліотекам, впливу інших мов на Python.

Ключові слова

Історія виникнення Python, Гвідо ван Россум, філософія Python, перша публікація, переваги та недоліки Python, розвиток Python, можливості та реалізація.

Abstract

The development of the Python programming language, its features and capabilities are considered in the article. The first founders of the programming language, advantages and disadvantages of Python, its functionality, types and structures of data, libraries, and the influence of other languages to Python are also focused here.

Keyword

History of Python, Guido van Rossum, the philosophy of Python, the first publication, the advantages and disadvantages of Python, the development of Python, opportunities and implementation.

The history of the Python programming language dates back to the late 1980s [1, 27]. Python was conceived in the late 1980s and its implementation was started in December 1989 by Guido van Rossum at CWI in the Netherlands as a successor to the ABC programming language capable of exception handling and interfacing with the Amoeba operating system. Van Rossum is Python's principal author, and his continuing central role in deciding the direction of Python is reflected in the title given to him by the Python community. Python is a widely used general-purpose, high-level programming language. Its design philosophy emphasizes code readability, and its syntax allows programmers to express concepts in fewer lines of code than would be possible in languages such as C++ or Java. The language provides constructs intended to enable clear programs on both a small and large scale.

Python supports multiple programming paradigms, including object-oriented, imperative and functional programming or procedural styles. It features a dynamic type system and automatic memory management and has a large and comprehensive standard library. Python interpreters are available for installation on many operating systems, allowing Python code execution on a wide variety of systems. Python is a multi-paradigm programming language: object-oriented programming and structured programming are fully supported, and there are a number of language features which support functional programming and aspect-oriented programming. Many other paradigms are supported using extensions, including design by contract and logic programming. Python uses dynamic typing and a combination of reference counting and a cycle-detecting garbage collector for memory management. An important feature of Python is dynamic name resolution (late binding), which binds method and variable names during program execution. The design of Python offers some support for functional programming in the Lisp tradition. The language has map, reduce and filter functions; comprehensions for lists, dictionaries, and sets; and generator expressions [2, 91]. The standard library has two modules itertools and functools. Also, Python has significant advantages over the various programming languages, for example:

- clean syntax (for allocation of blocks to use derogations);
- tolerance programs (that is characteristic of most interpreted languages);
- normal distribution has a lot of useful modules (including the module for developing GUI);
- the use Python in interactive mode (very useful for experimentation and solve simple problems);
- normal distribution is simple but at the same time quite powerful development environment, which is called IDLE and what is written in Python;

- suitable for solving mathematical problems (a means of working with complex numbers, can operate with integers of arbitrary size, a dialog can be used as a powerful calculator).

However, Python still has some disadvantages. Python like many other interpreted languages that do not apply, for example, JIT-compilers have a common drawback - the relatively low rate of program implementation. In addition, the lack of static typing and some other reasons do not allow you to implement a Python function overloading mechanism at compile time.

Python has a large standard library, commonly cited as one of Python's greatest strengths [3, 178], providing tools suited to many tasks. This is deliberate and has been described as a "batteries included" Python philosophy. For Internet-facing applications, a large number of standard formats and protocols (such as MIME and HTTP) are supported. Modules for creating graphical user interfaces, connecting to relational databases, pseudorandom number generators, arithmetic with arbitrary precision decimals, manipulating regular expressions and doing unit testing are also included. Some parts of the standard library are covered by specifications, but the majority of the modules are not. They are specified by their code, internal documentation, and test suite (if supplied). However, because most of the standard library is cross-platform Python code, there are only a few modules that must be altered or completely rewritten by alternative implementations. The primary mechanism for proposing major new features, for collecting community input on an issue and for documenting the design decisions that have gone into Python.

Enhancement of the language goes along with development of the CPython reference implementation. The mailing list python-dev is the primary forum for discussion about the language's development; specific issues are discussed in the Roundup bug tracker maintained at python.org. Development takes place on a self-hosted source code repository running Mercurial. A number of alpha, beta, and release-candidates are also released as previews and for testing before the final release is made. Although there is a rough schedule for each release, this is often pushed back if the code is not ready. The development team monitor the state of the code by running the large unit test suite during development, and using the BuildBot continuous integration system. The community of Python developers has also contributed over 72,000 software modules (as of January 2016) to the Python Package Index (called PyPI), the official repository of third-party libraries for Python. The major academic conference on Python is named PyCon. There are special mentoring programs like the Pyladies.

Python's name is derived from the television series Monty Python's Flying Circus, and it is common to use Monty Python references in example code [4, 161]. For example, the metasyntactic variables often used in Python literature are spam and eggs, instead of the traditional foo and bar. As well as this, the official Python documentation often contains various obscure Monty Python references. Since 2003, Python has consistently ranked in the top ten most popular programming languages as measured by the TIOBE Programming Community Index. As of January 2016, it is in the fifth position. It was ranked as Programming Language of the Year for the year 2007 and 2010. It is the third most popular language whose grammatical syntax is not predominantly based on C.

Python - stable and common language. It is used in many projects and in various ways: as a basic programming language or to create extensions and application integration. In Python implemented a large number of projects, it is also widely used for prototyping of future programs. Python is widely used in many large companies.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

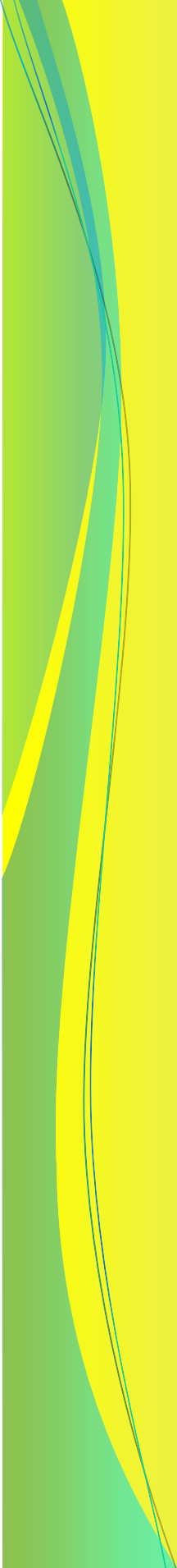
1. The Making of Python [Artima Developer] – 2007.
2. Hettinger Raymond PEP 289 – Generator Expressions. Python Enhancement Proposals. / Raymond Hettinger // Python Software Foundation. – 2012.
3. Piotrowski Przemyslaw Build a Rapid Web Development Environment for Python Server Pages and Oracle / Przemyslaw Piotrowski // Oracle Technology Network. – Oracle. –2012.
4. Whetting Your Appetite. The Python Tutorial. // Python Software Foundation. –2012.

Науковий керівник: Тульчак Людмила Володимірівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

Марчук Анастасія Олександрівна – студентка групи I-15б, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, zanzarah98@mail.ru

Supervisor: Liudmyla Tulchak – senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Anastasiia Marchuk – student, group I-15b, Faculty of Computer Systems and Automatics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia,

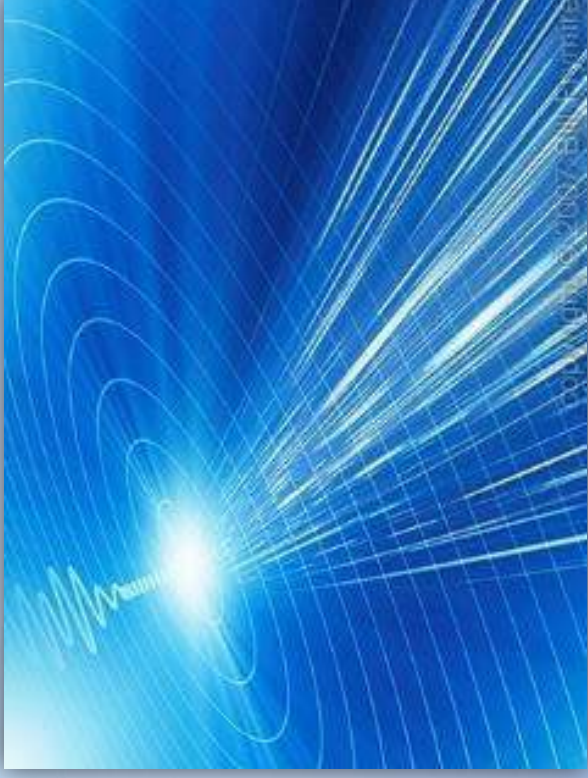
SENSORIZATION OF PRODUCTION ACTIVITIES- THIRD INDUSTRIAL REVOLUTION

**reporter: Volodymyr Pavlov,
student of FCSA, O-15b**

VNTU. 3-4 March, 2016
419

OPTICAL SENSORS COME OF AGE

Nowadays optical sensors are playing undreamed-of roles in industry and research. They monitor bridges from the inside. Spot storms from space. Look into at-risk cells. They're even reshaping sensor science.

by Robert Lieberman

Up close, personal sensors such as a child’s “mood ring” can assess your emotions. A sugar-cube size sensor in a football or boxing helmet can measure brain waves, looking for signs of trauma. Sensors might be in your clothes, in your eyeglasses. Sensor innovators are using many optical technologies for a variety of applications to create the current boom in sensors.

“With laser ultrasound evaluation, you can easily look for cracks or other problem in car doors or airplane wings,” said Robert Lieberman

ADVANCED OPTICAL SENSORS FOR INSPECTING AND DIAGNOSING

“Wavelength Technology, with its expertise in IR optics and components, is developing sensing tools that are instrumental for quality assurance of advanced optical thin-film coating,” said SPIE Senior Member **Robert Huang**, the company’s CEO.

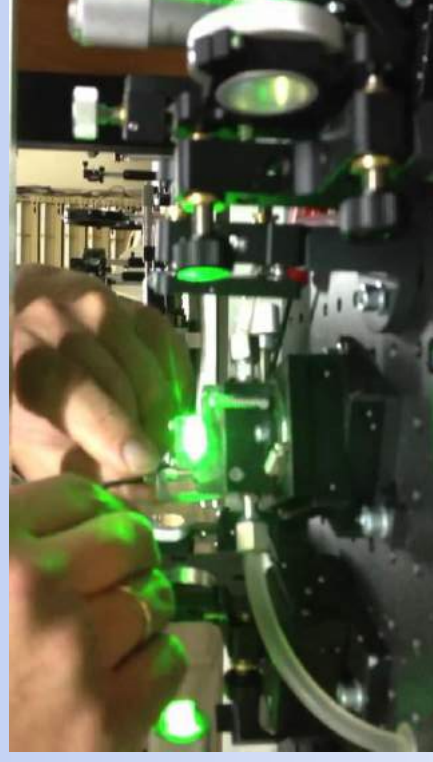

LASER CALORIMETER

Wavelength Technology is also looking into new areas where IR optics can be applied. One such idea is to combine the flexibility of fiber lasers and advanced IR/thermal sensors or sensor arrays for making hand-held inspection tools for nondestructive testing in aerospace, marine, and other industries.

Researchers envision a system where a fiber laser plays the role of a heat source with controllable input power, shape, and temporal characteristics. Thermal response is detected by an IR sensor, and a variety of signatures can help identify defective or abnormal regions by monitoring heat distribution in the region surrounding the laser spot.

For example, in the vicinity of a crack, the lateral heat pattern will be affected, while in the presence of corrosion under insulation, the time response of the surface temperature is used as a defect signature.

By Uri Abrams

SPIE member **Uri Abrams**, CEO of PD-LD, says he admires the fiber-optic sensors from Canadian company Verisante that perform noninvasive skin cancer (melanoma) detection, cell tagging, and sorting. The product, called Aura, won a Prism Award for Photonics Innovation in 2013.

“It gives the dermatologist the ability to scan, say, 300 marks worthy of interest and make a preliminary determination whether there’s reason for any concern about two of them,” Abrams said.

NANOSENSORS CAN PROBE INSIDE A CELL

IOS labs are working with neuroscientists at University of California, Los Angeles on a submicron-scale nanosensor that can investigate what's going on inside a cell. The probe, clearly smaller than a cell, uses a single, very finely tapered optical fiber to make up to six different chemical measurements inside a living cell.

“You can tell how healthy the cell is. You can determine its oxygen use,” Lieberman said. “We can learn how neurons talk to one another.”

Sensors are also important for monitoring highway and building infrastructure. Bridge rust can be costly to repair. One of PD-LD's products can detect corrosion early inside a bridge, inch by inch.

A WAVELENGTH-STABILIZED LASER SOURCE FROM PD-LD

PD-LD placed tiny sensors on the rebar in the concrete for the Riverside-Delanco Bridge, in New Jersey near Philadelphia, during construction of a new deck. The sensors are watching for signs of corrosion.

“Instead of waiting for a huge pothole and having to repave the whole deck, we can know an exact spot to repair,” said Abrams of PD-LD. **“We’d have to close the bridge for just a few hours.”**

MONITORING ATMOSPHERIC GASES WITH LASERS

On the laser side of sensing, SPIE member Tim Day, CEO and cofounder of Daylight Solutions, says Daylight's broadly tunable MIRcat, has uses from atmospheric monitoring to nanoscale imaging.

“It does it all, from one box,” Day said, “and there’s very good stuff in that box. It’s the only laser of its type with continuous wave (CW) output, for apps where you can’t use pulsed light,” Day said.

Laser sensors can detect pollutants such as nitrogen oxide (NO_x), sulfur oxide (SO_x), ozone, and methane; exhaled nitric oxide (NO), a biomarker for asthma; and glucose, the key analyte in diabetes.

BIOSENSORS CHALLENGED BY STRAY LIGHT

Stray light may contribute to a wrong medical diagnosis when doctors use a noninvasive optics tool to look inside tissue.

Hyperspectral imaging can provide lesion detection, find retinal disease, and observe blood as it flows, but the imager's optical components that divide the broadband radiation into its spectral components are potential sources of stray light.

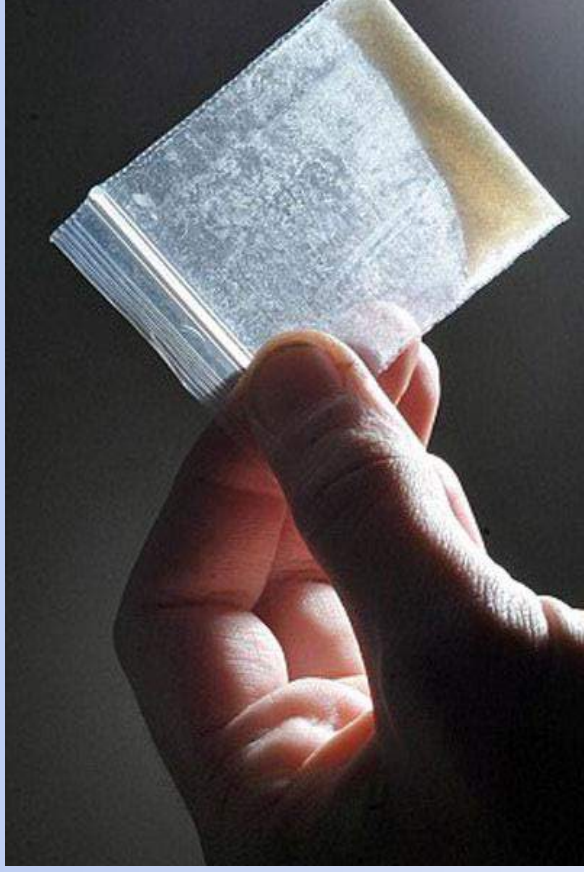
Andresen's motto: "To stay healthy, avoid stray light."

SENSORS FIND MANY USES IN SECURITY SCREENING

The European Union required such screening to begin in 2014. Cobalt and a partner in France, Hi-Tech Detection Systems, are installing in Paris airports.

If a police team spots a white substance spilled in a car or airport, they may need a quick assessment of whether it's detergent or an illegal, controlled substance. A new PD-LD product, called SERDS, for shifted excitation Raman differential spectroscopy, represents a significant development in the capabilities of Raman spectroscopy analysis, PD-LD says.

WHY AN OPTICAL SENSOR BOOM NOW?

Low-cost microelectronics and low-power radios are reducing sensor costs to a tiny amount, said SPIE Fellow Stephen Eglash, executive director of Stanford University's Energy and Environment Affiliates Program.

“Things are getting more compact, and computing power is more cost effective,” added **Abrams**. Many of the hot new items have been in labs for decades, he said. “Now they are finding homes in the commercial world.”

CONCLUSION

- Optical sensors are playing huge role in our life:**
- **we can prevent different diseases;**
  - **to catch drug dealers;**
  - **you can easily look for cracks or other problem in car doors or airplane wings;**
  - **Sensors are also important for monitoring**

THANK YOU

FOR YOUR ATTENTION

The prospects of development solar and wind energy in Ukraine

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі досліджено перспективи розвитку відновних джерел енергії в Україні. Ця робота описує поточний стан ресурсів сонячної і вітрової енергетики і фактори, які впливають на їх подальший розвиток.

Ключові слова: відновлювальна енергія, електроенергія, сонячна енергія, вітрова енергія, електростанція.

Abstract

This work studies the development prospects of renewable energy in Ukraine. This work describes the current state of solar and wind energy sources and factors that affect their further development.

Keywords: renewable energy, electricity, wind energy, solar energy, power plant.

As you know, in recent decades, much attention of the world community is given to alternative and renewable energy. Among alternative sources of energy the most attractive is Sun. People must to take control and maximize the use of flow of solar energy. The full amount of solar energy that comes to the Earth's surface for a week, is more than all the world's energy reserves of oil, gas, coal and uranium. Therefore, the development of solar energy for a long term, is one of the priorities. The most widely solar energy is used in heating systems. This systems work for hot water, heating and other purposes [1].

So, how solar works for you?

1. Solar panels are mounted on your roof and convert sunlight into DC electricity that flows to an inverter
  2. Inverters convert the direct current (DC) power into alternating (AC) power that your home can use.
- How works the solar panel?
1. Photons are absorbed.
  2. Knocking off electrons.
  3. Producing an electrical current.

A world solar energy develops in two ways - photovoltaic solar power plants and thermal solar power plants. Currently there are only plants of the first type in Ukraine. First of all is due to landscape and climate, because, as generally, thermal solar power plant is built on large desert areas in tropical zones. The best conditions for building solar thermal power plants were in the Crimea, but after the annexation of the peninsula by Russia this type of power soon will not appear in Ukraine.

The main elements of photovoltaic stations are solar panels. They consist of a thin films of silicon or other semiconductor material and can convert solar energy into direct electric current.

After the Crimea the most perspective area for solar energy development is south of Ukraine. There amount of solar radiation can be compared to northern Italy, which is the leader by quantity of solar power plants in the world. In addition, the average annual potential of solar energy in Ukraine is higher than in Germany. Germany is a country where solar panels have become very popular even among ordinary people and increasingly have been installing on rooftops. And despite these figures, solar power in Ukraine is not popular. Currently, the most powerful power plant built in the Kherson region (near New Kakhovka planned capacity of 120 MW) Odessa region and Mykolaiv region.

Solar power in Ukraine will develop. Thanks to a special " Feed-in tariff", which operates since 2011, solar energy has become a profitable business that attracted foreign investors. According to statistics, the volume of new solar power stations in 2013 almost doubled compared with 2012. But due to economic and political crisis in Ukraine, the pace of solar energy development may be reduced. And on the other hand solar power could become a source of replacement rather expensive Russian gas [2].

Wind energy has considerable potential . Ukraine has enough territory with constant strong winds.

Even with the higher cost of wind energy (compared to traditionally fossil resources) is economically viable in the steppe (including coastal) and mountainous areas of the country (Odessa, Mykolaiv, Kharkiv, Luhansk and Donetsk region, and mountain regions of the Carpathians and annexed Crimea).

Botievo wind power plant is Ukraine's largest wind power plant, located near the village of Primorsky Posad of Zaporizhia region. Installed capacity of wind power plant is 200 MW. The construction was carried out in two stages: 30 units was launched in 2012 and 35 units was launched in 2014. The annual average production of electricity is expected to reach 686 million kW • h of electricity per year. Putting the station in operation ensures the necessary electricity south of Zaporizhia region. Botievo WPP is the fifth largest wind power plant in Central and Eastern Europe in 2014 [3].

It is estimated that wind energy could provide Ukraine 15% of total electricity needs.

A wind power is also has a " Feed-in tariff". Due to this only in 2013 the share of wind power is doubled, despite the fact that wind energy is more expensive than solar energy. Despite this rapid development of wind power, its share in the amount of solar energy barely crossed the mark of 1% of the total electricity generation in Ukraine. This number is very small, but it undoubtedly will grow.

To sum up I want to say that Ukraine is a very promising renewable energy market.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Електронний ресурс: <http://eco-electrics.com.ua/novosti>
2. Електронний ресурс: <http://scitech.com.ua/2014/07/04/alternatyvna-enerhetyka-v-ukrajini/>
3. Електронний ресурс: https://ru.wikipedia.org/wiki/Ботиевская_ВЭС.

Науковий керівник – Никопорець Світлана Степанівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Костяєва Марія Сергіївна – студентка групи 1Е-12б, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця. margo65@mbx.vn.ua

Supervisor - Svitlana Nykyporets – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Kostyayeva Maria S. - student group 1E-12b, Faculty of Electromechanics and Electricity, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SOLE PROPRIETORSHIP

Vinnytsia National Technical University

Abstract

The article presents a classification of the main forms of the business dealing, in particular sole ownership. Its advantages and disadvantages.

Keywords: *sole proprietorship, advantages, disadvantages, owner, liabilities.*

A sole proprietorship is the simplest and most common structure chosen to start a business. It is an unincorporated business owned and run by one individual with no distinction between the business and you, the owner. You are entitled to all profits and are responsible for all your business's debts, losses and liabilities.

Forming a Sole Proprietorship

You do not have to take any formal action to form a sole proprietorship. As long as you are the only owner, this status automatically comes from your business activities. In fact, you may already own one without knowing it. If you are a freelance writer, for example, you are a sole proprietor.

But like all businesses, you need to obtain the necessary licenses. Regulations vary by industry, state and locality.

If you choose to operate under a name different than your own, you will most likely have to file a fictitious name (also known as an assumed name, trade name, or DBA name, short for "doing business as"). You must choose an original name; it cannot already be claimed by another business.

The most common and simplest form of business is a sole proprietorship. Many small businesses operating in the United States are sole proprietorships. An individual proprietor owns and manages the business and is responsible for all business transactions. The owner is also personally responsible for all debts and liabilities incurred by the business.

In this type of business, there are no specific business taxes paid by the company. The owner pays taxes on income from the business as part of his or her personal income tax payments.

To assist sole proprietors, there are business grants available from the Federal Government or private organizations, providing certain criteria are met. To qualify for Federal grants,[6] small businesses must comply with determined business size and income standards.

Advantages of a Sole Proprietorship

A sole proprietor has complete control and decision-making power over the business.

Sale or transfer can take place at the discretion of the sole proprietor.

No corporate tax payments.

Minimal legal costs to forming a sole proprietorship.

Few formal business requirements.

Disadvantages of a Sole Proprietorship

The sole proprietor of the business can be held personally liable for the debts and obligations of the business. Additionally, this risk extends to any liabilities incurred as a result of acts committed by employees of the company.

All responsibilities and business decisions fall on the shoulders of the sole proprietor.

Investors won't usually invest in sole proprietorship. If the business is conducted under a fictitious name, it's up to the sole proprietor to file all applicable forms under the fictitious name or under doing business as (DBA). This, however, does not mean that the business is a separate entity from a legal standpoint. The sole proprietor remains liable even if he or she is doing business under a fictitious name.

Most sole proprietors rely on loans and personal assets to initially finance their business. Some will elect to incorporate once the business has started to grow, while other business owners maintain their sole proprietorship for many years.

REFERENCES

1. <https://www.sba.gov/content/sole-proprietorship-0>
2. <https://atlasalabama.gov/info/business-entities/>

Tiamusheva Victoria M. – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: tiamusheva.v.1mo@gmail.com

Thesis adviser: **Senchenko Victoria O.** – lecturer in the Department of foreign languages, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

WHAT IS A BIOCHIP?

Vinnitsia National Technical University

Анотація

Біочіп - це організоване розміщення молекул ДНК або білка на спеціальному носії - «платформі», його можливості значно перевищують сьгоднішні електронні засоби в більшості аспектів. Головним завданням даної доповіді є ознайомлення аудиторії з багатофункціональністю біочіпа, показати його переваги та недоліки.

Ключові слова: біочіп, аналіз, експеримент, використання.

Abstract

Biochip - is organized by placing molecules of DNA or protein at a special media - "platform .". Its capabilities far exceed today's electronic media in most aspects. The main objective of this report is to familiarize the audience with the multifunctionality biochip show its advantages and disadvantages

Keywords: biochip, analysis, experiment, using.

A biochip is a collection of miniaturized test sites (microarrays) arranged on a solid substrate that permits many tests to be performed at the same time in order to achieve higher throughput and speed. Typically, a biochip's surface area is no larger than a fingernail. Like a computer chip that can perform millions of mathematical operations in one second, a biochip can perform thousands of biological reactions, such as decoding genes, in a few seconds. Biochip is a broad term indicating the use of microchip technology in molecular biology and can be defined as arrays of selected biomolecules immobilized on a surface. Biochip will also be used in animal and plant breeding, and in the monitoring of foods and the environment. Biochip is a small-scale device, analogous to an integrated circuit, constructed of or used to analyze organic molecules associated with living organisms. One type of theoretical biochip is a small device constructed of large organic molecules, such as proteins, and capable of performing the functions (data storage, processing) of an electronic computer. The other type of biochip is a small device capable of performing rapid, small-scale biochemical reactions for the purpose of identifying gene sequences, environmental pollutants, airborne toxins, or other biochemical constituents.

Like a computer chip that can perform millions of mathematical operations in one second, a biochip can perform thousands of biological reactions, such as decoding genes, in a few seconds. Biochips helped to dramatically accelerate the identification of the estimated 80,000 genes in human DNA, an ongoing world-wide research collaboration known as the Human genome project. Developing a biochip platform incorporates electronics for addressing, reading out, sensing and controlling temperature and, in addition, a handheld analyzer capable of multiparameter identification. The biochip platform can be plugged in a peripheric standard bus of the analyzer device or communicate through a wireless channel. Biochip technology has emerged from the fusion of biotechnology and micro/nanofabrication technology. Biochips enable us to realize revolutionary new bioanalysis systems that can directly manipulate and analyze the micro/nano-scale world of biomolecules, organelles and cells.

The "chip contains a 10 character alphanumeric identification code that is never duplicated. When a scanner is passed over the chip, the scanner emits a 'beep' and your ... number flashes in the scanner's digital display." Biochips concentrate thousands of different genetic tests on a surface area of just a few square centimetres so that they can be analysed by computer within a very short space of time. On the one hand this makes the individual genetic tests much cheaper and on the other hand, thanks to the capacity, many more tests can be carried out.

Biochips concentrate thousands of different genetic tests on a surface area of just a few square centimetres so that they can be analysed by computer within a very short space of time. On the one hand this makes the individual genetic tests much cheaper and on the other hand, many more tests can be carried out. Affymetrix invented the "high-density microarray" in 1989 and has been selling this assay since 1994 under

the name of GeneChip . In this context, microarray means that the genetic tests are organised (arrayed) in micrometre spacing(micro).As it was not previously possible to go below the millimetre range, the description “high density” is certainly justified. Experiments (e.g. measurement of gene activity or sequencing to demonstrate mutations and polymorphisms) that could previously only be done individually, one after the other, can now be carried out in large numbers at the same time and in a highly automated manner.

Biochips are fast, accurate, miniaturized, and can be expected to become economically advantageous attributes that make them analogous to a computer chip. One expects to see an accelerated trend of ultraminiaturization, perhaps involving entirely novel media, and an increased ability to analyze not only genetic material but also other types of biologic molecules. One expects, too, an eventual harmonization of technologies, so that dominant fabrication strategies will emerge, at least for certain types of applications, including a favored format for genetic analysis and another for antibodies and other proteins. Since the potential applications are vast, both for research and for clinical use, the potential markets for biochips will be huge, a powerful driving force for their continued development .

REFERENCES

1. <http://studymafia.org/biochips-seminar-pdf-report-and-ppt/>
2. <http://seminarprojects.org/t-biochips--5478>

Бушинська Аліна Сергіївна -- студент групи 2КН-15б, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: alina.bushinskaja@yandex.ua.

Науковий керівник: **Степанова Ірина Сергіївна** -- Кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Alina S. Bushynska -- Department of of Information Technology and Computer Engineering , Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia , e-mail: alina.bushinskaja@yandex.ua.

Supervisor: **Irina S. Stepanova** -- Ph.D., Associate Professor, Head of Foreign Languages Department , Vinnytsia National Technical University ,Vinnitsa.

PORTFOLIO MANAGEMENT

Vinnytsia National Technical University

Abstract

The paper covers the basics of the Portfolio Management Theory, especially the process of asset allocation for the best risk-adjusted portfolio. This is an inevitable part of portfolio building which results in the subsequent increase in profit to risk ratio.

Keywords: portfolio, risk, profit, model, investment, theory, securities, asset, ratio.

Introductory words

Portfolio Management has been considered one of the main areas of Finance for both academics and practitioners. The Portfolio Management subject studies anything that is related with building a portfolio of assets (stocks, derivatives, or bonds, or even real estate) with the goal of maximizing the expected returns and minimizing the risk. The first model was developed by Harry Markowitz during the fifties and it is called Modern Portfolio Theory or the Mean-Variance Model because it affirms that investors should be concerned by only the mean and the variance of the portfolios [1].

Following this model during sixties some authors presented the first asset pricing model (Sharpe, 1964) named as CAPM and it can be considered as one of the main contributions to modern finance. Although it is a theoretic model it has been used a lot in real financial markets and in companies. According to the fundamental equation of this model, the expected return of any asset will be a function of its systematic risk (which can be measured by the beta).

An investment company is defined as a financial intermediary that collects funds from individual investors and invests those funds in a potential range of assets. There are several types of investment companies: open-end funds, closed-end funds, ETF's, etc. During the last two decades investment companies (especially those with mutual funds) have experienced a huge growth both in number and in size all over the world. There are different topics that must be analyzed or studied on investment companies, but the most relevant is the evaluation [2]. There will be presented the main performance measures (Sharpe Ratio, Jensen's alpha, etc.) and analyzed their advantages and disadvantages.

The process of portfolio management may be divided into 3 subcategories, which define how to select a security in order to meet client's needs, and understand his risk tolerance. So, they are:

1) Understanding the Client values and preferences

The process always starts with the investor. Getting to know the client's needs, the client's tax status is fundamental for a portfolio manager.

2) Portfolio Construction

The next part of the process is the actual construction of the portfolio. The first of these is the decision on how to allocate the portfolio across different asset classes defined broadly as equities, fixed income securities and real assets (such as real estate, commodities and other assets). This asset allocation decision can also be framed in terms of investments in domestic assets versus foreign assets, and the factors driving this decision.

The second component is the asset selection decision, where individual assets are picked within each asset class to make up the portfolio. In practical terms, this is the step where the stocks that make up the equity component, the bonds that make up the fixed income component and the real assets that make up the real asset component are selected.

The final component is execution, where the portfolio is actually put together. Here investors must weigh the costs of trading against their perceived needs to trade quickly. While the importance of execution will vary across investment strategies, there are many investors who fail at this stage in the process [2].

3) Evaluate portfolio performance

The final part of the process, and often the most painful one for professional money managers, is performance evaluation. Investing is after all focused on one objective and one objective alone, which is to make the most money you can, given your particular risk preferences. Investors are not forgiving of failure and unwilling to accept even the best of excuses, and loyalty to money managers is not a commonly found trait [4].

To sum up, portfolio management theory is essential for making wise decisions as well as it mitigates the risk and meet the investors needs to the highest extent.

REFERENCES

1. Fisher D. Security Analysis and Portfolio Management. - Pearson Education. – 1995. – 704.
2. Frank K. Reilly. Investment Analysis and Portfolio Management. -Dryden Press. - 1979.- 727.
3. Alan R. Portfolio Theory&Financial Analysis: Exercises. - Louisiana State University Press.-2001.- 73.
4. SCHWESERNOTES TM. 2015 CFA level 1 book 5: fixed income, derivatives and alternative investments. – Kaplan, Inc. -2014. -247.

Iordanov A.U. – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

Supervisor: **Pradivlyanny M.G.**– associate professor, Vinnytsia National Technical University.

The benefits of nuclear energy

Vinnitsia National Technical University

Анотація

Ядерна енергія – це чисте джерело енергії, яке здатне забезпечити продовження розвитку нашої індустріальної цивілізації при збереженні навколишнього середовища. Ядерна енергія є чистим, безпечним, надійним і конкурентоспроможним джерелом енергії. Це єдине джерело енергії, яке може замінити значну частину викопного палива (вугілля, нафта і газ) які масово забруднюють атмосферу і сприяють парниковому ефекту.

Keywords: nuclear power, nuclear energy, heat, environment, fuel, energy source, the atmosphere.

Abstract: Nuclear energy is a clean, safe, reliable and competitive energy source. It is the only source of energy that can replace a significant part of the fossil fuels (coal, oil and gas) which massively pollute the atmosphere and contribute to the greenhouse effect.

Ключові слова: ядерна енергетика, атом, енергія, тепло, екологія, паливо, джерело енергії, атмосфера.

Keywords: nuclear power, nuclear energy, heat, environment, fuel, energy source, the atmosphere.

The only clean, safe energy source capable of ensuring the continuation of our industrial civilization while protecting the environment. by Bruno Comby Introduction and conclusion (previous conclusion elevated to introduction) Nuclear energy is a clean, safe, reliable and competitive energy source. It is the only source of energy that can replace a significant part of the fossil fuels (coal, oil and gas) which massively pollute the atmosphere and contribute to the greenhouse effect. If we want to be serious about climate change and the end of oil, we must promote the more efficient use of energy, we must use renewable energies – wind and solar – wherever possible, and adopt a more sustainable life style. But this will not be nearly enough to slow the accumulation of atmospheric CO₂, and satisfy the needs of our industrial civilization and the aspirations of the developing nations. [1] Nuclear power should be deployed rapidly to replace coal, oil and gas in the industrial countries, and eventually in developing countries An intelligent combination of energy conservation, and renewable energies for local low-intensity applications, and nuclear energy for base-load electricity production, is the only viable way for the future. Tomorrow's nuclear electric power plants will also provide power for electric vehicles for cleaner transportation. With the new high temperature reactors we will be able to recover fresh water from the sea and support hydrogen production. We believe that the opposition of some environmental organizations to civilian applications of nuclear energy will soon be revealed to have been among the greatest mistakes of our times. Present Conditions Resources: Our industrial civilization runs on energy and 85% of the world's energy is provided by the fossil fuels, coal, oil and gas. Coal began to be used extensively in Britain when its forests were no longer able to satisfy the energy requirements of an embryo industrialization. Coal is found almost everywhere and reserves should last several centuries. Petroleum began by replacing whale oil at the end of the 19th century, and its use has grown ever since. Discoveries of new deposits are not keeping up with consumption and production of oil is about to peak. At the present rate of consumption, reserves are estimated to last a few decades, but consumption is growing rapidly. More than half the world's oil production today is located in the fragile and politically unstable area of the Persian Gulf, as is an even greater fraction of our future reserves, Gas was at first a byproduct of oil extraction and it was thrown away. It has since been mastered to become a major source of energy. Reserves are similarly limited and estimated to last for a few decades. These fossil fuels were laid down over geological times and it seems likely they will have been totally exploited over the few centuries from about 1850 to 2100. Environmental Consequences: In burning fossil fuels, we inject 23 billion tons of carbon dioxide every year into the atmosphere – 730 tons per second. Half of it is absorbed in the seas and vegetation, but half remains in the atmosphere. This is significantly altering the composition of the atmosphere and seriously affecting the climate of our planet. We have only this one fragile planet to live on. If we want it to remain livable, to ensure the comfort of our modern lives and indeed the very continuation of our industrial civilization, then we must urgently adopt new lifestyles and find other energy sources. What is

to be done? Conservation and renewables: There are those who tell us we only need to conserve energy and rely upon renewable energies. Solar and wind are the major renewables. I agree, of course, that conservation is highly commendable, even essential. But in the light of the world's growing population, widespread economic development and enhanced life expectancy on the one hand (notably China and India which account for about 35% of the world's population) and finite fossil fuel resources on the other, conservation can only delay the crisis that will arise from the penury of oil and gas. Energy efficiency and alternate sources of energy can and must be developed. Efficient light bulbs produce the same amount of light with 3 to 8 times less energy. Heat pumps can provide the same amount of heat with 2 to 5 times less energy. Solar heat and geothermal energy can and should be developed to a much greater extent than they are today. Some environmentalists are enchanted by the simplicity of solar cells and the pristine elegance of wind turbines, and they refuse to accept the fact that they are quantitatively incapable of supplying the energy required by an industrial civilization. I do not mean to say that these renewable energies should be excluded; they are useful and have important niche roles to play – in remote locations and under special circumstances. But they can make only a marginal contribution to the energy needs of a growing industrial civilization. Let me give an example. To replace just one nuclear reactor, such as the new EPR reactor which France is now building in Normandy, with the most modern wind turbines (twice as high as Notre-Dame, the Cathedral of Paris), they would have to be lined up all the way from Genoa in Italy to Barcelona in Spain (about 700 kilometers/400miles). And, even so, they generate electricity only when the wind blows (their average yield is about 25% of their rated capacity). There is much talk about biofuels, ethanol from sugar cane, for example. The entire arable surface of the Earth could not produce enough biofuel to replace present oil consumption. Mineral resources: By 2100, oil and natural gas reserves will likely be exhausted. This leaves coal and nuclear energy. As an environmentalist the idea of developing more coal, the most polluting energy source on the planet, and the greatest contributor to global warming, is simply not acceptable. The process of sequestration or isolating millions and billions of tons of carbon dioxide is nothing but a pleasant dream at this point, still unproven and unlikely to be put into wide-spread practice. Nuclear power: Nuclear power is clean, safe, reliable, compact, competitive and practically inexhaustible. Today over 400 nuclear reactors provide base-load electric power in 30 countries. Fifty years old, it is a relatively mature technology with the assurance of great improvement in the next generation. (Hundreds of nuclear reactors furnish reliable and flexible shipboard power: military ships of course. But the technology is adaptable to civilian maritime transport.) Clean: Nuclear energy produces almost no carbon dioxide, and no sulfur dioxide or nitrogen oxides whatsoever. These gases are produced in vast quantities when fossil fuels are burned. Nuclear waste: One gram of uranium yields about as much energy as a ton of coal or oil - it is the famous "factor of a million". Nuclear waste is correspondingly about a million times smaller than fossil fuel waste, and it is totally confined. In the USA and Sweden, spent fuel is simply stored away. Elsewhere, spent fuel is reprocessed to separate out the 3% of radioactive fission products and heavy elements to be vitrified (cast in glass) for safe and permanent storage. The remaining 97% – plutonium and uranium – is recovered and recycled into new fuel elements to produce more energy. The volume of nuclear waste produced is very small. A typical French family's use of nuclear energy over a whole lifetime produces vitrified waste the size of a golf ball. Nuclear waste is to be deposited in deep geological storage sites; it does not enter the biosphere. Its impact on the ecosystems is minimal. Nuclear waste spontaneously decays over time while stable chemical waste, such as arsenic or mercury, lasts forever. Most fossil fuel waste is in the form of gas that goes up the smokestack. We don't see it, but it is not without effect, causing global warming, acid rain, smog and other atmospheric pollution. Safe: Nuclear power is safe, as proven by the record of half a century of commercial operation, with the accumulated experience of more than 12,000 reactor-years. There have been only two serious accidents in the commercial exploitation of nuclear power: Three Mile Island in 1979 (in Pennsylvania, USA) and Chernobyl in 1986 (in the Soviet Union, now in Ukraine). TMI was the worst accident one can imagine in a western power reactor. The core of the reactor melted down and much of it fell to the bottom of the reactor vessel. The radioactivity released was almost entirely confined within the reinforced concrete containment structure, the air-tight silo-like building which houses the reactor – it was designed for that purpose. The small amount of radioactivity which escaped was quite innocuous. As a result, no one at TMI was seriously irradiated nor did anyone die. In fact, Three Mile Island was a real success story for nuclear safety. The worst possible accident occurred, a core meltdown, and yet no one died or was even injured. Chernobyl was different. The reactors at Chernobyl had no containment structure. The reactor's faulty design made it unstable and Chernobyl was operated that night in a way known to be dangerous. In the execution of a test, all the security systems were deliberately bypassed. An uncontrollable surge in power

occurred leading to a steam explosion. The 600-ton graphite moderator then caught fire and burned for several weeks. The smoke carried more than half the radioactive fission products directly into the atmosphere where they were swept far and wide by the winds. Fewer than 32 persons died within a few months, and about 200 more were severely irradiated but survived. The inhabitants of the exclusion zone were also victims as they were hurriedly uprooted, evacuated and resettled elsewhere. They lost their jobs and suffered psychological and social trauma in the dissolving Soviet Union. Their lives were disrupted and shortened. Since 1986, some 4000 cases of thyroid cancer have been diagnosed in the surrounding regions, and successfully treated. Nine fatal cases have been reported. There has been some talk about long term cancers. Some organizations and journalists speculate that there might be tens of thousands of victims still to come, but it should be noted that these are mostly the result of theoretical calculations based on an unsubstantiated hypothesis, the linear extrapolation of the effect of high doses and high dose rates of radiation to the low doses and low dose rates, applied in this case to populations in millions having received only low doses. It is scientifically well established that this linear extrapolation does not apply to doses below 100 mSv, and therefore these calculations are not relevant, except perhaps for those persons who were exposed to high doses above 100 mSv. Chernobyl was the perfect example of what not to do with a nuclear reactor: a faulty design, an unstable reactor, operated in an experiment with all security systems disconnected, followed by a panicked response by the civil authorities. In sum, far fewer fatalities have occurred in the civilian nuclear power industry in half a century (Chernobyl included), than occurred in any year in the fossil fuel industries. Coal mine accidents are common occurrences and often cause tens or hundreds of fatalities, reported one day and forgotten the next, adding up to about 15,000 per year worldwide, 6,000 of which are in China. The same may be said for oil field accidents. Oil tankers go aground or break up, accidents occur in refineries, oil and gas platforms have been lost with all hands. Accidents in high pressure gas pipelines are not infrequent. Just one example among many others is the gas pipeline accident at Ghislenghien, Belgium on July 30, 2004, in which 21 persons died and 120 were injured.

Reliable: Nuclear reactors provide base-load power and are available over 90% of the time; intervals between refuelings have been extended and down time for refueling has been reduced. In the USA, these improvements over the years have been the equivalent of adding one reactor a year to the existing fleet. Most reactors are designed for a life of 40 years; many are reaching that age in good condition and extensions of 20 years have usually been granted. [2] Competitive: The cost of nuclear power is competitive and stable. The cost of nuclear fuel is a small part of the price of a nuclear kiloWatt-hour, whereas fossil fueled power, especially oil and gas, is at the mercy of the market. Inexhaustible: Uranium is found everywhere in the crust of the Earth – it is more abundant than tin, for example. Major deposits are found in Canada and Australia. It is estimated that increasing the market price by a factor ten would result in 100 times more uranium coming to market. Eventually we will be able to recover uranium from sea water where 4 billion tons are dissolved.

Compact: A nuclear power station is very compact, occupying typically the area of a football stadium and its surrounding parking lots. Solar cells, wind turbine farms and growing biomass, all require large areas of land. Radiation: Fear of the unknown is the merchandise of anti-nuclear “greens”. They preach fear of radiation in general, fear of radioactive waste in particular, fear of another major accident such as Three Mile Island or Chernobyl, and fear of nuclear weapons proliferation. Their campaign has been successful only because radiation is a mystery to most people, and very few are aware of the fact that radiation is present everywhere in the environment. The anti-nuclear organizations also exploit the widespread but mistaken interpretation of the studies of the health of the survivors of the Hiroshima and Nagasaki bombing: that even a small amount of radiation is deleterious to health (the LNT hypothesis), and the related concept of collective dose. In fact a moderate amount of radiation is natural and beneficial, if not essential, to life. Radiation has been bathing our environment since the earliest history of our planet, and it is present everywhere in nature. In fact, our sun and its planets including the Earth are the remnants of the giant explosion of a supernova. Everything is radioactive around us in nature and already was even before radioactivity was discovered. [3] This radiation spontaneously decreases with time. When life first appeared on Earth, the natural radiation levels were about twice as high as today. Most people are totally unaware of the fact that the human body itself is naturally radioactive. Our bodies contain about 8000 becquerels (8000 atoms disintegrating every second), about half of which is potassium-40, a chemical element essential for health, as well as carbon-14. Old Fashioned Attitudes: Ecological organizations such as Greenpeace have consistently had an anti-nuclear bias which is more ideological than factual. An increasing number of environmentalists are now changing their minds about nuclear energy because there are very good, solid, scientific and, above all, environmental reasons to be in favor of nuclear energy. TO CONCLUDE, it is our position that well designed, well constructed, well operated and well maintained nuclear energy is not only clean, but it is also safe, reliable, durable and competitive.

References

1. Шидловский А.Д. Повышение качества энергии в электрических цепях / Кузнецов В.Г. Научная мысль, 1985 г – 254 с.
2. Розанов М. Н. Надежность электроэнергетических систем. - М.: Энергоатомиздат, 1984. - 200 с.
3. Правила устройства электроустановок. - М.: Энергоатомиздат, 1986. - 648 с.

Янковецький Ярослав Анатолійович, студент групи 3Е-12Б. Вінницький національний технічний університет. м.Вінниця.

yua1995@bk.ru

Викладач: Степанова Ірина Сергіївна

Yankovetsky Yaroslav Anatolievic., student of 3E-12B. Vinnitsa National Technical University. Vinnitsa.

yua1995@bk.ru

Instructor: Stepanova Irina Sergeivna

NEW HYBRID JUMPER FOR REMOTE RADIO HEADS

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В цій роботі йде мова про вирішення недоліків впровадження мережі LTE, пов'язаних із використанням перемичок і кабелів, а також їх вирішення шляхом впровадження нового продукту компанії SPINNER.

Ключові слова: гнучкі, гібридні перемичкачі, антена.

Annotation

This paper deals with the solution of LTE network introduction disadvantages associated with the use of jumpers and cables, as well as their solutions through the introduction of new product SPINNER.

Keywords: flexible, Hybrid Jumper, antenna.

Introduction

Against a background of expansion of the LTE network, worldwide operators are increasingly relying on amplifiers installed close to the antenna, known as remote radio heads (RRH), especially for smaller antenna systems mounted in towers or on roofs. Previously, the transmission distance between the RRH and the antenna was usually bridged by $1/4$ inch jumpers. However, operators have met with increased difficulties due to the maximum allowable insertion loss of such links, which is why the $1/4$ inch jumpers have been deemed to be unsuitable for certain cable lengths. This is why the larger 7/8 inch feeder cables, which have better attenuation properties, often need to be used. The downside is that their diameter is almost twice as large. This makes them rigid in comparison to $1/4$ inch jumpers and their relatively large bending radius and high bending torque are obstacles to easy installation, particularly on the last meter before the antenna or the RRH. In reality, for installation purposes, users have often had to resort to the far more flexible $1/4$ inch jumpers again, at least where close-coupled connections need to be made. However, this approach requires quite a lot of effort to cut the $7/8$ inch feeder cables to length on site, strip them and attach the necessary connectors. Furthermore, assembling the cables on site is critical, given that conditions are not always ideal and that the RF parameters and durable resistance to environmental influence are essential.

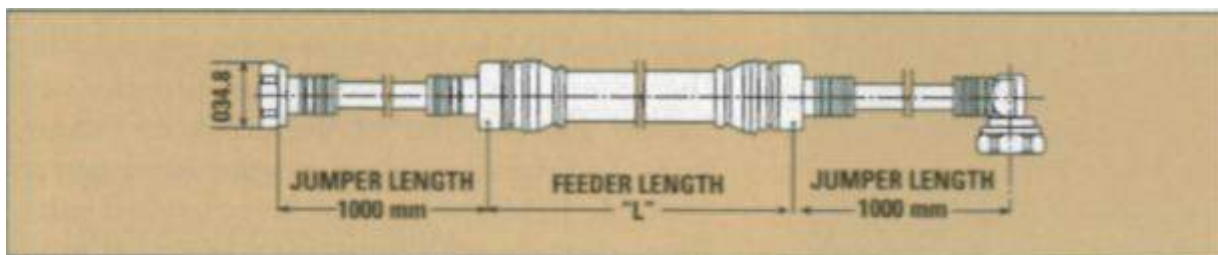
COMBINED BENEFITS

SPINNER has addressed these issues by offering the market a product that combines the benefits of both cable types, thus ensuring easy assembly. The Hybrid Jumper features the good attenuation performance of the feeder cable as well as the desirable flexibility of the jumper cable. The specifications for the Hybrid Jumper are shown in *Table 1*.

TABLE I					
SPECIFICATIONS OF THE HYBRID JUMPER					
Electrical Specification					
Frequency range (MHz)	380 ... 470	698 ... 960	1710 ... 1990	2000 ... 2200	2200 ... 2700
VSWR	1.07 max.	1.09 max.	1.11 max.	1.13 max.	1.16 max.
	1.05 typ.	1.06 typ.	1.08 typ.	1.08 typ.	1.10 typ.
IM3	≤ -160 dBc max./-165 dBc typ. (@ 2 × 43 dBm)				
Environmental Specification					
Ingress protection	IP 68 (0.1 bar/24 hours/unmated) IP 68 (1 bar/1 hour/mated)				
Recommended temperature range	-70°C to +85°C -94°F to +185°F Storage -40°C to +60°C -40°F to +140°F Installation -55°C to +85°C -67°F to +185°F Operation				
Types (Extracted Examples)					
Article	LF 7/8" Feeder length "L"	Assembly weight	Nominal insertion loss @		
			800 MHz	1800 MHz	2700 MHz
Cable Sizes: SF 1/2" /LF 7/8" Connectors: both ends 7-16 male					
JFJ-S12L78-7M7M-6	4000 mm	2.9 kg 6.4 lb	0.36 dB	0.56 dB	0.72 dB
JFJ-S12L78-7M7M-8	6000 mm	3.9 kg 8.6 lb	0.42 dB	0.68 dB	0.86 dB
JFJ-S12L78-7M7M-10	8000 mm	4.9 kg 10.8 lb	0.50 dB	0.80 dB	1.00 dB
JFJ-S12L78-7M7M-12	10000 mm	5.9 kg 13.0 lb	0.58 dB	0.92 dB	1.16 dB

The newly designed Hybrid Jumper includes a 7s inch feeder cable as the main line, the length of which can be freely determined. On each end, it has a one meter long $\frac{1}{4}$ inch jumper that is assembled on the main line with specially developed and optimized connection elements. **Figure 1** shows the configuration. These connection elements are tightly soldered on the outer conductors of the cables, thus ensuring high stability and excellent intermodulation properties over the whole sendee life and under any environmental conditions.

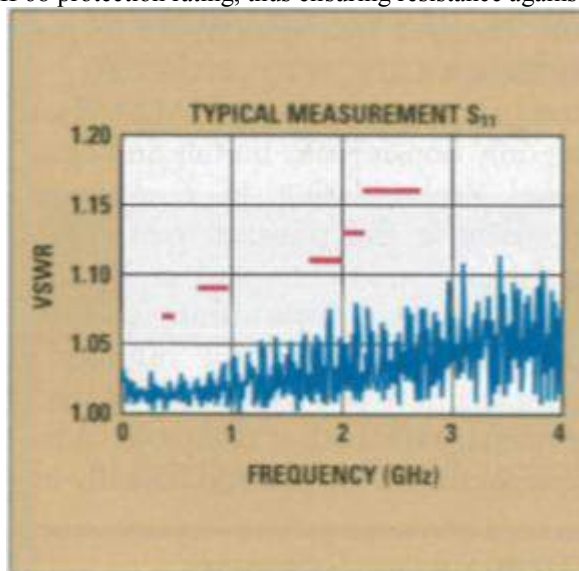

▲ Fig. 1 Cross-section of the make-up of SPINNER's Hybrid Jumper.

COMPLETE ASSEMBLED UNITS

The traditional approach has been to join the feeder cable and jumper with a combination of connector and coupler, with at least one of them (usually the connector of the feeder cable) being assembled on site. Instead, the Hybrid Jumper is delivered as one completely assembled unit that is ready for use. The transition points are exactly matched and ensure superior VSWR values under repeatable manufacturing conditions. Typical measurements are shown in *Figure 2*.

The Hybrid Jumper, as a complete line, has an $I M3 < -160$ dBc, which meets the stringent intermodulation requirements of individual pre-assembled $V/2$ inch jumpers over the whole service life. Furthermore, the cables go through a 100 percent test before dispatch; upon request the test log is available to the customer. The product also fully meets the requirements of the IP68 protection rating, thus ensuring resistance against environmental effects.

▲ Fig. 2 Typical VSWR measurement graph.

Conclusions

By harnessing the company's technical competence and long-standing experience in order to find the optimum solutions for its customers, SPINNER's new Hybrid Jumper is a cable that is flexible where flexibility is needed, while also featuring low insertion loss. Repeatable manufacturing conditions and 100 percent testing of all relevant technical parameters guarantee high operational reliability. An additional benefit is that complete pre-assembly makes the Hybrid Jumper very easy to install and ready for immediate use. It is currently available in standard lengths from 6 to 12 m and special lengths can be manufactured and supplied upon request. Besides the most common connector combination with 2 x 7-16 connectors, the Hybrid Jumper is also available in the standard version 7-16 connector/7-16 angled connector.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. <http://www.spinner-group.com>

Науковий керівник: Габрійчук Людмила Едуардівна – старший викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет.

Олександр Борисович Білик – студент групи ТКт-12б, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: vdvsasha2@mail.ru.

Владислав Олегович Шаталюк – студент групи ТКт-12б, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: shatalyuk_v@mail.ua

Supervisor: Ludmyla Habriichuk –senior teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Olexandr Biluk- group TCt-12b, Faculty of Radio Engineering, Telecommunications and Electronic Instrument Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: vdvsasha2@mail.ru.

Vladuslav Shatalyuk- group TCt-12b, Faculty of Radio Engineering, Telecommunications and Electronic Instrument Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: shatalyuk_v@mail.ru.

IEEE P1785: A New Standard for Waveguide Above 110GHz

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Товариство мікрохвильової теорії і методів (MTT-S) в IEEE недавно почало діяльність з розробки міжнародного стандарту для визначення хвелеводів, використовуваних на частотах 110 ГГц і вище, зокрема металевих хвелеводів. Робоча група стандартів (P1785) вже зустрічалася кілька разів і прагне визначити як розміри хвелеводів (і пов'язаних з ними смуг частот), так і їх інтерфейсів (тобто фланці).

Ключові слова: частота, смуга, розмір, хвелевід, фланець.

Abstract

The Microwave Theory and Techniques Society (MTT-S) of the IEEE has recently launched an activity to develop an international standard to define waveguides used at frequencies of 110 GHz and above—specifically, rectangular metallic waveguides. The standard's Working Group (P1785) has already met several times and is looking to define both the dimensions of the waveguides (and associated frequency bands) and their interfaces (that is flanges).

Keywords: frequency, band, dimension, waveguides, flange.

There are many applications that are Hpresently being researched in the Ihigh millimeter-wave/low terahertz frequency range. These applications are supporting many areas, including astronomy, remote sensing, communications, radar systems and homeland security. This standard is being developed to make sure that all of these applications have a commonality and can interface easily with other technologies that are being developed.

FREQUENCY BANDS AND WAVEGUIDE DIMENSIONS

To date, much of the work of the Working Group has concentrated on establishing the frequency bands and waveguide dimensions. It was agreed early on that, for the waveguide aperture, the ratio of the width to height of the waveguide would be 2.T. The waveguide sizes and frequency bands that have been chosen to be included in the standard are shown in Table I.¹ The waveguides in the shaded region of Table 1 correspond closely to waveguides given in existing standards (References 2 and 3, for example). The main difference is that the IEEE waveguide sizes are being specified using metric units (that is micrometers, rather than mils that were used, for example in Reference 2). The waveguides will also be named according to their metric size: the letters WM indicate that the size refers to waveguide using metric dimensions, followed by a number indicating the size (in micrometers) of the broad wall dimension of the waveguide. For example, WM-570 refers to a waveguide with a broad wall dimension of 570 μm . Another difference with the IEEE standard is that it will use tighter tolerances for specifying the critical dimensions of the waveguide (that is those dimensions that directly affect electrical performance).

TABLE I					
PROPOSED FREQUENCY BANDS AND WAVEGUIDE DIMENSIONS FOR THE IEEE STANDARD					
<i>Waveguide Name</i>	<i>Aperture Width (μm)</i>	<i>Aperture Height (μm)</i>	<i>Cut-off Frequency (GHz)</i>	<i>Minimum Frequency (GHz)</i>	<i>Maximum Frequency (GHz)</i>
WM-2540	2540	1270	59.014	75	110
WM-2032	2032	1016	73.767	90	140
WM-1651	1651	825.5	90.790	110	170
WM-1295	1295	647.5	115.75	140	220
WM-1092	1092	546	137.27	170	260
WM-864	864	432	173.49	220	330
WM-710	710	355	211.12	260	400
WM-570	570	285	262.97	330	500
WM-470	470	235	318.93	400	600
WM-380	380	190	394.46	500	750
WM-310	310	155	483.53	600	900
WM-250	250	125	599.58	750	1100
WM-200	200	100	749.48	900	1400
WM-164	164	82	913.99	1100	1700
WM-130	130	65	1153.0	1400	2200
WM-106	106	53	1414.1	1700	2600
WM-86	86	43	1743.0	2200	3300

For information, *Table 2* gives a comparison between the new IEEE waveguide names¹ and the names of related waveguides in the existing MIL standard,² and the nearest waveguides that have been proposed previously to extend the MIL series of waveguides.⁴

The series of waveguides shown in *Table 1* have been chosen so that they can be easily extended, when necessary, to cover higher frequencies. The following procedure should be followed to extend the waveguide series:

- Select a waveguide size from the unshaded region of *Table 1*;
- Divide the mechanical dimensions by 10;
- Multiply the frequency values by **10**;
- Rename the waveguide accordingly.

For example, the next two sizes in this series (derived from WM-710 and WM-570) are shown in *Table 3*.

The part of the standard covering frequency bands and waveguide dimensions has now been drafted and is likely to be circulated for public comment in the coming few months.

TABLE II
COMPARING THE IEEE^[1], MIL^[2] AND 'EXTENDED' MIL^[4] WAVEGUIDE NAMES

MIL name	New IEEE Name	f_{min} (GHz)	f_{max} (GHz)
WR-10	WM-2540	75	110
WR-08	WM-2032	90	140
WR-06	WM-1651	110	170
WR-05	WM-1295	140	220
WR-04	WM-1092	170	260
WR-03	WM-864	220	330
'Extended MIL' name	New IEEE Name	f_{min} (GHz)	f_{max} (GHz)
WR-2.8	WM-710	260	400
WR-2.2	WM-570	330	500
WR-1.9	WM-470	400	600
WR-1.5	WM-380	500	750
WR-1.2	WM-310	600	900
WR-1.0	WM-250	750	1100

WAVEGUIDE INTERFACES

The attention of the standards Working Group is now turning to the waveguide interfaces, often called “flanges”. The Working Group is keen to ensure that it considered all flange designs that are used regularly at these frequencies (that is at 110 GHz and above). Therefore, a subgroup is being set up to investigate this matter further. Advice is also being sought from the entire millimeter- and submillimeter-wave communities to help identify any such candidate flange designs. *If you are aware of any flange design that you consider should be included in this standard, please contact the authors of this article.* The plan is that the standard, when published, will contain all appropriate flanges that will be used routinely in this frequency region.

TABLE III
EXTENDED FREQUENCY BANDS AND WAVEGUIDE DIMENSIONS FOR THE IEEE STANDARD

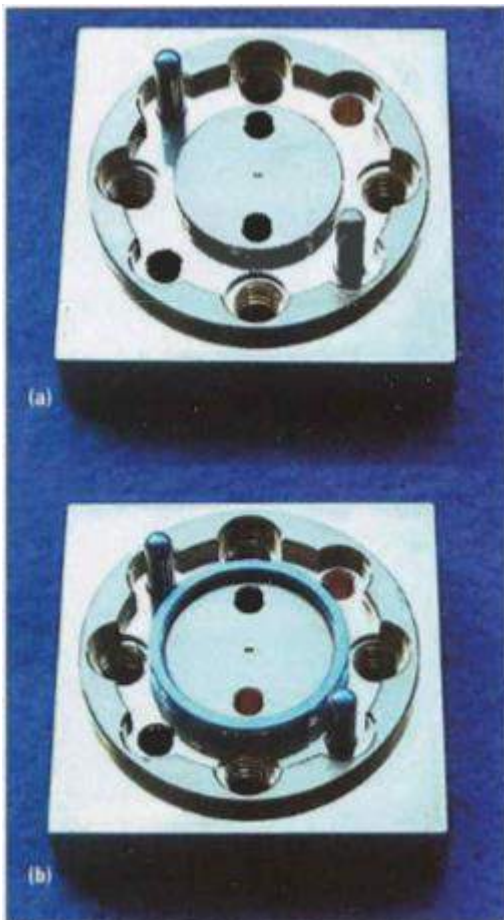
Waveguide Name	Aperture Width (μm)	Aperture Height (μm)	Cut-off Frequency (GHz)	Minimum Frequency (GHz)	Maximum Frequency (GHz)
WM-71	71	35.5	2111.2	2600	4000
WM-57	57	28.5	2629.7	3300	5000

For example, one such flange that is likely to be considered for inclusion in the standard is a precision version of the MIL-F- 3922-67D flange (often called UG-387) that has been described^{*12345} and is shown in *Figure 1*. Compared to the conventional UG-387 flange,⁶ this precision version contains two additional alignment dowel holes immediately above and below the waveguide aperture. These additional holes (and the associated dowel pins) are specified to a tighter dimensional tolerance than the dowel holes and pins found on the conventional UG-387 flange. This leads to better mechanical alignment of the waveguide interfaces and hence lower electrical reflection from a mated pair of flanges.

▲ Fig. 1 A precision version of the so-called "UG-387" flange, showing the two additional dowel holes, immediately above and below the rectangular waveguide aperture.

Another type of flange that is likely to be considered for inclusion in the standard is a newer design— a ring-centered flange,⁷ as shown in *Figure 2*. This design is compatible with both the UG-387 and precision UG-387 flange designs, but also uses a coupling ring to significantly improve the alignment of the flange interfaces. It is expected that the IEEE standard, when published, will contain several flange designs, allowing end- users (such as customers, suppliers, etc.) to chose a design that best meets their given requirements. The role of the standard, in this context, is to provide the information needed for this choice to be made reliably.

▲ Fig. 2 Ring-centered waveguide flange: (a) with dowel holes and pins and (b) with the coupling ring in place.

Conclusions

The IEEE is well on its way to publishing a standard for defining rectangular metallic waveguides for use at frequencies above 110 GHz. Already, there are many applications emerging for the use of this part of the electromagnetic spectrum – millimetre-wave, submillimetre-wave, terahertz, etc.⁸ Therefore, the publication of this standard is timely, and should serve our industry well for many years to come.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

- 1 N.M. Ridler, R.A. Ginley, J.L. Hesler, A.R. Kerr, R.D. Pollard and D.F. Williams, "Towards Standardized Waveguide Sizes and Interfaces for Submillimeter Wavelengths," *Proceedings of the 21st International Symposium on Space THz Technology*, Oxford, UK, 23-25 March 2010.
- 2 MIL-DTL-85/3C, "Waveguides, Rigid, Rectangular (Millimetre Wavelength)," October 2005.
- 3 IEC 60153-2, "Hollow Metallic Waveguides, Part 2: Relevant Specifications for Ordinary Rectangular Waveguides," Second Edition, 1974.
- 4 J.L. Hesler, A.R. Kerr, W. Grammer and E. Wollack, "Recommendations for Waveguide Interfaces to 1 THz," *Proceedings of the 18th International Symposium on Space THz Technology*, Pasadena, CA, March 2007.
- 5 C. Oleson and A. Denning, "Millimeter-wave Vector Analysis Calibration and Measurement Problems Caused by Common Waveguide Irregularities," *57th ARFTG Microwave Measurement Conference Digest*, Boulder, CO, December 2000.
- 6 MIL-DTL-3922/67D, "Flanges, Waveguide (contact), Round, 4 Hole (Millimeter)," December 2009.
- 7 H. Ii, A.R. Kerr, J.L. Hesler, G. Wu, Q. Yu, N.S. Barker and R.M. Weikle II, "An Improved Ring-centered Waveguide Flange for Millimeter- and Submillimeter-wave Applications," *76th ARFTG Microwave Measurement Conference Digest*, December 2010, pp. 108-111.
- 8 J.D. Albrecht, M.J. Rosker, H.B. Wallace and T.H. Chang, "THz Electronics Projects at DARPA: Transistors, TMICs and Amplifiers," *2010 IEEE MTT-S International Microwave Symposium Digest*, pp. 1118-1121.

Regional power network design

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі досліджено проектування електричної мережі, проведено розрахунок необхідних електричних параметрів і побудовано схему.

Ключові слова: електрична мережа, електропередача, трансформатор.

Abstract

This work studies power network design; it also calculates the required electrical parameters and build a circuit.

Keywords: power network, electricity transmission, transformer.

The development of the economy and the requirements of scientific and technological progress dictate necessity to improve industrial power : creating an economically reliable power supply systems, systems with lower costs for design and construction.

When designing air lines it is recommended to focus on the development of the grid for the next five years. For air lines with voltage of 35-110 kV and above, this condition is mandatory.

Design of air power lines must be made in accordance with the building regulations.

Design development of Regional power network consists of a series of consistent and determined steps, implementation of which allows you to get the optimal design decisions. When designing the network should take into account the development of technologies which allow a more economically supply electricity to customers, while reducing the cost of its transmission. The route of transmission line should be the shortest possible, and it should be based on technical and economic comparison of possible options in order to get the most cost-effective design [1]. Any project begins with an analysis of the current situation at the facility, in order to form general direction of power network development, identify possible errors, which subsequently provides a reliable foundation for the formation of variations of design decisions.

The material of electric wires are defined by calculation of network, its parameters and specific conditions of electric power lines (inhabited or uninhabited terrain, presence of intersections of buildings, areas with ice and wind load)[2]. All this should be taken into account to get the network with minimized possibility of accidents, power interruption, etc.

To describe the branch of electricity network need to enter the following data:

- Number of units beginning and end of branches;
- Type branches (power line, transformer,);
- Switching apparatus;
- Type transformer;
- The name of the switching apparatus;
- The length of the transmission line;
- Coefficient of transformer;
- The state of the switching apparatus.

To properly implementation of this project it is necessary to solve several problems [3]. The first and one of the main - is the choice of economically viable schemes and the nominal voltage. Then necessary to calculate the load capacity. Knowing the value of active power load and power coefficient $\cos\phi$, you can determine the value of reactive and full capacity.

The next task is the selection of the nominal voltage and calculation of power flow along the lines. Nominal voltage is chosen based on the preliminary allocation of capacity, length of the network in accordance with the formula Illarionov. Previos power flow determined without power losses for a given load capacities. Options of designed network or individual sections may have different nominal voltage.

Sections of ring network are performed on one voltage – the nominal voltage of areas where it was the largest.

Further it is necessary identify:

-Type of the wire;

-Sectional area of wires (sectional area of the wire is a major technical and economic indicator of the power system). There are standards of sectional area for each class of nominal voltage);

-Determine the voltage loss in normal and post-accident regime (seasonal and daily changing of load leads to systematic deviations in the voltage. When the load increases voltage decreases, and vice versa);

-The number and type of transformers.

Scheme plants must satisfy many requirements, the main ones are:

- The scheme should provide reliable power to consumers in normal, repair and post-emergency modes.

- The scheme should provide reliable transit capacity through the substation, in normal and post-emergency modes according to its value for the part of the network.

- The scheme should be simple, illustrative, economic.

- The scheme should allow gradual development with the transition from one stage to another without much work on reconstruction and interruptions in power supply.

- Number of switches that are triggered at the same time should be no more than two when line is damaged and no more than four when transformer is damaged.

Then compare all variants of the criteria of quality of electricity: the total length of lines, length of the route, the number of cell switches, voltage loss, the shortest path from the source to the point of consumption and choose the two most perspective network. Next to these two schemes calculate economic indicators and choose the most economically advantageous scheme. Further calculation of selected scheme is doing in special software package.

So thanks to calculations were modeled and determined the most convenient and cost-effective electricity network.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Методичні вказівки до виконання курсового проекту “Районна електрична мережа” / Під ред. В. С. Белоусова. –Вінниця, ВПІ, 1993 р.

2. Блок В. М. “Электрические сети и системы”. –М.: ВШ, 1986 г.

3. Пособие к курсовому и дипломному проектированию. / под ред. В.М. Блок. – М.: Высшая школа, 1988.

Науковий керівник – Рудницька Тетяна Григорівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Костяєва Марія Сергіївна – студентка групи 1Е-12б, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця. margob5@mbox.vn.ua

Supervisor - Tatiana Rudnytska – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Kostyayeva Maria S. - student group 1E-12b, Faculty of Electromechanics and Electricity, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

How to organize your time

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розглянуто поняття «тайм-менеджменту» та запропоновані шляхи для покращення організації власного часу.

Ключові слова: управління часом, навчання, ефективність.

Abstract

The article considers the definition of "time management" and suggests ways to improve the time organization.

Keywords: time management, training, efficiency.

Time Management is a branch of management, the main purpose of which is to identify and implement methods and principles of effective time control that are dynamically developing [1].

One of the main ideas is that time management – is not only the management of your time but also your life. It is not simple a better way to organize your time to do more and more money, it is currently managing your own lives. The second idea is that the quality of time management determines the quality of your life [2].

There is a difference between being effective at managing your time and simply being busy. Many are used to busy work and may not even question anymore whether or not it is a valid use of our time. Concentrate on results, not on staying busy. If you adopt this goal, you will find that it helps to identify which of your activities are actually contributing to your effectiveness and which activities are wasting time, distracting you from goals, and increasing your stress level by making you feel overworked [3].

The psychology of time management is based on a simple principle called the Law of Control. This law says that you feel good about yourself to the degree to which you feel you are in control of your own life. This law also says that you feel negative about yourself to the degree to which you feel that you are not in control of your own life or work [4].

People who practice good time management techniques often find that they are more productive, have more energy for things they need to accomplish, feel less stressed, are able to do the things they want, get more things done, relate more positively to others, and feel better about themselves [5].

There are 8 basic ways to control your time:

1. Make a to-do list every day. Put the most important tasks at the top, even if they're things you're dreading, and tackle them first. Include things you want to do on your list too, so you have items you're looking forward to. Try motivating yourself with a reward if you get to everything on your list.

2. Keep your work with you. Every day you have a few minutes of free time, for instance, when you are on the bus or waiting for an appointment – you can get something done, at least, repeat some material from your classes or find some extra information.

3. Don't be afraid to say no. Someone is always asking for a piece of your time. Sometimes people are afraid to hurt another person by refusing to help with something or go somewhere, and then complain about the additional businesses which they did not expect and did not want to waste their time. Saying “no” requires some courage and tact, but you will be proud of yourself when you learn to say “no.” Of all the time-saving techniques ever developed, the most effective is the frequent use of the word NO. Remember that many people who worry too much about offending others wind up working according to others’ priorities. It's OK to say no if your friend asks you to go to a movie one night but you have a test the next morning. Instead, find a time that works for both of you and go see the movie then.

4. Find your productive time. There are two different types of persons depending on their productivity time, so called 'morning' and 'night' person. Find that part of day when your brain works best and you feel most motivated. You'll be more efficient if you work when you're at your best time.

5. Create a dedicated study time. Set up a time devoted only to studying or homework. Shut off your phone and respond to calls or texts when your work is finished. Don't check email or surf the Web (except when you need to for the work you're doing) during this time either.

6. Budget your time. Figure out how much time you usually spend on your activities and then create a weekly schedule to follow. Determine how much free time you have before you add any commitments. And don't forget to schedule time to relax.

7. Don't get sidetracked. If you find yourself wasting time on unimportant things, stop, check your to-do list and get back to what's at the top. Maybe you're procrastinating because you're not sure how to move forward on a school project. If that's the problem, check with your teacher to clear things up so you can get moving.

8. Take care of your health. No amount of success will compensate for ill health. Take time to eat the right foods, exercise regularly, and get proper rest and recreation. Sometimes, the best use of your time is to go to bed early and get a good night's sleep. We work most efficiently when we have enough rest and not too tired. Remember, that your brain needs rest to perform at its peak. For normal work, a person needs to sleep 7-8 hours a day. So, if it's time to sleep, list the things you still need to get done on the next day's to-do list and go to bed.

Also there is one more important thing about your organization – cleanliness of your workplace. Many people believe that they work more effectively in a messy work environment with a cluttered desk. Yet every study that has been done with people shows that when they are forced to clean up their work environment so that they have only one task in front of them, their productivity doubles and triples, usually overnight. People who work with cluttered desks are found to spend an enormous amount of each working day looking for the materials they need among the clutter around them. Psychologically, the sight of a cluttered desk or office provides subconscious feedback that reinforces your perception that you are disorganized. It leads to continuous distraction as your eyes and your attention dart from item to item, and back again. Remember, that one of the great time management tools is to work from a clean desk and in an organized work space. Just as an excellent chef cleans up the kitchen before and after cooking, you should organize your work space completely before you begin your work. One of the most successful entrepreneurs in recent history said that the key to his success was to —always work from a clean desk.” The top professionals in every field keep a tidy and highly ordered work space at all times. Think of a carpenter, dentist, or doctor. They clean up and reorganize as they go through their day [4].

The final point about time management is the concept of balance. The most important thing that you can instill in your life is balance and moderation. By practicing the methods, ideas, and techniques in this book, you will become a master time manager, and have more time for your family and your personal life.

Often, people take time management programs so that they can increase the number of things that they can do on a day-to-day basis. However, as the wise man said, —There is more to life than simply increasing its speed.” The main purpose of learning and practicing time management skills is to enhance and improve the overall quality of your life. It is to increase the amount of pleasure and happiness you experience [4].

Time management also helps you have a greater sense of control over your life – both at work and at home. When you feel as if you are in control of your time, you feel empowered and confident. Then when something arises that you were not prepared for, you're more likely to be able to deal with it productively rather than getting stopped by it [3].

So these easy methods of time management will help you have time to do much more affairs, don't get exhausted, and efficiently use your time in the performance of important business, thereby leaving more time for pleasant soul affairs.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кучер Л. Р. Тайм-менеджмент як засіб підвищення ефективності діяльності керівника / Кучер Л. Р. // Інноваційна економіка. — 2013. — № 5. — С. 203—205. — Бібліогр.: с. 205.
2. Трейси, Брайан. Результативный тайм-менеджмент: эффективная методика управления собственным временем / Брайан Трейси; [пер. с англ. А. Евтеева]. — М. : СмартБук, 2007. — 79 с. — (21 ступень к успеху). — ISBN 978-5-9791-0010-4.
3. Successful Time Management. — (2010) — MTD Training & Publishing ApS — ISBN 978-87-7681-662-9
4. Tracy Brian. Time management / Brian Tracy. — 2013. — 138 p. — ISBN-13: 978-0-8144-3343-0
5. Dodd, P., & Sundheim, D. (2005). The 25 Best Time Management Tools and Techniques: How to Get More Done Without Driving Yourself Crazy. Ann Arbor, MI: Peak Performance Press, Inc.

Сіденко Юлія Вікторівна – студентка групи МОЗ-13, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця

Науковий керівник: **Рудницька Тетяна Григорівна** – викладач кафедри іноземних мов Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця.

Sidenko Yulia V. – student, Faculty of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: **Rudnytska Tetiana H.** – teacher of English, the Department of Foreign languages, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Influence of the factors of production on the solutions in the world of business

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній статті розглядаються найважливіші фактори виробництва, їх сутність та значимість для підприємництва. Аналізується вплив на економіку в умовах сучасного розвитку.

***Ключові слова:** земля, праця, капітал, підприємництво, соціальні і культурні цінності, державна політика, щастя.*

Abstract

The most important factors of production, their essence and importance for the production are considered in this article. Their influence on the economy as a whole is analysed under conditions of modern development.

***Keywords:** land, labor, capital, entrepreneurship, social and cultural values, governmental policies, happiness.*

Economic resources are the goods or services available to individuals and businesses used to produce valuable consumer products. The classic economic resources include land, labor and capital. Entrepreneurship is also considered an economic resource because individuals are responsible for creating businesses and moving economic resources in the business environment. These economic resources are also called the factors of production. The factors of production describe the function that each resource performs in the business environment.

Land is the economic resource encompassing natural resources found within a national economy. This resource includes timber, land, fisheries, farms and other similar natural resources. Land is usually a limited resource for many economies. Although some natural resources, such as timber, food and animals, are renewable, the physical land is usually a fixed resource. Nations must carefully use their land resource by creating a mix of natural and industrial uses. Using land for industrial purposes allows nations to improve the production processes for turning natural resources into consumer goods.

Labor represents the human capital available to transform raw or national resources into consumer goods. Human capital includes all individuals capable of working in the national economy and providing various services to other individuals or businesses. This factor of production is a flexible resource as workers can be allocated to different areas of the economy for producing consumer goods or services.

Capital has two economic definitions as a factor of production. Capital can represent the monetary resources companies use to purchase natural resources, land and other capital goods. Monetary resources flow through a national economy as individuals buy and sell resources to individuals and businesses.

Entrepreneurship is considered a factor of production because economic resources can exist in an economy and not be transformed into consumer goods. Entrepreneurs usually have an idea for creating a valuable good or service and assume the risk involved with transforming economic resources into consumer products. According to Business Dictionary, economic development means the "qualitative measure of progress in an economy." This progress is usually measured in terms of advancement in technology that improves comfort and productivity.

Social and cultural values affect economic development through attitude toward progress. Societies that value achievement, personal gain and accumulation of wealth and things generally, according to the University of Houston, realize a greater level of economic development faster than societies that discourage personal and group achievement.

Governmental policies affect economic development by providing a friendly environment for businesses to move into and operate with a community. According to the U.S. Department of Agriculture, policies key to this welcoming philosophy are the adequate funding of community infrastructure, such as public works projects, favorable business taxation laws and the availability of financing through bond initiatives.

Happiness is a factor affecting economic development, because it directly correlates to workplace productivity. Productive and successful businesses that provide an economy with its forward, developmental momentum are comprised of productive workers. Workers who are productive are so because they are happy people. It is suggested, however, that individualized happiness does not stem from the material, but from personal development and interpersonal relationships. Conversely, the result of success in these areas leads to the economic growth of the entire community.

Мусяенко Надія Борисівна - студентка групи 1Мо-15б, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nadia2019@mail.ru

Науковий керівник : **Вікторія Олександрівна Сенченко** — викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Musienko Nadiya Borysivna - the student of group 1Mo-15b , Faculty of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nadia2019@mail.ru

Supervisor: **Senchenko Victoriya O.** — lecturer in foreign languages, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Budget system in Poland: research and comparison with Ukrainian system.

Vinnytsia national technical university

Annotation. This article examined the budget system in Poland, advantages and disadvantages compared to the budget system in Poland and Ukraine.

Keywords. Budget, budget system, revenues, expenses.

Анотація. У цій роботі розглядали бюджетну систему Польщі, а також переваги і недоліки бюджетної системи Польщі порівняно з Україною.

Ключові слова. бюджет, бюджетна система, доходи, видатки

Topicality. Research budget system in Poland and its comparison with the budget system of Ukraine is important especially since January 19 signed a declaration on cooperation in finance between Ukraine and Poland.

Based on this research purpose is cost differences between the two systems and their characteristics.

Presenting main material. Poland budget system consists of a set of state incomes and the law of Poland «On public finances» governs expenses. These include state taxes, payments to the state which is governed by separate legal laws; Other revenues, which include: (fees, income from property, income from the sale of goods and rights, income from the sale of rights do not constitute revenue in understanding other income earned on the basis of certain provisions unless they are going to bodies funded of government revenue, units that are subject to these agencies, or under their supervision).

Public funds may be administered on public spending and expenditures of the state budget and budgets of local government units.

By public spending, include repayment of loans and credits; redemption of securities and other financial transactions; given the loan.

By public finances include: government agencies and subordinate organizations, government entities and other units that are not listed in the court register and General whose activities are financed from public funds fully or in part, except: state enterprises; state banks; trade associations.

Public finances cover the processes associated with the accumulation of public funds and their distribution, including: collection and accumulation of income; public spending; deficit financing; commitment involving public funds; management of public funds; public debt management.

Public debt in Poland covers general government liabilities of the following categories:

issued securities are cash guarantees, credits and loans received;

accepted deposits; collecting liabilities: budget units; based on laws and court decisions issued sureties and guarantees more.

State budget - this year plan revenues and expenditures, and revenues and costs: public authorities, control and protection of the rights; courts and tribunals; government administration.

Unlike Poland, budget relations in Ukraine there are the following areas of monetary relations: between the state and different enterprises, organizations and institutions; state and public organizations, the state and the

public, other states and international organizations The state and the regions.

Control function makes it possible to know whether or timely and full financial resources at the disposal of the state, in fact, composed proportion reallocation of budget funds, how effectively they are used. The based of the motion control function of the budget, which is reflected in the revenue and expenditure budget.

According to the Minister of Finance of Poland, the draft stipulates that the budget deficit in 2016 will not exceed PLN 54.7 billion (13.675 billion euros). Revenues should reach 313 billion zlotys (78.25 million euros) and the cost - 368 billion zlotys (92 million euros). Office predicts that Poland's GDP will grow by 3.8%, inflation will be 1.7%, while general government deficit will not exceed 2.8% of GDP. While the weather forecast in Ukraine in 2016, GDP growth - 2%, inflation - 12% dollar 24.1 - 24.4, nominal GDP - UAH 2.262 trillion.

Revenues: UAH 595.1 billion (+ 15.1% compared to the Law on State Budget for 2015)

Consumption 667.7 billion UAH

The maximum budget deficit - 3.7% of GDP (83.7 billion mantas. Gy) within the lighthouse IMF.

Advantages of the budget system in Poland that provides more components of the budget process and separately regulated and checked each one. Poland budget system has already been formed and the European standard.

Conclusion. After the 1990 reform the budget system in Poland has risen to a new level.

Ukraine may borrow some Polish budget forming factors and use them in your next development. Indeed, budget system - a collection of some of its units, which are linked under applicable law and are based on certain principles.

REFERENCES:

1. Державні фінанси країни , їх структура [Електронний ресурс] : http://pidruchniki.com/11200611/finansy/finansy_polschi Дата звернення: 26.02.2016
2. Бюджет Украни на 2016 год: ключевые показатели . [Електронний ресурс] <http://www.segodnya.ua/economics/enews/byudzhety-ukrainy-na-2016-god-klyuchevye-pokazateli-678311.html> Дата звернення: 26.02.2016
3. Навч. посібник / **М.І.Карлін.** – К. : Знання, 2007. – 589 с. – (Вища освіта XXI століття)

Sventuh Olena A. – Department of Management, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.

Janova D.A. - Department of Management, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.

Supervisor : Ph.D., associate professor Pradivlyannyi Mykola G., Associate Professor of Foreign Languages

director of technical translation centre, Director of Center for International Relations Vinnitsa National Technical University.

Realities and Prospects of Solar Energy in Vinnytsia Region.

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У даній статті описано реалії та перспективи сонячної енергетики у Вінницькій області. Було здійснено обґрунтування необхідності та доцільності використання сонячної енергії. Також було здійснено перелік існуючих і функціонуючих сонячних електростанцій Вінниччини.

Ключові слова: Сонячна енергетика, енергія, електростанції, СЕС, Вінниччина.

Abstract

Realities and prospects of solar energy in Vinnytsia region are described in this article. The necessity and efficiency of solar energy implementation are grounded. The list of operating solar energy plants was presented.

Keywords: Solar power, energy, power, SPP, Vinnytsia region.

It is a well - known fact that nowadays the price of electricity in the national economy is one of the most decisive for taking economic decisions. Production in general (in any industry) is directly dependent on the cost of the used power supply. In its turn the cost of power depends on the source of energy and the cost of its production.

Thus, the availability of energy supply and the means of getting power are extremely important in the national economy. Unfortunately, Ukraine (and Vinnytsia region in particular) is not very rich in natural energy resources and it constantly depends on energy import. Currently Ukraine makes efforts to develop national oil, gas and coal fields and other deposits of natural resources, but the cost of production is rather high. In this situation the use of alternative power supply resources gets more and more important.

Energy minerals were not found in Vinnytsia region, making it energy-dependent region. There is small number and lack of fossil fuels in the country. That's why we need to use alternative energy sources. Considering the natural features of region, we can conclude that the most advisable is the use of solar energy.

The potential of solar energy in Vinnytsia region, especially in its southern regions is only ten per cent lower than on the Crimean peninsula. Nowadays there are good trends using of the potential of solar energy for the development of solar energy in Vinnytsia region.

The solar power plant (SPP) started its operation in 2011. The most widely used solar power plants convert the energy of sunlight into electricity by means of solar cells. The main and largest existing SPPs in our area are:

- The first in Vinnytsia region and the second solar power plant in Ukraine with capacity 571,5 kw which began to work on 15 November in 2011 in the village of Sloboda-Bushanska of Yampol district. It consists of the batteries manufactured by Chinese company "Yanhli", power of each is 235 watts. The station produces energy even on cloudy days, although its capacity falls. Another feature is that the solar modules do not require human intervention. Even when it snows, it is not necessary to remove it from the mirror plates. The station saves 1039 tons of coal or 627,000 cubic meters a year. Station was being prepared for its operation for almost one year. It is served by 5 engineers.

- In 2012 the company "Enerhosvit" started operation of the first series of Haldzhbiyivska solar power plant with capacity of 267.9 kilowatts. In general the plant consist of 5 series with the capacity of 1MW 450kVt. It uses combined power of hydro and solar energy.

- In January 2012 started its operation the solar power plant with capacity of 35 kW. It was mounted on the roof of the production building of Hnivan tire-repair plant. Solar modules are located on the roof of the production building. As for the prospects of solar energy use in the region, in addition to the already built there is a number of SPPs being designed and built in Vinnytsia region with maximum capacity of 54 MW. Some of them are already second and third series of the existing SPPs.

The pace of construction of solar power plants in Vinnytsia region for the past 5 years is really impressive. According to the number of planned and constructed solar power plants Vinnytsia region is on the first place in Ukraine.

Conclusion

Taking into consideration the geographical location of Vinnytsia region and a sufficiently high potential of solar radiation, state guarantees to buy solar power at competitive rates, stability of existing legislation, favorable conditions for investors, there are serious expectations that the development of solar energy in Vinnytsia region will continue to advance rapidly.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алферов Ж.І., Андрєєв В.М., Румянцев В.Д. Тенденції та перспективи розвитку сонячної фотоенергетики –Т.: Генеза, 2004.
2. Лабейш В.Г. Нетрадиційні та відновлювальні джерела енергії. Навч. Посіб. –СПб.: СЗТУ, 2003.
3. Тимошкін З.Є. Сонячна енергетика і сонячні батареї. М., 1966.
4. Денисик Г.І., Жовнір Л.Ф. Географія Вінницької області: пробний Навч. Посіб. для середньої школи –В.: Гіпаніс, 2004.

Ткач Анна Сергіївна — студент групи ЕКО-13б, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: annyatkach@gmail.com;

Ясинська Вікторія Анатоліївна — студент групи ЕКО-13б, інститут екологічної безпеки та моніторингу довкілля, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: yasinskaya96@list.ru

Науковий керівник: **Марченко Олена Едуардівна** — викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Anna S. Tkach — the student of group EKO-13b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : annyatkach@gmail.com;

Viktoriya A. Yasynska — the student of group EKO-13b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: yasinskaya96@list.ru.

Supervisor: **Olena E. Marchenko** — the lecturer of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ROBOTS ARE OUR FUTURE

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті подана загальна інформація про роботів, їхня характеристика, класифікації, а також досліджено основні переваги та недоліки впливу роботів на суспільство в майбутньому. Окремим підпунктом досліджено категорію роботів – нанороботи в медицині, їхню сферу застосування, основні переваги та недоліки.

Ключові слова: *робот, майбутнє, нанотехнології, наноелектромеханічний пристрій.*

Abstract

The article contains general information about robots, their characteristics, classifications. There are investigated the main advantages and disadvantages of the influence of robots on society in the future. Another sub category of robots called nanorobots in medicine, their scope, the main advantages and disadvantages has been analyzed in particular.

Keywords: *robot, future, nanotechnology, nano electromechanical device.*

Introduction

Though we live in uncertain times, we must not forget that the most important thing in our life is the legacy we will leave behind for future generations. It is not for our sake, but for theirs, that we must preserve and protect the basic values we hold dear.

The purpose of the work is to determine the influence of robots on the future of society.

Research results

Robots are believed to be our future. Robots with human level understanding can be intelligent, caring, thoughtful and efficient. Robot school teachers will have access to the latest teaching trends and be able to understand the learning needs of each child. Hotels and restaurants will have friendly, polite and helpful robot staff. Retail shops and sales offices will be manned by robots. Doctors, surgeons and nurses will be replaced with robots having the latest medical knowledge. Banks and financial institutions will be manned by robots. There are also robotic police which will act effectively to prevent crime and so on.

So, what is the robot? A robot is a mechanical or virtual intelligent agent that can perform tasks automatically or with guidance. Practically it's an electromechanical machine that is guided by computer and electronic programming.

Why do we need robots? To my mind, robots make life easier. They are designed to complete harder tasks and are quite often used in dangerous missions to protect human life. Without Robots society would not be able to function efficiently. Robots are used to complete tasks that human kind cannot. For example: space explorations, bomb detection, medical surgery. Robots are used in industry as they are needed to complete tasks that humans cannot. For example: Underground mining, car manufacturing. Robots are less expensive in the long term as companies need less humans and companies do not have to pay robots salary/wages.

Robots are uses in all areas of our life: at home, at work, in manufacturing, medicine, studying and so on. So, there are such types of robots by application:

Industrial robots - industrial robots are robots used in an industrial manufacturing environment. Usually these are articulated arms specifically developed for such applications as welding, material handling, painting and others.

Domestic or household robots - robots used at home. This type of robots includes many quite different devices such as robotic vacuum cleaners, robotic pool cleaners, sweepers, gutter cleaners and other robots that can do different chores.

Medical robots - robots used in medicine and medical institutions. First and foremost - surgery robots. Also, some automated guided vehicles and maybe lifting aides.

Service robots - robots that don't fall into other types by usage. These could be different data gathering robots, robots made to show off technologies, robots used for research and so on.

Military robots - robots used in military. This type of robots includes bomb disposal robots, different transportation robots, reconnaissance drones. Often robots initially created for military purposes can be used in law enforcement, search and rescue and other related fields.

Entertainment robots - these are robots used for entertainment. This is a very broad category. It starts with toy robots such as robosapien or the running alarm clock and ends with real heavyweights such as articulated robot arms used as motion simulators.

Space robots – i'd like to single out robots used in space as a separate type. This type would include robots used on the International Space Station, Canadarm that was used in Shuttles, as well as Mars rovers and other robots used in space.

Hobby and competition robots - robots that you create. Line followers, sumo-bots, robots made just for fun and robots made for competition.

But we consider Nan robots (especially nan robots in Medicine) to be the most promising sphere because there are a century of nanotechnology and nan robots give the opportunity to observe, diagnose and even treat diseases with less probability of mistakes and negative consequences.

Actually, nan robots are robots less than molecule (less than 100 nm). It has a function of the movement, processing and transmission of information.

There are such sphere of using nan robots:

- Early diagnosis of cancer and targeted delivery of drugs to cancer cells
- Biomedical instrumentation
- Surgery
- Pharmacokinetics
- Monitoring diabetics
- Production by molecular assembling nanobots devices of individual molecules on its drawings
- Military applications as a means of surveillance and espionage, as well as weapons. The potential use of nanorobots as the weapon demonstrated in some works of fiction (Terminator 2: Judgment Day, Terminator: Genesis, The Day the Earth Stood (film, 2008), The Rise of Cobra).
- Space research and development

How nanorobots will work?

The robot in this illustration swims through arteries and veins using a pair of tail appendages.

Nanorobots capable to fight with such dangerous incurable diseases, as:

- Atherosclerosis
- Cancer;
- With blood diseases;
- Infections;
- With a stone kidney disease;
- and even repair DNA.

A major advantage of nanorobots is thought to be their durability. In theory, they can remain operational for years, decades, or centuries. Nanorobots also have significant drawbacks such as their virulence and immune response to them.

Nowadays, there are nanoelectromechanical device - a prototype nanorobots, which carry great promise. Their use is directed to the treatment of various diseases.

In the future, nanorobots could revolutionize medicine.

But, today, nanorobots in medicine, there are so far only in theory, but nanotechnology is an area of science that is developing very rapidly from year to year.

The following advantages of robots should be mentioned:

- 1) Going to far away planets
- 2) Spying on people in ways people can't move and from views humans can't reach
- 3) Going far down into the unknown waters where humans would be crushed
- 4) Giving us information that humans can't get
- 5) Working at places 24/7 without any salary and food. Plus they don't get bored
- 6) They can perform tasks faster than humans and much more consistently and accurately
- 7) They can capture moments just too fast for the human eye to get, for example the Atlas detector in the LHC project can capture ~ 600000 frames per second while we can see at about 60
- 8) Most of them are automatic so they can go around by themselves without any human interference
- 9) They can entertain us and help us in certain tasks

One considers the following disadvantages of robots:

1) People can lose jobs in factories. If whole industrial plants were replaced by robotics, that means massive firing and more people left without their jobs. This means that the industrial branch grows from day to day, but more people loses their jobs.

- 2) It needs a supply of power
- 3) It needs maintenance to keep it running
- 4) It costs money to make or buy a robot

Conclusions

I think that in the next 20 years there will be more advanced and cheaper technology in this field that would lead to the formation of market robots of different functionality and complexity. This means that robots will live and work among us, entertaining us and helping us in our daily physical and intellectual work.

Robots won't just change our lives in the future, they will expand them. Not just for fun, but for necessity.

REFERENCES

1. Johnatan Strickland. How Stuff Works. Will robots change us?,2011. – 1-2 pp. Electronic resource: <http://science.howstuffworks.com/robots-change-us.htm>
2. Mark W. Tilden. Robotics can change our lives. Electronic resource: <http://www.theguardian.com/zurichfuturology/story/0,,1920335,00.html>
3. Helen Leidermeyer. Science. I believe that robots are our future,1999. – 8 p. Electronic resource: <http://www.theonion.com/blogpost/i-believe-the-robots-are-our-future-10915>
4. Johnatan Strickland. How Stuff Works. How nanorobots will work?,2011. Electronic resource: <http://electronics.howstuffworks.com/nanorobot.htm>
5. Apoorva Manjunath, Vijay Kishore. Biomedical Science and Engineering.The Promising Future in Medicine: Nanorobots,2014. - pp 42-47. Electronic resource: <http://pubs.sciepub.com/bse/2/2/3/>

Чумаченко Олена Валеріївна – студентка групи МОз-13, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lenochkasuper@ukr.net

Науковий керівник: **Рудницька Тетяна Григорівна** – викладач англійської мови, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

Chumachenko Olena V. - Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: lenochkasuper@ukr.net

Supervisor: Rudnytska Tetiana H. – An English teacher, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

DIRECT AND INTERACTIVE MARKETING

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розглянуто переваги прямого і непрямого маркетингу та шляхи їх застосування.

Ключові слова: прямиий маркетинг, інтерактивний маркетинг, інтернет оголошення, зв'язок з покупцем.

Abstract

The article considers advantages of direct and interactive marketing and the ways of their application.

Keywords: direct marketing, interactive marketing, online ads, a contact with a customer.

Direct marketing is a form of advertising in which physical marketing materials are provided to consumers in order to communicate information about a product or service. Direct marketing does not involve advertisements placed on the internet, on television or over the radio. It is about making direct contact with existing and potential customers to promote your products or services. Types of direct marketing materials include catalogs, mailers and fliers. It can be cost effective and extremely powerful at generating sales, so it is ideal for small businesses [1].

Direct marketing removes the "middle man" from the promotion process, as a company's message is provided directly to a potential customer. This type of marketing is typically used by companies with smaller advertising budgets, since they cannot afford to pay for advertisements on television and often do not have the brand recognition of larger firms [2].

Direct marketing allows you to generate a response from targeted customers and focus the limited marketing resources where they are most likely to get results. A direct marketing campaign with a clear call to action can help you boost your sales to existing customers, increase customer loyalty, recapture old customers and generate new business [3].

Choosing the right communication method is vital. Businesses can be more receptive to receiving sales calls than consumers, for example. Individuals will prefer different ways of contact, so make sure you take account of their preferences. Your database is at the heart of any good direct marketing strategy. Check your mailing lists regularly - remove duplicate entries, correct any mistakes and, above all, delete names of people and businesses who have asked to be removed.

The information you hold on your database is marketing gold dust. It can tell you about your customers' buying habits and reveal other useful information such as age, gender and location. You can use this data to divide your customers and prospects into smaller groups and target them with special messages. You can build a profile of your best customers and actively seek new contacts matching that description by buying or renting new lists. You can also identify those that are most responsive and target them again in future [3].

Direct marketing works because it puts your message in front of people. However, unsolicited letters, phone calls, faxes, emails and texts must only be sent to people and businesses that have given permission to be contacted. The Data Protection Act is complex and privacy laws are becoming tighter. It is your responsibility to check that your direct marketing activities are within the law [3].

In the past, engaging consumers in a conversation was difficult for marketers, requiring time and energy to seek out and survey potential customers. All of that changed with the advent of the Internet. Interactive marketing is realized by using interactive computer services that provide interactive services online. For operative marketing system used to ensure two-way electronic communication between the seller and the customer. There are two types of interactive marketing channels - operational and commercial information services and Internet. The rapid increase in the number of Internet users has created a new world of electronic commerce.

Marketing in an interactive way has many advantages over traditional marketing. Online advertising costs significantly less than television, print, or radio ads and often produces greater rates of return. Companies should always be interested in producing the same results at a reduced cost. Online

activities also leave behind tremendous amounts of information about customers. Their demographic details and their personal preferences are both revealed through their behavior online, allowing companies to track and store this data to use in future marketing efforts [4]. So, marketers benefit from the use of interactive marketing as it helps them to establish relationships with customers, reduce costs, increase efficiency and flexibility of its activities, and it is a global tool - in the form of Internet - that allows sellers and buyers from around communicate with each other effectively.

In terms of consumer interactive marketing has many advantages. It has the ability to engage in dialogue and provide instant access to a huge array of comparative information about products, companies and competitors [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

LITERATURE

1. Armstrong G. Marketing: An Introduction / G. Armstrong, Kotler.Ph.// Prentice Hall. – 2000. – ISBN 0-13-012771-X.
2. Direct marketing. Investopedia - Electronic Data – Mode of access: <http://www.investopedia.com/terms/d/direct-marketing.asp>
3. Direct marketing. Marketing donut- Electronic Data – Mode of access: <http://www.marketingdonut.co.uk/marketing/direct-marketing>
4. Interactive marketing. – Marketing-Schools. - Electronic Data – Mode of access: <http://www.marketing-schools.org/types-of-marketing/interactive-marketing.html>

Марчук Анна Олександрівна – студентка групи МОЗ-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: marchuk.anna@mail.ru.

Науковий керівник: **Слободянюк Алла Анатоліївна** – викладач кафедри іноземних мов, заступник директора Центру міжнародних зв'язків, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

Anna Marchuk O. – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: marchuk.anna@mail.ru.

Supervisor: **Slobodianiuk Alla A.** - teacher of English, the Department of Foreign languages, Deputy Director of International Relations, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Problems and Prospects of Development of Ukrainian Economy

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У цій статті розглянуто стан української економіки за 10 років. Перспективи розвитку і можливі покращення запропоновані з урахуванням стану поточного економічного розвитку країни.

Ключові слова: економічний розвиток, ресурси, проблеми розвитку, зовнішній борг, платежі, економічна система

Abstract: The state of Ukraine's economy over the past 10 years is examined in the article. Development prospects and possible improvements are suggested taking into consideration the state of current economic development of the country.

Keywords: economy development, resources, problems of development, foreign debt, payments, economic system.

Proclamation in 1991 Ukraine as independent state and the transition to market economic system fundamentally changed the further development of the productive forces of the country and its individual regions. Ukraine has all the main types of resources for the independent functioning of the economy and can compete in open market environment. The practical implementation of these provisions cannot be achieved overnight, as it is highly complex, dynamic, and longtime process. Today the country is in the state of economic transition.

Economic reforms in Ukraine require a special approach to the knowledge of their features, the study of the causes and consequences of social and economic processes that have taken place in Ukrainian society for centuries. A characteristic feature of Ukrainian region is its geographical position and political environment. The knowledge of the current state of Ukraine's economy should be considered as historical and political processes that significantly affect the further development of the country in the transition to an open economy. Continuous deterioration of the main indicators of Ukraine in the 90s had a negative impact on the formation of an effective mechanism of its economy.

The global economy increasingly influences the features of Ukraine. The main areas of impact are increase in exports and imports relative to GDP and worsening situation with the external debt of the country. The successful and relatively quick formation of market economic system and reduction of social tension require significant amounts of financial resources. Therefore, cooperation with international monetary and financial institutions, states - creditors during this transformation is essential. The problem of external debt is a constant phenomenon accompanying economic development of Ukraine ever since it gained independence. Ukraine has entered financial and credit relations concerning foreign borrowings and corresponding debt payments to many subjects - both national and international financial organizations, private lenders and creditors' associations. The table illustrates this; the problem of payments on external

debt is a noticeable load on the country's financial system. It is clear that the main criterion to work out debt payment strategy must be an objective assessment of our budget as well as mobilized international resources. Such estimation of credit resources cannot help accounting the overall results of the macroeconomic development of the country, which affect the money involved. The complexity of the debt problem for Ukraine is explained in particular by the fact that solving the problem of overcoming the economic indicators fall requires a long period time. Thus, according to forecasts of the World Bank, the stabilization of the economy of the CIS countries cannot be achieved until the second half of the decade (and this is possible in times of stable social development and the absence of large exogenous shocks as far as it concerns economic processes).

Conclusion

Given the current conditions Ukrainian policy should aim to achieve common goals and meet the following principles: freedom of enterprise in foreign trade with active regulatory role of the state; unconditional compliance by all the subjects of foreign business and their equality before the law and non-discrimination; protection of the interests of domestic producers both in Ukraine and abroad; equivalence of international trade exchange, the inadmissibility of unfair competition and dumping the export and import of goods and services; enhancing the competitiveness of domestic products in the world market. Assessing the situation with the export production in Ukraine, we have to admit that it does not meet not only its economic potential in general, but also economic and technological structure, sector distribution and the level of personnel. In the presence of the great scientific potential, there are almost no high-tech exports of high-tech industries. It is therefore necessary to stimulate the production of complex manufacturing, export and promote foreign sales in those scientific and technical areas and in the economic sector which development could help to increase the mass commodities, exported from Ukraine. It should encourage export of high processing rate. This requirement corresponds to the general trends of increasing global system of trade relations, the share of high-tech finished products. According to expert estimates, the global market in 2010 the share of primary processing would be 20%, while the share of finished products - 80% of the total market. Analyzing the state of Ukrainian economy, we have proposed several solutions of economic problems and research showed the economic recovery.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Вікіпедія- вільна енциклопедія. Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/>. Дата звернення: 19.02.2016
2. Державна служба статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. Дата звернення : 19.02.2016
3. Концепція розвитку наукової сфери України // Економіст. - №10. – 2006. – С.20.

Міронова Вікторія Сергіївна – студентка групи МОз-14(б), факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vsmironova@yahoo.com

Науковий керівник: **Олена Едуардівна Марченко** – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Mironova Vika S. – Department of Management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

Supervisor: Marchenko Olena. E. -the lecturer of Foreign languages department, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.

INNOVATION MANAGEMENT

Vinnitsia National Technical University

Abstract

The paper explores innovation management principles and processes which can create long-lasting advantage and produce shifts in competitive position. Besides, management innovation can be defined as a marked departure from traditional management principles, processes, and practices

Keywords: management, organization, innovation activates, innovation management .

Management innovation — that is, the implementation of new management practices, processes and structures that represent a significant departure from current norms — has over time dramatically transformed the way many functions and activities work in organizations. Many of the practices, processes and structures that we see in modern business organizations were developed during the last 150 years by the creative efforts of management innovators. Those innovators have included well-known names like Alfred P. Sloan and Frederick Taylor, as well as numerous other unheralded individuals and small groups of people who all sought to improve the internal workings of organizations by trying something new.[1].

Let's consider the notion of innovation and why it is so important. So, what is innovation? Here's some more definitions of innovation (Google lists more than 10 million...):

- —new way of doing somethind"... Wikipendia
- —eneration of new or improved products, processes and services"...NSF.gov
- —he introduction of something new"
- —new or variant product, idea, process or way of thinking"... USG.edu.au
- —he ac of innovation... the creation of something in the mind"... tbfreedictionary.com
- All of there definition can be simplified.

Lets explain what the management is. Management related to all business and organization activities that direct people to work together to accomplish desires objectives and goals for their organization. Using available resources efficiently and effectively, manadgement comprise of planning organization, starting leading or directing and controlling an organization a group have one or more people or entities to achieve strategic goals. [2].

Lets considering the above definition together. What is innovation management? In a wide meaning innovation management describes the decisions, activities, and practices that move an idea to realization for the purpose of generating business value. It is managing the investment in creating new opportunities for generating customer value that are needed to sustain and grow the business or company.

Few companies understand how such innovation occurs — and how to encourage it. To foster new management ideas and techniques, companies first need to understand the typical stages in the management innovation process. Having an innovation framework can be a key component to continuous effective change that increases the capability of the business to generate customer value. Innovation promotes the need for constant change and renewal, potentially impacting all areas of a business. Change is often resisted, necessitating appropriate incentives and rewards to promote needed innovation. Many of the most enduring innovations have required long term investment and staying power. This must be addressed as part of the organizational decision making approach if an innovative environment is to be sustained. Innovation management is quickly becoming a critical requirement for enabling a sustainable business. Some of the benefits for doing it well include:

- Improved timing for market introduction
- Ability to maintain or improve business margins
- Enabling access to new customers and markets
- Increased market share
- Improved and longer lasting competitive advantage
- Increased employee engagement and initiative

- Improved customer satisfaction
- Sustainable increase in shareholder returns

A management innovation can be defined as a marked departure from traditional management principles, processes, and practices or a departure from customary organizational forms that significantly alters the way the work of management is performed. Generally speaking, the process of innovation focuses on the development of new products, services, or technologies. [3].

However, the that can enhance business results go well beyond these, including changes to a company's business model. Identifying and making these investments successfully and repeatedly constitutes the key objective of innovation management.

REFERENCES

1. MIT Sloan. Management review [Електронний ресурс].– Режим доступу: [//http://sloanreview.mit.edu/article/how-management-innovation-happens](http://sloanreview.mit.edu/article/how-management-innovation-happens)
2. MIT Sloan. Management review. [Електронний ресурс].– Режим доступу: [//http://sloanreview.mit.edu/](http://sloanreview.mit.edu/)
3. Harvard business review. [Електронний ресурс].– Режим доступу: [//https://hbr.org](https://hbr.org)

Околита Ірина Ігорівна – студентка групи МОЗ-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця. kolita3@rambler.ru

Науковий керівник: **Несен Леонід Миколайович**– к.т.н., доцент, Вінницький національний технічний університет.

Okolita I.I – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa

Supervisor: Pradivlyanny M.G.– PhD Pedagogical Sciences, docent, Vinnytsia National Technical University.

MARKETING COMMUNICATIONS: SENSORY MARKETING

Vinnitsya national technical university

Анотація

Розкрито визначення категорії «маркетингові комунікації» та «сенсорний маркетинг» та проаналізовано його окремі елементи.

Ключові слова: маркетингові комунікації, сенсорний маркетинг, мультисенсорний брендинг.

Abstract

The article considers the definition of the category of «marketing communications» and «sensory marketing» and analyzed its separate elements.

Keywords: marketing communications, sensory marketing, multisensory branding.

With the rapid development of the market is becoming more difficult to investigate the demand, to form a clear idea of consumer preferences and to implement the effective marketing influence on them. It is not enough to develop a new product, you need to create new value for the consumer and convince him in the high quality of this new product and its ability to satisfy the current demand.

One of the process components of market penetration are marketing communications.

Philip Kotler, the American marketing author defines marketing communications as an information - psychological relationships and communication processes, that are established to maintain the long-term mutually beneficial relationships [1].

In the definition of Dr. John Burnett, the author of the book «Introduction to Marketing Communications: An Integrated Approach», marketing communications - is a form message or communication measures used by the company for informing and reminding to consumers about the specific products and services [2].

Modern marketing in economically developed countries functionally consists of the following four parts:

- operations with the product - the creation of a new product, expanding the range of already known products in the market, according to consumer demand;
- pricing policy - the definition of the retail and wholesale prices, taking into account supply and demand of goods;
- distribution organization – the creation of a distribution system, the selection of sales channels, execution of logistics operations in transportation and storage of goods;
- marketing communications policy – the usage of measures that promote the activation of consumers, buyers and intermediaries [2].

Sensory marketing - is a relatively new concept for marketing communications, which recently increased its pace of development. The idea of sensory marketing belongs to Martin Lindstrom - the famous "builder" of such brands and corporations as Disney, Mars, Pepsi, American Express, Mercedes-Benz, McDonald's and Microsoft. The Lindstrom's idea is to use not only the visual perception of the brand, but also to connect all of the five senses of human [3].

In the sensory marketing human senses - taste, smell, sight, hearing and touch – are at the promotion service. The goal of sensory marketing is to create a pleasant atmosphere and relaxing environment for customers. Tools of sensory marketing are different sounds, smells, colors, textures that affect consumers [3].

Simultaneous usage of all the senses while creating a clear brand image and forming directional communication called multisensory branding. Determination of the optimal multiplier effect on the senses during the implementation of the concept of multisensory branding is possible only when the individual elements of sensory marketing are detailed analyzed. The elements of sensory marketing are:

- Visual - The Power of Sight - used by marketers based on the fact that 70-80% of the information comes to the human brain through the sight;
- Tactile---The Power of Touch - uses the characteristics of goods or services which can be felt by touch;
- Olfactory -The Power of Smell - is one of the most powerful factor that affects on the consumer preferences;
- Gustative -The Power of Taste - closely linked to the aroma marketing, which to a great extent perceived through the fragrances. In most cases, the impact on brand perception is limited by food.
- Auditory -The Power of Sound - directly affect the emotions of consumers [4].

So, one of the modern tools of building the effective communication between the brand and consumers is multisensory branding. It explores the feelings of consumers and affects their emotions, opinions and behavior. The modern consumer is characterized by emotional demanding that requires companies to implement the innovative marketing strategies.

REFERENCES

1. Kotler Ph. Marketing Management / Ph. Kotler, K.L.Keller.// Prentice Hall. – 2005. – ISBN 0131457578 (ISBN13: 9780131457577). - 816 p.
2. Burnett J. Introduction to Marketing Communications: An Integrated Approach/ J. Burnett, S. Moriarty// Prentice Hall. – 2000. – ISBN ISBN-10: 0132690853. - 864 p.
3. Branding Expert Martin Lindstrom - Electronic Data – Mode of access: <https://www.martinlindstrom.com/branding-expert-martin-lindstrom/>
4. Sensory Marketing: seducing consumers through the power of five senses - Electronic Data – Mode of access: <http://www.marketing.au.edu/index.php/our-department/kms/285-sensory-marketing-seducing-consumers-through-the-power-of-five-senses>

Белан Ангеліна Вікторівна – студентка групи МОЗ-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Науковий керівник: **Прадівляний Микола Григорович** – к. пед. н., доцент, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Bielan Anhelina – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: **Pradivlyanny M.G.** – PhD Pedagogical Sciences, docent, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Using of standardization and certification in industry

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній роботі розповідається про взаємозалежність таких сфер як сертифікація та стандартизація і їх використання в промисловості.

Ключові слова: стандартизація, сертифікація, ISO, CASCO, міжнародні стандарти.

Abstract

This paper represents the interdependence of standardization and certification and using of them in industry.

Keywords: standardization, certification, ISO, CASCO, International standards.

In this work using of standardization and certification in industry will be presented and also it will show dependences and differences of that two terms.

Firstly let's consider determination of standardization.

Standardization is the process of implementing and developing technical standards. Standardization can help to maximize compatibility, interoperability, safety, repeatability, or quality. It can also facilitate commoditization of formerly custom processes. In social sciences, including economics, the idea of standardization is close to the solution for a coordination problem, a situation in which all parties can realize mutual gains, but only by making mutually consistent decisions. This view includes the case of "spontaneous standardization processes", to produce de facto standards [1].

Standardization is a consensual process. Authorities, standards officials, customers and manufacturers meet to consider mature and emerging technologies. They should operate to a frame of reference specifications [2].

Take mobile phones. They're governed by standards so work wherever you are. But not plugs and inlets. Why? Because when they were first manufactured, there was no regional or international standards. Only national ones, which explains the situation today.

Standardization professionals work ahead of the market, imagining new trends and requirements and taking into account the existing ones. I would say a standard is the touchstone of technology. International standards bodies like ISO and IEC establish the consensual state of the art for mature technologies. Standards also make marketing sense. They improve your products and open up markets. But you need to supply proof. That means having them assessed and certified to standard [2].

Imagine you make low-voltage switchgear that complies with IEC 60947-2. You need to demonstrate its conformity. That involves submitting to certification by a third-party organization that issues a certificate.

Certification – the provision by an independent body of written assurance (a certificate) that the product, service or system in question meets specific requirements.

Certification can be a useful tool to add credibility, by demonstrating that your product or service meets the expectations of your customers. For some industries, certification is a legal or contractual requirement.

ISO (International Organization of Standardization) develops International Standards, such as ISO 9001 and ISO 14001, but they are not involved in certification, and do not issue certificates. This is performed by external certification bodies, thus a company or organization cannot be certified by ISO. However ISO's Committee on Conformity Assessment (CASCO) has produced a number of standards related to the certification process, which are used by certification bodies.

In conclusion we can say that the difference between standardization and certification is that certification approvequality and conformity of some product or service to relevant standard.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Standardization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.wikipedia.org/wiki/Standardization>
2. Standardization and certification: Indissociable but different [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.schneider-electric.com/energy-regulations/2013/09/03/standardization-and-certification-indissociable-but-different/>
3. Certification[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.iso.org/iso/home/standards/certification.htm>

Науковий керівник – Рудницька Тетяна Григорівна – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Данилюк Євгеній Олексійович – студент групи МІТ-12б, факультет комп'ютерних систем управління і автоматики, Вінницький національний технічний університет, Вінниця. Jdo.genjya@gmail.com

Supervisor - TatianaRudnytska–teacher of English, the Foreigne Languages Department, VinnytsiaNationalTechnicalUniversity, Vinnytsia.

DanylyukYewhenii–student ofgroupMIT-12b, Department of Computer Systems and Automatics, VinnytsiaNationalTechnicalUniversity, Vinnytsia.

STRATEGIC MANAGEMENT IN MODERN ORGANIZATIONS

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розглянуте стратегічне управління та його основні цілі. Стратегічне управління передбачає встановлення цілей, аналіз конкурентного середовища, аналіз внутрішньої організації, оцінку стратегій, і переконання, що стратегії виконуються в рамках всієї організації.

Ключові слова: стратегічний менеджмент, планування, організація, місія, стратегія, бачення.

Abstract

This article is about strategic management and its main objectives. Strategic management involves setting objectives, analyzing the competitive environment, analyzing the internal organization, evaluating strategies, and making sure that the strategies are rolled out across the organization.

Keywords: strategic management, planning, organization, mission, strategy, vision.

Strategic management is the comprehensive collection of ongoing activities and processes that organizations use to systematically coordinate and align resources and actions with mission, vision and strategy throughout an organization [2].

Strategic management seeks to coordinate and integrate the activities of the various functional areas of a business in order to achieve long-term organizational objectives.

The initial task in strategic management is typically the compilation and dissemination of the vision and the mission statement. This outlines, in essence, the purpose of an organization.

Strategies are usually derived by the top executives of the company and presented to the board of directors in order to ensure they are in line with the expectations of the stakeholders.

The implications of the selected strategy are highly important. These are illustrated through achieving high levels of strategic alignment and consistency relative to both the external and internal environment.

All strategic planning deals with at least one of three key questions: "What do we do?" "For whom do we do it?" and "How do we excel?" In business strategic planning, the third question refers more to beating or avoiding competition [3].

The main components of the models used for analyzing the activities of strategic management can be categorized into three general parts, namely developing and planning of strategy, execution of strategy, and monitoring developments, and progress.

Considering the cycle of strategic management, it can be mentioned that the first step in strategic management is developing and planning of strategy. At this stage, the mission of the organization is specified and the internal and external factors are evaluated to determine the opportunities, limitations, strengths, and weaknesses of the organization and to enable the organization to determine the objectives and strategies in different levels.

Next, there is the second component of strategic management (i.e., implementation of strategy) which involves putting the strategies specified at the development stage into action. In order to implement the strategies, first of all, the objectives and policies of the organization are determined according to the strategies and the missions of the company and then the resources are allocated based on the objectives and policies. After that, the objectives and policies are directed based on a suitable framework to implement the strategies.

The last component of strategic management is monitoring developments and progress. During this stage the probable changes in internal and external factors are specified, and the probable effect of these changes on the missions, objectives, strategies, and implementation procedures are evaluated. In addition, a suitable methodology is developed for the implementation of every stage and the implementation of the strategy is investigated from different angles. In the end, the acquired results and the best method for acquiring the results are assessed to recognize and remove the probable deviations.

Strategic management is both necessary and highly beneficial to the organizations. Considering the rapid social and environmental changes and the necessity of aligning organizations to these changes, organizations need to develop plans which enable them to tolerate and even overcome these political and socioeconomic fluctuations. Therefore, the ability to anticipate the future, get information about the environment, and have efficient plans for success in the future requires strategic management and planning.

Strategic management is also considered as a great advantage for organizations. The principal advantages of strategic management consist of warning against problems before their occurrence; preparing for environmental changes and the activities of rivals, and not being surprised by these factors; producing favorable reactions to the changes; providing realistic attitudes toward the problems; facilitating the recognition and usage of opportunities; minimizing the adverse effects of bad conditions and unfavorable changes; helping the managers to relate crucial decisions to determined objectives; making the time and resources allocated to recognized opportunities more effective; providing group activities according to combining the different staff's duties; developing a framework for the interior relationship of the personnel; granting the organization a better competitive advantage compared to the rivals; changing the individual activities of the personnel into a group activity; and encouraging anticipation in the personnel and managers [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

LITERATURE

1. Esmaeili Neda. Strategic management and its application in modern organizations / N. Esmaeili // International Journal of Organizational Leadership. – 2015 - №4.
2. Strategic Planning Basics - Electronic Data – Mode of access: <http://balancedscorecard.org/Resources/Strategic-Planning-Basics>
3. The Importance of Strategy - Electronic Data – Mode of access: <https://www.boundless.com/management/textbooks/boundless-management-textbook/strategic-management-12/strategic-management-86/the-importance-of-strategy-416-4340/>

Волчаста Катерина Володимирівна – студентка групи МОЗ-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: felicityhappy3@gmail.com

Науковий керівник: **Слободянюк Алла Анатоліївна** – викладач кафедри іноземних мов, заступник директора Центру міжнародних зв'язків, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

Kateryna Vochasta V. – Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: felicityhappy3@gmail.com

Supervisor: **Slobodianiuk Alla A.** - teacher of English, the Department of Foreign languages, Deputy Director of International Relations, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Information Security by Means of Steganographic Methods

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У доповіді розглянуто можливість використання стеганографічних методів приховування інформації та захист авторських прав за допомогою цифрових водяних знаків.

Ключові слова: стеганографія, вбудовування, водяні знаки.

Abstract

The report reviews the possibility of using steganographic methods of hiding information and protection of copyright by means of digital watermarks.

Key words: steganography, embedding, watermarks.

The Internet as a whole does not use secure links, thus information in transit may be vulnerable to interception as well. The important of reducing a chance of the information being detected during the transmission is being an issue nowadays. Some solution to be discussed is how to passing information in a manner that the very existence of the message is unknown in order to repel attention of the potential attacker. Besides hiding data for confidentiality, this approach of information hiding can be extended to copyright protection for digital media. This report defines steganography as a science, underlines the importance of the technique used in implementing steganography [1].

Due to advances in ICT (information and communications technology), most of information is kept electronically. Consequently, the security of information has become a fundamental issue. Besides cryptography, steganography can be employed to secure information. Steganography is a technique of hiding information in digital media. In contrast to cryptography, the message or encrypted message is embedded in a digital host before passing it through the network, thus the existence of the message is unknown. Besides hiding data for confidentiality, this approach of information hiding can be extended to copyright protection for digital media: audio, video, and images [2]. The growing possibilities of modern communications need the special means of security especially on computer network. The network security is becoming more important as the number of data being exchanged on the Internet increases. Therefore, the confidentiality and data integrity are required to protect against unauthorized access and use. This has resulted in an explosive growth of the field of information hiding.

In addition, the rapid growth of publishing and broadcasting technology also require an alternative solution in hiding information. The copyright such as audio, video and other source available in digital form may lead to large-scale unauthorized copying. This is because the digital formats make possible to provide high image quality even under multi-copying. Therefore, the special part of invisible information is fixed in every image that could not be easily extracted without specialized technique saving image quality

simultaneously. All this is of great concern to the music, film, book and software publishing industries. Information hiding is an emerging research area, which encompasses applications such as copyright protection for digital media, watermarking, fingerprinting, and steganography. All these applications of information hiding are quite diverse:

- in watermarking applications, the message contains information such as owner identification and a digital time stamp, usually applied for copyright protection;
- fingerprint, the owner of the data set embeds a serial number that uniquely identifies the user of the data set. This is added to copyright information to makes it possible to trace any unauthorized used of the data set back to the user;
- steganography hides the secret message within the host data set and the presence of the message is imperceptible. In those applications, information is hidden within a host data set and is to be reliably communicated to a receiver [3].

To summarize, steganography techniques can be applied to images, a video file or an audio file. Typically, however, steganography is written in characters including hash marking, but its usage within images is also common. At any rate, steganography protects from pirating copyrighted materials as well as aiding in unauthorized viewing.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпинець В. В., Яремчук Ю. Є. Аналіз рівня спотворень векторних зображень внаслідок вбудовування цифрових водяних знаків / В.В. Карпинець, Ю.Є. Яремчук // Сучасний захист інформації. – 2011. – №2. – С.94 – 99
2. V. Karpinets, Ju. Yaremchuk, M. Prokofjev. Матеріали конференції, Technical University of Gabrovo. International scientific conference UNITECH'12. / V. Karpinets, Ju. Yaremchuk, M. Prokofjev. // Proceedings. Volume I, 16–17 November 2012, Gabrovo. – Pp. 348 – 352.
3. Johnson, N. F., Duric, Z., Jajodia, S. Information Hiding: Steganography and Watermarking - Attacks and Countermeasures. Kluwer Academic Press. Norwrl, MA, New York, The Hague, London, 2000. – 15p.

Ратушняк Марія Сергіївна – студентка групи УБ-12, факультет менеджменту, кафедра менеджменту та безпеки інформаційних систем, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: ratushnyak95@outlook.com;

Науковий керівник: **Рудницька Тетяна Григорівна** – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Maria S Ratushnyak - Department of Management and Information Systems Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: ratushnyak95@outlook.com;

Supervisor: **Tatiana Rudnytska** – teacher of English, the Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

PERSONNEL MANAGEMENT

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті розкрито поняття, роль та природу персонального менеджменту.

Ключові слова: персональний менеджмент, розвиток, оперативні функції

Abstract

The article highlights definition, role and nature of personnel management.

Keywords: personnel management, development, operative function

Personnel management can be defined as obtaining, using and maintaining a satisfied workforce. It is a significant part of management concerned with employees at work and with their relationship within the organization.

According to Flippo, "Personnel management is the planning, organizing, compensation, integration and maintenance of people for the purpose of contributing to organizational, individual and societal goals." According to Brech, "Personnel Management is that part which is primarily concerned with human resource of organization"[1].

Nature of Personnel Management

1. Personnel management includes the function of employment, development and compensation- These functions are performed primarily by the personnel management in consultation with other departments.
2. Personnel management is an extension to general management. It is concerned with promoting and stimulating competent work force to make their fullest contribution to the concern.
3. Personnel management exist to advise and assist the line managers in personnel matters. Therefore, personnel department is a staff department of an organization.
4. Personnel management lays emphasize on action rather than making lengthy schedules, plans, work methods. The problems and grievances of people at work can be solved more effectively through rationale personnel policies.
5. It is based on human orientation. It tries to help the workers to develop their potential fully to the concern.
6. It also motivates the employees through it's effective incentive plans so that the employees provide fullest co-operation.
7. Personnel management deals with human resources of a concern. In context to human resources, it manages both individual as well as blue- collar workers [2].

Role of Personnel Manager

Personnel manager is the head of personnel department. He performs both managerial and operative functions of management. His role can be summarized as :

1. Personnel manager provides assistance to top management- The top management are the people who decide and frame the primary policies of the concern. All kinds of policies related to personnel or workforce can be framed out effectively by the personnel manager.
2. He advises the line manager as a staff specialist- Personnel manager acts like a staff advisor and assists the line managers in dealing with various personnel matters.
3. As a counselor- As a counsellor, personnel manager attends problems and grievances of employees and guides them. He tries to solve them in best of his capacity.
4. Personnel manager acts as a mediator- He is a linking pin between management and workers.

5. He acts as a spokesman- Since he is in direct contact with the employees, he is required to act as representative of organization in committees appointed by government. He represents company in training programmes.

FunctionsofPersonnelManagement

There are the four functions of Personnel Management:

1. ManpowerPlanning
2. Recruitment
3. Selection
4. TrainingandDevelopment

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Personnel Management – Electronic Data - Mode of access:
<http://www.managementstudyguide.com/personnel-management.htm>

2. Personnel Management and the Welfare Role - Electronic Data - Mode of access:
<http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/eb001350>

Глінчук Оксана Олександрівна – студентка групи МОФ-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Науковий керівник: *Бойко Юлія Сергіївна* – викладач кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Oksana Hlinchuk- Faculty of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: ksenia1994_123@ukr.net

Supervisor: Y.V. Boyko –teacher of Foreign Languages Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

HYBRID AND ELECTRIC VEHICLES

Vinnitsia National Technical University

Анотація

Стаття присвячена гібридним автомобілям, їх характеристикам, перевагам та відмінностям від електромобілів.

Ключові слова: *гібридні електричні транспортні засоби, автомобільна промисловість, двигун внутрішнього згорання, ефективність використання палива, викиди забруднюючих речовин./*

Abstract

The article is devoted to hybrid vehicles, their characteristics, differences and advantages of electric vehicles.

Keywords: *automobile industry, internal combustion engine, hybrid electrical vehicle, fuel efficiency, polluting emissions/*

Introduction

There are millions of cars on the roads today. With the increase of vehicles on roads there will be an -increasing demand for fuel or alternative energies to run these vehicles.

The internal combustion engine is the predominant power source for road going vehicles nowadays. Conventional vehicles use gasoline or diesel to power an internal combustion engine, but the situation is changing.

Internal combustion vehicles produce polluting emissions. There is the move toward electrification of vehicles. The list of cars powered by electricity is growing.

Of all possible new sources of vehicle propulsion, the electric vehicle is becoming more and more popular.

There are also hybrid electrical vehicles. The similarity between pure electric vehicles and hybrid electrical vehicles is that both employ some means of storing electric energy, typically batteries, and use electric motors to drive or assist in driving vehicle's wheels, either directly or indirectly.

As for differences, pure electric vehicles use only electrical energy, typically supplied from an external source of energy such as the electric grid and stored onboard in batteries, and they are powered by one or more motors.

Hybrid electrical vehicles employ two or more forms of power generation and energy storage, typically an internal combustion engine and gasoline or diesel fuel plus one or more electric motors or battery storage. They may work either in combination or independently from each other.

Hybrids also use an internal combustion engine—and can be fueled like normal cars—but have an electric motor and battery, and can be partially or wholly powered by electricity.

By using both a conventional engine and electric motor, the best hybrids achieve significantly better fuel efficiency than their non-hybrid counterparts. They also pollute less and save drivers money through fuel savings.

The most advanced hybrids have larger batteries and can recharge their batteries from an outlet, allowing them to drive extended distances on electricity before switching to gasoline or diesel.

Now there are four types of electric cars: battery electric vehicles (BEV), plug-in hybrid electric vehicles (PHEV), conventional hybrids and hydrogen fuel-cell powered. While each has its advantages and disadvantages, all of them save on fuel and emit fewer greenhouse gases.

Hybrid Electric Vehicles (HEVs) on the road today have two complementary drive systems: a gasoline engine and fuel tank and an electric motor, battery and controls. The engine and the motor can simultaneously turn the transmission, which powers the wheels. HEVs cannot be recharged from the power grid. Their energy comes entirely from gasoline and regenerative braking...

Battery Electric Vehicle (BEV) runs entirely on a battery and electric drive train, without a conventional internal combustion engine. These vehicles must be plugged into an external source of electricity to recharge their batteries. Like all electric vehicles, BEVs can also recharge their batteries through regenerative braking. In this process, the vehicle's electric motor assists in slowing the vehicle

and recovers some of the energy normally converted to heat by the brakes.

Plug-in Hybrid Electric Vehicles (PHEVs) run mostly on batteries that are recharged by plugging into the power grid. They are also equipped with an internal combustion engine that can recharge the battery and/or to replace the electric drive train when the battery is low and more power is required. Because PHEVs can be recharged on the public network, they are often cheaper to run than traditional hybrids though the amount of savings depends on the distance driven on the electric motor alone.

Fuel-cell Electric Vehicles

The fuel-cell is another type of electric vehicle expected to be widespread on the market in the next years.

Instead of storing and releasing energy like a battery, fuel-cell electric vehicles create electricity from hydrogen and oxygen. Because of these vehicles' efficiency and water-only emissions, some experts consider these cars to be the best electric vehicles, even though they are still in development phases. However, fuel-cell technology is not yet problem free. Extracting hydrogen from a water molecule is an energy-intensive process that generates greenhouse gas emissions if renewable energies are not used. The transportation and infrastructure required to bring this fuel to stations must also be taken into account,

CONCLUSIONS

Hybrids can offer much-improved environmental performance and increased fuel savings.

Consumers, the climate, and our environment may be protected from the growing costs and risks of oil use, but what is needed is the developing science-based solutions for a healthy, safe, and sustainable future.

REFERENCES

1. How Do Hybrid Cars and Trucks Work1. [Electronic resource] // Union of Concerned Scientists . – Mode of access:: <http://www.scientificamerican.com/article/> /
- 2 . Type of Electric Vehicles. [Electronic resource] // Electric Vehicles – Mode of access: <http://electricvehicles.caa.ca/types-of-electric-vehicles/>
- 3 Do Plug-in Hybrid Electric Cars Work?. [Electronic resource] // Union of Concerned Scientists . – Mode of access:<http://www.ucsusa.org/clean-vehicles/electric-vehicles/how-do-plug-in-hybrid-electric-car>

Віктор Миколайович Поплавський — студент групи ІАТ-136, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: **Наталія Анатоліївна Насонова** — старший викладач кафедри іноземних мов. Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Victor M. Poplavsky — Department of Machine Building and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: **Natalia A. Nasonova** - Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

GOOGLE SELF-DRIVING CAR

¹Vinnitsia National Technical University

Abstract

There was done a study of Google corp. driverless car project, which can turn drivers into passengers and help to improve safety on the roads.

Keywords: self-driving, lidar, sensors, Google maps, artificial intelligence, software development.

Introduction

Google company is working toward the goal of vehicles that can shoulder the entire burden of driving. They are developing a car that can take human where he wants to go at the push of a button. The main idea of whole project is not to push Google into automobile building business. Instead, the company wants to develop self-driving software that will improve road safety and will help people who can not drive.

Study results

Project of driverless car was established and currently being led by Sebastian Thrun who is director of the Artificial Intelligence Laboratory and co-inventor of Google Street View.

Google self-driving car can steer itself while looking out for obstacles, it can accelerate itself to the correct speed limit and it can stop and go itself based on any traffic conditions. This car is a combination of different technologies developed by Google Corporation. The car uses Google maps, external sensors to collect data about current environment conditions and artificial intelligence to make decisions about directions, car speed, etc.

Google map interacts with GPS and acts like a database supplying the car with necessary traffic information. It warns car about speed limits, upcoming intersections, nearby collisions, directions etc. But this data is permanent and environment around the car changes every moment, so that is why hardware sensors needed.

Environment is dynamic so the car needs real time results. The hardware sensors give real time environment properties and sensors attempt to create observable environment. Hardware sensors include lidar, video camera, position estimator and distance sensor (Fig. 1).

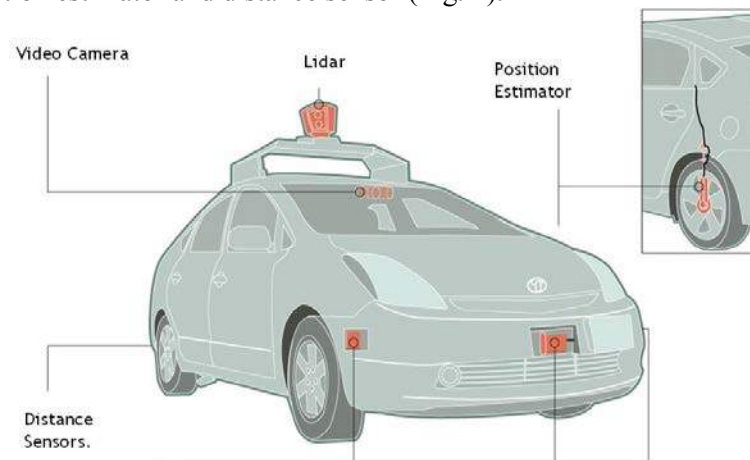

Figure 1 – Sensors on the driverless car

Lidar is an optical remote sensing technology that measures the distance to, or other properties of a target. It can scan distance up to 60 meters.

Video camera is inbuilt in rear view mirror and it detects upcoming traffic lights, signs etc. It also serves for recognizing moving obstacles like pedestrians and vehicles.

Position estimator determines vehicle's location and keeps track of its movements.

Google maps and hardware sensors send information to artificial intelligence control unit. AI then determines how fast to accelerate, when to slow down or stop, when to steer the wheel etc.

Truly self-driving cars could cost \$7,000 to \$10,000 more than their manual counterparts when they hit the market. In addition, they probably will be available only as luxury models to start.

As a result, we have a car with improved fuel efficiency, higher speed limit for autonomous cars, fewer traffic collisions, reduction of space required for vehicle parking and a great help for people who are physically challenged. The only significant disadvantage of this project – it needs well developed Google Maps system and roads in good condition which both are issues for Ukraine today and that is why we will not be able to see such cars on Ukrainian roads in the nearest future.

Conclusions

These cars will be very useful because they will help to avoid accidents on the roads, they will reduce the traffic time at traffic signals, it means transportation for potentially billions of people who are unable to drive because of age, disability or income.

Novak Vladyslav V. – Department of automobiles and transport management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: vla9d5@gmail.com;

Supervisor: *Strelkov Igor P.* – English teacher, Foreign languages department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

COMPUTER TECHNOLOGIES IN CARS

Vinnitsia National Technical University

Анотація

У статті розглянуті інноваційні комп'ютерні технології та перспективи їх подальшого розвитку.

Ключові слова: автомобільна промисловість, комп'ютерні технології, інновації, комп'ютерна діагностика, розробка, вдосконалення, безпека.

Abstract

The article is devoted to the innovative computer technologies and perspectives of their further development.

Keywords: automobile industry computer technologies, innovations, computer diagnostics , development, improvements, ,safety..

Introduction

The automobile industry is a very important area for developing computer technologies, and the role of computer technologies in the automobile industry is growing steadily.

Automobiles have come a long way since their beginning in the late 19th century. One of the major things that has helped automobiles to provide more safety and convenience is electronics. One of the best innovations that electronics have created in the performance of automobiles is the Electronic Fuel Injection. From the creation of the Electronic Fuel Injection (EFI , for short) to the popular Global Positioning System found standard in many cars today, the auto industry has revolutionized the way people travel from place to place. This device takes the place of the normal carburetor that has been the normal until recently. The EFI uses a completely different technology to supply power to the engine.

It is also necessary to mention computer diagnostics. Now computers in the cars constantly check the engine and its components to make sure it is always up to its optimum performance. The computers use many sensors to detect temperature, fluid levels and many other aspects of an engine's performance.. While this is a very convenient solution to many engine problems, it does require very expensive equipment, such as oscilloscopes, a digital volt-ohm meter, sensor stimulators and high-tech computers to determine problems. It also requires extensive knowledge about how to use the technology. Mechanics often need to go through training to use this method.

Another great innovation – all-wheel drive (AWD) – has been a great addition to automobiles. It means that all four wheels on the vehicle are receiving power from the engine rather than just two of them.

One more improvement in safety that electronics have provided is the airbags that are now standard in cars. Technically known as a Supplementary Restraint System (SRS), Air Cushion Restraint System (ACRS), or a Supplemental Inflatable Restraint (SIR), these provide a great deal of safety for the driver and passengers in a car.

The Global Positioning System (GPS) is a popular device that has made a splash in automobile electronics in recent years, too. These are basically electronic navigation devices that use satellites to monitor many aspects of an automobile

The next achievement in the development of new technologies is hybrid cars.

Hybrid cars use the computer and digital electronics to manage the change between the differing combinations of power sources.

With brilliant minds working in the auto industry, there are limitless possibilities to what the manufacturers will include in their products in the coming years.

Consumers now expect their connected digital lifestyles to extend into the car and their inside and outside worlds to be aligned. Automakers have responded to it, integrating new capabilities into the driving experience thanks to the innovative in-vehicle infotainment (IVI) technology. Today, capabilities like email, streaming music, and many other features and applications have become increasingly common. As a result, the technology that makes these functions possible has transitioned from being a

source of competitive differentiation for automakers into a standard feature found in virtually every car.

Automakers are beginning to deliver improved driving safety and convenience through the development of next-generation advanced driver assistance systems (ADAS). As cars grow more intelligent and more aware of their surroundings, consumers will expect increasingly sophisticated safety, security and convenience features and functions. These can only be delivered through the development of next generation ADAS technology. It promises to deliver unprecedented levels of safety and convenience. The sensors will be part of a larger constellation of technologies that include light detection and ranging (lidar), radar, advanced camera technologies, and GPS among others.

Reliability, security, and real-time decision making are non-negotiable necessities for the next generation of car technology. Over the past years, automakers have largely relied on a vehicle's IVI system to enable and deliver automotive innovation. But the reality is that current IVI systems do not offer the requisite processing abilities. And while IVI will continue to play an important role in the vehicle's ecosystem require a higher level of computing.

CONCLUSIONS

Though there are great achievements in the development of new technologies tomorrow's cars will require a higher level of computing not currently available in today's automobiles.

REFERENCES

1. Top-10-emerging-technologies-of-2015. [Electronic resource] // Scientific American. – Mode of access: <http://www.scientificamerican.com/article/>
2. Cars and Computers: Microsoft Develops New Technologies for the Automobile Industry. [Electronic resource] // Microsoft news center. – Mode of access: <https://news.microsoft.com/2001/01/08/cars-and-computers-microsoft>
3. 8-great-new-advances-in-auto-technology. [Electronic resource] // Bankrate. – Mode of access: : <http://www.bankrate.com/finance/money-guides/8-great-new-advances-in-auto-technology->

Дмитро Григорович Яновий — студент групи ІАТ-14мс, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: *Наталія Анатоліївна Насонова* — старший викладач кафедри іноземних мовт, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Dmitro G. Yanovi — Department of Machine Building and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: **Natalia A. Nasonova** - Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

КЕНГІР: ПОВСТАННЯ ПОЛІТИЧНИХ В'ЯЗНІВ СТЕПОВОГО ТАБОРУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Автором досліджено причини та перебіг повстання політв'язнів в 1954 р. в Кенгірі, одному з степлагів ГУЛАГу.

Ключові слова: тоталітаризм, політв'язні, ГУЛАГ, Кенгір, повстання, націоналісти.

Abstract

The author investigated the causes and course of Kenhir revolt of 1954, one of the Gulag's concentration camp.

Keywords: totalitarianism, political prisoners, the GULAG, Kengir, revolt, the nationalists.

Система ГУЛАГу стала однією з найстрашніших сторінок в історії червоного терору. Мільйони ув'язнених були закатовані в концентраційних таборах СРСР, багато з них були відправлені в табори цілими сім'ями, яким уже ніколи не довелося знову зустрітися. Смерть Сталіна в березні 1953 р. і зміна влади вселили в багатьох засуджених впевненість, що невдовзі настануть зміни. Крім того, ув'язнені почали відкрито чинити опір утискам і зловживанням з боку табірної керівництва. Так відбулося кілька бунтів (у Норильську, Воркуті та Кенгірі).

Кенгірське повстання відбулося поблизу селища міського типу Джекказган, яке було районним центром Карагандинської області Казахської РСР. У 1954 р. 20698 знесилених в'язнів (в основному – політичних) видобували тут виснажливою працею марганцеву й мідну руду, споруджували об'єкти громадського та промислового призначення. Велика частина ув'язнених (14 785 осіб – 71,4 %) була засуджена за зраду Батьківщині, 1 421 особи (6,8 %) - за бандитизм, 1 202 (5,89%) за шпіонаж, 1140 (5,5%) за участь в антирадянських змовах; «троцькістсько-бухаринські агенти» становили всього 78 осіб (0,3%) [1].

У третьому відділенні табору, звідки розпочнеться повстання, знаходилися засуджені, термін ув'язнення яких складав двадцять п'ять років примусових робіт; більше половини з них народилися після 1920 року. Таким чином, йшлося про табір, в якому проживали здебільшого молоді націоналісти - члени ОУН, прибалтійські партизани, колишні солдати і офіцери Червоної Армії, що мали тривалі терміни ув'язнення, а часто і додаткові терміни за «злочини», здійснені в таборах. Більшість з них була інтернована більше десяти років і знала, що ті, кому був винесений подібний вирок, не мали жодної надії на амністію.

Після смерті Сталіна багатьох в'язнів ГУЛАГу влада амністувала, але це не стосувалося тих, хто свідомо боровся з системою, тим більше українських патріотів. Всього в Степлагу було 46,3 % українців (9596 чоловік), серед яких – багато колишніх членів ОУН і бійців УПА, які і очолили повстання. Перші прояви опору в'язнів у Кенгірі спостерігалися наприкінці 1953 р. – на початку 1954 р. Степлаг зажив сумної слави як один із найбільш жорстоких таборів, у зонах якого було встановлено режим терору [2].

Причинами масової непокори політв'язнів були незаконне застосування зброї у період 1950–1954 рр., а також у ніч із 16 на 17 травня 1954 р., безпідставне утримання під вартою у штрафному ізоляторі, нестерпні умови утримання тощо [4].

Адміністрація, відчуваючи зростання супротиву, навесні 1954 р. перевела з Новосибірського виправно-трудоного табору та Колими в зону політв'язнів 494 кримінальники, сподіваючись спровокувати різанину, щоб мати легальну підставу для введення військових частин. Усвідомлюючи мету привезення у табір кримінальних злочинців, лідери політв'язнів — колишні члени ОУН і УПА — провели переговори з їх лідерами. Націоналісти нагадали їм, що перевага на їхньому боці, тому краще спільно діяти проти табірної адміністрації.

Повстання почалося 16 травня 1954 р. оголошенням загального страйку. Повсталі вимагали: зняти принизливі номери з одягу політв'язнів; ліквідувати обмеження на листування та посилки; дозволити

побачення з рідними; скоротити тривалість робочого дня до восьми годин; поліпшити харчування та побутові умови; звільнити неповнолітніх, старих і хворих; притягнути до кримінальної відповідальності охоронців, які розстрілювали невинних людей; почати перегляд справ політв'язнів [5].

Табірне керівництво, ніби поступившись, пообіцяло виконати вимоги, але невдовзі стало зрозуміло — ніхто нічого виконувати не збирається. В'язні вигнали всю охорону й обслугу, зруйнували мури між концтабірними пунктами, захопили господарчий двір. Охорона намагалася перешкодити цьому кулеметними чергами, не обійшлося без жертв, але повсталі зуміли домогтися свого.

Як і в інших повстаннях, в Кенгірі було створено підпільний керівний центр, який контролювали українські націоналісти. Були в тому комітеті й представники інших націй, однак міністр внутрішніх справ СРСР С. Круглов та генеральний прокурор СРСР твердили у спільній записці до Ради Міністрів СРСР, що масовою непокорою в Кенгірі керують оунівці.

На звільненій від чекістів території фактично було організовано самоврядування: на загальному мітингу обрали комісію, яка керувала життям вільної республіки. Вона складалася з 13 членів і включала три відділи: безпеки, пропаганди і військовий. Комісія повинна була спрямовувати хід повстання, підтримувати порядок і дисципліну (про моральність дбали священики, яких чимало було серед в'язнів, вони проводили богослужіння, відспівували померлих, навіть повінчали кілька пар), вести переговори з представниками влади, дбати, щоб усі життєво необхідні підрозділи — харчоблок, лікарня, лазня, склади, майстерні — працювали безперебійно [5]. У повстанні брало участь близько 8000 ув'язнених. Вони розробили та запустили з повітряними зміями за межі «зони свободи» до 25 видів листівок — російською та казахською мовами, загальним накладом до 700 примірників. Таким чином вони хотіли розповсюдити правду про події в таборі серед мирного населення, що проживало не так далеко.

За сорок днів повстання не було зафіксовано жодного випадку насильства, злочинства, міжнаціональних чи міжконфесійних конфліктів.

Наприкінці червня стало зрозуміло, що задовольнити в'язнів частковими поступками не вдасться. Тому радянське керівництво вирішило піти на штурм повсталих у таборі. 26 травня 1954 р. о четвертій ранку комісія МВС востаннє запропонувала повсталим здатися. Після цього розпочався кривавий штурм. Радянська влада була змушена залучити армійську дивізію ім. Держинського. Керував цією спецоперацією заступник міністра МВС Союзу генерал-майор С. Єгоров. Для корегування бойових дій було залучено 3 пожежних машини, 5 танків Т-34, 1600 солдатів МВС та 98 собак. В ході операції загинуло близько 700 повстанців. Причому багатьох із них добивали після того, як вони падали внаслідок поранення. На відміну від керівників страйків у Воркуті та в Норильську, які, незважаючи на перенесені побиття та отримані вироки, були звільнені після 1956 р., шість членів комісії Кенгіра отримали смертний вирок.

Придушення Кенгірського повстання означало не кінець руху опору, а кінець ГУЛАГу – він уже ніколи не оговтається від завданих ударів і почне швидко руйнуватись. Після повстань у 1953–1954 рр. було ліквідовано особливі табори для політв'язнів, у 1955 р. започатковано загальну реформу місць утримання, до 1957 р. ліквідовано велику кількість таборів, нарешті в 1960 р. ліквідовано сам ГУЛАГ. Повстання в таборах ГУЛАГу називають однією з причин хрущовської "відлиги" - політичної лібералізації в СРСР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Craveri M. Кризис ГУЛага : Кенгирское восстание 1954 года в документах МВД / Marta Craveri // Cahiers du monde russe : Russie, Empire russe, Union soviétique, États indépendants.– 1995. – vol. 36. – № 3. – С. 319 – 343. Режим доступу: http://www.persee.fr/doc/cmr_1252-6576_1995_num_36_3_2433
2. Дашкевич Я. Кенгірське повстання 16 травня – 26 червня 1954 р. / Я. Дашкевич // Україна в минулому. – Вип. 3. – Київ; Львів, 1992. - Вип. 3 : . – 1993 . – С. 114-133.
3. Солженицын А.И. Архипелаг ГУЛАГ / А. И. Солженицын. – Харьков: «Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга», 2014. – 1280 с.
4. Бондарук Л. Кенгірське повстання як прояв кризи радянської табірної системи / Л. Бондарук // 3 архівів ВУЧК ГПУ НКВД КГБ . – 07/2009 . – N2 . – С. 168-195.
5. Орел С. Найвільніші люди в СРСР / Світлана Орел // Дзеркало тижня. – 2009. – № 16 (744) 30 квітня – 15 травня.

Годлевська Валентина Юрївна, д.і.н., проф. кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: maolpava@vandex.ru

Godlevska Valentina, doctor of historical Sciences, Professor, Department of political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: maolpava@vandex.ru

КОЗАКИ–ХАРАКТЕРНИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена дослідженню особливого стану запорозьких козаків – характерників, які були наділені таємними військовими знаннями та посвячені у магичні ритуали та обряди.

Ключові слова: воїн, козак, характерник, Запорізька Січ, бойові мистецтва.

Abstract

The article is devoted research of the special state of zaporoz'kikh Cossacks – kharakternikiv which were provided with secret soldiery knowledge's and devoted in magic rituals and ceremonies.

Keywords: Cossack, kharakternik, warrior, Zaporizhian Sich, martial arts.

Українське козацтво - видатне явище в європейській історії, а також феномен українського народу, його державотворча, військово-патріотична та оборонна складова. Унікальність українського козацтва полягає в тому, що воно стало окремим суспільним станом із визначеними правами й мало свою територію, незалежну від державної адміністрації.

Серед запорізького козацтва існувало таємниче, овіяне легендами, явище – характерництво. Слово “характерники” походить від сильного характеру, від міцної волі, що могла зрушити гори. Це магична сила від народження, що надавала людині особливих, дуже часто надприродних умінь та сил. Характерники не мерзли у зиму, ходячи босими по снігу; могли перебувати під водою годинами; кажуть, що їх не брали кулі, і вони могли проходити крізь стіни. Характерниками були козаки, які, за сучасним визначенням, володіли екстрасенсорними і паранормальними здібностями. – телепатією, ясновидінням, здатністю до гіпнотичного впливу. Існує чимало легенд про те, що козаки-характерники володіли до того ж, здатністю до подорожей у Наві, тобто – до подорожей в і з потойбічного світу.

Сьогодні залишилось дуже мало інформації про цих людей. Попри те, що за часів радянської влади слово "характерник" намагались виключити з українського лексикону, створюючи йому погану славу, не варто забувати, що це, перш за все, були мужні воїни з надзвичайними здібностями, які воювали за Україну.

Історіографія проблеми характерників не надто значна. Згадки про козаків з надзвичайними здібностями зустрічаються у Д. Яворницького та П.Куліша. Знаходить певне висвітлення вказана тема у публікаціях сучасних дослідників В. Пилата, Ю. Фігурного, Ю. Котляра [1; 2; 3; 4; 5].

Існує кілька версій виникнення козаків, за однією з яких, козаки - це нащадки волхвів, які втекли на Хортицю від переслідувань князя Володимира. Дійсно, у багатьох історичних довідках можна знайти підтвердження того, що козаки володіли таємними магичними знаннями, які використовували в бою. Цілком можливо, що ці знання - спадщина слов'янських волхвів. Козаки створили особливу техніку бою, яка отримала назву "козачий СПАС". Це вид бойової магії, заснований на заговорах, молитвах, цілительстві і потужному психологічному впливі на ворога [4].

Характерники сповідували давню, язичницьку віру і були посвяченими у таємні знання про людину, природу і космос, перейняті ними від винищених волхвів. На Січі створювали справжніх українських лицарів за допомогою віри, споконвічних звичаїв та древніх обрядів. Згодом їх справу продовжили характерники. Тут можна з легкістю повести паралель із Запорізькою Січчю. Доказом того, що більшість характерників були язичниками було те, що «їх ніколи не ховали попи, а ховали їх запорожці по-своєму». Дуже часто характерників ховали лицем донизу, за звичаєм, що склався ще із часів скіфів. За словами С. Бессонової, таким чином хоронили «небезпечних людей-чаклунів, тобто осіб, чиє посмертне відродження було небажаним. Для того їх обертали обличчям вниз, щоб сонце не торкнулось їх своїм животворним промінням».

Про них і при житті, і після життя ходили найрізноманітніші легенди, їхні надлюдські здібності вражали навіть бувалих козаків. Прості люди називав їх чаклунами, а священики твердили, що в них вселився біс. Характерники на Січі складали козацьку старшину. Були хранителями культури, робили посвяти у козаки. Зберігали давні волховські традиції. І хоча вже на той час формально Січ була

християнізована, але ведичний дух там витав іще з попередніх часів. Залишалось поклоніння багатівіковому дубу, де збирались запорожці [5].

Характерництву навчали з дитинства, терміни встановлювались індивідуально для кожного, в залежності від потенціалу та вмінь учня. Після закінчення навчання був ритуал посвячення і, звичайно, важке випробування, яке фактично доводило майбутніх характерників до межі життя і смерті. Вважається, що саме в таких ситуаціях у людини проявляються надприродні здібності, якщо можна їх так назвати.

Слід згадати, що характерники зазвичай формувались у окремий невеличкий загін, що міг вщент розбити цілу армію супротивника. Здебільшого характерниками були деякі гетьмани та кошові – себто вищі ешелони козацтва. Найвідомішими характерниками були Петро Сагайдачний, Іван Сірко, Іван Богун, Максим Кривоніс, Северин Наливайко.

Дуже багато легенд ходять про уславленого кошового отамана Івана Сірка. Кажуть, що козаки 5 років не ховали Сірка після його смерті, вони весь час возили його тіло із собою у походи і це дозволяло їм перемогти удвічі сильнішого ворога. Також переказують, що у мертвого Сірка відрізали руку та тримали її як талісман щастя.

Центри характерництва в різний час існували на знаменитому Мигійському острові на річці Південний Буг, в Карпатах, на Поділлі в Медоборах, на Волині, Чернігівщині, Черкащині, а також на Запорозькій Січі.

Найбільш часто козаки-характерники виступали в ролі лікарів, виконуючи функції швидкої допомоги на полі бою, так і подальшого лікарського супроводу, оскільки в козацьких загонах, в більшості своїй, лікарів, як таких не було. Характерники були неперевершеними бійцями, розвідниками. Спеціально навчені козаки в часи запорозького козацтва складали загони пластунів, свого роду спецназ того часу, традиції якої збереглися і після депортації запорожців на Кубань. Навіть звичайний козак – «це не лише гопак», а людина вільна духом, до того ж озброєний. Підкорятися випадковим людям було не в його правилах. Але і виставляти себе на сміх козакові не личило. Виходячи з козацького досвіду, він знав, що не виправдати довіри, якщо на нього покладаються, означало вірну загибель. А якщо мова йшла про козака-характерника – вимоги завжди були значно жорсткіше. В першу чергу від його побратимів-характерників [4].

В наш час ще залишився слід від характерників. Їх бойові мистецтва, тасмниці та звичаї втілювались в українських бойових танцях, на кшталт, гопака, який вважається синтезом фізичної та духовної, себто психологічної підготовки воїна. До речі, вважається, що характерники, готуючи козаків до бою, дуже багато уваги приділяли саме психологічним аспектам. А ще в Україні існують молодіжні організації, які намагаються передати наступним поколінням древні знання та бойові мистецтва наших предків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків / Дмитро Яворницький: У 3-х т. – К.: Наукова думка, 1990. – Т.1. – 592 с.
2. Каляндрук Т. Таємниці бойових мистецтв України / Тарас Каляндрук. – Львів: ЛА «Піраміда», 2007. – 304 с.
3. Пілат В. Бойовий Гопак / Володимир Пілат. – Львів: Галицька Січ, 1994. – 288 с.
4. Подорож у минуле: Характерники. Спогад віків. – Режим доступу: <http://webcommunity.org.ua/2009/10/07/podorozh-v-mynule-ii-harakternyky-tajemnytsya-ponyattyu/>
5. Котляр Ю.В. Козаки-характерники: ведический и фольклорный аспекты. Режим доступу: <http://spas.mk.ua/козаки-характерники/>

Артемчук Олег Юрійович, студент групи 1 ІМ-15, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: 1im.15b.artemchuk@gmail.com

Artemchuk Oleg, student, Faculty for Machine Building and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: 1im.15b.artemchuk@gmail.com

Науковий керівник: **Годлевська Валентина Юрійівна**, д.і.н., проф. кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: maolpava@yandex.ru

Supervisor: **Godlevska Valentina**, doctor of historical Sciences, Professor, Department of political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: maolpava@yandex.ru

Операція «Вісла» – акт українсько-польської трагедії

Вінницький національний технічний університет

Анотація.

Автором досліджено процес примусового виселення українців у квітні 1947 р. з їх етнічних територій (Лемківщини, Підляшшя і Холмщини) на ті території у західній та північній частині польської держави, що до 1945 р. належали Німеччині.

Ключові слова: депортація, українсько-польські відносини, операція «Вісла», етнічні чистки.

Abstract

The author investigated the process of forced eviction of Ukrainians in April 1947 with their ethnic territories (Lemkivschyna, Podlasie and Kholm) in the territory in the Western and Northern part of Poland which up to 1945 belonged to Germany.

Keywords: deportation, Ukrainian-Polish relations operation "Vistula", ethnic cleansing.

Перегляд кордонів у Європі в ході Другої світової війни супроводжувався грандіозною етнічною чисткою. Свого часу Адольф Гітлер обрав її знаряддям фізичне знищення слов'янських народів з тим, щоб зробити їхні землі "життєвим простором для німців". А Йосип Сталін здійснював чистку шляхом депортацій. У цій системі депортацій опинилась і Україна.

На користь виселення з Польщі національних меншин висловлювалися польські комуністи, які хотіли бачити майбутню Польщу одно-національною державою. Це розглядалося також як метод розв'язання назрілих національних проблем, в основному українського питання, яке особливо стало актуальним у роки війни. Погляди польських не комуністичних політичних угруповань зі Східної Галичини збігались з намірами польських комуністів. Вони теж були за переселення українців після війни до СРСР, чи за розпорошення їх у центральній і західній частині Польщі. Правових основ здійснення депортаційно-переселенських акцій абсолютно ніяких не було.

Депортації українців з їхніх етнічних земель у Польщі не знайшли належного відображення в радянській історичній науці. Тільки в роки незалежності започатковано видання збірників документів, матеріалів і спогадів про переселення українців із Закерзоння [1].

Акція «Вісла» полягала в примусовій депортації українців з Лемківщини, Осаяння, Підляшшя й Холмщини на території у західній й північній частинах Польської держави, які до 1945 року належали Німеччині. 9 вересня 1944 року між урядами УРСР і Польщі була підписана угода про взаємний обмін населенням у прикордонних районах. Переселення українців з їх етнічних територій, що мало мати добровільний характер, проводилося найчастіше примусово та із застосуванням військової сили. Польські адміністративні органи застосовували найрізноманітніші засоби для збільшення масштабів переселення – позбавлення українців прав на землю, ліквідація українських шкіл, культурно-освітніх установ, греко-католицької церкви, тощо. У жовтні 1944 – серпні 1946 року було переселено 482 тис. чоловік. І це був тільки перший етап масових депортацій. У серпні 1945 р. Москва підписала й опублікувала офіційно договір з Польщею про визнання лінії Керзона українсько-польським кордоном і про "добровільне" виселення приблизно мільйона українців з Закерзоння [1].

Переселення і масові репресивні акції польського уряду щодо українського цивільного населення викликали закономірну протидію національно-патріотичних сил – Української повстанської армії і націоналістичного підпілля – Організації українських націоналістів, що являло собою серйозну загрозу для існуючого тоталітарного режиму в Польщі. У цих умовах польська влада, продовжуючи свою антиукраїнську політику, вирішила цілком виселити українське населення з його етнічних земель і розпорошити по всій Польщі.

Приводом до початку операції —«Вісла» стала загибель 28 березня 1947 року у районі с. Яблочне у бою із загоном УПА заступника міністра оборони Польщі генерала Кароля Сверчевського. Того ж дня на нараді політбюро Польщі було прийняте рішення про повну депортацію українського населення в новостворені на колишніх німецьких землях воєводства [2].

Акція "Вісла" тривала з 28 квітня до 12 серпня 1947 року. 28 квітня 1947 р. о четвертій годині ранку шість польських дивізій та загони польської служби безпеки оточили райони, в яких компактно проживало українське населення [2]. Операція розпочалася, коли люди засіяли свої поля, а нового врожаю ще не зібрали. Все треба було залишити і виїжджати з тим, що можна було покласти на віз, а найчастіше, нести в руках. На новому ж місці - в колишніх німецьких областях - українці знайшли все знищене війною.

За цей час з українських етнічних земель у Польщі виселено на північно-західні землі 140575 осіб української національності та змішаних польсько-українських сімей. Більшовики кинули на проведення цієї акції танкову дивізію та спеціальні проти-партизанські загони і заблокували українсько-польський кордон, чехи вислали одну гірську бригаду, декілька піхотних дивізій і старшинську школу з Праги. І все це проти 2,5-3 тисяч вояків УПА [1].

Вже до 31 липня 1947 р., за польськими даними, посаджено в концтабір Явотно 3800 чоловік, убито 655 чоловік, арештовано 1466 члені українського національного підпілля. Безпосередньо виселення проводилось чітко організовано і сплановано: село оточувалося військами, на збори українцям надавалось від двадцяти хвилин до двадцяти годин, – в залежності від можливості загрози з боку УПА. Відповідно до зв'язків з УПА населення поділяли на категорії «А», «В», «С». Розмішувати в одному місці більш ніж дві сім'ї категорії «А» заборонялося. Також існували правила розміщення на новому місці не ближче, ніж на певній відстані до морських і сухопутних кордонів Польщі, великих міст, а також щоб не була перевищеною квота в 10% для українського населення в одному населеному пункті. Варто зазначити, що всі ці правила і асиміляційні заходи реально не могли бути виконаними, тому в деяких населених пунктах кількість українців все одно досягала 50% і більше [4].

Вивезення українського населення позбавило збройну боротьбу УПА на цих теренах основної мети, зробило її тут безперспективною. Тому Головнокомандувач УПА Р. Шухевич вирішив припинити боротьбу на Закерзонні. Так тодішній уряд Польщі, за підтримки Москви, провів жорстоку депортацію українців, порушивши всі загальнолюдські норми. В основному історики виділяють дві основні причини проведення операції: 1) страх перед СРСР з його постійними планами — «взволонення західних братів» та змінного кордону внаслідок цього; 2) остаточне прагнення асимілювати українців [4].

Сьогодні, як у часи проведення операції — «Вісла», її захисники наводять аргументи, що депортація була необхідна з військової точки зору, бо навіть те нечисельне населення, яке залишилося після депортаційних заходів допомагало партизанам УПА.

У цьому випадку можна зазначити: якщо виселення було зумовлене військовою стратегією і тактикою, то після ліквідації партизанського руху виселене тимчасово (бо виселення мало бути тимчасовим) населення мало повернутися до рідних сіл; якщо ж цього не сталося, то мета депортацій була суто політична – намагання насильницьким способом вирішити українське національне питання, ліквідуючи одночасно багатотисячну українську етнічну територію на східних окраїнах комуністичної Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ліпкан А. Г. Операція «Вісла»: переселення чи депортація? / А. Г. Ліпкан // Воєнна історія. – 2003. – № 1.
2. Керниця Г. Депортація українців Закерзоння 1945–1947 рр. та її передумови / Г. Керниця // Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст.: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (21–22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – С. 45–48.
3. Місіло Є. Українці в Польщі (1944—1947). Генеза акції «Вісла» // Україна і Польща між минулим і майбутнім. – Львів, 1991. – С. 13–14.
4. 65 років тому розпочалась операція «Вісла». Режим доступу: <http://www.obl-rada.te.ua/diyalnist/novyny/65-rokiv-tomu-rozpoznalas-operatsiya-visla.html>

Нікітюк Максим Володимирович, студент групи 1 ІМ-15, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Науковий керівник: *Годлевська Валентина Юрївна*, доктор історичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: maolpava@yandex.ru

Nikitiuk Maxim, Department for Machine Building and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Supervisor: *Godlevska Valentina* — doctor of historical Sciences, Professor, Department of political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : maolpava@yandex.ru

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті спростовуються пропагандистські трактовки подій Другої світової війни, висвітлюються здобутки українського національного руху, підкреслюється вагомий внесок українського народу у перемогу над нацизмом.

Ключові слова: Друга світова війна, національний рух, втрати, примирення.

Abstract

The article refutes the propaganda interpretation of the events of the Second world war, highlights the achievements of Ukrainian national movement, which emphasizes the significant contribution of the Ukrainian people to the victory over Nazism.

Keywords: Second world war, national movement, loss, reconciliation.

Друга світова війна стала подією, що визначила майбутнє Європи та світу на багато десятиліть. Своє бачення цієї війни сформулювали практично всі її учасники. Сьогодні надзвичайно важливо мати власний погляд на місце і роль українців у цій війні. Відсутність власної концепції неодмінно спричинить нав'язування чужих. Підтвердженням цієї тези є пропагандистська трактовка німецько-радянської війни як «Великої вітчизняної», героїзація ролі комуністичної партії та її вождя Й. Сталіна, замовчування інформації про реальні втрати воюючих сторін.

Радянська історична наука довгі роки нав'язувала чорно-білий підхід до оцінки подій Другої світової війни. Цей підхід містив поділ на «наших» і «німців». До «німців» зараховувались усі, хто воював проти «наших» на боці Третього рейху. Те, що в цю концепцію не вписувались союзницькі дії СРСР і Німеччини на початковому етапі війни, зокрема щодо поділу Польщі, радянських пропагандистів не бентежило, оскільки зміст таємних протоколів–додатків до пакту Молотова – Ріббентропа тримався у великій таємниці.

Дихотомічний підхід зовсім не придатний для оцінки ролі в подіях Другої світової війни тих народів, які не мали своїх держав. Для українців ця війна, як і Перша світова, мала братовбивчий характер. Через відсутність власної держави українці опинилися в військових формуваннях практично усіх армій, що воювали на українських землях: польській, радянській, німецькій. Усі учасники протистояння прагнули залучити українців на свій бік і використати цей потужний людський ресурс на свою користь.

Друга світова війна в українському контексті – поняття багатогранне і складне. Історик В. В'ятрович в рамках цієї війни на території України виділяє кілька воєн:

– німецько-польська війна 1939–1945 рр. – спочатку відкрита фронтова, а після падіння Польщі – підпільна;

– німецько-радянська 1941–1945 рр., теж відкрита, підпільна, потім знову відкрита фронтова.

– польсько-українська війна (1942–1947) – підпільна і значною мірою селянська, хронологічні рамки якої виходять поза 1945 рік.

– радянсько-українська (1939–1954) – підпільна; її початком стали антирадянські виступи часів першої радянської окупації, а завершенням – розгром підпілля та захоплення його останнього керівника [1].

Бездержавність позбавляла українців можливості бути повноправним гравцем на історичній арені. Єдиним українським суб'єктом у роки Другої світової війни був український визвольний рух.

У результаті жорстокої політики окупантів, як німецьких, так і радянських, цей рух переріс у загальнонаціональний, в якому взяли участь сотні тисяч українців. Він вийшов за межі Західної України, де зародився ще до війни у формі підпільного націоналістичного руху.

Український національно-визвольний рух складався з політичної організації та військових формувань. Керівництво належало Організації українських націоналістів. Військовою частиною руху стала Українська повстанська армія. З огляду на чітку структуру, наявність офіцерських шкіл, існування військових звань та нагород можемо розглядати УПА як справжню армію українського народу, яка боролася за українську державність.

Протягом 1943–1945 рр. окремі регіони повністю контролювалися українським визвольним рухом. Тут створювали українську адміністрацію, проводили розподіл сільськогосподарських земель, відкривали школи, заклади культури. Можна констатувати, що визвольний рух перебирав на себе функції держави як внутрішньополітичні, так і зовнішньополітичні. Дипломатична діяльність лідерів руху була доволі широкою. Велися переговори із представниками угорського, румунського та німецького військового командування, польського підпілля. У 1943 р. налагодити співпрацю з УПА для боротьби із німцями намагалися навіть радянські партизани. Це було свідченням того, що український визвольний рух фактично став суб'єктом міжнародних відносин. Уперше за багато років після втрати української державності наш народ змусив інших рахуватися зі своїми інтересами.

Правдива історія про Другу світову війну наштовхується на потужний опір прихильників «славного» минулого Радянського Союзу. В свідомості доволі значної частини суспільства ще досі існує створена комуністичною пропагандою російськоцентрична модель історії цієї війни. Її творцем був Й. Сталін, який на прийомі на честь командувачів військами Червоної армії 24 червня 1945 р. підкреслив винятковий внесок у перемогу росіян. Диктатор назвав росіян «наиболее выдающейся нацией из всех наций, входящих в состав Советского Союза» і підняв келих «за здоровье русского народа!» [2, с. 47-48]. Жоден інший народ не дочекався вдячного слова від вождя.

Не так давно президент Російської Федерації В. Путін висловив подібну думку, заявивши, що Росія і без України та інших республік здобула б перемогу. В цих словах відчувається образа на республіки, що вийшли зі складу СРСР, а відкрита агресія Росії проти України свідчить про прагнення імперії знову перетворити Україну на свою колонію.

Розглянемо внесок українців у спільну перемогу над ворогом. Загальна кількість українців у складі Червоної армії під час німецько-радянської війни, за приблизними даними, становила близько 7 млн осіб [3, с. 24]. На 1940 р. кожен п'ятий червоноармієць був українцем. На середину 1944 р. українцем був вже кожен третій боєць. У Червоній армії під час війни налічувалося понад 300 генералів українського походження. Всього українці й жителі України отримали 2,5 млн орденів і медалей (із загальної кількості 7 млн.). Серед Героїв Радянського Союзу українці становили 18,2%. Тричі Героєм Радянського Союзу став льотчик Іван Кожедуб – уродженець Сумської області. Зі 115 двічі Героїв Радянського Союзу, удостоєних цього звання під час війни, – 32 українці та уродженці України.

Українці воювали в різних арміях світу. За твердженням історика Ю. Шаповала, від 35 до 50 тис. українських добровольців з числа канадських емігрантів, а серед них майже півтисячі офіцерів, у 1941–1942 рр. виявили готовність вступити до Канадських збройних сил. Майже 40 тис. американців українського походження брали участь в боях на європейському континенті, в Тихоокеанському регіоні, Малій Азії, Північній Африці. 5 тис. українців з Франції у складі Іноземного легіону брали участь у всіх великих боях 1940 р., а Василь Порик очолював у Франції партизанський загін. Кожен восьмий вояк 2-го корпусу генерала Владислава Андерса був українцем [4].

Український народ зазнав величезних демографічних втрат і руйнувань. На фронтах війни, за різними даними, полягло від 2,5 до 3,5 млн вояків-українців. Втрати цивільного населення сягнули 4,5 млн. осіб [3, с. 24]. Загалом у війні загинув кожен п'ятий українець. По відношенню до загальних втрат СРСР це становить понад 40%. Було також зруйновано майже 700 міст, що складало 40% усіх міст Радянського Союзу, знищених війною, і 28 тисяч сіл. Матеріальні збитки становили понад 40% від загальної кількості збитків СРСР. Отже, Україна була територією, що найбільше постраждала від війни. Забути про багатомільйонні втрати українців і стверджувати, що і без українців СРСР здобув би перемогу, щонайменше аморально.

Нещодавно в Україні запроваджено нову традицію вшанування жертв та учасників Другої світової війни. Її головний зміст — відмова від святкування з огляду на жахливі наслідки на користь

вшанування, чесний діалог навколо складних сторінок минулого та рівне вшанування пам'яті кожного, хто боровся з нацизмом.

Згідно з указом Президента України від 24 березня 2015 р. «з метою гідного вшанування подвигу Українського народу, його визначного внеску у перемогу Антигітлерівської коаліції у Другій світовій війні, висловлення поваги усім борцям проти нацизму, увічнення пам'яті про загиблих воїнів, жертв війни, воєнних злочинів, депортацій та злочинів проти людяності, скоєних у роки війни, посилення турботи про ветеранів війни, учасників українського визвольного руху цього періоду, жертв нацистських переслідувань, утвердження спадкоємності традицій воїнів - переможців нацизму та нинішніх захисників Вітчизни, консолідації суспільства навколо ідеї захисту України» був запроваджений День пам'яті і примирення, який відзначатиметься щороку 8 травня. Символом цього вшанування стала квітка червоного маку – квітка скорботи за всіма жертвами війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. В'ятрович В. Українська Друга світова (в кольорі) / Володимир В'ятрович // Дзеркало тижня. – 2009. - №32. – 28 серпня.
2. Внешняя политика Советского Союза в период Отечественной войны: Документы и материалы. – М.: ОГИЗ, 1947. – Т. 3. – 790 с.
3. Трофімович В. В. Найбільша народна трагедія і найвеличніший подвиг в ім'я майбутнього. / В. В. Трофімович, П. П. Ткачук // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.asv.gov.ua/content/nauka/editions/23/2015-23/3.pdf>.
4. Шаповал. Ю. Друга світова війна: український контекст / Юрій Шаповал // Дзеркало тижня. – 2015. – №15. - 24 квітня.

Алла Борисівна Пономаренко — кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail : ponomarenko-kovaliova@yandex.ua.

Ponomarenko Alla B. — PhD in History, Assistant Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia.

А. Б. Пономаренко

Д. Я. Тумак

ВАЛЕНТИН ОТАМАНОВСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ ДОСЛІДНИК ПОДІЛЛЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена багатогранній діяльності видатного українського вченого Валентина Отамановського. Висвітлюється його внесок у закладення підвалин сучасного вітчизняного краєзнавства.

Ключові слова: Валентин Отамановський, краєзнавство, Поділля.

Abstract

The article is devoted to the multifaceted activities of the outstanding Ukrainian scientist Valentyn Otamansky. Highlights his contribution in laying the foundations of contemporary national history.

Keywords: Valentyn Otamansky, local history, Podolia.

Нещодавно у Вінниці відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» було здійснено перейменування вулиць міста. Одна з них відтепер носитиме ім'я Валентина Отамановського. Довгий час комуністична влада намагалась знищити будь-які згадки про славних синів українського народу. Це призвело до того, що багатьом вінничанам ім'я Валентина Отамановського невідоме. Спробуємо з'ясувати, ким був і який слід по собі залишив наш видатний земляк.

Спектр його наукової і громадсько-політичної діяльності був дуже широким. Дійсно, Валентин Дмитрович Отамановський – один із засновників Української Центральної Ради, відомий громадсько-політичний діяч, знаний вчений, дослідник широкого гуманітарного, практично енциклопедичного спектру – краєзнавець і пам'яткознавець, спеціаліст з історії та права українських міст середньовіччя, історії медицини й аптечної справи, історик науки, бібліограф, видавець, перекладач і знавець багатьох мов, письменник, педагог, організатор науки, просвітянин та освітянин, доктор історичних наук, професор [1, с.5].

Валентин Дмитрович Отамановський народився 14 лютого (за ст. ст.) 1893 року. Щодо місця народження історики не мають єдиної точки зору. Вінницький краєзнавець О. Федоришен вважає, що це відбулося в селі Яблунівка на Черкащині [2]. В деяких документах вказано містечко Златопіль нині Кіровоградської області. Ця версія теж здається ймовірною з огляду на те, що В. Отамановський мав псевдонім Златополець [1, с. 11-12].

Майбутній вчений народився у багатодітній родині дрібного службовця, рахівника цукроварні графів Бобринських. Наприкінці 90-х років XIX ст. через фінансові труднощі родина переїхала до Києва. В 1912 р. Валентин закінчив 5-ту Київську гімназію із золотою медаллю і вступив на юридичний факультет Київського університету ім. Святого Володимира. В 1913 році перейшов до Київського політехнічного інституту, де входив до таємної організації «Братство самостійників». Назва цієї організації вказує на те, якими були політичні погляди її членів.

Бурхливі події Лютневої революції підштовхнули В. Отамановського до активної політичної діяльності. Він був серед засновників Української Центральної Ради, одним із організаторів товариства «Український військовий клуб ім. гетьмана П. Полуботка», очільником видавництва

«Вернигора», діяльність якого була конче необхідною для формування національної самосвідомості українців.

29 січня 1918 року Валентин Отамановський у складі студентського куреня брав участь у трагічному бої з більшовицькими частинами під залізничною станцією Крути. За спогадами командира українських сил під Крутами сотника Аверкія Гончаренка, зв'язковий Отамановський вирізнявся відважністю і добрим почуттям гумору [3, с. 20-21].

Вніслідок переслідувань прихильників УНР, що розпочалися за часів гетьманату Павла Скоропадського В. Отамановський переїздить до Відня. У червні 1920 р. через тяжку хворобу батька повертається в Україну та оселяється у Вінниці.

Майже одразу В. Отамановський захоплюється створенням із націоналізованих поміщицьких бібліотек Центральної наукової книгозбірні Поділля, прагне аби вона стала філією Всенародної бібліотеки ВУАН, намагається зібрати літературу про Поділля, видану різними мовами [4, с. 16]. Розмістилася Філія у так званих «Мурах» міста – комплексі оборонних і монастирських споруд XVII століття. В. Отамановський спочатку працював завідувачем українського відділу, а з 1923 р. став директором Філії.

У Вінниці організаторські здібності В. Отамановського проявилися сповна. Завдяки його енергії та винятковому ентузіазму Вінницька філія бібліотеки ВУАН заявила про себе як про дійову наукову та культурно-освітню установу республіки. Вже на середину 20-х років її фонди налічували понад 110 тисяч томів, з яких 40 тисяч були внесені до каталогу. Гордість бібліотеки становили 90 найменувань унікальних рукописів та стародруків, а також відділ «Подоліка», де знайшла своє місце різноманітна література про Поділля, видана різними мовами. Слід зауважити, що сам науковець володів сімома мовами. Вперше в Україні під керівництвом В. Д. Отамановського було зібрано і впорядковано величезний газетний фонд, у якому значну цінність мали видання доби українських визвольних змагань. Подібного опрацювання базових фондів та їх комплектування не мав тоді жоден з регіонів України [1, с.35-36].

Захоплення історією книгодрукування спонукало В. Отамановського створити у 1928 році Музей друку. Вчений також готував відкриття філії Природничо-господарського музею, консультував організаторів музею Михайла Коцюбинського у Вінниці, краєзнавчих – у Тульчині, Могилеві-Подільському.

У квітні 1924 р. при Вінницькій філії бібліотеки ВУАН було відкрито Кабінет виучування Поділля, який поклав початок систематичному комплексному дослідженню краю та поширенню знань з його історії, культури, природи, народного господарства. До роботи у Кабінеті було залучено близько 30 вчених. Від 1925 року й аж до свого арешту в 1929 році В. Отамановський очолював науково-координаційну діяльність Кабінету. Цей період був для краєзнавця надзвичайно успішним і в плані його особистої наукової діяльності. Зокрема увагу В. Отамановського привернула історія Вінниці XIV – XVIII століть.

З кінця 20-х рр. в СРСР розпочався страшний період нищення комуністичною владою українства. 26 серпня 1929 року В. Отамановського разом із братом Михайлом було заарештовано за звинуваченням у членстві неіснуючої «Спілки визволення України». Цю організацію кати з НКВС придумали для того, щоб розпочати репресії серед української інтелігенції. У документах справи вчений проходив під прізвиськом Атамановський. Оскільки фактів на підтвердження участі в неіснуючій організації бути не могло, слідчі пішли іншим шляхом – вишукували докази націоналістичної діяльності В. Отамановського. На підтвердження цього були використані реальні факти біографії – участь у студентському культурологічному гуртку, діяльність за часів УНР, робота у видавництві «Вернигора», контакти із західноукраїнськими вченими й діячами культури, активна позиція в питаннях «українізації» тощо. Видатний вчений отримує п'ять років таборів суворого режиму та два роки заслання до Татарстану.

Відбувши термін покарання, В. Отамановський працював помічником директора з наукової частини та завідувачем відділу рукописів й рідкісних книг наукової бібліотеки Казанського університету ім. В. І. Леніна. Паралельно викладав у казанських медичних вишах латинську та іноземні мови. У 1945 р. екстерном склавши іспити за повний курс Краснодарського педінституту В. Отамановський отримав диплом зі спеціальності «історія». Це дало йому можливість захистити дисертацію на тему «Винница как тип украинского города Южного Правобережья XIV–XVII вв.». Кандидатська дисертація була підсумком копійної двадцятип'ятирічної праці на історію Поділля. А через 10 років у Ленінградському університеті вчений захистив докторську дисертацію на тему:

«Города Правобережной Украины под владычеством шляхетской Польши от середины XVII до конца XVIII в. Проблема возникновения и развития украинского феодального города». З 1958 року професор В. Отамановський жив і працював у Харкові, викладав латину в місцевому медичному інституті. Помер 10 березня 1964 року. Посмертно реабілітований 11 серпня 1989 року.

Доля нашого славного земляка велична і трагічна одночасно. Важко собі уявити, як багато міг би зробити для науки такий талановитий вчений, якби не ліцата репресивної машини. На щастя, В. Отамановського не позбавили життя. Далеко від України він продовжував досліджувати її минуле. Його кандидатська дисертація була знайдена в московському архіві і видана під назвою «Вінниця в XIV – XVII століттях». Краєзнавці отримали ґрунтовне дослідження давньої історії нашого міста. А вінницька громада нарешті гідно вшанувала свого видатного краєзнавця вулицею, перейменованою на його честь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Робак І. Ю. Валентин Отамановський — революціонер, вчений, організатор науки / І. Ю. Робак, З. С. Савчук. – Х. : Колегіум, 2013. – 184 с.
2. Федоришен О. Забутий вінничанин – Валентин Отамановський / Олександр Федоришен // Моя Вінниця. – 2013. – 27 лютого.
3. Крути. 29 січня 1918 р. / [упоряд. О. Бойко]. – К. : Вид-во Олени Теліги, 2007. – 95 с.
4. Отамановський В. Д. Автобіографія ув'язненого Валентина Отамановського // Подільська старовина : наук. зб. на пошану вченого і краєзнавця В. Отамановського / відп. ред. В. А. Косаківський. – Вінниця, 1993. – С. 13–20.

Алла Борисівна Пономаренко – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail : ponomarenko-kovaliova@yandex.ua;

Дарій Ярославич Тумак – студент групи ЗБ – 156, факультет будівництва, теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Ponomarenko Alla B. – PhD in History, Assistant Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia.

Tumak Daryi j. – Department of Building Heating and Gas Supply, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia.

Вплив художнього кіно на процес політичної соціалізації особистості

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття розповідає про особливості впливу художнього кіно на процес формування політичної свідомості особи, основні відмінності від телебачення. Розкривається зміст та основні чинники впливу, методи та інструменти підсвідомого нав'язування певних стереотипів та упереджень. Описуються причини потужності кіномистецтва для процесу політичної соціалізації особистості.

Ключові слова: художнє кіно, політична соціалізація, кінофільм, мас медіа, політичні образи.

Abstract

The article tells about the features of art films' influence on the formation of political consciousness of the people and its main differences from the TV. It shows the content and the main influence factors, methods and instruments of subconscious imposition of some stereotypes and prejudices. It describes the causes of power of cinema to the process of political socialization.

Keywords: art film, political socialization, movies, media, political images.

Сучасна політична думка формується в залежності від безлічі різних чинників. Одним із важливих є художнє кіно. Зазвичай велика увага приділяється впливу мас медіа і телебачення в цілому. Адже рідного роду пропаганда, реклама та нав'язування думки відбувається через засоби теле ефіру. Проте мало хто дійсно звертає увагу на кінофільми, на їх особливості та унікальність, на рівень впливу на глядачів тощо.

Мистецтво художнього кіно відрізняється від усієї іншої сфери телебачення тим, що воно використовує переважно вигадані образи. А навіть якщо персонаж має реальну відповідність у житті, то історія, що побудована навколо нього є вигадкою сценаристів. Інформація в інших ЗМІ також не завжди правдива, але різниця у тому, що у таких джерелах факти перекручують навмисне, маскуючи під правду, щоб схилити думку глядача на певну сторону та вплинути на його логічні висновки. У художньому кіно ніхто не претендує на демонстрацію правди, на те воно й художнє – витвір митця, який зобразив події так, як їх бачить він. Також кіно не вимагає від глядача логічних висновків, а зазвичай показує готову для сприйняття картинку. Глядачі знають про вигадку і готові сприймати будь-яку інформацію не хвилюючись за її достовірність [1, с. 399].

Кінематограф живе і працює за своїми правилами, які покликані, щоб справити найбільше важення на глядача. Саме тому художнім картинам притаманні перебільшення, надмірна емоційність, прикрашання, різкі розмежування характерів персонажів тощо. Все це допомагає донести суть та пояснити події за короткий відрізок часу, доки демонструється фільм.

Ще одним ресурсом впливу кінематографу на політичну соціалізацію є особливість, що зразок поведінки має більший вплив на людину, ніж просто розповідь. У кіно ми бачимо подію зсередини, переживаємо її разом із головним героєм. Для прикладу візьмемо якийсь збройний конфлікт. На телебаченні у новинах розповідають про це постфактум, вказуючи сторону-агресора, яка розпочала сутичку, та постраждалих, можуть назвати збитки та кількість загиблих. В результаті цього в глядача формується певна думка, зазвичай зневага та антипатія до агресора. В художньому фільмі така ж ситуація може бути показана з іншого боку. Головний герой є безпосереднім учасником цього збройного конфлікту, глядач може бачити усі його переживання, відчувати емоції, спостерігати за вчинками. Це все має набагато більший вплив на формування думки. Навіть якщо описувана подія вигадана, то в глядача починають підсвідомо зароджуватися деякі стереотипи та упередженість щодо представників певних країн, народів, партій, національностей, рас тощо. Все це спрацьовує тому, що емоції мають набагато ефективніший вплив на формування свідомості.

Для використання цієї особливості по-максимуму необхідно повністю сформувати кіногероя, подати абсолютно готовий до споживання образ з деякими чітко вираженими особливостями. Для формування національної свідомості та патріотизму формується особливий національний герой – співвітчизник, що має у собі найкращі риси, виділяється мужністю, силою, гарною зовнішністю тощо. При вдалому просуванні та піар-кампанії такий герой стане об'єктом наслідування для багатьох любителів кіно. Особливо чітко це проявляється у фантастичних жанрах, бойовиках, і діє на дітей, коли маленькі хлопчики хочуть стати суперменами, бетменами, капітанами америками або іншими супергероями. Ці образи з коміксів перенесені на великі екрани і нав'язують кумирів найбільш невинним способом, вирощуючи людей з певними політичними поглядами з пелюшок.

Художнє кіно виступає чинником довготривалих політичних процесів [1, с. 400]. Це пояснюється тим, що у фільмах зображуються загальні події, які перебувають у стабільності довгий період часу. Зазвичай кінофільм створюється протягом декількох років, за цей час політична ситуація в дрібницях може змінитися багато разів, зміщуючи зони напруження з однієї точки планети на іншу. Художній фільм показує загальний перебіг справ, якщо лише він не пов'язаний з певною подією сюжетом.

Інша перевага художнього кіно полягає в тому, що воно має набагато більшу аудиторію, ніж політичні новини. Політикою конкретно цікавляться далеко не всі, дехто взагалі намагається уникати розмов та телепередач на цю тематику. Кінофільми знаходять у глядачів більшу популярність, адже мають різноманітні жанри на будь-який смак. При цьому фільм може абсолютно не стосуватися політики, але мати в собі приховану пропаганду та ідеологічні настанови незалежно від жанру [2, с. 120]. Це іноді дуже помітно у витворах американського кіномистецтва, де може випадковим чином прозвучати державний гімн, навіть у наспівуванні маленькою дівчинкою його собі під носа під час малювання в зошиті. Не кажучи вже про відверту пропаганду і слогани про наймогутнішу державу на світі, як це зображено, наприклад, у фільмі «РобоКоп» 2014 року режисера Жозе Падільї.

Наступною важливою особливістю є те, що кінофільми є особливим продуктом. Його споживають не випадковим чином, а готуючись до цього. Якщо людина дивиться фільм у кінотеатрі, то вона протягом декількох годин концентрується повністю на сприйнятті художніх образів, що пропонується, а це означає, що людина свідомо йде дивитися і вона хоче цього. Це гарантує потужну психологічно підготовку і налаштування глядача, що робить простішим засвоєння очевидного та прихованого посилання [3].

Художнє кіно є особливою ланкою і відрізняється від ЗМІ своєю на перший погляд абсолютною відчуженістю від політики. Кіно не претендує бути правдою, не освітлює конкретні події сьогодення, але створює політичні макрообрази, які будуть дійсними протягом багатьох років. Вигадані образи створені для того, щоб подобатися всім, а усі персонажі мають чітко виражені особливості та риси, що робить їх канонічними та бажаними. Глядачем кінофільму може бути людина абсолютно не зацікавлена у політичному житті, але вона поневолі стає об'єктом нав'язування певної думки. Кіно має потужний мотиваційний фон, що позитивно впливає на засвоюваність інформації глядачем. Отже, художнє кіно має особливий вплив на процес політичної соціалізації особистості. Воно є «м'яким» засобом впливу на формування певного типу політичної культури і свідомості споживача інформації, може формувати громадську думку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кацуба М. О. Художнє кіно як мас медіа: особливості впливу на політичні процеси / М. О. Кацуба // Гілея: науковий вісник. – 2015. – Вип. 98. – С. 398-402.
2. Денисюк С. Г. Засоби масової інформації як трансформаційний чинник сучасної політичної комунікації / С. Г. Денисюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політ. науки та методика викладання соц.-політ. дис.-н [відп. ред. О. В. Бабкіна]. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. — Вип. 5. — С. 118–123.
3. Денисюк С. Г. Культурологічні виміри політичної комунікації : монографія / С. Г. Денисюк // Вінниця : ВНТУ, 2012. – 396 с.

Івченко Ксенія Володимирівна – студентка групи ІПІ-126 Факультету інформаційних технологій і комп'ютерної інженерії Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: ksenon.madpainter@gmail.com.

Денисюк Світлана Георгіївна – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, sg_denisiyk@mail.ru

Ivchenko Kseniia V. – student of the group 1ПІ-126, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ksenon.madpainter@gmail.com.

Denysiuk Svitlana G. – Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, sg_denisiyk@mail.ru

СПІВПРАЦЯ ВЛАДИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Інститут вищої освіти НАПН України

Анотація

Аналізується проблематика пошуку оптимального співвідношення взаємодії влади та громадянського суспільства як запоруки проведення успішних модернізаційних перетворень в сучасній Україні. Охарактеризовано вестернізаційний, євроінтеграційний та глобалізаційний дослідницькі дискурси пострадянської модернізації. Визначено їх «сильні» та «слабкі» сторони в українських соціополітичних реаліях.

Ключові слова: влада, громадянське суспільство, модернізація, вестернізація, європеїзація, євроінтеграція, глобалізація.

Abstract

The article investigates the problems of finding the optimal ratio of interaction between the power) and civil society as the basis of successful modernization transformations in modern Ukraine. Presents an analysis of the research discourses modernization: Westernization, European integration and globalization. Attempted to identify «strengths» and «weaknesses» of each of them in Ukrainian socio-political realities.

Keywords: power, state, civil society, modernization, Westernization, Europeanization, European integration, globalization.

Після «Революція гідності» (кінець 2013 – початку 2014 рр.) стало поширеним твердження про те, що в Україні сформувалося ефективне міцне громадянське суспільство, однак так і не сформувалась справжня національна державність. Звісно, таке твердження є переважно публіцистичним, проте навіть на такому рівні публічного дискурсу сформульована одна з найгостріших проблем політичної модернізації України – нагальна необхідність оптимізації і синхронізації діяльності влади і громадянського суспільства, їх інституцій й організацій та ін.

Провали модернізації, які спостерігаються впродовж останніх десятиріч в нашій державі, – це не тільки слабкість державної і політичної влади, але й слабкість громадянського суспільства, яке вже здатне до самоорганізації й самоуправління, але ще не може ефективно контролювати діяльність свого головного партнера і опонента – держави. Як слушно зауважує О. Євтушенко, що «публічна влада й громадянське суспільство взаємозалежні одне від одного в тому плані, що більше розвинута така форма публічної влади, як місцеве самоврядування, тим більше розвинуте громадянське суспільство, в якому державна влада існує на центральному і регіональному рівнях, а місцеве самоврядування – на рівні територіальних громад (села, селища, міста) на (суб)регіональному рівні» [1, с. 434].

Отже, можна стверджувати, що тільки постійна співпраця влади і громадянського суспільства є найважливішою запорукою й умовою успішності здійснення модернізаційних процесів у державі, оновлення й адаптування її до вимог і викликів сьогодення. Тому визначення найоптимальніших моделей партнерства між владою і громадянським суспільством в Україні є надзвичайно актуальним.

Окресленій проблематиці присвячені праці В. Андрущенка, О. Бабкіної, С. Бульбенюк, К. Ващенко, В. Горбатенка, С. Денисюк, О. Євтушенко, В. Корнієнка, С. Латуш, М. Михальченка та ін. Проте особливості взаємодії влади і громадянського суспільства, саме як чинник модернізації сучасної України, залишаються мало дослідженими через динамізм сучасних політичних процесів у нашій державі.

Системні процеси оновлення у пострадянських державах зазвичай відбуваються у вигляді суцільної або вибіркової модернізації, як на найвищому політико-правовому, так і на індивідуальному та побутовому рівнях спостерігається засвоєння універсальних для західної цивілізації стандартів та стилів життя. Результатом цього стає формування колективного соціального

досвіду у представників різних соціальних груп, що часто сприймається на поверхневому, примітивному рівні в якості свідчення демократизації національної політичної системи та становлення громадянського суспільства. Модернізаційні процеси, пов'язані з розгортанням демократизації в Україні, слід розглядати системно, враховуючи розмаїття дослідницьких підходів: «вестернізація», «європеїзація», «глобалізація» [2, с. 32].

Дискурс «вестернізація» у політологічних дослідженнях тривалий час залишався домінуючим через потужний вплив західної цивілізації на розвиток суспільств з «навздогінним» типом модернізації. Адже ціла низка «здобутків» Заходу є безсумнівною для будь-якого неупередженого дослідника. Як зазначає С. Латуш, вестернізація є явищем універсальним за своїм тимчасовим характером і географічним охопленням. Модель технологічного суспільства з усіма його атрибутами – від масового споживання до ліберальної демократії – в принципі легко відтворюється і в силу цього є загальною» [3, с. 51].

Проте на пострадянському просторі в останні кілька років спостерігається феномен архаїзації, «консервації» суспільства як вкрай реакційна відповідь на розгортання вестернізаційних процесів, що починалося з кінця 1980-х років. Отож, є дві крайнощі сприйняття дискурсу вестернізації – або некритичне копіювання, або абсолютне несприйняття. Україна нині відходить від обох названих крайнощів, однак цей процес є досить болісним, а подекуди – й трагічним. Так, відмова від некритичного захоплення усім «західним» в Україні, передусім у середовищі соціально і політично активних громадян й істеблішменту, фактично почала спостерігатися ще в другій половині 2000-х рр. та була пов'язана багато в чому з суспільним розчаруванням у результатах «Помаранчевої революції» 2004 р. Звісно, ті події, які розгортаються впродовж останніх років у Криму і на Сході України, мають цілу низку як внутрішніх, так і зовнішніх причин. Втім, ігнорувати вищезначені чинники було б вкрай помилково і реалізовувати постулати дискурсу «вестернізація» в їх некритичному варіанті є неприйнятним для України [4, с. 392].

Дискурс «європеїзація» в останні декілька років поступово витісняв з суспільної свідомості українців вестернізаційний варіант модернізації. Втім цей дискурс тривалий час сприймався його прихильниками дещо ідеалізовано. Тільки нині спостерігається раціоналізація розуміння європейських перспектив і можливостей України як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі. І в цьому процесі саме на представників громадянського суспільства покладається надзвичайно важлива просвітницька місія. До того ж, справжня європеїзація країни може свідомо гальмуватися правлячим класом, який зазвичай прагнув побудувати Європу «для себе», а пересічним громадянам залишити стандарти життя країн «третього світу».

Модернізаційний дискурс «глобалізація», на нашу думку, уявляється більш системним тому, що глобалізація як універсальне поняття вживається «для характеристики інтеграційних та дезінтеграційних процесів планетарного масштабу в різних галузях життя, а також антропогенних змін навколишнього середовища, які мають всезагальний характер, а за змістом стосуються інтересів усього світового співтовариства» [5, с. 90]. Тому така модернізація може призвести до докорінних змін ціннісно-світоглядного характеру у тому чи іншому суспільстві. Адже успішною модернізацією в Україні є якісна трансформація як на всіх рівнях функціонування політичної участі та діяльності, так і на рівні суспільної свідомості, коли буде можливість формувати еліту і громадян нового рівня.

Отже, глобалізаційний дискурс модернізації передбачає зосередження уваги на необхідності не тільки інституційних, процесуальних, виробничих змін, але й ментальних трансформацій суспільної та індивідуальної свідомості. На нашу думку, сучасній Україні для реалізації успішного модернізаційного проекту в короткі терміни варто запозичувати не тільки західний досвід, але й деякі здобутки здійснення системного оновлення держав сходу [6, с. 52].

Таким чином, на шляху переформатування громадянського суспільства в Україні вкрай важливими постають питання про суспільну пам'ять, сьогодення і майбутні перспективи демократичного транзиту, національна специфіка якого обумовлює формування тієї чи іншої моделі партнерства між владою і громадянським суспільством. Адже ступінь вкорінення у масову суспільну свідомість демократичних цінностей та ідеалів, міра розвитку демократичних інституцій, особливості реалізації загальноприйнятих демократичних процедур стають індикаторами, що вказують на стан розвитку громадянського суспільства у тій чи іншій країні. Власне виходячи з соціально-політичних реалій сучасності, варто вести мову про необхідність синхронізації процесів демократизації й становлення громадянського суспільства, важливість формування автономних центрів соціальної і політичної активності громадян, яка має доповнювати діяльність держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Євтушенко О. Н. Державна влада і місцеве самоврядування в політичній системі суспільства [Текст] : монографія / О. Н. Євтушенко. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2010. — 516 с.
2. Бульбенюк С. С. Посткомуністична модернізація України: влада (держава) versus громадянське суспільство [Текст] / С. С. Бульбенюк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін [Відп. ред. О.В. Бабкіна]. — Вип. 16. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. — С. 31-34.
3. Latouche S. The Westernization of the World: Significance, Scope and Limits of the Drive Towards Global Uniformity [Text] / S. Latouche. — Cambridge : Polity Press, 1996. — 160 p.
4. Денисюк С. Г. Політичний ризик як чинник трансформації українського суспільства [Текст] / С. Г. Денисюк // Гілея : зб-к наук. праць [гол. ред. В. М. Вашкевич]. — К. : ВІР УАН, 2015. — Вип. 96. — С. 390–394.
5. Співак В. М. Політико-правовий та соціокультурний виміри глобалізації [Текст] : монографія / В. М. Співак. — К. : Логос, 2011. — 416 с.
6. Денисюк С. Г. Актуальні політичні цінності як компоненти політичної культури [Текст] / С. Г. Денисюк // Актуальні проблеми сучасної науки : матеріали десятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 17-19 жовтня 2013 року. — К. : ТК Меганом, 2013. — С. 50–54.

Денисюк Анастасія Валентинівна — студентка групи 44 Пол, факультет політології та права, спеціальність «Політологія», Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, (Київ, Україна), anastacia-zzz@mail.ru

Андрущенко Тетяна Вікторівна — доктор політичних наук, провідний науковий співробітник, Інститут вищої освіти НАПН України, (Київ, Україна), tanya_atv@ukr.net

Denysiuk A. V. — a student of Political science and Law faculty, specialization «Political Science», Dragomanov National Pedagogical University, (Kyiv, Ukraine), anastacia-zzz@mail.ru

Andrushchenko Tetiana V. — Doctor of Political Sciences, leading researcher of Institute of Higher Education of NAES of Ukraine, (Kyiv, Ukraine), tanya_atv@ukr.net

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ І ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ТА ДОСВІД СУСІДІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті описуються сучасні соціально-політичні зрушення України відносно процесів євроінтеграції та демократизації. Розглянуто аспекти, що впливають на побудову євроінтеграційної стратегії, проблеми формування внутрішньо європейських стосунків та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: демократизація, євроінтеграція, демократія, реформи, економіка.

Abstract

The article tells about the current socio-political changes in Ukraine regarding the processes of European integration and democratization. Also in there article there were considered the aspects that influence the construction of European integration, the problem of internal relations and solutions for them.

Keywords: democratization, European integration, democracy, reform, economy.

Соціально-політичні зрушення, які спостерігались останні роки в Україні, надали надзвичайно потужний поштовх для активізації дискусій про перспективи та проблеми системної трансформації нашої країни, частиною якої, безумовно, може стати й комплексна національна геополітична стратегія.

Перш за все, процеси демократизації та євроінтеграції впливають на соціальні групи населення, на побудову світогляду, і саме в такі історичні моменти впливає безліч факторів на формування пост-інтеграційного суспільства. При визначенні світоглядних орієнтирів національного розвитку для України мають бути враховані наступні суспільні ознаки. По-перше, одиницею виміру суспільства є національна одиниця, яка визначається соціально-економічними функціями. По-друге, орієнтиром можна вважати повне утвердження суспільства, яке, в свою чергу, визначається домінуючою ідеєю соціалізації. По-третє, конструктивізм, який спрямований на «встановлення порядку у сферах, де насилля, пристрасті чи групова замкненість призводять до криз чи руйнування індивідів та спільнот. Зокрема, професор та дослідник проблеми української економічної трансформації А. Гальчинський відзначив такі негативні наслідки тривалої деструктивної політики, як практична відсутність ефективних соціальних і економічних реформ, надзвичайна корумпованість економіки, та і всього суспільства в цілому, різке падіння українських позицій за два з половиною десятиріччя з потенційно найперспективніших економік Європи до статусу однієї з найбідніших європейських країн сьогодення [1, с. 28].

Оскільки в Україні з'явилась тенденція до принципової зміни політичних поглядів та відчуження існуючих раніше методик та принципів керування, є доцільним формувати нові соціально-політичні орієнтири. Метою та напрямом розвитку національної одиниці вітчизняного соціуму у найближче десятиріччя має стати закріплення за країною місця у, так званій, «напівпериферійній зоні» у рамках світової економіки поряд з країнами Центральної та Східної Європи, де також, за рахунок ментальної схожості може сформуватись окремих сектор глобального капіталу [2, с. 110].

Безумовно, процеси демократичного транзиту та євроінтеграції є надзвичайно складними як і в інституційно-процесуальному вимірі, так і виходячи з нормативно-регуляторних складових. Тому не

дивно, що у частині країн Центральної та Східної Європи спостерігається певне суспільне розчарування псевдodemократичними процесами. Можливо, це спричинено тим, що у країнах Східної Європи ставлення до демократії як політичного режиму було більш негативним, а також суб'єктивною є оцінка ефективності проведення як соціально, так і економічно спрямованих реформ, адже оцінки «успішності» або «програшності» залежать від складних та глибоких за своєю природою чинників, які необхідно знати, аби уникнути чергового суспільного розчарування демократією серед українського суспільства.

У контексті вирішення і подолання основних проблем в країнах-членах ЄС, і з урахуванням зовнішньополітичного пріоритету України – євроінтеграції – слід зазначити, що інтеграційні процеси ЄС неминуче впливають на стратегічний розвиток України. Євроінтеграцію, по суті, можна розглядати як процес реалізації унікальних можливостей української держави і його громадян, що відкриваються завдяки утвердженню «європеїзації». Інтеграція в європейський політичний, економічний і соціальний простір створить додаткові можливості для модернізаційного та інноваційного розвитку держави і суспільства. Успішний приклад Європейського Союзу, навіть незважаючи на сучасні проблеми, демонструє можливість існування інтеграційної моделі. В рамках інтеграційних об'єднань і при умові досягнення національних і використання конкурентних переваг України можна прискорити економічне зростання держави, підвищити соціально економічне становище населення і здійснити реальну інтеграцію в глобальну економічну систему.

Поряд з економічною та політичною інтеграцією сьогодні у Європейському Союзі відбуваються процеси, спрямовані на створення загальноєвропейського суспільства, тому і спільного європейського соціокультурного простору. Це означає, що поряд із співробітництвом у політичній, економічній, правовій та інституційній сферах пріоритетності набувають спільні європейські освітня, мовна, культурна, інформаційна, спортивна та інші політики неекономічного блоку [3, с. 37].

Виходячи з цього, європейський інтеграційний вектор для України є не тільки пріоритетним, а й перспективним. Але для поліпшення співпраці і відносин між Україною та ЄС основними першочерговими кроками повинні стати:

- підтримка засобами економічної дипломатії, тобто створення консорціумів і альянсів українських підприємств з потужними компаніями країн ЄС;
- впровадження сучасних форм міжнародного спільного фінансування стратегічних інвестиційних проектів;
- прискорення включення України в процеси створення єдиного європейського інформаційно-комунікативного простору;
- налагодження практичного співробітництва в контексті Стратегії ЄС-2020;
- приєднання до створюваного в ЄС європейського культурного простору [4, с. 374].

Розробка і впровадження дієвої стратегії розвитку держави має надзвичайно важливе значення для кожної країни, і перш за все, для України. Це головний документ, який визначає довгострокові цілі і напрямки соціально-економічного розвитку країни, шляхи і засоби їх досягнення [5, с. 103]. Національні стратегії економічного розвитку краще були розроблені в європейських країнах, наприклад стратегія «Європа 2020». Що стосується України і розробки стратегії її економічного розвитку, варто зазначити, що українське суспільство значно відстає від провідних західних держав в процесах стратегічного планування і впровадження стратегій в життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: монографія [Текст] / А. Гальчинський. – К. : Вид-во «Либідь», 2006. – 312 с.

2. Демократизація і євроінтеграційна стратегія сучасної України: національна специфіка та досвід сусідів [Електронний ресурс] / С. С. Бульбенюк / *Studia politologica Ucraino-Polona*. – 2014. – Вип. 4. – С. 108-114.

3. Денисюк С. Г. Взаємини України з ЄС в сучасних умовах [Текст] / С. Г. Денисюк // *Сучасний соціокультурний простір 2012 : матеріали дев'ятої Міжнародної науково-практичної конференції, 20–22 вересня 2012 року*. – К. : ТК Меганом, 2012. – С. 36–38.

4. Денисюк С. Г. Політичний ризик як чинник трансформації українського суспільства [Текст] / С. Г. Денисюк // *Гілея : збірник наукових праць [гол. ред. В. М. Вашкевич]*. – К. : ВІР УАН, 2015. – Вип. 96. – С. 371–375.

5. Денисюк С. Г. Імідж України у внутрішньо і геополітичних контекстах сучасності [Текст] / С. Г. Денисюк, В. О. Корнієнко // *Studia Politologica Ucraino-Polona*. – Вип. 4. – Житомир-Київ-Краків : ФОП Євєнюк О.О., 2014. – С. 93–100.

Польова Марія Валеріївна – студентка групи ІПІ-126 Факультету інформаційних технологій і комп'ютерної інженерії Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: maria.polevaja@gmail.com.

Денисюк Світлана Георгіївна – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, sg_denisjuk@mail.ru

Polova Mariia Valeriivna – student of the group ІPE-12b, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: maria.polevaja@gmail.com.

Denysjuk Svitlana G. – Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, sg_denisjuk@mail.ru

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ СУЧАСНОСТІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Автором здійснено огляд сучасних військово-політичних конфліктів з проблематики причин виникнення конфліктів та використовуваних для цього засобів. Автор узагальнив та описав головні воєнно-політичні конфлікти, сторони та причини їх виникнення.

Ключові слова: війна, військово-політичний конфлікт, інформаційна війна, тероризм.

Abstract

The author carried out a review of modern political-military conflict on the issue of the causes of conflict and the funds used for this purpose. The author summarized and described the main military and political conflicts, the parties and their causes.

Keywords: war, military and political conflicts, information warfare, terrorism.

Вступ. На початку XXI ст. кількість локальних конфліктів, терористичних актів, незважаючи на вплив міжнародних організацій, не зменшується. Вже у конфліктах не беруть участь великі армії, що призводить до завоювань великих територій. Конфлікти проводяться силами найманців, контрактними арміями держав, терористами.

Небезпечний характер воєнних конфліктів на сучасному етапі потребує їх більш глибокого вивчення. В сучасній вітчизняній та зарубіжній історіографії, при висвітленні проблеми воєнно-політичних конфліктів, поки немає єдиної наукової концепції виникнення, розвитку, типології та їх визначення. В працях дослідників подаються різні погляди на визначення та тлумачення воєнних конфліктів [1]. Крапку над "і" не ставлять і воєнні доктрини держав. Д. Даллес один із різновидів таких конфліктів сформулював як "балансування на грані війни". Р. Лебоу обґрунтовує тип конфлікту "виправдання ворожості", який характерний провокаційною діяльністю проти потенційного противника, висуненням заздалегідь неприйнятних вимог [2].

Для того, щоб більш чітко визначити сутність військово-політичних конфліктів, треба, насамперед, виявити такі ознаки військового конфлікту, які дозволили б відрізнити його, з одного боку, від війни, а з іншого — від інших за своїм характером військових акцій. Військовий конфлікт — це будь-які військові сутички, в тому числі і світові війни. Крім цього, ми вживаємо це поняття «військовий конфлікт» по відношенню до таких військовим колізій, які володіють деякими особливими рисами. До них можна віднести наступні:

- це боротьба з використанням засобів воєнного насильства як з одного, так і з іншого боку;
- локалізований географічно масштаб ведення бойових дій;
- обмежене використання сил і засобів воєнного насильства;
- відносна керованість процесу розвитку конфліктних відносин між учасниками цього протистояння;
- відносна обмеженість приватних, регіонально-ситуативних цілей, які переслідують в суперечці і т. д.

Аналізуючи військово-політичні конфлікти, важливо визначити чітку межу між військовим конфліктом і різними односторонніми військовими акціями. Під терміном «одностороння військова акція» зазвичай розуміються такі явища, як окупація, інтервенція, військовий шантаж та ін. Але військово-політичні конфлікти мають конкретні ознаки. Так як військовий конфлікт передбачає активні дії з боку обох учасників спору. У тому випадку, якщо сила, що використовується одним з учасників зіткнення, не зустрічає військово-силової протидії з боку іншого її учасника, то немає і самого військового конфлікту, а є одностороння військова акція.

Для успішного вирішення військово-політичних конфліктів перш за все необхідно визначитися з виниклою ситуацією. Чи має місце загроза миру, порушення миру або акт агресії. Саме кваліфікація ситуації зумовлює застосування відповідних заходів. Для того щоб в рамках ООН провести операції з підтримки миру із залученням військового персоналу, необхідна наявність певних умов, як то: згода сторін, що беруть участь в конфлікті, мандат операції і керівництво Ради Безпеки (командування і контроль при цьому покладаються на Генерального Секретаря ООН) обмеження використання військової сили і, що особливо важливо, - дотримання неупередженості та нейтральності. Внутрішньодержавні конфлікти можуть переростати в міжнародні в разі, коли треті держави самі шукають конфлікту з опозицією і допомагають з метою прямого або непрямого втручання [3].

Основними воєнними конфліктами на даний момент є: військовий конфлікт в Сирії, військовий конфлікт на сході України, війна в Афганістані, воєнізовані сутички в Судані, воєнний конфлікт в Ємені, в Лівані, діяльність терористів в Судані, конфлікт в дельті Нігера.

Військовий конфлікт в Сирії продовжується з 2011 року. Він входить в категорію так званих «—воє проти тероризму». В себе він встиг затягнути сили НАТО, Росії, Ірану, сирійської опозиції, війська Башара Асада, терористів. Військовий конфлікт в Сирії можна розділити на кілька фронтів: воєнні дії сил НАТО проти сил Ісламської держави, воєнні дії коаліції Росія-Іран, воєнні дії між військами Асада та сирійської опозицією. Сили НАТО здебільшого використовують повітряні сили. Росія використовує сили найманців, повітряні бомбардування. В основному пішохідні сили – це сили терористів Ісламської держави, сирійської опозиції та армія, що підтримує чинного керівника Сирії Башара Асада.

Військовий конфлікт на сході України продовжується з 2014 року. В ньому беруть участь сили Збройних сил України, добровольчих батальйонів, українські та російські націоналісти. З сторони Росії є факти перебування російських регулярних військ, найманих банд-формувань, російських націоналістів. Конфлікт призвів до знищення економіки Донбасу, занепаду промисловості та рівня життя громадян, виїзду та міграції громадян. Особливістю воєнного конфлікту є невикористання повітряних сил та закриття повітряного простору після кількох терористичних актів, основним з яких було збиття пасажирського літака малайзійської авіакомпанії. Незважаючи на дії міжнародних організацій, таких як ОБСЄ, конфлікт продовжується та має риси такого, що буде тривати довгий час.

Війна в Афганістані продовжується з 2015 року. Новим виток подій пов'язаний з виводом сил НАТО з Афганістану, внаслідок чого відбулось підвищення активності діяльності бойовиків, в основному сил Талібану та Ісламської держави.

Воєнний конфлікт в Ємені продовжується з 2014 року. Розпочався як конфлікт між військами керівництва країни та прихильників шіїзму. Також потім до воєнних дій приєдналися сили Ісламської держави та Аль-Каїди. З країни втекли її керівники (президент, кабінет міністрів). Воєнні дії тривають з перемінним успіхом, новий виток протистояння пов'язаний з поверненням до Ємену її колишніх керівників заради відновлення своєї влади.

Конфлікт в Лівані продовжується з 2011 року та пов'язаний з подіями Арабської весни та воєнних дій в Сирії. Сторонами конфлікту є армія Лівану та терористи Ісламської держави і «—Аль Каїди».

Воєнні конфлікти сучасності виникають не тільки з причин етнічних (в Судані) чи релігійних (Ємен), а і з економічних. Представником даного типу є воєнний конфлікт в дельті Нігеру. Проблематика конфлікту – великі запаси нафти в регіоні. Конфлікт розгортається між силами нафтових компаній та етнічними угрупованнями, які проти діяльності даних компаній.

З метою залагодити конфлікт роблять захищені кордони за рахунок споруд, як афгано-пакистанський бар'єр, що був створений з метою зменшення міграції терористів та контрабандистів між країнами. Також можна привести приклад стіни між Ізраїлем та Палестиною.

Сучасні воєнні сили мають набагато ширший спектр діяльності та можливі засоби, ніж раніше. Сучасні засоби зв'язку дозволяють проявляти більш високу мобільність воєнних сил. Армії вже мають вигляд не суцільних блоків, а невеликих підрозділів, що краще орієнтуються на місцевості та мають можливості маневрування. М. ван Кревельд і інші військові фахівці вважають, що регулярні збройні сили часто просто «безсилі» в сучасних збройних конфліктах [4; 5].

Терористичні організації мають бюджети країн і можуть проводити розробки в воєнній сфері та закупівлі армійської техніки. Як приклад Ісламська держава продає нафту з родовищ. Є більш широкі засоби до агітації та захоплення у свої ряди нових членів. Для цієї цілі використовують психотропні наркотичні засоби, психологічні техніки, сервіси потокового відео та телеканали. Вони отримали

змогу залучати до себе нових учасників зі всього світу, незалежно від раси чи національності. Певні кризові явища капіталістичних країн, безробіття, суспільство споживання, пропонування відчутти екстрим та використати свою агресію можуть використовуватись в даних техніках агітації.

Окремим засобом ведення війни є інформація. Супротивні сторони створюють програми для дезінформації та демотивації ворога, провокують агресивність. Сторони конфлікту створюють мотивуючі патріотичні відео для того, щоб залучити більшу кількість добровольців у свої ряди. В умовах сучасного глобалізованого суспільства важливу роль в справі мобілізації населення на активні дії належить електронним засобам масової інформації - перш за все телебачення і радіо. Мері Калдор попереджає, що ефект їх впливу на населення, особливо в сільській місцевості, не можна недооцінювати. На відміну від «опосередкованого впливу» друкованих засобів інформації і пропаганди, радіо і телебачення впливають на свідомість безпосередньо. Радіо і телебачення знаходяться зазвичай під державним контролем, проте недержавні сили і структури можуть вдаватися до аналогічних засобів у формі супутникового теле- і радіомовлення [6; 7]. Набуває поширення інформаційна війна зі спецзагонами хакерів, що можуть зламувати сайти та бази даних.

Проблемами майбутнього є те, що тероризм стає все більш мобільним і його діяльність буде все важче контролювати [8]. Кількість терористичних актів в країнах-учасниках конфліктів буде все збільшуватися, а їх причини будуть існувати вічно (через релігійні, етнічні, економічні причини). Прикладом можуть служити терористичні акти в Парижі та Буркіна-Фасо.

Проблемою сучасних воєнних конфліктів є міграція населення. Конфлікт в Сирії призвів до міграційної кризи в Європі. Даних мігрантів держави повинні забезпечити роботою та житлом для зменшення кількості злочинів.

Таким чином, військово-політичні конфлікти сучасності стосуються великої кількості країн. З прогресом підвищується мобільність військ та технічна оснащеність армії, спектр використовуваної зброї. Прихильники певної сторони конфлікту можуть чинити терористичні акти та легко пересуватися за допомогою сучасних видів транспорту. Причинами конфліктів будуть служити джерела сировини, родовища, підприємства, релігія, етнічна сфера, незадоволення владою. «Гарячими точками» залишаться Близький Схід, північ Африки, Месопотамія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бадах Ю. Причини виникнення та класифікація воєнних конфліктів / Юрій Бадах // Воєнна історія. – 2003. – № 3–4. – С. 105–109.
2. Ярош О.Б. Загальна теорія політики: навч. посібник / О. Б. Ярош. – Луцьк: РВВ "Вежа", 2005. – 240 с.
3. Быкова Е.В. Военно-политические конфликты современности и возможные пути их правового разрешения / Е. В. Быкова // Военно-юридический журнал. - М.: Юрист, 2011, № 2. - С. 13-18.
4. Рябоконеv С. А. Вооруженные конфликты современности: специфика и особенности / А. С. Рябоконеv. – М.: РАЕ, 2015. – 23 с.
5. Попов И. М. О долгосрочных характеристиках войн и вооруженных конфликтов / И. М. Попов. – Москва: МГИМО, 2012. – 82 с.
6. Военно-политические конфликты. Режим доступу: <http://center-yf.ru/data/stat/Voenno-politicheskie-konflikty.php>
7. Рибак М.І., Бадах Ю.Г. Воєнне мистецтво в локальних війнах після Другої світової війни. - К.: НАОУ, 2000. - 137 с.
8. Годлевська В.Ю. Проблема баскського тероризму в роки правління Іспанської соціалістичної робітничої партії (1982–1996 рр.): історіографія проблеми / В.Ю. Годлевська // «Пріоритетні напрями вирішення актуальних проблем суспільних наук»: збірник тез наукових робіт міжнародної науково-практичної конференції, 16–17 жовтня 2015 року. – Одеса, Причорно-морський центр досліджень проблем суспільства, 2015. – С. 13–17.

Білик Максим Сергійович, студент групи 1АТ-14мс, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: mysegagames@gmail.com

Науковий керівник: **Годлевська Валентина Юрївна**, доктор історичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: maolpava@yandex.ru

Bilyk Maxim — student, Faculty for Machine Building and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : mysegagames@gmail.com

Supervisor: **Godlevska Valentina** — doctor of historical Sciences, Professor, Department of political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : maolpava@yandex.ru

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Автором здійснено огляд політичної свідомості сучасної молоді з проблематики усвідомлення та ролі кожної людини в політиці. Автор узагальнив та описав як молодь України усвідомлює себе в політичному житті суспільства.

Ключові слова: політика, політична свідомість, молодь, патріотизм.

Abstract

The author made an overview of the political consciousness of today's youth perspective and awareness of the role of each person in politics. The author summarized and described the youth as Ukraine realizes himself in the political life of society.

Keywords: politics, political consciousness, youth patriotism.

Вступ

Останні роки є для всього українського суспільства визначальними з точки зору змісту політичних подій. Події Майдану 2013 року, зміна влади, війна на сході, анексія Криму змусили заново переглянути свої політичні погляди більшу частину населення. Безумовно, фіксація цих поглядів та їх подальше вивчення є необхідним елементом для розуміння загальних політичних настроїв в суспільстві, соціальних проблем, особливостей політичної свідомості.

У нашому дослідженні ми торкнемося вивчення політичної свідомості молоді, яким воно є на момент зміни структур влади. Вивчення необхідно для виявлення всіх проблем політичної свідомості під час наступності обраного курсу, для їх подальшого врахування при організації цілеспрямованої молодіжної політики, створення перспектив на майбутнє, так як молодь це те, що послужить основою майбутнього суспільству.

Результати дослідження

Вивчення даної проблематики в Україні активно велося в рамках декількох наукових дисциплін, таких як соціологія, психологія, політологія.

Вивчення соціологічними методами політичної діяльності та політичної поведінки різних соціальних груп передбачає виявлення в даній діяльності і даному поведінці ролі масової політичної свідомості.

Від стану політичної свідомості різних соціальних груп, панівних у ньому ідей і настроїв, залежить багато чого в політичній, соціального, культурного життя суспільства [1].

Особливо важливо враховувати стан політичної свідомості молоді - найбільш активної частини суспільства, якій належить майбутнє. «Міжнародна комісія з гуманітарних питань ООН серед чинників змін, поряд з новими державами, громадськими рухами, сучасною технологією, транснаціональною кооперацією і т.д. в якості реальної і значної сили змін визначає молодь. У документах ООН наголошується, що в міру зростання чисельності молоді, вона стає найбільш потужним чинником у формуванні суспільства. Передбачається, що до кінця сторіччя особи віком до 30 років будуть становити майже 60% населення земної кулі, а люди до 25 років - близько 50%. У будь-якому випадку з молоддю доведеться рахуватися як з силою, яка визначатиме політичні, економічні та соціальні структури суспільства, і яка вже виступає в якості чинника розвитку духовної культури сучасного суспільства. В області дозвілля, засобів масової інформації (телебачення і радіо), художнього життя, поп-музики, кінематографа, моди молодь є важливим чинником формування

смаків. Її духовні цінності поширюються по всьому світу. Її погляди роблять все більший вплив на владу імущих. Однак роль молоді в суспільному розвитку багато нижче, ніж повинна і може бути».

Формування політичної свідомості молоді є важливою функцією соціальних інститутів.

Виховання на принципах толерантності, політкоректності, громадянськості, патріотизму, відповідальності, довіри до дій державної влади сприяє успішній інтеграції молоді у політичне та соціальне простір, ідентифікації з загальними цінностями і нормами, є запорукою відтворення суспільства і його стабільності. У цьому зв'язку особливого значення має дослідження різних механізмів становлення молоді як суб'єкта соціально-політичних відносин.

Молодь як соціальна група неоднорідна за своїм складом. Традиційно найбільш передовою частиною молоді вважалось студентство. Тому всебічне вивчення даної соціальної групи активно велось в рамках різних наукових дисциплін, таких як соціологія, психологія, політологія. У тому числі вивчалися і особливості політичної свідомості студентства.

Відомі праці Ю.А. Зубок, В.Е Семенова, І.М. Іллінського, присвячені дослідженню ціннісних орієнтацій молоді та студентів, О.В.Сорокіна, присвячені особливостям формування політичної свідомості сучасної російської молоді, та ін.

Однак політична свідомість студентської молоді легко змінюється під впливом подій, що відбуваються у світі, країні та регіоні. З'являється потреба у нових дослідженнях, у вивченні динаміки зміни політичної свідомості молоді. Тема ця не перестає бути актуальною [2].

У змістовному відношенні більшість дослідників розглядає політичну свідомість як багатовимірне, неоднорідне, внутрішньо суперечливе, багаторівневе утворення, в узагальненій формі відображає ступінь знайомства суб'єкта з політикою і раціонального до неї відношення.

Політична свідомість тісно пов'язана з політичною поведінкою - вона виступає в якості раціональної основи суб'єктивних механізмів такої поведінки.

У традиційному вітчизняному розумінні політична свідомість трактувалося як варіант громадського свідомості, що виникає як відображення, перш за все, соціально-економічних умов буття людей. У загальноприйнятій світовій традиції політична свідомість розглядається в більш широкому контексті, як вся сукупність психічного відображення політики, як її суб'єктивний компонент, що виявляє себе на різних рівнях, у різних ситуаціях.

Поняття політичної свідомості має досить тривалу історію вживання в різних областях суспільствознавства, воно відноситься до числа міждисциплінарних, комплексних категорій, з різних точок зору досліджуваних різними науками про людину і суспільство.

Політична соціологія трактує його, перш за все, як сукупність, з одного боку, установок і стереотипів, сформованих поза сферою політичної свідомості, і, з іншого боку, висновків, отриманих в результаті самостійного аналізу індивідом або групою соціально-політичної дійсності, виділяючи в якості особливих факторів ідеологічні компоненти політичної свідомості, які надають на нього значний спотворює вплив.

Події в країні, що відбувалися починаючи з часів Євромайдану кардинально змінили політичну свідомість молоді, про що свідчать опитування та дослідження «Молодь 2015». Були проведені опитування на тему: «громадянська позиція та активність, національна ідентичність, політична свідомість». Оприлюднені дані свідчать про наступне:

1. За національною та патріотичною ідентичністю 91% опитаних вважають себе українцями за національністю, 6% вважають себе росіянами, 1% - представником іншої національності, 4% - опитаних важко визначитися з цього питання.

2. Пишаються тим, що вони є громадянами України - 81% опитаних представників української молоді. Не пишаються українським громадянством 8%, а близько 11% опитаних не змогли відповісти на це запитання.

3. Готові захищати свою країну зі зброєю в руках, у разі, якщо їх мобілізують 26% респондентів (серед чоловіків таких 34%, серед жінок 17%). Ще 3% опитаних вже брали або беруть участь у військових діях.

4. Хочуть жити в Україні і не планують емігрувати - 44% опитаних представників української молоді. Ще 38%, можливо, хотіли б повчитися або попрацювати закордоном якийсь час, але потім повернулися б до України. 17% молодих людей хотіли б емігрувати з України - 4% планують це зробити найближчим часом, 13% шукають відповідні можливості. Серед тих представників молоді України, хто хоче емігрувати, 58% пояснюють це тим, що в Україні зараз немає таких можливостей для роботи, як в інших країнах, ще 56% зазначають, що в Україні немає реальної демократії і

законності. Загалом 69% молодих людей вважають, що держава повинна вживати хоча б один тип нижчеперерахованих заходів, спрямованих на виховання національнопатріотичної свідомості дітей та молоді, зокрема:

- Виховувати почуття патріотизму з дитячого садка (44%),
- Створювати національно-патріотичні гуртки, організації, клуби (25%),
- Створювати та демонструвати більшу кількість національно-патріотичних фільмів, розповсюджувати художню літературу національно-патріотичної тематики (22%),
- Сприяти появі більшої кількості тем національно-патріотичної спрямованості в ЗМІ (22%),
- Фінансувати заходи національно-патріотичної спрямованості (20%),
- Розвивати молодіжні громадські організації патріотичного спрямування (18%) [3; 4].

Такі кардинальні зміни відбулися у свідомості молоді за дуже короткий проміжок часу. Молодь відчула силу в своїх руках, та показала владі країни, що не підкориться її неправильним та не патріотичним діям. Молодь зрозуміла, що потрібно бути активним учасником політичного життя країни. Події Євро майдану показали, що разом «Ми – сила».

Висновки

Таким чином політична свідомість сучасної молоді дуже швидко змінюється зі зміною ситуації в країні, дій чи бездіяльності влади, та багатьма іншими чинниками. В останні кілька років молодь усвідомила свою силу, та свій вплив на владу та її дії. Молодь показала, що потрібно рахуватися з думкою народу. Свідомість молоді змінюється завжди і х приходом нових поколінь, політична свідомість буде іншою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тощенко, Ж. Т. Соціологія: Загальний курс [Текст] / Ж.Т. Тощенко. – 2-е вид., Доп. і перераб. – М.: Юрайт-Издат, 2004. – 527 с.
2. Соціологія молоді: Підручник [Текст] / Ю. Р. Вишневецький, В.Т. Шапко. – К.: ГОУ ВПО УГТУ-УПІ, 2006. – 430 с.
3. Молодь України – 2015 [Електронний ресурс] http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content/UA/Molod_Ukraine_2015_UA.pdf – Київ 2015.
4. Годлевська В. Ю. Патріотизм в розумінні сучасної студентської молоді / В.Ю. Годлевська // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Дніпропетровськ: Грані, 2015. – № 11/2 (127). – С. 83–87.

Тодорашко Григорій Юрійович — студент групи ІАТ-14мс, факультет машинобудування та транспорту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: grigorij.todorashko94@gmail.com.

Todorashko Hryhorii U. — student group ІАТ-14ms, Faculty for Machine Building and Transport, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : grigorij.todorashko94@gmail.com.

Науковий керівник: **Годлевська Валентина Юрївна**, доктор історичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail : maolpava@yandex.ru

Supervisor: **Godlevska Valentina** — doctor of historical Sciences, Professor, Department of political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail : maolpava@yandex.ru

ЛОБІЗМ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Київський національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

Анотація

Автор акцентує увагу на розумінні лобізму, як форми політичної комунікації оскільки у сучасних політичних процесах в Україні цей феномен недостатньо широко висвітлено. Аналізуються наявні у політологічній літературі визначення цієї категорії, розглядаються позитивні риси та недоліки феномену лобізму.

Ключові слова: лобізм, політична влада, політична комунікація, функції лобізму

Abstract

The author focuses on the understanding of lobbying as a form of political communication because the current political processes in Ukraine this phenomenon is not widely highlighted. Analyzes the political science literature available in the definition of this category are considered positive features and shortcomings of the phenomenon of lobbying.

Key words: lobbying, political power, political communication, lobbying tool

Лобізм (від англ. Lobby – кулуари) – специфічний інститут політичної системи, що визначає механізм впливу приватних чи суспільних організацій – політичних партій, корпорацій, союзів тощо – на прийняття рішень парламентом [1, с. 39]. Найбільш універсальне сприйняття лобізму пов’язує його із закулісної тіньовою політикою, яка проводиться із метою забезпечення інтересів певних соціальних прошарків чи груп [2]. Тим не менш, сьогодні лобізм є важливою частиною системи політичного управління в більшості демократичних країн [3]. Він безпосередньо пов’язаний із політичною владою, будучи її характерною ознакою і специфічним показником її сили [4, с. 440]. Лобізм – це свого роду ознака демократичності суспільства: він не з’являється там, де влада відсутня зовсім, або носить виключно номінальний характер. Власне, він є не тільки важливим механізмом розробки й впровадження політичних рішень, але й важливою підмогою розвитку плюралістичної демократії за рахунок здійснення впливу на державну владу. З позиції права лобізм слід розуміти як сукупність норм, що регулюють взаємодію (участь) громадян, суспільних організацій, що спеціалізуються на лобістській діяльності та інших суб’єктів правовідносин з органами державної влади та органами місцевого самоврядування для здійснення впливу на прийняття необхідних лобістам рішень [2].

Актуальним залишається й розуміння лобізму як розвинутої системи контор та агентств бізнесу або організованих груп, що чинять вплив на законодавців та державних чиновників з метою прийняття рішень в інтересах представлених ними організацій. Отже, так чи інакше головна зовнішня ознака лобізму пов’язані із категорією «вплив». Але, нажаль, щодо негативного ставлення до лобізму, то воно сформувалося внаслідок такої практики, коли на представників влади застосовувався незаконний вплив, мали місце хабарництво, корупція, за допомогою яких приймалися відповідні політичні рішення в інтересах певних осіб. Тому синонімами лобізму стали такі категорії як «підкуп», «шантаж», «протекціонізм», «непотизм» тощо.

Разом із тим, лобізм, як соціальний феномен, ґрунтується на можливостях впливати й домовлятися — він є, насамперед, проявом й своєрідною формою політичної комунікації, тому що задля його здійснення застосовуються різноманітні комунікаційні ресурси [5]. Комунікативний характер лобізму одержав визнання насамперед у юриспруденції. Наприклад, у законодавчих актах, що регулюють лобізм у США, фігурує таке поняття як «лобістська комунікація».

Комунікативний прояв лобізму полягає в тому, що він дає змогу розширити інформаційну базу політичних рішень, що приймаються, інформує відповідні державні органи про певні нагальні проблеми. Лобісти забезпечують органи державної влади інформацією стосовно ситуації на різноманітних суспільних рівнях, яка потім заслуховується на парламентських чи інших слуханнях, інформуючи законодавців про наявні проблеми. Отже, лобіювання виступає у вигляді аргументації, механізму підготовки та прийняття відповідних актів. Наприклад, на основі узагальнення практики лобізму в інститутах ЄС подано класифікацію основних представницьких груп, які здійснюють лобістську діяльність на національному і наднаціональному (європейському)

рівнях, охарактеризовано багатопрофільні та вузькоспеціальні компанії, зокрема, консультативні лобі-асоціації (консалтингові, PR, - GR, - MR, - та IR-агенції, асоціації з стратегічного планування та стратегічних комунікацій тощо); лобі-представництва інтересів промислових груп; аналітичні центри (think tanks).

Дослідження та аналіз діяльності європейських лобі-груп дає змогу виокремити основні технології лобіювання, зокрема, методи прямого лобіювання, які передбачають підготовку законопроектів, участь у дорадчо-консультативних органах, налагодження опосередкованих та прямих контактів із інститутами Європейського Союзу; непрямі методи лобіювання, головним інструментом яких є сучасні комунікативні технології і які довели свою ефективність в лобіюванні інтересів різних європейських ділових та громадських груп. Для європейських лобі-груп характерною є організація так званих кампаній «грассрутс», метою яких є вплинути на урядовців через активну підтримку громадськості. Це дає підстави стверджувати, що завдяки застосуванню комунікативних технологій лобізм виступає формою самоорганізації громадянського суспільства, за допомогою чого мобілізується громадський контроль над діяльністю владних структур.

Отже, комунікативний потенціал лобізму містить обов'язкове встановлення контактів та передавання повідомлень, адресованих представникам влади з наміром впливати на їхні рішення у вигідному для певної групи напрямку. Він є явищем, характерним для суспільств з розвинутою демократичною системою правління, означаючи відкритість та розвиненість системи представництва інтересів в суспільстві. До комунікативних аспектів лобізму слід віднести розширення інформаційної бази прийнятих політичних рішень, функцію примирення та узгодження різноманітних інтересів, сприяння досягненню компромісів в політиці тощо. Головною комунікаційною ознакою лобізму є те, що він виступає посередником між суспільством та державою, привертаючи увагу владних органів до актуальних соціально-політичних проблем. Однак, слід зазначити й те, що через недостатній розвиток демократичних інститутів та громадянського суспільства, лобізм як інструмент представництва інтересів все ще є малорозвиненим в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лобізм // Большой энциклопедический словарь. — Режим доступу : http://www.announcement.ru/enc_letter/bse_590_36142_367_1.html. — Назва з екрана.
2. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки [Текст] / Д. Виговський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. — Випуск 20. — 2008. — С.42–48.
3. Морозов С.П. Лоббирование как явление в политическом процессе [Электронный ресурс] / С.П. Морозов. — Режим доступа : <http://www.dialogvn.ru/uk/2002/n03/s02-3-01.htm>. — Название с экрана.
4. Политология для юристов: курс лекцій [Текст] / Под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. — М. : Юрист, 1999. — 651 с.
5. Денисюк С.Г. Технологічні виміри політичної комунікації [Текст] : монографія / С. Г. Денисюк . — Вінниця : ВНТУ, 2010. — 275 с.

Годний Сергій Петрович — пошукач кафедри політичних наук Київського національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Вінниця, e-mail: hodniy@bigmir.net.

Науковий керівник — **Корнієнко Валерій Олександрович** — д-р політичних наук, професор, завідувач кафедри соціально-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Sergey P Godnje - candidate of political sciences department of the Kyiv National Pedagogical University. MP Dragomanova Vinnitsa, e-mail: hodniy@bigmir.net.

Supervisor - **Valery Kornienko** - Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa.

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена проблемі формування інформаційної політики держави в контексті нових глобальних викликів. Показано, що важливим чинником існування держави сьогодні є система інформаційної політики, яка базується на технологічному вимірі, в основі якого знаходяться інформаційні технології, й вимірі гуманітарному, який пов'язаний із наслідками впливу інформаційних технологій на соціальні системи.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, глобалізація, державні інформаційні політичні, системні моделі.

Abstract

The article deals with the problem of formation of information policy in the context of new global challenges. It is shown that an important factor today is the existence of the state system of information policy, based on technological terms, which are at the heart of information technology, and humanitarian dimension, which is associated with the effects of information technology on social systems.

Key words: information, information of society, globalization, state informational politic, system models.

Тотальна глобалізація та інформатизація усіх сфер життєдіяльності людської цивілізації гостро визначає проблему інформаційної політики України, яка стає все більш нагальною. Наприкінці ХХ сторіччя феномен інформації стали розуміти як самостійне системне явище. Пальма першості стосовно нового розуміння інформації віддається В. І. Вернадському в контексті його ідей про ноосферу: «Людство, взяте в цілому, стає потужною геологічною силою... Це новий стан біосфери, до якого ми, не помічаючи цього, наближаємося, і є ноосфера..., яка зведена до енергії й матерії...» [1]. Сьогодні тотальне насичення біосфери телекомунікаційними системами призводить до того, що симбіоз людини з інформаційними мережами стає новим етапом еволюції цивілізації. Таке бачення ситуації дозволило прийти до розуміння того, що формально на людство можна дивитися як на інформаційну систему, яка складається з елементів-людей, між якими існує інформаційна взаємодія.

Сьогодні на розвиток і захист інформаційного середовища та створення позитивного іміджу своїх країн у світі розвинені держави виділяють чималі кошти [2]. Важливим моментом є те, що саме держава формує нормативно-правову основу, здатну сприяти оптимізації інформаційного середовища. На погляд К. Мея, — «не тільки не зменшується роль держав під впливом інформаційних і комунікаційних технологій, а навіть навпаки, вони будуть відігравати дуже важливу чи навіть провідну роль у процесах, що, згідно з поширеною думкою, є свідченням їх занепаду... Тоді як інформаційне суспільство, кажуть, витісняє державу, сама його побудова потребує державного втручання...» [3, с. 142].

Процеси, що спричиняють навіть трансформацію державних форм правління, приводять не лише до розуміння й бачення масштабності розвитку інформаційної сфери суспільства, а й до відповідної експансіоністської активності держави, боротьбі за владу як усередині її, так і поза межами держави, що дозволяє говорити про т.з. «інформаційні війни». В світі утворилася загроза нового поділу країн за ознакою рівня розвитку інформаційної сфери на «інформаційно багаті» та «інформаційно бідні». В більшості країн світу розуміють, що без надзвичайних зусиль відставання у галузі інформаційних та комунікаційних технологій може мати руйнівні наслідки. Лідери держав «третього світу» з тривогою констатують своє відставання від розвинутих країн світу, що здійснюють інформатизацію. Це у повній мірі стосується і України.

В контексті розуміння інформаційної політики держави значною проблемою є питання про державне формування й регулювання світогляду суспільства. Відставання України в частині підготовки фахівців в області інформаційних наук відбувається саме в умовах глобалізації. Відповідно, сприйняття засобів масової інформації (ЗМІ) як «четвертої влади» набуває нового сенсу, коли саме впливом на органи сприйняття індивіда й реалізується комунікація, як інструмент

управління. З політологічної точки зору важливо, насамперед, те що, змінивши спосіб сприйняття світу, ЗМІ перетворили публічну політику в «медіашоу», зробивши його серцевиною публічної політики[4].

Однак в Україні більшість ЗМІ суспільно-політичного спрямування фінансово неспроможні. Виняток становлять ті, що отримують інвестиції українських олігархів, у результаті чого інвестори мають можливість формувати програмну політику підконтрольних їм ЗМІ. Наприклад, за офіційними даними, каналом «УТ-1» керує Адміністрація Президента, телерадіокомпанія «ЕРА» належить Деркачу та Рабиновичу, «1+1» — Волкову, «Інтер» — Суркісу й Медведчуку, «ТЕТ» та «ICTV» — Пінчуку, «СТБ» — Пінчуку разом з компанією «Лукойл» (Росія), «Тоніс» — В. Пустовойтенка, «Новий канал» належить «Альфа-банку». Таким чином, телепростір розподілений між конкурентами, які перебувають при владі й постійно змагаються одне з одним шляхом виходу в ефір. Українською особливістю є те, що економічна залежності від олігархів проявляється на всіх рівнях — національному, локальному та «районному». У законодавчій гілці влади, від Верховної Ради і до селищної чи сільської ради, інтереси олігархії широко представлені або самими олігархами, або їх довіреними особами. У багатьох випадках українські чиновники перебувають на утриманні в олігархів. Саме вони повідомляють їм, якою буде кон'юнктура на метал або транспорт, якими будуть податки, як коливатиметься курс долара. Саме олігархізація влади істотно послаблює інститути української держави [5].

Такі сектори, як друковані ЗМІ, книговидавництво, бібліотечний, архівний та кінематографічний комплекси національного інформаційного простору не відповідають стандартам розвинених країн, зазнають подальшого скорочення. З іншого боку, хоча Інтернет в Україні останніми роками використовується значно ширше, однак його використання ще не досягло рівня передових держав. За оцінками спеціалістів, український сегмент мережі Інтернет у 6-10 разів менший від російського і дуже відстає від польського, словацького, чеського. Щодо розвинутих країн Заходу, то Україна відстає від них щонайменше на 15-20 років [6]. США вже більше 40 років створює інформаційну індустрію. Країни Західної Європи понад 30 років будують сучасну інформаційну структуру. Японія за рахунок державної науково-технічної політики ліцензування вирішила цю проблему менше, ніж за 20 років. Країни Південно-Східної Азії (Південна Корея, Бірма, Таїланд, Сінгапур) широко використали досвід розвинутих країн світу та в умовах регулюючої ролі держави — 10 років успішно реалізують національні програми інформатизації [7, с. 215].

Зокрема, за оприлюдненими ще у квітні 2011 року даними експертів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), за рейтингом розвиненості інформаційно-комунікативних технологій Україна серед оцінених 138 країн посіла лише 90-місце, значно поступившись таким сусідам по СНД як РФ (77 позиція) та Казахстану (67-ма). А очолюють список ВЕФ Швеція, Сінгапур і Фінляндія [8, с.7].

Отже, головними напрямками і цілями державної інформаційної політики є: забезпечення доступу громадян до інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; забезпечення інформаційної безпеки; сприяння постійному відновленню, збагаченню і збереженню національних інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації; сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації. Державна інформаційна політика передбачає рішення цілого комплексу питань: правових, економічних, соціальних, етичних та ін. За усю їх складність, розв'язання цих питань можливе за допомогою розробки і впровадження положень національної концепції розвитку інформаційного суспільства.

Зіставлення реальної інформованості з необхідною дозволяє сформулювати проблеми, які є джерелами інформаційних загроз. Розв'язання цих проблем здатне, як видається, послабити загрози інформаційної безпеки. Серед цих загроз особливу небезпеку, очевидно, представляють наступні:

- недовіра населення до органів державної влади;
- інертність населення в підтримці рішень органів влади і їх виконанні;
- можливість органів влади залишитися без необхідної соціальної бази;
- можливість прояву народного гніву, викликаного діями або бездіяльністю влади;
- прагнення населення до заперечення форм і методів діяльності органів влади, до заміни їх самих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Межгосударственная конференция «Научное наследие В. И. Вернадского в контексте глобальных проблем цивилизации», 23–25 мая 2001 г., Доклады. – М. : Ноосфера, 2001. – 468 с.
2. Денисюк С. Г. Імідж України у внутрішньополітичних і геополітичних контекстах сучасності [Текст] / С.Г. Денисюк, В.О. Корнієнко // *Studia Politologica Ucraino-Polonia*. Вип.4. — Житомир-Київ-Краків : ФОП Євенок О.О., 2014. — С. 93–101.
3. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд [Текст] / К. Мей ; пер. з англ. — К. : «К.І.С.», 2004. — XIV с. — 220 с.
4. Корнієнко В. «Шустеризація» [Текст] / В. Корнієнко // Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / І. Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов [та інш.]; за наук. редакцією Н. Хоми. — Львів : Новий Світ-2000, 2015. — С. 345.
5. Корнієнко В. Олігархізація влади [Текст] / В. Корнієнко // Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов [та інш.]; за наук. редакцією Н. Хоми. — Львів : Новий Світ-2000, 2015. — С. 269.
6. Соловьев А. И. Политическая коммуникация: к проблеме теоретической идентификации [Текст] / А.И. Соловьев // Политические исследования. — 2002. — № 3. — С. 35-41.
7. Піскорська Г.А. Інформаційна безпека та стратегії інформаційного суспільства [Текст] / Г.А. Піскорська // Інформаційне Суспільство. Шлях України. — К. : Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. — 289 с.
8. На шляху до «розумного суспільства»: інформаційні технології як фактор суспільних перетворень в Україні [Текст] : аналітична доповідь / М.А. Ожеван, С.Л. Гнатюк ; за ред. Д.В. Дубова. — К. : НІСД, 2011. — 25 с.

Корнієнко Валерій Олександрович — д-р політичних наук, професор, завідувач кафедри соціально-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Valery Kornienko — Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: valkorney1958@gmail.com

МІСЦЕ І РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Доповідь присвячена місцю і ролі міжнародної політики та міжнародних відносин у житті суспільства, зокрема, області діяльності Міністерства закордонних справ України та такій професії як дипломат.

Ключові слова:

міжнародна політика, міжнародні відносини, Міністерство закордонних справ, дипломат.

Abstract

The report is devoted to the place and role of international policies and relations in society, in particular, the area of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine and professions such as diplomat.

Keywords:

international politics, international relations, the Foreign Ministry, diplomat.

Актуальність проблеми. З початку XXI століття у світі сталося досить багато збройних конфліктів: війна в Іраку, війна в Афганістані, друга чеченська війна, конфлікт у Македонії, російсько-грузинська війна, конфлікт у південній Сербії, громадянська війна у Лівії, громадянська війна в Сирії, операція Лінда Нчі, конфлікт у Північному Малі, прикордонний конфлікт між Суданом та Південним Суданом, конфлікт у Північному Ківу, конфлікт в Центральноафриканській Республіці, війна на Сході України, інтервенція Росії в Сирію, деякі з перелічених конфліктів ще досі тривають. Війна - це негативне явище в суспільстві, вона приносить лише смерть і розруху. Сучасна військова підготовка і характеристики новітньої військової техніки, в разі виникнення серйозного міждержавного конфлікту, можуть призвести до непоправних руйнівних наслідків, загибелі великої кількості людей. Тому країнам, в яких склалася така ситуація, слід негайно реагувати на неї на державному рівні і старатися загладити ситуацію без негативних наслідків.

Цим питанням, та багатьма іншими займається Міністерство закордонних справ, а також дипломати.

Мета роботи - в повній мірі дослідити і висвітлити місце і роль міжнародної політики та міжнародних відносин у житті суспільства, розповісти про видатних діячів даної сфери діяльності та їхні досягнення.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні відносини – це сукупність політичних, економічних, соціальних, дипломатичних, правових, військових та гуманітарних зв'язків і відносин між різними суб'єктами світової політики. Однією з провідних тенденцій розвитку міжнародних політичних відносин в останнє десятиріччя стає глобалізація як складний та багатоплановий і різнорівневий процес.

Розвиток міжнародних політичних відносин історично визначався домінуючим впливом тієї чи іншої “наддержави”:

- Велика Британія (XIX століття);
- США (починаючи з 1914 року);
- протистояння за світове панування між США та СРСР (“холодна війна” впродовж 1945–1991 років);
- вибір між монополярним (на чолі з США як “світовою державою”) або поліполярним світом (декілька “наддержав” у світі: США, Європейський Союз, Китай, Японія, Індія, Бразилія, Росія).

Міжнародні відносини виступають специфічним видом суспільних відносин. Як і суспільні відносини в цілому, вони є відносинами між людьми; в них чітко вирізняються економічний, соціальний, політичний і духовно-культурний аспекти.

Особливості міжнародних відносин:

1. Невладний характер. У відносинах між державами владні відносини як відносини панування і підкорення є не правилом, а відхиленням від нього. Тут має бути рівність партнерів під кутом зору міжнародного права. Це відносини конкуренції, суперництва або співробітництва і лише як виняток – панування й підкорення.

2. Децентралізований характер. Якщо всередині держави є загальнодержавний центр прийняття рішень, яким виступає система владних органів, то в міжнародних відносинах таких керівних центрів, діяльність яких ґрунтувалася б на пануванні й підкоренні, немає.

3. Консенсус, як головний засіб розв'язання суперечностей в міжнародних відносинах – прийняття рішення на міжнародних конференціях, нарадах та в міжнародних організаціях на основі спільної згоди учасників без проведення формального голосування, якщо проти нього не виступає жоден з учасників. Він передбачає прийняття рішень усіма державами на основі добровільних компромісів, поваги суверенітету одна одної, рівності і взаємного визнання інтересів сторін, виключає диктат, тиск або прийняття рішення механічною більшістю голосів на міжнародній конференції чи в міжнародній організації.

4. Значна роль суб'єктивного чинника – у розв'язанні наявних суперечностей (особливо діяльність керівників держав і міжнародних організацій)

Основними тенденціями розвитку сучасних міжнародних відносин є:

- гуманізація;
- деідеологізація та демократизація;
- перехід від конфронтації до партнерства та співробітництва;
- глобалізація, розширення міжнародних відносин.

Міністерство закордонних справ України (МЗС України) — центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МЗС України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері зовнішніх відносин України.

З 19 червня 2014 року міністром закордонних справ України є Клімкін Павло Анатолійович.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 року № 960 основними завданнями МЗС України є:

- участь у забезпеченні національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства;
- сприяння забезпеченню стабільності міжнародного становища України, піднесенню її міжнародного авторитету, поширенню у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера;
- створення сприятливих зовнішніх умов для зміцнення незалежності, державного суверенітету, економічної самостійності та збереження територіальної цілісності України;
- забезпечення відповідно до наданих повноважень цілісності та узгодженості зовнішньополітичного курсу України;
- захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном;
- сприяння розвитку зв'язків із зарубіжними українськими громадами та надання цим громадам підтримки і захисту відповідно до норм міжнародного права та чинного законодавства України".

Дипломат - посадова особа, яка уповноважена урядом вести переговори з представниками іноземних держав.

Основними функціями дипломата є представлення та захист інтересів його країни та її громадян, збір інформації про країну перебування, а також сприяння встановленню дружніх, культурних, торговельних та інших зв'язків між країнами.

Список використаної літератури

1. Список війн ХХІ століття. Дипломат. МЗС України. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
2. Світовий політичний процес і міжнародні відносини. Режим доступу: <http://posibnyky.vntu.edu.ua/politolog/20..htm>

Автор доповіді Жара Ольга Борисівна ФБТЕГП ст. гр. БТ-12

Науковий керівник Похило Ірина Данилівна, кандидат політичних наук, доцент, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

Як оновити демократію в епоху Інтернету

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено методи розв'язання політичних проблем шляхом застосування сучасних технологій, зокрема Інтернету, а також чи може бути влада доступною громадянам.

Ключові слова: демократія, Інтернет, представництво, влада.

Abstract

Investigated methods of solving political problems through the use of modern technology, including the Internet, and could it be the power available to citizens.

Keywords: democracy, Internet, Office, power.

Вступ

На даний час відбувається перехід до нової моделі держави та суспільства, але не всі мають уявлення про те, що це таке чи яким воно має бути. Отож, постала необхідність дослідити роль демократії в сьогоденні. Ми живемо в 21 столітті та робимо все можливе для взаємодії з установами, створеними в 19 столітті на основі інформаційних технологій 15 століття. Розгляньмо деякі характеристики цієї системи.

По-перше, вона розроблена для інформаційних технологій, яким вже більше 500 років. І найкраща з систем, які могли бути розроблені, передбачає, що одиниці щоденно приймають рішення від імені багатьох людей. А люди можуть проголосувати раз в кілька років.

По-друге, плата за участь в такій системі є дуже високою. Вам або потрібно мати капітал та вплив. Або присвятити все життя політиці. Вам потрібно вступити в партію і поступово пробиратися нагору, поки, можливо, одного дня ви не сядете за стіл, за яким приймаються рішення.

І останнє, але не менш важливе, мова системи надзвичайно зашифрована. Створена юристами для юристів і не зрозуміла більше нікому.

Отож, це система, в якій люди можуть обирати органи влади, але абсолютно не беруть участі в прийнятті рішень цими органами влади. Тепер, коли новітні інформаційні технології дають змогу приєднатися до будь-якого обговорення на світовому рівні, інформаційні бар'єри знижуються, і можна, як ніколи раніше, висловлювати свої бажання та тривоги.

Наша політична система не змінювалася за останні 200 років, і вважається, що всі повинні бути задоволені, пасивно слухаючи монолог. Тому, і справді не дивно, що така система може мати тільки два результати: тишу або шум. Тишу, коли громадяни не задіяні, просто не бажаючи брати участь. Є така думка, що нібито громадяни пасивні від природи, але чи можна нас звинувачувати в тому, що ми не спішимо їхати в центр міста посеред робочого дня, щоб бути фізично присутнім на відкритому слуханні, яке не має жодного впливу? Неможливо уникнути конфлікту між системою, яка вже не може ані бути представником, ані забезпечити діалогу, та громадянами, які все більше звикають представляти себе самі. А тоді ми чуємо шум: Чилі, Аргентина, Бразилія, Мексика, Італія, Франція, Іспанія, США, це все демократичні країни. Громадяни мають доступ до виборчих скриньок. Але все ж відчувають потребу, необхідність вийти на вулиці, щоб бути почутими.

Результати дослідження

Слоган 18 століття, який був основою формування сучасної демократії «Ні податкам без представництва» сьогодні можна замінити на слоган «Ні представництву без обговорення». Люди хочуть мати місце за столом. І це правильно. Але для того, щоб бути частиною цього обговорення, потрібно знати що робити далі. Теперішнє покоління все краще вміє використовувати мережі та технології для організації протестів; протестів, які успішно формують порядок денний, відмінняють украй шкідливі закони, і навіть скидають авторитарні уряди. Але нам не вдалося використати ці самі мережі та технології, щоб успішно скоординувати альтернативу тому, що ми бачимо, знайти консенсус та створити об'єднання, які потрібні для її втілення.

Отож, постає питання: якщо Інтернет є новою друкованою пресою, то що таке демократія в епоху Інтернету? Які інститути ми хочемо сформувати в суспільстві 21-го століття?

Важливий крок до вирішення цього питання зробила Піа Манчіні та її колеги. Вони розробили мобільну платформу з відкритим кодом, щоб залучити громадян до законодавчого процесу та привести до парламенту кандидатів, які дослухатимуться до своїх виборців.

Маршал МакЛуган колись сказав, що політики розв'язують сьогоднішні проблеми вчорашніми засобами. Тож, головною ідеєю було спробувати розв'язати деякі сьогоднішні проблеми засобами, якими користуємося кожного дня. Їхнім першим кроком була розробка програми «DemocracyOS». DemocracyOS є веб-додатком з відкритим вихідним кодом, що його розробили, щоб створити місток між громадянами та обраними ними представниками, щоб було легше брати участь, не відриваючись від повсякденного життя.

По-перше, можна ознайомитися з проектами, які виносяться на розгляд Конгресу, їх відразу перекладають та пояснюють в цій програмі звичайною мовою. Але ми всі знаємо, що соціальні зміни приходять не завдяки розширенню наших знань, а завдяки їх застосуванню. Тож, кращий доступ до інформації повинен призводити до обговорення наступних кроків, і DemocracyOS дає змогу це зробити. Тому що демократія – це не просто нашарування пріоритетів, один над одним, а здорове і стабільне громадське обговорення, яке має бути, знову ж таки, однією з її основних цінностей. Тож, DemocracyOS націлена саме на те, щоб переконувати і бути переконаним. Вона створена, щоб знайти консенсус та належний шлях, куди спрямувати нашу незгоду.

І нарешті, можна голосувати так, як би ви хотіли, щоб голосував ваш обраний представник. І якщо вам не зручно голосувати по деяких питаннях, ви завжди можете делегувати свій голос комусь іншому, забезпечуючи динамічне та зростаюче соціальне управління.

Висновок

Нашу політичну систему можна трансформувати, але не підриваючи її, не знищуючи її, а модернізуючи її засобами, які дає нам сьогодні Інтернет. Однак справжнім викликом є віднаходження, розробка, створення та запуск цих з'єднуючих ланок, які можуть запровадити зміни, трансформувати шум і тишу в сигнал, і нарешті привести нашу демократію в 21 століття. Це непросто. Але в нас є шанс зробити це і безумовно варто спробувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демократія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Демократія>
2. Представницька демократія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Представницька_демократія

Людмила Володимирівна Ладняк - студентка групи БТ-12, факультет будівництва, теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця : e-mail : ladniaklv@i.ua ;

Науковий керівник: *Ірина Данилівна Похило* - канд. політ. наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

Liudmyla V. Ladniak - Department of Building Heating and Gas Supply, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Supervisor: *Iryna D. Pohylo* – PhD in Politics, assistant professor of social and political sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР ЯК СТАБІЛІЗУЮЧИЙ ФАКТОР СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В даній статті окреслюється роль політичного лідера та тих факторів які здійснюють вплив на його діяльність. Досліджуються різні підходи до визначення самої категорії „ політичний лідер”.

Ключові слова:

лідер, політичний лідер, система, що самоорганізується..

Abstract

This article outlines the role of political leader and the factors that are influencing its activity. The different approaches to the definition of the category of "political leader".

Keywords:

leader, political leader, the system is self-organizing.

Актуальність проблеми. Найвизначніші мислителі всіх часів і народів з давніх-давен замислювались над явищем, яке у сучасній політології прийнято позначати терміном «політичне лідерство» (від англ. leader – вести, керувати). Прагнучи збагнути закономірності суспільного життя, античні мислителі підмітили, що там, де формується етнос чи соціум, неодмінно знаходяться й свої лідери. Це найдосвідченіші, найсильніші й найсміливіші люди, яких підтримують і визнають одноплемінники, громадяни. Геродот, Плутарх, Тіт Лівій та інші історики у своїх працях чільне місце відводили діяльності тих, кого ми називаємо сьогодні політичними лідерами, адже бачили в героях, монархах і полководцях справжніх творців історії. І сьогодні в суспільстві, як ніколи, висока потреба в політичному лідері, здатному швидко і чітко реагувати на проблеми, що постають перед суспільством, і головне, здатному знаходити ефективні шляхи вирішення позначених проблем.

Мета роботи - в повній мірі дослідити і висвітлити роль політичного лідера та тих факторів, які впливають на його діяльність.

Виклад основного матеріалу. Політика неможлива без політичних лідерів. Проте їхня діяльність відбувається за певних умов, відмінних залежно від історичних і географічних чинників, типу суспільства загалом (відкрите–закрите), типу політичного режиму (тоталітаризм, авторитаризм, демократія), парадигми розвитку суспільства, рівня його соціально-економічного і технічного розвитку (доіндустріальне, індустріальне, постіндустріальне, інформаційне), типу культури, міри долучення конкретного суспільства до світового співтовариства. Головним критерієм політичного лідерства є ефективність його дії, результативність, задоволення запитів та інтересів тієї спільноти, яка бачить власну перспективу у його існуванні. Без широкої соціальної підтримки політичне лідерство не може відбутися.

Політичне лідерство – це взаємозв’язок, взаємодія та взаємовплив основних його елементів: лідер, послідовники, середовище, завдання. Крім того, лідерство – це не тільки набір неординарних якостей і здібностей лідера, а й особливий вид міжособистісних взаємин, і його вплив є цілеспрямованим і передбачуваним, характеризується тривалістю часу та динамічністю.

Кількість функцій, які виконує лідерство, залежить від переважаючого типу політичної культури суспільства, політичного режиму, зрілості громадянського суспільства, рівня життя більшості населення країни і інших чинників. Найважливішими функціями політичного лідерства є ті, які характерні для більшості співтовариств, незалежно від того, на якому ступені суспільного розвитку вони знаходяться. До них, перш за все, відносяться інтеграційна, організаційна, організаторська, інструменталістська, мобілізаційна, новаторська функції, а також функція соціального арбітражу і патронажу.

Функціональна діяльність кожного публічного політика є найважливішим інструментом впливу на найближче оточення і народні маси, вона визначає програму дій, навіює ентузіазм, формує

і підтримує на належному рівні лідерський імідж, сприяє правильному відбору та ефективному вихованню лідерської робочої команди або персоналу, сприяє раціональному й цілеспрямованому відбору і накопиченню політичної інформації з метою корисного її застосування в політичній практиці. Функціональні обов'язки політичного лідера визначаються його владним статусом і становищем. Однак, не менше важливу роль відіграють особистісні характеристики лідера, що складають змістовий бік самого лідерства

Найважливі з функцій політичного лідера такі:

1. Інтеграція суспільства, громадян, об'єднання мас довкола спільних завдань і цінностей.
2. Пошук і прийняття оптимальних політичних рішень.
3. Захист мас від беззаконня, самовправства бюрократа, підтримка громадського порядку.
4. Налагодження системи постійного зв'язку з масами, запобігання відчуженню громадян від політичного керівництва.
5. Ініціювання оновлення, генерування оптимізму й соціальної енергії, мобілізація мас на реалізацію політичних цілей.
6. Легітимація суспільно-політичного устрою.

Внутрішній потенціал політичного лідерства відображається в його типології. Однак як не існує у політології однозначного тлумачення проблеми політичного лідерства, так і немає єдиної його класифікації. Однією з найпоширеніших типологій лідерства є запропонована Максом Вебером, в основу якої покладено типи суспільного правління. Відповідно розрізняються три основні типи.

Традиційне лідерство (перший тип) засноване на звичаї, традиції (вожді племен, монархи) і передбачає віру підлеглих у те, що влада законна, оскільки існувала завжди. Влада правителя здійснюється за традиційними нормами, які є основними в управлінні суспільством, державою. Правитель же, котрий ігнорує традиції, може легко позбутися своєї влади.

Другим типом М. Вебер називає раціонально-легальне лідерство. До нього належать лідери, яких обрано демократичним шляхом і які у випадку зловживання владою несуть відповідальність перед своїми виборцями. Учений називає цей тип ще бюрократичним, але не в негативному, а в позитивному розумінні цього питання, заснованому на вірі в законність і розумність існуючого порядку, де лідер-чиновник виступає як носій певної раціонально-державницької позитивної функції.

Третій тип – харизматичне лідерство (від грец. *cha-rista* – винятковий дар, властивий людині) – заснований на вірі мас в особливий «дар благодаті», видатні якості й здібності до правління окремих лідерів. Такий правитель в очах його прихильників чи підданих наділений надлюдською магичною силою, підноситься над повсякденністю, відрізняється від простих смертних. За М. Вебером, харизматичне лідерство виникає в критичні періоди розвитку суспільства.

Список використаної літератури

1. Політичний лідер як стабілізуючий фактор сучасного суспільства Режим доступу: <http://pohilo.vk.vntu.edu.ua/file/ad7ae889e46eaf27da4d8cea3497ad5.pdf>
2. Політичне лідерство в Україні. Режим доступу: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=468346>

Автор доповіді Олійник Тетяна Миколаївна ФБТЕГП ст. гр. БТ-12

Науковий керівник Похило Ірина Данилівна, кандидат політичних наук, доцент, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЯК ВПЛИВОВИЙ ФАКТОР НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Досліджено вплив засобів масової інформації на політичну свідомість. Вивчено роль, місце та функції засобів масової інформації в цілому.

Ключові слова: засоби масової інформації, політична свідомість, громадська думка.

Abstract. The influence of the media on political consciousness. The role, place and functions of the media in general.

Keywords: media, political consciousness, public opinion.

Актуальність роботи. Актуальність даної теми полягає в тому, що формування масового громадського свідомості і направлений вплив на окремі групи населення є політичними функціями ЗМІ. Вони впливають на громадську думку, формують певну ідеологію в масах, залучають до політичних ідей різні групи осіб. Особливо сильно процес впливу на громадську думку відбувається під час політичних виборів, коли впроваджуються установки, стереотипи, нав'язуються свої цілі і людина спонукається до певної дії. Таким чином, завдяки ЗМІ формується громадська думка-стан масової свідомості, укладає в собі приховане чи явне ставлення різних соціальних спільнот до проблем, подій дійсності.

Мета роботи: розглянути місце і роль ЗМІ в політиці та їх вплив на громадську думку.

Завдання дослідження: 1. Вивчити функції ЗМІ та методи впливу на суспільну свідомість. 2. Провести аналіз підсумків виборів за матеріалами періодичних видань і порівняти їх з результатами опитувань. 3. Вивчити і узагальнити накопичені матеріали з обраної теми, включаючи відомості з історії, соціології, політології та психології.

Засоби масової інформації - це унікальний канал звернення до найширшої аудиторії, засіб постійного контакту між партнерами по діалогу та їх прибічників і противників. Це поле політичного діалогу, де можливі різні маневри, зміни позицій, зміни у стратегії і тактиці, використання величезного багатства засобів кодування і передачі інформації. Засоби масової інформації постають не лише як ініціатор діалогу, але і як дійова особа діалогічного конструювання політичної реальності. Дії ЗМІ спрямовані не на перемогу однієї із сторін, а на досягнення загального позитивного результату. У сучасному суспільстві ЗМІ - це простір демократичного дискурсу, який створює фундаментальні умови вербального і практичного конструювання політичної реальності через комунікативну взаємодію, [1].

Засоби масової інформації виконують різноманітні функції: інформування населення про події, що відбуваються в країні та світі; освіта і соціалізація; реклама в різних її іпостасях. ЗМІ впливають майже на всі сфери й інститути суспільства, включаючи політику, охорону здоров'я, освіту, релігію; є найважливішими інструментами реалізації політичного процесу.

Засоби масової інформації в сучасному політичному процесі постають не лише як провідник інформації, але і як інстанція "називання" та інтерпретації подій. ЗМІ, завдяки своїм величезним можливостям впливу і охоплення аудиторії, створюють не лише думки про події. Вони роблять з події новину, і, поміщаючи дію в символічний простір, інтерпретуючи її, відтворюють подію.

Засоби масової інформації виражають і формують політичну свідомість, яку прийнято розглядати як судження людей, в якому ставлення до подій і явищ виявляється у формі схвалення, осуду або вимоги. Політична свідомість формується в процесі руху інформації в суспільстві,

відображає людське буття, суспільну практику людей і виступає як регулятор діяльності. Вона створюється під впливом буденної свідомості (включаючи соціальну психологію), емпіричних знань, навіть забобонів, а також науки, мистецтва, політики і, зрозуміло, всіх джерел масової комунікації.

Політична свідомість та громадська думка формуються всередині групи людей, що спілкуються між собою, разом з'ясовують суть проблеми, її можливі соціальні наслідки та міркують, які дії необхідно здійснити. Незважаючи на те, що цей процес, безумовно, зачіпає особисті судження, все ж думки індивідів щодо соціальної проблеми за своєю формою та змістом значно залежать від колективного (громадського) обговорення, [2].

Сучасні засоби масової інформації являють собою моделі реальності, альтернативні “картини світу”. ЗМІ в політичній реальності задають простір вибору між альтернативами, полюсами суспільного розвитку. Політична влада ЗМІ полягає у можливості створювати явища силою слова (й образу), представляти моделі й альтернативи політичного розвитку - тобто задавати комунікативні координати для політичної дії. Роль засобів масової інформації в конструюванні політичної реальності полягає у виявленні позицій політиків і презентації політичної аргументації в структурі діалогу.

Влада ЗМІ може бути спрямована на руйнування демократичних інститутів і процесів, а може бути використана для підтримки демократії.

Отже, виражаючи і формуючи політичну свідомість, засоби масової інформації, з одного боку, акумулюють досвід і волю мільйонів, а з другого — впливають не тільки на свідомість, а й на вчинки, групові дії людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Роль і місце засобів масової інформації. Режим доступу: <http://info-ok.com.ua/sociologiya/rol-i-misce-zasobiv-masovoji-informaciji>.
2. Вплив засобів масової інформації на формування української національної свідомості. Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07kvvunc.htm>.

Автор доповіді Живелюк Олена Леонівна, ФТЕГП, ст. гр. БТ-12

Науковий керівник Похило Ірина Данилівна, кандидат політичних наук, доцент, Вінницький національний технічний університет, м.Вінниця.

ЕЛЕКТРОННИЙ УРЯД: ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Вінницький Національний Технічний Університет

Анотація

В статті розповідається про поняття «електронний уряд». Досліджено реалізації електронного уряду у країнах світу. Проаналізовано переваги та недоліки системи електронного врядування. Виявлено проблематичність впровадження електронного урядування в Україні.

Ключові слова: електронний уряд, електронне врядування, Інтернет, онлайн.

Abstract

The article tells about of the concept of "e-government". Implementation of e-government investigated in countries around the world. Analyzed advantages and disadvantages of e-governance. Revealed the difficulty of implementing e-government in Ukraine.

Keywords: e-government, e-governance, Internet, online.

В умовах формування інформаційного суспільства, інформаційної демократії набуває важливого значення електронний уряд, як дійовий механізм взаємодії і форма співпраці держави й громадян. Особливо вагомим стає ланка електронного уряду G2C («держава–громадянин»), в якій і здійснюється безпосередня комунікація влади та громадськості [1]. Ця ланка, власне, і є основою електронного урядування тому, що воно спрямоване на громадян як на єдине джерело влади, і його ефективність цілком залежить від їх участі в процесі врядування.

Електронний уряд є моделлю, що заснована на використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності та прозорості влади, а також встановлення суспільного контролю над нею. «Електронний уряд» і «електронне урядування» – це відносно нові поняття, що ввійшли в політологічний дискурс наприкінці 90-х рр. ХХ ст.

Аналіз досліджень у галузі комунікації громадян і держави в електронному уряді свідчить, що ці питання розглядаються найчастіше в контексті ефективного надання послуг державними органами громадян та бізнес-структурами і забезпечення прозорості роботи державних структур. Ідея електронного уряду є цікавою для багатьох науковців та політологів. Зокрема, серед вітчизняних відомих людей даним питанням цікавились Д. Дубілет, Я. Мерило, В. Гройсман, Д. Шимків, М. Нефьодов, О. Риженко, О. Вискуб, В. Фльонц, Т. Александронець. Серед іноземних вчених це питання цікавило Є. Масуде, Дж. Небінгер, Дж. Нізбет, Т. Стоуньєр.

Проте залишаються малодослідженими питання розвитку електронного уряду і залучення громадян до участі в електронному урядуванні для організації громадського контролю за здійсненням державою своїх функцій.

Виходячи з актуальності і ступеня розробленості цього питання, метою дослідження є ознайомлення з принципами електронного уряду, можливостями, станом та процесу його впровадження.

В науковій літературі, як правило, уряд, забезпечений електронним інтерфейсом (онлайнний уряд, government on-line, GOL) і електронний уряд є тотожними поняттями. Справді, електронний уряд завжди пов'язаний із громадянами через онлайнний інтерфейс. Але онлайнний уряд не завжди є електронним урядом, який потребує глибшої перебудови традиційних форм діяльності [2, с. 10].

Загальний зміст полягає в тому, що управлінська діяльність стає менш структурованою й нормативно обмеженою; управління ґрунтується радше на горизонтальних, аніж вертикальних, зв'язках. Керівництво відрізняється і від простого адміністрування, коли джерелом політичних рішень виступає політична верхівка ієрархічної градації державної влади й управління, а суспільні структури впливають на цей процес, і від ринкової моделі державного управління з її акцентом на торговій угоді, у якій кожен учасник намагається максимізувати свій особливий інтерес [3, с. 52].

Ідеться про впровадження нової моделі державного управління, що є результатом перетворення традиційних відносин громадян і влади. Це дасть змогу зробити ефективнішим процес організації зворотного зв'язку з населенням. Відповідно, основні напрями діяльності електронного уряду є електронна демократія, електронне урядування, електронні послуги, електронна комерція тощо.

Електронна демократія ґрунтується на використанні технічних засобів, що допомагають розв'язувати багато проблем процедурного характеру. Передусім це виявляється під час планування, проведення електронних консультацій або електронного голосування. Такі взаємини й заходи, зокрема віртуальні міські збори, відкриті наради, опитування громадської думки й форуми громад, підвищують ступінь політичної участі громадян.

Зрозуміло, що електронне урядування стосується внутрішніх інформаційних систем, підтримки управлінсько-адміністративних функцій державних установ, зокрема керування даними й інформацією, ведення електронних записів і потоків інформації.

Електронні послуги – це надання в електронній формі урядової інформації: програм і напрямів діяльності уряду, формування стратегій задля розв'язання найважливіших суспільних проблем. Електронні послуги характеризуються новими формами громадянської участі та співробітництва між владою й громадянами.

Електронна комерція припускає обмін і придбання товарів через Інтернет, включаючи надання платних інформаційних послуг. Наприклад, громадяни можуть сплачувати податки або рахунки за житлово-комунальні послуги, продовжувати реєстрацію транспортних засобів тощо.

Суттю електронної форми уряду є об'єднання за допомогою інтернет-технологій усіх міністерств і відомств у єдиний комплекс із вищим ступенем інтегрування внутрішніх процесів (документообіг) і єдиним інтерфейсом (вікном взаємодії) із громадянином (користувачем). Тож громадянин має можливість спілкуватися не з п'ятьма відомствами по черзі, а з єдиним електронним посередником, що водночас представляє їх усіх. Окрім цього, запит громадянина автоматично направляється у відповідні інстанції, й у більшості випадків відповідь (юридична консультація, квитанція про сплату послуг, бюлетень для голосування, довідка, податкова декларація) дається негайно й без участі людини. Частково такі форми набули розвитку як в Україні, так і у Вінницькій області.

Важливою перевагою електронного уряду є можливість участі населення в обговоренні законопроектів й урядових рішень, що дотепер для більшості було неможливим. За наявності ж електронного уряду власні інтереси зможуть обстоювати не лише лобісти, а й пересічні громадяни. Так, під час обговорення важливого законопроекту або постанови уряду кожна людина зможе висловити власну думку. Планується, що спеціальна аналітична система оброблятиме отриману інформацію, узагальнюючи її, наприклад, у вигляді графіка. Якщо він покаже зростання кількості незадоволених певним нововведенням, питання буде знято з обговорення.

Звичайно, реалізувати ідею електронного уряду стало можливим із появою мережі Інтернет. Спроби використати телекомунікаційні засоби з метою державного управління здійснювалися вже досить давно. Так, ще в 1970-ті рр. у США в штаті Огайо (округ Колумбус) провели експеримент: в усіх будинках встановили інтерактивну телематичну систему. «У результаті виникли «електронні загальноміські збори», де громадяни могли спостерігати (і за бажання активно обговорювати, а також висловлювати власну думку шляхом миттєвого кнопкового голосування) засідання планової комісії місцевої адміністрації» [4, с. 73].

Із середини 1990-х рр. у промислово розвинених країнах намагалися розробити різні проекти зі створення та розвитку електронних урядів. Нині одні держави перебувають на початковій стадії цього процесу, тільки позначаючи свою присутність у мережі, інші вже переходять до вищої стадії інформатизації державного управління – транзакцій із громадянами та бізнесом. Як відомо, світовими лідерами в цій сфері є Канада, США, Швейцарія, Сінгапур.

Улітку 2001 р. Дж. Буш звернувся до Конгресу з посланням, у якому виклав програму розширених реформ системи державного управління. Її мета – спростити спілкування громадян із федеральним урядом і одержання від нього послуг на основі «одного вікна», підвищити результативність уряду та його здатність реагувати на запити громадян. Було сформульовано такі принципи реформування державного управління: орієнтація на громадян, а не на бюрократію, та на результат, активне просування новацій на основі ринкового підходу. А суть реформування полягала в тому, що в його основу було покладено механізм електронного уряду [5, с. 150].

Європейська комісія, оцінюючи потенціал нової форми управління, визначила електронний уряд як «використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у державних адміністраціях у

сукупності з проведенням організаційних змін і набуттям нових навичок, спрямованих на поліпшення суспільних служб і демократичних процесів, а також посилення підтримки державної політики. Електронний уряд є засобом для підвищення ефективності державного обслуговування. Він спрощує провадження державної політики й допомагає держсектору, з одного боку, розширювати обсяг послуг і підвищувати їхню якість, а з другого – збільшувати економію ресурсів» [6].

Як вважають європейські та вітчизняні експерти, у результаті впровадження е-уряду можна очікувати:

- поліпшення якості послуг з надання інформації держорганами;
- зменшення часу обслуговування клієнтів (громадян і бізнесу);
- зниження адміністративних бар'єрів;
- зменшення витрат на адміністрування;
- розширення набору державних послуг;
- підвищення ефективності діяльності держорганів і якості надаваних ними громадянам і бізнесу послуг;

– поліпшення показника задоволеності клієнтів послугами.

Серед політичних результатів варто виділити:

- відкритість і прозорість діяльності органів влади;
- підвищення ступеня участі громадян і органів влади в інформаційному суспільстві;
- зростання рівня залученості громадян у демократичні процеси;
- збільшення результативності й ефективності впроваджуваної політики [4].

То чим відрізняється традиційне здійснення влади від системи нового управління? Традиційне управління засноване на виконанні команд і контролі, нове – на договорі й згоді. Традиційне управління більшу увагу приділяє праву й регламентам, сучасне – непримусовим нормам, колективним рекомендаціям, моральним угодам. Традиційна влада здійснюється урядами, бюрократією й парламентами, нове управління застосовує такі форми, як комісії, форуми, великі демократично організовані групи. На відміну від традиційного управління, за якого інформація більш централізована й засекречена, нове ґрунтується на відкритій інформації про діяльність органів влади, що, безперечно, сприяє зростанню суспільної довіри, без якої неможлива ефективна діяльність держави [6].

Можливість стійкого зворотного зв'язку завдяки Інтернету дає змогу громадянам не лише одержувати достовірну інформацію про діяльність уряду, а й повідомляти. А це підвищує обсяг соціального капіталу у формі, котру А. Хіршман назвав «моральними ресурсами», тобто ресурсами, обсяги яких у процесі використання тільки зростають, а вичерпання настає лише в разі, якщо ними не користуються. Отже, люди й влада мають можливість більше довідатися про діяльність і проблеми одне одного, тобто можна говорити про підвищення рівня взаємної довіри [7, с. 396].

Можна припустити, що у майбутньому електронний уряд стане звичайною формою. Наприклад, у США і Європі впровадження нових форм уряду обґрунтовується потребою в прозорій і підконтрольній діяльності органів влади. Щодо України, то тут головне завдання електронного уряду – передусім підвищення ефективності функціонування уряду традиційного. А це означає вдосконалення механізмів контролю над громадянами у сфері оподаткування, боротьби зі злочинністю тощо [8, с. 425]. Як свідчить аналіз публікацій українських експертів, у поняття «електронна Україна» насамперед включено органи влади. Тоді як у західних країнах на першому плані – посилення контролю громадян над урядом (для чого вводяться публічні оціночні показники діяльності останнього), в Україні таких програм поки що немає. Зміст системи електронного уряду має полягати в тому, щоб інформація, що оновлюється й перевіряється, про органи влади була доступна всім громадянам. Тільки держава може вирішити завдання створення в он-лайн нових механізмів, що полегшують спілкування громадян із бюрократичними інстанціями.

Однак варто зауважити, що саме по собі створення єдиних інформаційних систем, покликаних оптимізувати роботу муніципальних служб, ще не змінює відносин бюрократії й громадян. Для цього потрібні також воля керівників відомств, їхня готовність використати можливості, що відкриваються, не тільки у власних цілях, а й для зручності людей.

Встановлено, що електронний уряд є досить новим явищем в сучасному політичному житті, хоча, з'явившись нещодавно, вже має значні шанси на успіх. Реалізація концепції електронного уряду не просто підвищує ефективність роботи державного апарату, а, по суті, створює передумови для формування принципово нової моделі демократії – цифрової демократії, заснованої на повнішому

підпорядкуванні урядової діяльності суспільству й на можливості прямої участі громадян у вирішенні державних і місцевих питань шляхом онлайн-голосування. І це головна відмінність електронного уряду від традиційного.

Стосовно розвитку системи електронного уряду в Україні, то йому перешкоджають насамперед такі чинники, як обмеження поширення Інтернету, недосконалість законодавчої бази, недостатнє фінансування процесу інформатизації, консерватизм і бюрократизм чиновників. Поки що влада не може ні поширювати інформацію про свою діяльність, ні координувати роботу відомств. Потребує розв'язання й проблема правового регулювання Інтернету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України із змінами, внесеними згідно з Законом № 2222-IV від 08.12.2004, ВВР, 2005, № 2, ст. 44. – К. : Фоліо, 2010. – 46 с.
2. Вершинин М. С. Политическая коммуникация в информационном обществе / Вершинин М. С. – СПб. : Изд. Михайлова В. А., 2001. – С. 10-14.
3. Сморгунев Л. В. Электронное правительство, менеджмент знания и административные реформы / Л. В. Сморгунев // ПОЛИТЭКС, 2005. – № 2. – С. 58-62.
4. Васильева Н. А. Философские аспекты мировой политики / Н. А. Васильева // Политико-философский анализ информационных новаций современного цивилизованного развития. – СПб. : Изд-во С.-Петербургского ун-та, 2003. – С. 72-76.
5. Кулик А. Н. Создание «электронного правительства»: в чем ключевой фактор успеха? / А. Н. Кулик // Технологии информационного общества – Интернет и современное общество : материалы VIII Всероссийской объединенной конференции (Санкт-Петербург, 8–11 ноября 2005 г.). – СПб., 2005. – С. 150-152.
6. Денисюк С. Г. Технологічні виміри політичної комунікації : монографія / С. Г. Денисюк. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 276 с.
7. Денисюк С. Г. «Нові мас-медіа» як чинник впливу на сучасні політичні комунікації / С. Г. Денисюк. – Гілея : збірник наукових праць [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : ВІР УАН, 2015. – Вип. 94. – С. 395–398.
8. Денисюк С. Г. Репутація правоохоронних органів України: політико-соціологічний аналіз / С. Г. Денисюк // Гілея : збірник наукових праць [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : ВІР УАН, 2014. – Вип. 89. – С. 421–426.

Горобчук Олег Анатолійович – студент групи ІКІ-126, факультет комп'ютерної інженерії та інформаційних технологій, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: gorobchuk95@gmail.com

Науковий керівник: **Денисюк Світлана Георгіївна** – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sg_denisyyk@mail.ru

Gorobchuk Oleg A. – Department of Computer Engineering and Information Technology, e-mail: gorobchuk95@gmail.com

Supervisor: **Denysiuk Svitlana G.** – Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, e-mail: sg_denisyyk@mail.ru

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ЯК СКЛADOVA ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано роль інформаційних війн у політико-комунікативному просторі. Охарактеризовано види і особливості сучасних інформаційних війн. Інформаційно-комп'ютерна революція відкриває широкі можливості для впливу на суспільство, маніпулювання свідомістю та поведінкою людей навіть на відстані. Тому можна припустити, що інформаційні види агресії будуть пріоритетними у майбутньому.

Ключові слова: інформаційна війна, політична комунікація, політична технологія, засоби масової комунікації, інформаційний агресор.

Abstract

The role of information war in the political-communicative space. The characteristic features of species i modern information wars. Information and computer revolution opens the wide opportunities to influence society, manipulation consciousness and the behavior of people even at a distance. We can therefore assume that kind of aggression will Informational The priority in the future.

Keywords: Information War, Political komunikatsiya, political technologies, mass communication, information aggressor.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в різні сфери життя суттєво підвищило залежність суспільства, кожної людини від надійності та особливостей функціонування інформаційної інфраструктури, достовірності отриманої інформації, її захищеності від несанкціонованої модифікації, а також протиправного доступу до неї. Сучасна людина стає дедалі більш залежною від масової комунікації. Інформаційні технології як реальний ресурс стали активно використовуватись для маніпулювання свідомістю. Набули поширення нові методи інформаційного управління людьми. Нині засоби масової комунікації фактично створили в суспільстві своєрідну «суб'єктивну реальність», що робить людину відкритою і беззахисною перед маніпулювальними технологіями [1, с. 70]. Отже, бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій приносить не лише нові можливості, але й низку загроз, серед яких вирізняється інформаційна війна.

Інформаційна війна останнім часом стає предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Серед них найбільш відомими є С. Гриняєв, С. Денисюк, О. Дубас, О. Калиновський, В. Корнієнко, А. Крутських, М. Павлютенкова, А. Федоров, І. Шаравов та ін. Характер і особливості інформаційної війни були докладно представлені у працях Д. Волкогонова.

Виходячи з вищезазначеного, метою дослідження є аналіз інформаційної війни як дієвої технології і складової політичної комунікації.

Загальновідомо, що поняття «інформаційна війна» з'явилося вперше в документах Міністерства оборони США в 1990 р. Саме з цього моменту й розпочалось дослідження цього феномену науковцями різних галузей знань.

На думку відомого китайського військового аналітика Ван Пуфена, інформаційна війна – це продукт інформаційної епохи, який у бою часто використовує інформаційну технологію й інформаційну зброю. Він становить «мережевізацію» поля бою і є новою моделлю для остаточної боротьби часу та простору. У його центрі є боротьба за контроль над інформаційним полем бою, для того, щоб впливати або ухвалити рішення щодо перемоги або поразки. Ґрунтуючись на великій кількості першоджерел, Майкл Пілсбурі доводить, що «метою інформаційної війни за китайською літературою є інформаційне панування». Подібно американському поняттю «інформаційної вищості» китайці в інформаційній війні будуть прагнути зруйнувати у супротивника процес прийняття рішення, впливаючи на здатність супротивника одержувати, обробляти, передавати та використовувати інформацію [1, с. 71].

Слушною є думка американського дослідника М. Маклуена стосовно того, що «істинно тотальною війною є війна за допомогою інформації». Власне засоби масової комунікації є новими «природними

ресурсами», які збільшують багатства суспільства. Тобто боротьба за капітал, простори збуту та інше відходять на другий план, а головним постає доступ до інформаційних ресурсів, знань, що призводить до того, що війни ведуться переважно в інформаційному просторі та за допомогою інформаційного озброєння. Відомо, що великомасштабні інформаційні технології, які дістали назву «інформаційних війн», мають тисячолітню історію [2, с. 44].

Зокрема, у Біблії згадується Гедеон, який під час війн часто вдавався до залякування ворогів. Одного разу залякування супротивника привело до того, що він розгубився і вдарив по своїх військах. Іншими словами, прикладів інформаційного впливу на моральну стійкість супротивника можна знайти чимало і у давньому Римі, і в епоху феодалізму, і в пізніші часи. Звичайно, особливого значення інформаційні війни набули у XX-XXI ст., коли ЗМІ охопили масову аудиторію. Уже у 20-х роках XX ст. США спрямовували інформаційні потоки на регіони своїх «традиційних інтересів» — країни Латинської Америки, Великобританія — на свої колонії. Німеччина, яка домагалася перегляду умов Версальського миру — на німців Померанії і Верхньої Сілезії у Польщі, Судетів — у Чехії. Тоді ж, у 30-х роках, інформаційні війни перестають бути додатком до збройних і перетворюються у самостійне явище — як от: німецько-австрійська радіовійна 1933-34 рр. з приводу приєднання Австрії до рейху. Саме тоді й з'явилося поняття — «інформаційний агресор» [3].

У науковій літературі існують різні класифікації інформаційних війн. Зокрема, є стратегічна інформаційна війна першого і другого покоління. Стратегічна інформаційна війна першого покоління включає основні методи інформаційної війни, які нині США реалізують на державному та військовому рівнях. Стосовно інформаційної війни другого покоління, то її скоординовані операції у перспективі можуть привести до відмови від використання військової сили.

Прикладом інформаційних війн можуть бути російсько-грузинський конфлікт 2008 р., теперішній російсько-український конфлікт та багато інших. Ще з часів проголошення незалежності України Російська Федерація веде постійну інформаційну війну проти України. Від початку агресії Російської Федерації (лютий 2014 р.) російська пропаганда набула форм габбельсівської пропаганди часів Другої світової війни. Сьогодні в Російській Федерації на всіх рівнях суспільства розгорнута пропаганда [4, с. 98]. Уряд Росії фінансує досить багато видань за кордоном, які реалізують політику В. Путіна і підривають авторитет України в очах світової спільноти.

Зрозуміло, що мета інформаційної війни полягає у завуальованому впливові на рішення супротивника або конкурента. Навіть тоді, коли цієї мети важко досягти, вона все-таки залишається кінцевою метою замовника на стратегічному рівні. Успішна, хоча і незавершена інформаційна війна, проведена на стратегічному рівні, приведе до рішень супротивника (а отже і його дій), що будуть суперечити його намірам чи заважати їхньому виконанню. Отже, основою інформаційної війни є маніпулятивний вплив на аудиторію. Технології, що використовуються, є досить різноманітними, але головним засобом є інформаційне повідомлення, яке передається каналами комунікації. І від оптимальності побудови повідомлення залежить його маніпулювальний потенціал, ступінь впливу на аудиторію. Тому, найважливішим завданням для суб'єкта інформаційної війни є вміння кодувати повідомлення, які розповсюджуються в період інформаційної війни.

Звичайно, у політичній комунікації це явище пов'язане з прагненням дискредитації реального стану в певній державі для того, щоб показати світовій громадськості обмеженість історичної можливості подолати існуючу небезпеку для політичної системи держави.

В економіці робиться все, щоб послабити економіку в країні, на яку спрямований вплив, викликати різного роду труднощі за допомогою дискримінаційних заходів у торгівлі, економічних зв'язках, блокуванні обмінів і контактів.

У духовному світі використовується неправда, наклеп, агітація людей, спрямована на зміну політичного ладу, вплив на сферу як теоретичної (ідеологію, політичні концепції, певні соціальні принципи), так і на сферу повсякденної свідомості.

Загрозливим в умовах інформаційних війн є руйнування ціннісних орієнтирів суспільства, національного менталітету, суспільних ідеалів [5, с. 170]. Чим більш розвинутим є суспільство, тим більше воно покладається на інформацію та засоби її доставки. Сюди відноситься також Інтернет, який є лише вершиною цієї інформаційної конструкції. Будь-яка розвинена країна має телефонну, банківську та безліч інших мереж, що керуються комп'ютерами, отже, мають слабкі місця [6].

Інформаційно-комп'ютерна революція відкриває широкі можливості для впливу на народи та владу, маніпулювання свідомістю та поведінкою людей навіть на віддалених просторах. Беручи до уваги процес глобалізації телекомунікаційних мереж, що відбувається у світі, можна припустити, що

саме інформаційним видам агресії буде наданий пріоритет у майбутньому. Потрібна серйозна увага фахівців різного профілю до цього питання, щоб уникнути найнегативніших наслідків цієї війни для всього людства.

Інформаційну війну, що є інформаційним забезпеченням агресії Російської Федерації проти України, відомий російський політик Борис Немцов охарактеризував як війну нацистському режиму проти демократичної держави: «Виграти війну можуть нацисти із Геббельсом на чолі. Те, що Україна програла інформаційну війну — це факт. Але те, що ви не повинні з цього приводу дуже переживати — це теж факт. Ви ж не нацистська держава», — сказав російський опозиціонер.

Світове співтовариство зустрілося з новою глобальною загрозою безпеці країн — інформаційною зброєю. Проблеми розробки, використання і захисту від інформаційної зброї на сьогодні стали вищими пріоритетами політики національної безпеки США та інших західних країн, орієнтованої на XXI ст.

Прикладів інформаційного впливу на моральну, духовну стійкість супротивника можна знайти чимало і у древньому Римі, і в епоху феодалізму (боротьба з «ерессю», за «істинну віру» тощо), і в пізніші часи.

Інформаційна зброя принципова відрізняється від інших засобів ведення війни тим, що з її допомогою ведуться неоголошені і, найчастіше, невидимі війни, та що об'єктами впливу є, насамперед, громадські інститути суспільства і держави. Крім того, військова стратегія використання інформаційної зброї виявилася тісно пов'язаною із цивільним сектором і стала багато в чому від нього залежати [7, с. 188].

Нинішнє інформаційне суспільство є новою реальністю, що об'єднує засоби існування локальних цивілізацій і світові інформаційні універсалиї. Це таке суспільство, яке може вижити лише тоді, коли перетворить толерантність з індивідуальної установки людини на спосіб життя соціуму [8].

Отже, інформаційна війна є ефективною технологією і складовою політичної комунікації. Інформаційна війна передуює озброєному конфлікту, готує «громадську думку» до прийняття певних рішень, потрібних політикам. Як правило, при цьому використовуються різні засоби масової комунікації та адресні групи.

Висновки

Під час виконання даної роботи було охарактеризовано види і особливості інформаційних війн, наведено різноманітні приклади. А також проаналізовано роль інформаційних війн у політико-комунікативному просторі сучасності. Інформаційно-комп'ютерна прогрес надав широкі можливості для впливу на суспільство, маніпулювання свідомістю та поведінкою людей, можливістю створення різноманітних тисків та примусів. Тому дана тематика є надзвичайно актуальною і у майбутньому тільки розвиватиметься.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубас О. Інформаційна війна: нові можливості політичного протиборства [Текст] / О. Дубас // Освіта регіону. – 2010. – № 1. – С. 69-72.
2. Веймер Д. Л. Аналіз політики: концепції і практика [Текст] / Веймер Девід Л., Вайнінг, Ейден Р. ; пер. з англ. І. Дзюб. – К. : Основи., 2000. – 656 с.
3. Политика безрассудства или как руководители Украины «о народе думают» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dnpr.com/forum/cat-novostiukrainyimir/topica-14169.html>.
4. Денисюк С. Г. Імідж України у внутрішньо і геополітичних контекстах сучасності [Текст] / С. Г. Денисюк, В. О. Корнієнко // *Studia Politologica Ucraino-Polona*. – Житомир-Київ-Краків : ФОРМ Євенок О. О., 2014. – Вип. 4. – С. 93-100.
5. Денисюк С. Г. Ідеали в структурі політичної комунікації [Текст] / С. Г. Денисюк // *Нова парадигма : журнал наукових праць* [голов. ред. В. П. Бех]. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. — Вип. 102. — С. 164–172.
6. Диявол криється в деталях. Інформаційна війна в світлі російської військової доктрини [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/point-view/2015-05-19/devil-details-information-warfare-light-russias-military-doctrine>

7. Денисюк С. Г. Інтернет як інструмент ефективності політичної комунікації [Текст] / С. Г. Денисюк // Політологічний вісник : збірник наукових праць. — К. : ІНТАС, 2012. — Вип. 62. — С. 183–190.

8. Анатомія Російської інформаційної війни [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/point-view/2014-05-22/anatomy-russian-information-warfare-crimean-operation-a-case-study>.

Закусило Тарас Миколайович – факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, група 1КН-12б, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, E-Mail: taras.zakusylo@gmail.com

Науковий керівник: **Денисюк Світлана Георгіївна** – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, sg_denisiyk@mail.ru

Zakusylo Taras – Department of Information Technology and Computer Science, the group 1KN-12b, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, E-Mail: taras.zakusylo@gmail.com

Supervisor: **Denysiuk Svitlana G.** – Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, sg_denisiyk@mail.ru

НАЦІЯ І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ СУСПІЛЬСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Протягом останнього часу українське суспільство стикнулося з проблемою формулювання «національної ідеї». Багато українських дослідників намагалися її сформулювати, але на жаль це є проблемою і сьогодні. Це має бути не просто набір зрозумілих ідей і гасел, але програма розбудови держави європейського типу на принципах поваги до прав людини, розбудови економіки та державних інститутів.

Ключові слова: нація, національна ідея.

Abstract:

In recent years, Ukrainian society faced with the problem of formulating "national idea". The majority of Ukrainian researchers tried articulate, but it's still an issue. It should not be a set of ideas and slogans, but the development program European-style state on the principles of respect for human rights, economic development and government.

Keywords: nation, national idea.

Сучасне українське суспільство стикнулося з проблемою пошуку нової національної ідеї, яка б могла не тільки об'єднати, але й розвинути Україну до рівня європейських держав. Собівартість практичного вирішення цієї проблеми досить висока – це політична та економічна стабільність, яка необхідна для нормального існування суспільства, формування системи державних органів, яка б повністю відповідала вимогам громадян і в решті решт, лояльного відношення громадян до своєї держави, яка представляє інтереси всіх націй і народностей, що проживають на її території. У той же час для української науки, яка в силу об'єктивних причин була позбавлена можливості розглядати цю проблему всебічно, це питання є недостатньо вивченим. Тому виникає нагальна потреба використати дані, які були накопичені західною наукою і українською політичною думкою.

Видатні науковці заходу Ернест Реннан, Петер Альтер, Г'ю Сеттон-Вотсон, Джон А. Армстронг, Вокер Коннор, Роджеррз Брубейкер, Карл Дойч, Бенедикт Андерсон, Ентоні Сміт та інші в тій чи іншій мірі досліджували феномен нації. Питання націй та національної ідеї досліджували вітчизняні науковці: Е. Афоніна, О. Категоренко, В. Климончук, А. Колодій, О. Куценко, Г. Касьян; Л. Лясоти, І. Лубківський, В. Лісовий, Н. Матвієнко, М. Михальченко, О. Рудакевич, Ю. Руденко, С. Рябов, М. Попов, Ю. Шайгородський та ін. У сучасній науковій літературі «українська національна ідея» розглядається як складний соціокультурний процес, феномен, який служить процесу об'єднання нації для найбільш ефективної реалізації завдань розбудови національної держави, національно-культурної духовності українського народу. Ця ідея, на думку окремих дослідників, має ґрунтуватися на глибокому усвідомленні кожного українця щодо української національної ідентичності, ідентифікації з нею, на формуванні уявлень про типові риси української національної спільноти, її етнічної території, мови, історичні та духовні цінності.

Для розуміння національної ідеї необхідне розуміти, як ми розуміємо феномен нації.

Ернест Реннан розглядає націю, як «велику солідарність, що утворена почуттям жертв, які вже принесено й які мають намір принести в майбутньому»[1, С.262]. Він пише, що у кожної нації має і є минуле, але головним об'єднуючим стимулом для неї те, що її представники хочуть жити разом, продовжувати спільне життя.

Петер Альтер вносить своє розуміння категорії нації, яка починається з національної свідомості, тобто з моменту усвідомлення певного народу, що він є нацією. Процес формування нації починається ще тоді, коли немає і власної держави, але підставою для цього є мовно-культурна спільність. Метою об'єднання культурної нації в одній державі є політичне і мовне злиття [2, С.281-282].

Зовсім іншу точку зору на поняття нації висловлює Ернест Гелнер, який вважає, що «фактично нації, як і держави, є скоріше випадковістю, ніж універсальною необхідністю. Ні нації, ні держави не існують завжди і повсюдно»[3, С.35]. Він стверджує, що націоналісти неправі у точці зору, що нації і держава не існують одне без одного. Держава виникла без допомоги нації, більше того деякі нації виникли без допомоги держави. Для того, щоб довести свою точку зору, він стверджує два основні постулати: по-перше, двоє людей належать до однієї нації, якщо їх об'єднує спільна культура (ідеї, символи, асоціації, способи поведінки). По-друге, двоє людей належать до однієї нації тільки у тому випадку, коли визначають самі, що належать до однієї нації. «Іншими словами, нації створює людина; нація є продуктом певних переконань, прихильностей та взаємного визнання»[3, С.36].

Відомий американський вчений Ганс Кон одним з перших протиставив західний та східний типи націоналізму. Націоналізм, за точкою зору Г.Кона, це склад свідомості, це ідея, яка не тільки наповнюється новими думками та сентиментами, але й збурює до організованого політичного руху. Нація – це продукт живих історичних сил, що постійно змінюється весь час знаходить у дії. Більшість націй володіє певними об'єктивними ознаками, які їх відрізняють від інших націй це може бути мова, територія, політична спільність, традиції та релігія [4, С.479]. В той же час він застерігає просто перекладати дані ознаки на будь-яку націю, тому, що населення Сполучених Штатів не має спільної території на якій вона всі народилися; мова для швейцарців не є основною ознакою – вони спілкуються трьома-чотирма мовами хоча і утворюють одну націю. І хоч об'єктивні фактори відіграють певну роль у формуванні нації, головним з них, за його точкою зору, «є жива та активна колективна воля, яку ми називаємо націоналізмом»[4, С.479].

Отже, якщо ми розуміємо під нацією певну спільність людей, яких об'єднує минуле, територія, мова, культурні традиції, релігія (хоча і необов'язково), то національна ідея має ґрунтуватися і формулюватися спираючись на ці чинники.

Вона, по-перше, має бути для всіх зрозумілою, тобто потребує мовної єдності або хоч би розуміння її, користуючись мовами національних меншин. По-друге, вона має запропонувати головну мету заради якої нація має згуртуватися. По-третє, шляхи досягнення цієї мети. По-четверте, необхідне пояснити причіникам цієї ідеї, що вони можуть отримати від реалізації цієї ідеї, заради якої вони мають докласти певні зусилля.

В.Лісовий вважає, що головною помилкою у розумінні національної ідеї є той факт, що ідею починають критикувати і говорити, що вона не спрацювала. На справді ж, зауважує він, її навіть ніхто не сформулював. «Підтекст заяви такий, що національна ідея вже існує (незалежно від наших її розумінь та формулювань і незалежно від нашої волі до її здійснення), але вона чомусь відмовилась працювати»[5, с.465].

Якщо вважати, що кожна нація має обов'язково спиратися при вирішенні нагальних питань та проблем, як от: утворення своєї держави, розбудови держави, демократизації

суспільства, на національну ідею; то для України цей час вже настав і навіть більше, ця ідея має бути не тільки сформована але й сформульована.

З іншого боку ці процеси можуть бути паралельними. Становлення нації, формування культури, літератури дає можливість усвідомити себе нацією, зрозуміти хто є частиною нації і через усвідомлення цього зрозуміти і сформулювати національну ідею. За радянські часи українська нація встигла утворитися, отримати територію власної держави. «Етнокультурним націям дали їхні власні політичні території, але не владу управляти ними», - таку оцінку дає Роджерз Брубейкер діям радянської влади. І продовжує «Національні республіки не становили (як цього вимагає сильна форма територіально-політичної моделі статусу нації) «своїї нації»; натомість, незалежно до існуючих націй мали власні територіальні політичні утворення» [6, с.71,72].

Микола Міхновський вважає, «що кожна нація з огляду на міжнародні відносини хоче вилитись у форму незалежної, самостійної держави; коли справедливо, що тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим не обмежену змогу всестороннього розвитку тоді всім стане зрозумілим, що державна самостійність є головна умова існування нації, а державна незалежність є національним ідеалом» [7, с.102].

Якщо говорити про національну ідею сучасного українського суспільства, як головну мету, мотивацію і оцінку діяльності української нації, то вона має охоплювати всі сторони буття нації: ідеологію, як елемент політичної свідомості; відносини народ-влада-народ; становлення певних економічних відносин. Більше того, національна ідея має всеохоплюючий характер і реалізується через інтереси народу (нації) у внутрішній і зовнішній політиці держави. Її можна назвати стратегією розвитку держави в цілому.

Основою для національної ідеї має бути економічна і політична безпека, вона має ґрунтуватися на засадах покращання життя всіх громадян незалежно від національного походження (Україна є багатонаціональною країною), утворення умов для подальшого розвитку на основі державності, економічної незалежності і самодостатності, культури, мови, релігії.

Зміст національної ідеї можна зрозуміти і винайти тільки тоді, коли будуть усвідомлені всі надбання економічно розвинених країн Заходу. В яких головною метою розвитку є покращання життя власних громадян за рахунок інших держав, слабкіших, для яких вони пропагують лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності, вільну торгівлю, відкритість суспільства.

Україна остаточно зробила свій вибір розвитку взірцем якого має стати Європа. Вона остаточно обрала шлях до розбудови громадянського суспільства та поваги до прав людини і громадянина. Саме ця ідея має стати основою для українського народу. Вона всім є зрозумілою і доступно. А ґрунтуватися вона має на згуртованості і відповідальності є з'єднуючим елементом для всіх громадян України. Ця ідея має ґрунтуватися на територіальній цілісності і незалежності, національній безпеці через розвиток інших складових елементів політичної системи України.

Таким чином, щоб Україна могла розвиватися і стала розвиненою європейською державою з високим рівнем життя народу, то в основу цієї ідеї може бути покладена національна єдність і злагода, цілеспрямована діяльність владних структур і усього народу в інтересах кожного члена суспільства і майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Реннан Ернест. Що таке нація? // Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В.Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – xlv + 684 с.

2. Альтер Петер. Націоналізм: проблема визначення // Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – xlv + 684 с.
3. Гелнер Ернест. Нації та націоналізм; Націоналізм: Пер. з англ. – К.: Таксон, 2003. – 300 с. – (Ex professo).
4. Кон Г. Західний і східний націоналізм// Націоналізм: Антологія. 2-ге вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – xlv + 684 с.
5. Лісовий В. Що таке національна (українська) ідея?// Націоналізм: Антологія. 2-ге вид./ Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. – К.: Смолоскип, 2006. – xlv + 684 с.
6. Брюбейкер Роджерз. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі/ Переклад з англійської Олександра Рябова. – Львів:Кальварія, 2006. – 280с.
7. Міхновський М. Самостійна Україна// Українська державницька ідея: Антол.політ. традиціоналізму/Укладання й передм.:О.Шокало, Я. Орос;Біограф.довідки: О.Шокало. – К .: МАУП, 2007. – 520с.

Ірина Данилівна Похило – канд. політ. наук, доцент кафедри суспільно - політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Iryna Pokhylo -associate Professor of social and political Sciences, Vinnytsia national technical University, Vinnitsa.

«Наукова освіта» як світова тенденція у вітчизняному освітньому просторі: теоретичний та нормативно-правовий контекст

Вінницький національний аграрний університет

Анотація

Стаття присвячена висвітленню поняття «наукова освіта», з'ясування його змісту та цінності для вітчизняної освіти, виявленню його окремих елементів у вітчизняних освітніх методиках, технологіях, а також нормативно-правових актах.

Ключові слова: Освіта, наукова освіта, метод, технологія, учень, учитель, закон.

Abstract

The article is devoted to highlighting the concept of "science education" clarify its meaning and value to the national education, identification of the individual elements in the national educational techniques, technology, and legal acts.

Keywords: Education, science education, method, technology, student, teacher, law.

Світові освітні стандарти та тенденції вимагають від освітнього процесу все більшої диференціації. Однією із таких тенденцій є освітня модель, яку називають науковою освітою, що набуває все більшого поширення в освітніх системах провідних держав (США, Канада, Німеччина...), так як дозволяє отримати значно вищі результати від самостійних «учнів-дослідників», «учнів-пошукачів» ніж від залежних від вчителя «учнів-слухачів». Освітній вектор орієнтується в бік автономності учня у навчальному процесі.

Наукова освіта це освіта, яка ґрунтується на автономності учня в навчально-виховному процесі, і передбачає самостійний пошук і виконання освітніх завдань учнем як окремих проєктів та досліджень під керівництвом вчителя-консультанта. Саме процес отримання знань (а не результат) є ключовим, так як у процесі самостійного навчання учень залучає всі свої інтелектуальні ресурси (згідно теорії «множинного інтелекту» Гарднера), а тому, досягається суттєво вищий результат ніж при класичному навчанні (пасивному сприйнятті інформації). Наукова освіта передбачає інший тип відносин вчителя та учня, вчитель – це партнер, консультант, спів-учень, а не директор, ретранслятор інформації. Наукова освіта передбачає максимальну активність саме учня, а не вчителя. Таким чином, навчання учня являє собою сукупність невеликих наукових досліджень та проєктів, які він самостійно виконує і презентує. Наукова освіта – це освітня модель, яка включає в себе педагогічні концепції, освітні технології, методи навчання, предметні методики, які ґрунтуються на принципі самостійного здобуття знань учнем, що виражається у практичній, дослідницькій та проєктній роботі (робоче визначення).

У вітчизняній педагогіці такого поняття як наукова освіта не існує, втім це не означає, що зміст цього поняття не відомий. Сама по собі наукова освіта є поняттям синтезуючим цілий ряд підходів до навчання, які об'єднуються критерієм – самостійне навчання учня. Таким чином, можемо стверджувати, що елементи наукової освіти розміщені у різних методах навчання.

У зв'язку з цим звернемо увагу на відому класифікацію методів навчання на основі самостійної пізнавальної діяльності, яку запропонували І. Лернер і М. Скаткін. У даній класифікації виділяються наступні методи: пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний), репродуктивний, проблемний виклад, частинно-пошуковий, або евристичний, дослідницький. Нас цікавлять останні три методи.

Призначення методу проблемного викладу полягає в тому, що вчитель показує зразки наукового пізнання, наукового вирішення проблем, ембріологію знання, а учень не лише сприймає, усвідомлює і запам'ятовує готові наукові висновки, але й стежить за логікою доведення, за плином думки вчителя чи іншого засобу (кіно, телебачення, книга), контролює її переконаність, переконується в правильності такого аналізу. У нього виникають сумніви, запитання щодо логіки і

переконаності як доведення, так і самого вирішення; він сам бере участь у прогнозуванні наступного кроку мислення, досліду і т. д. [1, с. 332; 3, с. 76].

Сутність частинно-пошукового (евристичного) методу навчання виражається в наступних його характерних ознаках: знання учням необхідно здобувати самостійно; учитель організує не повідомлення чи виклад знань, а пошук нових знань з допомогою різноманітних засобів; учні під керівництвом учителя самостійно розмірковують, розв'язують пізнавальні завдання, створюють і розв'язують проблемні ситуації, аналізують, порівнюють, роблять висновки і т. ін., в результаті чого в них формуються усвідомлені міцні знання [2, с. 83]. Автономність учня у процесі здобуття знань є ключовим положенням наукової освіти. У зв'язку із цим і робота вчителя змінюється, він перестає бути ретранслятором фактів, а консультантом, партнером у процесі здобуття знань.

Сутність дослідницького методу навчання передбачає, що учитель разом з учнями формулює проблему, на розв'язання якої визначається певний відрізок навчального часу. Знання учням не повідомляються. Учні самостійно здобувають їх у процесі вирішення (дослідження) проблем, порівнюючи різноманітні варіанти отриманих відповідей. Засоби для досягнення результату також визначають самі учні. У свою чергу, цей метод є одним із найголовніших у науковій освіті, адже робиться акцент на самостійному навчанні учнів. Проведення учнем дослідження означає, що у навчання прямо впроваджується науковий підхід. Освітній процес зводиться до сукупності наукових досліджень, які проводить учень самостійно або у групі [4, с. 221].

Метод проєктів. Проєктне навчання має особистісно - орієнтований характер, оскільки воно орієнтується на самостійну діяльність учнів - індивідуальну, парну або групову. Передбачає розв'язання учнем або групою учнів певної проблеми, яка вимагає, з одного боку, використання різних засобів та методів навчання, з іншого - інтегрування знань та умінь із різних галузей як інтелектуальної, так і практичної діяльності. [5, с.121]. Метод проєктів є невід'ємною складовою наукової освіти, адже такий підхід не просто робить акцент на самостійності навчання, а проведенні учнями цілого циклу різного роду робіт, які необхідні для виконання проєкту. Таким чином учень працює комплексно і досягаючи результату виробляє у собі багато корисних умінь і навичок.

Отже, якщо ми подивимось на зміст всіх вище вказаних методів навчання, то побачимо, що вони об'єднуються наступним положенням – учень має навчатись самостійно і робота вчителя має здійснюватись сприяючи максимальній самостійності учня. Очевидно, що є всі підстави для того, щоб даний критерій зробити ключовим в освітній діяльності, адже він суттєво підвищує якість освіти. Якщо ж за даним положенням визнати пріоритетність в освітній сфері, то тоді вимальовується окрема освітня модель, яка об'єднує у собі всі вищевказані методи навчання під цілком зрозумілим гаслом: самостійна робота учня передусім. А що в свою чергу об'єднує методи вирішення проблем, пошукової (евристичної) діяльності, дослідницької діяльності, проєктної роботи? Науковість діяльності, яку здійснює учень у ході навчального процесу. Саме тому, у провідних країнах така освітня модель називається «науковою освітою». Таким чином у вітчизняній педагогіці постає необхідність проведення синтезуючої концептуальної роботи по об'єднанню методів навчання та освітніх підходів, які роблять акцент на самостійній роботі учня у єдину освітню модель.

Нормативно-правовий вимір наукової освіти

У вітчизняному законодавстві як і в науці не вживається термін «наукова освіта», разом з тим численні положення освітніх нормативно-правових актів актуалізують окремі аспекти наукової освіти, а саме: особистісно зорієнтований та діяльнісний підходи до навчання, акцентування на самостійній роботі учня, прагнення до практичного застосування отриманих учнем знань, удосконалення дослідницької діяльності учня та навичок самостійної навчальної діяльності як завдання окремих освітніх галузей.

Можемо припустити, що юридично, наукова освіта є конкретизацією поняття диференційована освіта на основі окремо взятих критеріїв: самостійна наукова робота учня у процесі навчання, мінімізація втручання вчителя у здобуття учнем знань.

Ключовими словами для диференційованої освіти є: освіта відповідно до здібностей, варіативний підхід до навчання, задоволення освітніх потреб кожного учня тощо. Ключові слова наукової освіти більш конкретизовані під її критерій: самостійне здобуття знань учнем, дослідницька діяльність учня, проєктна діяльність учня. Звернемо увагу на положення деяких нормативно-правових актів, у яких містяться окремі аспекти наукової освіти. У першу чергу це фундаментальний документ під назвою «Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти». Декларується, що цей Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого,

компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і відображені в результативних складових змісту базової і повної загальної середньої освіти. Особливо нас цікавлять особистісно зорієнтований і діяльнісний підходи (які співвідносяться із вищевказаними положеннями особистісно-орієнтовної освіти та конструктивістської дидактики) [8].

Особистісно зорієнтований підхід - спрямованість навчально-виховного процесу на взаємодію і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерства у навчанні. Вище ми вже вказували, що педагог у науковій освіті розглядається як партнер, консультант, такий тип вчителя для наукової освіти є принциповим, адже вчитель-директор завжди будує відносини імперативно, що практично нівелює самостійну дослідницьку роботу учня. Державний стандарт визначає, що діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища. У свою чергу застосування знань на практиці передбачає виконання учнем певних практичних завдань, проектів, проведення досліджень, що є важливим компонентом наукової освіти [8]. У державному стандарті важливого значення набуває поняття соціальна компетентність - як здатність особистості продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі. Для наукової освіти важливого значення має робота учнів у групах для виконання певних проектів чи проведення досліджень, що дозволяє об'єднувати різні типи інтелекту для виконання одного завдання, і таким чином значно підвищити якість роботи. Державний стандарт виділяє важливе поняття проектно-технологічна компетентність. Це здатність учнів застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності. Набуття такої компетентності учнями передбачає набагато більш широкий цикл набуття знань ніж проста ретрансляції інформації з боку вчителя. Таким чином ключовим стає не отримання знань, а вміння їх застосовувати, і саме під таку мету має бути зорієнтований навчально-виховний процес. А це в свою чергу є вимога наукової освіти [8].

Звернемо увагу на положення Державного стандарту, у якому вказано, що предметні (галузеві) компетентності стосуються змісту конкретної освітньої галузі чи предмета, і для їх опису використовуються такі ключові поняття: “знає і розуміє”, “уміє і застосовує”, “виявляє ставлення і оцінює” тощо. Навіть у цих формулюваннях очевидно простежується орієнтація на самостійність роботи учня під час отримання знань та практичність їх застосування (адже уміти і застосовувати, виявляти ставлення, оцінювати можна лише при значній ступені автономності учня). Подібним чином оцінюється робота учня у науковій освіті (не тільки знати, але й зрозуміти, уміти застосувати, мати власне бачення тощо).

Ключові слова для наукової освіти, які ми вже вказували вище мають місце у Державному стандарті коли розглядаються завдання різних освітніх галузей. Зокрема, зустрічаємо такі формулювання: Завданнями освітньої галузі є: удосконалення під час провадження дослідницької діяльності навичок самостійної навчальної діяльності, саморозвитку, самоконтролю, розвиток художньо-образного мислення, інтелектуальних і творчих здібностей учнів, їх емоційно-духовної сфери, естетичних смаків і загальної культури. Завданнями суспільствознавчої освіти є: здійснення самостійного пошуку у різних видах джерел інформації про життя суспільства і людини в ньому.

Дослідницька діяльність і самостійна робота учня під час навчання і складає зміст наукової освіти, адже учень тоді виконує невеликі наукові дослідження, в результаті яких здобуваються знання і виробляються навички для їх пошуку. А також їх практичного застосування.

Державний стандарт визначає державні вимоги до рівня підготовки учнів у різних галузях. Тут також є деякі важливі для нас формулювання: «самостійно засвоювати інформацію з підручника», «застосовувати засвоєні поняття та уміння для самостійного пошуку інформації з різних джерел», «самостійно здобувати інформацію», «самостійно виконувати дослідження», «провести пошуково-дослідницьку діяльність» [8]. Окремо виділяється проектування як складова змісту освіти в окремих галузях. Як бачимо всі ці формулювання роблять акцент на самостійній роботі учнів, як це має місце у науковій освіті.

Отже, доходимо висновку, що Державний стандарт доволі багато уваги приділяє освітнім положенням, відповідно до яких учень у процесі здобуття знань повинен бути більш самостійним, а вчитель розвивати з ним партнерські відносини і сприяти дослідницькій і проектній роботі учня. Втім, ці положення прописані як підходи до навчання, як завдання окремої освітньої галузі або вимоги до підготовки учнів по окремим галузям, але не як критерій для навчально-виховного

процесу. Але такий критерій необхідний, адже як показує зарубіжна освітня практика, орієнтація на наукову освіту значно підвищує якість освіти як такої.

Звернемо увагу ще на деякі більш загальні нормативно-правові акти, які слугують лише підтвердженням того, що окремі положення наукової освіти у нас визнаються. Ст. 15 Закону України «Про позашкільну освіту» визначає основні напрями позашкільної освіти, серед яких: дослідницько-експериментальний, який сприяє залученню вихованців, учнів і слухачів до науково-дослідницької, експериментальної, конструкторської та винахідницької роботи в різних галузях науки, техніки, культури і мистецтва, а також створенню умов для творчого самовдосконалення та виявлення, розвитку і підтримки юних талантів та обдарувань [9]. Перед цим ми вели мову про освітні підходи, завдання, рівень підготовки, які стосуються наукової освіти, тепер же додаємо ще загальніше поняття «освітній напрямок». Дослідницько-експериментальний освітній напрямок майже підводить нас впритул до наукової освіти, і при його виокремленні і належному оформленні ми отримуємо окрему освітню модель.

Отже, в українському педагогічному та освітньо-правовому просторі «наукова освіта» представлена як: елемент особистісно-орієнтованої освіти, конструктивістська дидактика, сукупність освітніх технологій та методик (метод проблемного викладу, евристичний метод; дослідницький метод, метод проектів), сукупність окремих предметних методик (деякі навчальні предмети за своїм змістом передбачають, зокрема, проектну та дослідницьку роботу учнів).

У нормативно-правовому вимірі наукова освіта це: освітній напрямок (дослідно-експериментальний), сукупність підходів до навчання (особистісно зорієнтований, діяльнісний), сукупність завдань до окремих освітніх галузей (дослідницька діяльність учня, самостійний пошук інформації у процесі здобуття знань), сукупність вимог до підготовки учнів з певних навчальних предметів (самостійно здобувати інформацію, провадити пошуково-дослідницьку діяльність...).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Малафіїк І. В. Дидактика : навч. посібник [Текст] / І. В. Малафіїк. – К. : Кондор. – 406 с.
2. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. [Текст] / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с.
3. Павленко В. В. Методи проблемного навчання [Текст] / В. В. Павленко // Нові технології навчання: наук.-пед. зб. ; Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Київ, 2014. – Вип. 81 (спецвипуск). – С. 75-79.
4. Зайченко І. В. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів [Текст] / І. В. Зайченко ; 2-е вид. – К., «Освіта України», «КНТ», 2008. – 528 с.
5. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання [Текст] : навчальний посібник / Буйницька О. П. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 240 с.
6. Мариновська О. Науково-методичний супровід освітніх інновацій [Текст] / О. Мариновська // Освітні інновації та передовий педагогічний досвід в закладах освіти Івано-Франківської області : наук.-метод. зб. / упоряд. : З. Болюк, Р. Зуб'як, О. Мариновська та ін. ; за заг. ред. Болюк З., Мариновської О., Зуб'яка Р. – Івано-Франківськ : ОППО, 2007. – 420 с.
7. Хуторський, А.В. Евристичний тип освіти: результати науково-практичного дослідження [Текст] / А.В. Хуторской // Педагогіка. - 1999. - № 7. - С.15-22.
8. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: rada.gov.ua.
9. Закон України «Про позашкільну освіту» від 7.12.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: rada.gov.ua.

Гоцуляк Юрій Вікторович – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри права Вінницького національного аграрного університету, м. Вінниця, yuriy_gotsulyak@mail.ru.

Gotsulyak Yuriy Victorovich – PhD in Law, senior lecturer in Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, yuriy_gotsulyak@mail.ru.

ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена комплексному дослідженню проблематики і методології досліджень і виявлення проблем політичного менеджменту в сучасній Україні. Визначено, що ключовим чинником формування політичного менеджменту в державі є істинне трактування та розуміння суті двох базових категорій цього явища: менеджменту – як науки про ефективне управління саме людськими ресурсами, а також політики – як мистецтва управління різними суспільними групами, державою, народом, з метою є здобуття або утримання державної влади.

Ключові слова: менеджмент, політика, політичний менеджмент, правовий менеджмент, політичний маркетинг.

Abstract

The dissertation is devoted to the complex analysis of problematic and methodic of researches and identification of the state problems of political management in modern Ukraine. It has been defined the key factor of the formation of political management in the state is the true interpretation and understanding of two basic categories of this phenomenon: management - as a science of effective management of human resource and policy - as art management of various social groups, the state, people in order to gain or hold state power.

Key words: management, policy, political management, legal management, political marketing.

Для того, аби визначити місце політичного менеджменту в сучасній Україні, спершу потрібно зрозуміти суть цього поняття.

Стислим визначенням менеджменту може слугувати положення С. Паркінсона про те, що менеджмент означає не самостійне виконання роботи, а вміння працювати за рахунок інших. Тобто загалом, менеджмент – це наука про ефективне управління саме людськими ресурсами, нарощування потужного потенціалу для отримання кращих результатів, які і є метою діяльності будь-якої системи, організації.

«Політика» у свою чергу відкладає особливий відбиток на термін «менеджмент», розглядаючи цих два поняття на шляху до осмислення суті «політичного менеджменту».

Політика – «мистецтво управління» державою і суспільством, цілеспрямована діяльність, пов'язана з прийняттям відповідальних рішень у галузі взаємовідносин між різними суспільними групами, державами й народами, пов'язана із боротьбою за здобуття або утримання державної влади, як знаряддя регулювання і формування цих стосунків. Тобто по суті, політика так само як і менеджмент має в основі управління людськими ресурсами, проте в даному контексті йдеться про управління різними суспільними групами, державою, народом, а метою є здобуття або утримання державної влади.

Тобто «політичний менеджмент» уособлюючи в собі таких два ключових поняття, як «політика» та «менеджмент», розуміється як мистецтво ефективного управління людськими ресурсами (суспільними групами, державою, народом), пов'язане з прийняттям відповідальних рішень у галузі взаємовідносин між ними, з метою здобуття або утримання державної влади, що являється знаряддям регулювання і формування цих стосунків.

Питанням визначення сутності та важливості формування політичного менеджменту займаються такі науковці як Ф.М. Кирилюк, М.І. Обушний, М.І. Хилько, А. Ю. Брегеда, В. М.Бebик, М. А.Шульга, О. А. Зубчик та інші. Нині у науковій літературі термін «політичний менеджмент» може набувати і таких трактувань, що тільки доповнюють вище наведене визначення:

- соціальний інститут, який впливає на політико-правове життя сучасного суспільства, масову та індивідуальну свідомість населення, структуру влади, політичну діяльність громадян;
- сукупність людей (менеджерів), які професійно зайняті політичною діяльністю в сучасному ринковому демократичному суспільстві або ж мають реальні механізми впливу на формування політики завдяки наявності у них політичних, економічних, психологічних, організаційних та інших важелів влади;

- дисципліна, яка вивчає політичні, економічні, правові, психологічні аспекти й механізми управління політичною діяльністю в суспільстві;
- мистецтво політичного управління і регулювання, зміст якого полягає в розробленні, використанні, вдосконаленні відповідних методів, засобів, технологій та інших факторів впливу на політичні процеси і відносини [1, с.612].

Загальні принципи менеджменту можна і потрібно застосовувати в політичній діяльності з урахуванням її специфічності.

Політичний менеджмент — це наука і мистецтво управління людськими ресурсами у сфері політичних процесів, у розрізі аналізу тенденцій політичного розвитку, передбачення його наслідків, вироблення рекомендацій для політичного керівництва та забезпечення їх реалізації в політичній практиці.

Залежно від характеру організації політичного менеджменту розрізняють державний менеджмент та менеджмент недержавної організації:

- 1) зовнішнім аспектом державного менеджменту є менеджмент державної політики, а внутрішнім – менеджмент державного адміністрування;
- 2) менеджмент недержавної організації, передусім політичної партії, включає зовнішній аспект – маркетинговий менеджмент, та внутрішній – корпоративний менеджмент.

Вирізняють також і менеджмент політичного рішення, який являється основою всіх видів менеджменту.

Політичний менеджмент в Україні — це поведінковий процес, спрямований на вироблення та реалізацію стратегії політичного суб'єкта (держави, партії, лідера) із врахуванням усіх змін, які відбуваються в політичній сфері.

Сутність політичного менеджменту полягає в безпосередньому розгляді, прийнятті та втіленні в практику політичних рішень. Займається цим спеціалізована група людей (політична та правляча еліти), яка хоче домогтися необхідної поведінки членів суспільства за допомогою правових норм, засобів заохочення, умовлянь, маніпуляцій [1, с. 613].

Політичний менеджмент як і в Україні, так і в інших країнах на меті має розв'язання таких завдань:

- 1) формулювання та сортування за ступенем першочерговості важливих довгострокових цілей, які відповідають вимогам політики та інтересам політичного суб'єкта;
- 2) оцінювання та критичний огляд гіпотез досягнення цілей, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори середовища, в якому перебуває політичний суб'єкт;
- 3) вибір, прийняття, реалізація політичних рішень в умовах існуючої політичної системи та з адаптацією до змін;
- 4) контроль за правильним виконанням обраних політичних рішень.

Політичний менеджмент в Україні охоплює систему управління політичною сферою суспільства на основі використання методів і технологій правового менеджменту (законів, постанов, указів та інших нормативних актів) та політичного маркетингу (пошук, втілення, контроль рішень щодо політичного комплексу маркетингу з метою задоволення очікувань і потреб громадян). Він передбачає безпосередній розгляд, ухвалення та втілення в життя політичних рішень.

Політичний менеджмент як система управління політичними процесами включає:

- 1) маркетинговий підхід до формування політичного комплексу, тобто пошук, втілення, контроль рішень щодо політичного комплексу маркетингу з метою задоволення очікувань і потреб громадян;
- 2) маркетинговий підхід до аналізу політичного ринку;
- 3) формування відповідного іміджу «політичного товару», якими виступають організації, лідери, кандидати та їх програми;
- 4) політичне забезпечення бізнесу;
- 5) вивчення політичних і соціокультурних факторів;
- 6) зв'язок із громадськістю та професійне політичне лобіювання;
- 7) мистецтво роботи з людьми та організаціями, спираючись на моральні, етичні, естетичні цінності суспільства.

Політичний менеджмент – це зв'язок між розробленням та реалізацією стратегії політичного суб'єкта.

Політичний менеджмент базується на процедурі прийняття політичного рішення. Політичне рішення в процесі формування проходить такі головні етапи:

- 1) аналіз конкретної ситуації, що потребує прийняття рішення;
- 2) розробка рішення (проекту, програми);
- 3) прийняття розробки рішення до виконання;
- 4) здійснення ухваленого рішення;
- 5) вивчення реальних наслідків здійснення рішення і можливості підсилення його позитивних наслідків [2,с.291].

Необхідними умовами прийняття правильного політичного рішення, і в Україні в тому числі, є проінформованість, знання громадської думки, компетентність. Зміст самого рішення залежить від суб'єктів влади, засобів масової інформації.

Також процедура прийняття політичного рішення залежить і від характеру політичного режиму.

Авторитарні та тоталітарні режими мають особливі правила прийняття політичних рішень. Для цих режимів характерний закритий характер прийняття політичних рішень, коли рішення приймає обмежене коло осіб, без всебічного аналізу різноманітної інформації, кулуарно, без обговорення з політичною опозицією, без урахування громадської думки.

Демократичні політичні режими мають чітко визначені процедурні правила прийняття політичних рішень. Вони зафіксовані в законах та нормах, зі сталою традицією публічних дебатів, з урахуванням громадської думки.

Хоча формально Україна є демократичною країною, і рішення політичні мали б прийматися відповідним до даного політичного режиму чином, проте фактичний реальний стан більше нагадує закритий характер прийняття політичних рішень, коли рішення приймає обмежене коло осіб, кулуарно, з видимістю сприйняття громадської думки, але без її реального врахування.

Залежно від характеру змін в поведінці політичного суб'єкта розрізняють такі моделі політичного менеджменту:

- 1) реакційна;
- 2) активна;
- 3) пасивна.

Реакційна модель характеризується застосуванням методів менеджменту в умовах динамічних змін. А в умовах стабільності зовнішнього середовища – прагнення до мінімізації стратегічних змін. Проте реакційне керівництво жодним чином не має бути пасивним, а може бути енергійним, агресивним, ефективним.

Активна модель характеризує прийняття політичних рішень на основі чітких прогнозів майбутніх тенденцій, можливостей та загроз середовища. Ця модель політичного менеджменту найкраще діятиме в умовах середовища, що постійно розвивається.

Пасивна модель вирізняється зайняттям суб'єктом політичного менеджменту очікувальної позиції. Її застосовують в умовах нестабільності зовнішнього середовища.

Сучасна політологія виокремлює такі види політичного менеджменту:

- 1) менеджмент виборчої кампанії;
- 2) менеджмент владної команди.

Процес управління може розглядатися на різних рівнях управлінської ієрархії: загальнодержавному, регіональному, місцевому, галузевому.

Менеджмент виборчої кампанії — процес організації і проведення виборчої кампанії політичного лідера (президента держави чи депутата законодавчого органу). Є надзвичайно складним, адже потребує значних матеріальних і фінансових ресурсів, відповідного політичного й інтелектуального потенціалу кандидата, добре організованої команди професіоналів, що досконало володіють усіма технологіями політичного менеджменту.

Принципове питання, яке має вирішити кандидат, — це формування дієвої команди. Особливу увагу слід звернути на розподіл функцій усередині команди: на тих, хто готує матеріали для кандидата безпосередньо, і тих, хто опікується поточними організаційними проблемами. Досвід показує, що загалом найближче оточення кандидата за кількістю осіб має не перевищувати відоме «психологічне число» 7 плюс-мінус 2 особи. Існують такі стратегії менеджменту виборчої кампанії:

- 1) декларування належності до певної політичної партії, передвиборного блоку владної структури, які здобули популярність на території округу;
- 2) створення міжособистісного контрасту (метод суто психологічний і побудований на порівнянні кандидатів, їхніх особистісних характеристик, професійних рис, віку, зовнішності, статі, освіти);
- 3) створення ідеологічного контрасту (наприклад консервативна філософія проти ліберальної, комунізм проти антикомунізму);
- 4) ставка на проблему, яка є надзвичайно актуальною для певного округу чи регіону;
- 5) формування позитивного іміджу кандидата: йдеться, зокрема, про такі риси, як чесність, увага до інтересів людей, уміння усвідомити себе лідером, поєднання слів і справ, життєвий досвід, відносна молодість;
- 6) створення негативного іміджу опонента: не варто атакувати сильні сторони програми та іміджу опонента, слід знаходити його вразливі риси (непрофесійність, необов'язковість у ділових стосунках);
- 7) утворення передвиборних коаліцій: встановлення контактів із впливовими лідерами, політичними структурами, які формують у виборчому окрузі громадську думку;
- 8) ставка на владні суспільно-політичні структури та засоби масової інформації [3,с.360].

Зазначені напрями стратегії і відповідні їм тактики виборчої кампанії мають використовуватися творчо, з урахуванням реальної ситуації, а також дій команд конкурентів.

Менеджмент владної команди — процес організації діяльності діючого політичного лідера. Одним із найвагоміших у цьому контексті є легітимність влади. Термін «легітимність» увів у науковий обіг відомий німецький мислитель Макс Вебер для того, щоб назвати ним фактичний соціальний лад, який громадяни «узаконюють», визнають і підтверджують.

Відповідно до класичної теорії Макса Вебера, авторитет влади може ґрунтуватися на таких трьох різних джерелах:

- 1) силі традицій, звичаїв, відповідних культурних і релігійних засад;
- 2) вірі в законність, раціональність відпрацьованих правил і вірі в тих, хто володіє авторитетом, відповідно до цих правил;
- 3) вірі у винятковість лідера, наділення його особливими, моральними, емоційними, інколи й надприродними здібностями (харизмою).

Як відомо, монархічна традиція в Україні, перервана з часів Київської Русі, не набула потім сталого розвитку. Сильних харизматичних особистостей в Україні, що прагнуть до влади, немає. Отже, залишається тільки раціональна легітимність, тобто віра в законність обраної влади і в те, що ця влада спроможна розв'язати ті надзвичайно складні політичні, економічні, соціальні проблеми, з якими нині зіткнулось українське суспільство.

Етапи менеджменту владної команди:

- 1) формування та організація роботи панівної команди;
- 2) інформаційне забезпечення роботи владної команди. Збирання, опрацювання та інтерпретація інформації — найважливіший етап, оскільки від вірогідності інформації залежить оптимальний варіант ухвалених рішень, а отже й ефективність управління;
- 3) вибір моделі та технологій ухвалення урядових рішень;
- 4) зв'язки з громадськістю [3,с.380].

У сучасному політичному процесі значення політичного менеджменту постійно зростає. Саме це є причиною його розгалуження та професіоналізації. На сьогоднішній день виокремлюють такі основні види політичного менеджменту:

- 1) іміджмейкінг;
- 2) політичний брендинг;
- 3) виборчі (електоральні) технології;
- 4) технології політичних союзів;
- 5) менеджмент політичних конфліктів;
- 6) політичне лобювання.

Іміджмейкінг (індивідуальний чи корпоративний) як вид політичного менеджменту — це створення образу, іміджу державного, політичного діяча та управління ним з певною метою. Політолог зосереджує зусилля на формуванні образу конкретного політика, створюючи доброзичливе ставлення до нього широких верств населення.

Політичний брендинг — формування бренду та управління ним — полягає у ефективному донесенні до масової свідомості символів, значень, образів, з високим ступенем їхнього впізнання, здатних відповідно до цілей суб'єкта політико-технологічного управління згуртувати, об'єднувати людей або, навпаки, роз'єднувати їх на конкуруючі групи.

Виборчі (електоральні) технології — це системна діяльність, організування передвиборчої кампанії.

Технології політичних союзів — це управлінська діяльність, метою якої є розв'язання поставлених завдань за тісної участі політичних союзників та опонентів.

Менеджмент політичних конфліктів — пошук шляхів і засобів зниження політичного протистояння і політичної напруженості в суспільстві, пошук точок дотику у поглядах політичних опонентів.

Політичне лобіювання — цілеспрямована діяльність з метою впливу на владу (уряд, парламент) для ухвалення певного нормативно правового акта або рішення [4,с.14].

Види політичного менеджменту можуть різнитися за цілями, які ставить перед собою суб'єкт(соціальні групи, суспільно-політичні організації, рухи, інститути). Однак цей поділ політичного менеджменту є досить умовним. На практиці один і той самий суб'єкт вирішує різні проблеми одночасно. Наприклад, створює впізнаваний, зрозумілий населенню образ політичної організації і одночасно формує імідж сильного, компетентного політичного суб'єкта – лідера.

Крім того, виокремлення видів діяльності дало підставу для класифікації політичного менеджменту за професійною ознакою на:

- 1) аналітичне забезпечення політичних кампаній;
- 2) політичне рекламування;
- 3) інформаційне забезпечення політичної діяльності (політичний PR);
- 4) іміджмейкінг як роботу консультантів з політиком з метою корекції його поведінки;
- 5) спічрайтінг — написання текстів виступів для політика, організація і проведення масових політичних акцій;
- 6) нові професії :
нюзмейкер (творець подій, новин чи інформаційних приводів);
спін-доктор (організатор пропагандистської кампанії, спрямованої на зниження ролі негативної для політичного діяча інформації).

Актуальною проблемою для сучасної України є становлення вітчизняного парламентаризму, запровадження умов парламентської демократії (традицій дебатів, цивілізованої опозиції, дозволеного законами лобізму, політичної культури протистояння), боротьба з порушеннями політичної етики, корупції, протидія нехтуванню законів і норм моралі.

За умов політичного суперництва, коли пропозиція перевищує попит (багато партій претендують на владу), шляхом до правильної організації політичної діяльності і формою здійснення політичного управління стає політичний менеджмент.

Підвищення інтересу до політичного менеджменту обумовлено утвердженням цінностей і принципів правової держави, відходом від силового подолання проблем у сфері політичних владних відносин, виведенням на перше місце ідеологічного і політичного плюралізму, поваги до прав меншості, свободи опозиції, толерантності. Збільшення ефективності політичного менеджменту, в т. ч. і державного управління має базуватися на основі засобів, які забезпечують виконання прийнятих рішень без репресивних інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кирилюк Ф.М. Політологія [навч. посібник] / Ф.М. Кирилюк, М.І. Обушний, М.І. Хилько – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с.
2. Брегеда А. Ю. Основи політології [навч. посібник] / А. Ю. Брегеда – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.
3. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина: [монографія] / В. М.Бебик — К:МАУП, 2003. – 424 с.

4. Шульга М. А. Політичний менеджмент навчальний посібник : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / М. А.Шульга, О. А. Зубчик – К. : Академвидав, Альма-матер, 2013. – 157с.

Ревенко Вероніка Сергіївна — студентка групи МОф-12, факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nika.vesna2012@yandex.ua.

Науковий керівник: **Корнієнко Валерій Олександрович** — кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, академік Української Академії політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Revenko Veronica S. - student group F-12, Department of Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nika.vesna2012@yandex.ua.

Supervisor: **Kornienko Valery O.** - Ph.D., Doctor of Political Sciences, professor, head of social and political sciences, academician of the Ukrainian Academy of Political Science, Vinnytsia National Technical University. Vinnitsa.

ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛЮСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено люстраційні процеси, сутність люстрації. Люстрація аналізується з політико-правової точки зору, розглядаються вимоги до осіб, які підлягають перевірці. Акцентується увага на необхідності прискорення реалізації люстрації на основі об'єктивних показників і проведення масштабного очищення влади. Запропоновано низку поправок до закону про люстрацію з метою збільшення його ефективності.

Ключові слова: люстрація, політична люстрація, економічна люстрація, державна люстрація, остракізм, політична еліта, демократія.

Abstract

The article concerns the lustration processes, the nature of lustration. Lustration is analyzed from political and legal point of view, the requirements for persons considered to be checked are scrutinized. Attention is focused on the need to accelerate the implementation of lustration based on objective indicators and making purge of government officials. The author suggests making a number of amendments to the law on lustration to increase its effectiveness.

Keywords: lustration, political lustration, economic lustration, state lustration, ostracism, political elite, democracy.

Соціально-політичне становище сучасної України наводить на роздуми про те, як із держави з найбільшими перспективами розвитку на пострадянському просторі вона перетворилася на таку, що знаходиться у глибокій кризі. Напружене становище всередині держави, криза довіри громадян до влади вимагають від правлячої еліти рішучих дій з приводу зміни існуючого стану речей. Не викликає сумніву той факт, що всі внутрішні негаразди є наслідком безвідповідальної політики влади, яка лобіювала власні інтереси, затягуючи тим самим суспільство у довготривалу кризу [1, с. 42]. Слід зауважити, що реалізація політичної відповідальності влади втілює в життя принцип правової держави, за якого остання змушена виступати гарантом прав і свобод людини, порядку і стабільності в суспільстві [2, с. 25]. Відтак постає проблема необхідності пошуку доцільного «інструменту» добору політичних діячів, що повинні дійсно представляти інтереси громадян в органах публічної влади. Таким «інструментом» може стати люстрація, на яку покладають великі надії як громадяни, так і політики, які нині прийшли до влади.

Тема люстрації стала однією з найгучніших після повалення режиму вже экс-Президента України Віктора Януковича, коли постала проблема чистки управлінських структур від залишків колишньої влади. Така необхідність зумовлена тотальною корупцією, кумівством і популізмом, що стали невід'ємними атрибутами життя українців; особливо це відчувається протягом останніх років, коли майже вся повнота влади фактично перейшла до рук однієї правлячій політичної партії.

Особливої актуальності означена тема набуває у зв'язку з тим, що дефіцит відповідальності (притаманний не тільки правлячим суб'єктам, але й майже всім політичним акторам), яка б забезпечувала не лише дотримання зобов'язань, але й відплату за їх порушення та неправомірні вчинки, є доволі типовою рисою сучасної української політики [3, с. 193].

Питанням люстрації цікавилася чимало як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема, таких як: Е. Бланкенбург, В. Дейниченко, С. Денисюк, І. Левенок, А. Присяжнюк, І. Рибачок, А. Руденко, О. Степаненко, О. Сахно, С. Шевчук та ін. Але комплексного політологічного дослідження феномена люстрації та практичних рекомендацій щодо застосування люстрації в українському політикумі поки що немає. Тому доцільним є висвітлення головних аспектів люстраційних процесів у політичній площині в українському суспільстві.

Поняття «люстрація» має латинське походження і спочатку відображала процеси, що відбувалися в кризовій Римській республіці у I ст. до н. е. У цей період словом «lustratio» позначали процес заборони посадовим особам, що займали важливі пости в армії та сенаті при диктаторі Суллі (Марії, Помпеї, Цезарі та ін.) займати їх надалі. Іншими словами, це був різновид репресій наступною елітою попередньої, щоправда, виключаючи переслідування і вбивства. Взагалі люстрація передбачала

відсторонення представників однієї політичної еліти від влади з заборонаю зайняття посад через те, що вони представляли політичний режим, викритий у злочинах проти людини [4].

Сучасне тлумачення цього поняття таке: люстрація (від лат. *lustratio* – очищення через жертвопринесення) – в політичному смислі означає очищення влади від старих кадрів, заборона функціонерам попередньої влади займати посади в державному апараті, обиратися у представницькі органи, бути суддями, інколи навіть займатися викладацькою діяльністю тощо [5].

Ще з часів перших націонал-демократів та до сьогодення більшість українців вважають, що люстрація – це очищення органів влади та правоохоронної системи від осіб, пов'язаних з комуністичним минулим, колишніх співробітників спецслужб та іноземних агентів. Мета люстрації – очищення держави від людей, які загрожують її демократичному розвитку. В різні роки люстрацію застосували у Чехії, Польщі, Грузії та країнах Балтії. Важливо усвідомлювати, що люстрація не покарання за порушення законів і не має підмінювати його. Люстрація повинна виступати фільтром для очищення державних органів влади.

Проблема так званої чистки влади є фундаментальною, оскільки від цього залежить якість реформ, запровадження яких є необхідною умовою задля подальшого розвитку України в напрямку демократизації. Але важливим є розуміння того, що запровадження цих змін буде досить тривалим та складним через вкоріненість цих проблем. Відтак дослідники стверджують, що розкрадання бюджетних коштів та золотовалютного фонду відбувалося за допомогою цілої системи, яка формувалася десятиліттями і вже стала частиною державної структури. Також можна відмітити, що з часів вступу на пост Президента В. Януковича країна все більше занурювалася в кумівство та авторитаризм, влада активно консолідувалася навколо визначеного кола осіб, зростала її централізація, а державні діячі вже не приховуючи використовували всі можливі державні ресурси для задоволення власних потреб. Реалії такі, що можна прослідкувати певну тенденцію з проведення у владу «своїх» чи не кожним можновладцем, що змінює своїх попередників. Звичайно, що така халатність до виконання своїх обов'язків та почуття всездозволеності мало свої невітнісні наслідки. Оскільки, в основному, діяльність правлячих кіл була спрямована на власне збагачення радше, ніж на вирішення серйозних соціально-економічних проблем держави, то не дивно, що в суспільстві визріло невдоволення владою, яке переросло в народне повстання, результатом якого й став крах «режиму Януковича».

Але чим за своєю суттю повинна виступати люстрація? Дехто розуміє її як особливу юридичну відповідальність, але з цим не можна однозначно погодитися тому, що єдиною підставою такої відповідальності є вчинення правопорушення. Інші ототожнюють люстрацію з моральною відповідальністю, але така позиція не в повній мірі розкриває це поняття. Я вважаю, що її слід розглядати як міру політичної відповідальності тому, що саме остання є гарантом належної реалізації публічної влади. Політична відповідальність виконує, при цьому, контролюючу функцію, коли суспільство, вимагаючи проводити відповідальну політику, здійснює контроль за діяльністю суб'єктів політики. А її метою виступає формування такої суспільної атмосфери, за якої б влада зобов'язана була б дотримуватися норм суспільної моралі й показувати високі зразки моральної поведінки у своїх рішеннях і діях [6, с. 170]. Загалом в цьому і полягає сутність люстрації та політичної відповідальності.

В питаннях люстрації Україна відстала від розвинених держав, в яких процеси «очищення через жертвопринесення» вже йдуть давно і в багатьох з них наближаються до завершення. Але в цьому можна бачити й певний плюс: у нас є можливість ретельно вивчити їх досвід, щоб уникнути помилок [7, с. 380].

Проте не вщухає полеміка з приводу доцільності та легітимності проведення такої практики, адже ситуація в державі залишається досить нестабільною й тому не зрозуміло, до чого можуть призвести такі реформи. При цьому аналітики стверджують, що люстраційний закон («Про очищення влади») насправді не є покаранням, а порятунком для тих, хто підпаде перевірці на лояльність, тому що без нього існувала б ймовірність, що громадяни почнуть вершити самосуд над управлінцями. Хоча є й такі випадки, коли політики попадали під «прес» громадськості. Наприклад, звільнення з посади Міністра оборони України В. Гелетея є важливим сигналом того, щоб Президент України прислухався до своїх виборців, і, перш за все, – до армії, яка й вимагала його відставки. Ще одним прикладом такої люстрації можна вважати акцію громадян під одним з апеляційних судів міста Вінниці з вимогою зняти Голову цього суду В. Кузьмишина через чутки про його корумповані діяння. Практика свідчить, що у чиновників є вибір: справедлива юридична процедура і

«капітуляція», або соціальний вибух і насильницьке вигнання цих людей. Відтак в останні місяці доволі поширилося явище, так званої, «сміттевої люстрації» (відомий випадок, коли активісти кинули в сміттевий бак і облили зеленкою чиновника Миколаївської ОДА, депутата облради від Партії регіонів П. Камінського, який влаштував аварію, перебуваючи нетверезим за кермом).

Питання люстрації – це не тільки питання відновлення політичної справедливості, але й питання державної безпеки. Тому критерії люстрації повинні бути точними та чітко регламентованими у відповідних актах законодавства. Що стосується України, то закон «Про очищення влади» є недопрацьованим та містить в собі багато суперечливих норм. Також до уваги треба брати й те, що наш люстраційний процес істотно буде відрізнятися від тих, що роками раніше проходили в інших пострадянських країнах.

По-перше, жодна держава, в якій відбулася люстрація, не перебувала в умовах окупації і військових дій. Це надзвичайно складний процес тому, що люстрація завдає важкого удару по державному механізму, утворюючи вакуум в його функціонуванні. Та, якщо з цим в умовах мирного часу ще можна впоратися, то під час військових дій люстрація може стати нездоланим випробуванням для збереження незалежності та територіальної цілісності України.

По-друге, оскільки велика держава має великий управлінський апарат, то люстрація поширюватиметься приблизно на мільйон осіб. Окремим питанням є необхідність перегляду кола осіб, що, відповідно до нового закону, підпадатимуть під неї. Адже, якщо люструвати та прибрати з посад всіх тих чиновників, що за часів СРСР обіймали певну посаду, були членами Комуністичної партії чи Партії регіонів, то держава позбудеться всіх досвідчених працівників, кращих представників своїх професій, які, можливо, не чинили нічого протизаконного.

Провідні спеціалісти в галузі права вважають, що якщо законодавці будуть приймати не до кінця виважені нормативні приписи з питань люстрації та діяти наосліп за першою ж вимогою «гарячих голів», то держава ризикує понести великі збитки. У разі чого така практика може перетворитися в «полювання на відьом», яскравим прикладом якої був «маккартизм» у США 50-х рр.

Люстраційні процеси в Україні, не дивлячись на всі недоліки, потребують невідкладного проведення задля повернення довіри населення та відновлення нормального функціонування владного апарату. Доречним було б закріплення на законодавчому рівні не тільки такого явища як люстрація, а й політичної відповідальності взагалі, як гарантії належного виконання представниками публічної влади покладених на них обов'язків. Важливо розуміти, що взаємний характер політичної відповідальності державної влади і громадянина є необхідною підвалиною ефективного регулювання політичних комунікацій в умовах правової держави. Навіть, якщо люстраційний процес в Україні не зможе виконати всі поставлені перед ним завдання, все одно важливо зробити крок назустріч реальному функціонуванню принципу політичної відповідальності. Люстрація є очищенням, знищенням тоталітарної системи влади, стосується різних сфер суспільного життя, але найважливішим сьогодні є її втілення в політичній сфері, тому що стосується кардинальної зміни існуючої політичної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисюк С. Г. Люстрація в Україні: політико-правовий аналіз [Текст] / С. Г. Денисюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Серія : Питання політології, 2014. – Вип. 27. – С. 41–46.
2. Політична відповідальність державно-управлінської еліти як чинник підвищення ефективності державного управління: наук.-метод. розробка [Текст] / авт. кол.: Е. А. Афонін, О. Л. Валевський, В. В. Голубь та ін.; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова. – К.: НАДУ, 2011. – 44 с.
3. Сахань О. М. Політична відповідальність влади як чинник формування правової правої культури в Україні [Текст] / О. М. Сахань, О. В. Крайнікова // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2013. – № 5 (19). – С. 193-202.
4. Костеж С. Люстрація: політичні чистки за ширмою реформ [Електронний ресурс] / С. Костеж. – Режим доступу : <http://ua.112.ua/analytika/lyustraciya-politichni-chistki-za-shirmoyu-reform-52168.html>
5. Костюченко С. Люстрація – це не війна з минулим, це боротьба за майбутнє [Електронний ресурс] / С. Костючко. – Режим доступу : <http://www.tyahnubok.info/dopusy/dopusy/005425>.
6. Шклярська, О. Особливості люстрації по-українськи [Електронний ресурс] / О. Шклярська // Ракурс. – 2014. – Режим доступу до журналу: <http://racurs.ua/502-lustracia-vlast-ukraina>
6. Денисюк С. Г. Довіра як чинник ефективності політичної комунікації [Текст] / С. Г. Денисюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. – Харків, 2011. – Вип. 19 (№ 984). – С. 171–176.

7. Денисюк С. Г. Громадянське суспільство: проблеми і механізми розвитку [Текст] / С. Г. Денисюк, Є. Ю. Савчук // Гілея : збірник наукових праць [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К. : ВІР УАН, 2014. – Вип. 82. – С. 377–381.

Денисюк Світлана Георгіївна – доктор політичних наук, доцент, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, sg_denisiyk@mail.ru

Яворський Дмитро Ігорович – студент групи 1КІ-12б, факультет обчислювальної техніки, Вінницький національний технічний університет, dima.y6666@gmail.com

Denysiuk Svitlana G. – Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Professor of the Sociopolitical Sciences Chair, Vinnytsya National Technical University, sg_denisiyk@mail.ru

Yavorskyi Dmytro I. – Department of Computer Engineering and Information Technology, e-mail: dima.y6666@gmail.com

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СТРАЙКІВ В УКРАЇНІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Наведено окремі аспекти правового регулювання проведення страйків в Україні та існуючі прогалини у законодавстві.

Annotation

Shows some aspects of legal regulation of strikes in Ukraine and gaps in the existing legislation.

Ключові слова: право, регулювання, закон, страйк, кодекс.

Keywords: Law, regulation, law, code, strike.

На сьогодні питання щодо проведення страйків досить актуальне. Адже зовсім нещодавно нам доводилось спостерігати за їх проведеннями або навіть приймати участь. В Україні проведення страйків не повністю відповідає зазначеним правам в законодавстві. Для того, щоб виконалась мета проведення страйку, потрібно знати всі умови та аспекти їх проведення та підійти до цього розумно, з точки зору закону. Відтак нам потрібно розібратись, що ж собою являє страйк та які його особливості проведення.

Метою дослідження є розгляд ситуації, що склалася в Україні стосовно дотримання права працівників підприємств на страйк, виявлення існуючих прогалин у діючому законодавстві України та надання пропозицій стосовно можливого вирішення цієї проблеми.

Право на страйк - це конституційне право громадян, закріплене у ст. 44 Конституції України. Воно міститься також у ст. 4 Європейської соціальної хартії та ст. 8 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права.

Рішення про участь у страйку приймає кожен працівник добровільно. За примушення до участі або неучасті у страйку винні особи несуть відповідальність у передбаченому законодавством порядку[3].

Закон передбачає різний порядок оголошення страйку залежно і ріння колективного трудового спору. На виробничому рівні рішення про оголошення страйку приймається загальними зборами або конференцією найманих працівників. Рішення про оголошення страйку вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість найманих працівників підприємства, установи, організації або не менше двох третин делегатів конференції. Загальні збори чи конференція самі визначають порядок розгляду питання, а також порядок голосування. Рішення про оголошення страйку оформляється протоколом[1].

Відповідно до ст. 44 Конституції України, заборона страйку можлива лише на підставі закону. Як і будь-яке конституційне право, право на страйк може бути обмежене в тих випадках, коли це необхідно з метою:

- 1) захисту основ конституційного ладу;
- 2) охорони здоров'я;
- 3) захисту прав і законних інтересів громадян та на інших підставах, передбачених законом.

Норма ст. 24 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» забороняє проведення страйку за умов, якщо припинення працівниками роботи створює загрозу життю і здоров'ю людей, доквіллю або перешкоджає запобіганню стихійного лиха, аварій, катастроф, епідемій та епізоотій чи ліквідацій їх наслідків. Крім цього, забороняється проведення страйку працівників органів прокуратури, суду, Збройних Сил України,

органів державної влади, безпеки та правопорядку (крім технічного та обслуговуючого персоналу)[3].

Конституція України не є ідеальною на законодавчому рівні, вона має певні прогалини. Наприклад, є колізія між статтями 21 та 22 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» (далі - Закон України) [2]. В одній статті говориться про необхідність пошуку мирних способів вирішення колективного трудового спору (конфлікту) під час проведення страйку, в іншій - про те, що незаконним визнається страйк, що проводиться під час здійснення примирних процедур. У Трудовому кодексі України ця проблема вирішена так: визначено перелік процедур, якими страйк може мирно врегулюватися під час його проведення, і які є відмінними від примирних процедур. Проте вважаємо, що більш вдалою є пропозиція ввести поняття «примирних органів», «примирних процедур» та «інших способів з вирішення колективного трудового спору», оскільки вона не обмежує сторони у мирних способах вирішення колективного трудового спору (конфлікту).

Відповідно до законодавства України обов'язкові процедури, що передують страйку, тривають більше двох місяців. Така заформалізованість може стати причиною нерезультативності страйків. У Трудовому кодексі України ця процедура спрощена, що є значним позитивом. Загальний строк розгляду роботодавцем вимог працівників і прийняття рішення скорочений з 30 до 10 днів. Строк повідомлення працівниками роботодавця про виникнення колективного трудового спору (конфлікту) залишився три дні. Строк прийняття рішення примирною комісією, трудовим арбітражем з 15 днів та 20 днів відповідно зменшені до 3 днів та 5 днів. Строк завчасного попередження роботодавця про оголошення страйку 7 днів та 15 днів (на безперервно діючому підприємстві) замінені на 3 та 7 відповідно.

Таким чином, можна сказати, що діюче законодавство України в галузі страйків та існуюча практика його застосування вказують на необхідність більш детального вивчення цього питання й заповнення існуючих прогалин для запобігання подальшому порушенню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Правове регулювання трудових спорів[Електронний ресурс]. –Режим доступу : http://referat.repetitor.ua/Правове_регулювання_трудоуих_спорів.
2. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України // Відомості Верховної Ради.
3. Конституція України.
4. Швець Н.М. Право на страйк та механізм його реалізації : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.05. / Н.М. Швець. – Х., 2008. – 18 с.
5. Венедиктов В.С. Трудове право України: Підручники, навчальні посібники / В.С. Венедиктов. – К. : Істина, 2008. – 384 с.

Автор: Сельська Інна Вікторівна, студент групи МОН-14б Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, innaselska@gmail.com

Author: Inna Selska, group Mop-14b, Vinnytsya National Technical University

Правове регулювання праці жінок в Україні

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі проаналізовано права жінок на охорону їх життя та здоров'я у процесі трудової діяльності, на здорові та безпечні умови праці, а також права на відпустки різного виду та умови їх надання.

Ключові слова: *трудове право, Закон України, умови праці жінок, трудове законодавство.*

Abstract

The work analyses the rights of women to protection of their life and health in the workplace, healthy and safe working conditions and the right to leave different types and conditions of supply.

Keywords: *Labor Law, Law of Ukraine, the conditions of women, labor legislation.*

Вступ. Особливе місце на сучасному етапі регулювання трудових відносин займає регулювання окремих прав тих категорій працівників, які на ринку праці не мають однакових можливостей у реалізації загальних прав та свобод, через вікові, фізіологічні, соціальні та інші особливості. Захист прав людини, складовою якого є питання захисту трудових прав жінок, це глобальна проблема, для вирішення якої необхідний комплексний підхід, а саме: належне законодавче закріплення цих прав; забезпечення сприятливих умов для їх реалізації; створення ефективних способів захисту тощо [1]. Саме жінки потребують особливого та уважного захисту в силу своєї репродуктивної функції та причин фізіологічного характеру. Питанням трудового регулювання праці жінок займалися багато учених, таких як О. А. Абрамова, М. А. Покровська, Н. Н. Шептуліна, В. М. Толкунова, І. А. Ветухова, І. Я. Кисельов, А.Я. Петров, Т. Жданова, С.М. Петрушина, О.Б. Желтовта інші.

Хоча проблема захисту трудових прав жінок не є новою, проте вона не втрачає своєї актуальності і до сьогодні.

Метою роботи є визначення особливостей регулювання праці жінок.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- дослідження теоретичних основ правового регулювання праці жінок в Україні;
- вивчення прав, гарантій та пільг вагітним жінкам, та жінкам що мають дітей.

Теоретичне значення роботи полягає у розумінні та оцінюванні трудових прав жінок в Україні.

Виклад основного матеріалу: В умовах ринкових механізмів загострилася проблема відсутності можливостей для жінок, незважаючи на наявні спеціальні правові гарантії, на рівних з чоловіками реалізовувати свої трудові права у сфері праці. У зв'язку з тим, що основною метою підприємницької діяльності є отримання максимального прибутку, підприємці не проявляють зацікавленості у прийнятті на роботу жінок, які мають додаткові порівняно з чоловіками трудові пільги та гарантії (відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, доглядом за дитиною, заборона або обмеження використання праці жінок на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, заборона залучення жінок до робіт у нічний час, заборона залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження і т.д.)[2].

В системі принципів трудового права, зокрема в принципі підвищеної охорони праці жінок, відображено конституційне закріплення свободи, рівності і правової захищеності жінок. Говорячи про принцип підвищеної охорони праці жінок, які поєднують роботу з материнством, ми розуміємо обумовлене соціальними та демографічними законами суспільства, а також його моральними уявленнями судження законодавця про головне в правовому регулюванні всіх форм і видів найманої праці жінок, її організація без шкоди для здоров'я та материнства.

Створення особливої охорони праці жінок – найважливіша соціальна проблема усіх держав. Відповідно до Конвенції МОП №103 «Про охорону материнства» встановлено вимоги щодо підвищеної охорони праці жінок на виробничих підприємствах I в сільському господарстві. В Україні в останні роки створюється відповідна нормативна база, спрямована на реалізацію прав жінок у сфері праці.

Передумовою регулювання праці жінок є передбачене Конституцією України виділення їх в окрему категорію працівників для додаткового захисту їх здоров'я. Частина 4 ст. 43 Конституції України передбачає заборону на використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для здоров'я роботах [3].

Особлива охорона праці жінок є значною частиною всієї системи охорони материнства і дитинства, яка згідно зі ст. 51 Конституції України знаходиться під захистом держави.

Правове регулювання праці жінок здійснюється главою XII «Праця жінок» КЗпП, ст. 10 Закону України «Про охорону праці», а також іншими нормативно-правовими актами.

Зміст охорони праці жінок включає такі заходи:

– заборона (обмеження) застосування праці жінок (зокрема, заборона роботи на важких роботах, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних або робіт щодо санітарного та побутового обслуговування) та роботах зі шкідливими і небезпечними умовами праці: (ст.174 КЗпП) визначення граничних норм підймання і переміщення важких речей жінками (на сьогодні встановлено більш низькі норми, ніж ті, що діяли раніше: у разі підймання і переміщення вантажів при чергуванні з іншою роботою (до двох разів на годину) гранично допустима вага вантажу – не більше 10 кг., а при підйманні і переміщенні вантажів постійно протягом робочої зміни – до 7 кг., сумарна вага вантажу, який переміщується протягом кожної години робочої зміни, не повинна перевищувати: з робочої поверхні – 350 кг., з підлоги – 175 кг, включаючи вагу тари і упаковки) ; заборона звільнення з ініціативи роботодавця у передбачених законом випадках); особам, які виховують малолітніх дітей без матері, теж надаються гарантії (ст.186-1 КЗпП).

Перелік важких робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 р. за №256. Цей перелік має належне медичне обґрунтування, є досить змістовним, оскільки включає понад 500 видів робіт. У свою чергу перелік посад, пов'язаних з підземними роботами, на яких дозволяється в порядку виключення застосування праці жінок, затверджено постановою Держкомпраці СРСР від 30 серпня 1957 р. за №292.

– обмеження трудового навантаження з метою охорони материнства.

Забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу і знижувати їм заробітну плату з мотивів, пов'язаних з вагітністю або наявністю дітей віком до 3 років, а одиноким матерям – за наявністю дитини віком до 14 років або дитини-інваліда. При відмові у прийнятті на роботу зазначеним категоріям жінок роботодавець зобов'язаний повідомляти їм причини відмови у письмовій формі. На прохання вагітної жінки, жінки, яка має дитину віком до 14 років або дитину-інваліда, в тому числі таку, що знаходиться під її опікою, або здійснює догляд за хворим членом сім'ї відповідно до медичного висновку, роботодавець зобов'язаний встановлювати їй неповний робочий день або тиждень.

Звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 3 років (до 6 років – ч. 6 ст.179 КЗпП) та одиноких матерів за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням.

Для працюючих жінок передбачено : гарантії щодо неповного робочого часу, заборона залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до 3 років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження (ст.176 КЗпП), обмеження залучення жінок, що мають дітей віком від 3 до 14 років або дітей-інвалідів, до надурочних робіт і направлення їх у відрядження, (ст.177 КЗпП), відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною (ч. 3-8 ст.179 КЗпП), порядок надання відпустки для догляду за дитиною і зарахування її до стажу роботи (ст.181 КЗпП), відпустки жінкам, які усиновили дітей (ст.182 КЗпП), додаткова відпустка працівникам, які мають дітей (ст. 182-3 КЗпП), гарантії прийняття на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей (ст.184 КЗпП), надання вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей віком до 14 років, путівок до санаторіїв, будинків відпочинку і матеріальної допомоги

(ст.185 КЗпП), обслуговування матері на підприємствах, в організаціях (ст.186 КЗпП) поширюються також на батьків, які виховують дітей без матері, а також на опікунів (піклувальників).

Чинне законодавство України передбачає для жінок та інших членів сім'ї соціальні відпустки. Так, на підставі медичного висновку жінкам надається оплачувана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів - 70) календарних днів після пологів, починаючи з дня пологів (ст. 179 КЗпП України), а працюючим жінкам, які віднесені до 1-4 категорій осіб, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відпустка надається тривалістю 180 календарних днів (по 90 календарних днів до і після пологів). Відпустка по вагітності та пологах обчислюється сумарно і надається жінкам у повному обсязі незалежно від кількості днів, фактично використаних до пологів. Жінкам, які усиновили новонароджених дітей безпосередньо з положового будинку, надається відпустка з дня усиновлення тривалістю 56 календарних днів (70 календарних днів - при усиновленні двох і більше дітей) з виплатою державної допомоги у встановленому порядку. Жінкам, які усиновили дитину з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, старше трьох років, надається одноразова оплачувана відпустка у зв'язку з усиновленням дитини тривалістю 56 календарних днів (70 календарних днів - у разі усиновлення двох і більше дітей) без урахування святкових і неробочих днів після набрання законної сили рішенням про усиновлення дитини. Ця відпустка може бути використана також батьком дитини. Жінкам, які усиновили дитину (або одночасно двох і більше дітей), надаються відпустки для догляду за нею на умовах і в порядку, встановлених статтями 179 та 181 КЗпП України (ст. 182 КЗпП України).

Крім цієї відпустки, за бажанням жінки їй надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку з виплатою за ці періоди допомоги відповідно до законодавства. Підприємства, установи та організації за рахунок власних коштів можуть надавати жінкам частково оплачувану відпустку без збереження заробітної плати для догляду за дитиною більшої тривалості. Відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею віку трьох років не надається, якщо дитина перебуває на державному утриманні. У разі якщо дитина потребує домашнього догляду, жінці в обов'язковому порядку надається відпустка без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у медичному висновку, але не більш як до досягнення дитиною шестирічного віку. Відпустки для догляду за дитиною можуть бути використані повністю або частинами також батьком дитини, бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною. За бажанням жінки або вказаних осіб у період перебування їх у відпустці для догляду за дитиною вони можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома. При цьому за ними зберігається право на одержання допомоги в період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (ст. 179 КЗпП України). Трудовим законодавством передбачена додаткова відпустка працівникам, які мають дітей. Так, згідно зі ст. 182і КЗпП України жінці, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину-інваліда, або яка усиновила дитину, одинокій матері, батьку, який виховує дитину без матері (у тому числі у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також особі, яка взяла дитину під опіку, надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів. За наявності декількох підстав для надання цієї відпустки її загальна тривалість не може перевищувати 17 календарних днів. Додаткова відпустка працівникам, які мають дітей, надається понад щорічні відпустки, встановлені трудовим законодавством, і переноситься на інший період або продовжується у порядку, визначеному законом.

Жінкам, що мають дітей віком до півтора року, надаються, крім загальної перерви для відпочинку і харчування, додаткові перерви для годування дитини. Ці перерви надаються не рідше ніж через три години тривалістю не менше тридцяти хвилин кожна. За наявності двох і більше грудних дітей тривалість перерви встановлюється не менше години. Строки і порядок надання перерв устанавлюються власником або уповноваженим ним органом за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації і з урахуванням бажання матері. Перерви для годування дитини включаються в робочий час і оплачуються за середнім заробітком (ст. 183 КЗпП України).

Усі гарантії та пільги, що надаються жінкам у зв'язку з материнством, поширюються також на батьків, які виховують дітей без матері (у тому числі в разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також на опікунів (піклувальників) (ст. 186 КЗпП України).

Законодавство про працю надає жінкам й інші пільги з метою охорони їх здоров'я і створення сприятливих умов для поєднання роботи в суспільному виробництві з народженням та вихованням дітей.

Висновки. Отже нормативно-правове регулювання праці жінок є важливим елементом у законодавстві країни. Держава, встановлюючи гарантії та пільги для жінок, піклується про належний розвиток економіки та суспільства в цілому

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сучасні тенденції міжнародно-правового регулювання праці жінок / М. М. Грекова // Форум права. - 2012. - № 3. - С. 139-145.
2. Правові та соціальні передумови правового регулювання праці жінок / І. В. Шульженко. // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2003. - Вип. 23.
3. Конституція України //Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.

Лозан Богдана Олександрівна – ст. гр. МОі-146 ,факультет менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lozan.bogdanamo@gmail.com

Науковий керівник: *Довбуш Валерій Аркадійович* – канд. філос. наук, доц., Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Lozan Bohdana O. – Department of Building Menegment, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: lozan.bogdanamo@gmail.com

Supervisor: *Dovbush Valery A.* – Ph.D. (Eng.), Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ІНТЕРНЕТ-СПІЛЬНОТ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто сучасні тенденції зросту впливу так званих «нових мас-медіа» на користувачів українського сегменту мережі Інтернет. Запропоновано модель побудови електронної пошукової системи, що дозволяє здійснювати автоматичний пошук, збір та обробку повідомлень політичного характеру з онлайн-спільнот соціальних мереж для проведення наукових досліджень.

Ключові слова: нові мас-медіа, соціальні мережі, Інтернет-спільноти, пошукові системи, бази даних.

Abstract

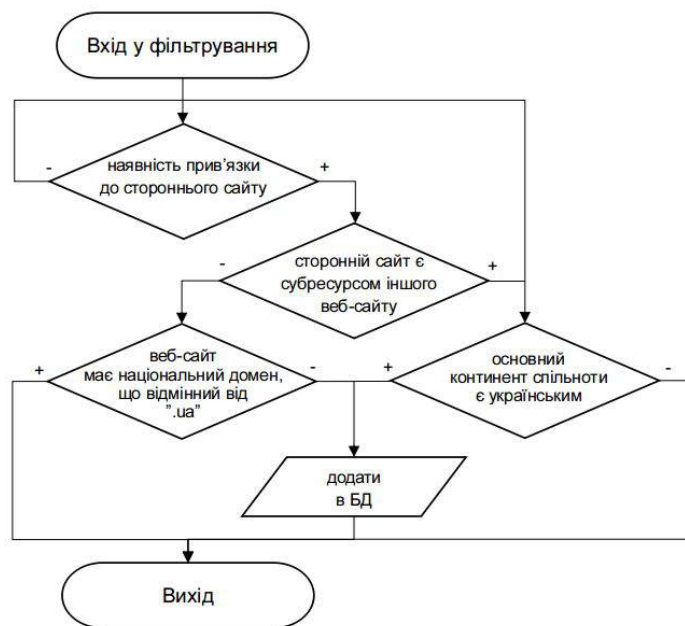
The latest growing influence trends of new media touching to the users of Ukrainian segment of Internet. Introduced a model of electronic search system creation, that allows to perform automatic search of political aimed messages written on public boards of social networks for providing source data for sciense researches.

Keywords: new media, social networks, Internet communities, search systems, databases

Свобода публікації матеріалів у різних нових мас-медіа, таких як соціальні мережі, та у мережі Інтернет в цілому дала можливість вільно втілювати свободу слова у вигляді текстових повідомлень. Соціальні мережі дозволяють людям зі схожими інтересами та поглядами із легкістю знайти однодумців та об'єднуватись у групи. В той час, як інфраструктура тієї чи іншої соціальної мережі передбачає лише поверхневу перевірку доданих матеріалів в цілях модерації, інструменти соціальних дослідницьких інститутів дозволяють здійснювати досить масштабний моніторинг вектору політичної думки того чи іншого користувача або спільноти. Подібні інструменти зазвичай не доступні для вільного розповсюдження, тому їх важко отримати або їх досить непросто встановити на персональному комп'ютері під управлінням ОС Windows.

При розробці власних програмних інструментів досліджень слід визначити, наскільки вони будуть універсальними, яким чином можна буде обмежити параметри аудиторії для досліджень та як можна буде здійснюватись відбір матеріалів. Також при заповненні бази даних індексації спільнот соціальних мереж слід дотримуватись правил користування послугами тієї чи іншої соціальної мережі. Наприклад, слід уникати запису у базу даних та обробку персональних даних користувачів, робота з якими обмежена чинним законодавством. Для забезпечення якісного відбору даних слід застосовувати різні фільтри, які відповідно до спеціального словника виключають обробку текстових даних спільноти сторонніх тематик. Також слід буде спроектувати спеціальні фільтри, що забезпечать розрізнення повідомлень, які створені астротурфінговими гравцями (так званими «Веб-бригадами» [1, с. 99]).

При розробці фільтрів слід також врахувати географічні параметри тієї чи іншої Інтернет-спільноти. Для застосування такого фільтру слід вилучати всі знайдені спільноти, які відносяться до інших країн. Територіальну приналежність можна визначити завдяки наявності сайту з національним доменом, за мовою сайту (в цьому випадку — українською), та за місцезнаходженням більшої частини «підписчиків». В такому випадку варто буде створити каскад фільтрів (рис. 1), де в першу чергу будуть виключені спільноти, що прив'язані до національних доменів інших країн, та посилання на сайт не вказує на субресурс основного сайту. Наступним кроком буде застосований у випадку, якщо спільнота не була відсіяна попередніми фільтрами, здійснюючи при цьому фільтрування з використанням визначення долі українського контингенту. При відборі також будуть враховуватись такі параметри, як мова (українська або російська).

Рисуюнок 1. Застосування початкового територіального фільтрування

Разом з використанням мовного фільтру слід паралельно застосовувати тематичний фільтр, який має свої особливості. Для з'ясування приналежності групи до політичної тематики слід буде визначити відсоток матеріалів, що мають політично-пропагандний характер. Обчислювальні ресурси виділені під дослідницьку роботу університетських ЕОМ зазвичай не спроможні здійснювати швидко розпізнавання тексту на зображеннях. Враховуючи значний об'єм зображень у багатьох постах спільнот таких соціальних мереж та блогінгових платформ як Facebook, Vkontakte, Blogger та Livejournal, ефективність роботи системи, яка буде при відборі проводити аналіз тексту на зображеннях, буде не ефективною. Тому проводити аналіз зображень буде варто лише при аналізі наповнення конкретних спільнот.

Система збору спільнот буде прив'язуватись до графу друзів, проходячи лише ті вузли, що мають достатню кількість друзів, які можуть бути прив'язані фільтром до українського сегменту Інтернету. Процеси збору спільнот та подальшого аналізу мають виконуватись паралельно, розмежовуючи при цьому виділений процесорний час таким чином, щоб система збору не сповільнювала при цьому роботу системи безпосереднього аналізу контенту. При масштабуванні системи, модулі збору спільнот можуть бути розміщені на окремих фізичних або віртуальних машинах.

Процеси, що будуть застосовуватись для аналізу наповнення спільнот, будуть обирати спільноти за пріоритетами, розставленими системою збору спільнот, відповідно до їх наповнення. Також варто звернути увагу на те, що тематика та характер додавання нових матеріалів у спільноту можуть змінюватись з плином часу.

Як відомо наповнення соціальних мереж, які являються свого роду віртуальною реальністю, не виникає самостійно, а створюється зовнішнім по відношенню до неї об'єктом, найчастіше людиною або системою генерації контенту [2]. Але на певній стадії розвитку кожна віртуальна реальність може набути свої власні, незалежні від творця простір та час зі специфічними закономірностями існування, але при цьому може зберігати зв'язки з іншими системами, включаючи з тією, яка її створила. Соціальні мережі, та їх окремі сегменти у вигляді спільнот керуються тими самими законами, від чого характер їх наповнення може зазнавати істотних змін. Саме тому слід запровадити систему моніторингу змін об'єктів дослідження. Також варто передбачити режим збагаченого контролю окремих ресурсів (таких як періодичні видання), з можливістю використання таких інтерфейсів збирання даних для приєднаних Інтернет-ресурсів [3, с. 200], як RSS, Atom та деяких спеціалізованих, таких як OAI (у випадку, якщо ресурс містить спеціалізовану базу метаданих). В окремих випадках можна здійснювати сканування на Twitter-посилання та вставки коду з використанням API коментарів соціальних мереж.

Для аналізу тексту статей достатньо використовувати стандартні засоби словникового аналізу статей, які використовуються в SEO-оптимізації. Але для аналізу повідомлень коментарів

користувачів слід застосовувати більш гнучкі алгоритми аналізу текстових повідомлень, подібні до тих, що використовуються у програмах-співрозмовниках [4]. Подібні програми мають свої словники, і можуть імітувати розмову з людиною у текстовому форматі. Найбільш прості з них не мають досить складних алгоритмів штучного інтелекту. Для найбільш адекватного реагування більшість таких програм використовують доволі поверхневий метод навчання, так як для аналізу одного повідомлення, розміщеного в спільноті, його потрібно буде пов'язати з кількома попередніми, але при цьому уникнути катастрофічного зростання розміру навчальної бази даних. Використання попереднього аналізу фраз дозволить скоротити розмір бази даних, що використовується для навчання.

Також істотно впливають на ефективність роботи алгоритму його пристосованість до аналізу жаргонізмів, емоційно забарвлених слів та вульгаризмів. Особливості вжитку вульгаризмів користувачами соціальних мереж також вимагає створення спеціальних правил їх вживання, для того, щоб визначити за допомогою аналізу природно-мовних конструкцій, як такі слова мають впливати на зміст всього повідомлення. Найбільш ефективними є методи з використанням алгоритмів, що працюють на різні образного аналізу та синтезу [5, с. 28]. Їх використання гарантує спрощення складності процесу аналізу повідомлень завдяки зняттю багатозначності слів, які слід використовувати для оцінки їх впливу на все речення.

При створенні словників ключових слів також необхідно добрати власні назви та спеціальні жаргонізми, що можуть ідентифікувати певні політичні сили країни або тих чи інших громадських чи політичних діячів. Деякі особи можуть бути ідентифіковані не лише завдяки вигаданим користувачами псевдонімам, а іноді можуть бути описані неявно, як наприклад «охоронець Великого Китайського муру».

При побудові програмної частини комплексного рішення збору та аналізу даних зі спільнот соціальних мереж, слід враховувати частоту з'єднань із серверами тієї чи іншої соціальної мережі. Для забезпечення швидкого та легкого масштабування рішення, найбільш просто буде його реалізувати в вигляді хмарного рішення, що використовує веб-інтерфейс для взаємодії з оператором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисюк С. Г. Роль «нових мас-медіа» у політико-мобілізаційних процесах [Текст] / С. Г. Денисюк, В. О. Корнієнко // Модернізація соціогуманітарного простору: історичний досвід, виклики та перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнар. участю, 14-15 травня 2015 року. — Житомир : Publisher Scientific, 2015. — С. 98–101.
2. Мясникова Л. Глобализация экономического пространства и сетевая несвобода [Текст] / Л. Мясникова // Мировая экономика и международные отношения. — 2000. — № 11.
3. Bilodray, Y. Using social media technologies for enterprise resource markets engineering [Текст] / Yuriy Bilodray, Volodymyr Mesyura // Proceedings of the eighth international scientific-practical conference "Internet-Education-Science" (IES-2012), Vinnytsia, 1 - 5 October, 2012. - Vinnytsia : VNTU, 2012. - С. 199-200.
4. Кесс И. Программы-собеседники: искусственный интеллект и его эмуляция [Електронний ресурс] / Инга Кесс. – Режим доступу : <http://netnotes.narod.ru/talkerus/>.
5. Бісікало О. В. Формальне введення образного рівня до традиційної лінгвістичної тріади морфологія–синтаксис–семантика [Текст] / О. В. Бісікало, І. В. Богач // Бионика интеллекта. – 2013. – № 2 (81). – С. 27–30.

Малініч Ілля Павлович, студент групи 2ПІ-12б, факультет ІТКІ, Вінницький національний технічний університет, e-mail: nkcybersoft@gmail.com

Науковий керівник: Денисюк Світлана Георгіївна, доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет

Malinich Illia, group 2PE-12b, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University

Supervisor: Svitlana G. Denysiuk, Political Science Ph.D., Department of Political Science, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВІДПУСТОК

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто правове регулювання соціальних відпусток у трудових відносин, їх види та умови надання.

Ключові слова: *Соціальні відпустки, право, правове регулювання*

Abstract

We considered social regulation of labor relations in holidays, their types and terms of receiving.

Key words: *Social vacation, law, law regulation*

Право працівників на відпочинок шляхом надання їм відпустки закріплено у статті 45 Конституції України. Державні гарантії та відносини, пов'язані з відпусткою також регулюються Законом України "Про відпустки", Кодексом законів про працю України (далі - Кодекс), іншими законами та нормативно-правовими актами України.

Так, Законом України "Про відпустки" (далі - Закон) встановлено державні гарантії права на відпустки, умови, тривалість і порядок надання їх працівникам для відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, а також для виховання дітей, задоволення власних життєво важливих потреб та інтересів, всебічного розвитку особи.

[1] Одним із видів відпусток є соціальні відпустки, до них належать:

- відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами;
- відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
- відпустка у зв'язку з усиновленням дитини;
- додаткова відпустка працівникам, які мають дітей.

Так, оплачувана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами надається жінкам на підставі медичного висновку тривалістю: до пологів - 70 календарних днів; після пологів - 56 календарних днів (70 календарних днів - у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів), починаючи з дня пологів.

Особам, які усиновили новонароджених дітей безпосередньо з пологового будинку, надається відпустка з дня усиновлення тривалістю 56 календарних днів (70 календарних днів - при усиновленні двох і більше дітей). У разі усиновлення дитини (дітей) обома батьками вказана відпустка надається одному з батьків на їх розсуд.

Тривалість відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами обчислюється сумарно і становить 126 календарних днів (140 календарних днів - у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів).

Слід відмітити, що така відпустка надається жінкам повністю незалежно від кількості днів, фактично використаних до пологів.

При цьому у разі надання жінкам відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами роботодавець зобов'язаний за заявою жінки приєднати до неї щорічні основну і додаткову відпустки незалежно від тривалості її роботи на даному підприємстві, в установі, організації в поточному робочому році.

[2] Що стосується відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, то така відпустка надається після закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами за бажанням жінки.

Слід відмітити, що підприємство за рахунок власних коштів може надавати жінкам частково оплачувану відпустку та відпустку без збереження заробітної плати для догляду за дитиною більшої тривалості.

Ця відпустка може бути використана повністю або частинами також батьком дитини, бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною, або особою, яка усиновила чи взяла під опіку дитину, та одним із прийомних батьків.

Зазначеним особам, крім осіб, які усиновили чи взяли дитину під опіку у встановленому законодавством порядку, та прийомних батьків, відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається на підставі довідки з місця роботи (навчання, служби) матері дитини про

те, що вона вийшла на роботу до закінчення терміну цієї відпустки і виплату допомоги по догляду за дитиною їй припинено (із зазначенням дати).

За бажанням жінки або вищезазначених осіб у період перебування їх у відпустці для догляду за дитиною вони можуть працювати на умовах неповного робочого часу або вдома. При цьому за ними зберігається право на одержання допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку в період відпустки для догляду за дитиною.

Слід звернути увагу, що відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку не надається, якщо дитина перебуває на державному утриманні (крім прийомних дітей у прийомних сім'ях).

Щодо надання відпустки у зв'язку з усиновленням дитини слід зазначити, що особі, яка усиновила дитину з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, старше трьох років, надається одноразова оплачувана відпустка у зв'язку з усиновленням дитини тривалістю 56 календарних днів (70 календарних днів - при усиновленні двох і більше дітей) без урахування святкових і неробочих днів після набрання законної сили рішенням про усиновлення дитини (якщо усиновлювачами є подружжя - одному з них на їхній розсуд).

[3] Особа, яка усиновила дитину, має право на відпустку у зв'язку з усиновленням дитини за умови, якщо заява про надання відпустки надійшла не пізніше трьох місяців з дня набрання законної сили рішенням про усиновлення дитини.

Відпустка у зв'язку з усиновленням дитини віком старше трьох років надається за заявою особи, яка усиновила дитину, на підставі рішення про усиновлення дитини та оформляється наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу.

Слід зазначити, що законодавством про відпустки передбачено також надання додаткової відпустки працівникам, які мають дітей.

Так, відповідно до статті 19 Закону та статті 182 Кодексу жінці, яка працює і має двох або більше дітей віком до 15 років, або дитину-інваліда, або яка усиновила дитину, одинокій матері, батьку, який виховує дитину без матері (у тому числі у разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також особі, яка взяла дитину під опіку, чи одному із прийомних батьків надається щороку додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів.

За наявності декількох підстав для надання цієї відпустки її загальна тривалість не може перевищувати 17 календарних днів.

Додаткові відпустки працівникам, які мають дітей, надаються понад щорічну основну відпустку, щорічну додаткову відпустку за роботу із шкідливими і важкими умовами праці, щорічну додаткову відпустку за особливий характер праці, а також понад щорічні відпустки, встановлені іншими законами та нормативно-правовими актами.

Додаткові відпустки працівникам, які мають дітей, переносяться на інший період або продовжуються у порядку, визначеному статтею 11 Закону, якою регулюється питання перенесення щорічної відпустки.

Варто зазначити, що особи, винні в порушенні законодавства про відпустки, несуть відповідальність згідно з законодавством. Сподіваємось, що вказані норми будуть збережені в Трудовому кодексі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Срьоменко В. Призначення на посаду: актуальні питання теорії і практики // Право України. - 2000. - № 6.
2. Жернаков В. Правове регулювання праці: співвідношення трудового і цивільного права // Право України. - 2000. - № 7.
3. Жернаков В. В. Сфера дії трудового права: історичні та методологічні аспекти. Правова держава. - К.: ІнЮре, 1998. - Вип. 9.

Автор: Левченко Дмитро Олександрович,
студент групи МОв-14(б) Вінницького національного
технічного університету, м. Вінниця, dlevchenko@me.com

Author: Dmytro Levchenko,
group MOв-14(б), Vinnytsia National Technical University, Vinnytsya, dlevchenko@me.com

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІТЧИЗНЯНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Зроблено аналіз правового статусу окремих категорій посадових осіб Національної поліції з метою визначення шляхів його вдосконалення.

Ключові слова: правовий статус, права, обов'язки, поліцейський, керівник поліції, керівник територіальних органів поліції.

Abstract

The analysis of the legal status of certain categories of National police officials was made in order to determine the ways of it's improvement.

Keywords: legal status, rights, duties, policeman, head of police, head of local police.

Сучасне оновлення вітчизняної системи правоохоронних органів як дієвих гарантів захисту конституційних прав та свобод громадянське суспільство найбільш тісно пов'язує з набранням чинності Законом України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. (далі – Закон України) особи [1]. Цим Законом України вітчизняний законодавець встановив юридичні основи організації та діяльності Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади, який покликаний служити суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності та підтримання публічної безпеки і порядку в державі. Крім того, він законодавчо визначив правові засади проходження служби в цій специфічній державній структурі та правовий статус поліцейських як осіб, покликаних безпосередньо реалізовувати його норми.

Відповідно до концепції, яка сьогодні найбільш широко розповсюджена в теорії держави та права, в цивільному праві, в адміністративному праві, в господарському праві та інших галузях правової системі України, під правовим статусом особи розуміється закріплена за допомогою юридичних норм сукупність прав та обов'язків особи [2 – 6]. При цьому право розглядається як суб'єктивне право (можливість певної поведінки з метою користування певними матеріальними і нематеріальними благами та/або досягнення певної мети) та як об'єктивне право (наявність правових норм, що забезпечують вказані поведінку та користування), а обов'язки – як міра належної поведінки, тобто поведінки, необхідної і достатньої у конкретних правовідносинах для додержання правопорядку, чинного в державі та суспільстві.

Означений Закон України певною мірою окреслює правовий статус таких посад поліцейських як «керівник поліції», «перший заступник та заступники керівника поліції», «керівники територіальних органів поліції», «заступники керівників територіальних органів поліції», «поліцейський», які є основними категоріями працівників Національної поліції.

Правовий статус керівника поліції як особи, що здійснює безпосереднє керівництво поліцією, порядок його призначення визначаються ч. 1 та ч. 2 ст. 21 та ст. 22 Закону України. Так, керівник поліції призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України.

Порядок призначення першого заступника та заступників керівника поліції встановлено ч. 4 ст. 21 Закону України, відповідно до якої ці посадовці призначаються на посаду та звільняються з посади Міністром внутрішніх справ України за поданням керівника поліції.

Такий досить вертикально-жорсткий механізм зайняття особою вказаних посад з огляду на специфічний характер завдань та повноважень поліції видається цілком виправданим та доречним.

Основні повноваження керівника поліції визначаються ст. 22 Закону України. Він: а) очолює поліцію та здійснює керівництво її діяльністю, забезпечує виконання покладених на неї завдань; б) у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції; в) вносить на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг; г) має інші повноваження у відносинах з вищими органами та посадовими особами держави та владно-розпорядчі повноваження у відносинах зі структурними підрозділами поліції та підлеглими.

На посади керівника поліції, його першого заступника та заступників керівника поліції, відповідно до ч. 5 ст. 21 Закону України, можуть бути призначені особи, які: а) відповідають загальним умовам вступу на службу в поліцію; б) мають відповідну освіту, а саме – вищу повну юридичну освіту; в) мають достатній досвід юридичної практики, а саме – стаж роботи в галузі права не менш як сім років; г) мають досвід роботи на керівних посадах не менш як п'ять років.

Відповідно до ст. 15 Закону України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах утворюються територіальні органи поліції. Ці структурні підрозділи поліції є юридичними особами публічного права, а їх чисельність та фінансування обмежуються граничною чисельністю поліції та загальним розміром коштів, визначених на її утримання.

Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. Такий порядок зайняття вказаних посад видається також досить обґрунтованим.

Однак викликає певний сумнів надане керівнику територіального органу поліції у ч. 6 ст. 15 Закону України право одноособово, без узгодження з керівником вищого рівня чи з громадськістю, призначати на посади та звільняти з посад своїх заступників. Таке право-влада, з одного боку, може сприяти формуванню міцної команди одностайців та колег, а з іншого – може стати механізмом зловживання владою та засобом маніпулювання поведінкою підлеглих. Адже, як слушно зауважують фахівці з антропології права, «влада є силою, що одночасно впливає на тіло, душу і розум, пронизує їх, підкоряючи об'єкта владі закону волі суб'єкта владі» [6]. А, як свідчить найсвіжіша історія України, воля досить значної більшості вітчизняних суб'єктів владі була спрямована на задоволення перш за все власних інтересів.

До кандидатів на посади керівників територіального органу поліції та їх заступників Закон України встановлює такі вимоги: а) особа має відповідати загальним умовам вступу на службу в

поліцію; б) наявність вищої повної юридичної освіти; в) стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років; г) досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

Зважаючи на вказані вимоги щодо стажу та досвіду роботи кандидатів на вказані високі посади в системі поліції, на наш погляд законодавець заклав для керівників поліції і загальнодержавного рівня, і місцевого рівня досить низький віковий ценз. Адже, з огляду на вказані вимоги, теоретично керівниками поліції загальнодержавного і, тим більше, – територіального рівня можуть стати особи, які не досягли віку навіть 24 років. Чи доцільне таке потенційно можливе «молодіжне» керівництво Національною поліцією за умов сучасної криміногенної ситуації в Україні?

Крім того, доречним бачиться необхідність законодавчого унормування повноважень не лише керівника поліції, але також і керівників територіальних органів поліції. Це тільки зміцнило б їх правовий статус як

З огляду на викладене вважаємо за необхідне внесення парламентом України змін до вказаних норм Закону України «Про національну поліцію».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій : Навч. посібник для юрид. фак. вузів. – К. : Вентурі, 1996. – С. 100.
3. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : Підручник. – Київ : Кондор, 2008. – С. 48.
4. Зовнішньоекономічний договір (контракт) купівлі-продажу: правове регулювання : монографія / В. А. Довбиш, І. І. Світлак – Вінниця : ВНТУ, 2013. – С. 62.
5. Колпаков В. К. Адміністративне право України : Підручник. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – С. 96.
6. Юридичний словник-довідник / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Феміна. – 1996. – С. 509.
7. Антропология права : навч. посіб. / В. І. Кушерець, В. М. Кравець, С. О. Мосьондз [та ін.] ; за ред. В. І. Кушереця. – К. : Знання України, 2011. – С. 138.

Валерій Аркадійович Довбиш – канд. філос. наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: dovbysh63@mail.ua

Dovbysh Valeriy A. – Cand. Sc. (Eng), Assistant Professor of a chair of social and political sciences, Vinnytsia National Technical Universitia, Vinnytsia, email: dovbysh63@mail.ua

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Виборча система — важливий фактор в політичному житті будь-якої країни. Досліджені особливості виборчих систем двох країн — України та Російської Федерації та проведений їх порівняльний аналіз.

Ключові слова: виборча система, органи державної влади, закон, президент, депутати.

Abstract

The electoral system — an important factor in the political life of any country. The peculiarities of the electoral systems of the two countries — Ukraine and Russia and conducted comparative analysis.

Keywords: electoral system, public authorities, the law, the president, deputies.

Вступ

Виборча система — це порядок формування виборчих органів держави та органів місцевого управління (самоврядування) на основі Конституції та законів. Розрізняють такі виборчі системи: мажоритарна, пропорційна, змішана.

Органи державної влади формуються двома способами: шляхом виборів і шляхом призначення. Однак і призначення на вищі посади в органах виконавчої та судової влади здійснюються виборчими органами. Таким чином, вибори дають вищу початкову легітимність всій структурі органів державної влади [1].

Виборчі системи: теорія питання

В сучасній Україні діє змішана виборча система, яка закріплена правовою основою: Закон України "Про вибори народних депутатів України" від 17 листопада 2011 року, "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" від 4 вересня 2015 року.

1. Місцеві вибори є вільними та відбуваються на основі гарантованого Конституцією України та цим Законом загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється територія відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, територія утвореної відповідно до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" об'єднаної сільської, селищної територіальної громади (далі — територія об'єднаної сільської, селищної територіальної громади).

3. Вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад проводяться за пропорційною виборчою системою в багатомандатному виборчому окрузі за виборчими списками місцевих організацій політичних партій (далі - виборчі списки) із закріпленням кандидатів за територіальними виборчими округами, на які поділяється багатомандатний виборчий округ, що збігається з територією відповідно Автономної Республіки Крим, області, району, району в місті, територією міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм або територією утвореної відповідно до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад" об'єднаної міської територіальної громади (далі - територія об'єднаної територіальної міської громади).

4. Вибори міського (міст, кількість виборців у яких дорівнює або є більшою ніж 90 тисяч) голови проводяться за мажоритарною системою абсолютної більшості в єдиному одномандатному

виборчому округу, що збігається відповідно з територією міста згідно з існуючим адміністративно-територіальним устроєм або територією об'єднаної міської громади (далі — територія міста).

5. Вибори сільського, селищного, міського (міст, кількість виборців у яких є меншою ніж 90 тисяч) голови проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому округу, до якого входить територія відповідного села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища, територія об'єднаної сільської, селищної громади (далі — територія села, селища), територія міста.

6. Вибори старости проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому округу, до якого входить територія відповідного населеного пункту (села або селища) у складі об'єднаної сільської, селищної, міської територіальної громади [2].

Інформація про кількість виборців, виборча адреса яких віднесена до території кожного міста, а також про виборчу систему, за якою проводяться вибори міського голови відповідно до частин четвертої та п'ятої цієї статті, оприлюднюється Центральною виборчою комісією на її офіційному веб-сайті, а також у загальнодержавних та/або відповідних місцевих засобах масової інформації не пізніше як за 5 днів до дня початку виборчого процесу відповідних чергових, позачергових місцевих виборів станом на 1 число поточного місяця.

Змішана система виборів народних депутатів України, що встановлена, має такі особливості: по-перше, застосовується принцип так званого «паралельного комбінування», тобто і за мажоритарною системою відносної більшості, і за пропорційною системою обирається однакова кількість народних депутатів України — 225, по-друге, багатомандатний округ визначено як загальнодержавний виборчий округ, по-третє, використовується принцип «жорстких» списків, коли до виборчого бюлетеня заноситься лише 5 перших прізвищ кандидатів у депутати, і виборець віддає свій голос за той чи інший виборчий список партії, виборчого блоку партій у цілому, по-четверте, при застосуванні пропорційної виборчої системи використовується відповідний «загороджувальний бар'єр», тобто для того, щоб взяти участь у розподілі депутатських мандатів, партія (блок) повинна набрати не менше ніж 4% голосів виборців від тих, які взяли участь у голосуванні.

Щодо права бути обраним, тобто пасивного виборчого права, то виборчим законодавством воно розглядається по-різному. Так, народним депутатом України може бути обраний громадянин України, який має право голосу, на день виборів досяг 21-річного віку і постійно проживає на території України протягом останніх п'яти років. Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг 35-річного віку, має право голосу, проживає в Україні протягом 10 останніх перед днем виборів років і володіє державною мовою. А депутатом місцевої ради та сільським, селищним, міським головою може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг вісімнадцяти років та має право голосу [3].

Стосовно виборчої системи в Росії у п.2 статті 32 Конституції говориться про те, що «Громадяни Російської Федерації мають право обирати і бути обраними до органів державної влади та органи місцевого самоврядування, а також брати участь у референдумі». У тій же статті, але вже в 3 пункті визначається коло осіб, позбавлених виборчого голосу: «Не мають права обирати і бути обраними громадяни, визнані судом недієздатними, а також утримуються в місцях позбавлення волі за вироком суду». Це єдине обмеження дозволяє говорити про загальне виборче право в Російській Федерації. Загальне, рівне виборче право при таємному голосуванні закріплюється в 81 статті Конституції [4].

Активне виборче право громадяни РФ отримують з 18 років, а пасивне, або право бути обраними до Державної думи з 21 року, на пост президента з 35 років, за умови десятирічного постійного проживання на території країни. При цьому участь у виборах є добровільним.

Вибори президента Російської Федерації поводиться у федеральному виборчому округу, який включає в себе всю територію країни.

У Держдуму обираються 450 депутатів, з них 225 — по одномандатних округах (1 округ — один депутат) і 225 по федеральному виборчому округу, пропорційно кількості голосів, поданих за федеральними списками кандидатів у депутати. У першому випадку обирається швидше за особистість, у другому партія, блок партій або інше громадське об'єднання.

Таким чином, у Російській Федерації діє змішана виборча система. В одномандатних округах вибори здійснюються на основі мажоритарної системи відносної більшості [5].

Рада Федерації — верхня палата Федеральних зборів Російської Федерації, що складається з 170 членів (сенаторів). Згідно з Конституцією Росії, до Ради Федерації входять по два представники кожного із 85 суб'єктів РФ (22 республіки, дев'ять країв, 46 областей, три міста федерального значення, одна автономна область і чотири автономних округи).

Рада Федерації є постійно діючим органом; її засідання відбуваються у разі необхідності, але не рідше, ніж раз за два місяці. Рада Федерації приймає постанови за питаннями, які входять до її повноважень згідно з Конституцією Російської Федерації. Постанови Ради Федерації приймаються більшість голосів від загального числа членів Ради Федерації, якщо інший порядок прийняття рішень не передбачений Конституцією Російської Федерації [6].

Отже, у російській виборчій системі представлені два протилежних по впливу на партійну систему типу виборчих правил. Облікова система з максимальною величиною округу повинна забезпечувати високий ступінь пропорційності при розподілі місць на основі отриманих голосів, і тим самим посилювати фрагментацію. У свою чергу, система простої більшості з мінімальним розміром округу обмежує рівень пропорційності і зменшує кількість партій. Слід зазначити, що важливим елементом прийнятої в Росії вибірково системи є 5%-ий бар'єр. Введення загороджувального бар'єру в рамках пропорційної системи аналогічно по своєму ефекту зменшення величини округу. Іншими словами, пропорційна система з високим «загороджувальним» бар'єром схильна обмежити ефективне число партій.

У одномандатних округах вибори здійснюються на основі мажоритарної системи відносної більшості. У федеральному округу відбір ведеться за пропорційним принципом, але пропорційність ця торкається тільки тих партій, блоків і т. п., які переступили семипроцентний бар'єр, т. е. отримали не менше за 7% голосів з числа тих, що брали участь у виборах. Ті, хто не добрав цієї цифри, втрачає всі свої голоси, а також право на представництво в Думі. Досить жорсткі кількісні вимоги передбачаються і на етапі передвиборної кампанії. Так, кандидат на місце в Думу повинен собрать не менше за 200 тис., а на пост президента — не менше за 1 млн підписів своїх прихильників, при цьому на один суб'єкт Російської Федерації повинно доводитися не більше за 7% необхідних загальних числа підписів. Якщо ж таких «мільйонерів» виявиться декілька і жоден з них не зуміє залучити в першому турі виборів більше за половину виборців, що беруть участь в голосуванні, то не пізніше ніж через 15 днів після підрахунку голосів призначається другий тур, в якому боротьба завершується виборчим поєдинком двох кандидатів, що набрали найбільшу кількість голосів в першому турі.

Ще одним безпосереднім вираженням народної влади є референдум. Референдум — проведення таємного голосування за твердженням або нетвердженням, вираженню згоди або незгоди з яким-небудь важливим документом, діями глави держави, парламенту, уряду.

Ініціатива проведення референдуму РФ належить не менш ніж двом мільйонам громадян РФ, що мають право на участь в референдумі.

Конституційним Зборам у разі винесення на референдум проекту нової Конституції РФ. Референдум РФ призначає Президент РФ шляхом видання спеціального указу.

На референдум не можуть винестися питання, що стосуються зміни статусу суб'єктів Федерації, дострокового припинення або продовження терміну повноважень Президента РФ і палат Федеральних зборів, прийняття і зміни федерального бюджету, введення або скасування податків і зборів, а також звільнення від їх сплати; вживання надзвичайних і термінових заходів безпеки; амністії і помилування, що обмежують або скасовуючі загально визнані права і свободи людину і громадянина і конституційні гарантії їх реалізації.

На даний момент в РФ діє пропорційна виборча система. У цій системі, як і в будь-якій системі, є свої плюси і мінуси.

До достоїнств пропорційної системи відноситься те, що органах влади, що сформувалися з її допомогою представлена реальна картина політичного життя суспільства, розставлення політичних сил. Вона забезпечує систему зворотного зв'язку між державою і організаціями цивільного суспільства, в результаті сприяє розвитку політичного плюралізму і мнонопартійності.

Висновки

Виборча система України та РФ суттєво відрізняються. В Україні існує єдина Верховна Рада України.

Законодавчим і представницьким органом державної влади (парламентом) Російської Федерації є Федеральні Збори Російської Федерації (ст. 94 Конституції РФ). Це постійно діючий орган (ст. 99 Конституції РФ). Федеральні Збори складаються з двох палат: верхня палата — Рада Федерації (повне іменування — Рада Федерації Федеральних Зборів Російської Федерації) і нижня палата — Державна Дума (повне іменування — Державна Дума Федеральних Зборів Російської Федерації). Рада Федерації і Державна Дума засідають окремо, але можуть збиратися спільно для заслуховування послань Президента Російської Федерації, послань Конституційного Суду Російської Федерації,

виступів керівників іноземних держав. До Ради Федерації входять по два представники від кожного суб'єкта Російської Федерації: по одному від виконавчого і законодавчого органу влади суб'єкта. Оскільки склад Російської Федерації через об'єднання суб'єктів федерації змінювався, то відповідно змінювалося і кількість членів Ради Федерації [7].

Порядок формування Верховної Ради України та Державної Думи РФ однакові. Головна відмінність це наявність в РФ двох палат: верхня палата і нижня палата.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Выборча система [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0
2. Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
3. Выборча система, особливості виборчої системи України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.com/1212012446889/pravo/viborcha_sistema_osoblivist_viborchoyi_sistemi_ukrayini
4. Выборче право і виборча система в Російській Федерації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ua-referat.com/%D0%92%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_%D1%96_%D0%B2%D0%B8%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B0_%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0_%D0%B2_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B9_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5_%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97
5. Выбори в Державну думу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%83%D1%8E_%D0%B4%D1%83%D0%BC%D1%83_\(2016\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8B_%D0%B2_%D0%93%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%83%D1%8E_%D0%B4%D1%83%D0%BC%D1%83_(2016))
6. Рада Федерації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D0%B4%D0%B0_%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97
7. Федеративний устрій Росії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8_%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B5_%D1%83%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B8%D0%B8

Дмитро Ігорович Гарбуз — студент групи ТКп-136, факультет радіотехніки, зв'язку та приладобудування, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: coin_kl@mail.ru.

Науковий керівник: *Віктор Васильович Кавка* — канд. істор. наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Dmitry I. Garbuz — Department of Radio Engineering, Communications and Instrumentation, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: coin_kl@mail.ru.

Supervisor: *Victor V. Kavka* — Cand. Sc. (History), Assistant Professor of Chair of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ПЕТРА ПОРОШЕНКА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянута динаміка політичної кар'єри П.О.Порошенка. Аналізуються передумови його становлення як політичного лідера та державного діяча. Дана оцінка результатам діяльності П. Порошенка на посаді Президента України.

Ключові слова: політична кар'єра, політичний істеблїшмент, політичний імідж, Президент, Помаранчева революція, Євромайдан.

Abstracts

The dynamics of political career Petro Poroshenko . Analyzes the conditions of its emergence as a political leader and statesman. The evaluation results of P. Poroshenko for the post of President of Ukraine.

Keywords: political career, political establishment, political image, President, Orange revolution, Euromaidan.

Петро Олексійович Порошенко — один із багатьох суб'єктів українського політикуму, котрий прийшов в політику з великого бізнесу. Але на відміну від своїх колег по цеху (олігархату) він зумів піднятися на вершину політичного Олімпу. На це є як суб'єктивні, так і об'єктивні причини. Петро Порошенко вигідно відрізняється від абсолютної більшості українських політиків якісною освітою, закінчивши елітний факультет міжнародних відносин Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, причому із відзнакою. Тобто в його випадку освіта та освіченість є синонімами. Вільне володіння ним англійської мови, набуте в стінах альма-матер, стало ледь не його візитівкою як політика. До гарної освіти додалися певні риси його характеру, котрі сприяли формуванню Порошенка як ефективного та успішного політика. Це, з одного боку, амбітність, енергійність, цілеспрямованість, з іншого — комунікабельність, гнучкість, вміння та здатність йти на компроміси.

До великої політики Петро Порошенко прийшов у віці Христа — 33 роки, що певною мірою можна назвати символічним. Він став народним депутатом по мажоритарному округу № 12 м. Вінниці, де володів кондитерською фабрикою і був добре відомий вінничанам не лише як успішний бізнесмен, але й як меценат. Прикметно, що він переміг свого конкурента — теж відомого у Вінниці бізнесмена В. Скомаровського з перевагою у мізерні 58 голосів [1]. Відтоді саме Вінниця вважається політичною вотчиною П. Порошенка, а мільйони українців помилково його вважають вінничанином. Але саме наше місто дало путівку у велику політику майбутньому Президенту України (до слова, не випадково, що свою переможну президентську кампанію Порошенко символічно розпочав у Вінниці). Вінницький трамплін виявився вельми результативним. Молодий народний депутат дуже швидко освоївся на печерських пагорбах і зайняв одне із чільних місць серед українського політичного істеблїшменту. Його стрімка політична кар'єра у одних викликала захоплення, у інших — заздрість. Проте аж ніяк цю кар'єру не можна порівняти із прямою, застеленою трояндами доріжкою. Вона була суперечливою й далеко не послідовною. Протягом кар'єри П. Порошенко не один раз радикально змінював вектор свого політичного курсу. І ця кар'єра була далеко не бездоганною, однозначною й доволі суперечливою. Порошенко був одним із засновників партії регіонів, про що зараз, звісно, не бажає згадувати. Він був помічений у тісних зв'язках із сумнозвісною СДПУ(о) та її одіозним лідером В. Медведчуком. В подальшому він став одним із найближчих соратників В. Ющенка й провідних діячів Помаранчевої революції Проте дуже скоро після обрання В. Ющенка Президентом яскравий

образ одного із лідерів Майдану перетворився на сумнівний образ «любого друга» [2]. Запекла боротьба за «місце під сонцем» із вчорашньою соратницею Ю. Тимошенко теж не надала йому політичних та іміджевих дивідендів. Нарешті, Порошенко «засвітився» участю в «януковичському» уряді Азарова. Однак, згодом перейшов в опозицію до цієї антиукраїнської влади. Ці політичні «гойдалки» Порошенка його прихильники кваліфікують як політичну гнучкість, наголошуючи на тому, що політика — це мистецтво компромісу. Його опоненти та вороги кваліфікують це як політичний конформізм, безпринципність та флюгерство. Хай там як, але Петро Порошенко — один із небагатьох вітчизняних політиків, хто має такий потужний політичний послужний список: народний депутат чотирьох скликань, член ради Нацбанку України, секретар РНБО, міністр закордонних справ, міністр економічного розвитку та торгівлі. Тобто за неписаними законами жанру він пройшов усі кар'єрні сходинки й мав усі формальні та реальні підстави претендувати на найвищі щаблі політичного Олімпу.

І його зірковий час прийшовся на трагічний 2014 рік найскладніший час в новітній історії України. Хоча ще восени 2013 його рейтинг як ймовірного кандидата у Президенти був мінімальним і він був десь у другому-третьому ешелоні претендентів на найвищу посаду в державі. Однак бурхливі й трагічні події зими 2013-2014 радикально змінили політичну ситуацію як в цілому в країні, так і в персональній політичній долі П. Порошенка. Саме революційний Євромайдан вивів його в коло найпопулярніших та впізнаваних опозиційних політиків. І хоча Порошенко певною мірою був у тіні формальних лідерів опозиції — В. Кличка, А. Яценюка та О. Тягнибока, його систематична присутність на сцені Майдану додавала його політичного іміджу. Найяскравішим моментом цих буремних часів для Порошенка, безумовно, стали події 1 грудня 2013 р. на вул. Банковій біля Адміністрації Президента, коли він виявив особисту рішучість та мужність (епізод із бульдозером дуже нагадав історію Б. Єльцина на танку під час путчу 1991 р.) Після цього імідж Порошенка набув певної харизматичності. І у драматичній ситуації, яка на той час склалась на теренах української держави, образ цього політичного діяча максимально відповідав запитам виборця саме на рішучого й в той же час компромісного президента. Адже поміркованість, гнучкість та відсутність радикальних заяв, а також відсутність значного негативного рейтингу створили йому імідж компромісної фігури, яка влаштовує виборців усієї країни — Заходу, Центру й навіть Сходу та Півдня. Порошенко не позиціонував себе ні до жодної політичної партії, що вказувало на його політичну незаангажованість та самостійність, що для багатьох виборців є вельми важливим. На руку Порошенку також грав його імідж кваліфікованого досвідченого економіста й управлінця. І за якихось декілька місяців Порошенко став незаперечним лідером симпатій виборців та головним претендентом на посаду Президента. Зрештою, Порошенко отримав більш, ніж переконливу перемогу, отримавши 54% голосів українців [3].

Неабияка роль у цьому належить дуже вдалому політтехнологічному ходу, коли виборців переконували в тому, що саме вибори в один тур приведуть до припинення війни на Донбасі. Тобто, Порошенко йшов на вибори як Президент миру. А прагнення до миру об'єднувало усіх українців — від Ужгорода до Старобільська і від Чернігова до Ізмаїлу. На жаль, тоді вже не йшлося про Луганськ, Донецьк та Крим. Порошенко став першим в історії України Президентом, котрий переміг в усіх областях України.

Отже, посаду Президента Порошенко здобув у надскладний час. Війна на Донбасі, окупація Криму, економічна криза, різке падіння рівня життя спонукали на рішучі дії. Та вагомих важелів у Президента, на жаль, не було. За майже ніж 2 роки його каденції ситуація не покращилась. Важко знайти хоча б маленькі перемоги чи успіхи нової української влади. Натомість помилок чи невдач є занадто багато. Триває (хоч і не так активно) війна на Донбасі, яка сором'язливо названа АТО. Повернення Криму відкладено на невизначений час. Власне, про нього вже майже не згадують. Економічна криза посилюється, гривня стрімко

котиться донизу, населення зубожіє, реформи гальмуються. Порошенко став Президентом завдяки Майдану, котрий вимагав повалення бандитсько-олігархічної влади. Натомість, олігархічний режим зберігся, бандити не в тюрмах, кати Майдану не покарані, колишні регіонали-соратники Януковича сидять у Верховній Раді, а деякі активісти Євромайдану — у СІЗО, кондитерська фабрика, що працює в країні агресора, досі не продана. Порошенко наступив на ті ж граблі, що і його кум В. Ющенко

у 2005 році: втягнувся в боротьбу із прем'єр-міністром за те, хто є головнішим у цій країні. На додаток, майже за лекалами В. Ющенка оточив себе «любими друзями — 2» (Ложкіним, Кононенко, Березенком) [4]. Очевидне deja-vu. Натомість, Порошенко повторює шлях Януковича — прагне зробити ручним парламент. Також, як й у Януковича був кишеньковий спікер (саме спікер, а не голова) Верховної Ради А. Рибак, так і Порошенко має кишенькового В. Гройсмана. Як і Янукович, Порошенко прагне контролювати коаліцію. Навіть свого сина, як і Янукович, провів у парламент. Хіба що із різницею, що Янукович-молодший пройшов до ВР за списками партії регіонів, а Порошенко молодший пройшов по батьківському 12-му мажоритарному округу. Безумовно, як надзвичайно розумна людина, Петро Порошенко неп може не розуміти очевидну істину — депутатство його сина шкодить його іміджу Президента. А імідж цей за 2 роки дуже затьмарився. Порошенко все більше нагадує «пізнього» Горбачова, якого палко підтримували на Заході і від якого вже втомились громадяни СРСР. Порошенко своєю освіченістю, гарними манерами, красномовністю, емоційністю, безпосередніми та щирими проявами людяності викликає симпатію за кордоном та ще у певної частини українців. Однак за гарними, полум'яними промовами люди не бачать хоча б якихось конкретних результатів та позитивних змін. Однією солодкою казкою про гіпотетичний безвізовий режим ситим не будеш. І за стрімкістю падіння підтримки населення Порошенко дуже схожий на своїх попередників — Ющенка та Януковича. І хоча рейтинг чинного Президента й досі найвищий серед українських політиків, але немає ніяких гарантій того, що він не завершить свій політичний шлях точно так безславно, як Ющенко чи, не дай Боже, так ганебно, як Янукович. Хоча у багатьох українців й досі жевріє надія, що Петро Олексійович Порошенко увійде в історію як Президент-реформатор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. А. Вольф «Трагичная фигура» украинской политики. История одной эволюции. — 2000. 19 декабря 2003 г.
2. В. Чивокуня, Т. Ніколаєнко, "Любі друзі" — Ющенко: чао, бамбіно, сорри —Українська правда, 13 листопада 2006 р.
3. <http://www.cvk.gov.ua/vp2014/wp300pt001f01=702.html>.
4. Т. Хуторный. «Любі друзі» Порошенко.— Мысли , 8 июля 2015 г.

Віктор Васильович Кавка — канд. істор. наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Марія Юрїївна Москвічова — студентка групи 4Е-126, факультет електроенергетики та електромеханіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: 123.88.123@mail.ru.

Viktor V. Kavka — Cand. Sc. (History), Assistant Professor of Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Mariya Y. Moskvichova —Faculty for Power Engineering and Electrical Mechanics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: 123.88.123@mail.ru.

МАРГІНАЛІЗАЦІЯ ТА КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджується стан сучасної української політичної лексики. Показаний вплив об'єктивних та суб'єктивних чинників її формування.

Ключові слова: політична культура, політична лексика, маргіналізація, криміналізація, ментальність, тоталітаризм

Abstract

We investigate the state of the Ukrainian political lexicon. Influence on the active subjects and of objective factors of its formation

Keywords: political culture, political lexicon, marginalization, criminalization, mentality, totalitarianism

Політична культура будь-якої країни є відзеркаленням загальної культури суспільства в цілому. Загальнолюдська культура залежить від багатьох чинників: соціальних, економічних, психологічних, ментальних. Політична культура сучасної України є симбіозом тоталітарної пострадянської політичної культури та традиціями демократичної національної української політичної культури. В епоху глобалізації, безумовно, на політичну культуру країни має значний вплив і західна, насамперед, європейська політична культура. Існування, конкуренція, а то й боротьба двох моделей політичної культури в Україні тривають усі 25 років її незалежності. Українське суспільство було розділено приблизно навпіл — Захід і Центр країни тяжіли до європейської демократичної моделі, Схід та Південь країни — до тоталітарної пострадянської. Наразі є усі підстави ідентифікувати пострадянську політичну культуру із російською. І не лише суто із формальних причин (Російська Федерація є офіційною правонаступницею СРСР), а і виходячи із реалій сучасного політичного життя нашого північно-східного сусіда. Причому, в суто географічному терміні «північно-східний», на думку автора, домінуючим є слово «східний». І не тільки тому, що в Україні є ще один північний сусід — Білорусь, а на сході — лише Росія, а й тому, що політична культура Росії є уособленням східної політичної моделі із традиціями деспотизму та тоталітаризму. Тому в плані політико-ідеологічному Росію слід кваліфікувати радше східним сусідом, а не північним, як це поки що превалує в українському інформаційному середовищі.

Вплив двох цивілізаційних моделей на політичну культуру України проявляється і в політичній лексиці як зовнішньому, формальному відображенні сутності політичної культури. Так, європейська ліберально-демократична модель привнесла наприкінці 80-х років минулого століття в наше життя такі доти нечувані терміни, як «толерантність», «плюралізм», «консенсус». І це були не просто незнайомі незвичні слова — вони несли у собі велике змістовне навантаження, сіяли в українське суспільство зерна демократії. Можна констатувати, що наразі в Україні існує лінгвістична іншомовна (головним чином англомовна експансія. В принципі, ці слова (наприклад, імплементація, дедлайн, фейк) не несуть ніякого сутнісного навантаження і мають українські аналоги. Однак, в політичному, експертному, журналістському середовищі трендом (до речі, ще одне модне англомовне слово) стало вживання термінів та слів іншомовного походження. Власне, це є наслідком глобалізації і нічого негативного в цьому немає, однак в той же час така тенденція не сприяє розвитку саме української ідентичності, в тому числі й в політичному сегменті.

Проте, слід констатувати, що вплив європейської моделі на українське суспільство ще значно поступається впливові російської східної, азійської моделі. Це обумовлено, насамперед, більш тісними історичними, культурними, ментальними, лінгвістичними зв'язками України та Росії. Не можна порівняти частку Європи і Росії в сучасному інформаційному просторі України — вони просто незрівнянні. Російське телебачення, радіо, кіно, газети, журнали буквально окупували культурно-інформаційний простір України. Вони несуть із собою освячений Путіним і Кирилом-Гундяєвим горезвісний «руський мір» з його сумнівним та чужими для українців «цінностями», які наразі називаються «скрепами» — патерналізмом, демонізацією влади, пріоритетом держави

над особистістю, вождізмом, культом сили (фізичної чи військової), агресивністю. Навіть , здавалось би, найбільш вільний та незаангажований інформаційний інститут, як Інтернет, став інструментом «холодної інформаційної війни» Росії проти України [1, С.125]. І ця агресивна інформаційно-культурна навала Росії на, жаль, приносить свої чорні плоди. В душі і мізки мільйонів українців (і не тільки Сходу та Півдня) методично проникають отруйні зерна «руського міра». Свідченням цього і є маргіналізація й навіть криміналізація нашої ментальності, культури, в тому числі й політичної. В повсякденному лексиконі не лише пересічних українців, а й політиків, експертів, журналістів та й навіть діячів культури та мистецтва стали слова, що мають маргінальне, а часто-густо й відверто кримінальне походження. Особливо ця тенденція посилилась у роки президентства «двічі не судимого» поФФесора В.Януковича. Уособленням цього були такі його «перли», як «Донбас порожняк не гонить», «Головне — щоб ми шлепперами не стали». Прикметною та характерною була реакція експерта зі Швеції на виступ на ялтинському економічному саміті 2013 року заступника Генпрокурора України Р. Кузьміна (члена донецької команди Януковича) : «Він виглядав, як бандит, він думав, як бандит, він говорив, як бандит». Класичним вже став вислів «диригента» парламентської більшості у Верховній Раді часів Януковича М.Чечетова: »Мы их развели, как котят». Маргінально-кримінальна політична субкультура окремого регіону стала нав'язуватися (і не без успіху) усій країні.

Наприклад, впливовий представник Президента в тій чи іншій області або міністерстві, котрий раніше інтелігентно вважався «сірим кардиналом» тепер став називатися по-простому і зрозуміло для криміналітету — «смотрящим». Слава Богу, Януковича та його банди при владі вже немає, але його потворне дітище «смотрящий» залишилось в українському політичному житті й, відповідно, лексиконі. Заступництво владними або правоохоронними органами бізнесових інтересів комерційних структур тепер називається по-бандитськи «кришуванням» (саме в російському варіанті, а не «дахуванням»). Перевірки контролюючими органами тієї чи іншої структури чи організації тепер переважно називається «наїздом». Крадіжка чи розбазарювання матеріальних ресурсів нині кваліфікуються не інакше, як «дерібан». Незаконно відібрати чуже майно зараз називається «віджати». Містке та колоритне українське слово «сваволя» схоже надовго (якщо не назавжди) зникло із лексикону практично усіх українців — від сантехніка до Президента (і вже не колишнього, а чинного!) Його замінило кримінальне російське слово «беспредел». Принагідно слід наголосити, що весь кримінальний жаргон в Україні має виключно російськомовне походження, він приходить до нас тільки зі Сходу. І ми його бездумно та безглуздо переймаємо як втілення «руського міра». Колись весь світ заливався гомеричним сміхом зі славетної «сентенції» спікера російської Держдуми Б. Гризлова: «парламент — це не місце для дискусій». На відміну від сусіднього євразійського квазіпарламенту в нашій Верховній Раді йдуть запеклі та гарячі (часто аж занадто) дебати. Але прикро й образливо чути замість словосполучення «з'ясування стосунків в українському парламенті» кримінальне словосполучення «розбірки». З легкої (а чи з легкої?) руки президента країни-агресора Путіна замість слів «знищити», «знешкодити» ми використовуємо кримінальне «мочити». Підкреслюю, що все це лунає не тільки на кухнях, в курилках чи в громадському транспорті, а й публічно з парламентської трибуни, з вуст вищих керівників держави.

Тобто існує різка відмінність у лексиці, яка приходить до нас із Європи та із Росії. Якщо із Заходу ця лексика має певне ціннісне забарвлення(ліберально-демократичне) або має нейтральний характер, то лексика із Росії має агресивний, брутальний характер і відверто кримінальне забарвлення. Ба більше, люди-носії цієї лексики агресивно та зневажливо ставляться до усього, що йде із Заходу. Вони оперують такими образливими неологізмами, як «Гейропа», «лібераст», «толераст». Принагідно згадується, як колись радянські комуністи чужинське для їхньої ментальності слово «плюралізм» трактували як «плюй на реалізм».

Але українці не тільки запозичують чужу лексику, але й створюють свою. Особливо виразно це видно на прикладі користувачів Інтернету. А це як правило, більш молоді та освічені люди. На жаль, ця лексика також не є взірцем витонченої словесності. Інформаційно-словесна перепалка, що розпочалась в Інтернеті під час Помаранчевої революції, під час Революції Гідності переросла в справжню психологічну війну. І обидві сторони є далеко не толерантними [2, С.80]. Апологети «руського міра» своїх опонентів називають «свідомітами», «нациками», «бандерлогами», «майданутими», «майдаунами», а після початку війни на Донбасі — «україни», «укропами». Натомість їхні візаві вживають також геть не толерантні неологізми: «ватники», «колоради», «Даунецьк». «Даунбас», відповідно після початку війни — «Донбабве» (Донецьк+Зімбабве), «Луганда» (Луганськ + Уганда), «Лугандон» (Луганськ + Донецьк). [3]. Навіть офіційна особа —

глава пропрезидентської фракції у парламенті Ю. Луценко дозволяє собі у прямому ефірі публічно вживати слово «Лугандон» Підкреслюю, що цим категорійним апаратом оперують переважно освічені люди. Що вже казати про менш освічених...

Висновки

Таким чином, можна констатувати, що суспільно-політична та соціально-економічна криза, яку переживає Україна, об'єктивно сприяє маргіналізації та криміналізації населення, політичної культури загалом. Залишки пострадянської ментальності та експансія «руського міра», що активно просувається на терени нашої країни східним сусідом, посилюють ці негативні тенденції. А відображенням цих процесів і є сучасна не надто приваблива лексика українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кавка В. В. Інтернет як засіб мережевої війни [Текст] / В. В. Кавка // Науковий часопис: Журнал наукових праць. — К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. Вип. 4. — С.123-127.
2. Кавка В. В. Компрокат в Інтернеті як засіб боротьби за політичну владу [Текст] / В. В. Кавка // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін : збірник / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. — Вип. 5. — С. 76-81.
3. Новітня політична лексика (неологізми, okazіоналізми та інші новотвори) / І. Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов [та інш.]; за наук. редакцією Н. Хоми. — Львів : Новий Світ-2000, 2015. — 396 с.

Віктор Васильович Кавка — канд. істор. наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Viktor V. Kavka — Cand. Sc. (History), Assistant Professor of Chair of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: vitkom26@mail.ru

Мережне наукове видання

Матеріали XLV науково-технічної конференції
підрозділів Вінницького національного
технічного університету (НТКП ВНТУ–2016)

02-11 березня 2016 року

Збірник доповідей

Матеріали подаються в авторській редакції

Підписано до видання 15. 06. 2016 р.
Гарнітура Times New Roman. Обсяг 7 Мб.

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
інформаційний редакційно-видавничий центр.

ВНТУ, ГНК, к. 114.
Хмельницьке шосе, 95,
м. Вінниця, 21021.
Тел. (0432) 59-85-32, 59-81-59,
press.vntu.edu.ua,
E-mail: kivc.vntu@gmail.com.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.